KURTULUŞ

KENDİNİ ANLATIYOR

KURUCULAR II

*dipnot

Kurtuluş Kendini Anlatıyor: Kurucular 2
© Dipnot Yayınları, 2016

ISBN: 978-605-4878-64-2
Dipnot Yayınları: 241
Sertifika No: 14999
1. Baskı, 2016/Ankara
2. Baskı, 2018

Editör: Emir Ali Türkmen
Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer
Düzelti: Ümit Özger

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti.
Baskı: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri Matbaa Sertifika No: 10614
Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8
Yenibosna – Bahçelievler / İstanbul Tel: (0212) 496 11 11

Dipnot Yayınları
Selanik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 ■ Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com
www.dipnotkitap.com

KURTULUŞ
KENDİNİ ANLATIYOR

KURUCULAR II

Mustafa Kemal Kaçaroğlu

İsmet Öztürk

Mahir Sayın

Doğan Tarkan

*dipnot yayınları

İçindekiler

ZORUNLU BİR AÇIKLAMA 11

KURTULUŞ HAREKETİ KRONOLOJİSİ 15

MUSTAFA KEMAL KAÇAROĞLU 31

İlk ayrımcılık: Giritli-Yerli 32

Başka bir ışık yanıyor... 33

Siyasal'a gelmek bir tercihti 35

Mazlumlara karşı vicdan sahibiydim 37

68 Haziranında ilk devrimci eylemim 37

Siyasetle birlikte faaliyetler de artıyor 38

İlk bildiri... 41

Antalya'da faşistlerle ilk kavgalar 42

Mahir Çayan'la birlikte eylem 46

Çayan'la Karadeniz gezisi 46

Politik hava ısınıyor 47

Kuseyri'nin vurulması 50

Düşman sivrisinekler! 51

15-16 Haziran direnişi 52

Başka bir döneme giriliyor artık 55

Üç yıla sığan bir dünya 56

SBF Fikir Kulübü Başkanı oluyorum 57

Deniz Gezmiş banka soyuyor 61
Kalacak yer bulamıyoruz 62
Haberi dinledim, ağlamaya başladım 64
Herkes Yıldırım Bölge'de... 67
Mamak'ta koğuş durumları... 68
Mahir'lerin firarı coşku yarattı 69
Deniz'lerin idamı 70
Kurtuluş'un üzerinde yürüyeceği parametreler 71
Görev bize kaldı 73
İnkâra gidecek şey sahiplenilmez 75
Ortak bir çıkış arayışı 78
Siyasal'ın faşistlerden temizlenmesi 78
Kesintisiz Devrim'le başladı her şey... 80
Dev-Yol'la ayrılık 81
ŞEH-DER'de kadro toplantısı 82
Gayrı resmi Kurtuluş örgütlenmesi... 93
Zeki Erginbay ile... 100
İstanbul'da çekirdek oluşuyor... 102
Doğan Tarkanlar katılıyor 103
Dev-Yol'la çatışma 107
"Çözülsem örgüt kalmazdı" 147
Günde üç seans işkence 148
"Aynaya baktığımda kendimi tanıyamadım" 150
"Yoldaşlarıma selam söyle" 153
Haluk Kırcı ile ayrı hücrede 156
Liderlere sağlık raporu 157
1984'te 42 gün açlık grevi 159
Kim bu Tekin Yılmaz? 163

İSMET ÖZTÜRK 169
Çörtüğün İsmet komünist olmuş 172
Profesyonel devrimci olmak kolay değil 174
"Kadınlar biraz makyaj yapsın" 176
Ziya Yılmaz ve Ertan Saruhan'la birlikte... 178
Karadeniz Dev-Genç ve Kurtuluş 181
Mahir Cayan Karadeniz de... 186
Devrimci Gençlik-Devrimci Yol ve Birlik 191
Antifaşist mücadelede ve Karadeniz 197
Profesyonel devrimcilik ve Demokratik İşlerlik 201
Anti sömürgecilik İlkesi ve Tekoşin Ayrılığı 203
İlk Konferans, İşçi Sınıfı ve Seksiyon 205
Darbe ve Geri Çekilme... 207
Yakalanış ve Cezaevi 216

MAHİR SAYIN 221
Ailede DP geleneği var 223
Malumatfuruş bir öğrenciydim 225
ODTÜ seçimim bilinçliydi 227
Sinan, Deniz, Yusuf, Hüseyin... 229
"Sosyalist olmak Sinan gibi olmaktır" 230
Sosyalist Fikir Kulübü yöneticisi 232
ABD Büyükelçisi Komer'in arabası yakılıyor 234
12 Mart öncesi ve sonrası sol 237
Öğrenci yurtlarına baskınlar ve cinayetler 240
"Dayı, bize bir araba bulsana" 243
15-16 Haziran direnişi 249
THKP-C değerlendirilmesi 253
THKP-C nasıl bir örgüttü? 258

İsrail Başkonsolosu Elrom'un kaçırılması 262
Demirel'i kaçırmayı düşünmüşler 264
Yusuf Küpeli'ye karşıydık 266
Mahir Çayan'ın mezarı 270
Kurtuluş-Dev-Yol ayrılığı nasıl gelişti? 273
ŞEH-DER toplantısından niçin çıktık? 275
Deniz Gezmiş'in vasiyeti 279
THKP-C'den geriye kalanlar 282
"Oğuzhan Müftüoğlu ile bana görev verildi" 285
Kurtuluş'un ilk yazıları 288
Sınıf mücadelesi ve anti-faşist mücadele 295
Bodrum'da ilk örgüt konferansı 297
Siyasi kampanyalarla güçlenmek 300
Kurtuluş'un iç örgütlenmesi 304
Sol içi çatışma 307
12 Eylül öncesi durum 311
Üyeler, tüzük ve program 317
Örgüt içi demokrasi 320
Kürdistan'daki örgütlenme ve kadrolar 325
12 Eylül darbesine örgütsel hazırlık 330
Geri çekilme taktiği 332
MK'nin çoğu yurtdışına çıkıyor 334
12 Eylül darbesine karşı ittifak 338
Örgütlü yapımız 1000-1500 kişiydi 340
Filistin ve Suriye'de ilişkiler 342
Yeni tüzük ve sekterizm 343
Örgüt içi tartışma ve ikinci konferans 347
Bütün üyelerin oylarıyla MK seçimi 349
En ağır darbe 85 operasyonu 351
Yurtdışında yaşam 353

DOĞAN TARKAN 359
İşçi Partisini aramaya başladık 359
Fikir Kulübü kurarsın dedikleri için Eskişehir'e gittim 361
Dev-Genç'in oluştuğu zamanlardı 365
15-16 Haziran'ın izleri 367
Öncü İşçi olarak Kurtuluş'a katılmamız 370
Örgüt büyüyor ama üyeleri yok 371
Kurtuluş MYK'daki Gerilimler 374
Sosyal Hayat ve Kadın örgütlenmesi 379
Kurtuluştaki Hayatım 383
12 Eylül'ün ayak sesleri, yeni isimler, takım elbiseler 389
İngiltere'ye iltica ve Kurtuluştan ayrılmam 393
Ekim dönemi ve üyeliklerimiz 397
Şam, Avrupa ve Eskimiyen tarih 402
Kurtuluş ve Kadın yoldaşlar… 405
Kurtuluşta yaşadığım hayat izleri 414
Şam Filistin Beyrut ve … 417
KISALTMALAR 423
İSİM DİZİNİ 427

ZORUNLU BİR AÇIKLAMA

Okurlarımızın birçoğunun da bildiği gibi, sözlü tarih çalışmamız 2010 yılında başladı ve halen devam ediyor. Kurtuluş Hareketi'nin 1975-1985 dönemini ele almak üzere yola çıkmamıza rağmen, aslında o dönemin sosyalist hareketinin bir kesitiyle birlikte tümünc dair belgeleme yapacağımızın bilinç ve sorumluluğuyla hareket ettik. Üreteceğimiz bilgi ve belgelerin güvenilir ve kalıcı olması, bu çalışmada verdiğimiz emeğin karşılığı olacaktır. Bu tür bir çalışmanın yüksek düzeyde etik duyarlılık ve şeffaflık gerektirdiği aşikârdır. Biz de başından itibaren böyle davranmaya çalıştık. Asla görüşülen kişinin son onayı olmadan görüşmeleri yayımlamadık. Hazırlık aşamasında verilen sözlere, oluşturulan siyasi, ahlaki ve bilimsel çerçeveye uygun davranarak bize duyulan güveni sarsmamaya özen gösterdik.

Çalışma yöntemimizi bir kez daha özetlemek gerekirse; kaynak kişiyle yapılan sözlü tarih görüşmelerinin bitiminden sonra ilk olarak görüşme metinleri deşifre ediliyor, sonra bu metinler kaynak kişiye gönderilip gerekli düzeltmeleri yapması ve varsa eksikleri tamamlaması isteniyor. Daha sonra kaynak kişiden gelen metin redaksiyon komitesi tarafından elden geçiriliyor ve son hali tekrar kaynak kişiye gönderilerek onayı isteniyor. Şimdiye kadar yaptığımız bütün çalışmalarda bu yöntemi uyguladık ve böylece ortaya çıkan eksiklikleri ve öngörülemeyen diğer sorunları giderme imkânı bulduk.

Ancak bütün dikkat, özen ve duyarlılığımıza rağmen Sözlü Tarih Çalışma Grubu olarak hepimizin sorumlu olduğu bir eksiklik yaptığımızı belirtmek zorundayız.

Bilindiği gibi, Geçici Merkez Komitesi'nde görev yapmış yedi arkadaşımızla görüşmeleri iki kitap olarak yayımlamıştık. İsmet Öztürk'ü uzun süren hastalığının ardından Kasım 2011'de kaybettik. Doğan Tarkan ise ani bir kalp krizi sonucu Aralık 2013'te aramızdan ayrıldı. Görüşmeleri tam olarak bitirilmeden vefat eden bu iki arkadaşımızla yaptığımız sözlü tarih çalışmasında, maalesef yukarıda özetlediğimiz çalışma yönteminin son aşamalarını gerçekleştirmek mümkün olamadı. Deşifre edilen görüşme metinlerinde, bu arkadaşların onayı alınamadı, dolayısıyla metinlerin son hali onların denetiminden geçmeden yayımlanmak zorunda kaldı.

Bu iki arkadaşımızla yapılan görüşmelerin de içinde yer aldığı kitaplar, Haziran 2016'da yayımlanmasına rağmen eksikliği Mart 2018'e kadar fark edemedik. Sözlü tarih çalışmasını yürüten görüşme ekibinden bir arkadaşımızın, *KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR- Kurucular 2* kitabında yer alan Doğan Tarkan'a ait görüşmeyi okurken eksiklik olduğunun farkına varması üzerine hem Doğan Tarkan hem de İsmet Öztürk'e ait görüşme notları, deşifre edilen metinler ve arşivimizde olan tüm kayıtlar yeniden taranıp incelendi. Sonuçta Doğan Tarkan ve İsmet Öztürk'e ait görüşme kayıtlarının tümünün deşifre edilmediği, dolayısıyla bazı dosyaların atlandığı ve kitapta yer almadığı tespit edildi.

Bunun üzerine, öncelikle Sözlü Tarih Çalışma Grubu olarak aramızda tartıştık. Bu konuda herhangi bir sorumluluğu olmayan Dipnot Yayınları ile de görüşüp önerilerini aldık. En sonunda danışman arkadaşlarımızın görüş ve önerilerini de alarak iki arkadaşımızla yapılan görüşmelerin tam ve eksiksiz metinlerinin yeniden yayımlanmasının, ilkesel olarak doğru ve gerekli olduğu sonucuna vardık. Elinizdeki "Genişletilmiş Baskı" böylesi bir ihtiyaçtan doğdu ve bu iki arkadaşımızla yapılan görüşmelerin tam ve eksiksiz metinlerini içeriyor.

Bir üretim zinciri halinde ve çok sayıda kişinin katkılarıyla yürütülen çalışmamızda böylesi bir eksiklik yapmış olmaktan dolayı üzgünüz ve bunun sorumluluğunun Sözlü Tarih Çalışma Grubu olarak hepimize ait olduğunu biliyoruz. Ayrıca sorunu bu kadar geç fark etmenin ve bu kadar gecikerek düzeltmeye çalışmanın da sıkıntısını yaşıyoruz.

Haziran 2016'da yayımlanan eksikli kitaptan elinde bulunan her okur, bizimle SODİD aracılığıyla ilişki kurarak genişletilmiş baskıdan ücretsiz bir şekilde edinebilir. Böylece okurlarımızdan bir anlamda özür dilemiş olacağız ve onlara eksikli bir ürün vererek yol açtığımız mağduriyeti gidermeye çalışacağız. Artık hayatta olmayan İsmet Öztürk ve Doğan Tarkan arkadaşlarımıza da özür borçlu olduğumuzu biliyor ve onları saygıyla, sevgiyle anıyoruz.

Eylül 2018
Sözlü Tarih Çalışma Grubu

KURTULUŞ HAREKETİ KRONOLOJİSİ

1971 Mayıs: Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga'dan oluşan Merkez Komitesi ve 11 kişiden meydana gelen bir Genel Komite ile yönetilen THKP-C, 12 Mart darbesine karşı silahlı direnişe geçti. Örgüt, Mayıs 1971'de 1 No'lu Bildirisini yayınladı ve bazı banka soygunları, ABD işyeri veya araçlarının bombalanması eylemlerini üstlendi.

1972 30 Mart: THKP-C'nin "Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi" diye adlandırılan ve Mahir Çayan'ın *Kesintisiz Devrim II-III* adını taşıyan yazılarında ifadesini bulan silahlı mücadele, 30 Mart 1972'deki Kızıldere katliamına kadar devam etti. Kızıldere'de Mahir Çayan'ın yanı sıra THKP-C militanları Hüdai Arıkan, Nihat Yılmaz, Ertan Saruhan, Ahmet Atasoy, Sinan Kazım Özüdoğru, Sabahattin Kurt ve Saffet Alp ile THKO militanları Cihan Alptekin ve Ömer Ayna da öldürüldü. Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir, Koray Doğan gibi isimler ise daha önce öldürülmüştü. Böylece 1972 yaz aylarında THKP-C fiilen yok edilirken daha sonra Kurtuluş'u kuracak olanlar da dahil, örgütün içinde veya çevresinde yer alan çok sayıda devrimci tutuklandı ve açılan THKP-C ve/veya Dev-Genç davalarından yargılanarak çeşitli cezalara çarptırıldı.

1972-1974: Kızıldere katliamından sonra hapishanelerde bulunan THKP-C ve Dev-Genç davalarından yargılanan militanlar, bir yandan kendilerini eğitmeye ve geliştirmeye çalışırken bir yandan da içinde bulundukları siyasi hareketlerin eleştirel değerlendirmelerini yapmaya başladı.

1974 Mayıs: CHP-MSP Hükümeti'nin, 12 Mart döneminin "yaralarını sarmak için" genel af yasası çıkarmasıyla hapishanelerdeki siyasi tutuklu ve mahkûmların büyük bölümü serbest kaldı. Ceza yasasının ünlü antikomünist 141-142. maddelerinden yargılananlar için MSP milletvekilleri oy vermeyince siyasi mahkûmlardan bir kısmı af yasası kapsamının dışında bırakıldı. Ancak birkaç ay sonra, Anayasa Mahkemesi bu maddelerden ceza alanların da serbest bırakılmasını sağlayan bir karar alınca 12 Mart döneminde dolan hapishaneler boşaldı.

1974 Temmuz: Kurtuluş'un daha sonraki örgütlenmesinde önemli bir yeri ve rolü olacak Karadeniz Devrimci Kültür Derneği (Dev-Ka) kuruldu. Karadeniz Bölgesi'nde, öncelikle THKP-C militanı veya sempatizanı devrimciler, daha sonra Kurtuluş'un kurucularından olan THKP-C davası sanıklarından İsmet Öztürk öncülüğünde bu dernek çatısı altında örgütlendi. Genel Merkezi Samsun'da olan dernek, Zonguldak'tan Rize'ye kadar bölgede birçok şehir ve kasabada şubeler açarken bir buçuk yıl sonra adını "Karadeniz Dev-Genç" olarak değiştirdi ve bölgedeki anti-faşist mücadelenin kitlesel ve militan örgütlenmesini gerçekleştirdi.

1974 Sonu: THKP-C ve Dev-Genç davalarından Mamak'ta birlikte yatmış olan İlhami Aras, Mahir Sayın, Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Şaban İba, Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap ve arkadaşları tahliye olduktan sonra hapishane sürecinde gelişen ilişkilerini sürdürmeye ve birlikte hareket etmeye niyetliydiler. Bu arada Ziya Yılmaz, Ertuğrul Kürkçü, Necmi Demir, İlkay Demir, Orhan Savaşçı gibi idam veya müebbet hapis cezası almış ve bu nedenle af yasasıyla tahliye olamayan ve Niğde Cezaevi'nde yatmakta olan THKP-C'nin önde gelen isimleriyle de görüşmelerini sürdürüyorlardı. Mahir Sayın ve Oğuzhan Müftüoğlu'na geçmişin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelim konusunda bir tür siyasi manifesto hazırlama görevi verildi. Bu ikili, yazılı bir metin oluşturmak üzere birlikte çalışmaya başladı.

1975 Başı: Ocak 1971'de birlikte eyleme giderken yakalanan, birlikte yargılanan, cezaevinde de birlikte yatan İlhami Aras, Mahir Sayın, Mustafa Kemal Kaçaroğlu dışarı çıktıktan sonra da ilişkilerini yakından sürdürdü. Ankara'da birlikte kaldıkları ev, kendilerini THKP-C'ye yakın hissedenlerin bir araya geldiği, görüşme ve tartışma yaptığı bir odak haline geldi. Dev-

Genç liderlerinden ve THKP-C davasından da yargılanan Şaban İba'da THKP-C'nin kuruluş sürecinden beri ve cezaevinde bu üçlüyle yakındı ve politik olarak birlikteydi. Karadeniz Dev Genç'in kurulmasına öncülük eden İsmet Öztürk de bu dört kişiyle görüşmekte ve giderek politik olarak yakınlaşmaktaydı.

1975 Şubat-Mart: Daha sonra Kurtuluş ve Devrimci Yol hareketlerini oluşturacak bazı isimler arasında kişisel sürtüşme ve anlaşmazlıklar görülmeye başladı. Bir güven sorunu haline dönüşerek gittikçe büyüyen bu sürtüşmeler, Ankara'da öğrenci gençlik içinde gruplaşmalara yol açtı. Gençlikle ilgilenmekte olan Nasuh Mitap ile Mustafa Kaçaroğlu arasında sorunlar ortaya çıktı.

1975 Mart: THKP-C'nin önde gelen isimlerinden Necmi Demir ve İlkay Demir, Niğde Cezaevi'nden kaleme alıp dışarıya gönderdikleri 8 sayfalık bir yazıyla "sosyal-emperyalizm" konusunda görüşlerini açıkladı ve Sovyetler Birliği'nin sosyalist değil, emperyalist bir ülke olduğunu ileri sürerek "Maocu" saflarda yerini aldı. Yayınladıkları yazının 8 teksir sayfasından oluşması nedeniyle önce "Sekizlikçiler" adıyla anılan bu grup, bir süre sonra *Militan Gençlik* adını taşıyan bir gençlik dergisi ve *Halkın Yolu* adında bir siyasi yayın çıkararak bir siyasi hareket olarak örgütlenecekti. Böylece eski THKP-C kadroları arasında ilk ciddi ayrılık, sosyal-emperyalizm teorisi ekseninde oldu ve Necmi Demir ve İlkay Demir'in yanı sıra Necati Sağır ve Ömer Güven gibi isimler kendi örgütlerini kurmaya yöneldi. Bu arada 1975 yılı başlarında *Türkiye Devriminin Acil Sorunları* adı altında bir broşür yayınlayan Engin Erkiner ve arkadaşları da *Acilciler* diye anılan bir başka örgütlenme oluşturmuş ve THKP-C'nin devamı olarak kendilerini görüyorlardı. Dolayısıyla THKP-C'nin siyasi mirası bölüşülmeye ve parçalanmaya başladı.

1975 Nisan: Antalya'daki solcu, devrimci gençlerin örgütü Antalya Gençlik Örgütü(ANT-GÖR) kuruldu. Başlangıçta CHP eğilimli iken daha sonra Kurtuluşçuların etkinliğine giren Ant-Gör, süreç içinde Antalya'daki anti-faşist mücadelenin kitlesel ve militan örgütü olacaktı.

1975 Haziran: Mustafa Kaçaroğlu ve Nasuh Mitap arasındaki gerilimin artması üzerine bir araya gelen Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap, Ali Başpınar, İlhami Aras, Mahir Sayın ve Şaban İba görüşmesinde mutabakat sağla-

namadı. Kaçaroğlu'nun kendisine küfür ettiğini söyleyen Nasuh Mitap, "Bizim aramızda zaten siyasi bir görüş birliği yok, böyle ilişkiler devam ederse arkadaşlığımız da sona erer" diyerek birlikte yürümenin zor olacağını ileri sürdü. Kaçaroğlu'nun özeleştiri yapması gerektiği tespiti sorunu çözmeye yetmeyince geniş bir toplantı düzenlemeye karar verildi.

1975 Temmuz: Anlaşmazlığın büyümesi üzerine, önde gelen siyasi kadrolarla Ankara'da, Şehir Derneği (Şeh-Der) lokalinde yaklaşık 50 kişinin katıldığı bir tartışma toplantısı gerçekleştirildi ancak bu toplantı, siyasi kopuş ve ayrılığa zemin hazırladı. Nasuh Mitap, toplantı esnasında kendisinin Mahir Çayan'ı savunduğunu, *Kesintisiz Devrim II-III* adı altında kaleme alınan ve THKP-C'nin "Öncü Savaşı" anlayışını ortaya koyan tezlere katıldığını ama İlhami Aras, Mahir Sayın ve Mustafa Kaçaroğlu'nun bu görüşleri savunmadığını, "Mahir Çayan'ı inkar ettiklerini" söyledi. Bu iddia gerilimi daha da tırmandırdı. Gerilimin bir kavgaya dönüşerek ilişkileri tamamen tahrip etmesini istemeyen Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu, Şaban İba –İlhami Aras toplantıda yoktu– ve onlarla birlikte az sayıda kişi toplantıyı terk etti. Kalanlar tartışmaya devam etti. Toplantıdan çıkmayan ve "Ben kalıp arkadaşlarla tartışmak istiyorum" diyen Oğuzhan Müftüoğlu, daha sonra Nasuh Mitap ve çevresindeki devrimci gençlerle birlikte hareket edecek ve diğerlerinden kopacaktı.

1975 Sonbahar: Gelecekte *Devrimci Yol* adını alacak siyasi hareketin kurucuları olan Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap, Taner Akçam, Melih Pekdemir, Ali Başpınar, *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Devrimci Gençlik* dergisini çıkarmaya başladı ve hızla yükselmekte olan devrimci gençlik hareketini etraflarında toparlamaya yöneldi.

1975 Aralık: Müftüoğlu ve Mitap liderliğindeki *Devrimci Gençlik* grubunun hızlı ve yaygın gelişimi karşısında Kurtuluş'u oluşturacak Mahir Sayın, İlhami Aras, M. Kemal Kaçaroğlu ve Şaban İba da siyasi bir çıkış yaparak kendi görüşleri doğrultusunda örgütlenmeye başladı. Zaten ilişki içinde oldukları İsmet Öztürk'ü de aralarına alarak Kurtuluş'un beş kişilik ilk kurucu çekirdeğini "Merkezi Organ" adıyla oluşturdular.

Henüz bir siyasi yayın/dergi çıkaracak mali-maddi olanaklara sahip olmayan bu siyasi çekirdek, üzerinde anlaşmış oldukları siyasi görüşleri açıklamaya karar verdi. Böylece kaleme aldıkları "Yol Ayrımı", "Ulusal Sorun

Üzerine" ve "Sosyal Emperyalizm mi, Büyük Han Şövenizmi mi?" başlıklı yazıları, teksirle çoğaltılarak Türkiye'nin pek çok yerine ulaştırdı. Karadeniz Dev-Genç, Ant-Gör, Ankara'daki AYÖD, İstanbul'daki İYÖD gibi gençlik dernekleri başta olmak üzere, hemen her yere dağıtılan bu yazılarla Kurtuluş'un siyasi temelleri atılmış oldu.

1976 Başı: Teksirle çoğaltılarak dağıtılan yazıların gördüğü ilgi ve talep üzerine bir siyasi yayın çıkarmanın hazırlıkları içine girildi. Bu arada Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Kütüphanesi soygunu yapıldı ve Mustafa Kemal Kaçaroğlu ile birlikte SBF'deki militanların önemli bir kısmı kaçak hale geldi. Bu durum daha sonraki örgütlenme çalışmaları açısından büyük bir dezavantaj yaratacaktı.

1976 1 Mayıs: İşçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü 1 Mayıs, onlarca yıl sonra DİSK'in öncülüğünde Taksim'de ilk kez kutlandı. Meydanı dolduran yüz binlerce işçi ve emekçi yükselmekte olan sosyalist hareketin gücünü ortaya koyarken sermaye düzeni için de bir tehdit olarak görüldü. Nitekim ertesi yıl 1 Mayıs kutlamaları sırasında Taksim Meydanı kana bulandı.

1976 Haziran: *Kurtuluş Sosyalist Dergi* çıktı. 10 bin adet basılan dergiye talep devam edince 5 bin adet daha basıldı. Aylık dergide THKP-C çizgisine eleştirel yaklaşım ancak aynı zamanda tarihsel olarak sahiplenme, Türkiye soluna egemen olan "kendi sağından medet umma anlayışı"nı yıktığına ilişkin değerlendirmeler ve Kürt sorununda enternasyonalist yaklaşım ve modern sanayi proletaryası temelinde partileşme gibi görüşler ortaya konuldu. Büyük bir ilgi ve destek bulan bu görüşler temelinde Türkiye'nin birçok yerinden örgütlenme talepleri gelmesi üzerine merkezi organ ve etrafındaki kadrolar da hızla kendilerini örgütlemeye yöneldi.

1976 Ağustos: Doğan Tarkan'ın liderliğindeki *Öncü İşçi* grubu Kurtuluş'la birleşti. Böylece İstanbul'da da örgütlenme çalışmaları hızlandı. Bu arada özellikle Ankara'da "Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm", "Ekonomi Politik" ve "Leninizmin İlkeleri" başlıkları altında ve küçük gruplar halinde yürütülen siyasi eğitim çalışmaları dikkat çekiciydi ve üniversiteye yeni gelmiş genç militanları mücadeleye hazırlıyordu. Bu eğitim çalışması modeli ve anlayışı örgütlenme adımları atılan her yerde uygulanmaya çalışıldı.

1976 Yaz-Sonbahar: Kurtuluş, Karadeniz Dev-Genç aracılığıyla Karadeniz bölgesinin tümünde yaygınlaşırken Ankara, İstanbul, İzmir, Antalya, Mersin, Bursa gibi büyük kentlerde örgütlenmeye başladı.

Kürdistan'da ise 1977'den sonra ilk aşamada Mardin, Diyarbakır, Dersim, Gaziantep gibi şehirlerde örgütsel ilişkiler kurdu. Birkaç yıl içinde Ankara, İstanbul, İzmir, Samsun, Antalya, Kayseri, Mersin, Adana, Antakya, Muğla, Bursa, Zonguldak, Sinop, Giresun, Ordu, Trabzon, Rize, Gümüşhane gibi illerde, İnegöl, Develi, Çorlu, Keşan, Seydişehir, Merzifon, Taşova gibi ilçelerde, Kürdistan'da ise Mardin, Diyarbakır, Dersim, Gaziantep, Sivas, Ağrı ve Kars gibi illerde, Kızıltepe, Varto, Şenkaya ve Iğdır gibi ilçelerde yaygın örgütsel ilişkiler oluştu.

1976 Sonbahar: THKP-C'nin gençlik ilişkilerinin öncülüğüyle kurulan ve genç emekçiler arasında dikkate değer bir örgütlenmesi olan GSB (Genç Sosyalistler Birliği) ile Zeki Erginbay'ın aracılık ettiği görüşmeler yapıldı ve Kurtuluş'a katılımları için ciddi mesafe alındı. Ancak anlaşma sağlandığı sanıldığı noktada GSB liderleri beklenmedik bir şekilde TKP'ye katılmaya karar verdi. Erginbay ve bazı arkadaşları zaten Kurtuluş'a katılmış durumdaydı.

1977 Ocak: Yaygınlaşan ilişkiler artık daha ciddi örgütsel adımların atılmasını gerektiriyordu. Beş kişilik kurucu çekirdeğe Doğan Tarkan ve 12 Mart döneminde tutuklanarak Dev-Genç davasında yargılanmış bir Kürt devrimci olan Ali Demir de katıldı. Böylece yedi kişiden oluşan Geçici Merkez Organ, Kurtuluş'un örgütsel inşasına hızla devam etti. Merkezi organın yanı sıra büyük illerde de yerel komiteler kurulmaya başlamıştı.

1977 2 Şubat: Zeki Erginbay 23 Ocak 1977'de İMO İstanbul Şubesi'nden çıktıktan sonra kaçırıldı. Tüm aramalara rağmen bulunamayan Erginbay'ın, göğsüne bir kurşun sıkılmış cesedi, 2 Şubat 1977'de Ömerli barajında bulundu. İstanbul'da büyük bir kitle gösterisiyle toprağa verilen Erginbay, TKP'ye karşı ideolojik mücadelede önemli bir rol üstlenirken Kurtuluş'un İnşaat Mühendisleri Odası'nda etkinlik kurmasının da koşullarını oluşturmuştu.

1977 Mart- Nisan: Sol içi rekabet ve sekter anlayışlar sonucu, Kurtuluş ile Devrimci Yol arasında silahlı çatışma çıktı. Başta İstanbul ve Ankara olmak üzere iki siyasi hareketin de bulunduğu birçok şehre yayılan ve haftalar-

ca süren kavga ve silahlı çatışmalarda iki taraftan da ölüm ve yaralanmalar oldu. Devrimci Yol militanları Kemal Karaca ve Tevfik Kobal, Kurtuluş militanı Mustafa Ertan hayatını kaybetti.

1977 1 Mayıs: Kurtuluş, başta Ankara olmak üzere Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden ilişkilerini İstanbul'a çağırarak Taksim'de yapılacak 1 Mayıs'ta siyasi gövde gösterisine hazırlandı. 10 bin kişiyi geçen kitleyle Saraçhane'den Unkapanı ve Tarlabaşı yoluyla Taksim'e ulaşan Kurtuluş korteji, akşam saat 19.00'a doğru alana girdikten hemen sonra Sular İdaresi üzerinden mitinge açılan ateşle birlikte katliam başladı. Lise öğrencisi Kurtuluşçu Jale Yeşilnil'in de arasında olduğu 34 işçi, emekçi, öğrenci öldü, 136 kişi yaralandı.

1977 Kasım: Gençlik içindeki örgütlenmeye destek olmak, "Gençliğin devrimci mücadelesini antioligarşik devrim mücadelesine tabi kılmak üzere" *Kurtuluş için İLERİ* adını taşıyan ve 15 günde bir yayınlanan bir gençlik dergisi çıktı. Bu arada aynı sıralarda Kurtuluş'un merkezi gençlik örgütü olarak Ankara'da Dev-Gör (Devrimci Gençlik Örgütü) kuruldu.

1978 Ocak: Uzun süredir hazırlıkları yapılan haftalık *Kurtuluş* gazetesi 6 Ocak'ta çıkmaya başladı. İlk sayıları 40 bin basılan gazete, giderek 25 bin civarında bir satış rakamına oturdu ve bütün baskı ve engellemelere rağmen 1980 Mayıs ayına kadar düzenli olarak ve toplamda 112 sayı çıktı. Dağıtımı tümüyle Kurtuluş'un kendi örgütlenmesi ile gerçekleşen ve "militan satış" adı verilen yöntemle evlerde, ulaşım araçlarında, kahvelerde, işyerlerinde, okullarda, sokaklarda satılan gazete, dönemin en çok satılan haftalık gazetelerinden biri olurken özellikle siyasi kampanyaların örgütlenmesinde ve siyasi gerçeklerin açıklanmasında etkin bir rol üstlendi.

1978 1 Mayıs: Kurtuluş yine başta Ankara olmak üzere çeşitli şehirlerden getirdiği büyük bir kitleyle İstanbul'daki 1 Mayıs gösterisine katıldı. Önceki yıl meydana gelen katliam nedeniyle 1 Mayıs'a genel katılım, özellikle işçi-emekçi katılımı düşük oldu.

1978 Haziran: Dersim'de ilişkileri olan ve İsmet Öztürk tarafından daha örgütün kuruluş sürecinde Geçici Merkez Komite'ye önerilmesine rağmen diğerleri tarafından kabul görmeyen Seyfi Cengiz bir süre Kurtuluş içinde faaliyet yürüttü. Ancak zamanla örgütlenme biçimi başta olmak üzere çeşitli konularda Kurtuluş'tan farklı düşünmeye başlamıştı. Yapılan görüşme

ve tartışmalardan sonra birlikte olma zemininin kalmadığı anlaşıldı. Kurtuluş'tan ayrılarak *Tekoşin* adıyla yeni bir örgüt kurdu.

1978 Ekim-Kasım: "Hayat Pahalılığına, Faşist Saldırılara ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası" adı altında düzenlenen ilk siyasi kampanya, örgütlenmeyi ileri noktalara taşıdı. İki ay ülke çapında süren bu siyasi kampanyanın son iki haftasında İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Mersin, Samsun, Muğla, Rize, Sinop, Bulancak, Kızıltepe, İnegöl ve Çorlu'da toplam 13 miting yapıldı. Bu mitinglere yaklaşık 40 bin kişi katıldı. Bu ilk kampanyadan alınan olumlu sonuçlarla birlikte Kurtuluş, siyasi çalışmalarını, biri bitince diğeri başlayan siyasi kampanyalar tarzında yürütmeye karar verdi.

1978 Kasım: Gerek ilk siyasi kampanyanın etkileri, gerekse KDP ile KYB çatışmasının durması için yapılan arabuluculuk ve Kürdistan politikaları nedeniyle Bülent Ecevit hükümeti, Kurtuluş'la daha yakından ilgilenmeye başladı. Böylece MİT tarafından Ankara'da bir tuhaf "gözdağı operasyonu" yapıldı; Ali Demir ve Mustafa Kaçaroğlu'nun birlikte kaldıkları ev, Mahir Sayın'ın evi ve Öner Yağcı, Mustafa Uslu gibi bazı militanların evleri, bir gece MİT tarafından basıldı. Evlerde silah ve örgütsel doküman bulunmasına rağmen görmezden gelindi, Mahir Sayın gözaltına alındı ve birkaç saatlik sorgudan sonra bırakıldı. Geçici Merkez Komitesi (GMK) bu operasyondan sonra gizliliğe daha fazla özen gösterme kararı alırken Ali Demir ve Şaban İba dışında Ankara'da kimse kalmadı. İlhami Aras'tan sonra Mahir Sayın'ın da hızla İstanbul'a taşınması kararlaştırıldı.

1978 Aralık: 26 Aralık'ta başlayan ve günlerce süren Maraş katliamında, Aleviler hedef alındı ve 6 aylık bebeklerden 70 yaşındaki dedelere kadar 100'den fazla insan öldürüldü. Bunun üzerine Ecevit hükümeti, İstanbul ve Ankara dahil olmak üzere, 13 ilde sıkıyönetim ilan etti. Sıkıyönetim ilanı Türkiye'nin bir askeri darbeye doğru sürüklenmesini hızlandırdı.

1979 1 Mayıs: İstanbul'da 1 Mayıs gösterilerini yasaklayan Sıkıyönetim Komutanlığı, buna rağmen yapılacak gösterileri kontrol altına alamayacağını düşünerek 1 Mayıs günü sokağa çıkma yasağı ilan etti. Bir gece öncesinden Üsküdar ve Bayrampaşa'da toplanan Kurtuluşçular, toplu halde sokağa çıkıp 1 Mayıs'ı sloganlar eşliğinde yürüyüş yaparak kutlarken tu-

tuklandı. Behice Boran'ın liderliğindeki TİP üyeleri de Merter'de sokağa çıkarak 1 Mayıs'ı kutladı.

1979 Ağustos: Bodrum'da örgütün ilk konferansı yapıldı. Doğan Tarkan'ın "Yalnız ve bütün gücümüzle işçi sınıfı içinde çalışmalıyız" tezi, Geçici Merkez Komitesi (GMK) ve bazı yerel örgütlerde tartışmalara yol açınca, genel örgüt konferansı yapılmasına karar verildi. Sonuçta Tarkan'ın tezi kabul edilmezken "ağırlıklı gücümüzle işçi sınıfı içinde çalışmalı, anti-faşist ve anti-sömürgeci mücadeleyi de ihmal etmemeliyiz" kararı alındı.

1979 Ekim: Cumhuriyet Senatosu ara seçimlerine bağımsız adaylarla katılmaya karar veren Kurtuluş, İstanbul'da Recep Cüre, Antalya'da Abdullah Akın ve Samsun'da da Mehmet Baklacı'yı aday gösterdi. Üçü de devrimci öğretmen ve ilköğretim müfettişi olan adaylar, üç şehirde üçer bin civarında oyla toplamda on bine yakın oy aldı.

1979 Kasım: Kurtuluş yükselmekte olan faşist saldırılara karşı bir eylem birliği oluşturmak ve bu arada Devrimci Yol'dan ayrılanların kurduğu Devrimci Sol'la da bir ilişki geliştirmek için harekete geçti. Eylem birliği için çağrıya Devrimci Sol ile birlikte Emeğin Birliği ve Türkiye Emek Partisi (TEP) olumlu yanıt verdi. Yapılan görüşmelerde "Devrimci Eylem Birliği" (DEB) adı altında bir ittifak sağlandı ve birlikte bildiri dağıtımı, afişleme, mitingler düzenleme gibi prensip kararları alındı. Ancak yapılan ittifakın Kürdistan'ı da kapsaması ve bu bölgede "anti-sömürgeci ilke"nin kabul edilmemesi nedeniyle Kurtuluş içinde tartışma çıktı ve DEB'ten çekilme kararı alındı. Kurtuluş çekilince DEB de kurulmadan dağıldı.

1979 Aralık: Kürdistan Seksiyonu'nun yayın organı olarak Türkçe-Kürtçe dergi *Şoreş (Devrim)* çıkmaya başladı. Şoreş, 12 Eylül darbesinden önce bir sayı daha çıkacaktı.

1980 Nisan: 1979 yılı sonunda generaller Cumhurbaşkanı Korutürk'e bir "Uyarı Mektubu" verince Türkiye'nin artık bir darbenin eşiğinde olduğu iyice anlaşıldı. GMK özel bir toplantı yaparak muhtemel bir darbe karşısında alınması gereken önlemleri tartıştı ve bazı özel kararlar aldı. 12 Mart dönemindeki gibi örgütsel olarak tümüyle imha olmamak için düşünülen tedbirler arasında Yazı Kurulu'nu oluşturan Mahir Sayın ve Doğan Tarkan'ın kısa süre içinde yurtdışına çıkması da vardı. Ancak iki GMK üye-

sinin yurtdışına çıkması da dahil 12 Eylül darbesi gelinceye kadar alınan bu kararların hemen hiçbiri uygulanmadı.

1980 15 Mayıs: Sıkıyönetimin engellemeleriyle uzun zamandır mücadele eden haftalık *Kurtuluş* gazetesi 112. sayısında yayınına son verdi ve on beş günlük *Öncü* dergisi yayınlanmaya başladı.

1980 Haziran: Antalya Sebze Hali'nde çalışan Kurtuluşçular ve Dev-Yol'cular arasında çıkan silahlı çatışma bir kez daha iki siyasi hareketi karşı karşıya getirdi. Hal'de çalışan Sabahattin Çakmak adında bir Kurtuluşçu silahla vurularak ölürken iki taraftan da yaralananlar oldu. Bir süre devam eden kavga ve çatışmalar daha da büyümeden Merkez'den müdahalelerle engellendi.

1980 Temmuz: İşçi sınıfının en militan ve politik kesimlerini barındıran DİSK'in genel kongresi yapıldı. Kurtuluş, Dev-Maden Sen, Limter- İş, Nakliyat-İş, Keramik- İş, Tekstil-İş, Gıda- İş gibi sendikalardan gelen 24 delege ile TKP'den sonra en çok delegeye sahip ikinci sosyalist örgütlenme oldu.

1980 1 Eylül: Sıkıyönetimin engellemeleri dolayısıyla *Öncü* dergisi de yayınına son verdi ve yine on beş günlük periyodla çıkacak *Ekim* dergisi yayına başladı. Derginin ikinci sayısı matbaadayken 12 Eylül darbesi oldu.

1980 12 Eylül: 10-11 Eylül günleri İstanbul'da toplanan GMK, toplantının bittiği saatlerde o akşam darbe olacağına ilişkin bir duyum aldı ama kesinleştiremedi. İstanbul'dan Ankara'ya dönmekte olan GMK üyeleri Şaban İba ve Ali Demir, otobüsle yoldayken gerçekleşen darbenin ilk gün kargaşası içinde fark edilmeden Ankara'da güvenli bir eve ulaştı.

1980 Eylül sonu: İstanbul'da olan ve hemen toplantı yapan Ali Demir ve Şaban İba dışındaki beş GMK üyesi "Geri Çekilme Kararı" diye bilinen ve esasen kadroların ve örgütsel ilişkilerin korunmasını ve "İşçi sınıfının içine ve büyük kentlere doğru çekilmeyi" öngören bir politika belirledi. Bir yandan da Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile görüşerek askeri cuntaya karşı bir mücadele cephesi oluşturmak için girişimde bulunma kararı alındı.

1980 1 Ekim: *Kurtuluş* imzalı bir siyasi bildiriyle 12 Eylül'le birlikte bir "askeri diktatörlük" kurulduğu, eğer faşist bir diktatörlüğe dönüşmezse birkaç yıl sonra geri çekilebileceği ve ağır illegalite koşullarında zorlu bir mücadeleye hazırlanmak gerektiği vurgulandı.

1980 8 Ekim: Kurtuluş militanı Necdet Adalı idam edildi. Ailesine yazdığı son mektubunda, "Sizleri ve ezilen halklar uğruna mücadeleyi erken bırakmak zorunda kaldığım için üzgünüm" diye sesleniyordu.

1980 Ekim: Mahir Sayın ve Doğan Tarkan, Suriye sınırından gizlice yurtdışına çıktı.

1980 Kasım: Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile İstanbul'da görüşme yapılarak cuntaya karşı birlikte mücadele önerisi yapıldı. Devrimci Yol öneriyi ciddiye almadı. Kendilerinin gerekeni yapacağını ve cuntayı inine tıkacağını söyledi. Halkın Kurtuluşu ise yeni kongre yaptıklarını ve demokratik devrim programının talepleri çerçevesinde birlikte mücadele edebileceklerini bildirdi. Sonuçta üçlü görüşme ve eylem birliği girişiminden bir sonuç çıkmadı.

1981 Şubat: Örgütün askeri diktatörlük koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesinin büyük ölçüde tamamlandığı düşüncesiyle İlhami Aras ve Ali Demir de yine Suriye sınırından gizlice yurtdışına çıktı.

1981 Mart: Mustafa Kemal Kaçaroğlu İstanbul'da örgütsel bir randevuda yakalandı.

1981 Mayıs: İsmet Öztürk de yurtdışına çıktı. Bu arada GMK üyelerinin yanı sıra bazı siyasi kadro ve militanlar da yurtdışına çıktı ve daha önce ilişki kurulmuş olan Filistin Kurtuluş Örgütü kamplarına yerleşti. Necdet Adalı ile birlikte idama mahkûm edilen ve cezaevinden firar ettikten sonra Filistin'e gönderilen Kemal Ergin, 17 Mayıs 1981'de denizde yüzerken boğularak öldü.

1981 Mayıs - 1983 Mayıs: GMK'nın eski üyelerinden sadece Şaban İba Türkiye'de kaldı. Yurtdışına çıkan eski GMK üyelerinden Mahir Sayın ve Doğan Tarkan'ın "Yazı Kurulu" olarak görev yapmaları öngörülmüştü ve Suriye'den Avrupa'ya geçtiler. Suriye'deki GMK üyeleri İlhami Aras, Ali Demir ve İsmet Öztürk ise "koruma" altındaydı ve ancak Türkiye'ye döndüklerinde görev ve yetkilerini yeniden üstleneceklerdi. Türkiye içindeki GMK üyeleri de "Politbüro" olarak görev yapıyordu. Tutuklanmalarla GMK eksildikçe "yedek" olarak saptanan yeni üyeler görevlendirildi. Böylece ilk aşamada Saim Koç ve Mustafa Yavuz Politbüro'ya dahil oldu. Önce Mustafa Yavuz, daha sonra Saim Koç yakalanınca İrfan Cüre ve Seyfi Öngider GMK üyesi oldu ve Şaban İba ile birlikte Politbü-

ro'yu oluşturarak, Türkiye içindeki GMK üyeleri olarak örgütü yönettiler.

1982 Mayıs: İlk büyük polis operasyonuyla GMK üyesi Mustafa Yavuz ve İstanbul il komitesi üyeleri de dahil çok sayıda militan yakalandı. Bu arada art arda gelen polis operasyonları sonucu özellikle Anadolu şehirlerindeki örgütsel ilişkiler dağıldı. Tutuklamalar yaygınlaşıp taşradaki örgütlenmeler varlığını sürdüremez hale gelince İstanbul, Ankara ve İzmir'e toplanan ilişkiler buralarda yeniden düzenlendi. Bu arada bir süre sonra Kürdistan'daki komiteler de feshedilip üç büyük şehre aktarıldı.

1982 Yazı ve Sonbaharı: *Ekim* dergisi örgütün merkez organı olarak gizli çıkmaya başladı. Örgütsel düzenlemeler oturdukça derginin illegal koşullarda basımı düzenli hale geldi ve dağıtımı giderek arttı. Yüzlerce örgüt militanıyla ilişki sürdürmenin en önemli aracı haline gelen derginin adı daha sonra *Kurtuluş* oldu. Bu arada örgüt üyelikleri askıya alınıp, yeni bir tüzük yapılarak örgütsel düzenlemeler bir bütün olarak herkesi kapsayınca hem örgüt içinde tartışmalar büyüdü hem de yurtdışındaki GMK üyeleri ile yurtiçindeki üyeler arasında tartışma başladı. Doğan Tarkan ve bazı arkadaşları, yurtiçindeki Politbüro tarafından "hizip" olarak ilan edilip, bazı üyeler de örgütten ihraç edilince ipler iyice gerildi. Sonuçta Suriye'nin Şam kentinde tam üyeli GMK toplantısı yapılmasına karar verildi.

1982 Kasım: GMK toplantısı için hazırlık yapmak üzere İlhami Aras Suriye'den Türkiye'ye geldi. Tam bu arada Politbüro üyesi Saim Koç yakalandı ve bunun üzerine sadece toplantı hazırlığı için gelen İlhami Aras da Politbüro'da görev aldı ve Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider ile birlikte Şubat 1983'te gizlice Şam'a gittiler.

1983 Mart-Nisan: Şam'da yapılan ve yurt içinden Şaban İba, İrfan Cüre, Seyfi Öngider ve yurtdışından İlhami Aras, Ali Demir, İsmet Öztürk, Mahir Sayın, Doğan Tarkan'ın katıldığı ve bir ay kadar süren tam üyeli GMK toplantısında, 12 Eylül sonrasındaki siyasal ve örgütsel süreç etraflıca tartışıldı. Doğan Tarkan Kurtuluş'tan ayrılırken örgütün adı "Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü" (TKKKÖ) olarak yeniden belirlendi. Yurtdışındaki örgüt üyeleriyle birlikte bütün GMK üyelerinin de Türkiye'ye dönmesine ve Türkiye'de önce konferans, sonra da bir kongre yapılmasına karar verildi. Nitekim toplantıdan sonra GMK üyeleriyle bir-

likte, o sırada Suriye ve Filistin'de bulunan örgüt üyeleri parça parça Türkiye'ye döndü.

1983 Haziran: İstanbul Komitesi üyelerinin de aralarında olduğu çok sayıda örgüt üyesi, büyük bir polis operasyonuyla yakalandı. Mayıs 1982'den sonra örgüt en ciddi kayıplarını verdi.

1983 Ağustos: GMK üyelerinin tümü ülkeye döndükten sonra Erdek'te bir hafta süren bir toplantı yapılarak yeni dönemde atılacak adımlar kararlaştırıldı. Genel örgüt konferansının temsili olarak gerçekleştirilmesine ama kongrenin bütün üyelerin katılımıyla "seyyar" olarak yapılmasına ve "sirkülasyon" adı verilen ve gizlice basılıp bütün örgüt üyelerine ulaştırılan yazılarla bir "tartışma kampanyası" açılmasına karar verildi. Ayrıca mali sorunların ağırlaşması nedeniyle yeniden soygunlara başlanması da karar altına alındı.

1983 Ekim: GMK üyesi İlhami Aras İstanbul'da tek başına yakalanarak tutuklandı.

1983 Aralık: İstanbul'da yapılan ikinci konferansta, 1982-83 yıllarında görev yapan Politbüro üyeleri "sekter" bir politika izledikleri gerekçesiyle eleştirildi. Yeni tüzükle yapılan düzenlemeler sonucu örgüt üyeliklerini kaybedenler, "eski hakları geçerli olarak örgüte geri çağrıldı." Ayrıca bu dönemde Kürdistan örgütlenmesinin feshedilmesi nedeniyle "sosyal-şovenizmden etkilenildiği" belirtilerek özeleştiri çağrısı yapıldı.

1984 Ocak: "Sirkülasyonlar" aracılığıyla yürütülen tartışma kampanyasında çeşitli görüşler ve karar tasarıları tartışıldıktan sonra bütün örgüt üyelerinin oy pusulalarını kongre komisyonuna göndererek oy kullanması yoluyla "seyyar kongre"yapıldı ve Merkez Komitesi seçimi gerçekleştirildi. Mahir Sayın, Ali Demir, Şaban İba, İrfan Cüre ve Seyfi Öngider MK'ya seçilirken, eski GMK üyesi İsmet Öztürk aday olmadı ve bir süre sonra Doğan Tarkan ve arkadaşlarının oluşturduğu Kurtuluş Örgütü'ne (KÖ) katıldı.

1984 Şubat: O zamana kadar Türkiye'nin en büyük banka soygunu olan Ziraat Bankası Bostancı Şubesi soygunuyla banka soygunları başladı.

1984 Nisan: Banka soygunları dolayısıyla polisin Kurtuluş'a yönelik dikkati arttı ve operasyonlar yoğunlaştı. Diyarbakır'da başlayan bir operasyon ve ta-

kip İstanbul'a sıçradı. MK üyesi Seyfi Öngider ve İstanbul İl Komitesi üyelerinin de içinde yer aldığı bir grup yakalanıp tutuklandı.

1984 Haziran: Mahir Sayın MK kararıyla yeniden yurtdışına çıktı.

1985 29 Mart: Yapılan konferans ve kongre ile iç sorunlarını çözerek toparlanan Kurtuluş hemen her yıl polis operasyonları ve tutuklamalarla ciddi kayıplar vermesine rağmen örgütsel-siyasal varlığını sürdürdü. 6 Kasım 1983 seçimlerinin ardından siyasi ortam gevşemeye başlamıştı. Gençlik içinde bir siyasi hareketlenme vardı ve Kurtuluş'un örgütlenme çabaları da dikkat çekiyordu. Bu arada devam eden banka soygunları zamanın ANAP hükümeti için siyasi bir sorun haline geldi. Soygunların Kurtuluş tarafından yapıldığını değerlendiren İstanbul polisi, MK üyelerinin yurtdışıyla haberleşme kanallarını saptayarak takibe başladı. Belirli bir süre devam eden takip sonucunda polis, Politbüro üyeleri Şaban İba, Ali Demir ve İrfan Cüre dahil, banka soygunlarını yapan ekibin çoğunluğuyla İstanbul, Ankara ve İzmir'deki örgütlerin birçok yöneticisini ve üyesini yakalayarak tutukladı. Örgüt, tarihinin en büyük kaybını verdi.

MK üyesi olarak sadece yurtdışındaki Mahir Sayın kaldı ve Kurtuluş'un doğduğu, geliştiği ve kitlesel bir devrimci hareket olarak varlığını sürdürdüğü ilk 10 yıl böylece sona erdi.

Bu dönemde anti-faşist mücadelelerde, işkencelerde, polis operasyonlarında ve idam edilerek tahminen 150'ye yakın örgüt üyesi ve taraftarı hayatını kaybetti. 12 Eylül öncesinden başlayan ve sonrasında yaygınlaşarak devam eden davalarda tahminen 1500 kadar örgüt üyesi ve taraftarı askeri mahkemelerde yargılandı ve idam cezası dahil olmak üzere çeşitli cezalara çarptırıldı. ■

TÜRKİYE HALKLARININ EMPERYALİZME, OLİGARŞİYE VE FAŞİZME KARŞI MÜCADELELERİNİN YILMAZ SAVAŞÇISI

ZEKİ ERGİNBAY

12 GÜN SÜREN İŞKENCE İLE ÖLDÜRÜLDÜ.

FAŞİST İNSAN AVCILARI VE İŞKENCECİ KATİLLERDEN HESAP SORULACAKTIR.

OMUZA. KURTULUŞ

MUSTAFA KEMAL KAÇAROĞLU

Görüşenler: Gönül Erterzi, Mustafa Yeşim, Korkut Akın Doğan Fırtına (Danışman)

Görüşme Tarihi: Nisan 2012'de başlamış, özellikle sağlık sorunları nedeniyle uzun süren kesintilerle devam edip Ocak 2016'da bitmiştir.

Nerede, ne zaman doğduğundan başlayarak biraz ailenden söz eder misin?

1947 yılında Antalya'da doğmuşum. Ebenin etkisiyle Atatürk'e izafeten Mustafa Kemal adı konmuş, yoksa aileden kaynaklı bir isim değil. Biz aslen Giritliyiz, aile mübadelede gelmiş. Demokrat Parti ve Adalet Partisi(AP) geleneğinden gelen bir aile olmasına rağmen, özellikle anneannemden dinlerdim Mustafa Kemal'i, "Bizi Kemal kurtardı" derdi, çok büyük bir hayranlığı vardı. Bizimkiler Serbest Fırka'nın kuruluşuna katılmış, 1926'larda. Babam da o Serbest Fırka olayından dolayı kısa bir süre hapis yatmış. Dedem Antalya'nın önemli tüccarlarındandı, babamla çok sık Filistin'e, Atina'ya gidiyordu. Babam şirketin müdürlüğünü yaparken altı ay İzmir'de, altı ay Atina'da kalıyordu. O dönemin muhafazakârlığına göre oldukça açık insanlardı. Albümde resimler var. Kapalı değiller ve yemekli, içkili toplantılara katılıyorlar. Annem, babamın ikinci eşiymiş. Öz hala ve dayı çocukları; aralarında on beş yaş var. Babamın ilk eşinden üç kardeşim daha var. Biz dördü

kız, beş kardeşiz. Babamın ilk eşi Yahudi. Çok konuşulmaz aile içinde. Çok az resmi var, güzel bir genç kadın. Babam ticaretle uğraşırken İzmir'de tanışmış, çok âşık olmuşlar birbirlerine, evlenmişler. Fakat aile kabullenememiş, hâlbuki gelir gelmez de Müslümanlığa geçiyor. Asıl ismi Perla, Müslüman olunca ismi Peyman olmuş. En büyük ablam, sanıyorum altı-yedi yaşındayken, ölmüş anneleri. Babam, daha sonra annemle evlenmiş. Çocukları babaannem almış, dedemler büyüttü. Evlerimiz bitişik, bütün günümüz beraber geçerdi ama onlar babaannemde kalırdı.

İlk ayrımcılık: Giritli-Yerli

Göçmen evlerinden değildi bizim ev ama oturduğumuz Şarampol Mahallesi, tamamen Giritlilerin yerleştiği bir bölgeydi. Şimdi düşündüğümde yerlilerden yalıtılmış olduğunu görüyorum. Bir çay geçiyor ortadan, bir tarafında Girit mahallesi var ve o koca mahallede, belki abartıyorum ama üç beş yerli aile vardı. O zamanlar yerli ve Giritli lafı kullanılıyordu. Zaman zaman ilkokuldayken bu yerli mahallenin çocuklarıyla mahalle kavgaları yaptığımızı hatırlarım. Giritliler birbirlerine çok tutkundu. Biri kavga ederse birbirlerine haber verir, hemen 20-30 kişi toplanırlardı. Küçüklüğüm böyle şeyler içerisinde geçti.

Bizim semtimizin ilkokulu Cumhuriyet İlkokulu'ydu. Küçükten topçuluğa merakım vardı. Bayağı ilgiliydim, lisanslı olarak top oynadım lisedeyken. Mahallede beraber büyüdüğüm arkadaşlarım ve dedem bana "Lefter" ismini takmışlardı. Biz okuldan çıktık mı, sokakta yıkıyorduk ortalığı.

Dedem yani Kaçaralı Süleyman Efendi, 1923 mübadelesinden yedi sekiz sene önce gelmiş ailesiyle Girit'ten. Antalya'nın o döneminde bayağı bir zenginlermiş, ticaretle uğraşıyorlarmış. Fakat biz aman aman bir bolluk içerisinde yaşamadık. Dedemler belli bir düzeyi koruyan, bahçeleri, birtakım emlakleri olan biri. Babam narenciye tüccarlığı yapardı. 12 Eylül'den önce bizim sokağın ismi Kaçarali sokaktı. Öyle bir ortamda çocukluğum geçti.

Giritliler arasında milliyetçilik görülüyor muydu?

İşin ilginci, geriye dönüp baktığımda, şöyle bir paradoks görüyorum: Mustafa Kemal'e karşı hayranlık var. Girit'ten tekkeden geliyor bizimkiler, Kemal'i efsaneleştiriyorlar ama anti CHP'liler. Demokrat Parti'ye girmeden önce Serbest Fırkacılar. Ama Kemal'i ayırıyorlar, Kemal orada kurtarıcı.

Mesela şu anda bile gidip konuşsanız yine aynı tepkiyi alırsınız. Giritlilerde entelektüel düzey ve okumuşluk oranı düşüktü. Çocuklar genellikle esnaf olmaya özendirilirdi. Dedem çocuklarını hep okutmaya çalışmış.

Başka bir ışık yanıyor...

Devrimci hareketle tanışman nasıl oldu?

Çok yakın arkadaşlarım bilir, benim politika ile ilgim Demokrat Parti ile başlar. Ben küçükken amcaoğlu Ali Kaçaroğlu, güçlü bir yerel politikacıydı. 57 seçimlerinde, o dönemin milletvekili adaylarının propaganda konuşmalarını hatırlarım. Amcaoğlu götürürdü beni. Politikaya ısınmam öyle oldu. Ben gidiyordum, daha 10 yaşındaydım ama politikaya ilgim vardı ve iyi bir Demokrat Partiliydim. Menderes asıldığı zaman ağladığımı hatırlıyorum.

Başka bir ışığın yanması üniversite yıllarına mı denk düşüyor?

Koyu Demokrat Partili olarak geçen çocukluk dönemi sonrası, Adalet Parti Gençlik Kolları'nda militanca sorumluluk üstlendim lise sona doğru. Örgütlemeye yönelik çalışmalarım da vardı. O dönemde, "Film festivaline solcu filmler gelecek, içlerinde komünist filmleri var, onları protesto etmemiz lazım" diye, AP üzerinden bir örgütlenme yapıldı. Örgütlenmenin sorumlusu bendim. O dönemde benim öyle sorgulayan bir yanım da yoktu, kanımız kaynıyordu, etrafımda gençlik ekibi vardı. Amcaoğlu araya girdi, 250 bilet aldık, elden ele dağıttık. Filmde çıplak bir sahne var, orada film kopacak. Çıplaklık dediğin de mayoyla öpüşme sahnesi, hepsi o kadar yani. İki kişiyi gündüzden gönderdik, o sahnenin ne zaman olduğunu tespit ettik, gece yerleri tuttuk. Gündüzden erketeye gidenler tam yanımda oturuyordu, yedi sekiz kişiyi de değişik yerlere yerleştirdik. "Ara verildikten sonra sahne geliyor" dediler. Oraya gelince millet başladı: "Kahrolsun komünizm". O dönemin sloganları neyse o sloganları patlattık. Işıklar yandı, filmin gösterimi durdu. İşte orada öğreniyorsunuz, bir kere, hükümet Adalet Partili, Belediye Başkanı Adalet Partili, Emniyet Müdürü Adalet Partili, her şey senaryo yani. Emniyet Müdürü sahneye çıkıyor yatıştırmak için, hepsi senaryo.

Komünizmle Mücadele Derneği'nin mitinglerine de giderdik. Bu lise dönemiydi; ben böyle bir ortamdan çıkıp geldim Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne. Türkiye İşçi Partisi'nin ilk Antalya İl Başkanı oyuncu Sümer Tilmaç'ın anne ve babası olmuştu sırayla. Onlar da arkadaşımdı, bir tane lise vardı Antalya'da o zaman, hep arkadaşız yani, yaz geceleri buluşurduk... Ben onlara "Komünist misiniz siz?" diye posta atıyordum. Kavga etmedik ama onları hep terörize etmeye çalıştığımı hatırlıyorum. Üç dört sene sonra, üniversitede sol düşünce ile yüz yüze geldikten sonra karşılaştığımızda şaşırmışlardı. "Nereden nereye? Nasıl sıçradın? Sen bizi dövecektin, biz hep alttan alıyorduk dayak yememek için" dediklerini hatırlıyorum.

Militan bir sağ düşünceden sol düşünceye sıçramanda ilk kıvılcımı yakan neydi?

İlk sene üniversite sınavlarını kazanamadım. Ezbercilikle liseyi bitirmiştim, on üzerinden sekiz aldım ama fen derslerini saymıyorum. İkinci sene İstanbul Hukuk'u kazandım. Fakat lise sonda, teyzesi Antalya'da esnaf olan, İzmirli bir ailenin kızı gelmişti Antalya'ya. O dönemin romantizmi ile bir gönül ilişkisi yaşadık. Ben İstanbul Hukuk Fakültesi'ni kazanıp hazırlığımı yaparken romantizm ağır bastı. İzmir Ziraat Fakültesi'nin puanı da tutuyordu, dayımlar da oradaydı; ama esas olarak o kızla olan ilişkimi düşünerek kaydımı alıp İzmir'e gittim. Fakat Ziraat Fakültesi'ne gittiğimde duvara çarptım. Çünkü fen derslerine kabiliyetim yok, baktım matematiğinden tut laboratuvarına kadar hep fen dersi. İşin kötüsü çok beceriksiz de bir insanım, mikroskopta bir şeyler buluyorsun falan, ben bakıyorum bir şey göremiyorum. Sıkılmaya başladım. Okul arkadaşlarımdan birilerinin Kuşadası Gençlik Spor'la ilişkisi vardı ve yeni topçu arıyorlardı. Hemen o işe sarıldım, biz üç beş kişi gittik Kuşadası'na. Ben santrafordum. Beni hemen transfer ettiler. İlişki de o dönemin masum flört anlayışı içerisinde sürüyordu, pastanelerde falan buluşuyorduk, arada sinemaya gidiyorduk. Baktım olmayacak, o ara ne olduysa "Siyasal'ın puanı düştü" dediler. Apar topar gidecektim ama tedirgindim. Siyasal'ı kazanmışım, kaymakam olacağım, oradan vali olacağım, oradan da milletvekili olacağım! Aynen bu duygularla gittim Siyasal'a. Açık bir şekilde, "Politikada buradan yükselirim" dedim.

Siyasal'a kaydımı yaptırdığımı söylediğimde babam, "Ne yapacaksın o komünist mektebinde?" dedi. İlk tepkisi bu oldu. "Yok ya, ben kaymakam olacağım" dedim. Babam sonra anneme, "Ben bu işi iyi görmedim. O komünist olur orada" demiş. İlk tepkisi böyle olmuştu pederin. Aynen dediği gibi de oldu...

Siyasal'a gelmek bir tercihti

Siyasal'a gelmek, açık söylemek gerekiyorsa devrimci politika ile değil ama politika ile ilişkim itibariyle bir tercihi de içeriyordu. Daha önce uğraştığım politika doğrultusunda, kafamda bir idealin parçası olarak duruyordu. "AP saflarında politikaya aktif olarak katılabilirim, Mülkiye de bunun için iyi bir basamak olur" diye bir düşünce kafamın bir köşesinde vardı.

Hür Düşünce Kulübü'ne üye oldun mu?

Üye olmadım çünkü biraz izlemedeyim. Ben gittiğim zaman Hür Düşünce Kulübü Başkanı Hasan Celal Güzel'di. Melih Gökçek de bir ara başkan oldu ama ilk hatırladığım Hasan Celal Güzel'di. Sosyal Demokrasi Derneği, Ülkü Ocakları Derneği, Sosyalist Fikir Kulübü vardı. Ben üye olmadım ama bana "gel" diyen de olmadı; öyle bir baskı ortamı yoktu. Yıl 65-66 idi. Babam genellikle *Tercüman* gazetesi okurdu, ben de babamdan dolayı *Tercüman* alır, başka bir gazete de okumazdım. Fakat Siyasal'da herkesin elinde *Cumhuriyet* gazetesi vardı. Ben de yurtta kalıyordum. Yurttaki odada üç kişiydik; sol tandanslı iki kişiyle bir yurt odasında kalıyordum ama benim de AP'li olduğumu biliyorlardı. Dersler sol tandanslı, Cumhuriyet gazetesi okunuyor kantinde falan... Ben *Tercüman* gazetesi absürt kaçacak diye, iki tane gazete almaya başladım. Tercüman'ı Cumhuriyet'in içine koyup öyle okuyordum. Emin olun *Cumhuriyet* gazetesini okumaya başlama nedenim o kamuflajdır. Ağır gelen araştırma yazıları var, tabii okumazdım. Politikada canlı, aktüel yazılar vardı, Siyasal'da okumam nedeniyle öğrenmem gereken şeyler olduğunu da düşünüyordum. Açık söylemek gerekirse politika yapmak açısından değil de bulunduğun sosyal ortamda, cahilliğin ortaya çıkmasın diye de okuyorsun.

İzmir'den sonra Ankara şehir olarak, sosyal ortamı ve havası itibariyle çarpıcı ve düşündürücü bir etki uyandırdı mı?

Ben sahilde büyüdüğüm için hep denizi arayan birisiyim. Kara iklimi nedeniyle kışlar çok ağır ve oldukça kasvetli geçiyor Ankara'da. Ama sosyal ve kültürel ikliminin farklı olduğu hissediliyordu. Antalya'da tiyatroya gitmezdim. Kız arkadaşlar oluyor, "Hadi tiyatroya gidelim" diyorlar, tiyatroya gidiyorsun. Bunlar tabii etkiliyor. Ortam değişikliği ile bir başka kültürel iklim solumaya başlıyorsun. Bunların önemli olduğunu düşünüyorum.

Bu arada İlhami'nin futbol takımı kaptanı olduğunu söylemiştin. Etkisi oldu mu senin devrimci olmana?

Yok, o sadece futbol takımının sekreteriydi, öyle hatırlıyorum, bir de tabii kaptanıydı yani. Birtakım evraklar, lisansla ilgili şeyleri Kuşadası'ndan aldım geldim, "Mülkiye'de top oynayacağım" diye, herhalde ona vermişimdir. O arada bir iki antrenmana da çıktım Mülkiye'de, ondan sonra bıraktım topçuluğu kendiliğinden. İlhami devam etti. O aynı zamanda Çankaya TİP üyesiydi ve Fikir Kulübü'nde kaderimiz kesişti. O da Fikir Kulübü'ne üye değildi, ben de değildim. Eylemlere gidiyorduk, orada çakışmamız oluyordu İlhami'yle. Topçuluktan ve aynı yurtta kalıyor olmamızdan dolayı tanışıyorduk, ben de solcu olmaya başlayınca aynı kantini paylaştık, eylemlere gidişimizle, duruşumuzla birbirimize daha yakın oluşumuz vardı. "Biz de Fikir Kulübü'ne üye olsak" diye konuştuk İlhami'yle ve birlikte üye olduk. Fikir Kulübü'ne üye olurken aday üyelik diye bir şey vardı. Altı ay deneme safhası ve iki üyenin referansı lazım. Asgari olarak sosyalizmi bileceksin ama ağırlıklı olarak Fikir Kulübü Federasyonu'nun(FKF) faaliyetlerine katılma kıstası vardı. Biz Fikir Kulübü üyesi olmadan, sopalar elde eylemlere gidiyorduk zaten. Aday üyelikten on beş gün sonra mı neydi, Fikir Kulübü Başkanı "Altı ay deneme işi var ama sizin için buna ihtiyaç yok, sizi asil üye yapıyoruz. Siz yeteri kadar pratik içinde oldunuz" dedi ve bizi on beş gün sonra asil üye yaptılar.

Mazlumlara karşı vicdan sahibiydim

Bir sıçrama yaptın, Siyasal'a geldin, etkilenmeler sonucunda biraz kafan karıştı, sonra...

Sıçrama yaptım ama o arada politika ile ilişkimi gene sağ üzerinden kuruyordum. Daha önce bahsettiğim Siyasal'a giriş nedenime dayanarak Antalya Kültür Derneği diye bir yükseköğrenim derneği vardı, ona burnumu soktum ve oranın başkanlığına göz diktim. Kısa sürede, çeşitli ittifaklar kurarak Antalya Kültür Derneği Başkanı oldum. Başkanlığım bir sene kadar sürdü. Yazın değişmeye başlamıştım, materyalizmi falan okuyordum. Zaten cami ile pek aram yoktur, Bektaşi'yiz biz. Ailede fazla dinsel bir şey yoktu, daha çok Muharrem orucu tutulurdu, ben de tuttuğumu hatırlıyorum. Hatta okumalara da katılıyordum. O zaman Fuzuli'nin Kerbela olaylarını anlatan bir kitabı vardı. Okuyuculardan biri de bendim. Kitap Muharrem'de 10 gün boyunca okunur, en son Kerbela ile biter. Ondan sonra Aşure Günü olur. İşte ben böyle süreçlerden geldim. Bizde Hz. Ali'yi Tanrı gibi görürler, camide öldürüldüğünden camiye gidilmez.

68 Haziranında ilk devrimci eylemim

Siyasala geliş nedenlerime bağlı olarak ilk yıl daha iyi ders çalışabilirim diye yurtta kalmıştım. Birinci sınıfı geçtikten sonra, taşradan gelen bir öğrencinin sosyal yaşam özentileri içinde iki arkadaşımla Çankaya, Yeşilyurt Sokak'ta bir eve çıktım. Hevesimiz çabuk bitmiş olacak ki, ilkbaharda tekrar yurda döndüm. Çünkü artık devrimci olma niyetim ağır basmıştı. Okula geldiğimde tanışmış olduğum Gazipaşa'dan Hüsnü Erkan benden üst sınıftaydı; onun kaldığı üç kişilik odada boşalan yere geçtim. Hüsnü Erkan ve Malatyalı oda arkadaşı Murtaza Bor aynı zamanda SBF Sosyalist Fikir Kulübü'nün beş kişilik yönetimi içindeydiler. 2 Haziran yerel seçim kampanyasının bir günüydü. Gece saat 22.00 civarında Fikir Kulübü Yönetim Kurulu Üyesi ve aynı zamanda sınıf arkadaşım olan Ferruh, başı sarılı olduğu halde yurda getirildi. Bana Hüsnü'ler "Ferruh bu akşam senin yerinde yatsın, sen de onun yerine geçer misin" dedi. Ferruh TİP'in Sincan'daki kahve toplantısında faşistlerin saldırısında yaralanmıştı. Ben onun odasına geçtim. Gece yarısı yatarken ışıklar yandı ve bıyıkları gür biri karşımdaki ranzaya

yattı ama bir yandan da bağırarak konuşuyor, faşistlerin saldırısına karşı nasıl davrandıklarına dair bir şeyler anlatıyordu. Yanımda yatan arkadaşa kim olduğunu sordum. Bana FKF Başkanı Yusuf Küpeli olduğunu söylediler. Konuşmasından çok etkilenmiştim. Biraz da mahalle delikanlısı edasıyla "O zaman yarından itibaren biz de gelelim" dedim. Ertesi akşam TİP'in Samanpazarı'ndaki kahve toplantısına gazeteye sarılı sopayla giderek ilk eylemime katıldım. Seçimlerden dolayı Haziran dönemi sınavlarına girmeyip rapor aldım. Benim devrimci mücadeledeki serüvenim o gün başlamıştır.

Coşku vardı, istek, arzu vardı. İşte o arada Antalya'daki TİP faaliyetlerine de katıldım. Açık söylemek gerekirse Antalya TİP faaliyetleri, Milli Demokratik Devrim (MDD) ayrılığı keskinleşene kadar sürdü. Çok bir faaliyetleri de yoktu; yazları gidersek veya ara tatillerde faaliyet yapardık. TİP yönetiminde Çöpçü Mehmet Ali vardı; bildiğiniz belediye işçisi, çöpçü ve TİP yönetimindeydi. Benden bağımsız bir yönetimdi, onunla TİP'te çalışırken iyi dost olduk. O Alevi'ydi ben Bektaşi; karın kaynadı, onlar da beni sevdi. Şubat tatilinde Elmalı'ya gittik birlikte, köyleri dolaştık, çamurlara bata çıka yayan yürüdük ve gittiğimiz köyde 10 gün kaldık Mehmet Ali ile beraber. O şubatı böyle geçirdim ve çok haz aldım. 69 yazında o köylere bir daha gittim. Bu sefer giderken kitap da götürdüm. Elmalı yayla yeri zaten, tatilimin on iki gününü orada geçirdim. 71'de hapse düşene kadar, oradaki adreslere tek tek o dönemin çıkan gazetelerini gönderirdim.

74'te hapisten çıktım, Antalya'ya eve geldim, bir gün öğleden sonra kapı çalındı, kapıyı açtım birisi "Mustafa Kaçaroğlu'nun evi burası mı?" diye sordu, tanımadım. Bisikletle gelmiş, "Onu görmeye geldim" dedi, "Buyurun, benim" dedim. Hâlâ tanımadım. "Öyle mi? Beylerköyü'nün muhtarıyım. Şu bankaya memur oldum, işe gideceğim ama sana geçmiş olsun demeye geldim" dedi. Duymuş benim hapisten çıktığımı. Çok da hoşuma gitmişti açıkçası.

Siyasetle birlikte faaliyetler de artıyor

69 ilkbaharı benim devrimcilikle bağımın güçlendiği, pratik faaliyetlerin içerisine daha çok girdiğim bir dönemdi. Esas olarak Dev-Genç zemininde yürütülüyordu siyasi mücadele ama artık yavaş yavaş, faşistlerin de planlı ve sistemli davrandıkları yıllardı. Komando yaz kamplarının olduğu ve ar-

dından okulların işgalinin başladığı bir süreçti bu. 60 ihtilalinin sınırlı demokratik ortamının üniversite yaşamına getirdiği özgürlükler vardı. Üniversiteler özerkti ve polis ancak rektörün izni ile fakültelere girebilirdi. Dev-Genç'in en zayıf karnı Beşevler bölgesiydi, İktisadi Ticari Bilimler Akademisi, Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nün olduğu yükseokullar özerk değildi. Bu nedenle Beşevler, polisin olaylara çok çabuk müdahale ettiği bir bölgeydi. Tabii ki devlete sağ egemen oldukça –o dönem AP hükümeti vardı– polis, çıkan çatışmalarda ağırlıkla solcu ve devrimcilere karşı tutum alıyor ve faşistler lehinde müdahaleler yapıyordu. Onun için sıkıntılı bir dönemdi ve devrimci bir potansiyel olduğu halde örgütlenmede zaman zaman zorluklar yaşanıyordu. Hâlbuki Gazi Eğitim'de olsun, Akademi'de olsun ciddi örgütlenmemiz vardı.

Gene bir akşam vakti, biz yurtta kalıyorduk, o bölgeden haber geldi. Gazi Eğitim'de faşistler, kantinde bizim devrimci arkadaşlarımızı kuşatmıştı, arkadaşlar yardım istiyordu. Siyasal, bir üs gibiydi; çünkü Dev-Genç'in olduğu bina, yanlış hatırlamıyorsam İzmir Caddesi'nde ve dernek olduğu için polisin sürekli baskısı altındaydı. Bu yüzden sadece resmi adres olarak kullanılıyordu. İki merkez vardı zaten ODTÜ ve Siyasal. ODTÜ şehir dışında olduğu için sadece lojistik destek sağlıyordu, yani oradan devrimci militanlar Dev-Genç faaliyetlerine desteğe geliyorlardı. Diğer okulların önde gelen militanları ve Dev-Genç'in sorumluları ağırlıklı olarak Siyasal'da konumlanmışlardı. Gazi'den gelen haber üzerine, orada bulunan arkadaşlar toparlandık, Gazi'ye geçtik. Tam o sırada Mahir Çayan bizimle beraber kantindeydi, bir arkadaş daha vardı ODTÜ'den Veysel diye. O arkadaşla beraber, biz giderken "Siz gidin biz malzemeleri alıp gelelim" dediler. Malzeme dediği de o dönemde ses bombası veya molotof. Biz de çıktık gittik. O zaman Dev-Genç'te Atilla Sarp başkandı. Beraber gittiğimiz arkadaşlardan Dev-Genç yürütmeden Ahmet Bozkurt ve Hüseyin Onur, Siyasal'dan Oğuz Etçi ve Kızıldere'de katledilen Sabahattin Kurt'u hatırlıyorum. 10-15 kişi kadardık, Gazi Eğitim'in kantinine girdik. Bir anormallik yok gibiydi, bir süre sonra izbandut gibi otuz kadar kişi kantine geldi. Ama bu arada "devrimci arkadaşlarımız kuşatıldı" denilen yerde de devrimci arkadaşımız yoktu. Biz sanki orada pusuya düştük, kuşatıldık yani. "Olay çıkmasın, okuldan çıkın"

dediklerini hatırlıyorum. Orada ayaküstü konuştuk, şartlar olumsuzdu, orada ezeceklerdi bizi. Biz de parkalıyız, parkalarımız içinde sopalar var... Ahmet Bozkurt, bağırıp sopayı çekince biz de çektik sopaları, artık kaçışı yoktu. Kavga başladı, kantinden koridora çıktık, kavga ediyorduk ama bir yandan da kapıya çıkmaya çalışıyorduk. Çorabımın içinde bir bıçak vardı, her zaman taşırdım, liseden gelme alışkanlığım... Tam bir duvarın kenarındaydım üç kişi peşimdeydi, haşat edeceklerdi; ben hemen bıçağı çıkardım, bir salladım üçü de dağıldı. Biraz daha kapıya gittim, elimde bıçak vardı, yanaştırmıyordum. Sopayı attım, artık o işe yaramayacak belli oldu. O sırada Gazi Eğitim'in kapısı aralandı, orada Mahir Çayan'ı gördüm, "Arkadaşlar geri çekilin" dedi, ses bombasını attı. Bomba "paaaat!" diye patladı, bizim üzerimize gelenler dağılıverdi. Kapı açıldı biz fırladık. Mahir'le beraber kaçıyorduk, başka çaremiz yoktu. O ara bir ses geldi, bir ağacın altından Oğuz'un sesini duydum. Mahir'e "Sen git, ben geri dönüyorum, Oğuz'u bırakmayacağım, sen yakalanma git" dedim. Döndüm ağaçların oraya daldım ama dört beş kişi Oğuz'a çöktü, üç beş kişi de bana çöktü. Yakalandık yani orada. O faşist dediklerimiz bize çullandılar ama vurmadılar. Bir tane şefleri vardı, daha sonra arkadaş olduk. Meğerse bunlar yatılı okuyan beden eğitimcilermiş. O dönemin okul şovenizmi içerisinde "Okulumuzu dışarıdan bastılar" diye düşünmüşler. Sonradan öğrendik ki daha çok sosyal demokrat çocuklarmış. Epey kişi kaçtı ama Sabahattin, Hüseyin Onur, Oğuz ve beş altı kişi çeşitli noktalarda yakalandık. Daha polis yoktu, sadece bizi kuşatanlar vardı. O izbandut gibi olan geldi kulağıma "Üstünde bir şey varsa ver, ben sana sonra geri veririm, polis gelecek şimdi" dedi. Hiç tereddüt etmedim bıçağı verdim. Zaten polis gelse o alacak, o hengâmede atabilirdim bıçağı ama unutmuşum. Bana ismini verdi ve inanır mısınız on beş gün sonra geldi kantine, hem bıçağımı verdi hem arkadaş olduk. Tabii o gece gözaltına alındık, orada resmimizi çektiler, ertesi gün mahkemeye getirdiler. O resim Günaydın'da çıkmış, dayımın kızı aldı, getirdi. İlk faş olduğum olay... Ertesi gün mahkemeye çıktık, faşistler gelecek diye yüzü aşkın insan gelmişti, Mahir de başlarındaydı. Mahir, polislere saldırıyor, küfrediyordu. Mahkemeye çıktık ve bizi bıraktılar.

İlk bildiri...

69 yazı benim için artık siyasal faaliyete kendi irademi daha çok koyduğum, bir de açıkça söylemek gerekirse kendi karakterime, yeteneklerime uygun ilerlediğim bir dönemdi. Antalya'ya döndüm yaz tatili dolayısıyla. Milli Demokratik Devrim ile Sosyalist Devrimin tartışmalarının olduğu bir sürece girmiştik. Antalya Fikir Kulübü'nde, Süheyl diye TİP'ten bir arkadaşımız başkandı, arkadaşları ikna etmeye çalıştım... Baktım olmayacak, o derneği almaya karar verdik. Yanlış hatırlamıyorsam o yaz veya sonbahar başkan ben oldum. Benden sonra Mustafa Yavuz olmuştu.

Faaliyet sürdürülmesi meselesinde; TİP var ama TİP diye bir şey yok, Antalya'da ismi var. Siyasal'da öğrendiklerimizi Antalya'da uygulamaya çalışıyorduk. Yedi sekiz kişi varız o dönem yükseköğrenimden; ne yapıyorduk? Bağımsızlık mücadelesi açısından o doğrultuda ajitasyon, propaganda yapıyorduk, bildiri dağıtıyorduk, gazete için militan satışa çıkıyorduk. Bütün o deneyimleri de bulunduğumuz yerele taşıyorduk. Dev-Genç'in bildirilerini kopyalayıp, Antalya için de bir şeyler ekleyip çoğaltıyorduk ve dağıtıyorduk.

Solcu matbaalar vardı, kâğıt parasına basıyorlardı. Yine bir gün arkadaşlarla bildiri dağıtmaya karar vermiştik. Ben bir arkadaşla beraber dokuma fabrikasını üstlendim. İş çıkışı saat 17.00'de elimizdeki bildirileri kapıdan çıkanlara dağıttık, sonra döndük. Dediğim fabrika Kepez'de, biz yürürken bisikletle bir polis geldi, durdu yanımızda, "Burada fabrika önünde bildiri dağıtan varmış, siz biliyor musunuz?" diye sordu, "Biziz" dedim ben. Deneyimsizlikten değil, meşru bir iş yaptığımızı düşünüyorduk, parti adına bildiri dağıtıyoruz, yasadışı bir iş yapmıyoruz ki. Anayasa'nın "İnsanlar düşünce, kanaat açıklama özgürlüğüne sahiptir" diyen 20. maddesini ezberlemişiz, ona dayandırıyoruz savunmalarımızı. Bizi Şarampol tarafındaki karakola götürdüler, sonra merkezden bir cip geldi, Merkez Emniyet Amirliğine götürdüler, bir baktım Mustafa Yavuz da orada, onları da Tophane'de bildiri dağıtırken almışlar. Bizi sorguya aldılar, ben başladım ukalalık yapmaya, 20. maddeyi sayıyordum, bir şeyler söylüyordum, "Ben Siyasal Bilgiler öğrencisiyim, eğer kanun dışı bir şey yaptıysam mahkemeye verirsin"

diyordum. "Tamam, tamam otur" filan derken bir saat sonra, bir asker emeklisi ve aynı zamanda TİP İl Başkanı-geldi, bizi oradan aldı. Çıktık, evlere gittik. Bu olay önemli. Antalya'da ilk defa fabrika önünde bildiri dağıtıldı.

Antalya'da faşistlerle ilk kavgalar

Ertesi günü akşamüstü Emniyet Amirliğinin de olduğu Tophane'de arkadaşlarla yürürken on kişilik bir sağcı grup önümüzü kesti. Başlarında bir yıl öncesine kadar devrimci olup sonradan faşist olan Erkan diye biri vardı. Bana posta attı. Belli ki bir gün önceki bildiri dağıtımımız göze batmıştı. AP'nin de desteğiyle harekete geçmişlerdi. Postayı yemeyip orada herkesin içinde Erkan'ı patakladım. Emniyet yakınında olduğundan hepimizi gözaltına aldılar. Emniyette komiser "Milliyetçiler bir tarafa, devrimciler bir tarafa" diyerek bizi ayırdı. Sonra bize nutuk atarak bıraktı. Akşam sokağa çıkmasam korktu diyeceklerdi ve bizim için olumsuz bir durum yaratacaktı. Emniyetten çıkınca birlikte olduğumuz Edebiyat'ta okuyan Çeyrek Cengiz'e "Akşam buluşalım" dedim. Yine birkaç arkadaşa "Üç Kapılar'da Karakaş kahvesinde buluşalım" dedim. Cengiz'le saat 21.00 gibi buluştuk ve Kale Kapısı'na doğru yürümeye başladık. Saat kulesini geçince kırk kişilik bir güruh önümüzü kesti. Emniyetten çıktıktan sonra hemen örgütlenmişlerdi. Cengiz "Karakaş'taki arkadaşlara haber vereyim, sen biz gelene kadar tek başına durumu idare et" dedi. Ben on dakika lafla idare ettim. Birkaç arkadaş yetişti. Cengiz yakınlardaki Trak kahvesinden arkadaşları bulmaya gitti. Ama onlar gelmeden kavga başladı. Kırk kişiye karşı altı yedi kişiydik; amatör boksör Sarı Ertuğrul, lisede Demirspor'da birlikte top koşturduğum Deli İbrahim, Antalyasporlu Mustafa, Pis Nuri, yine futboldan arkadaşım Siyasallı Mayk Mustafa ve Çeyrek Cengiz vardı. Çok büyük bir kavga oldu. Kırk dakika kadar sürdü, Emniyet çok yakın olduğu halde ortada yoklardı. AP'den tecrübeli olduğum için bu olayın AP'nin gözetiminde tezgâhlandığı kanaatindeydim. Çünkü aralarında AP'de iken benim ekibimde olanları da görmüştüm. Başında olan tekvandocu Hüseyin Atik, ben 1974'te hapisten çıktıktan sonra evimize kadar gelip benden özür dilemişti. O sırada artık

CHP'li ve Halk Plajı'nın müdürü olmuştu. Bundan sonra iyi bir arkadaşlığımız oldu.

Kavganın ertesi günü akşamüstü, yine korkmadığımızı göstermek için sokağa çıkmak gerekiyordu. Arkadaşlara Karakaş kahvesinde toplanmalarını söyledim. Şarampolden politikayla ilgisi olmayan iki arkadaşım da gelmek istedi. Postacı Metin ve Giritli Adem'le birlikte Karakaş'a doğru yola çıktık. Yakın zamanlara kadar ismi ANSAN olan saat kulesinin dibindeki çay bahçesinde, elliden fazla sağcının biriktiğini gördük. Onlar beni tanıdı fakat üzerime gelmeye cesaret edemedi. Çorabıma bir bıçak koymuştum. Karakaş'a geldiğimizde elli kişinin de bizden toplanmış olduğunu gördüm. İlginçtir ki, yarısına yakınını tanımıyordum. Akşamki olayı duyan solcu öğrenciler gelmişti. Yanlarına gelince saldıralım dediler. Ben sağduyulu davranmamız gerektiğini, az kişiyle akşamki olayda onları dağıttığımız için moral üstünlüğün bizde olduğunu söyledim ve bir süre oturduktan sonra, evlere dağılıp ertesi günü buluşmamızı önerdim. Kabul gördü. Ertesi gün buluşmak nasip olmadı. Çünkü AP'liler bizimle baş edemeyeceklerini anlayınca çevre il ve ilçelerden imam hatipli gençleri Antalya'ya getirdi. Başlarında sakallı bir imam ve ellerinde makaslarla "komünist" diyerek caddelerde gençlerin favorilerini kesmeye başladı. İsmen beni aradıklarını ve öldüreceklerini söylüyorlardı. Emniyet asayişi sağlayamadığından görevlerini jandarmaya bırakmıştı. Akşamüstü avluda otururken babam kapıdan içeri girerek "Arka kapıdan hemen kaç, polis cipi kapıda" diye seslendi. Ben de "Kaçacak bir şey yapmadım" diyerek polis cipine bindim. Birden cipte, dalgınlıkla bıçağımın çorabımda olduğunu fark edip döşemeye sakladım. Okula gittiğimizde hukukta okuyan ve bekçi Alim Efendi'nin oğlu Durgazi Şimşek oradaydı ama hep sustu, hiç konuşmadı! İkimizi oradan jandarmaya götürdüler. Kapıda bizi yüzbaşı karşıladı, bize tepkiliydi. Ben soğukkanlı bir biçimde onun ulusalcı damarına da hitap ederek "Memleketi geneleve çeviren 6. Filoya karşı olduğumuzu" anlatmaya çalıştım, yumuşayıp bize sigara ikram etti. Kısa bir süre sonra yanında iki polisle Antalya Emniyet Müdürü hışımla içeri girdi. "Sizin yüzünüzden memlekette asayiş kalmadı, can güvenliğinizi koruyamaz hale geldik" dedi. Bunun üzerine ben "Suçumuz varsa mahkemeye verin, siz emniyet olarak can güvenliğimizden sorumlu-

sunuz. Eğer koruyamayacaksanız söyleyin biz kendimiz sağlarız" deyince çıkıp gitti. Yüzbaşı, Emniyet Müdürü'ne çıkışımdan hoşnuttu. Bana filtreli bir sigara ikram edip "Sakin ol" dedi ve bir paket de sigara hediye etti. Sonra "Senden ricam bir süre Antalya'dan uzaklaş, sonra dönersin" dedi. Bu akşam için "askeri araçla göndereceğim, araç sabaha kadar evin önünde bekleyecek, öğleden önce evden ayrılırsan iyi olur" dedi. Kabul ettim ve sabah İzmir'e geçtim. On beş gün sonra geldiğimde, şehri baştanbaşa yürürken sağcısıyla solcusuyla herkes saygılı davrandı. Bu olaylar Antalya'nın ANT-GÖR'e uzanacak devrimci tarihinde önemli bir dönemeç olmuştur. Daha sonra Mahir Çayan'ın derlemesiyle *Türk Solu* dergisinde 1969 yılında haber olarak yer almıştı. Onun için böyle ayrıntılı anlattım.

Akademik demokratik mücadele nasıl yapılıyordu, talepler nelerdi?

Yanlış hatırlamıyorsam 69 Haziran'ında toprak işgalleri oluyordu. Aynı yılın Ağustos ayında ben Elmalı'ya gittim, sonra Ankara'ya döndüm. O dönemde üniversitelerde akademik, demokratik talepler için mücadele vardı. Öğrenci dernekleri bizim elimizdeydi, bir bütçeleri vardı ve onu mücadeleye harcıyorduk. Pasoyu öğrenci derneği veriyordu. O dönemin parasıyla 10 lira alıyorsanız, o parayı Dev-Genç'e aktarıyordunuz. Öğrenci derneği, kantini de çalıştırıyordu. Oradan gelen para da devrimci harekete aktarılıyordu, yasalar da buna el veriyordu. Böyle bir süreç vardı. Açıkçası akademik ve demokratik talepler derken öğrencilerin yönetimde söz sahibi olmaları dışında somut bir şey gelmiyor şimdi aklıma. Çünkü genel siyaset önde gidiyordu. Sloganlar daha siyasiydi; akademik ve demokratik talepleri sıralıyordun ama siyasi talepleri daha öne çıkarıyordun.

Belli ki o dönem dünyadaki devrimci dalga, Türkiye'deki gençlik hareketini çok etkiliyordu...

Evet, doğrudur. Antiemperyalizm olgusu daha çok öne çıkmıştı. Burada Che Guevara'nın önemli bir etkisi vardır. Vietnam deneyiminin de çok önemli payı vardır. 1969 Haziran döneminde Dev-Genç tüm üniversitelerde işgal kararı aldı. Ankara Tıp'ta yapılan işgal, faşist askeri öğrenciler tarafından aynı gün kırıldı. Tıp'ta o dönem Sarp Kuray ile ilişkisi olan askeri öğrenciler de vardı. Tıp'taki devrimci potansiyel orayı korumaya yetmedi. Biz

de kırk kişi kadar, sabaha karşı silahlarımızla falan Siyasal'da toplanıp Tıp'a gittik ve işgal ettik. Orası genel işgal bitene kadar bizim işgalimiz altında kaldı. Mevsim yaz, Haziran ayı, arada arkadaşlar geliyordu ziyaret ediyordu, kimisi gece kalıyordu ertesi gün gidiyordu falan. Hüseyin İnan'la Tıp'ta, terasta buluştuk, "Bir şeye ihtiyacınız var mı?" dedi, "Silahımız az, silah varsa getirin" dedim. Sabaha kadar birlikte kaldık, sonra Sinan Cemgil'in evine gittik. Sabah 06.00 civarında evden bir silah alıp tekrar döndük. Sanıyorum 6.35 idi, kabzası parlak, nikelajlı küçük bir silahtı. Aldığım günün akşamı silahı deneyeyim dedim. Müsait bir yerde, karanlık basınca şöyle birkaç tane atar atmaz kabza dağıldı. "Bu ne biçim silah, bize kendimizi mi öldürteceksin?" diye bir muhabbet geçtiğini de hatırlıyorum Hüseyin ve Sinan'la. Böyle özel bir şey olduğu için anlatmak istedim.

Bir küçük olay daha anlatayım, İlhami (Aras) ile ilişkimizin gelişmesinde önemli bir noktadır. Dedim ya İlhami ile beraber üye olmaya karar verdik, bizi Fikir Kulübü üyesi yaptılar, eylemlere gidiyorduk. Bu arada dostluğumuzu, yoldaşlığımızı pekiştiren bir olay oldu. 69'un sonbaharı olabilir, bizim yan tarafımızda Eğitim Fakültesi var, Basın-Yayın'la bitişik, orada faşistlerle devrimciler seçimlere giriyordu ayrı ayrı listelerle. Bir akşam seçimler için bekliyorduk Siyasal'ın kantininde, on, on beş kişiyiz; ben de İlhami'yle kantinde oturuyorum. Karanlık basmıştı 20.30 civarında, dışarıdan atmış yetmiş kişinin içeriye girdiğini fark ettik ama içeri girmeden dışarıdan sesler geldi. Biz önce bizimkiler geliyor diye düşündük, kulak verdik: "Başbuğ Türkeş, Başbuğ Türkeş", "Komünistler Moskova'ya" diye sloganlar atılıyordu ve hınçlı bir biçimde bir grup geliyordu atmış, yetmiş kişilik. Biz "Tamam seçimi aldılar burayı basmaya geliyorlar" dedik. Kantinde demirden kantin masaları vardı, biz İlhami ile birer tanesini söktük, onların geleceği yöne doğru gittik, baktık iki-üç kişi daha geldi yanımıza, beş kişi kadar olduk. "Hadi arkadaşlar!" dedik, baktım yanımda İlhami var, birileri slogan atarak geliyordu ama uzaktı ve seçemiyorduk kim olduklarını. "İlhami, buradayız, bir yere gitmiyoruz" dedim. O da "Tamam" dedi. Yanımızdaki üç kişi gitti, biz İlhami'yle ikimiz kaldık yan yana, hâlbuki kantinde on beş kişiydik, devrimciydi hepsi de. Ben açıldım İlhami de açıldı, onlar yanaşırken bir de baktık bizimkilermiş. Çok yakına geldiklerinde seçebildik. Biz bir ye-

re gitmedik iki kişi, sopa elimizde artık Allah ne verdiyse... Birbirimizi sınama açısından bu olay çok önemliydi. Ben hiç unutmam bunu.

Mahir Çayan'la birlikte eylem

1970 Ocak ayında Manisa, Akhisar'da, Dev-Genç'in örgütlediği tütün mitinginde Mahir Çayan'la aynı ekipte görev almıştık. Miting öncesi çalışmalar için bize verilen bölgenin bir köyüne propaganda çalışmalarına gitmiştik. Akşama doğru köy kahvesinde köylülerle yaptığımız söyleşiden çok etkilenmiştik. Çünkü köylüler, tütün üretiminin çok meşakkatli bir iş olduğunu, bir yıl boyunca emeklerinin karşılığında –ben şahsen orada öğrenmiştim– tütünden aldıkları parayla yılın ancak altı ayında geçimlerini sağlayabildiklerini anlatıyorlardı. Diğer altı ay ise gelecek yılın parasından tahsil edilmek üzere aracının- tefecinin elinde helak oluyorlardı. Tabii bu durumda ürünleri aracı-tefeci tarafından değerinin çok altında kapatılmış oluyordu. Gece 21.00 civarında minibüsle Akhisar'a dönerken Mahir Çayan bana eğilip şöyle fısıldadı. "Kaçar, bu insanlar bu kadar ağır bir sömürü karşısında ayaklanmıyorlarsa ne zaman ayaklanacaklar?" Sonra devam ederek, "Silahtan başka bir yol göremiyorum, bu insanları ancak silahlı mücadele uyandırır" demişti.

Çayan'la Karadeniz gezisi

Ziya Yılmaz Fatsa TİP İlçe Başkanı'ydı. Kongrede TİP muhalefetinden, yani bizden yana tutum almıştı. Mahir Çayan'ın dergide çıkan "Sağ Sapma, Devrimci Pratik ve Teori" yazısından etkilendiği söyleniyordu. Ama organik bir ilişki için Çayan'la kendisi ve ortak davrandığı arkadaşlarının da olacağı bir sohbete ihtiyacı vardı. Kongreye görevli gelen Dev-Genç sekreteri İrfan Uçar'la bu önerisini iletti. Arkadaşlar Mahir'in yanında benim gitmemi uygun gördüler. Fatsa'da Ziya Yılmaz'ın matbaasında gece boyunca partililerle sohbet ettik. Ziya o zamanlar *Yeşil Fatsa* adında bir gazete çıkarıyordu. Tahmin edileceği gibi ideolojik-politik ağırlıklı bu sohbette Mahir konuşmuştu. Sorun yoktu. Ziya ile ilk kez tanışıyorduk. O gece Terzi Fikri ile de tanışmıştık. Bizi otele bırakmadan önce Ziya, ertesi akşam Samsun'da başka

arkadaşların da katılacağı bir toplantı organize ettiğini söyledi ve bazı ciddi sorunları orada konuşmayı önerdi. Kabul ettik. Ertesi gece Samsun'da bir otel odasında Mahir, ben, Ziya, İsmet Öztürk ve Ertan Saruhan (Kızıldere'de katledilen öğretmen arkadaş) buluştuk. Karadeniz örgütlenmesinin ilk çekirdeği oteldeki bu toplantıyla oluşturuluyordu. Ertesi gün Dev-Genç'in de örgütleyicileri arasında olan Alaçam Tütün Mitingi vardı. İstanbul, Ankara ve İzmir'den otobüslerle Dev-Genç'liler gelmişti. Biz İsmet'le Alaçam'a gittik. Alaçam'ın halk önderi İsmail Yeşilyurt'tu. Mahir ise memleketi Merzifon'a gitti. Babası yeni ölmüştü sanırım. Miras işleri vardı. Mahir'in burnunda bir et parçası vardı onu rahatsız eden. Giderken bize "Miras işlerini halledeyim, paranın bir kısmıyla ameliyat olacağım, gerilla başladığında sıkıntı çekerim çünkü. Arta kalanını da teşkilata vereceğim. Ankara'da buluşuruz" diyerek ayrılmıştı. Ben de mitingden sonra bizimkilerle Ankara'ya döndüm.

Mahir Çayan'la Karadeniz gezisinden sonra olacak 1970 Mart ortalarıydı. O dönemde Ho Chi Minh önderliğindeki Vietnam Komünist Partisi'nin Amerikan emperyalizmine karşı savaşı sürmekteydi. Yine bu dönemde Amerikan emperyalizminin işbirlikçisi Güney Vietnam hükümetinin bir sergisi Zonguldak'ta açılmıştı. Dev-Genç bu serginin tahrip edilmesi yönünde karar almıştı. Dev-Genç Merkez Yürütmesi'nden Ergun Aydınoğlu'nun sorumluluğunda beş kişi bu eylem için görev aldık. Ben, Kızıldere'de ölen Sabahattin Kurt, ODTÜ'den Halil Çelimli, beşinci arkadaşı hatırlayamadım, Zonguldak'a trenle gittik. Halil Çelimli, Atatürk heykeline konulmuş olan Güney Vietnam çelengini yakma görevini üstlendi. Bizler de sergiyi tahrip etme görevini üstlendik. Sergide tek bir resim bırakmadan tahrip ettik. Polis gelmeden ayrıldık ve Ankara'ya değişik yollardan döndük.

Politik hava ısınıyor

1970 yılı ilkbaharı, artık yavaş yavaş hem politik ortamın sıcaklığı hem de devrimci hareketin gelecek açısından hazırlıklar içinde olma perspektifi, pratikte kendini hissettirmeye başlamıştı. O dönemde, bizzat benim içinde yer aldığım en önemli olaylardan biri, Amerikan İktisadi Yardım Teşkilatı'nın (AİD) Balgat'taki deposunun yakılması olayıdır. Robert Kommer'in

arabasının yakılmasından sonra –ki Kommer'in arabası daha kitlesel ve açık alanda olmuş bir olaydı, yani herhangi illegal bir şey yoktu– en önemli olaydır. Olayın nasıl geliştiğini yaklaşık olarak şöyle özetleyebilirim: O dönemde daha çok SBF eksenli -dönemin jargonu içerisinde "SBF-TKP" dediğimiz- Mahir Çayan'ın ve Yusuf Küpeli'nin içinde olduğu, Hüseyin Cevahir, İlhami Aras, ben, Kızıldere'de ölen Sabahattin Kurt ve birkaç arkadaşın daha yer aldığı bir gruptuk. Bizim daha çok hem kendi içimizdeki güven ilişkilerini pekiştirmek, hem de dışarıya kendimizi ifade etmek, iddiamızı ortaya koymak açısından -her ne kadar bu bir açık alanda deklare edilmese bile o dönemin Dev-Genç zemini içerisinde, fısıltı gazetesiyle duyulabileceğini ve propagandasının yapılabileceğini de var sayarak- örgütlediğimiz bir eylemdi.

İlhami, Mülkiye Futbol Kulübü Sekreteri'ydi ve onun Mülkiye'nin kapalı spor salonunda bir sekreter odası vardı. Genellikle orası bizim illegal toplantıları yaptığımız yerdi. Bu eylemin konuşulduğu gün Mahir Çayan da vardı. Mahir o dönem daha çok ideolojik, teorik alanda kendisini ifade eden bir arkadaşımızdı. Mahir bazı Dev-Genç eylemlerine geliyordu ama hakkında daha çok eli kalem tutan, yazan, çizen şeklinde bir imaj vardı. Ama halk savaşından söz edildiği, silahlı mücadelenin savunulduğu koşullarda bu imaj onda bir tür rahatsızlığa da yol açıyordu. Dolayısıyla Mahir eylemlerden, pratikten uzak kalmak istemiyordu. Nitekim o eylemle ilgili konuşmalarımız bir yere geldiğinde, "Ben de katılacağım eyleme" demişti. Polisle silahlı çatışmada "Bizim yerimiz doldurulur ama senin yerin doldurulamaz" diye net bir şekilde birkaç arkadaş tepki verdik. Bunun yanında, eylemle ilgili karar alma anında, yine o dönemin arkadaşlığını, yoldaşlık anlayışını ortaya koyacak birkaç şey söylemeliyim. Bu işi on kişi yapmayacağımıza göre bir ekip seçmemiz lazımdı. "Peki, kimler yapsın, ne diyorsunuz?" dendiğinde, birimiz bir saniye geride kalırsak sanki bir zaaf olacakmış gibi oradaki arkadaşların "ben, ben, ben" diye kendisini ortaya attığını hatırlıyorum. O dönem, Dev-Genç'te ve daha sonra THKP-C içerisinde kendisini ifade edecek bir kararlılığın, bir tutarlılığın, bir yoldaşlığın da ifadesi gibi kabul edilebilir. Bunun bizim o dönemde hangi yaklaşımla 71 direnişine doğru yürüdüğümüzün çok önemli göstergelerinden birisi olduğunu düşünüyorum.

Balgat'taki olay planlandı ve iki üç gün önceden, birkaç arkadaşımızın yol üstünde tellerle çevrili olan bölümün nasıl kesileceği, sabaha karşı nasıl girileceği ve o binada hiç kimsenin olmadığı varsayılarak nasıl yakılacağı yönünde fizibilite, etüt çalışmalarından sonra, kararlaştırılan günde – ODTÜ'ye yakın bir yer olduğu için– ODTÜ'ye gidildi. O dönemde daha teknolojik sabotaj malzemeleri olmadığı için, bildiğimiz benzinciden aldığımız klasik benzin bidonlarını ODTÜ'de hazırladık, sanıyorum dört tane falandı. Yusuf Aslan'ın bu konuda yardımcı olduğunu hatırlıyorum. Çalıntı bir Anadol arabayla oradan yola çıktık, beş dakika sonra araba bozuldu. Her şey arabaya göre planlanmıştı; çünkü gün ışımadan önce varılması gereken bir yerdi ve ancak araba ile varılabilirdi. Arabayı hareket ettirmek için uğraştık ama olmadı. Beş dakika kadar bir kararsızlıktan sonra, "Biz bu yola çıktık, bunu yapacağız" dedik ve benzin bidonlarını münavebeli bir biçimde elde taşıyarak yayan indik Balgat'a. Artık gün ışımıştı ve insanlar yavaş yavaş işlerine gidiyorlardı. Arabayla gidenler dışında yayan gidenler de vardı, ona rağmen karşıya geçtik hemen, tel makaslar hazırdı zaten... Teller kesilmeye başlandı, tabii bütün bunlardan önce, telleri kesen arkadaşların güvenliğini aldık. Gelen geçenlere de silahımızı gösteriyorduk çabuk geçsinler diye. Biraz sonra teller kesildi içeriye girdik; fakat beklenmedik bir şeyle karşılaştık. Binanın içinde bekçi uyuyordu, dışarıda olması gereken bekçi içeride uyuyordu, biz hesap edememiştik. Binayı yaksak bekçi de binayla beraber yanacaktı. Bu tabii bizim devrimci anlayışımızla bağdaşan bir şey değildi. Bu nedenle eylemin planlayıcılarından olan arkadaşımız cama vurup bekçiyi uyandırmaya çalıştı. Bekçi bir ara uyanır gibi oldu, hatırlıyorum camdan bakıyordum, bir ara uyanır gibi oldu, şaşırdı, ne yapacağını bilmiyordu... Baktık olmayacak, yardım malzemelerini taşıyan Amerikan treylerleri vardı bahçede, biz de onları yakmaya karar verdik. Arabaların içine girdik, benzinleri döktük, ondan sonra ateşledik ve gerisin geriye, yine aynı geldiğimiz yerden yayan olarak koşturduk. Anti-emperyalist mücadelenin sembolü olarak bir Amerikan işyeri seçilmişti. Hatırlarsanız Deniz'ler de Amerikalıları kaçırmıştı, antiemperyalist mücadelenin bir perspektifi olarak. ODTÜ'de bir kahvaltı yapıp Siyasal'a geçtik. Biz çok illegal bir iş yaptığımız havasındayken herkes tebessümle bize bakıyor. Gece, yurdun dominant insanları yurtta kalmamış, öğlene doğru okula geliyorlar ve ajans sürekli bu

olaydan bahsediyor. Bu nasıl illegal çalıştığımızın da bir göstergesidir. Daha sonra da isimlerimiz patladı. Bunu yapan o dönemde özel bir örgüt değil, gençlik içerisindeki ilişkilerdi ve demin de söylediğim gibi hemen hissedilebilecek bir şeydi. Biraz yakın çevreler bunu hissedebiliyordu. O zaman biz İlhami ile birlikteydik, bu olaydan dolayı aranmaya başladık. Dönemin demokratik, politik havası içerisinde esneklikler de vardı. Somut bir delil olmayınca gidiyordun mahkemeye, bırakılıyordun veya birkaç ay yatıp çıkıyordun. Somut bir delil yoktu, suçüstü yoktu ama araya adli tatil girdiği için, biz "Bu dönemi kaçarak geçirelim, gereksiz yere yazın cezaevinde yatmayalım. Eylül'de duruma göre karar verir, değerlendiririz" dedik. Yanlış hatırlamıyorsam İlhami, "O zaman, Filistin'e gidelim" dedi, nasıl olsa gerillaya hazırlanıyoruz bu zamanı boşa geçirmeyelim diye. Bahçelievler'de öğrenci arkadaşımız Cengiz Zapçı'nın, kapıcı dairesindeki evinde saklanıyorduk İlhami'yle. Mahir Çayan'ı çağırdık. Çünkü biz orada birkaç gün kalıp daha sonra bir yer ayarlayıp Ankara'dan çıkacaktık. Mahir Çayan bir gece, beklediğimiz saatten biraz geç geldi.

Kuseyri'nin vurulması

Hukuk Fakültesi'nde Dev-Genç'in etkili militanlarından Mustafa Kuseyri yoldaşımız, yanlış hatırlamıyorsam Basın-Yayın'daki öğrenci odasında, arkadaşlarla birlikte otururken başka bir arkadaşımızın silahıyla oynarken kaza kurşunuyla vurulmuş... Bunun polisiye yanı olacağı için orada ortaya çıkan karmaşada, Mahir inisiyatif koyduğunu, Kuseyri'nin oturduğu yerin yönünü ayarlayıp dışarıdan bir saldırı şeklinde bir mizansen yaratıldığını anlattı. Gecikmesinin nedeninin de bu olduğunu söyledi. Çok daha rahat bir ruhsal ortamda sohbet edecekken, yoldaşımızın böyle ölmesinin bizdeki etkisini tahmin edebilirsiniz. Gerçekten o dönemin ölçüleri içerisinde antifaşist mücadelede kararlı bir militandı Mustafa Kuseyri. O gece, Mahir Çayan'a bu Filistin meselesini açtık, "Biz artık Ankara'dan çıkacağız" dedik. Bizim dışımızda bu olayda yer alan Kamil Dede, Hüseyin Cevahir gibi arkadaşlarımız da vardı. Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın da yanlış hatırlamıyorsam yardım ettikleri yönünde isimlerinin geçtiği, aklımda kalmış. Mahir, "Filistin'e gitmeye gerek yok. Eğitim burada da yapılır, burada da imkânlar var. Zaman içerisinde de bu hukuk işleri halledilir. Somut bir delil de yok

serbest bırakılırsınız" diye bizi ikna etti. O tabii dışarıdaydı, bunları araştırıp da gelmiş. Somut durum da buydu, sadece bir iddia vardı hakkımızda. Bu durumda, biz de ikna olduk. Bu eğitim işini nerede yapabiliriz diye düşündük, önce İzmir tarafına geçecektik, oradan da en yakın ihtimal bizim için, Dev-Genç'in kitle çalışmaları yaptığı Bafa Gölü etrafındaki köylerdi. Halit Talman'dı galiba, ağaydı ve kamuya ait gölü ve köylünün topraklarını işgal etmişti... O dönemde Dev-Genç'in hem ona karşı hem de pamuk, tütün üreticileri ile ilgili orada yoğun çalışmaları vardı. Dağlar da uygundu orada, Bafa Gölü'nün üstündeki dağlarda, Dev-Genç çalışmasının yapıldığı köylerden lojistik destek de sağlanarak –ki o köylerden bazı arkadaşlarla Mamak'ta daha sonra beraber yattık– kalınabilirdi. Önce İzmir'e oradan da Söke üzerinden Bafa köylerine geçtik. Ben, İlhami Aras, Kamil Dede, Dev-Genç'in başka bir olayından dolayı yargılanan ve daha sonra Kızıldere'de ölen Sinan Kazım Özüdoğru hep birlikteydik.

Düşman sivrisinekler!

Tabii biz sudan çıkmış balık gibi, öğrenci kantinlerinden dağlara ilk çıkanlardan olarak, dağları karşıdan görmüş veya sadece piknik yapmak için gitmişiz... İlk gece kitle çalışması yapılan bir köye geldik, bizi sabaha karşı dağa çıkardılar, bir mağarada kalıyorduk, yanımıza battaniye gibi bir şeyler de almıştık, Haziran'ın başlarıydı. Sabaha karşı "Yandım Allah" diye İlhami'nin dışarıya fırladığını, onun yanında bir kişinin daha fırladığını hatırlıyorum. Ben en son çıkanlardan biriydim. Gün ışıyordu yavaş yavaş, "Ne oluyor" diye baktım ki İlhami'nin bütün yüzü davul gibi olmuş. Düşman, sivrisineklerdi! Hakikaten tanınmaz haldelerdi, gözleri kapanmıştı. Ertesi gün ilişkimizin olduğu, üç saatlik mesafedeki o köye kumanya için indik, bidonlarla su getiriyorduk. Biz bu konuyu açınca bize cibinlik verdiler. Ertesi akşam cibinlik kurduk, olduk "cibinlikli gerilla". Öğlenleri hem yürüyüş yapıyorduk, hem de hava çok sıcak olduğundan göle giriyorduk. Dağlarda, kırlardan şehirlerin fethedilmesi gibi bir teoriyle halk savaşına bir tane tabanca, bir de dolma tüfekle hazırlanacağımızı düşünüyorduk... Hazırlık açısından dağlarda yaşama alışmak, oranın zorluklarına katlanmak, yürümek, saatlerce dağlara tırmanmak, inmek gibi esas olarak bu yönü ağır basan bir eğitim yapıyorduk. Aslında gerilla eğitimi derken silah eğitimi pek

hatırlamıyorum. Fazla cephanemiz yoktu. Bir akşam transistörlü radyomuzda haberleri dinlerken İzmit ve İstanbul'da işçilerin ayaklandığını, tankların üstüne çıktığını, işçilerin birbirlerine ulaşmamaları için Galata ve Unkapanı köprülerinin açıldığını, İstanbul'da büyük olayların olduğunu, Demirel'in, 275 sayılı Sendika Yasası'nı geciktirdiği için işçilerin isyan ettiğini duyduk. O zaman daha THKP-C ismi şekillenmemişti ama MDD'nin demokratik devrim anlayışı içerisinde, halk savaşının ilk aşaması olarak, kırlardan şehirlerin fethedileceğini düşündüğümüz için biz şaşırdık tabii. Böylece kırları fethetmek için öncüler olarak dağa çıktığımızda, şehirde de işçilerin olduğunu öğrendik. Böyle ironik bir durum ortaya çıktı. Binlerce işçi yollardaydı, biz köylüleri ayaklandırmaya çıkmışız, bir avuç insan... Dev-Genç, dünyadaki 68 rüzgârının ve Commandante Che Guevara'nın Sierra'da ateşlediği devrim fitilinin bize yansıttığı devrimci romantizmin etkisiyle devrim ve sosyalizm ideali için yollara düşmüş gençlerin hareketiydi. Devrim deyince de ağırlıklı olarak o dönemin politik ortamı içerisinde anti-emperyalist mücadeleyi temel almış, Amerika'ya karşı bir bağımsızlık mücadelesi temelinde yürütülen zeminin belirlediği bir halk iktidarı hedefleniyordu... Aslında biz, sosyalizm mücadelesi içerisinde kendisini bulan ve yavaş yavaş bilinçlenen idealist gençlerdik genel olarak.

15-16 Haziran direnişi

Siz kırlardan kentlere ulaşmaya çalışan "küçük bir grup" olarak 15-16 Haziran'ı duyduğunuzda kendi aranızda neler konuştunuz?

Bu olay, bizi şaşırtan, şoke eden bir şey oldu ve dağda olmanın sıkıntısını hissettik, biz niye orada değiliz diye. Millet orada ayaklanmış, biz burada dağdayız. Sanıyorum 22 gün içinde indik dağdan. Tarihin ironisi midir, hayatın ironisi midir siz değerlendirin; kırlardan şehirleri fethetmek, MDD anlayışı temelinde köylü ordusuna dayanarak kırdan şehirlerin fethedilmek üzere silahlı mücadele için hazırlık yaparken işçi sınıfı, "Biz buradayız, siz işçi sınıfı mücadelesi için yola çıktınız, kırda ne işiniz var?" diyordu bize. "Biz varız!" der gibi ironik bir cevap veriyorlardı. Bu olayın, başta Mahir Çayan olmak üzere, bize yol gösteren arkadaşlarımız üzerinde çok büyük etki yaptığını kısa bir süre sonra görecektik. Temmuz ayında dağdan Anka-

ra'ya döndüğümüzde, yavaş yavaş THKP-C'nin şekillenmesi ile ilgili adımlar atılmaya başlandığını gördük. ODTÜ'den Ramazan Aktolga, İrfan Uçar, Ulaş Bardakçı'nın olduğu ekip, Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir ve sonra bizlerin de olduğu ekiple birleşmek için görüşmelere başlamıştı. O görüşmelerin haberlerini alıyorduk. Bu arada 15-16 Haziran direnişi de konuşulmaya başlandı. Onun yarattığı etkiyle, kırlardan şehirleri fethetme stratejisini tekrar gözden geçirme gibi konuşmalar da başlamıştı. Eylül ayı geldiğinde devrim stratejisinin bu sorgulamaları içerisinde, Türkiye'nin yarı feodal, yarı bağımlı bir ülke olmaktan çok dışa bağımlı kapitalist bir ülke olduğu da tartışılıyordu. Mahir Çayan'ın bugün de önemini koruyan –o günden bu yana o dönemin teorik-politik cephanesine önemli bir katkı gibi gördüğümüz– emperyalizmin içsel bir olgu olduğu tespitinin nüveleri yavaş yavaş konuşulmaya başlamıştı. Bu, şehirlerde işçi sınıfının olduğu anlamına geliyordu. Halk savaşında şehirlerin temel, kırların tali olması gerektiği gibi şeyler de tartışılıyordu.

Haziran başında kaçağa düştünüz, dağa gittiniz sonra kente döndünüz, Ankara'da kaldınız. O dönemdeki koşulları da göz önüne alarak para durumunu nasıl ayarlıyordunuz? Herhangi bir destek var mıydı?

Herhangi bir destek yoktu. O dönemin ilişkileri içerisinde yoldaşça dayanışmayla hallettiğimiz bir şeydi. Bazen gittiğimiz yerlerde omuz veriyorlardı; daha çok da Dev-Genç'in bütçesinden yararlanıyorduk. "Dev-Genç'in bütçesi nedir?" diye sorarsanız, o dönemde kantinleri ve dernekleri çalıştırıyordu Dev-Genç. ODTÜ ve Siyasal bu konuda daha avantajlıydı. Öğrenci derneklerinin dekanlıktan aldığı yardımlar vardı. Bir de okullar açıldığı zaman paso gibi belgeler öğrenci derneği tarafından veriliyordu. Buralardan elde edilen gelirin bir kısmı derneğin giderlerine ayrılırken önemli bir kısmı da Dev-Genç'in bütçesini oluşturuyordu. Açık söylemek gerekirse kantinleri de biz işletiyorduk o zaman. Soygunlar başlamadan önce bütçe buydu. Bir kısmımız burslu, bir kısmımız sınırlı parayla geçinen insanlardık. O dönemde herhangi bir ticari yapıdan aktarılan kaynak yok; esas kaynak kantinlerdi. ODTÜ'nün kantinini düşünün, Siyasal Ankara'daki Dev-Genç'lilerin geldiği bir merkezdi, kantin sabaha kadar çalışıyordu. Kasanın başında da güvendiğimiz insanlar vardı. Sabit bir kasadarı bir de garsonu

olurdu ama kantinde işler yoğunlaştığı zaman biz gönüllü servis yapıyor, masaları temizliyorduk, falan. Gönüllü garsonluk yaptığımı hatırlıyorum, keyifle yapıyorduk hem de. Yemekhaneyi de biz çalıştırıyorduk. O dönem çok büyük paralara da ihtiyaç yoktu. Biz dağdayız ama suya yiyeceğe para vermiyorduk ki oradaki ilişkilerden sağlıyorduk.

Peki, döndükten sonra siyaseten hangi tartışmalar başladı?

Bizim kaçaklığımız devam ediyordu, adli tatil bittikten sonra durumumuzun çözülmesi lazımdı. Bu arada Hüseyin Cevahir ve Sabahattin Kurt Karadeniz'de kırsal çalışma hazırlıklarına girişmiş, oradaki kırsal ilişkiler – Ziya Yılmaz'lar falan vardı– öncülüğüyle yazın çalışmalar yapmışlardı. Hangi mağaralarda konaklayacağız, gerilla nerelerde çıkacak diye o yaz dönemini orada geçirdiler. Biz Söke'den döndükten sonra -yine kaçaklık dönemini geçirmek için- Bodrum'da bir kamp kurduk, Hüseyin Cevahir de kaçak olduğu için orada da beraber olmuştuk.

1970 sonbaharı Dev-Genç'in en hareketli olduğu dönemdi. Carlos Marighella'nın[1] *Şehir Gerillası* kitabı, işçi sınıfı, 15-16 Haziran, kırlar mı şehirler mi temel tartışmaları içerisinde, MDD'yi sorgulamaya başladığımız sırada ortaya düştü, nasıl olduysa. Tabii bu oldukça etkili oldu. Herkesin elinde bu kitap. İçinde şehir gerillası ile ilgili bir sürü bilgi vardı. O kitap, o dönemde nasıl basıldı bilmiyorum ama çok denk düştü. Biz de o gençlik zemininde-ydik ve hemen birer tane edindik. O dönemin sonbaharında, kırlardan şehirlerin fethedilmesi stratejisi çok özel bir protokol ya da tören olmadan önderlerimiz tarafından nasıl önümüze konmuşsa yine bir akşamın sabahında, "şehirler temel, kırlar tali" stratejisi önümüze geldi ve kırları terk ettik. Biz de hemen kafamızda hayatı bu şekilde kurmaya başladık. THKP-C denen olay da şekillenmişti ve THKP-C bu karardan sonra şehirlerde örgütlenmek için adım attı. Ertuğrul Kürkçü'nün Dev-Genç'e başkan seçildiği dönem, bu işin doruk noktasıydı. THKP-C'nin artık son hamlesiydi o. Dev-Genç'e sahip olmak, prestij ve propagandası açısından Dev-Genç'ten yararlanmak düşünülmüştü.

---

[1] Carlos Marighella, Brezilyalı Marksist bir devrimcidir. Şehir gerillasını anlattığı ünlü kitabı 1960 yılların sonunda kapağı kurşun delikli gibi tasarlanarak çıkmış ve çok etkili olmuştur. Marighella 1969'da polis tarafından tuzağa düşürülerek öldürülmüştür.

Başka bir döneme giriliyor artık

70 yılında, yanlış hatırlamıyorsam Temmuz ayında, ODTÜ Dev-Genç'te, FKF'de etkili olan arkadaş grubuyla Siyasal grubu birleşerek THKP-C'nin temelini attı. ODTÜ'de Münir Ramazan Aktolga, İrfan Uçar ve Ulaş Bardakçı gibi isimlerin önde olduğu bir grupla bu tarafta Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir gibi isimlerin önde olduğu bir ekibin birleşmesidir bu. Henüz THKP-C ismi verilmemiş olabilir ama o örgütlenmenin ilk temellerini Temmuz ayında anlaşarak atmışlardı. Tabii aynı zamanda bizim başka fakültelerden de Dev-Genç'in önde olan militanları olan ve Mahir Çayan ve Yusuf Küpelilerin olduğu grupla dirsek temasını sürdüren, birlikte davranan arkadaşlar vardı. Gülten Çayan'ın da abisi olan Havacı Yüzbaşı Orhan Savaşçı vardı örneğin; yani, havacı subaylar içerisinde de ilişki kurulmuş oluyordu. Orhan Savaşçı bu örgütlenmenin önemli ayaklarından biriydi. 70 devalüasyonu bu dönemde oldu. Türkiye, 15-16 Haziran ve 70 devalüasyonu ile beraber hem politik hem ekonomik kriz yaşamaya başlamıştı. Toplumsal gerilim ve toplumsal muhalefet içerisinde devrimci gençliğin kendisini daha ağırlıklı olarak hissettirdiği, küçük üreticilerin ve değişik toplumsal kesimlerin sıkıntılarının arttığı bir sürece girilmişti. Artık, politik açıdan daha ciddi sorunların kendisini hissettirdiği ve devrim stratejisi açısından daha farklı hazırlıklara ihtiyaç duyulan bir dönemdi. MDD çizgisi bağlamında, o günün imkânları içerisinde, ne kadarsa o kadar "kırlar temel, şehirler tali" stratejisiyle hazırlıklar yaparken 15-16 Haziran'la birlikte ezber bozuldu. İşçi sınıfının şehirlerdeki öneminin kavranması, işçi sınıfının devrimdeki gücünün algılamasıyla benim de içinde bulunduğum THKP-C'yi oluşturacak arkadaşlar, "şehirlerin temel, kırların tali" olduğu bir devrim stratejisini önlerine koymuştu. 70 sonbaharında, bu durum netlik kazanmıştı. Bu sefer şehirlerin temel alınması doğrultusunda hazırlıklar için adım atılıyordu. Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı ve Rüçhan Manas gibi arkadaşlar İstanbul'a gönderilip orada şehir gerillası hazırlıkları başlatılmıştı. Hazırlıklar ve silahlı mücadelenin başlaması için bir iki yıl öngörülüyordu. Tabii yapılan sohbetlerden genel anlamda çıkarıyordum bunları. Belli bir illegalite söz konusuydu.

70'in Eylül başlarında olacak, Balgat'taki sabotaj olayından dolayı arandığımız dava ile ilgili, öncelikle arkadaşlarla konuşarak, "Hep beraber gidip

teslim olmayalım, bir tutuklanma olayı olursa işler aksayabilir, duruma göre davranırız" şeklinde bir değerlendirme yaptık. Bu bağlamda da gerek İlhami Aras gerek Hüseyin Cevahir arkadaşların, o sırada yapmakta olduğu bazı görevleri vardı, Kamil Dede ile ikimizin gidip öncelikle teslim olmamız istendi. Biz de adli tatilin bitiminde gidip teslim olduk. Zaten hakkımızda somut bir şey yoktu, bu nedenle ilk sorgunun ardından serbest bırakıldık. İlhami ve Cevahir de bizden bir süre sonra savcılığa teslim oldular. Fakat çıkarıldıkları mahkeme faşist olduğundan onları tutukladı. İlhamiler bu davadan dolayı birkaç ay yattı, sonra tahliye oldular. Bu süreç içerisinde, yanlış hatırlamıyorsam Hüseyin Cevahir'in ismi de kulislerde Dev-Genç başkan adaylığı için geçiyordu. "THKP-C zemininde kendisini ifade eden grubun başkan adayı kim olabilir?" diye konuşulduğunda Hüseyin Cevahir'in ismi geçiyordu. Fakat Dev-Genç Kongresi olduğunda Hüseyin ve İlhami içerideydi ve ne zaman çıkacakları da belli değildi. Onlar içerideyken başkan yapalım diyebilecek lüksümüz de yoktu. Münir Ramazan Aktolga'nın ekibinden olan ve o dönemde yavaş yavaş parlamaya başlayan yoldaşımız olarak Ertuğrul Kürkçü'nün bu işe daha uygun olacağı konuşuldu. Yine o dönemde Dev-Genç içerisindeki gruplaşmalara baktığımızda, daha sonra THKO'yu oluşturacak arkadaşların da Ertuğrul'un başkanlığına karşı aday çıkarmadığını ve yol verdiğini hatırlıyorum. Bizim artık yasal alanda bir işimiz yok, dağlara çıkacağız, kır gerillası olacağız düşüncesinin de bunda etkili olduğunu tahmin ediyorum.

Üç yıla sığan bir dünya

Biz Eylül'ün ilk haftasında serbest kaldık. FKF'nin Dev-Genç'e dönüşmesi ve proletarya partisinin olmadığı bir dönemde, Dev-Genç'in proletaryanın öncüsü ve sözcüsü olma durumu artık kendisini gösteriyordu. Kendi içinden proletarya mücadelesini verecek örgütleri çıkarmaya hazırlanan Dev-Genç kadroları da yollarını çizme konusunda kendi iradeleri ile kararlar almaya başlamışlardı. Öyle çok uzun yılları kapsayan bir dönem değil. 68-71 dediğiniz zaman bu, üç yıla sığan bir dünya aslında. Ama Türkiye devrimci hareketinde büyük izler bırakan dönüşümü ortaya koyan bir dönem. Aslında aradan kırk yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, Türkiye devrimci hareketinde böyle ikinci bir yol ayrımının yaşandığı söylenemez.

70 yılı, Dev-Genç'in öncü kadrolarının artık yavaş yavaş mücadelenin farklı bir boyuta sıçrayan yanlarını görmeleri ve dolayısıyla kendi hayatları ile ilgili karar vermeleri gereken bir dönemdi. Ya okulu bitireceksiniz ve hayatınız yine devrimci düşüncenizi koruyarak, bitirdiğiniz okula göre bir mesleki bağ ile sürecek yahut da bizim o dönemde kendi içindeki naifliği de barındırarak belirttiğimiz gibi, "profesyonel devrimci" olacaksınız; yani devrimciliği meslek edineceksiniz. Aslında çok kısa olan devrimcilik hayatımda, 1970 yılı artık karar verdiğim, okulu bitirip meslek sahibi olmaktan çok profesyonel devrimci olmaya karar verdiğim bir yıl oldu.

SBF Fikir Kulübü Başkanı oluyorum

Balgat'taki olay nedeniyle teslim olup beraat ettikten sonra artık ben netleşmiştim. Bu arada önümüzdeki süreç silahlı mücadele için birkaç yıllık bir hazırlık dönemi öngörüldüğü için açık alanda da ilişkilerimiz sürüyordu. Öğrenci alanındaki potansiyeli ve onun yaratacağı imkânları değerlendirme konusundaki yaklaşımımız da devam ediyordu. Çünkü zaten bu hareket, ağırlıklı olarak öğrenci potansiyeli içerisinden çıkan öncü kadrolara dayanıyordu. Bu 71'in genel karakteridir. Başka toplumsal kesimlerden, işçi sınıfı, emekçiler veya köylülük alanından kadroların bunun içinde olmadığı anlamına gelmiyor. Ama esas belirleyici olan, 68 rüzgârıyla başlayan ve anti-emperyalizm temelinde yürütülen bir sosyalist mücadele pratiğiyle kazanılmış olan üniversiteli öğrenci hareketinin potansiyeliydi.

Böyle bir çerçevede, bir gün, Mahir Çayan'ın benimle görüşmek istediğini söylediler. Kaldığı eve gittim, bana iki görev önerdi ve hangisini tercih edeceğimi sordu. Biri genel gençlik derneği idi herhalde, diğeri de Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü Başkanlığı. Ben o dönemki mücadeleye bakış açım nedeniyle gençlik derneğini tercih etmedim. Onu biraz daha bürokratik bir yapılanma gibi görüyordum, kendimi Siyasal Bilgiler Fikir Kulübü'nde daha iyi ifade edeceğimi düşündüm, onu tercih ettim. Bir yönetim oluştur, şu adaylar da var, bunları da alabilirsin, dediler ve biz üç kişilik bir yürütme oluşturduk. Benim başkanlığımda, daha sonra Devrimci Yol'un kurucularından olacak olan Nasuh Mitap ve Kamil Dede ile birlikte, atamayla üçlü bir yönetim oluşturduk. Bir süre bu arkadaşlarla birlikte yürütmeye çalıştık fakat uyum sağlayamadık. Uyumsuzluğumuz devrimcilik an-

layışı ile ilgili değil, tamamen tarz meselesiyle ilgiliydi. Kolektif çalışma açısından bir uyum sorunu vardı. Onu hissettim. Şimdi, geriye dönük kırk yıl öncesini tam hatırlayamıyorum ama aklımda bir uyumsuzluk olduğu kalmış. Ortak bir örgüt çalışması yapıyorsanız uyum gereklidir. O zaman arkadaşlara bu işin bu şekilde yürümediğini, uyumlu bir çalışma yürütemeyeceğimizi söyledim. "Tamam, bunu feshedelim, sen mücadele anlayışımızla bağdaşan ve kendine yakın bulduğun arkadaşlarla bir ekip oluştur" dediler. Ben de öyle yaptım. Beş kişilik bir ekip kurduk. Yanlış hatırlamıyorsam beş kişilik ekibin içerisinde Doğan Fırtına da vardı. Doğan Fırtına o zaman Siyasal'a yeni gelmişti ve bizden sonra gelmesine rağmen, mücadele içerisinde o günkü pratik tutumlarıyla kendini gösteren, ilişkilerde güven veren biriydi. 74'ten sonra AYÖD Başkanı olacak olan Ali Alfatlı vardı, Yaşar Gören vardı, Okay Gönensin vardı. Sonra Okay ayrılıp Mehmet Kaptan girmiş olabilir. Böyle bir ekip oluşturduk. O günkü tecrübe ve birikim eksikliğimizle pratikteki deneyimsizliğimizden de kaynaklanan bir biçimde, bu liste oluşturulurken aklımızda hep tek bir çıkış noktası vardı: Şehir gerillası. Aslında yeteneklerine bakmadan, sadece devrimci mücadeledeki tutumlarına bakarak, o günkü samimiyet, yaklaşım, kararlılık, Dev-Genç veya Fikir Kulübü'ndeki pratiği içerisindeki tutumuna bakarak, bu isimleri seçiyorsun. Ama şimdi, şehir gerillası açısından yetenekleri var mı diye fazla inceleme içerisinde olmadığımızı, geriye dönüp baktığımızda da rahatlıkla görebiliyorum. Mesela hapishane yıllarında, "Ya biz niye öyle bakmışız?" diye kendimi sorguladığım olmuştur. Ama hayat böyle bir şey zaten; yanılma ve sınama her zaman var.

Tüm naifliğimiz, gençliğimiz ve tecrübesizliğimizle yaşadığımız bir süreçti. Bu arada faşist hareket de örgütlenmeye başlamıştı. Komando kampları o dönemde örgütlenmişti Alparslan Türkeş'in öncülüğünde faşist hareket, ağırlıklı olarak devrimci hareketin en dinamik kesimi olan gençlik üzerinde saldırılarını yoğunlaştırmıştı. Biraz önce bahsettiğim Fikir Kulübünün oluşturulma mantığı, aslında biraz da anti-faşist mücadelenin kendini hissettirdiği dönemin kriterlerini zorunlu kılıyordu.

Bu dönemde şahit olduğum bir olayı aktarmadan geçemeyeceğim. Faşistler tarafından Aralık ayı sonunda vurulan Nail Karaçam'ın ölümü, bende derin izler bırakmıştı. 17 Ekim'de yapılan kongreden sonra Dev-Genç olarak Anıtkabir'de bir 10 Kasım anmamız olmuştu. Sosyalizm anlayışı-

mızdaki Kemalizm'in etkisini ortaya koyan somut göstergelerden birisi de Dev-Genç'in her yıl 10 Kasım'da, Atatürk'ü Anıtkabir'de anma törenleri yapmasıdır. Dev-Genç olarak on binlerce insan, yürüyüşle Anıtkabir'e giderdi. Sıhhiye'de orduevinin önünden geçerken "Ordu gençlik el ele, milli cephede" sloganını attığımızı hatırlıyorum. O yürüyüşte Nail'le beraberdik.

Ertuğrul falan vardı, hatırlıyorum, Dev-Genç dernek binasında oturuyorduk. Daha sonra CHP'den milletvekili olan Nail Gürman'ın başında olduğu Sosyal Demokrasi Derneği, "Silahı Bırak" kampanyası başlatmıştı. Biz bunu problemli bulduk. Çünkü aslında faşistlerin silah bırakacağı yoktu, bize silah bıraktırıp faşistlerin karşısında kurbanlık koyun gibi bırakacaklardı. Hukuk Fakültesi'nden gelen bir arkadaş "Ya bunlar silah bırakma kampanyası başlattılar, afiş filan da yaptılar. Kampanya yapıyor ama kendileri silah taşıyor" diye bir bilgi getirdi. Hatırlıyorum, Ertuğrul'la beraber orada bulunan arkadaşlarla hemen Hukuk Fakültesi'ne gittik. Nail Gürman oradaydı, Ertuğrul onunla konuşmaya gitti. Bilgiyi veren arkadaş silahlı olan kişileri gösterdi. Ertuğrul görüşmeye gidince biz de silahı olan arkadaşlara gidip – ben silah çektim– bellerindeki silahları aldık. "Kusura bakmayın, hem kampanya başlatıyorsunuz hem silah taşıyorsunuz. Bunları ganimet olarak biz alıkoyuyoruz" dedim. Bu arada, biz oradayken Fen Fakültesi'ni faşistler basmış, yardım istedikleri haberi geldi. Nail, "Ben oraya gidiyorum" dedi. Birkaç kişiyle beraber gittiler. Ne kadar zaman geçti bilmiyorum ama birkaç saat geçmemişti ki Nail'in ölüm haberi geldi. Fen Fakültesi'nde tuzağa düşürülmüşler. THKO'nun dağ kadrosunda görev almış, Nurhak'ta yakalanmış Recep Sakın, Ali Demir'in abisi Mehmet Demir, bir de Nail vurulmuştu. Nail ölmüş, diğer ikisi ağır yaralıydı. Bu haber geldi ve biz şoke olduk. İki saat önce Nail'le beraberdik. "Polis cenazeyi vermiyor" dediler. Sanıyorum Hacettepe'deydi ve polis kuşatması vardı. O zaman Dev-Genç Merkez Yürütmede Zafer Kutlu vardı, çok yiğit, militan bir arkadaşımızdı. O ve yanında birkaç kişilik bir ekip gittiler, polise rağmen Nail'in cenazesini hastaneden kaçırıp Siyasal'a getirdiler. Biz onu kantinin hemen giriş yerinde bir yere koymuştuk, akşamüstü 17.00 civarıydı. Üstü Türk bayrağı ile örtülmüştü, onu kaldırıp yüzüne baktığımda üstüne kapandığımı ve hıçkırarak ağladığımı hatırlıyorum. Çok kötü olmuş, çok etkilenmiştim. Nail için büyük bir tören düzenledik. Başta İstanbul olmak üzere tüm Türkiye'den gelebilecek arkadaşlara haber verdik. Hatta polisin yürütmeyeceğini düşüne-

rek "Silahlarıyla gelsinler" diye haber verdik. Her taraftan gelenlerle birlikte, polisin cenazeyi alabileceğini düşünerek örgütlendik. Ben o askeri düzenlemenin sorumlusuydum, Dev-Genç tarafından görevlendirilmiştim. Akşam 20.00 civarında, ön tarafta Cebeci yoluna bakan, ana caddedeki Siyasal'ın kapısında bir katafalk yaptık, Nail'in cenazesini oraya koyduk, meşaleler yaktık, Dev-Genç'liler olarak sabaha kadar nöbet bekledik. Herhangi bir çatışmaya karşı da bütün çevrede silahlı olarak tertibat aldık. Dev-Genç'in, "Polis gelirse çatışacağız, cenazeyi vermeyeceğiz" diye bir kararı olduğunu hatırlıyorum. Çok büyük bir cenaze töreni oldu, polis müdahale etmeye cesaret edemedi. Sanıyorum 10 bini aşkın insan vardı. Cenaze Site Yurdu'ndan geçerken bizim okuldan faşist eğilimli Mehmet Pamak'ın öncülüğünde bir grubun cenazeyi taşladığı haberi geldi. Mehmet Pamak'ın bu davranışını Sinan Kazım ve benim içinde olduğum bir grup cenazeye taş atmanın hesabını daha sonra öyle bir sorduk ki, Mehmet Pamak Siyasal'dan ilişiğini kesip Erzurum İşletme Fakültesi'ne gitmek zorunda kaldı. Bu faşist 12 Eylül sonrasında Kenan Evren'in Danışma Meclisi üyesi oldu.

Bu arada siyasal gruplaşmalar da şekilleniyor, sen nerede, kimlerle birliktesin?

70'lerin sonuna doğru gelirken Dev-Genç'in militan ihtilalci çizgisinin belirlenmesinde önemli bir rolü olan Mihri Belli ile de bir farklılaşma kendisini hissettirmeye başlamıştı Ertuğrul'un başkan adayı olduğu kongreden birkaç ay önce, Siyasal'da yapılan kitlesel bir Türkiye toplantısında, Mahir Çayan, Türkiye devriminin yolu konusunda Mihri Belli ile temel bir ayrılıklarının olmadığını, aralarında nüanslar olduğunu söylemişti. Ama TİP Kongresi'ne doğru Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga'nın çekirdeğini oluşturduğu THKP-C zemininde –ki Dev-Genç Kongresi'nde kazanan bu THKP-C listesiydi– benim de içinde olduğum ekiple Mihri Belli'nin savunduğu görüşler arasında farklılıklar kendisini ortaya koyuyordu. Bizim grubumuz silahlı bir mücadelenin hazırlığı içindeydi, Mihri Belli'lerin öncülük ettiği grup, TİP'ten farklı devrimci bir işçi partisi kurma ve mücadeleyi yasal planda bir parti ile yürütmeyi savunuyorlardı. Aralarındaki bu fark da bahsettiğim gibi Dev-Genç'in Kongresi'nden on gün sonra, 29 Ekim'de yapılan TİP Kongresi'nde daha bariz bir biçimde kendini ortaya koymuştu. 29 Ekim'de Behice Boranların öncülük ettiği TİP, bir kongre yaptı. TİP içindeki

devrimci muhalefet de aynı gün başka bir yerde "Devrimci TİP Kurultayı" toplamıştı. Orada Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga imzasıyla "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup"[2] başlıklı bir deklarasyon okundu. Bu deklarasyonla birlikte Mihri Belli ile yollar ayrılmış oldu.

Deniz Gezmiş banka soyuyor

Bu dönemde filmi koparan bir olay oldu. Ocak ayında Deniz, Yusuf, Sinanların öncülük ettiği THKO'nun Emek'teki İş Bankası'nı soyması bütün ezberleri bozdu. Dev-Genç tabanı üzerinde bir heyecan yaratırken THKP-C'yi de biraz sıkıntıya sokan bir şey oldu. Nitekim THKP-C'nin 71 yılı içerisinde kendisini ifade ettiği eylemlerde, bu olayın önemli bir etkisi olduğunu söyleyebilirim. Dev-Genç kitlesini tutabilmek için silahlı mücadeleyi erken başlatmak durumunda kaldı. Hatırlanacağı üzere Ankara'da Ziraat Bankası soygunu, daha sonra Mete Has'ın kaçırılması, İstanbul'da Ticaret Bankası soygunu ve Elrom'un kaçırılması olayları, bu zincirin halkalarıdır. Birkaç yıl sonra başlatılacak silahlı mücadele, yeterince hazırlık olmadan başlatılmış oldu.

Bu arada siz ne yapıyorsunuz?

Sürekli polis baskınları olmaya başladı Ankara'da. THKO'nun dağda hazırlık yaptığına dair kulağımıza zaten laflar geliyordu ama 70'in son aylarında, Dev-Genç'in önde gelen bazı kadrolarını da ortalıkta görmemeye başlamıştık. İşte bu sırada polis arananlar burada diyerek SBF yurduna saldırdı. O saldırı dört saat falan sürdü. Kat kat çatışmalar oldu. O çatışmada biraz rastlantı, biraz da bilinçli olarak SBF Öğrenci Derneği Başkanı olan Hüseyin Cevahir, ben, İlhami Aras, Ertuğrul Kürkçü dışarıda kalmıştık. Dışarıda dekan ve fakültenin yöneticileri ile beraber polisle de temas kurarak bu saldı-

[2] Açık Mektup: Mahir Çayan, Yusuf Küpeli, Münir Ramazan Aktolga ve Ertuğrul Kürkçü'nün imzalarıyla Mihri Belli'nin yönetimindeki *Aydınlık Sosyalist Dergi*'de Ocak 1971'de bir açık mektup yayımlanarak MDD anlayışının farklı olduğu ortaya konulmuş ve THKP-C yolunda ilerlenmeye başlanmıştır. Bu metin için bkz. Emir Ali Türkmen (haz.), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı 1: 20'lerden 70'lere Seçme Metinler*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013, s. 335-361.

rıyı engellemeye çalışıyorduk. Sonuçta 120'ye yakın kişiyi gözaltına aldılar. Dışarıda kalmanın devrimci mücadeleyi toparlaması açısından bir yararı da oldu ama bunun bilinçli olduğu söylenemez. Siyasal, Dev-Genç'in karargâhıydı, Dev-Genç'e hâkim olan görüş de THKP-C idi. Bir yerde THKP-C'ye karşı yapılmış bir saldırı olarak düşünüldüğü için de kitlede, mutlaka buna bir cevap verilmesi gerektiği düşüncesi vardı. Bu sırada Mahir'lerle yaptığımız temas sonucu, buna bir cevap vermek üzere, THKP-C'nin talimatıyla bir sabotaj olayına girdik. İlhami, Mahir (Sayın) ve benim yakalanmam böyle bir olay sırasında oldu, 71'in Ocak ayında. Bu saldırıya cevap olacak bir eylemdi bu.

Kalacak yer bulamıyoruz

Bütün yurt talan edilmiş, her taraf kırılmış, dökülmüştü. Sis bombasının etkisi henüz yurdun odalarından çıkmamıştı. Oturulacak hali yoktu, zaten yurtta kalan şahıs sayısı sekiz on kişi, birkaç kişi de bizdik. Ben oradaydım, en azından hem oradaki mücadeleyi devam ettirmek hem de ortalığı sakinleştirmek, moral bozukluğunu gidermek için yurtta kalıyordum. Polisin basıp boşalttığı bir yere faşistlerin gelip saldırma ihtimali vardı. Biz sınırlı sayıda insanla tedbiri almıştık, silahlı olarak sabaha kadar nöbet de tutuyorduk. Her tarafta fellik fellik aranan ve en son kaldıkları ve tesadüfen bir vergi borcundan dolayı çilingirle birlikte polis tarafından basılmış olan Sevim Onursal'ın evinden, polisi ve çilingiri de bağlayarak kaçan Deniz'lerin kaçacak yerleri artık kalmamıştı. Bütün kaldıkları yerler basıldığı için barınacak durumları yoktu Ankara'da. Yurdun basıldığının ertesi günüydü, akşamüstü Hüseyin İnan geldi. Hüseyin İnan da banka soygunundan dolayı arananların başında geliyordu. Onu yurdun önünde görünce şaşırdım. Kalacak yerleri olmadığını söyledi. Bizim kaldığımız yurt da kalmalarına uygun değildi. Artık polis girmişti ve yine gelebilirdi. Bu sorumluluğu kaldıramayacağımı söyledim. Hüseyin de "Gittiğimiz bütün yerler basıldı. Sorumluluk bize ait olsun. Ya gidip bir tren garında ya sokaklarda kalacağız, hiç olmazsa burada kalınız, yarın da zaten ayrılacağız" dedi. Bunun üzerine benim yapabileceğim bir şey yoktu. "Zaten nöbet tutuyoruz, özellikle ayrıca sizin için de nöbet tutarım ama akşam karanlığında gelirsiniz sabaha karşı

sizi buradan çıkarırım. Gündüz kalırsanız sizin için risk olur. Bizim için önemli değil zaten. Yurt üstüme kayıtlı bir şey değil ama sizin yakalanmanız bizim için problem olur" dedim. "Tamam" dediler, üçüncü şahsı unuttum ama bir tanesi, Nurhak'ta öldürülen Alpaslan'dı, gece geldiler. Benim beşinci katta kaldığım oda vardı, bizzat kendim nöbet tuttum, sabaha karşı da kaldırdım. Aşağıda yemekhaneden bir giriş vardı, oradan almıştım onları tekrar oradan çıkardım.

Bu arada siz nasıl, ne zaman eyleme gidip yakalanıyorsunuz?

İşte bu olaydan bir süre sonra Küçükesat'ta Amerikalılara ait TUSLOG binası vardı, onu sabote edecektik. İlhami ile gidip birkaç gün önceden etüt etmiştik. Mahir Sayın şoförümüzdü, bir arkadaşla gidip bir araba çaldılar. Gece 23.00 sıralarında araba çalınırken tesadüfen arabanın sahibi olayı gördü, polise şikâyet etti, polis de peşimize düştü. Gaziosmanpaşa'da Papazın Bağları dediğimiz yerde polis bizi sıkıştırdı. Ne olduğumuzu bilmiyorlardı, "Deniz'ler bunlar" diye de şüphelenmişlerdi. Çünkü bizi yakaladıklarında anonslardan "Deniz Gezmiş'i yakaladık" laflarının geçtiği anlatılıyor. Meğerse arabanın sahibi, Çorum Emniyet Müdürü'nün sevgilisi imiş, onun arabasını çalmışız. Hatta sonradan kulağımıza gelen, "Bilseydim, şikâyet etmezdim" demiş. Biz orada sıkıştırıldık, Anadol araba rampayı çıkamadı, yukarıya çıkamayınca, İlhami önde oturuyordu, "Ben aşağıya atlayayım polisleri oyalayayım, siz geri dönün" dedi. Tabii, lafla değil silahla. Biz de silahları fora etmiştik, araba dönerken İlhami'nin düştüğünü görmedik, araba yavaşlarken İlhami inmeye çalıştı, o arada düşüp kafasını vurmuş. Onu orada yakalamışlar zaten, biz onun farkında değiliz. Biz de toprak yolda arabayla dönerken o anın heyecanı içerisinde fark etmediğimiz, bir şarampole yuvarlandık. Birkaç takla attığımızı hatırlıyorum. Sonra nasıl olduysa araba dört tekerin üzerine düştü. Üstümüzde el bombaları, üç kiloya yakın patlatılmak üzere bağlanmış dinamit var ve bana birisi "Çek silahını" diye sesleniyor. Meğerse ben arka koltuktan ön koltuğa düşmüşüm, benim silahım elimde, İlhami atlarken polisle çatışmaya hazırlanmışız, silahın namlusu da araba yuvarlanırken Mahir'in böğrüne dayanmıştı, patlayabilirdi de ama tesadüfen şarjör o ara oynamış yerinden herhalde. Mahir'i de öldürebilirdik o arada ama benim bir kabahatim yok, araba takla atarken ben ön koltuğa düşmüşüm, oraya düştüğümün bile farkında değilim. Neyse ikimize

de bir şey olmadı, oradan çıktık, kaçmaya başladık, dikenli tellere geldik. Bir bahçeye düşmüşüz, karanlık bir yerdi. Kaçamadık, o ara bütün ışıldaklar üzerimize geldi ve biz orada enterne olduk açıkçası. Emniyete getirildiğimizde İlhami'nin akıbetinden haberimiz yoktu. Bir süre sonra rahatsızlanarak hastaneye götürüldüğü konusunda bir şeyler söylendi. Bizi Mahir'le birlikte tutuyorlardı. Böyle bir durum olunca, İlhami'nin kafasını da bildiğim için herhalde, İlhami hastaneden kaçmak için rahatsızlandı diye düşünerek ben de bir mide rahatsızlığı uydurdum Emniyette. Ciddi bir rahatsızlık varmış gibi hissettirip ben de hastaneye gidip oradan kaçayım diye düşündüm. Bir süre sonra öyle olmadığını konuştular. Meğerse İlhami arabadan atlarken düşmüş, kafayı vurmuş, bir travma geçirmiş. Beni de zaten uydurduğum mide rahatsızlığından dolayı pek ciddiye almadılar. Sonra ben de vazgeçtim rol yapmaktan. Bu arada biz Emniyet'teyken Mahir'in Ankara'da Trafik Bölge Komiseri olan babası geldi, bizimle görüşünce Emniyet'tekiler şaşırdı Mahir'in Ali Rıza Sayın'ın oğlu olmasına. Biz bir eyleme teşebbüs halinde yakalandığımız için çok da saklayacak bir şeyimiz yoktu, işkence de görmedik. Yakaladıkları malzemelerle beraber zabıtları tutup herhangi bir sorgulamaya tabi tutmadan bizi mahkemeye gönderdiler. Orada tutuklanarak Ankara Merkez Cezaevi'ne gittik.

İlhami'yi tekrar hapishanenin revirinde gördüm. Daha sonra izleri bir yıl sürecek olan kafa travması nedeniyle geçmişi unutmuştu. Son birkaç günü hatırlıyordu. Revirden geldikten sonra geçmişi hatırlaması için eğitim yapıyorduk, arada bir de kafa buluyordum onunla. Çünkü hakikaten her şeyi unutmuştu, bir de güçsüzdü. Bir yemek yemeye kalkıyor, yarım saat kadar geziyor, biraz ayık kalıyor, ondan sonra ilaçların da etkisiyle sürekli uyuyordu. Deniz'ler de İş Bankası soygunundan arandıkları için, bizi Deniz'ler zannetmişler. Biraz tantanalı yakalandık, o tantanalı yakalanışla beraber Merkez Ulucanlar Cezaevi'ne gelince bizi özel, tecrit koğuşuna aldılar.

Haberi dinledim, ağlamaya başladım

Elrom olayından epey sonraydı herhalde, Mahir'le Cevahir'i Sibel'in evinde kuşatmışlardı. Radyo ile bağımız sabah, öğle, akşamdı. Hapishane idaresinden, merkezi olarak radyo haberleri verilirdi. Herhalde yayından önce bir miktar da müzik çalardı. Cezaevinin "Hilton" dediğimiz bölümündeyse radyo vardı, bütün gün radyo dinlenirdi. Ben de gittim, bir haber var mı ku-

şatma ile ilgili diye. Saat 15.00 haberlerini de beraber dinledik, Mahir Çayan'ın öldüğü, Hüseyin Cevahir'in de yaralı yakalandığı şeklinde bir haber geçti ajans. Hemen koğuşa döndüm haberi verdim arkadaşlara, "Çatışmada Cevahir yaralı, Mahir öldü" dedim. O günü çok iyi hatırlıyorum, haberi dinleyip bizim koğuşa gelene kadar ağlamaya başladım. Bir duygu boşalmasıydı, ağlayarak gittim. Cevahir yakın arkadaşımızdı, çok kısa bir dönemi kapsayan yoldaşlıklardı, bir iki yıla sığan bir şeydi ama çok güçlü bağları olan dostluklarımız olmuştu. 19.00 haberlerinde haberi düzelttiler, ölenin Mahir Çayan değil Hüseyin Cevahir olduğunu, Mahir'in yaralı yakalandığını söylediler. Bizim için fark eden bir şey olmadı, ikisi de çok yakın arkadaşımızdı.

Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, 16 Mart'ta Şarkışla'da yakalandıklarında Ulucanlar Merkez Cezaevi'ne getirilmişti. Denizlerden sonra Hüseyin İnan, Sarız'da dayısının evinde yakalanıp getirilmişti. Bizim 9. koğuşun üstündeki hücrelerde kalıyorlardı, arada konuşurduk. Yusuf kasığından yaralı, sonda bağlı bir biçimde revire getirilmişti, ilk ziyaret edenlerdendim. Deniz'ler bir süre sonra Kayseri Cezaevi'ne nakledildi. Sıkıyönetim ilanından sonra da Mamak Askeri Cezaevine götürüldüler.

Haziran ayı geldiğinde artık gardiyanlar "Sizi de götürecekler, sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanacaksınız" diye söylüyorlardı. İşin ilginci, sivil mahkemelerde yargılanacağımızı varsayarak birtakım ilişkiler aracılığıyla tahliye olma hesaplarımız vardı.

"Sıkıyönetim mahkemelerinde ne olduğunu biliyor muydunuz, deneyiminiz var mıydı" diye sorarsanız, yok. Ama herhalde sıkıyönetim mahkemelerinde pek torpil bulamayacağımız veya daha rahat olamayacağımız konusunda bir fikre sahiptik. "Niye tahliye olmayı bu kadar istiyordunuz?" diye soracak olursanız; bir an önce dışarıya çıkıp, şehir gerillası hareketine katılmayı düşünüyorduk. Esas mesele buydu aslında. Dışarı çıkmak istememizin amacı buydu. Yoksa "Biz sivil mahkemelerde yargılanalım, kısa bir ceza alalım çıkalım, okulumuzu bitirelim, kaymakam olalım, düzenimizi kuralım, evlenelim, çoluk çocuk sahibi olalım" diye bir düşüncemiz yoktu açıkçası, bu netti kafamızda. Hapishaneye düşerken de netti. Hatta sivil cezaevindeyken kaçabilir miyiz diye de bir şeyler yaptık. Tünel kazabilir miyiz diye araştırmalar yaptık. Mahir Sayın gibi cin fikirli birisi var, hemen kafası böyle şeylere çalışıyor. Kalsaydık muhtemelen bir denememiz olurdu.

Mamak'a gittik ve tamamen o devre kapandı. "Şimdi başka bir sayfa açıldı" dedik. Gittik ki herkes orada. Bir süre sonra üçer beşer gün arayla bizim Dev-Genç'in Siyasal kantini oraya taşındı. Hepimiz oradayız. Bir de ilk gittiğimizde, koğuşlar arasında gidiş gelişler var, sayıma kadar koğuşlar açık. Satrançlar oynanıyor, damalar oynanıyor, koğuşlar arası voleybol, futbol her şey var. Böyle rahat bir ortam var. Deniz'ler orada, Nurhak'taki çatışmadan sağ kalanlar orada. Sinan Cemgil ve Hüseyin Cevahir'in ölmesi hemen hemen aynı günlere rastlıyor veya birkaç gün arayla diye hatırlıyorum. Biz gittikten kısa bir süre sonra bir yöneticilik, kıdemlilik meselesi gündeme geldi. Bizim koğuşun kıdemlisi İlhami oldu, hatta genel hapishane kıdemlisi de oldu diye hatırlıyorum. Biz Merkez Cezaevi'nden Mamak'a gittikten kısa bir süre sonra da bir manav dükkânından Şaban İba ile Münir Ramazan Aktolga'yı yakalayıp getirdiler. İşte o arada bir söylenti yayılmaya başladı: Mamak çok kalabalık oldu, cezaevi bu kalabalığı taşıyamaz, bir kısım mahkûmu aşağıdaki Yıldırım Bölge'ye götürmeyi düşünüyor idare diye... Herhalde bir şeyler konuşuluyor ki bize bu söylenti gardiyanlar üzerinden geliyor. Kimler gidecek, gitmeyecek meselesi üzerinden, kıdemlilerle beraber cezaevi idaresinin ortak liste yapma durumu çıktı. Bu listede çok ağır suçları olmayanlar aşağıya (Yıldırım Bölge Cezaevi'ne) alınacak, ağır suçlular Mamak'ta kalacak. Çünkü cezaevi konseptinde olan bir şey değil Yıldırım Bölge, daha sonra gittik gördük; ahır olarak kullanılan bir yerden bozma, daha sonra mahkemeyi de orada kurdular. Biraz ilerisinde de Kadınlar Cezaevi vardı. Behice Boran, Sevim Onursal falan, birçok kadının kaldığı yer. Açıkçası İlhami'nin maharetiyle, Yıldırım Bölge'den firar etmek amacıyla zar zor da olsa bizim üçümüz listeye girdik. İşin ilginci Münir Ramazan Aktolga yakalandığında Elrom olayı olmuş, Maltepe'de çatışma olmuş Hüseyin Cevahir öldürülmüş, Mete Has kaçırılmış, banka soygunları, THKP-C eylemleri olmuş... Münir Ramazan Aktolga da zaten, o günün illegalitesi içerisinde bilinmeyen biri değil, THKP-C'nin Merkez Komite Üyesi. Nasıl oluyorsa idarenin gözünden kaçıyor bu! O da geliyor bizimle beraber. Hepimiz şaşırmıştık Münir'e nasıl müsaade ettiler diye. Ama demek ki çok önemsemediler. Bilerek yaptıkları bir şey olarak söylemiyorum, gözden kaçmış yani. Yıldırım Bölge'den biz Münir Ramazan Aktolga'yı kaçırdıktan sonra anladılar işin büyüklüğünü.

Herkes Yıldırım Bölge'de...

Biz, Yıldırım Bölge'ye gittik o listeyle beraber fakat orası bir hengâme. Bizim TÖS'ten gelenler de orada: Abdullah Akın, Recep Cüre, Necmettin Gökçe'nin babası Mehmet Gökçe. Samsun'dan gelen bunlar ama başka bölgelerden gelenler de var.

Firar işi hemen gündeme geldi; biz, beş kişi "Kaçacağız" dedik. Üç biz (İlhami Aras, Mahir Sayın, M. Kemal Kaçaroğlu), Münir, bir de Şaban İba. Ona göre kurduk planı ve ilişkilerle dışarıyla bağlantı kurduk. İlhami ile konuşmadım ama Mahir farklı anlattı olayı... Tevatüre göre Münir'in Yusuf'la (Küpeli) kurye aracılığıyla direkt teması var. Münir'le bize haber gönderdiler; "Beş kişinin kaçması halinde saklayamayız. Egemen sınıfın saldırısı büyük olur, örgütlenmemiz açısından bu doğru olmaz" diye. Çünkü sonunda Münir tek başına kaçtı ve bunun bir nedeni olması lazım. Çıkmak için hazırlandığımızı iyi hatırlıyorum. Mahir'le (Çayan) Yusuf'un arasındaki sorunlar, ayrılıklar ortaya çıkınca geriye dönük şöyle sübjektif bir yorum yaptım: Münir, bizim silahlı bir gerilla faaliyeti konusundaki kararlılığımızı o hapishane ilişkileri içerisinde görüyordu. Münir kaçtıktan sonra, Yusuf ve Münir gerilla mücadelesinin yanlışlığı üzerinden, "İşçi sınıfı mücadelesine ağırlık vermek gerekir, gerillaya hazırlıksız başladık, kitle temeli yok, işçi sınıfı temeline dayanmayan bir gerilla mücadelesi" gibi laflar gelmeye başladı hapishaneye. Bunlar yazılı değil, kulağımıza çarpan şeylerdi. Mahir Çayan'lar yakalandıktan sonra dışarıdakiler tartışmaya başlamıştı ve o tartışmalar, görüşçüler vasıtasıyla parça parça geliyordu bize. Mahir Çayan o sırada Maltepe Cezaevi'nde yatıyor, Yusuf'lar da dışarıda. Ben bu yorumu çok sonra, Mahir'ler öldükten sonra yapıyorum. Münir, "Niye götüreyim bunları zaten benim karşıma dikilecekler, bir de hazır asker bunlar" diye düşünüyor. THKP-C konsepti içerisinde kadroyuz biz. Sadece eline silah alıp gerillaya katılan değil, teşkilat içerisinde de sorumluluk üstlenecek çaptayız o dönemin ölçüleri içerisinde.

Bu tartışmalar sırasında düşünsel farklılığı göz önüne seren bir şey yaşandı mı?

Hayır, hayır. Münir kaçtı, kaçtıktan epey sonra bize bu bilgi kırıntıları gelmeye başladı. Münir bize hiçbir açık vermedi. Ben gene kesin bir saptama

yapmak istemiyorum ama acaba Münir yakalanmadan önce mi başladı bu "gerilla yanlıştı" şuydu, buydu gibi tartışmalar diye düşündüm. Yıldırım Bölge'den Münir'i kaçırdık, biz kaldık. Biz kaldık ama gene firar çalışmaları yapıyoruz. Haftada bir sinema oynatıyorlardı, sinema oynattıkları gün çok gürültü oluyor, nöbet sistemlerini de bildiğimiz için tuvaletin oradan üst tarafı açıp oradan kaçabiliriz diye düşündük ve birtakım arayışlar içerisinde olduk.

Hapishanenin bahçesinde volta attığımız alan tel çitlerle çevriliydi. Önümüz Kazıkiçi Bostanları, yokuş aşağıya doğru eğimli bir açık alandı. Bahçenin köşesinde de çay ocağı olan bir kulübe vardı. Çayımızı oradan alıyorduk. Orada otururken telleri kaldırıp altından gidiyor Münir. Ben gidiş kısmını görmedim. İlhami oradaydı. Biz askerlerle konuşuyorduk.

Mamak'ta koğuş durumları...

Münir'in firarından sonra belli ki güvenlik zafiyetlerini de dikkate alarak, bir süre sonra Yıldırım Bölge dağıtıldı. Ben, Gün Zileli ve iki arkadaş daha, Yıldırım Bölge dağıtılmadan üç günlük açlık grevinin sonunda disiplin cezaevine götürüldük. Yediğimiz dayaktan 14 gün sonra tekrar Mamak'a döndük. Mamak'ta koşullar henüz normaldi. Koğuşlar arası geliş gidişlerde herhangi bir sorun yoktu. Havalandırma koşulları, savunma bahanesiyle Marksist klasiklerin dışarıdan getirtilmesi, eğitim çalışmaları falan. Tabii, bizim yine gözümüz, kulağımız, yüreğimiz dışarıda. Mahir'ler artık yakalanmış ama Yusuf'lar dışarıda kalmıştı.

Sıkıyönetim koşulları yavaş yavaş cezaevi içinde kendini hissettirmeye başlamış, ilk üç-dört ay normal olan saç ve bıyıklarımıza daha sonra subay bıyığı ve subay saçı olacak şartı getirilmişti. Buradan isyan çıktı, açlık grevi başlattık Bir görüşme istediler, sorumluyu çağırdılar, ben gittim cezaevi mazgalına, sorumlu binbaşı ile görüşüyorum, "Beş dakika içinde açlık grevini bırakmazsanız müdahale edeceğiz" dedi. 1 ve 2. koğuşun havalandırması var, o havalandırmanın ön tarafı 5. koğuşa bakıyor; damlardan askerler inmeye başladı. Biz kapıları içeriden zincirlemiştik. Çatışma düşüncemiz vardı ve öyle bir sistem kurmuştuk. Suları kestiler, kalorifer borularını kesip oradan su alıyoruz, onu kullanıyoruz temizlik için. Askerlerin ellerinde kaynak makineleri var, kapıları açacaklar. İçeride değişik siyasetten sorum-

lu olan arkadaşlar toplandı, "Gelinen noktada çatışmaya gerek yok" şeklinde karar çıktı. Çünkü onlar da söz veriyorlar, "Hiçbir şey yapmayacağız, sadece siz açlık grevini bırakın" diyorlar. İlk üç gün görüşmelerde taleplerimizi falan iletebiliyorduk, her şey normal gidiyordu, bu durum üçüncü gün akşamüstü saat 17.00 civarı bozuldu. Açtık kapıları. Oral Çalışlar falan hep birlikte yatıyoruz o zamanlar. Geldiler hiçbir şey yapmadılar, ranzaları dışarıya çıkardılar, biz anlayamadık bir şey. Sadece battaniye ve yataklar kaldı. O gece mi, ertesi sabah mı, yedi-sekiz kişiyi seçtiler ve seçilen kişileri disiplin cezaevine götürdüler. Bunlardan biri Şaban İba, biri de ODTÜ'den Nebil'di. Şabanların dayak yediğini çok sonra öğrendik. O gün de mahkeme var, yanlış hatırlamıyorsam Oral Çalışlar ve birkaç kişi daha gittiğine göre PDA davasıydı. Bu arada radyo sistemleri iptal edildi. O dönemde her koğuşta radyo vardı, girdiler her şeyi topladılar. Oral, öğlen yemeğe geldiğinde, Mahir Çayan'ın firar ettiğini söyledi. Şaşırdık ama büyük bir sevinç içerisindeyiz. Açlık grevi öyle olmuş, böyle olmuş, geç... Beş kişi firar etmiş, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı, Cihan falan, Maltepe'den tünel kazıp firar etmişler. Meğerse bizim normal süren açlık grevi, idare ile pazarlıklar, talepler konuşulurken "Beş dakika içinde" demesi bundanmış. İlginç olan hiçbir bilgimizin olmaması, olsa zaten biz bilirdik. Ama sevincimiz bir başka oldu.

Mahir'lerin firarı coşku yarattı

Mahir'lerin firarıyla birlikte mücadelenin farklı boyutlara geldiği umuduyla moral kazandık. Biz o coşkuyu yaşarken Münir ve Yusuf'la, Mahir'lerin ayrılığı meselesiyle ilgili bilgi sahibi değiliz gibi hatırlıyorum. Zaten bağlantımız yok. Daha sonra olaylar oldu. 19 Şubat'ta Ulaş Bardakçı kaldığı evde kıstırılarak öldürülüyor. Ziya Yılmaz Fındıkzade'de çatışmada yakalanıyor. Gazetelere yansıyor zaten ve daha sonra Kızıldere oluyor. Bütün bunlar üç, dört ay içinde oluyor. Firar 29 Kasım 71'de, 30 Mart'ta da Kızıldere oluyor. Ayrılıkların ondan sonra duyulduğuna dair bir bilgi var bende. Bizim kulağımıza ilk gelen; Yusuf'ların gerilla mücadelesinin yanlış olduğuna, işçi sınıfı içerisindeki çalışmalara önem verilmesi gerektiğine dair şeyler söylediğiydi. İçeride bu yenilginin nedenlerini sorgulama fırsatı bulduğumuz için el yordamıyla da olsa tartışmalar başlamıştı. İşçi sınıfının örgütlenmesi ile ilgili şeyler de kulağımızı bir biçimde tırmalamaya başlamıştı. Onu da dü-

şünmek lazım gibi şeyler konuşmaya başlamıştık ama elimizde hiçbir veri yoktu. Yani Mahir Çayan ne düşünüyor, bilmiyorduk. "Kesintisiz Devrim" diye bir broşür basılmıştı hatırlıyorum, "II-III"te yazılan "Politikleşmiş Askeri Savaş", "Evrim-Devrim İç İçe", "Öncü Savaşı" bütün bunlar firardan sonra yazılmış stratejik bölümlerdi, bizim elimize geçmemişti. Bizim elimize geçen, dışarıdayken yasal biçimde basılmış olan "Kesintisiz Devrim"di, Mahir, II ve III'ü de onun üzerine kurmuştu, Leninist devrim anlayışı, çalışma tarzı ve örgüt anlayışını anlatıyordu. Gerilla mücadelesi yanlıştır gibi bir düşünce içerisinde değildik, kendimiz ona hazırlanıyorduk. Kızıldere olduğunda "Biz orada niye yokuz" diye hayıflandığımızı biliyorum. Eziklik duyduğumuzu hatırlıyorum. Onun için kalkıp Mahirlerin ölümü üzerine Mahirler yanlıştı, gerilla yanlıştı gibi bir fikir yürütme durumunda değildik ama yapılan işte bir eksiklik var mı diye, işçi sınıfı vs. gibi şeyleri de el yordamı ile konuşuyorduk. Bunu açık söylemek gerekir. Takvim olarak tam hatırlayamıyorum ama bu süreçte Oğuzhan Müftüoğlu içeriye düştü ve onu bizim koğuşa aldık. "Kesintisiz I-II-III"ü de okumuştu Oğuzhan, "Mahir'in devrim stratejisi konusunda yazdıklarını bize aktarır mısın? Kafanda olanlar ne?" diye sorduk. Hatırlıyorum, Mahir (Sayın), eline bir okul defteri aldı, Oğuzhan'la beraber parça parça yazmaya başladılar. "Politikleşmiş askeri savaş" vs. bütün bunları, tam tamına değil ama kavramlar itibariyle ilk orada duydum. Oğuzhan, Mahir'e aktarıyor, Mahir de deftere yazıyordu. Daha sonra Kamil Dede'nin Kesintisiz Devrim'i kitap kapağında gizlenmiş bir biçimde İstanbul'dan getirişi 1972 yazında olmuştu.

Deniz'lerin idamı

Bu arada Kızıldere'den sonra artık Denizlerin idamının önünde bir engel kalmamıştı. Denizlerin kurtarılması için son hamle CHP Genel Başkanı İnönü'den geldi. İnönü idamların infazının durdurulması için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Başvuru reddedildi. Umutlar tükenmiş infazlar için gün sayılmaya başlanmıştı. Cezaevinin izniyle Deniz, Yusuf ve Hüseyin bizlerle vedalaşmak için koğuşları gezdiler. İnfazlardan on beş yirmi gün önceydi. O sıra İlhami ve Mahir'le birlikte sekiz kişilik koğuşta kalıyorduk. Bu vedalaşmadan aklımda kalan bir şey var; Deniz ile Mahir üst ranzada karşılıklı bağdaş kurup oturmuşlardı. Ben de ranzanın yanında ayakta durup

sohbetlerine katılmıştım. Ama zoraki bir sohbetti. İdama giden bir insanla ne konuşabilirdik! Bir ara Deniz bana döndü ve "Kaçar gidiyoruz artık" dedi. Ne söyleyeceğimi şaşırdım ve gayri ihtiyari " Nereye gidiyorsunuz, dur bakalım" dedim. Söylediklerime kendim de inanmamıştım. Gözlerimin buğulandığımı hissettim. Artık bütün hapishane tetikteydi. Her an götürebilirlerdi. İlişkili olduğumuz ve Deniz'leri de seven bir gardiyan beklenen haberi bize getirdi. Deniz'ler o gece götürüleceklerdi. Hepimiz çaresizdik ve beklemeye başladık. Gece yarısından sonra saat bire doğru, üç idam hükümlüsünün kaldığı arka hücreler bölümünde bir hareketlilik yaşandı. Zaten haberi almış olduğumuzdan tedirgin ve gergin bir bekleyiş içindeydik. Hemen yataklarımızdan fırladık. Arka hücreler ve bizimkiyle birlikte birkaç koğuş koridora bakıyordu. Mahir hemen küçük aynamızı tuttu. Evet, üç can parçamız sehpaya götürülüyordu. Cezaevinde idarece her koğuşa bir radyo verilmişti o dönem. Saat altı haberlerinde Denizlerin sabaha karşı idam edildiği açıklandı. Tüm koğuşlar da haberi duymuşlardı.

Sabah sayımında idare oldukça sessiz ve saygılı davrandı. Belki de bizim isyan edebileceğimizi düşünerek tahrikten kaçındı. Ama aksine tüm hapishane soğukkanlı ve vakur bir biçimde davrandı. Mahpushaneye derin bir sessizlik çökmüştü. Havalandırmada herkes bir köşede sessizce voltalıyordu.

Kurtuluş'un üzerinde yürüyeceği parametreler

Kurtuluş'un üzerinde yürüyeceği parametreleri 74'te çıkışımızdan sonra bulmuş değiliz, gökten vahiy inmiş değil. İçerideki tartışma ve sorgulamamızın etkisi vardı ve tabii ki düşünsel anlamda tamamlanmış bir süreç değildi. Dışarıda başka arkadaşlarla başka siyasetlerle yaptığımız tartışmalarda da kendi vardığımız noktalar üzerinden düşüncelerimizi geliştirmeye çalıştık. Bunlardan en önemlileri Kürt sorununa yaklaşım, Kürdistan'ın sömürge olduğu tespiti, Kemalizm meselesi ve yine işçi sınıfı meselesi... Bütün bunlar, bizim içerideyken yavaş yavaş Mahir'in –politikleşmiş askeri savaş strateji diye özetlenebilecek– *Kesintisiz Devrim*'de yazdığı çerçevenin dışında bir yaklaşımla yaptığımız değerlendirmelerdi. Böyle çıkmıştık dışarıya. İşçi sınıfının devrimdeki öncülüğü meselesinde kafamız daha netti. Sosyalistlerle birlik meselesinde daha özgün bir çaba yürüteceğimiz konu-

sunda bir kararlılıkla çıkmıştık ve nitekim bir süre bu birlik görüşmeleri sürdü.

Esas olarak, şekillenme meselesi söz konusu olduğunda, bizim üçümüz arasında – Mahir, İlhami ve benim – bir eylem dolayımıyla içeriye beraber düşmemizin sonucu çok daha yakın olmamız, hapishanede zaman zaman ayrı koğuşlarda kalmamıza rağmen uzun zamanı ortakça geçirmemiz ve sorunları ortakça konuşmamızın yarattığı bir güven ve saygı ilişkisi vardı. Birbirimizi iyi anlıyorduk ve çıktığımızda, ne yapacağımız konusunda tasarladığımız şeyler üzerinden daha bir yakınlık doğmuştu. Kurtuluş'un şekillenmesinde de kendini gösteren bu yakınlık, Kurtuluş'un sadece bu üç arkadaş üzerinden şekillendiğini göstermez. Konuşmamızın akışı içerisinde de zaten diğer arkadaşların Kurtuluş'un oluşum sürecinde nasıl yer aldıklarını anlatacağım. Ben Mahir ve İlhami'den iki ay sonra çıkmıştım. Bir üsteğmenin havalandırmada küfür etmesine karşılık, cevap verdiğim için disiplin hücresine atılmıştım. Güzel de bir sopa yiyerek! O sırada Mahir ve İlhami ile ayrı koğuşlardaydık. Daha sonra açılan mahkeme sonucunda ben bir sene dört ay ceza almıştım. İkinci mahkeme de yoldaydı. Disiplin cezasından sonra, daha önce Deniz'lerin idama götürüldüğü ve o sırada koğuş olarak kullanılmakta olan, Doğu Perinçek ile birlikte PDA'nın önde gelenlerinin kaldığı arka hücrelere götürüldüm. İsyanla ilgili iki davam da Perinçek ve tayfasının poliste çözülmelerini kamufle etmek için yaptıkları lüzumsuz keskin şovlardan kaynaklanıyordu. Eğer Ecevit affı çıkmasaydı, ben herhalde bir buçuk veya iki sene daha yatmış olacaktım. Bizim davamızda ilk önce 11 sene ceza almıştık sonra Yargıtay'da sekize indi, en sonunda beşe düştü. İlhami ve Mahir normal infazlarını yatarak çıkmışlardı. Ecevit affıyla beraber ben de İlhami ve Mahir'den iki ay sonra çıktım. Ben çıktığımda onlar Bahçeli'de bir ev tutmuşlardı, leylek yuvası diyorduk, çatı katında bir evdi. Orası bizim için bir üs gibi olmuştu, başka siyasetlerle görüşmeleri de orada yapıyorduk.

Ben çıktığım sırada Dev-Genç Davası'ndan yargılananlar bırakılmamıştı. Temmuz'da onlar da bırakıldı. Şaban, Oğuzhan falan Anayasa Mahkemesi kararıyla çıktılar. Onlarla da ilişki kurduk ve bu arada Mahir Çayan'ın mezarını bularak yaptırdık. Mahir Sayın, Şaban İba, Ziya Sümer, Kor Koçalak gibi arkadaşlarla birlikte bu işi sonuçlandırdık.

Mahir Çayan neden kimsesizler mezarlığına gömülmüş?

Sinan Kazım'ın durumu da öyleymiş, abisiyle konuştum. O da gelip oradan almış. Kızıldere olayından sonra belki genel bir baskı vardı. Polis de zaten unutturmak istiyor, kaybolsun istiyor. Mesela Denizlerin mezarının etrafında hep polislerin dolaştığı, kimseyi yaklaştırmadığı durumlar oluyordu. Mezarlar yapıldıktan 6-7 ay sonra, 30 Mart'ta yapılan ilk anmayı da ben örgütledim. Siyasal'da, bizim o dönemdeki ilişkiler içerisinde nasıl örgütlendiğimizi, otobüs tuttuğumuzu iyi hatırlıyorum. Açık konuşmak gerekirse bu konuda mütevazı olmuyorum. İlk anma 75'in 30 Mart'ında yapıldı. Mezarları yaptırmak için Mahir'in annesi Naciye Çayan'dan Mahir Sayın üzerine vekaleti İstanbul'a gelip aldım. Mahir'in kemiklerini mezara indirenlerden biriydim. Mahir Sayın'ın annesi Meryem Teyze kefenini dikmişti.

Görev bize kaldı

Bu arada Oğuzhan da çıkmıştı, hem Selimiye'de THKP-C Davası'ndan hem de Ankara'da Dev-Genç Davası'ndan yargılanıyordu. Ziya Yılmaz, Kamil Dede, İlkaylar, Ertuğrullar filan çıkamamıştı. Dışardakilerle yaptığımız görüşmelerde öncelikle ele aldığımız şey; THKP-C zeminini toparlayalım, ortak bir zemin yaratalım, bu ortak zemini yarattıktan sonra da birlik için başkalarıyla temas edelim konusuydu. Ama önce THKP-C'yi toparlayalım gibi bir yaklaşım içinde olduk. İlhami, Mahir ve ben, Şaban, Oğuzhan ve Nasuh'la konuştuk ve böyle bir çerçeve uygun görüldü. Daha yeni çıkmıştık hapisten, örgütlülüğe adım atmak gibi bir durum olamazdı. Kiminle nasıl, hangi görüşler etrafında örgüt olacaksın? Ortada böyle bir şey yok. THKP-C'ye, geriye dönük eleştirel yaklaşımımız açısından henüz çerçeve ortaya çıkmış değildi. Fikirler uçuşuyordu havada, böyle düşünmek daha doğru.

THKP-C'nin teorik, pratik ve karizmatik – devrimci mücadelenin o kısa dönem tarihi açısından – önderliği esas olarak Kızıldere'de yok olmuştu. Bu arada zaten bir ayrılık yaşanmıştı, o önderliğin bir parçasıyla biz ideolojik olarak ayrı düşmüştük. Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga cephesiyle ayrı düşmüşüz, Mahirlerle beraber davranma konusunda bir tavrımız vardı ve o önderliğin de hemen hemen tamamına yakını da Kızıldere'de gitti. 71'in önder kadrosu söz konusu olduğunda: Denizler asıldı, Sinan Cemgiller vuruldu. Genel olarak önümüzde, bu işin öncülüğünü yapacak, biraz

önce bahsettiğim siyasi bir hareketin oluşumunun temellerini atacak bir öncü kadro yoktu. Görev bize kaldı. Bu sorumlulukla biz yüz yüze kaldık.

THKP-C'nin önder kadrosunda, uzun süre proletarya pratiğini yaşayarak sonlanmış bir şey yoktu. 68-71 arası birkaç yıllık mücadele tarihine baktığımızda, o kısa sürede hem ideolojik ve teorik birikimleri, hem de pratik önderlik açısından kendini kabul ettirmiş bir önderlik vardı. Bizim önümüze bu sorun geldiğinde genel olarak zaten öncü kadrolarından en ilerilerini yitirmiş olmak, devrimci hareket içerisinde hem yeteneklerimiz hem pratik tecrübelerimiz açısından bizim durumumuzu güçleştiriyordu. Ama bir tarihsel sorumlulukla da yüz yüzeydik. Bu nedenle daha sonra yaşadığımız süreçteki bazı sıkıntıların ortaya çıkmasında, üzerinden gelemediğimiz şeylerde, kapasitemizin ve basiretsizliklerimizin rolü olduğunu söyleyebiliriz. Evet, kendimize güveniyorduk, bir bayrak devredilmişti, oturup sözle söylemesek bile en azından verilen sözlerimiz vardı devrim yolunda düşenlere. Önümüzde kimsenin olmaması bu yolun önüne düşmeyeceğimiz anlamına gelmiyordu. Bütün tecrübesizliğimiz ve birikimimizin eksikliği ile yollara düştük. Zaten başlangıçta birlikle ilgili yaptığımız zorlamalar da daha kolektif bir şekilde bunların üstesinden gelmek içindi. Bir önderlik otoritesini hem teorik hem pratik olarak rahatlıkla hemen ortaya koyabilecek kimse olmadığı için, kolektif bir önderliğin bu işlerin üstesinden gelebileceğini var sayarak bunu zorlamaya çalıştık. Bu önemliydi.

O dönemde farklı yerlere savrulma durumları vardı. Mesela kapitalizmin yeterince gelişmediği, Demirel'in yurtseverliği vs. gibi şeyler söyleyen oldu; hatta bazılarının namaz kıldığı falan bile görüldü. İrfan Uçar, THKP-C içerisinde işkencede en sağlam olan birisiydi mesela; bu yüzden saygınlığı içimizde daha artmıştı. Münir ve Yusufların ayrılığı yaşanmadan önce İrfan, Dev-Genç Davası'ndan yargılanıyordu. Çünkü o, Atilla Sarp döneminde Dev-Genç sekreteriydi. Mamak'a gelmişti ve bir süre beraber kaldık. Zaman zaman İstanbul'a götürülmesine rağmen epey bir süre Mamak'ta aynı koğuşta kaldığımızı hatırlıyorum. Oturup tartıştığımızı hatırlıyorum. Ama Münirlerin, Mahirleri mahkûm eden, silahlı mücadelenin ötesinde o hareketin saygınlığını da zedeleyecek şeyler içerisine girmeleriyle beraber, İrfan da Münir'le olan yakınlığından dolayı, Münirlerle davrandı. Kızıldere'den sonra hapishanede beraberdik İrfan'la; Oğuzhan da o sırada geldi, birlikte sohbetlerimiz oldu İrfan'ın ve Oğuzhan Müftüoğlu'nun da içinde olduğu... Şa-

ban, Dev-Genç koğuşunda olduğu için onunla bir araya gelemiyorduk ama bu beş kişi, sık sık bir araya gelip sohbetler etmiştik. Orada, İrfan'ın Oğuzhan'a karşı tavrı vardı, yoldaşlığı zorlayacak tavırlardı. Mahir Sayın, bunu daha iyi hatırlar, başta İlhami olmak üzere buna tavır aldığımızı ve İlhami'nin sesini yükseltip, "İlişkileri daha yoldaşça götürmemiz lazım" dediğini hatırlıyorum.

Yusuflarla ilgili bize ilk gelen bölük pörçük şeyler oldu ama doğrusu ne olduğunu tam anlayamadık. İşçi sınıfının örgütlenmesi lazım gibi laflar ediliyordu ve Mahir'in görüşleri net değildi. O arada konuşulmaya başlandı. Mahirlerin görüşleri bizim elimize gelmemişti, yanlış hatırlamıyorsam Kızıldere olayı da olmamıştı. Daha "Yusufçuluk" meselesi yoktu yani. Çünkü bizim için Yusuf ve Mahir ayrımı yoktu açıkçası. Devrimciliğimin ilk yıllarında benim idolüm Yusuf Küpeli'ydi, Mahir değildi. Yusuf FKF Başkanı'ydı, anti-faşist mücadelede faşistlerle kavgada en önde olan oydu. Dev-Genç'in militanlığında İstanbul'da Deniz başı çektiyse Yusuf da Ankara'nın lideriydi. O dönemin gençliğine baktığın zaman, teoriden daha çok pratiğe önem veren bir gençlikti. Anti-emperyalist mücadele, 6. Filo'ya karşı direniş ve Denizlerin İstanbul'da, bizim Ankara'da faşistlerle kapıştığımız yıllarda, Yusuf daha parlayan biriydi. Mahir'in daha çok yazı yazan, Yusuf'a göre bir dirsek boyu geride gibi görünen bir durumu vardı. Süreç içerisinde Mahir parladı. Kadroların daha bir teoriyle ilgilendiği, Mahir'in pratik yaşama daha bir el koymaya başladığı zaman oldu bu. Bu kadrolar içerisinde de görünür hale gelmişti. Mahir'le Yusuf arasındaki denge, süreç içerisinde kurulmuş oldu. Yusuf herhangi birisi değildi yani. FKF döneminin bir numarası gibi görünüyordu.

İnkâra gidecek şey sahiplenilmez

Henüz Demirel yurtseverdir; namazdır, niyazdır gibi şeyler yok ama siz dışarıda yürütülen tartışmanın içinde değilsiniz, yalıtılmışsınız içeride. Yusuflar bir şey söylüyor, "Ya boş ver" diyecek durumda değilsiniz. Bunu hakkaniyet içinde görmek lazım, kendinizi, bizim yerimize koyun şu anlattıklarımın ışığında. Olabilir mi bir çırpıda? Ancak iki tarafın sözcüleri çıkar ortaya, görülür nerede eksik yaptık? Demin söyledim, elimizde yazı yok, çizi yok. Hapisten çıkmışlar son tahlilde, evleri basılmış, Ulaş Bardakçı öldürülmüştü. Ziya Yılmaz çatışmada yakalanmıştı. Bütün bunları firarın sonuçları ola-

rak alıyorsun. Gayet doğal bir şey teslim olmamak, Kızıldere olduktan sonra artık bir şeyler şekillenmeye başladı. Ne zaman ki Kızıldere olup da Kızıldere'nin üzerine "Bunlar Troçkist, maceracı" gibi laflar dolanmaya başladı, duygular da ön plana çıktı. Bunlar devrim için öldüler. Kimin için öldüler? Denizlerin idamını engellemek için öldüler. Siz "Yapmayın" da deseniz, onların yerine kendinizi koyduğunuzda "Biz de orada olmalıydık" diye düşünüyorsunuz. Bu durumda Yusufların söylediği şeyler artık orada yavan kalıyordu. Teorik olarak oturup konuşabilirsin ama oraya saygıyı, orayı inkâra götürecek bir şeyi sahiplenemezsin. Oğuzhan'ın kitabında bahsettiği, bizim uzun süre böyle bir etki alanında kalmamız değil. Etki altında kalan arkadaşlar oldu ama bizim daha Oğuzhan'la ilk temasımızda yırtıldı. O hapishane koşulları içerisinde, İrfan Uçar'la olan tartışmalarımızda İlhami'nin sesini yükselttiğini biliyorum, bizim onu desteklediğimizi biliyorum. Dışarıdaki tartışmaları öğrenmişlerdi onlar, çünkü İrfan gidip geliyordu Selimiye'ye. Yusuflar da yakalanmıştı. Onlar daha yakın bir yerden o tartışmaları izleyebiliyorlardı bu gidiş gelişler nedeniyle.

Biz yakalandığımızda Oğuzhan Dev-Genç Merkez Yürütme üyesiydi, Dev-Genç Kongresi de 17 Ekim'de yapılmıştı. Yani biz içeri girdiğimizde iki-iki buçuk aylık bir dönemdi zaten. Mürüvvet, Yusuf ve Mahirlerin, Temmuz ayı gibi görüşmelere başladığı, THKP-C'nin oluşumu sürecine denk düşüyordu bu. O dönemde yani yakalanmadan önce İlhami'nin THKP-C içinde etkin durumu vardı. İlhami gençlik dışına çıkmıştı. Mahir Sayın, ODTÜ Fikir Kulübü Yönetim Kurulu üyesiydi. O dönemle ilgili İlhami'nin daha bir önceliği vardı bizim içimizde, onu görmek lazım. Biz içerdeyken herkes yakalanmıştı, Mahirler firar etmişlerdi ve kalacak yerleri yoktu. Bildiğim kadarıyla Ankara'ya getirilmişler ve Oğuzhan ilişkileri bildiği için Mahir Çayan'ın Ankara'da yerleşimini koordine etmiş. En son Mahir'le beraber olduğu, Karadeniz'e geçmeden önceki o kısa süreyi Ankara'da beraber geçirmişler.

1974 affıyla tahliye olduğunuz günlerin sonrasına tekrar dönecek olursak... "Leylek yuvası" adını verdiğiniz çatı katında ne yapıyorsunuz?

Birçok çevre ile görüşüyorduk birlik için. Aktan İnce ile de ayrı koğuşta yatmıştık, onunla da muhabbetimiz vardı. Aktanlar daha özgün bir gruptu. Doğu Perinçek grubundan ayrılmışlardı; biz içerideyken Ziraat Bankası soygunu yapmışlardı. 74 Eylül başlarında, sadece THKP-C zemininde olan-

larla değil ama öncelikli olarak, THKP-C zemininde bir birliği oluşturalım ki başkalarıyla daha rahat konuşalım diye, bu çevrelerdeki arkadaşlarla görüşme durumu ortaya çıktı. Ziya Yılmaz, Necmi Demir, İlkay Demir, Kamil Dede ile görüştük Niğde'de, benim aklımda olan buydu. Onun dışında daha Selimiye'den Ertuğrullar falan Niğde'ye getirilmiş değillerdi. Ben, Ekim ayı olacak galiba, bir Ramazan Bayramı'nda, talip oldum bu göreve. Bir görüşme yapıp "THKP-C zemininde bir ortaklaşma istiyoruz, sizinle de organik bir bağ kurmak istiyoruz" diye düşüncelerimizi aktaracaktık. Açık görüşe gittim, üç gün boyunca, hapishane içerisinde, koğuşlarında görüştüm, hatta volta bile attık. İki kez gittim arkadaşları ziyarete.

Ziya, Kamil, Necmi'yle görüştüm. İlkay'la kadınlar koğuşunda ayrı görüştük ve bu görüşmede hemen hemen mutabık kaldık. 6-7 ay sonra 8 sayfalık bir yazı yazıp Mao'nun "Üç Dünya" teorisine yakın bir şeyler savundular. Onlara, bu nedenle "8'likler" denmişti. İlkay benimle görüşe gelirken, Mao'nun otobiyografisini İngilizce okuyordu. İlkay'la bir saatlik bir görüşme yaptık, o kitabı da yanında getirmiş ve etkilendiğine dair laflar etmişti. Benden sonra bu ilişkiyi pekiştirme açısından İlhami gitti. Ben Ramazan Bayramı'nda gittiysem o da Kurban Bayramı'nda gitmiştir. Herhangi bir sorun yoktu. Ben gittiğimde İstanbul'la bir bağımızın olmadığını, kiminle ilişki kuracağımızı sormuştum, Necmi de Ömer Güven'le ilişki kurabileceğimizi, ona da Zeki Erginbay vasıtasıyla ulaşabileceğimi söyledi. Zeki'yle ilk tanışmamız değildi. Zeki de İstanbul Bölge Yürütmedeydi Ömer'le beraber. Zeki bana Ömer'le randevuyu kurdu, Ömer "Tamam" dedi ve Ankara'ya gidip gelmeye başladı. Ayda bir kere geliyordu, bizim Bahçelievler'deki çatıda kalıyordu. Hatta bir ara Nasuh ve Oğuzhan'la da birlikte görüşmeler yaptık diye hatırlıyorum. Şubat'ta Necmiler çağırdı, ben gittim, kapalı görüştü o. Bizimle yollarının ayrılacağını, bir yazı yazdıklarını, yeni tahliye olan Necati Sağır'ın onların görüşlerini bize açıklayacağını söyledi. İlkay'la görüşme fırsatım olmamıştı. Necati'yle Ankara'da bizim evde oturduk bir gece boyunca konuştuk diye hatırlıyorum. Sonra tekrar görüşmek üzere ayrıldık ama bu arada Ziya Yılmaz onlardan daha farklı bir tutum içinde olacağını izah etti. Bizimle de beraber olmadığını, kendisini daha serbest alana aldığını söyledi. Daha sonra bu görüşme silsilesi içerisinde, yine yanlış hatırlamıyorsam Oğuzhan ve Nasuh'un da içinde olduğu ve o dönemde Ziya'nın pusuya düştükleri Levent'teki evden beraber kaçtığı Kıbrıslı kadın arkadaş, Ülkü Ahmet de gelmişti görüşmeye. Ömer Güven, Necati ve Ülkü

ile yaptığımız görüşmeden sonra onlarla ilişkimiz sonlandı. Ondan sonra onlar Militan Gençlik'i, arkasından da Halkın Yolu'nu çıkardılar. Süreç içerisinde de Doğu Perinçek grubuyla birleştiler. Bizim İstanbul'la bağımız zayıftı, onlar vasıtasıyla İYÖKD'le bağ kuruyorduk.

Ortak bir çıkış arayışı

Bu arada biz, daha sonra Dev-Yol olacak olan arkadaşlarla ortak bir çıkış yapma hazırlığımızı sürdürüyorduk. Mahir Sayın'la Oğuzhan Müftüoğlu, *Kesintisiz Devrim* üzerine haftada üç gün bir araya gelerek, tartışıyor, konuşuyorlardı. 75 Eylül'de de ortak bir çıkış yapacaktık. Biz katılmıyorduk o çalışmalara ama bizim evde yapılıyordu. Aldığımız bilgi de diğer konularda Oğuzhan'la hemen hemen ortak çerçevede anlaşıldığı ama "evrim devrim iç içedir" meselesinde henüz kafasında sorular olduğu yönündeydi. Biz kendi içimizde kabaca bir iş bölümü yapmıştık. Bunu somut olarak yapmıştık.

Burada önemli olan bir şey daha var, bizim Karadeniz'den İsmet'le (Öztürk) de ilişkilerimiz sürüyordu. 71'lerden tanıştığımız İsmail Yeşilyurt'la merhabamız vardı. Gene Karadenizli İrfan Cüre vardı. İrfan da bizim 70'lerde hapishanede aynı koğuşta yattığımız arkadaşımızdı, Dev-Genç Davası'ndaydı o da. İrfan'la da görüşüyorduk ama İsmet daha belirleyici bir durumda olduğunu hissettiriyordu. Karadeniz adına görüşmeleri o yapıyordu. Karadeniz'le bağımız da İsmet üzerinden oluyordu. İsmet, Nasuhlarla da görüşüyor ama THKP-C'li olarak görüşüyordu. Örgütsel bir durum yok. Şöyle ki; teşkilat yok ama "Nasuh gençlikle ilgilensin" diyoruz. Bir karar gibi düşünün. Benim anti-faşist mücadele ile ilgili ya da daha başka sorunların çözülmesi ile ilgili görev alma durumum da böyleydi. Bunlar belirgin konuşuluyordu, üstü örtülü bir şey değildi; yoksa ben de ilgilenirdim gençlikle.

Siyasal'ın faşistlerden temizlenmesi

1974'de SBF ve Ankara gençliğinin 12 Mart'ın etkilerinden sıyrılmasında etkili olan bir olay da şuydu; fakültenin girişinde polis kimlik yoklamasıyla alıyordu öğrencileri içeriye. Anlaşılan 12 Mart'tan kalan bir uygulamaydı. Fakülte içinde bildiri ve devrimci yayınların dağıtılması yasaktı. Ayrıca müstahdemlerden bazılarının polise muhbirlik yaptığı söyleniyordu. Bu

durum kabullenilemezdi. Okullar açıldıktan bir süre sonra birkaç arkadaşla bir plan yaptım. Öğleyin derslerin bitiminde, öğrencilerin yoğun olduğu dağılma sırasında faşist bilinen birkaç öğrenciyi dövecektik, muhbir vatandaşlar da bundan nasibini alacaktı. Plan aynen uygulandı. Bu olaydan sonra SBF'de görevli polis bir daha görülmedi. Artık fakülte içinde açıktan politik çalışma yapmanın önünde bir engel kalmamıştı. Bildiri, yayın dağıtımı gibi yasaklar fiilen kalkmıştı.

12 Mart yılgınlığının Ankara gençliği üzerindeki etkisinin kırılmasında yardımcı olmuş bir olay da 1975'in ilk aylarında Hukuk Fakültesi'nin kantinine gövde gösterisi için gelen faşistlerin kovalanmasıdır. Öğle vakti SBF'nin bahçesinde bazı öğrenci arkadaşlarla otururken AYÖD'lü biri, faşistlerin Hukuk kantinini bastığı haberini verdi. Heyecanlanmamalarını söyleyerek "Kalabalıklar mı, silahları var mı, nasıl hissettiniz?" şeklinde sorularla durumu kavramaya çalıştım. Kalabalık ve silahlı olduklarını ve kantindeki devrimci öğrencilerin ise az olduğunu söylediler. Öncüler bu kadar ürktüğüne göre içerdekilerin durumunun daha da kötü olacağı açıktı. O anda karar verdim ve en azından kantindeki arkadaşları ezdirmeden oradan almamız gerektiğini, bir tavrımız olmazsa bu durumun fakültenin devrimcileşmesi açısından problem yaratacağını düşündüm. Faşistlerle kapışmayı da göze almamız gerektiğini belirttim. Üzerimizde de silah yoktu ama ne yapalım "hamama giren terler" misali yürüyecektik. Bu olay bize ders oldu ve o günden sonra fakülte çevresinde tedbirimizi aldık. Yanımdaki birkaç arkadaşa kantine girerken silahlıymış gibi görüntü vermelerini ve faşistlerin karşısında ayakta sırtlarını duvara vererek durmalarını söyledim. Ben de başlarında silahlı pozu vererek kantine girecektim. Tiyatromuz tuttu ve bu kez ürken faşistler oldu. Blöfümüzü yemişlerdi. Birkaç dakika geçmemişti ki, yirmiye yakın faşist ayağa kalktı ve kantini terk etmeye başladı. Korkmuşlardı görüldüğü kadarıyla. Artık bundan sonrası kolaydı. İşareti verdim ve üç beş arkadaş kapı çıkışında saldırdık. Faşistler tabanları yağladılar ve dışarıda fakültenin merdivenlerinden düşe kalka dayak yiyerek kendilerini yolun karşısına zor attılar. Bu olay, Ankara gençliği üzerinde kendilerine güven açısından önemli bir deneyim olmuştu. (Mustafa Karasu kitabında benim ismimi vererek bu olayı anlatır.)

Kesintisiz Devrim'le başladı her şey...

Bu arada Nasuh'un, "Kesintisiz Devrim'i ben savunuyorum" diye gençlik toplantılarında konuştuğu kulağımıza geliyordu. Biz ise "Bu konuda bir değerlendirme yapıyoruz, ortak açıklama yapacağız" diyoruz. Yanlış hatırlamıyorsam onun bu konudaki izahı da "O değerlendirme çıkana kadar ben, bunu savunuyorum" gibi idi. Biz bunu problemli bulduk. Bir ara gene buna benzer bir şeyler oldu. Bunlar, o dönemin gerginliği içerisinde benim de biraz zoruma gitti herhalde, Ali Alfatlı ile konuşurken Nasuh'a küfrettim. Bu doğru ama bu küfrün edildiği tarihi ben hatırlıyorum, 1975 Ocak ya da Şubat'a denk düşüyor. Net hatırlıyorum. Bu küfrün ortaya saçıldığı tarihle benim gerçekten küfür ettiğim tarih arasında üç-dört ay var. Üç-dört ay cepte taşınmış o küfür. Çünkü neden? Bunu anlatmakta yarar görüyorum, onu gerekçe gibi getirdiler ayrılığımıza. Bunun için önemi var bence. Yanlış hatırlamıyorsam Haziran'da yükseköğrenim sınavları yapılıyordu, 1975 yılı 24 Haziran gibi hatırlıyorum, o üniversiteye giriş sınavları sırasında polisle bir arbede çıktı. O zaman AYÖD var. Ali Başpınar bizim evin yakınlarında bir yerdeydi ve bizim Ali ile muhabbetimiz iyiydi. Hem 71'den tanışıyorduk hem de beraber davranma tavrımız vardı. O da Sedat Kesim ve Necdet'le beraber kalıyor. Necdet, Yüksek Teknik Erkek Öğretmen'de okuyordu. İskenderun'da poliste, işkencede öldü. Ali Başpınar, "Bu AYÖD Başkanı ne yapıyor? Orada çatışma oluyor, adam gençliğin başında yok. Bu nasıl bir iştir? Siz seçtiniz bunu!" diye bana yükleniyordu. Hakikaten benim de payım var. Ben yoktum orada, büyük olaylar oluyordu ve AYÖD'ün Başkanı yoktu. Ali bana epey afur tafur yaptı. Canım sıkıldı tabii benim. Ertesi gün Siyasal'a gittim. Sedat Göçmen, Öğrenci Derneği Başkanı; onu da Ali'yi de çağırdım bir odaya geçtik. Ben tabii, Ali'ye çıkıştım açıkçası. "Ali Başpınar akşam geldi, bana böyle böyle söyledi, ben yoktum orada ama biz seni THKP-C'nin temsilcisi olarak, THKP-C'nin zemini üzerinden AYÖD Başkanı yaptık. Eğer sen görevini yerine getiremeyeceksen niye oradasın? Yapamayacaksan ayrıl, başkasını seçelim. Bu kavganın önünde olmayacaksan... Biz, 'Mahirlerin takipçisiyiz' diyoruz, sen öğrencilerin yöneticisisin, bu işin başında olmalısın" dedim. İyi hatırlıyorum, sert bir söylemdi ama

böyleydi. Meğerse onun façası bozulmuş. Sedat Göçmen onun altında ya, yeni gelmiş üniversiteye, SBF Öğrenci Derneği Başkanı olmuş. O arada da gidiyor Nasuh'a beş ay önce ettiğim küfrü yetiştiriyor. Bakın, 24 Haziran, Temmuz'un başı bir hafta sürmüyor, aynen böyle oluyor.

Dev-Yol'la ayrılık

Sövüldüğü için olmuyordu, zaten sıkıntılar vardı, gençliğe arada bir sarkıyordum, oralarda geziniyordum, benden rahatsızlığı vardı biliyorum ben... Aralarda onu yansıtıyordu veya "Ben bırakayım gençliği, Kaçar ilgilensin" diye bizimkilere söylüyordu. Benim orayla ilgilenmemin nedeni yapım itibariyle ama esas olarak da anti-faşist mücadele vs. açısından bir ekip kurma düşüncesiyle ilgiliydi. Ben o ekibi nereden kuracağım? Gidip uzaydan bulacak değilim ki gençler içerisinden bulacağım tabii. Şöyle bir olay da var; biz AYÖD Başkanı olarak öncelikle Doğan Fırtına'yı önerdik. Doğan Fırtına'nın ismini ortaya koyduk. Daha sonra ben gittim kuracağım ekiple ilgili olarak Ali Alfatlı'yla konuştum. Ali Alfatlı, "Ben buna hazır değilim" dedi, net bir biçimde. Döndüm arkadaşlara, "Durum bu, ne yapalım?" dedim. O zaman yerleri değiştirelim dedik, Doğan'ı bu tarafa aldık, Ali'yi oraya verdik. Doğan AYÖD Başkanı olsaydı, Devrimci Yol veya Kurtuluş ayrılığı farklı olabilirdi. Doğan bizden olduğu için değil, öyle davranmayacağı için; onlar da bu kadar rahat davranamazlardı. Bu ayrılık bize gençliği kaybettirdi. Ali gidip Nasuh abisine küfredildiğini söylüyordu, bir hafta sonra da bizim kapımız çalınıyordu. O zaman Bahçeli'de ikinci bir ev tutmuştu Mahir ile Zerrin; bizim leylek yuvasından ayrılmışlardı. Oğuzhan, Nasuh ve Ali Alfatlı Mahirlerin tuttuğu o eve geldiler, "Biz beraber olamayacağız" dediler. Oğuzhan orada tarafsız bir tavır takındı, "Ben düşüneceğim" dedi. Nasuh "Kaçar bana küfretmiş" dedi, ben de anlattım, "Evet, böyle böyle anlattılar bana, ben de küfrettim. Ama esas sorun buydu" dedim. "Etmedim" demedim.

70'lerde anti-faşist mücadele yoğunlaştığı zaman, Dev-Genç'in yaptığı kitle toplantısında Mahir Çayan, okullarda yarı legal anti-faşist mücadele timleri kurulmasını önermişti. Bunlarla ancak bu şekilde baş edilebileceğini

söylemişti. Biz kendi içimizde konuşurken, "Gençlikte parlayanları da silahlı mücadeleye alırız" muhabbeti yapıyorduk. Ben de bunu önermiştim. İşin ilginci, ayrılıktan bir, iki gün önce ODTÜ'deki timin kurulmasını da Taner Akçam üzerinden yapmıştık. Ama üç gün sonra roller değişti birdenbire. Böyle bir durum oldu.

ŞEH-DER'de kadro toplantısı

Sonra ŞEH-DER'de kadrolarla bir toplantı yaptık. O toplantıda İlhami yoktu, İnegöl'deydi, Şaban, ben, Mahir katıldık. Nasuh katıldı, Oğuzhan'la Ali Başpınar da kapıdan katılmışlardı. Artık Oğuzhan'la beraber tartışma, değerlendirme, "Değerlendirmemizi Eylül'de açıklayacağız" muhabbeti bitmişti. Nasuh için de artık öyle bir şey yoktu. Nasuh, o küfrümü hak edecek bir rotada yürüyordu. Kesintisiz Devrim'i arkadaşlar değerlendirene kadar, hazır elimde gençler var düşüncesiyle o toplantıda Nasuh, "Ben geçmişe katılıyorum, bu arkadaşlar da geçmişi inkâr ediyor" lafı etti. Mahir daha çok tartıştı, Şaban arada birkaç söz aldı. Nasuh "Geçmişe olduğu gibi katılıyorum" deyince Oğuzhan, Ali Başpınar'la beraber, kapıdan "Katılıyorsan, kalkar yaparsın" dedi. Böyle posta attı. Onların sonbahara kadar Mahir'le görüşmeleri sürdü, sonbahar geldiği zaman başka faktörler bir araya geldi ve Oğuzhan'la Ali Başpınar bize tavır aldılar. Benim en çok sinirlendiğim de buydu. Ali Başpınar beni kışkırtıyordu, Ali Alfatlı'nın üzerine gittim, ondan sonra da bizi ortada bıraktı. Böyle bir şeyc hâlâ tepkiliyim açıkçası. Ondan sonraki süreç de zaten bir başka türlü oldu; o sonbahar oldukça hareketli geçti. Bu arada Halkın Kurtuluşu ile bir çatışma oldu. Hukuk Fakültesi kantin baskını... Türkiye sosyalist hareketinde bir olay oldu. Bu doğruydu yanlıştı, zaten özeleştirileri yapılıyor. Ama oraya nasıl gelindiği atlanarak bu konu anlatılamaz. Zaten Halkın Kurtuluşu ile o dönemden sonra bir daha çatışma olmadı.

Halkın Kurtuluşu ile bu çatışma neden ve nasıl oldu?

Kantin baskınından bahsetmekte yarar var çünkü yıllar sonra bile karşıma çıkıyor bu olay. Daha sonra Dev-Yol adını alan grupla ayrılıktan sonra gerçekleşen "Kantin Baskını" olayının, Kurtuluş literatürüne girdiğini hepimi-

zin kabul etmesi lazım. Çünkü o dönemde çok olağan bir şey değildi. Hukuk Fakültesi kantininde olduğu için de "Kantin Baskını" diye adlandırıldı. Ayrılıktan sonra ihtiyacımız olabilecek fotokopi makinası, daktilo gibi şeyleri Siyasal kütüphanesinden alma düşüncesi nedeniyle başımıza talihsiz bir olay geldi. Ben ve önde gelen bir kısım arkadaş kaçak duruma düştü. Tabii bu durumun, o dönemin gençlik örgütlenmesinde bir zafiyet oluşturmaması düşünülemez. Bunu kabul etmek lazım; üstelik gençlik ilişkileri açısından o ayrılıkla birlikte zaten problemli durumdaydık. Önde duran ve gençlikte çalışacak arkadaşların hepsinin polis tarafından aranıyor olmasının zafiyet oluşturduğu bir gerçekti. O süreçte öğrenci derneklerinin seçimleri yapılıyordu, öğrenci dernekleri seçimleri de bizim için önemliydi. Çünkü gençliğin örgütlenmesini, ileride kadro transferi sağlayacak bir kadro kaynağı olarak değerlendiriyorduk. Özellikle THKP-C'nin genel oluşumu sürecinde, daha doğrusu Dev-Genç döneminde, Siyasal Bilgiler devrimci potansiyel açısından önemli bir merkezdi. Biz de geçmiş gelenek itibariyle orada faaliyet sürdürüyorduk. 70 öncesi anlamında söylüyorum. İşte orada seçimler yapılacağı zaman arkadaşlar bana ısrar ettiler "Mutlaka buraya gelip konuşman lazım" diye. Ben de kaçak durumdaydım. Birkaç gün tarttım bunu. Evet, geleceğiz ama 70 öncesi gibi özerkliği olan bir yer değildi, polis de gelip alabilirdi bizi. 74'ten sonra polis okulun önünde öğrencilere kimlik soruyordu. Okulda öğrenci derneği seçimi için yapılacak bir toplantıda, benim konuşmama polis gelebilir ve beni almaya kalktığında da hır gür çıkabilirdi. Bunları anlattığım arkadaşların bir kısmı benim gibi aranan arkadaşlardı, bir kısmı da değildi. En sonunda ısrarlara dayanamadım, konuşma yapmaya karar verdim ve "Konuşma yapacağım ama polise teslim olmayacağım. Polis gelirse çatışacağız. Buna göre hazırlıklı olalım. Teslim olmak yok, buna var mısınız? Ama kötü bir sonuçla karşılaşmamak için – çünkü son tahlilde polisi bekleyecek değiliz – önceden haber alırsak kaçacağız, kaçma yollarını arayacağız, niye çatışalım? Onun için de giriş çıkışları tutacaksınız. Dışarıya insan koyacaksınız, polisin geldiğinden haberiniz olacak. Herkes salonda olmayacak. Bu tertibatı alacağız. Benimle beraber birkaç silahlı insan olacak amfi girişlerinde, biz beraber çıkacağız, polis gelirse de çatışacağız" dedim. Kaçma yollarını da biliyorduk zaten. Böyle bir düşünce ile gittik açıkçası. Bu

75'in Kasım sonu Aralık başı gibi olabilir. Neyse geldik biz, benim aranır durumda olduğumu bildikleri için özellikle daha sonra Halkın Kurtuluşu'nu oluşturacak olan arkadaşlar ve Nasuhlar benim gelmemi beklemiyorlardı. Ben üç saate yakın etkili bir konuşma yaptım büyük amfide. Üç yüz kişiyi aşkın insan vardı. Eleştirdim, inkârcılığa karşı ne dediğimizi, Yol Ayrımı'nın kaba çerçevesini koydum. Halkın Kurtuluşu'nun yazdıklarından dolayı açıkçası biraz da kafa bulur gibi şeyler söyledim. O da neydi? Halkın Kurtuluşu, 75 yaz aylarında illegal bir yayın çıkardı "*Yoldaş*" diye. Haziran sayısında, 71 hareketini, Denizleri, Mahirleri de kapsayan bir biçimde "küçük burjuva hareketi, Troçkizm, anarşizm, maceracılık" falan diye tanımlıyorlardı bu yayında. Bunu sanıyorum Ağustos'ta düzeltme girişimleri oldu ama böyle söylediler; bir ay sonra da kısmen değiştirdiler, öyle hatırlıyorum. Bir de küçük bir parti broşürü çıkartmışlardı, onun içinde proletarya partisini tarif ediyorlardı. Açıkça söyleyeyim, teorik olarak oldukça zayıf, temelsiz, Marksizmle ilgisi olmayan bir tarifti. O dönemin ölçüleri içinde bile asgari düzeyde sosyalizmle ilgisi olan birisi rahatlıkla gülerdi yani. O da neydi? Proletarya partisinde küçük burjuvalarla proletarya devrimcileri bir arada oluyorlardı, hangisi hegemonya kurarsa partide o egemen oluyordu. Net yani özü bu, çok iyi hatırlıyorum. Ben oraya giderken polemik yapacağım için hepsini okudum. Onların sözcüleri de orada. Dedim ki, "Siz turşu mu kuruyorsunuz proletarya partisi mi kuruyorsunuz? Armutlarla elmaları bir araya getiriyorsunuz. Küçük burjuvalarla proletarya devrimcileri nasıl aynı kapta olur? Onların partisi ayrı olur." Böyle o dönemin düzeyiyle polemik yapmıştım. Çok alındılar tabii. Büyük amfi tıklım tıklım, "Arkadaşlar benim durumumu biliyorsunuz, ben yarın bir daha gelmeyeceğim ama burada benim konuşmalarıma arkadaşlar cevap verebilirler" dedim. Çünkü iki gün tartışma olacak, üçüncü gün seçim olacaktı. Benim konuşmamda ettiğim laflardan çok rahatsız olmuşlar. Ertesi gün sabahleyin Ankara'da ne kadar kadroları varsa toplanmış, tartışmaya gelmişler. Başlarında da THKO Davası'ndan yatan Ercan Erciyes vardı. Bizim de orada Kamuran, Mustafa Şamlı gibi birkaç arkadaşımız vardı, onlar da kaçak ama oradaydılar, Doğan (Fırtına) var mı tam kestiremiyorum, Doğan da olabilir, orada hır gür oluyordu, bizim arkadaşlara saldırıyorlardı bir şey yokken. Hani kürsüden bir

konuşma, cevap yoktu. Olaylar böyle gelişti. Ayrıntıya girmiyorum. Tartışma bir gün daha uzamış ve bu tartışma küçük amfide yapılmıştı. Bu olaylar olunca ben Siyasal'a gitmemek kararından vazgeçtim ve bütün takımı toplayıp bu sefer silahlı külahlı gelip ikinci gün toplantının yapılacağı büyük amfinin altındaki tiyatro amfisine gittik. Ali Alfatlı AYÖD Başkanı olarak toplantıyı yönetiyordu. Daha önce bizim üç arkadaşımıza saldırıp yumruk atmışlar, bizimkiler bir şey yapmamış. Ama yine de on beş kişinin birkaç kişiye saldırması şık değildi o dönemin jargonu, o günkü sosyalizm anlayışıyla. Bugün savunduğumu söyleyemem, daha sonra özeleştirileri yapıldı bunların. Sol içi şiddetin sosyalizmle ilgisi yok, rekabetçi sosyalizmin ürettiği şeyler diyerek. Ama o dönemin havasında ertesi gün gittik tabii... Açık söylemek gerekirse hiç şey yapmadan, kürsüden gündem okunduğu zaman kalktım, bir önceki günkü olayın konuşulmasını istedim. "Dün bir olay oldu, bu konuşulmadan gündeme geçilemez" dedim. Ama şöyle bir şey oldu, bunu söylemekte mahzur görmüyorum, o olaya karışan üç dört kişi tespit edilmiş ve bazı arkadaşlar, onların önüne arkasına yerleştirilerek onlar makasa alınmıştı. Bir olay çıkarsa sadece onlarla uğraşılacaktı. Ben arkalarda oturuyordum, benim etrafımda da üç dört kişi vardı, gayet hazırlıklıydım. Kalktım söz istedim, onlardan birisi saygısızca kalktı bir şeyler söyledi. Nasuhlar filan girmediler ama. Bana bunu yapınca ben arkadaşlara söylemiştim, "İşaret burada, ben çıkacağım konuşma yapacağım herhangi bir şey yaparlarsa Allah ne verirse artık" diye. Ondan sonra ne toplantı kaldı, ne bir şey, dağıttık toplantıyı. Merdivenlerden dışarı çıkılacak, Nasuh geldi diye hatırlıyorum. "Biz bir şey yapmayacağız, baksana bunlara" dedim. Tabii bu arada biz hazırlıklı geldiğimiz için topladık 60-70 kişiyi, etraflarını da sardık; uygun adım marş vaziyetinde, Hukuk Fakültesi'nin önüne kadar götürdük. Girişten bizim yurda doğru çıkacağımız sırada bir zafiyet durumu oldu, ben yalnız mıydım ne, onlardan bir kaç kişi benim üzerime geldi ama ben silahı çektim ve Siyasal'ın içinde şarjörü boşalttım. Çil yavrusu gibi dağıldılar. Hukuk Fakültesi yurdunun önünde topluluğu dağıttık. "Bir daha böyle bir şey yapmayın, yaparsanız başınıza iş gelir" diye gözdağı verdik. Onlar atmış kişi kadar vardı, biz de yirmi beş kadardık ama silahlıydık. Böyle garip işler oldu. Burada bitti, 1-1 olduk diye düşündük, fakat bitmemişti. Sol içi

şiddet konusunda ilk olaydı, daha önce varsa ben hatırlamıyorum. Biz "Tamam burada kesiyoruz" dedik arkadaşlara fakat ertesi gün, Hacettepe'ye faşistler geldi diye bir haber geldi, oraya yardım edilmesi lazımdı. Doğan Fırtına ve Ümit Savaş bizim ekibin başındaydı, Doğan bizim sözcümüz. Bildiğim kadarıyla Siyasal'ın arka sokağında bunlar insanları göndermemiş, bizimkiler göndermiş, Doğan'la Ümit galiba birkaç kişi kalınca bizimkilere saldırmışlar. Ümit'in belindeki silahı almışlar, gözünü şişirmişler falan. Ben de Topraklı'da bir gecekondu evinde kalıyordum. Hatta o gecekondu evin adresini almış polisler, evi basmışlar ama kalorifer dairesinden apartmanın girişi olmadığı için, birilerine sormuş gitmişler. Yoksa çatışma çıkacaktı, biz öyle bir evde kalıyorduk. Çok iyi hatırlıyorum, kömürlüktü orası, kömürlükten çevirmişler kiraya vermişler. Böyle bir şey olunca da gece Topraklı'daki o eve yanlış hatırlamıyorsam Doğan, Ümit Savaş, Topal Mustafa ile beraber geldiler. Ümit'in gözü şişmiş. Ne yapacağız şimdi? 1-1 iken olduk gene 2-1. Bir soba etrafında gece bir buçuk, iki gibi başladık konuşmaya. Ben gerçekten çok iyi hatırlıyorum; ayaklarımı sürüyordum, bu işin sonu kötüye gidiyor, fark ediyordum ama bir taraftan da Ümit'i görüyordum, gözü şişmiş. Nasıl gidecek bu? Bizim çevreye de dağılmış vaziyetteydi haber. Gençliğe ne diyeceğiz? Silahımız gitmiş. Faşistlerden aldığımız ganimet, devrimciden alınır mı? Gasp etmişler, Ümit'in belinden silahı almışlar. Sabah 5'e doğru herkes bana bakıyordu, "Arkadaşlar kurtuluşu yok bu işin, halledeceğiz" dedim. Yanlış hatırlamıyorsam en son bu olay oldu. Bizim bir evimiz daha vardı, orada kaldık biraz ve bizim bütün silahlı ekip, o askeri takımla beraber silahları getirttik. Onların kantinde daha yoğun olduğu bir saatte, akşam 19.00 sularında kantini bastık. Onların gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü olan Mustafa Yıldırımtürk'ün göğsüne 14'lüyü dayamıştım ama gözle kaş arasında kaçıp gitmişti. Mustafa'nın abileri Yavuz ve Metin ile Mamak'ta beraber yatmıştık. Böyle bir durum oldu. Ben o sırada masaya çıktım, gitmeden önce "Herhangi bir şey olmazsa silahlar çıkmasın" diye Şamlı'yı uyarmıştım. Onun uzun bir paltosu vardı; o da hangi havaya girmişse makineliyi çıkarınca korkudan ayılan bayılanlar oldu. "Faşistler bir tarafa, devrimciler bir tarafa. Faşistler dediğim bizim arkadaşımızın belinden silahı alanlardır. Bir devrimcinin silahına ancak faşistler

el koyarlar. Devrimci devrimcinin silahına el koymaz" diye bir açıklama yaptım masanın üstünde. Tabii bu arada benim tanımadığım ama bizimkilerin tanıdığı Halkın Kurtuluşu'ndan birisi "faşistler" tarafına geçmiyordu. Bizimkiler "Sen geç lan bu tarafa, sen de bunlardan değil misin" dediler ama o geçmiyor, "Bize bir şey yapacak mısınız?" diyordu. Bir şey yapmıyorduk tabii ama aşağılıyorduk açıkçası. "Geçsene lan bu tarafa" dedim, "Geçmeyeceğiz" dedi ben de iki tokat çektim. "Kantin Olayı" da bu işte. Kurşun filan sıkmış değiliz, öyle bir şey yok. "Arkadaşlar artık bu akşam Ankara'da gerilla savaşı başlamıştır" dedim, aynen bu hitapla. "Ankara artık bu iki harekete dar, ya onlar gidecek ya biz. Şimdi ben tek tek gidip evleri basacağım" aynen böyle dedim. "İnleri neredeyse bulacağım ve çıkaracağım ve gasp edilen silahımızın karşılığını alacağım. Bu kadar basit bunu da herkes bilsin. Burada söylüyorum, gidin söyleyin şeflerinize. Eğer silahı getirirlerse de bir tane de kabul etmem, Nasretttin Hoca'nın kazan hikâyesi gibi yanına bir tane daha koyacaklar" dedim. Bunu da hatırlıyorum. Dağılırken "Onu alın getirin, rehin alacağız başka çaresi yok" dedim, diklenen genci de aldık yanımıza yürüdük, eve gitmedik. Çünkü onların bildiğimiz birkaç evini basmaya gidecektik, kararlıydık yani. Ekibi de kurduk zaten. Bunu da yanımıza aldık. Bir süre sonra baktım, "Ulan bu çocuk içlerinde en delikanlı çıktı" bir rampa çıktık, "Lan seni sevdim, sana bir şey yapmayacağız, sen artık buradan git" dedim. Delikanlının sonradan Recep Sakı'nın kardeşi olduğunu öğrendim. Bıraktım çocuğu. Sonra gittik onlara ait olan bir iki ev bastık, tabii onları bulamadık. Bu ev basmalar duyuluyor, yayılıyordu. Gittiğimiz evlerde silahları kapılara tutuyorduk, birisi çalıyordu kapıyı, polis baskını gibi dalıyorduk içeriye silahlarla. Böyle bir hikâye... Bu arada sabahın dördüne doğru Ali Demir'in evini bulmuş, Halkın Kurtuluşu'ndan esas şef durumunda olanlar. Bunlar da ellerinde makinelilerle gelmiş. "Biz Kaçaroğlu'nu severiz, ona saygımız, sevgimiz var. Bizim arkadaşların yanlışları oldu. Biz silahı getireceğiz" demişler ve biraz da görüntü yapmışlar. Ali Demir, sanıyorum Doğan'ın üzerinden sabah 9.00'da bana geldi. Uzlaşmak istediklerini, silahı getireceklerini söyledi. "Tamam" dedim, maksat hâsıl olmuştu, biz akşam gösterimizi yapmıştık. Silahı getirip

teslim ettiler. O olay bitti. Bir daha da Halkın Kurtuluşu ile bizim aramızda hiçbir şey olmadı.

Kantin baskını konusunda kayıt düşmek istediğin başka bir şey var mı?

Daha sonra 80'lerin ortasında, Kurtuluş sosyalist demokrasi anlayışını benimsediği zaman, geriye dönük eleştirel perspektifle projeksiyon tuttuğumuzda, Stalinist bir anlayışın, sekter bir sosyalist anlayışın o dönemde sola hakim olduğunu ve sol içinde rekabetçi bir sosyalizmin egemen olduğunu ve o nedenle bunların kaynaklandığını söylüyorduk. Geriye dönüp baktığımda da mesela ben şunu söyleyebilirim: O gün Siyasal Bilgiler öğrenci derneğinde kaçak olarak yaptığım konuşmada yaptığım eleştiriler olmasaydı, ne böyle bir olay ne de kantin baskını gibi şeyler olmazdı. Ama bu mantık olduğu için sol, sol içi şiddet olaylarına gebeydi. Başka siyasetlere de bakın, neler yaşandı? TKP ile Halkın Kurtuluşu arasındaki çatışmalarda kaç insan öldü? Daha sonra Kürt siyaseti içerisindeki çatışmaları hatırlayın. Sosyalizm anlayışının o dönemdeki tezahürleri sonucu olan şeylerdi. Ama lokal olarak ele alırsak bu kantin olayını, eğer o gün öyle bir şey olmasaydı bizim aklımızın köşesinden bu arkadaşlarla kapışma gibi bir şey geçmezdi. Onlar da gelip rahatlıkla eleştirilerini yapardı. Mesela ben onların düşüncelerine "turşu" demişim, onlar literatür içinde bir şeyler söylese niye bunu söyledi, hadi gidip şunları dövelim diye aklımın köşesinden geçmezdi. İyi hatırlıyorum kendimi, kesinlikle olmazdı.

Senin kaçak olmana sebebiyet veren soygun olayına dönecek olursak...

Fotokopi makinesine teknik olanak açısından ihtiyacımız vardı. Şöyle bir şeyi de hatırlatmakta yarar görüyorum; biz Temmuz ayında daha sonra Dev-Yol içinde yer almış arkadaşlarla beraber planladık bu işi. Ali Alfatlı da bu işin içindeydi; daha ayrılmamıştık o zaman. İşin ilginci, onlar da yapabilir diye öncelik aldık, beraber planlamıştık çünkü. Bu ayrılık olunca ben harekete geçtim. 12 Eylül'e kadar da sahte kimlikle yaşamak zorunda kaldım bu olaydan dolayı.

Farklı siyasetlerin yazdığı kitaplarda da görülen iki olay var. Biri Siyasal'ın kütüphanesinden alınmak istenen fotokopi ya da teksir

makinesi diğeri de kantin baskını. Bu ikisi doğrudan anlatılmadığı için hep suçlayan veya küçümsenen bir biçimde anlatılıyor. Sen de her şeyi anlatmadığın için taşlar yerine oturmuyor...

Yok, niye taşlar yerine oturmuyor. Ben her şeyi çok net söyledim. Bunun anlatılacak çok şeyi olmadığını da baştan söyledim. Siyasal mücadelede kullanacağımız daktilo, fotokopi gibi ihtiyacımız olan şeyleri Siyasal'ın kütüphanesinde gördük, onları almaya karar verdik ve bu işi yaptık. Doğruydu, yanlıştı ayrı. Yapmasaydık daha doğru olurdu. Sonuçlarına baktığımız zaman "Doğru bir iş değil" diyorum. Sonuçlar böyle olmasaydı doğru bir iş deyip çıkacaktım.

Ali Alfatlı nasıl girdi işin içine? Orayı da açabilir misin?

Siyasal Bilgiler Fakültesi kütüphanesinde, bizim siyasi mücadele sırasında ihtiyaç duyabileceğimiz bazı malzemelerin bulunduğunu tespit ettik. Fotokopi makinası, daktilo gibi bazı şeyleri alacak ve kendi faaliyetimizde değerlendirecektik. Biz bunu ayrılık olayı olmadan önce Ali Alfatlı ile birlikte konuşmuştuk, o da Siyasallı çünkü. Ayrılıktan sonra, "Biz yapmazsak bunlar yapar, bir an önce buradan bu malzemeleri alalım" fikri öne çıktı, açık söyleyeyim. Böyle oldu bu iş. Sonra o gece, daktilolardan birinin bir eve taşınması sırasında polis görmüş ve sormuş; o arkadaş o anda herhangi bir şey söyleyebilirdi ama nereden aldığımızı söyleyip bizim isimlerimizi vermiş. Ondan sonra da biz aranır duruma düştük. O tesadüf olmasa adi hırsızlık olayı gibi olacaktı. Bu olay patladığı zaman Hürriyet gazetesinin sağ üst manşetinin büyük kısmı bu olaya ayrılmıştı. "Mahir Çayan'ın sağ kolu Kaçaroğlu" diyen bir manşetti, o bir hava verdi. Açık konuşmak gerekirse nam peş peşe geldi. Kimse bakmıyor ki o dönemde, kütüphaneden iki daktilo almış diye... Bir de kantin mantin olayları peşinden geldi tabii. Sonra arkamızdan türkü yaktılar "Kiziroğlu Mustafa" diye... Geriye dönüp baktığımızda arızalı şeylerdi ama yaşamak durumunda kaldık.

Bir kavga olayı daha var. ŞEH-DER olayı 1975 Ağustos'ta oldu ve bir daha bir araya gelmedik. Muhtemeldir ki okullar açıldıktan sonraydı, Ekim sonu, Kasım başı olabilir. Daha ben kaçak duruma düşmemiştim. Siyasal'da tekrar bir toplantı düzenlendi. "Ayrılıklarımız ne?" diye konuşacaktık ay-

rıldığımız arkadaşlarla; tabandan bir kısım gençler bu toplantıyı zorladı. Biz Siyasal'ın dersliklerinden birinde toplanmış 60-70 kişiydik. Oğuzhan gelmedi, Nasuh, Ali Başpınar, Ali Alfatlı gelmişti, onun dışında genç arkadaşlar ve bizimkiler vardı. Orada tartışma çıktı, tartışmaların bir yerinde gerilim oldu. O tartışma biraz gerilimli olunca kavga patladı. Ben o arada Ali Başpınar'a iki-üç tane tokat attım. Açık söyleyeyim, aslında bir tepkinin, bir hıncın şeyiydi yani. Yanında Nasuh vardı, fark etmedim onu. Siyasal'ın yurdunda oluyordu bu işler. Koridora taştı, bu arada Apo ile beraber olan – Apo'nun o zaman 10-15 kişilik bir ekibi vardı – Abdurrahman diye bir arkadaş vardı. Bizim kadronun içerisinde de Yıldırım diye birisi vardı, bıçkınlardan. O da kaymakam oldu, solculuktan koptu. Niye söyledim? Şöyle ifade etmiş olayım; bu Yıldırım'la Dev-Yol'cular arasında bir şey vardı, arada yumruklaşmalar oluyordu. O arada Abdurrahman araya girmiş, ayırıyorken Yıldırım bir kafa vurmuş buna. Araya girene vururlar ya, bu kafayı yiyince yerde uzandı. Kavga lokal olarak sürüyordu, biz durdurmaya çalışıyorduk. Silahlarımız da vardı, bizim ekip baskın orada. Ben artık durdurmaya çalışıyordum. 15 dakika sonra kantinin giriş yerinde baktım birisi yanaştı: Abdullah Öcalan. Geldi, "Bizim arkadaşımıza vurmuşsunuz, etmişsiniz" dedi. "Sizin arkadaşınıza kimse vurmadı, kasıtlı değildi araya girdi, ondan oldu" dedim. "Bu olmaz" falan dedi. "Arkadaş özeleştiri yapar bu konuda" deyip tatlıya bağladık.

Nasıl bağlandı o kavga?

Ben, Abdullah Öcalan'la o dönemde, yani kaçak duruma düşmeden, SBF kantininde iki kez uzun uzun sohbet ettiğimizi hatırlıyorum. AYÖD'de tanışmıştık. Ben çıktığımda Nasuh'lar tanıştırdı; birlikte AYÖD yönetimindeydiler. Bizim sömürge tespitimizden dolayı bize sıcak baktıkları için sohbet etmiştik. Bunu da hatırlıyorum. Benim konumum uygun olmadığından Kürdistan işleriyle ilgili olan Ali Demir ile görüşmelerini sağlamıştım.

Bütün bu siyasal tartışmaların beraberinde ciddi bir gençlik örgütlenmesi de var ve çeşitli eylemler de oluyor. Bir kitle var ortada. Tartışmalar kitleye nasıl yansıyordu? İdeolojik olarak ayrılıklar su yüzüne çıkıp karar verildiğinde, kitlenin yöneleceği taraf nasıl belli oldu?

75'in sonbaharında *Devrimci Gençlik Dergisi* çıkmıştı, orada "Bunlar Mahir Çayan'ı reddediyor, inkâr ediyorlar; biz savunuyoruz" diye yazılar yayınlayarak kendi propagandalarını yapıyorlardı. Gençlik yayını olduğu için de bu, Türkiye'nin her yerine dağılıyor, sen de çırpınıyorsun orada "Ben inkârcı değilim" diye. Lokal kalıyordu, biz buna lafla yetişemiyorduk. "Hayır, inkârcı değiliz" diyerek 71'in devrimci bir isyan geleneği yarattığını ve bunu savunduğumuzu anlatıyoruz ama biz sözle üç kişiye yetişiyorsak, onlar *Devrimci Gençlik Dergisi* ile daha fazla insana ulaşabiliyorlardı.

Onun üzerine ben Mahir'e baskı yaptım bizim bir tane yayın çıkarmamız lazım diye. Şu ana kadar şekillenmiş düşüncelerimiz neyse onların yer aldığı bir yayın çıkarmamız lazımdı. Hapishaneden beri geliştirdiğimiz bir nokta vardı, en azından bu nokta neyse o kadarını ifade edelim. Sözle yetişemiyoruz hiç olmazsa bir yayın çıkaralım demiştim. Ondan sonra ismini koymadan gayri resmi olarak bu "Yol Ayrımı" yazısını çıkarmaya karar verdik. O sırada İsmet de bizimle beraber tavır aldığını ifade etmişti. Mahir, İlhami, ben, Şaban ve İsmet'ten oluşan beş kişi, oturup "Yol Ayrımı"nın çerçevesini konuştuk ve Mahir'e de yazma görevi verdik. Mahir bunu yazdı, tekrar bize iletti gözden geçirmemiz için ve o yazıyı teksir halinde bastık. Hatırlıyorum, o yazının teksir halinde basılmasında ben sabaha kadar çalıştım. Oldukça ilkel bir yöntemle basılmıştı. Hüseyin Taka'nın çalıştığı Teknik-İş diye bir sendika vardı. Yakın zamanda Kars'tan AKP milletvekili olan Mahmut Esat Güven, Taka ile bir ekipti ve bizimle beraber tavır almışlardı. Onlar da THKP-C'nin teorik eleştirisinden dolayı değil, sübjektif nedenlerle bizimle beraber oldular. Mahmut Esat, AP önünde nöbet bekleyen bir polisin öldürülmesi suçlamasıyla yatıyordu, olayla hiçbir ilgisi yoktu. Mamak'ta 71'de beraber yattık. Sabaha kadar düz teksirle üç, dört arkadaş tek tek sayfaları zımbalayarak ancak 100 tane filan çıkarabildik. İllere ancak birer tane gönderdik, "Siz çoğaltın" dedik ama esas Ankara'da dağıttık. Bu yetmiyordu çünkü bir de Rusya'ya sosyal emperyalist diyen Halkın Kurtuluşçuları vardı karşımızda. Bir ana grup vardı, bir "inkârcılar" diye eleştirenler, bir de sosyal emperyalizm savunucuları. "Sosyal Emperyalizm mi Büyük Han Şovenizmi mi?" başlıklı bir teksir de öyle basıldı. O birkaç ay içinde üç teksir yayın yaptık. Üçüncüsü de ulusal sorun konusundaydı. Yine Ali Demir'le sanıyorum Mahir Sayın oturdular yazdılar onu. Üç tane broşür çıkardık,

bunlar çok önemliydi bence. O broşürler illere gitti, illerde teksirle çoğaltılıp dağıtıldı ama bir karşılığı oldu. Esas karşılık 76 Haziran'da *Kurtuluş* dergisinin çıkmasından sonra oldu. Daha yaygın dağıtıldığı için daha çok insanın eline geçti. Ne düşündüğümüz daha iyi anlaşıldı. Bizim gibi düşünenler, 71'e bizim gibi bakanlar teorik bütünlük içinde bakmasalar bile, bizim yaklaşımımızın izlerini kendilerinde gören birçok insan bizimle ilişki kurdu bu dergi kanalıyla.

Doğan Fırtına: ***Derneklerde bu yayınlarda yer alan görüşler üzerine tartışmalar oldu; Siyasal'da yapıldı mesela. Etkili de oldu bence ama birçok yerde yapılmadı. Genel anlamda gruplaşma insan ilişkileri üzerinden yürüdü. Ali Başpınar, Oğuzhan'la tavır aldığı için Erkek Teknik oraya gitti. Tamer ve Melih, Oğuzhan'la tavır aldığı için ODTÜ, olduğu gibi silme oraya gitti. Hacettepe'de birileri bizimle tavır aldığı için Hacettepe bizimle oldu büyük ölçüde. Hepsi değil ama ciddi bir güç bizimle birlikte oldu. Siyasal'da ilk başlarda biz hem militan güç itibariyle hem etkilediğimiz kitle itibariyle çok güçlüydük ki Siyasal, Türkiye'de hem 12 Mart öncesi hem 12 Mart sonrası gençlik hareketinin merkeziydi. Sonra bir talihsizlik yaşandı: kütüphane soygunu. Bu soygunun yapıldığı tarihte, ben hasta olduğum için İstanbul'daydım. Bizim militan kadrodan Ümit Savaş da o sırada bir nedenle İstanbul'daydı, onun dışında kimse kalmadı okulda. Hepsi aranır duruma geldi. On-on iki kişilik Darüşşafakalılar grubu vardı, geldiklerinde sosyalistlerdi zaten, onlardan iki tane eğitim grubu oluşturmuştuk. Daha sonra PKK Merkez Komitesinde yer alan Ali Şir, Ali Haydar, Abdurrahman bizimleydi. Daha böyle bir sürü insan. Bir geldik ki hepsi diğer siyasi yapılara dağılmış, kalmışız on on beş kişi.***

Anlatımında bir örgütlenme yoktu diyorsun ama bir taraftan da ayrılma öncesi bir örgütlenme anlatıyorsun. Gençlikle ilgilenecek görevli insanlar var. İşçi sınıfında görevlendirilmiş insanlar var. Ayrıca taşrada da birileriyle görüşülüyor...

Örgüt olarak şekillenmiş, örgüt olarak oturup düzenli toplantı yapan yoktu ama THKP-C'den gelen bir arkadaş grubu vardı. Bu gayri resmi yapılanma kendisini örgüt olarak açıklayacaktı ama henüz program çalışması yapıyor-

du. Böyle bir ilişki vardı, öyle diyeyim. Mesela Ömer Güven İstanbul'daydı. Nasuh, Oğuzhan, Şaban, Mahir, İlhami ve ben Ankara'daydık.

İsmet'le bir ilişki sürüyordu ama işin içine tam girmiş değildi. Kararsızdı ve ilişkiyi bizimle sürdürüyordu. Bu grup kendi içine başkalarını da alarak daha sonra kendisini örgüt olarak ifade edecekti. Anlattığım dönem içerisinde henüz örgütlenme öncesidir, örgütlenmeye dönük paslaşmalar vardı. Mesela Mahir'in ODTÜ'den bir arkadaşı İskenderun Demir Çelik'teydi, Mustafa Yavuz, sırf sınıf içinde çalışmak için İskenderun Demir Çelik'te 4,5 ay işçi olarak çalıştı o dönemde.

Gayrı resmi Kurtuluş örgütlenmesi...

ŞEH-DER'de yaptığımız toplantıdan sonra, artık yavaş yavaş, kalanlarla yeni bir ilişki biçimi oluşturmak gerektiği kanaatine varmıştık. Oğuzhan Mahir'le konuşuyordu, henüz daha tavır almamıştı ama sonbahara girerken Oğuzhan da Nasuh'la beraber davranacağını deklare etti. Böylece o defter de kapandı. İsmet'in Nasuh'la da canlı bir ilişkisi vardı. Onlarla da bizimle de görüşüyordu ve henüz daha tavır belirlemiş değildi. Karadeniz bizim için önemliydi ve İsmet dominant durumdaydı orada. Fakat hakkını yemeyelim, yiğidi öldürüp hakkını vermek lazım. Çarşamba'da kulüpçülük yaparken devrimci harekete katılmış ama okumaya çalışan, sosyalizmi okuyarak öğrenmeye çalışan ve teoriye önem veren bir arkadaştı. Her ne kadar altyapısı zayıf olsa da kulak veren birisiydi ve Mahir'le olan sohbetleri sonunda bir yere geldi, bizimle beraber davranma kararı aldı; 75 sonbaharıydı. O ara Nasuhlar da etkilemeye çalışıyordu İsmet'i. Söylemekte beis görmüyorum, İsmet eğer Karadeniz bağlamında o dönem Oğuzhanlarla davransaydı muhtemeldir ki bu, Kurtuluş'u zayıflatıcı bir şey olurdu. Karadeniz çok önemliydi çünkü. Bunu rahatlıkla o gün de söyleyebilirdim bugün de söyleyebilirim. 12 Eylül sonrasında yolları bizden ayrılmış olabilir ama bu, onun Kurtuluş yaşamındaki tarihsel pozisyonunu ve önemini ortadan kaldırmaz. Eleştiriler, eksikler, fazlalar ayrı. Onu oturur konuşuruz, bu başka bir düzlemdir. Bunu niye söyledim? Henüz ayrılık bağlamında Doğan'ın bahsettiği Siyasal'daki kütüphane soygununa gelmeden evvel, canhıraş bir biçimde, gençlik içerisinde ilişkilere dalmış, toplantılar yapıyor, evlere gidiyor, görüşmeler yapıyorduk. Gençlik içerisinde hızla bir yayılma var, "Bun-

lar Mahir'i inkâr ediyor, THKP-C'yi inkâr ediyor, Kesintisiz Devrim'i kabul etmiyorlar, bunlar inkârcı" diye yoğun propagandaya karşı, o gayri resmi diyebileceğimiz ilişkiler içerisinde, oturduk bir yazının yazılması gerektiğine karar verdik. Kimlerdi bunlar? Mahir Sayın, İlhami Aras, ben, Şaban İba ve İsmet Öztürk, yani Kurtuluş'un örgütsel ilk çekirdeği bu beş kişidir. Bunu kabul etmek gerekir. Bu beş kişi artık kendi içinde iç ilişkiler sürdürmeye başlayacak, daha organize ilişkileri bu beş kişi sürdürecekti. Ara ara bir araya geliyor, teşkilat olmaya dönük adımlar atıyorduk. Mesela "Yol Ayrımı" yazısının yazılmasına o toplantıda karar verildi. Mahir'in bunu kaleme alması istendi, Mahir kaleme aldıktan sonra hep beraber okuyacak, düzeltecek, son şeklini teksir yapacaktık. Bu beş kişi karar verecek. Mahir kaleme aldı, üzerinde tartışma yapıldı, ondan sonra teksir olarak basıldı.

O dönemdeki Kürt hareketinin de etkisi var herhalde...

Var ama daha çok bizim Kürt sorunuyla ilgili Kemalizm eleştirimiz, THKP-C'nin teorik görüşleri üzerine, 71 direnişini de olumlayan bir yerden yaptığımız eleştirinin ve ihtilalciliğin etkisi... Çünkü Kurtuluş esas olarak THKP-C'nin o ihtilalci geleneği üzerine eleştirel bir tutumla oturmuş bir hareketti. Onu zaten "Yol Ayrımı"nda da görebilirsiniz, ayrıntılara gerek yok. İşçi sınıfının tarihsel orijinalitesi yani işçi sınıfının öncülüğü, Kemalizm eleştirisi ve Kürt sorunu burada önde gelen meseleleri oluşturuyordu. Kurtuluş'un varlığını ortaya koyduğu dönemde ayırt edici alametifarikalarımızdan biri Kürt sorununa yaklaşımımızdı. Çünkü o güne kadar sadece Kıvılcımlı, 30'lu yıllarda "Kürdistan sömürgedir" diye yazmış ama bunu daha sonra savunmamıştı, sümen altında kalmış. Biz o dönemde Kurtuluş olarak bunu savunduğumuzda önemli bir şeydi. Mesela, sol hareket içinde, sosyal şovenizme karşı olmak "devrim" gibi bir şeydi diye düşünmek lazım. Çünkü sosyal şovenizmin egemen olduğu bir hareketti Türkiye sol hareketi. THKP-C de öyleydi. Kemalizm bağlamında ittifaklar meselesinde sağ bir anlayış egemen olduğu için, bizim daha sonra milli burjuva ideolojisi diye söylediğimizi Mahir Çayan, "küçük burjuvazinin en sol kanadının milliyetçilik tabanında antiemperyalist tavır alışı" diye tarif ediyordu. Kemalizm'i solda bir tavır alış diye nitelendiriyordu. Dev-Yol da bunu sürdürmeye çalıştı. Bundan çok farklı bir şeyi savundular mı kestiremiyorum, halen bundan

kurtulabilmiş değiller açıkçası; bunu da söyleyebilirim. 78'de "Biji Rizgariya Kürdistan", "Kahrolsun Sömürgecilik" diye afişler asmıştık ve o ara operasyon da yedik; "Ne oluyor, Kürtlerle ilgili ne yapıyorsunuz?" diye. O afişlerden sanırım Ziya'da var. Kurtuluş olmadan önce hazırladığımız o üç broşür daha sonra *Kurtuluş* dergisinde düzeltilerek yeniden basıldı. *Kurtuluş* dergisini çıkardığımızda Dev-Yol'cular rahatsız oldu; çünkü *Kurtuluş* THKP-C'nin yayın organıydı. Başımıza geleceğini bildiğimiz için dergiyi çıkarmadan üç-dört ay önce isim başvurusunu yapmıştık.

Bir ayrışma vardı, siz grubu toplama niyetiyle üç broşür çıkarıyorsunuz ama imza yoktu, elbette herkes birbirini tanıyordu, dolayısıyla kimin çıkarttığı biliniyordu ama dışarıdan insanlar...

"Kaçarcılar" deniyordu. Çünkü gençlikte ben görünüyordum. "Daha önce ismi Kaçarcılar olarak bilinen Kurtuluş..." diye davalarda bile kullanılmış bu isim, ben de şaşırdım.

Kurtuluş adı ne zaman alındı tam olarak?

76 Haziran'ında dergi ile birlikte adını da almış oldu ama "Kaçarcılar" diye de kaldı. "Kim bu Kurtuluş?" diye sordukları zaman, "Kaçarcılar" deniyordu. Yanlış hatırlamıyorsam salt Kurtuluş olarak – THKP-C'nin yayın organının adı sadece Kurtuluş'tu – birkaç sayı basıldı. Sanıyorum o ismi vermediler ve onun için sosyalist dergi eki kondu başlığın altına. Öyle bir şey hatırlıyorum.

Bu arada sen Antalya'ya da gidip geliyor ve oranın örgütlenmesiyle ilgileniyorsun. Ant-Gör oranın örgütlenmesinde nasıl bir öneme sahip?

Çok önemliydi. Antalya Gençlik Örgütü (Ant-Gör), Kurtuluş tarihinde oldukça sözü edilen, Kurtuluş'un Antalya'daki örgütlenmesinin hemen hemen temel zeminiydi. İlk etapta gençlik potansiyeli üzerinde şekillenmiş, mahalle çalışmaları daha sonra gelişmişti Kurtuluş'un. Bu anlamda Ant-Gör meselesine birkaç cümle ile değinmek istiyorum, benim bizzat içinde olduğum bir durum olduğu için. Şöyle ifade edeyim, daha önce 70'lerden söz ederken, Antalya FKF paralelinde faaliyet sürdüren benim bizzat öznesi olduğum, kuruluşuna öncülük ettiğim Antalya Devrimci Fikir Kulübü'nün 69'da kurulduğunu söylemiştim. O dönemde İstanbul, Ankara ve İzmir gibi

üç büyük şehri saymazsak çok az şehirde bu tür kulüplerin kurulduğunun notunu da düşmek gerekir. O açıdan Antalya özgün bir yerdir. Hatta o fikir kulübü etrafındaki gençler, Antalya'da 6. Filo'ya karşı direniş göstermişti. Onların meyvelerinin de olabileceğini tahmin ediyordum ve öyle de oldu. Ant-Gör CHP'liler tarafından kurulmuştu. 70'lerde Hukuk Fakültesi'nde benden birkaç devre önde olan Malik Günallar falan ilgileniyordu. Aslında CHP'nin yan örgütü gibi düşünmüşler ama Ant-Gör'ün gövdesini sosyalist gençler oluşturuyordu, CHP'liler değil. Ahmet Kara, Mehmet Kurnaz, Azmi Pat vardı Ant-Gör'de. Mesela Azmi'nin bizim Mustafa Yavuzlarla daha yakın ilişkisi oldu. O dönemde kurulmuş ilişkilerdi bunlar. Sonra ilişkilerimiz Ant-Gör zemininde sürdü. Bir önceki dönem CHP milletvekili olan Gürkut Acar, Ant-Gör Başkanı'ydı. Malik dışarıdan destekliyordu. Ben çıkınca Antalya'da 12 Mart gibi bir dönemde, birazcık sosyalist cenahtan da ismimiz, Dev-Genç'le ilişkimiz, THKP-C'li konumumuz itibariyle özgün bir yere sahip oldum. Antalya'da benim konumumda 12 Mart'ta yatmış birisi yoktu. Bir arkadaş vardı Cevdet, o da bizimle yatmış ama birkaç ay sonra çıkmıştı. Ben, Antalya'daki devrimci hareketin örgütlenmesinde 68'den başlayarak yaptığım çalışma sebebiyle, üstelik de bu işin 12 Mart'la sonuçlanması nedeniyle oradaki sol zemin içerisinde özel bir konum kazandım. Herhalde racondan olacak CHP il yönetimi resmi olarak beni bir akşam yemeğe davet etti. Mustafa Yavuz'la gittik o yemeğe. Orada tabii bu Ant-Gör meselesi gündeme geldi. Çünkü Ant-Gör'ün zeminini oluşturan gençlerle Mustafa Yavuz'un dolayımıyla direkt bağım olmuştu. Onlarla sık sık plajlarda, orada burada bir araya gelmeye başlamıştık kalabalık gruplar halinde. Bunu hissetti CHP'liler ve Ant-Gör'ü kapattılar. Yaz dönemidir, toplanma imkânı yoktur diye, haftada birkaç saatliğine açılacak biçimde kapattılar. Zaten benim ilişkide olduğum sosyalist gençler açıyordu. Böyle bir yapay tedbir almış oldular. Ben bundan rahatsız olmuştum. O yemekte bu gündeme geldi fakat ilginçtir, içkinin verdiği rahatlıkla konuşuyoruz; Malik "Biz de sosyalistiz" dedi, ben de "Siz sosyalistseniz biz neyiz" dedim. Daha sonra konuşma Ant-Gör'e geldi, ben kararlıydım Ant-Gör meselesinde, gençlerle de konuşmuş, örgütlemiştim. "Sizin yaptığınız bu iş yanlış bir iş. Siz Ant-Gör'ü kilitlemekle buradaki gençlerin örgütlenmesini engelleyemezsiniz. Bu da doğru bir şey değil, bunu açın. İşleyişle ilgili bizim gençler

tarafından sıkıntı varsa bunu karşılıklı oturalım düzeltelim, bir çerçeveye oturtalım, kurallara bağlayalım açılışı-kapanışı, orada ne yapılacak, nasıl faaliyet sürdürülecek, siz kurdunuz burayı karşılıklı birbirimizi gözetelim. Biz hapisten yeni çıktık, gençler ortada, sosyalist gençler bunlar CHP'li değiller ve bir mekâna ihtiyacımız var, bunu karşılıklı paslaşmalarla götürelim" dedim. Pek etkili olmadığını hissettim. Tabii dikkatlilerdi, saygılılardı, beni de tanıyorlardı zaten. Yapay gerekçeler ortaya çıktı yanlış hatırlamıyorsam. Ben döndüm Malik'e "Ya siz açarsınız ya da ben gider bu kilidi kırar girerim. Sizin yapacağınız tek şey var, polise şikâyet edersiniz. Bu kadar basit, Siz bilirsiniz" dedim ve o konuşmayı yaptıktan sonra da "Davetiniz için teşekkür ederim. Burada yemek bitmiştir" diyerek – aslında yemek devam ediyordu, saat 10.30'du – kalktım yürüdüm. Bir baktım Malikler düştü arkamıza. 200 metre falan yürümüştüm, geldi belimden sarıldı Malik, "Gel konuşup anlaşalım" dedi, "Tamam biz anlaşmaya hazırız" dedim. O zaman halk plajı dediğimiz yer belediyenindi, daha sonra bizim üzerimize geçti o plaj, geliri Kurtuluş adına tahsil ediliyordu. Malik oraya gitmemizi istedi, Mustafa Yavuz da tanıktır, saat dörde kadar pazarlık yaptık. Pazarlık lafını mecaz olarak söylüyorum. "Siz burayı açın ama CHP olarak bir görüntüsü olsun, siz de bizi gözetin" dediler, biz "Başkan kalsın ama yönetimde biz olalım. Bildirileri biz yazalım" dedik. Yanlış hatırlamıyorsam o dönem olacak herhalde, Metin Yavuz'u ikinci başkan yaptık. O dönemde 30-40 sosyalist genç vardı, kitlesi olmayan bir şeydi ama Ant-Gör bir çekirdek, bir temel oldu. Kurtuluş'un binlerce insanı yürüttüğü Antalya'da, Ant-Gör örgütlenmesi temeldi ve daha sonra bütün okullarda kitlesel olarak hakim olduk. Ben Türkiye devrimci hareketinin genel yükselişi ile beraber Antalya da dalgalandı diye düşünüyorum.

O halk plajı da örgütlenme alanlarımızdan biri oldu. Antalya'nın yazı uzun sürer. Antalya'da bir yıl uğraştım, bir yıl sonra 75'in sonunda kaçak duruma düşünce, bölgeye bir daha ancak 79 seçimlerinde kısa bir süreliğine, kaçak bir şekilde gittim. Mustafa Yavuz epey ilgilendi. Metin Yavuz vardı. Azmi'yi aldık daha sonra ama o dönemin Ant-Gör çalışması Mehmet Kurnaz ve Ahmet Kara'nın üzerinden yürüdü. Üç dört yıl sonra serüvenleri farklılaştı ama o dönem, bölgenin gençlik kadrosunun önünde onlar vardı. Kurtuluş Ant-Gör'ün gençlik çalışması üzerinden adım adım ilerledi orada

ve daha sonra Kurtuluş oldu zaten. Ama Ant-Gör de gençlik örgütü olarak kaldı.

İstanbul'a geçişin ve İstanbul'daki örgütlenme çalışmalarına dönecek olursak...

76'nın başında İstanbul'a geçişim, İstanbul'da örgütlenmemiz için bir işbölümü olarak düşünülebilir. Evet, ihtiyaç vardı, çünkü hapisten çıktığımızda öncelikle THKP-C potansiyelini bütünlüklü olarak birleştirelim, yani birlik meselesini düşünelim, sosyalistlerle bir birlik çabası içinde olalım yaklaşımımız vardı. O yaklaşım içerisinde İstanbul'la pek ilgilenmemiştik. Kütüphane soygunu dolayısıyla yaşadığım olayın, Kurtuluş hareketi olarak zeminimiz açısından, talihsizliğin yanında çok da lüzumlu bir şey olmadığı yönünde düşüncelerimiz oldu. Geriye dönük eleştirilerimiz oldu ama olan olmuştu. Olayın patladığı dönemde, birkaç ay içerisinde bu yol ayrılığı nedeniyle Ankara gençliğinin bizzat benim üzerimden asgari toparlanması durumu vardı. Bu kaçak göçek durumda yapabildiğimizi yaptık. Artık Ankara'da barınamayacak duruma gelmiştim. İstanbul'da zayıf olduğumuz ve bir türlü adım atmadığımız için Ankara'da polisiye nedenlerle barınamamam, İstanbul sorununu da çözme imkânı oluşturdu. Niye bu kadar ayrıntıya girdim? Yani "Biz bir işbölümü yaptık ve İstanbul'a böyle gittik" diye anlaşılmasın, buradaki eksiklik ve zafiyetimiz de görülsün diye. Yani oradaki ataletimiz de görülsün. Madem geriye dönük tarihe eleştirel bir gözle bakıyoruz... Bu anlattığım olaylar Kurtuluş'un çıkmasından altı ay evvel falan oldu. Böyle bir durumda İstanbul'u da gündemimize almış olduk.

İstanbul'a ben tek geçmedim, başta Mustafa Yavuz olmak üzere, çeşitli nedenlerden dolayı birkaç arkadaşla beraber geçtim. Mustafa Yavuz İstanbul'daki ilk örgütlenme faaliyetlerimiz sırasında sürekli benimle birlikte olan, en yakınımdaki kişiydi. Bunu belirtmem lazım.

Öte yandan, politik zemindeki bağlantılarımız çok zayıftı. O dönemde, THKP-C'lilerin faaliyeti daha ağırlıklı olarak gençlik hareketi zemini üzerinden yürütülüyordu. Ankara'da AYÖD, İstanbul'da da İYÖD vardı fakat doğru dürüst bir bağımız yoktu. İstanbul'a geldikten bir süre sonra İYÖD içinden de bazı temaslar oldu. Benden önce, özellikle İYÖD içinde daha çok İktisat Fakültesi zemininde – Merkez Bina deniyordu o zamanlar – İYÖD'ün

önde gelen bazı militan kadrolarının, hemşerilik üzerinden, Kurtuluş'u oluşturan bazı arkadaşlarla bir dirsek teması olduğunu fark ettim. Örneğin, zikretmeden geçemeyeceğim, o dönemde önemli işler görmüş olan Hüseyin Soylu'dan söz edebilirim. Hüseyin Soylu, İzzet Köylüoğlu, Bekir Yıldırım'ın Develili olmak babından Şaban İba ve Selçuk Polat'la ilişkileri vardı. Bana, "İlk teması seninle yapmıyoruz. Seni duyduk, takip ediyorduk ama bizim senden önce de Şaban ve Selçuk'la da görüşmelerimiz oldu" dediler. Bunları belirterek geçeyim ki, kimsenin hakkı yenmesin. İstanbul'da bir hareket olmamızda özellikle bu gençlik ayağında, o dönemdeki kapasitesi ve yetenekleri ile Hüseyin ve arkadaş grubunun önemli bir payı olduğunu burada söylemek istiyorum. Bunlar arasında Faruk Şahin – İngiltere'de öldü – Seyfi (Öngider), Fen Fakültesi'nden katılan Recep diye bir arkadaş da vardı. Ağırlıklı olarak Faruk, Seyfi ve Hüseyin üçlüsü etrafında şekillenen, Kurtuluş hareketinin gençlikteki ayağını oluşturan bu ekibin önemini vurgulamak lazım. Daha sonra ise İstanbul'da üniversiteye gelen ve gençlik içindeki örgütlenmemizde özel bir yeri olan Ahmet Kaya'yı da unutmamak lazım. 1978'de İstanbul'da Devrimci Öğrenciler Birliği (DÖB) kuruldu, önce Seyfi Öngider başkan oldu, Seyfi'nin gençlikten ayrılıp, haftalık gazeteye geçmesinden sonra Ahmet Kaya DÖB başkanı oldu. Bu arada liselerdeki örgütlenme de Devrimci Liseliler Birliği (Dev-Lis) üzerinden oluyordu. 12 Mart döneminden gelen Dev-Lis ise Ömer Ülgenci ve Faruk Ağca aracılığıyla Kurtuluş'un etkinliğine geçti. Dev-Lis örgütlenmesiyle uğraşmak üzere de Metin Yavuz'u Antalya'dan İstanbul'a getirdik daha sonra.

Burada çok özel olarak belirtmem gereken bir şey de İstanbul'a geçişimde, sanki uzun süredir yaşadığım bir yermiş gibi bir ortam sağlayan Çiçekçi bölgesidir. Açık söylemek gerekirse Doğan Fırtına üzerinden açılan bir kapı vardı. Annesi Leman Fırtına'nın ve babası emekli Albay Esat Fırtına'nın Kurtuluş hareketinin ilk şekillenmesinde gösterdikleri sıcak dostluk ve dayanışmayı unutmak onlara vefasızlık olur kanaatindeyim. Onlar bizim Albay Esat Amcamız ve Leman Teyzemizdi. Sola açık düşünsel yapısı nedeniyle daha sonra Leman Fırtına'nın insan hakları mücadelesinde nasıl bir ağırlığı olduğunu, nasıl özverili bir rol oynadığını herkes biliyor. Ayrıca Doğan'ın Çiçekçi'deki saygınlığından, ona duyulan güvenden kaynaklanan

ilişkiler de vardı. Kurtuluş'un oluşumunda Çiçekçi'deki kadroyu yok sayamam. Anadolu yakasında, Haydarpaşa'da, özellikle Üsküdar'da faşistlerin etkili olduğu bir yerde o mücadeleyi sürdürmede, faşistlerle çatışmada Çiçekçi'deki Kurtuluşçu arkadaşların gösterdikleri kararlılık ve mücadele azminden hep gurur duymuşumdur.

Çiçekçi'de bir zemin var, bir yapı oluşmuş ama sıradan insana, sokaktaki halka ya da komşulara yönelik bir çalışma yürütülmeye başlandı mı?

O dönemin çalışma tarzı içerisinde, aktif pozisyonda olan o militan kadroların çevresi dışına taşıldığını düşünmüyorum. Ağırlıkla gençlik kesimi içinde kalan bir şeydi; böyle söylemek daha doğru olur. Öyle özel bir çalışma olmadı, daha çok gençlik üzerinde yürüyen bir çalışmaydı. Belki o gençlik içerisinde, çalışan gençler de vardı ama belirleyen öğrenci gençlikti. Öyle bir mahalle çalışması olduğunu da hatırlamıyorum ama o mücadeleye katılan gençlerin aileleri, akrabaları ve komşularını etkileyen bir hareketti. Çiçekçi bizim için kurtarılmış bölge gibi bir şeydi, bunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Zeki Erginbay ile...

İstanbul'a geldikten sonra geçmişte Cephe zemininden olan ama daha sonra farklı kulvarlar içerisinde kendisini ifade etmeye başlayan arkadaşlarla ve hem sözlü hem bu broşürlerde ifade edilen görüşlerden dolayı kendilerini bize yakın gören arkadaşlarla temas etmeye başladım. Genç Sosyalistler Birliği (GSB) ekibi ile birlikte davranan Zeki Erginbay Kurtuluş'la yakınlaşma yönünde çaba sarf ediyordu. Bunun esas nedeni de açık söylemek gerekirse bizim "Yol Ayrımı" başlıklı broşürde sınırlı da olsa geriye dönük "Kesintisiz Devrim", "Öncü Savaşı", Kemalizm konularındaki eleştirimiz ve ulusal soruna bu bağlamda yaklaşımımızdı. O döneme geri dönüp baktığım zaman ulusal sorundan çok, işçi sınıfının tarihsel orijinalitesini kabul etmek, yani işçi sınıfının devrimdeki öncüllüğünü kabul etmek önemliydi. Kitle temelinde bir öncü savaşı verilmediği zaman bunun yenilgiye mahkûm olacağı, ihtilalci bir işçi sınıfı hareketinin ancak işçi sınıfının öncülüğünde olabileceği ve sanayi proletaryası temelinde örgütlenen bir proletarya partisinin öncü-

lüğünde devrimin olabileceği yönündeki görüşler, bizim bu ekiple temasımızı sağlayan en önemli faktör oldu.

Birkaç görüşme yaptık fakat bu görüşmelerin yeterli olamayacağını hissettim. Teorik olarak sürdürülen o tartışmalara Mahir'in gelmesinin daha doğru olacağını düşündüm. Zeki ile de bunu konuştuk. İlk köprüyü ben kurdum, ilk görüşmelerde ben oldum, daha sonra Mahir katıldı. Tam artık Kurtuluş'la birleşme aşaması diyebileceğimiz bir yerde, bu arkadaşlar birkaç gün içerisinde TKP'ye geçtiler. Onların sözcüsü THKP-C'den yargılanan Baykal Gürsoy'du. Zeki onlarla birlikte gitmedi ve Zeki de Kurtuluşçu oldu. Kurtuluşçu oldu dedim ama yanlış anlaşılma olmasın; muhtemeldir ki bu görüşmelerin bir kısmını *Kurtuluş* dergisi çıkmadan yaptık. Zeki'nin Kurtuluşçu olmasını da zaman olarak kestiremiyorum ama *Kurtuluş* dergisi 76 Haziran'da çıktı. Zeki'nin Kurtuluş'la ilişkisinde genel perspektifimiz belirleyici oldu. Ama o ilişkinin kurulmasında da benim özel bir rolüm olduğunu söyleyebilirim. O dönem İstanbul'da olmam, o günün rüzgârını da arkama almış olmam, etrafımda genç bir kadronun İstanbul'da şekilleniyor ve pratikte müdahale ediyor olması... Bahsettiğim çerçevede bunların da rolü var. Sadece Zeki'yi kazanmadık biz. Zeki, 12 Mart'a kadar TİP içerisinde yer almıştı, TİP içerisinde olduğu dönemden bir kısım kitle ilişkileri, işçi ilişkileri vardı. Bizim, Kurtuluş'un, o günkü İstanbul'daki örgütlenmesi ve kitle ilişkilerindeki zayıflığı dikkate alındığında, Zeki önemli bir güç katmıştı bize. İlk mitingimizi Zeki'nin katkısıyla Pendik'te yapmıştık. Sanıyorum 76'nın sonbaharıydı. İki yüz kişi falan vardı, zayıf bir kitleydi ama bu bile önemliydi. Pendik'te bizim hiçbir ilişkimiz yoktu, Zeki'nin ilişkileri ile o mitingi yapmıştık. Zeki sadece kendisini getirmedi; bir kadro olarak, proletarya hareketinin öncü kadrosunda yer alabilecek kapasiteye sahip bir arkadaş olarak yapacağı katkılar dışında, Kurtuluş'a kendi bulunduğu alandan örgütlü ilişkilerini de getirdi. Bunların önemli bir bölümü de İTÜ'dendi. Onun getirdiği ilişkilerle Teknik Üniversite'de Kurtuluş grubu diye bir grup oluştu. Bizim parça gibi gördüğümüz şeyin, bütünün rengini değiştirecek katkıları oldu ve Kurtuluş'un genel görünümünü değiştirdi. Zeki'nin yine önemli niteliklerinden biri de üniversite üçüncü sınıfta olmasına rağmen TÜTED (Tüm Teknik Elemanlar Derneği) içerisindeki çalışmaları üzerinden, de-

mokratik kitle örgütleri içerisinde bir ağırlık ve prestijinin olmasıydı. Kendisini dinleten, yönlendirebileceği, nüfuz alanı yaratabileceği bir saygınlık ve güvene sahipti. Yani işçiler, gençler ve demokratik kitle örgütleri. Zeki, sadece Kurtuluş hareketi için ve sadece İstanbul'da değil, Türkiye genelinde ve bence Türkiye proletarya hareketi açısından, önemli bir kayıptır. Çok erken gitmiştir, bunu çok rahatlıkla belirtebilirim. O dönemde 71'den kalan kadrolar içerisinde nasıl bir zemin üzerinde yürüneceği konusunda kafası açık, birikimi olan ve gerçekten proletarya hareketinde önemli bir katkısı olabilecek bir önder kadroyu yitirdik diyebilirim. Sadece Kurtuluş hareketinin değil, devrimci hareketin kaybıdır. Zeki'nin lojistik olarak da bize çok katkısı oldu. İnşaat Mühendisleri Odası'nda mesleki bir yayın olan *Teknik Güç* dergisini çıkarıyordu. Biz ilk etapta bir gençlik dergisini çıkarmak için yola düştüğümüzde, *Kurtuluş İçin İleri* dergisini onun olanaklarıyla çıkardık. Derginin teknik hazırlıkları ve mizanpajının yanı sıra, içeriğine de katkıları oldu. O derginin çıkarılmasında, yazıların yazılmasında, politikasının çizilmesinde Zeki'nin yanı sıra Seyfi Öngider ile İrfan Cüre ilk aklıma gelen isimlerdendir.

İstanbul'da çekirdek oluşuyor...

Kurtuluş'un ilk şekillenmesinde bize önemli sayılabilecek katkıları olan, en azından bu örgütlenmenin canlı organik bir parçası olarak katkıları açısından, o zaman Cerrahpaşa'da okuyan Dursun Kırbaş ve Mehmet Yıldıran arkadaşları sayabilirim. O dönemin ilk örgütlenmesinde, Kurtuluş çekirdek halinde iken bu arkadaşlarımız da hazırdı zaten. Ben geldikten sonra Kurtuluşçu olan arkadaşlar değildi, İsmet Öztürk üzerinden örgütlenmiş arkadaşlardı, ben gelmeden önce hazırdılar. İsmet İstanbul'a gidip gelirken onlarda kalıyordu, Karadeniz üzerinden onlarla ilişkileri vardı. Gençlik örgütlenmesinde benim farklı bir etkim ve katkım olmuştur, o ilişkinin daha anlamlı hale gelmesinde benim pratiğimin önemli bir rolü olmuştur ama sözünü ettiğim isimler zaten hazırdılar, İsmet ve Şaban üzerinden sürdürülen ilişkilerle.

Kurtuluş dediğimiz zaman, dikkat ederseniz ideolojik, politik mücadele ve yayın politikası özel bir önem taşıyor. Burada da önemli bir işlevi olan Ziya Sümer arkadaşın hakkını yememek lazım, 12 Eylül cuntasına kadar yayın alanının direği olmuştur. Bunu belirteyim. Herhangi birimize bir şey olsaydı, politikada boşluk olmaz, birimizin yerini başka biri alırdı ama bir gerçeklik var ki bu işi layıkıyla yapıp, gerçekten bizim ihtiyacımıza uygun olması önemliydi. Ziya bunu yaptı. Ziya'nın yanında tashih için birilerinin olması gerekiyordu, Çiçekçi tayfasından Kadir Akın o zamanlar liseliydi. Onunla konuştum, gerçekten de büyük bir özveriyle sabah gidip akşama kadar çalışıyordu. Ziya dediğim gibi yayın konusundaki yükü, maliyetinden dağıtımına kadar her yönüyle kaldırdı. Gerçi yayın konusunda başka proleter "amelelerimiz" de vardı, hiçbirinin hakkını yemek istemem.

Doğan Tarkanlar katılıyor

Bu dönemde Kurtuluş'un sadece İstanbul'da değil genel düzeyde ilişkileri açısından, önemli katkıları olmuş ve farklılık yaratabilecek olan bir arkadaş grubu vardı. Sözcüleri, yakın zamanda kaybettiğimiz Doğan Tarkan'dı. 1983'te ayrıldılar Kurtuluş'tan, ben o zaman hapisteydim. O ayrılık sürecinde ve o tartışmaların içinde olmadım, çok sonra öğrendim. Doğanlarla ilişkimizde belirleyici olan, Zeki ile de olduğu gibi, sınıfa bakış açısıydı. İşçi sınıfının devrimdeki rolü meselesi, işçi sınıfının tarihsel orijinalitesine bakışımızdı. Doğanlar TİP içinde *Öncü İşçi* diye bir gruptu. TİP içinde muhaliftiler galiba; 12 Mart sürecinden geliyorlardı, yeni değillerdi. Bizim sınıfa bakış açımız kadar önemli olan bir diğer şey de militan bir geleneğin temsilcisi olmamız ve bunu pratikte ifade ediyor olmamızdı. Bu da o birleşme sürecinde etkili oldu diye düşünüyorum. Neden böyle söylüyorum? Ben Doğan'ı gıyabında duymuştum ama Doğanlarla bağımızı esas olarak, 1974-76 sürecinde Hacettepe'nin gençlik hareketinde kendini kabul ettirmiş ve bizlere kendisini yakın gören bir arkadaş olan, Topal Mustafa (Öztürk) vasıtasıyla kurduk. O zaman da Doğanlarla ilişkimiz daha yüzeyseldi, organik bir bağımız yoktu ama gençlik içerisinde bir güven ilişkisi vardı. Dev-Yol ayrılığından sonra daha organik bir ilişki kuruldu. Hacettepe'de bizimle birlikte

tavır alan, hatta onların bir kısmının Kurtuluş'la birlikte tavır almasında payı olan bir arkadaş Topal, Doğanlarla beraberdi ve ilişkiyi o kurdu. Onunla beraber yine bir süre önce kaybettiğimiz Fehmi (Bayraktar), Uzun Şükrü ve genç arkadaşlar vardı. Tek tek anımsayamayacağım ama görünürde olan Fehmi, Doğan, Topal'dı. Biz İstanbul'da, Çiçekçi'de Topal ve Doğan'la üç, dört saat süren bir görüşme yaptık. İkinci görüşmede Mahir'in de olmasını istedim. Doğan ve Topal'a da söyledim. Demin bahsettiğim nedenler ve teorik açıdan daha doyum sağlanabilecek bir görüşmeye ihtiyaç vardı, Mahir'in o işlevi daha iyi görebileceğini düşündüğüm için Mahir'i çağırdım. Birkaç görüşme sonra Doğanlar bizimle organik ilişki kurmaya karar verdiler. Doğan'ın hayatımızın bir parçası olmasının, sınıfa ilişkin perspektifimizin daha yoğunlaşmasında önemli bir katkısı oldu. Çünkü Doğanlar hem bir gruptu hem de işçiler içerisinde çalışmaları vardı. O çalışmalar, Kurtuluş'un işçiler içinde bir bağ kurmasında önemli bir köprü oldu. Zeki ve Doğan'ın katılımıyla Kurtuluş, savunduklarıyla uyumlu olabilecek bir resim vermeye başladı.

Siyasi hareketler daha önceki dönemde sınıfa yönelik yoğun bir çalışma içinde olmadığı için, kazanılmış bir sendika yetkilisi veya bir sendikadan sosyalist bir kadro gelip sizinle bir temas kurmamışsa o alan içerisinde özel bir çalışma yürütebilecek bir kadro potansiyeline sahip değilsinizdir. Ama süreç içerisinde Kurtuluş'un kendini Türkiye genelinde ifade etmeye başlaması ve söylediğinin açıkça ortaya çıkması, düşünceleri doğrultusunda çaba sarf etmeye başlamasıyla Kurtuluş'la ilişkiler kuruldu. Daha önce gençlik yıllarını sosyalizm mücadelesi içinde geçirmiş, işçi sınıfı içerisinde çalışmış bazı kadrolar gelip Kurtuluş'la ilişki kurunca bir takım sendikalar içerisinde dolayımlı olarak etkinlik sağladık. Değişik fabrikalarda ilişkilerimiz, işçi mahallerinde çalışmalarımız olmaya başladı. Açık söylemek gerekirse Doğan'ın düşünsel ve teorik planda da Kurtuluş'un genel olarak ideolojik, politik cephaneliğinin gelişmesinde önemli katkısının ve payının olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Tüm bunlar yaşanırken, bir yandan örgütlenmeler sürüyor bir yandan gençlik içerisinde ve işçilere yönelik çalışmalar sürüyor ama kaçak durumdasın. Kişisel olarak baktığımızda bu kaçaklık sana sıkıntı yaratıyor

muydu? Bir tedirginlik, gerginlik ya da yaşadığın birtakım sorunlar oldu mu?

Kaçak durumuna düştüğüm kütüphane olayında ismi geçen birkaç arkadaş, içeride birkaç ay yatıp çıktı. Dava ile ilgili takipsizlik kararı verildi. Somut bir delil vs. de yoktu. Benim kaçak gezmemdeki neden; o dönemdeki mentaliteyle gidip savcılığa ifade vermeyi doğru bulmadığımdandı. Herhangi bir cinayet, herhangi bir eylemden aranmıyordum, o olayla ilgili dava da hemen hemen düşmüştü ama savcılığa gidip ifade vermeyi de konuşmuştuk arkadaşlarla. MK'de de konuşmuştuk diye hatırlıyorum. 12 Eylül günlerine kadar İnşaat Mühendisleri Odası'ndan alınmış bir kartla geziyordum, kimlik bile yapmamıştım. Sadece, bütün siyasetlerin bir araya gelip belli konular etrafında tartıştıkları seminerler, bazı gençlik mitingleri veya gençliğin polisle yüz yüze gelebileceği alanlardan biraz daha geride duruyordum. Ama polisle yüz yüze gelen genç kadrolarla her gün bir arada olmamda bir çekince yoktu. Bu bakımdan sorduğun soruya vereceğim cevap; genel bir dikkatliliğim vardı. Bu da sadece polisin ablukasına tekabül ediyordu. Asgari bir dikkatti. Polis üzerime çok düşse benim Doğan Fırtınaların evinde kaldığımı bilir ve kapardı. Aslında 1976-77'lerden sonra, 80'lere kadar benim daha rahat gezmemi sağlayan, esas olarak devrimci hareketin kazanmış olduğu kitlesellik, toplumsal meşruiyetti. Bu önemliydi çünkü o dönemde Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu, Dev-Yol daha sonra Dev-Sol ve başka örgütleri de sayabiliriz, illegal temelde örgütlenmiş hareketler olmamıza rağmen, esas gövdemiz yer altında değil yer üstündeydi. Çok az bir kısmı, çok az ilişki yer altında geçiyordu. Anti-faşist mücadelede kitleselleşmenin yarattığı bir toplumsal meşruiyet nedeniyle esas görevimiz dışarda, yer üstündeydi. Bunu da burada zikretmek gerekir diye düşünüyorum, çünkü bu önemli.

İstanbul'da örgütlenme faaliyetleri nasıl yürüyordu, ne yapıyordunuz?

Bu dönemde bir takım işçi direnişleri, grevler olmasına rağmen devrimci hareket, ağırlıklı olarak gençlik içinde kadrolaşmasını yapıyordu. Bunun yanı sıra bir taraftan sol içi çatışmalar olurken diğer taraftan devrimci hareket zemininde demokratik bir takım tartışmaların olduğunu da söyleyebili-

riz. İstanbul'da belli bir dönem daha önceden belirlenmiş konular etrafında, öğrenci yurtlarında, mesela Kadırga'da seminer ve söyleşiler, devrimci hareketlerin sözcüleri ile karşılıklı tartışmaların yapıldığı toplantılar oluyordu. İdeolojik bir mücadelenin sadece yayınlarla değil daha canlı, kitlelerle yapılabileceği zeminlerin oluşmasını önemsiyorum. Bunlar önemli ve iyi şeylerdi ve kadroların teori ve ideolojiye ilgisini artırıyordu. Çünkü konuşulan orada kalmıyordu; diyelim ki Kadırga'da bu seminer ve tartışmalar oluyor, her hareketin sözcüleri orada konuşup, tartışıyor ve insanlar, oradan ayrıldıktan sonra dinledikleri üzerinden kendilerini geliştirmek için okuma, araştırma ihtiyacı duyuyordu.

Bu çalışmaların sözcüleri içerisinde gerek Seyfi Öngider'in, gerek oradaki sübjektif çelişkiler nedeniyle Karadeniz'den ayrılmak ve erken bir kopuşla İstanbul'a gelmek zorunda kalan İrfan Cüre'nin, yine daha sonra Tekoşin'i oluşturmuş olan Seyfi Cengiz'in adını da zikretmek isterim. Ama esas örgütleyiciler olan Hüseyin Soylu ve Faruk Şahin gibi arkadaşların emeğini yok sayamam. Cephe zemini açısından önemli bir isim de hatip ve sözcü olan Bülent Uluer'di. Bizim arkadaşların onunla baş edecek bir performans sergilediklerini biliyorum. Özellikle Seyfi ve İrfan için bunları söylemek gerekiyor.

Seyfi Öngider bizim propagandacımızdı. Bizim o dönemde öncü savaş, yol ayrımı vs. gibi İYÖD içerisinde, Kadırga'da haftada, on beş günde bir yapılan toplantılarda sözcümüz Seyfi'ydi ve gençlik içerisinde Bülent Uluer'le yapılan tartışmaların hakkını veriyordu. Böyle bir kadromuzun olması önemli bir şeydi. İrfan, Karadeniz Dev-Genç Başkanı'ydı, İrfan'ın İstanbul'a gelmesiyle o kürsülerde Seyfi ile birlikte İrfan Cüre de muhatap oldu. Gerçekten o dönemdeki açığı kapatmak açısından ikisi çok önemliydi. İrfan, ODTÜ'lüydü ama o Kadırga seminerleri veya lokal şeylerde İrfan'ın teorik kapasitesi de olduğu için katkılı ve yararlı olmuştu. Nişantaşı Kültür Derneği diye bir derneğimiz vardı, Feriköy'deki örgütlenme çalışmasını da ağırlıklı olarak İrfan götürüyordu. Nişantaşı Dişçilikte okuyan Fethi (Aktaş) da oralarda çalışıyordu.

Dev-Yol'la çatışma

77 yılına girdiğimiz zaman, yavaş yavaş Kurtuluş tanınmaya başladı. Pratik alanda işçilerle ilişkiler, öğrenci gençlik, Merkez Bina'daki anti-faşist mücadeledeki tutarlığımız, arkadaşlarımızın kararlılığı daha görünür hale getirmişti bizi. Bu görünürlüğümüz giderek seminerlerde de arttı. Oraya katılış biçimimiz, oradaki tartışmalarda sorunları dile getirişimiz öğrenci kitlesi nezdinde bir karşılık bulmaya ve hızla büyüme trendi göstermeye başlamıştı. Tam bu noktada, İstanbul'daki arkadaşlarla bir "Öncü Savaşı" semineri vermenin zamanı geldiğini düşündük ve bunun da Kadırga'da olmasını istedik. Mahir Sayın bu semineri verecekti, gençlikteki muhataplarına "Sizler de isterseniz Oğuzhan'ı ya da Nasuh'u çağırabilirsiniz" denmişti. Buna rağmen Kadırga'da seminer günü, o dönem Dev-Yol sözcülerinden olan Dursun Karataş'lar, oradaki seminerin verilmesini zor yoluyla engellemeye çalıştı. Girişleri tuttular, bizi sokmak istemediler fakat bizim arkadaşlarımız Mahir de dâhil Kadırga'ya girdiler. Gereksiz bir durumla karşılaşmamak için ben içeriye girmedim ama yakın bir yerdeydim; çünkü yaptırmayacağız, ettirmeyeceğiz falan diye kulağımıza bilgiler geliyordu. Kritik bir toplantı olacağını biliyorduk. Bu nedenle gerekli tedbirleri de almıştık. Nitekim engelleme girişimlerine ve kapıları tutmalarına rağmen arkadaşlarımız girip kantine oturdular fakat oturduktan bir süre sonra, provokatif bir durumun olabileceğini fark ederek bu seminerin Kadırga'da olmasının çok doğru olmayacağına karar verdiler. Özellikle gençlik içerisinde bu semineri örgütleyen arkadaşlarımızın planı çerçevesinde, aynı semineri Site Yurdu'na aldılar. Sonuç olarak ufak bir itiş kakış olmuş ama kavga çıkmadan seminer Site Yurdu'nda yapılmıştı. Şimdi abartmış olabilirim ama bana, bine yakın insan vardı dediler. Engelleme çabalarına rağmen oldukça etkili ve iyi bir seminer olduğu bilgisi de aktarılmıştı. Ondan sonra Dursun Karataş ve arkadaşlarının hakim oldukları okullardaki gençlik tabanının yavaş yavaş bize doğru kayıyor olması, rahatsızlığa ve gerilimlere yol açtı. Ufak ufak olaylar çıkmaya başladı. Bu gerilimlerin bir yerinde film koptu. Bizden iki arkadaş vuruldu, onlardan da Kemal Karaca adında bir arkadaş vuruldu. Bu aslında Kurtuluş hareketi açısından çok şanssız bir olaydı. İstanbul zemininde bizim

kitleselleşmemizi oldukça engelleyen bir olay olduğunu hemen tespit ettik fakat kontrol dışı gelişen bir olaydı. Kalkıp "Oh oldu!" diyecek durumumuz yoktu. O dönemin rekabetçi sosyalizm anlayışı, sol içi şiddet olaylarına yol açıyordu. O olaydan sonra Teknik Üniversite'de ve bir takım yerlerde bizim arkadaşlara daha çok sataşmalar oldu. Bu seminerden belki on gün sonra olabilir, 77 Mart ayıydı herhalde, Nişantaşı'ndaki Dişçilik'te okuyan ve bulundukları yerdeki anti-faşist mücadele açısından silah taşıyan bir arkadaşımız, sabah okula geldiğinde, Dev-Yol'dan arkadaşlar tarafından çevrilip üzerindeki silah alınmıştı. O okulda zayıf durumdaydık. Bizim arkadaşlara bu durum bildirildiğinde dışarıdan yardıma gitmişler. Dışarıdan yardıma gidileceği öğrenilince okulun önünden arkadaşlara kurşun sıkılmış, bir arkadaşımız kasığından yaralanmıştı. Birkaç arkadaşımız da ölümden kurtulmuştu. Kasığından vurulan Çiçekçili militan bir arkadaştı, "Taşkafa Kenan" derdik. Kıl payı ölümden döndü. Aynı gün, olayın olmasından bir saat sonra Şişli Camii'nin arka sokağında Kemal Karaca vuruluyor. Ben olaylar olduğunda Çiçekçi'deydim; bu olaylara herhangi bir dahlim olmadı. Herhangi bir talimatım da olmadı. O gerilimde, arkadaşlarımıza zorunlu kalmadıkça çatışmaya girmemelerini, bunun karşı tarafın işine yarayacağını anlatıyorduk. Özellikle Mahir'in seminerinden sonra havayı bozmayalım dedik. Ama son tahlilde, o dönemde reel sosyalizmin genel anlamda bize sunduğu yanlış bir rekabetçilik anlayışının ürünü olarak, bize yönelik bir şiddet olduğunda, insan öldürmemeye gayret ederek cevapsız kalmamasını da öneriyorduk.

Dediğim gibi ben Çiçekçi'deydim. Bu gerilimler karşısında ne yapacağımıza dair kalabalık bir grupla gece toplantı yapmıştık. Tesadüfen telefonlu bir evdeydik, ev telefonu tabii o zaman, her evde yoktu. Oraya iki arkadaşımızın saldırıya uğradığı ve yaralandığına dair haber geldi. Ölüm olayı yoktu. "Sakın bir şey yapmayın, gelin konuşalım, sakın misilleme olmasın, ben şimdi geliyorum, İnşaat Mühendisleri Odası'na gelin" dedim. Yanımda bir arkadaşla beraber, durum acil diye bir taksiye atladım gittim. İnşaat Mühendisleri Odası'nın arka kapısından girmek için Şişli Camisi civarında indim. Biraz ilerleyince bir kalabalık gördüm; kalabalık normal bir kalabalık değildi. O zaman Siyasi Şube Müdürü olan Uğur Gür'ü tanıdım. Onu gö-

rünce burada bir şeyler oldu diye ürktüm. Bir saat önce bizim iki arkadaş vuruldu. Hemen kalabalıktan birine yanaştım ve ne olduğunu sordum, "Birisi vuruldu burada" deyince "Eyvah, bizim buralarda olduğumuzu biliyorlar, ikinciyi de burada vurdular" dedim. Açıkçası ilk aklıma gelen buydu. O günkü duygularımı aktarmam gerekirse; birini daha vurdularsa biz ne yapacağız, nasıl cevap vereceğiz, İstanbul'dan pılımızı pırtımızı toplayıp gitmemiz lazım diye düşündüm. Ben, "çekilelim" dedim. Çünkü bir insan vurulmuş, siyasi polis araştırma yapıyor vurulan yerde, 40-50 kişilik de bir kalabalık var. Şişli Camisi'nin karşısında o zaman postane vardı, oradan İnşaat Mühendisleri Odası'nı aradım, Şaban diye bir arkadaş vardı, yönetimdeydi ve bizim toplantı yapacağımızı biliyordu, "Şaban, hayırdır, ben geldim ama arka sokakta birisi vurulmuş" dedim. "Dev-Yol'culardan birisi vuruldu" dedi. "Şişli Etfal'e götürdüler, benim abim orada doktor" dedi, "Hemen bilgi al durumla ilgili" dedim. "Ben gidip bilgi alayım, yarım saat sonra beni ara" dedi. Biraz etrafı gezdik, yarım saat sonra aynı postaneden aradım "Vurulan arkadaş ölmüş" dedi. "Eyvah, bu olay büyüyecek şimdi" dedim. Hem politik açıdan hem de çatışmaların devam etmesi açısından istemediğimiz bir olaydı. Misillemeler yapılacak çünkü. İlk aklıma gelen Çiçekçi'ye gidip arkadaşlara haber vermek oldu. Göztepe'de bir derneğimiz vardı o civar daha korunabileceğimiz bir yerdi, evler de vardı etrafta, oraya çekilelim diye düşündüm. Telefonla da haber verip parça parça yayılmasını sağlamaya çalışacaktık. Yine taksiyle geçiyoruz karşıya baktım köprünün Anadolu Yakası'ndan Avrupa'ya geçişte çevirme var, Avrupa'dan Anadolu'ya geçişte yok. Şaşırdım, ne oluyor diye. Arabaları, insanları arıyorlar. Bizde de silahlar var. Çiçekçi durağına geldik yanımdaki arkadaşla beraber, tam duraktan girip pasajın olduğu orta alana geldik, ben denize doğru yürüyordum, Cüneyt diye bir arkadaşı gördüm, o da bana paralel yürüyordu ama hiç bana bakmıyordu. Bir tuhaflık olduğunu hissettim. Yürüyor, bana bakmıyor ama bir yandan da konuşuyordu "Abi buradan hemen ayrıl, burada banka soyuldu biraz önce" diyordu. Bu kadar tesadüf olur yani. Nedir, hangi bankadır demeden, "Hemen ayrılalım buradan" dedim. Tüm bu anlattıklarım bir buçuk saat içinde oldu. Böyle bir tesadüf olamaz. Neyse çevirmenin banka soygunu ile ilgili olduğunu öğrendik. Biz mezarlığın içine

vurduk, Altunizade'ye doğru geldik. Baktık takip filan yok, oradan taksiye atladık Göztepe'ye geldik. Göztepe'ye gittiğimizde öğrendik ki Çiçekçi'den denize doğru giderken Akbank vardı, Acilciler o bankayı soymuş.

Göztepe'ye geldik, ondan sonra bir takım olaylar gelişti, misillemeler oldu. Ayrıntıya girmeyeyim; mümkün olduğu kadar misillemeleri göğüslemeye çalıştık. Bu arada, misillemelerin önüne nasıl geçebiliriz, diye düşünürken eğer kafa bir adamı kaçırabilirsek engelleyebiliriz, dedik. Kaçırıp da rehin alma, vurma gibi bir düşünce değildi tabii; ama psikolojik bir harp bu. Aklıma Bülent Uluer geldi, evine de insan gönderdim fakat o kritik yoğunluk içerisinde tedbirini almış bu tarafa geçmemiş. Bu sefer Kadıköy Dev-Genç İkinci Başkanı bir arkadaş vardı, şimdi ismini unuttum, onun adresine ulaşabileceğimizi söyledi birileri. Üç dört kişilik bir ekiple gidip aldım arkadaşı evinden, getirdim Göztepe'deki örgüt evimize ve orada misafir ettik. Herkese de tembihledim, "Esir muamelesi yapılacak, en ufak fiske vurulmayacak, hakaret etmeyeceksiniz, saygısızlık yapmayacaksınız, en güzel şekilde ağırlayacaksınız" diye. Böyle üç gün geçti, ondan sonra kısmi bir uzlaşma ile bu iş çözüldü. Tekrar bir ölüm olayı olmadı ama arada bizim birkaç arkadaşımız darp edildi. Çiçekçi'de Fırtınaların bir elektrikçi dükkânı vardı, orayı basıp bir arkadaşımızı dövdüler. Böyle birkaç münferit olay oldu. Bu arada gerilim Ankara'ya sıçradı. Ankara'ya sıçramasında iki olay var da ama esas önemli olan Süleyman Toklu'nun vurulmasıdır. Süleyman, Fen Fakültesi'ndeydi ama esas olarak Ankara sorumlularımızdandı; mahalle çalışmalarında saygınlığı olan, Ankara İl Komitesinin önemli bir elemanıydı. O dönemde Necatibey'de bir kahvede toplanmışlar, "Yükseliş'e toplu olarak gidelim, oraları faşistlere karşı korumamız gerekir" diyorlar. Bunun üzerine "Biz çatışmaya gideceğiz, geçici olarak ateşkes yapalım" diyerek Dev-Yol'la anlaşmışlar. O anlaşmaya rağmen köşede pusuya yatmış birkaç tane Dev-Yol'cu, Süleyman'a yanlış hatırlamıyorsam on beş kurşun sıkmışlar ve Süleyman tesadüfen yaşıyor. Böyle bir olay yaşanmış. Oysa İlhami, Süleyman vurulmadan önce Nasuh'la konuşmuş, "Bunu durduralım Ankara'ya sıçratmayalım. Ölüm olayı doğru değil, kınıyoruz" demesine rağmen bu görüşme yapıldıktan sonra Süleyman vurulmuştu. Daha sonra da birkaç olay yaşanıyor. Ben Ankara'da olmadım, şimdi bunları tam hatırlayamıyo-

rum. Daha sonra İskenderun'da işkencede ölen Necdet arkadaşın, Hacettepe'de vurulması var. Antalya'da Sebahattin diye bir arkadaşımızın vurulması var.

Bu olayın, Kurtuluş'un İstanbul'da gelişmesine önemli ölçüde darbe vurduğunu ve engel yarattığını söyleyebilirim. Sadece somut olarak aklımda kalan bir şeyden bahsedeyim. O dönemde militan gençlik içerisinde, öldürme olmayan kısmi şiddet olaylarında baskın olan taraf, genel olarak olumlu yansımalar alıyordu. Niye bunu söyledim? Bizim iki arkadaşımız vuruldu, birkaç arkadaşımız ölümden döndü, Teknik Üniversite'de öğrenciler arasında "Kurtuluşçuları vurduk, ettik" gibi propaganda yaptıklarını biliyorum. Ölüm olayı olmasaydı bizim gelişmemizin önünde engel oluşturacak bir şey olmazdı. Böyle bir çıkarsama da yapabiliyorum. Bu tür olaylar sık oluyordu zaten. Olay büyük olmayınca aradaki yumruklar kavga sayılmaz, bazen bir kurşun ayağına denk geldi, sopa yedi falan oluyordu. Tekrar olacak ama özetle; böyle bir olay Kurtuluş açısından bana göre İstanbul'daki büyümemize, gelişmemize önemli bir ket vurmuştur.

Zeki'nin ölümünü de anlatmak istiyorum çünkü o da önemli bir şey. Biraz önce Kurtuluş'un genel olarak gelişimi içerisinde Kurtuluşla ilişki kuran önemli öznelerden söz etmiştim. Onlardan bir tanesi Zeki Erginbay'dı. Zeki Erginbay'ın ölümü de Kemal Karaca'nın ölümünden hemen bir-bir buçuk ay önce olmuştu. Ocak sonuna doğru kaçırılmıştı ama herhalde bir hafta on gün işkence edilip öyle öldürülmüştü. Kurtuluş örgütlenmesi henüz resmi bir düzeye ulaşmadığı için, gerek Doğanların gerek Zekilerin katılımından sonra, yavaş yavaş Leninist ve kolektif bir örgütlenme anlayışının teorik olarak kavranması için kadrolara eğitim çalışması yapıyorduk. Benim de içinde bulunduğum, gayri resmi İstanbul Komitesi gibi bir şey oluşturmuştuk ama bu bir resmiyete tekabül etmiyordu. Sadece İstanbul'daki faaliyetin daha örgütlü daha kolektif bir biçimde olması için, resmiyet öncesi bir kuruluşa tekabül ediyordu. Çünkü bir örgüt komitesi gibi çaba göstermemiz gerekliliği vardı. Böyle bir süreç başlatmıştık, Zeki de bunun bir parçasıydı. Nişantaşı'nda Doğan Tarkan'ın evinde İstanbul'un sorunlarını tartıştığımız bir toplantının bitiminden sonra biz, Zeki ile birlikte ayrıldık evden. İMO Doğan'ın evine yakındı zaten ben de başka bir yere geçecektim. Halaskar-

gazi'ye doğru Zeki ile yürürken "Bugünlerde arkamda bazı şeyler hissediyorum, sanki takip ediliyormuşum gibi bir hava var. Bana silah gönderir misin?" dedi. Bir iki gün içinde ileteceğimi söyledim. Faşistlerin takibi altında olduğu hissiyatı vardı. Kurtuluş'a katılımı sırasında bahsettiğim gibi, Zeki'nin hem demokratik kitle örgütlerindeki konumu hem de Teknik Üniversite'deki devrimci gençlik temelindeki faaliyetleri, faşistlerin dikkatini çekiyordu. Yanlış hatırlamıyorsam hemen İrfan'a haber gönderdim, İrfan Feriköy bölgesindeydi o sırada ve yine yanlış hatırlamıyorsam ertesi günü öğlen civarında Zeki'nin kaybolduğu haberi geldi. Bu, konuşmamızın ertesi günü oldu. Hemen aklımıza kötü bir şey gelmedi ama tedirgin olduk. Günler geçtikçe işin ağırlığını hissetmeye başladık ve bir süre sonra biliyorsunuz Ömerli Barajı'nda bulundu. Birçok girişimde bulunduk, emniyet vs. bir sürü yere başvuru yaptık. Faşistlerin etkin olduğu bir yurtta görüldüğü söylenmişti. Geriye dönük, olayın şekillenmesine göre daha sonra yaptığımız yorumlarda, faşist ve kontrgerilla ortaklığında bir iş olduğu konusunda bir kanaate sahip olduk. Şimdi yaşamıyor ama Doktor Şakir Berkut gözleminde yapılan otopside, üzerinde sigara yanıkları olduğu tespit edilmişti. Bu bizim için büyük bir darbeydi. Az önce bahsettiğim Dev-Yol'la içine girdiğimiz o çatışma önemli bir darbeydi ama ondan önceki darbe Zeki'nin işkenceyle katledilmesiydi. Bu bizde büyük bir infial yarattı. O olaydan sonra, o günün duygusallığı içerisinde faşistlere karşı ben de bir misilleme yapma düşüncesindeydim. Hem Zeki ile olan yakın yoldaşlığım, hem Zeki'nin Kurtuluş hareketi için önemini yakından görmüş olmam, hem de kaybın bizim saflarda yaratacağı moral bozukluğu birlikte düşünülünce, bir misilleme duygusu uyanmadı dersem yalan söylemiş olurum. Bu misillemenin Zeki'nin cenazesinden bir gün önce olması gerekiyordu. O sırada cenaze için gelen Şaban ve Mahir arkadaşlarla İMO'da yaptığımız görüşmede, düşüncemi birkaç alternatifle söyledim. Onlar da bunun doğru olmayacağını, cenazeyi olumsuz etkileyeceğini, esas olanın ona yakışır bir biçimde cenazesinin yapılması olduğunu ve bunun propagandasının kitle nezdinde, devrimci zeminde yapmamızın daha doğru olduğunu anlattılar. Hem Mahir hem Şaban aynı düşüncedeydi ve beni ikna ettiler. Zeki'nin cenazesini kaldırdıktan sonra yaratılan etkiyi daha sonraki günlerde fark ettiğimde, arkadaşların uyarısı-

nın doğru olduğunu söyleyebilirim. Herkes çok üzülmüştü ama ben farklı bir duygu yoğunluğu içindeydim. Zeki'nin cenazesi Beşiktaş'taki Barbaros Camisi'ne getirilmişti, orada toplandık. Açık söylemek gerekirse herhangi bir faşist saldırıdan daha çok polisin yürüyüşümüzü engelleyebileceği düşüncesiyle polisle de çatışmayı göze alan bir yerden, bütün silahlı arkadaşlarımızın Barbaros Meydanı'nda olmasını istemiştik. Kortejin sorumluluğunu genç arkadaşlar yapıyordu sanıyorum. Polis, yürüyüşe izin verilmeyeceğini belirterek "Kabataş'a kadar araba ile götürülsün, yürünmesin" şeklinde tavır aldı. O günkü Türkiye sosyalist hareketinin olumlu yanlarından birisi, cenazelerin ortak kaldırılmasıydı. Cenazelerde ortak konuşmalar yapılıyordu, katılan siyasetlere de konuşma hakkı veriliyordu. O dönemde sol içi şiddet olayları sıkça görülüyor olsa da bu tür ortak zeminler, başka bir olumluluğa tekabül ediyordu. Bugünkü gibi sembolik katılımlar değil kitlesel katılımlar oluyordu. Biz bir grup arkadaş parkta bir kenara çekilip, "Ne yapacağız, polis yürütmeyecek, biz buna uyacak mıyız?" diye kısa bir muhabbet yaptık. Bu konuda benim kafam netti. Akşamki olayı erteledim ama polisin yürütmeme tavrına karşı çatışmayı göze almamız gerektiği konusunda kafam netti. Bu netlik, ilk cenaze töreninde kendimizi göstermezsek İstanbul'da oldukça zaafa uğrayacağımız ön görüsünden kaynaklanıyordu. Salt duygularla değil aynı zamanda pratik bir yerden de bakarak böyle düşünüyordum. Kadromuzun şekillenmesi ortak olduğu için oradan herhangi bir itiraz sesi gelmedi. Arkadaşların hiçbiri "Hayır, yürümeyelim" demediler, "Yürüyelim, çatışmayı göze alalım" dediler, bunun üzerine ben, "Tamam, yürüyelim. Burada bir provokasyonla yüz yüze gelebiliriz, içimizden birisi farkında olmadan kurşun sıkabilir" dedim. Çünkü o günlerde bugünkü gibi havai fişeklerle gidilmiyordu, hemen silahlar fora ediliyordu. Afişlemelere, faşistlerin saldırılarına karşı mutlaka güvenlik önlemi alınarak gidiliyordu. Yine polis geldiğinde aynı şekilde; çünkü polis de sıkıyordu bazen. Bu bakımdan polisle yüz yüze gelip bir çatışma çıkması, çok da uzağımızda bir şey değildi. Kortejden birinin illa provokatör olması gerekmiyordu, o anda polisle yaşanacak bir gerilimde biri silahı çekip ateşleyebilirdi ve öyle olması halinde de kitleyi koruyamaz hale gelirdik. Arkadaşlara "Ben en önde yürüyeceğim" dedim. Üzerimde palto vardı, silahlıydık, yedek şar-

jörümüzün yanında büyük silah vardı, 14'lü gibi. Polisle çatışabilecek kadar da yedek mermimiz var. Biz ne kadar fırsat bulabilirdik o mermileri kullanmaya, üç-beş kurşun sıkıp orada vurulabilirdik o ayrı ama böyle bir durumumuz vardı. Kurtuluş flaması önde, cenaze arkada ben de kortejin önünde tek kişi olarak cenazenin arkasından yürüdüm. O olayı yaşayan arkadaşlar var, hatırlayabilirler, "En önde ben yürüyeceğim ve ilk kurşunu ben sıkacağım. Kim benden önce kurşun sıkarsa o içimizdeki polistir" dedim. Çünkü yürüyüşü önden kesecekler, ben birkaç kişiye gidin görüşün diyeceğim. Olmadı, yürütmüyorlar, kafaya sıkmayacağım ama belki havaya sıkacağım ilk etapta. O inisiyatif ve sorumluluk bizde olsun, panik olmasın, soğukkanlı bir şekilde olsun. Esası buydu, bir kahramanlık gösterisi değildi. Sadece polis değil, faşistler de saldırabilirdi o dönemin cenazelerinde; o nedenle bizim dışımızdaki gruplar da silahlı geliyorlardı, bizden az değillerdi. Bundan tedirgindim. Arkadaşlar "Tamam" dediler ve biz yürüyüşe başladık ama polis müdahale etmedi. Ben tek yürüdüm. Önümüz açıktı zaten, her şeyimizi göstere göstere yürüdük. Yalnız Mahir'le Şaban'a daha yürüyüşe başlarken "Siz orta yerlere gidin, çatışma çıktığı zaman ben zaten burada düşeceğim, bizim yaşama şansımız yok, hiç olmazsa siz kitleyi arkadan toparlarsınız, Merkez Komitesinden (MK) bir tane ölüm yeter, siz ortalara gidin, olay çıktığı zaman inisiyatif koyarsınız" dedim, aynen bunları söylediğimi hatırlıyorum. Önce tereddüt ettiler, çekilmek istemediler ama "Tamam" dediler, ben bastırınca çekildiler. Polis çatışmayı göze alamadı, Kabataş'a kadar getirdik, yürüyüşü yöneten arkadaşlara gittim "Benim işim bitti burada" dedim. Çünkü ondan sonra Üsküdar'a geçilecekti. Bindik gemiye, Üsküdar'a geçtik, yürüyüş başladı ben artık üçüncü ya da dördüncü sıraya geçmiştim. Kadıköy'e getirdik, Osmanağa Camisi'nde cenaze namazı kılınacak. O arada nasıl olduysa İGD'liler "Zeki bizim arkadaşımız" diye Kadıköy'de kortejin önüne geçmişler. Ben İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı'nı çağırdım. Üç-dört tane de dediğimi yapacak silahlı arkadaş çağırdım ve onların önünde, o zamanki İMO Başkanı'na "Şimdi sana beş dakika mühlet veriyorum, dosdoğru gidecek o İGD'lileri ikna edeceksin" dedim. Arkadaşlara da döndüm, "İkna edemezseniz önce ayaklarına sıkın öyle geriye gitsinler" dedim: Aynen böyle ama. İMO Başkanı önünde çağırmıştım

arkadaşları, "Sen, sen, sen gel" diye. Ben konuşurken onlar da etrafımızdaydı. "Bu arkadaşla gidiyorsunuz, o söyleyecek, pankartı çekmezlerse aynen sıkacaksınız, bizim pankartı öne alacaksınız, tamam mı? Nereye giderlerse gitsinler, isterlerse cehenneme gitsinler. Denize atın " dedim. Aynen böyle söyledim. O dönemde de sözümün ağırlığını tahmin ediyorsunuzdur. Beş dakika sonra pankartı efendi gibi aldılar arkaya. Haber geldi. "İyi, terbiyeli davranmışlar terbiyesiz herifler" dedim. Bir cenaze bu kadar istismar edilmez. Zeki ayan beyan, açık açık Kurtuluşçuyum diye ilan ediyor, Odalarda bizi temsil ediyordu Kurtuluş olarak, yazı yazıyor, beraber dergi çıkarıyorduk. Sosyalist Gençlik Birliği'nde Baykallarla beraberken TKP üzerine eleştirileri olan bir yazısı vardı; onun taslağı üzerinden yaptığı çalışma daha sonra *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'de yayınlanmıştı. Ben ve Mahir bu yazıyı yazması için bastırmıştık. O zaman *Kurtuluş*'ta yazılar imzasız çıkıyordu ama o yazı Zeki'nin yazısıydı.

Böylece biz Bağlarbaşı'na yürüdük, konuşmalar orada oldu, bizden Seyfi konuştu sanıyorum, İYÖD'den arkadaşlar konuştu. Ben artık Kısıklı'daki mezarlığa gitmedim. Konumum da uygun değildi, yürüyüşte iyice faş olmuştum, çevremi koruyan birkaç arkadaşla polisin kumpasına gelmemek için korunaklı bir biçimde Bağlarbaşı'nda tören bittikten sonra ayrıldım. Zeki'nin cenazesinde yanlış hatırlamıyorsam iki bin beş yüz kişiye yakın kişi bizim pankartımız altında yürüdü. Buna ben şöyle bir yorum getiriyorum; Kurtuluş'un İstanbul'da ve doğal olarak Türkiye'de resim verişi, genel bir devrimci kamuoyuna resim verişi ilk olarak Zeki'nin cenazesiyle oldu. Düşünün ki Zeki'nin dahliyle yaptığımız ilk mitingi ancak iki yüz kişiyle Pendik'te yapabilmiştik, üç dört ay sonra iki bin beş yüz kişi bizim pankartımız arkasında yürüyordu. Bu kitle gücünün orada bizde yarattığı moral ve şevk bir ay sonra Dev-Yol'la olan çatışmalarda, önemli bir faktör oldu. Bizim büyümemiz, kitle içinde çalışmamız, gençlik içinde çabuk etki bulmamızın yaratılan gerilimde çok büyük etkisi oldu. O gerilimi de Dev-Yol'cu arkadaşlar yarattı, açık söylemek gerekirse. Tamam, hiçbir zaman sorumluluğumuzu ortadan kaldırmaz ölüm olayında ama bizden ölen ve yaralanan arkadaşlar da oldu. Zeki'nin cenazesinde yansıttığımız o pozitif resim yüzünden, İstanbul'da o günkü hegemonyalarının sarsılabileceği kaygısıyla hareket et-

tiklerini tahmin ediyorum bu arkadaşların. Bu kitle tümüyle Kurtuluşçu muydu? *Kurtuluş* dergisini okuyarak mı oraya geldiler? Hayır, bu kitlenin büyük bir kısmı, Zeki'nin geçmiş tarihsel kişiliğine önem veren ama direkt olarak politik bir aidiyeti olmayan bir insan topluluğu idi.

1 Mayıs 1977 katliamı Zeki'nin ölümünün hemen ardından geliyor. Kurtuluş'un bu 1 Mayıs'ta da adı çok geçiyor...

Zeki Erginbay'ın ölümünden sonra Dev-Yol'la olan sol içi şiddet olayından söz etmiştim. Bu hemen hemen 1977 1 Mayıs'a ön gelen günlerde oldu, sanırım bir ay önce filandı. 77 1 Mayıs'ına girerken bu açıklamayı yapmak istedim. Bu atmosfer 12 Eylül'e kadar değişik derecelerle gitti, rekabetçi sosyalizmin egemen olduğu bir ortam söz konusu olduğu için sol içi şiddet olaylarının da sık görüldüğünü söyleyebiliriz. Örneğin 77 1 Mayıs provokasyonuna zemin hazırlayacak en önemli olgulardan birisi de SBKP çizgisini temsil eden TKP ile Maocu çizgiyi takip eden Halkın Kurtuluşu arasındaki çatışmalardır. Bu, 1 Mayıs provokasyonunun oluşumunda önemli bir etkendir. Evet, oligarşi tarafından yapılmıştır ama oligarşi provokasyonu düzenlerken sol içindeki bu durumu da değerlendirmiştir. İşin ilginci, sendikal alandaki kısmi hegemonya, o güne kadar birbirlerini "sosyal emperyalistler" ve Maocu bozkurtlar" şeklinde tanımlamalarla ifade eden bu iki grup arasındaki çelişkileri oldukça sertleştirmişti. Hatta DİSK'in düzenlediği 1 Mayıs mitingine Halkın Kurtuluşu'nun gelmesi yasaklanmıştı. Provokasyonun oligarşi tarafından tezgâhlanmasında bu gerilimin payı olmadığını söylemek yanlış olur diye düşünüyorum. Birbirleriyle girdikleri çatışmalarda ölümler de olduğunu hatırlıyorum. 77 1 Mayıs günü bu yasağı dinlemeyen Halkın Kurtuluş'u yine DİSK'in yürüdüğü ve bizim de yer aldığımız güzergâh olan Saraçhane'den alana yürüme kararı almıştı. Yürüme yerimizin belirlenmesi konusunda bizim tavrımız, "sendikalar neredeyse biz orada yürüyeceğiz" şeklindeydi. Bugüne kadar da bu geleneği sürdürdük. Doğru olan buydu ve Saraçhane'den yürüyecektik. Biz kortej olarak DİSK'in ve onun temsil ettiği sendikaların arkasındaydık ve bizim arkamıza da defacto biçimde Halkın Kurtuluşu gelmişti. Provokasyona açık bir ortam oluşmuştu. İşin bizi ilgilendiren önemli boyutu ve tehlikeli olan kısmı, bu

provokasyona bizim de alet edilmemiz meselesiydi. Aslında açık söylemek gerekirse bu provokasyona alet olmaktan şans eseri kurtulduk diyebilirim. Durumu görünce, kortejimizin bitiminden itibaren Halkın Kurtuluşu'yla aramıza beş yüz metreye yakın bir mesafe koyduk. Yanlış hatırlamıyorsam Halkın Kurtuluşu'nun hemen beş on metre ötesinden de bir zincir oluşturduk ama yürüyüş esnasında, saatler geçip artık törenin bitmesine az bir zaman kala boşluk kapanmaya başladı. Çünkü daha hızlı yürümeler, koşturmalar oluyordu. Tarlabaşı'ndan Taksim'e açılan giriş yerine geldiğimiz zaman, Kemal Türkler kürsüde konuşuyordu ve tören bitmek üzereydi. Oraya geldiğimizde DİSK görevlileri kortejin önünü kesti ve – böyle bir yasak bizim için geçerli olmadığı halde – bizi de alana sokmayacaklarını söyledi. Bizim o sırada DİSK içinde çalışan uzman arkadaşlarımız vardı ve onlar da etkili olamamışlardı. Neden? Bu Kurtuluş'a yönelik bir tavır değildi ama eğer biz girersek arkamızdan mesafeyi koruyamadan gelen Halkın Kurtuluşu da alana girecekti ve orada provokatif şeyler olabilecekti. Ama esas olarak, provokasyonla alandaki mitingin sabote edileceğini düşünenler, mitingi düzenleyen DİSK'te etkin olan TKP'lilerdi ve sanki o alana girilmeyince provokasyon olmayacağını düşünmüşlerdi. Hiç de öyle olmadı. Açık söylemek gerekirse ben, o sırada MK'deki arkadaşlarla hemen ayaküstü konuştum, "Siz bir şey yapmayın ben müdahale ederim" dedim. Aslında bir blöfle bu iş aşılabilir diye düşündüm. O günlerde devrimci kamuoyunda oluşmuş olan kimliğim, böyle bir blöfü yapmaya elverişliydi. "Kim var burada?" diye sordum bizi içeri sokmayan arkadaşlara, "Zafer Kutlu burada" dediler. "Zafer'i çağırın görüşmek istiyorum" dedim, tam da girişteyiz. DİSK'in önlüklerini giymiş görevliler de bizim on metre önümüzde. Tam Taksim'in önünde durdurulmuştu bizim kortej. Bunun üzerine Zafer geldi ve ben, onun önünde işaret ederek altı yedi arkadaşı çağırdım. Çünkü polis veya faşistlerle çatışmaya karşı bütün gruplar teçhizatlı gelmişti. Bu sadece bize ait bir şey değil, o günkü ortam açısından böyleydi. Ben Zafer'e "Size üç dakika mühlet veriyorum, gidip konuşun, Kaçaroğlu olarak söylüyorum, üç dakika içinde ya bunu açarsınız ya da biz dağıtır, gireriz" dedim. Bu blöftü tabii ama güçlü bir biçimde karşılığı olabileceğini de düşünmüştüm. 10 bine yakın kişiyle yürümüşüz, 1 Mayıs coşkusuyla gelmişiz ve alana alın-

mıyoruz, cezalıymışız gibi. Bunu hazmedecek bir durumumuz da yoktu. Tahmin ediyorum üç dakika dolmadan Zafer geldi "Siz giriyorsunuz ama arkayı kapatacağız" dedi. Biz büyük bir Kurtuluş pankartı arkasında, önde MK olmak üzere, hep beraber koşar adım coşkuyla alana girdik. Kemal Türkler konuşuyordu. Kürsüde sunuculuk yapan Sıtkı Coşkun girişimizi kutluyordu, alanda alkışlarla bize bir yer tayini yapıyorlardı. Tam Intercontinental Oteli'nin önüne geldiğimiz sırada bizim alana girdiğimiz Tarlabaşı'ndan iki el silah sesi geldi ve tarama başladı. O günkü durum içerisinde nereden geldiğini tam kestirebilmiş değilim, anlayamadığımız ve beklemediğimiz bir durum oldu. Birden bire silahlı tarama başladı, yanımda birkaç tane silahlı arkadaşım vardı benimle beraber yürüyen. Açık söylemek gerekirse bizim o dönemde Devrimci Yol ile olan çatışmamızdan dolayı, bana yönelik bir saldırı olabilir diye arkadaşlar benim yanıma iki arkadaşı vermişlerdi. Esas nedeni buydu. Bu arkadaşlar "Abi otelden geliyor kurşun sesleri" dediler tarama başlayınca ve beni ittirdiler. "Abi otelin dördüncü katından atıyorlar, ne yapalım?" dediler, "Sıkın" dedim ve benim yanımda birkaç şarjör otelin dördüncü katına doğru boşalttılar. Ben bizzat şahidim buna. Ondan sonra zaten ortalık karmakarışık oldu. Ondan sonrası tarif edilemezdi, bizim de hiç tahmin etmediğimiz bir alanla karşılaştık. Dağılma, panik vardı. Ben o gün akşam 21.00'de evde radyo dinleyene kadar birçok ölüm olduğu ve bunların da esas olarak kurşunla öldüğü düşüncesindeydim. Akşam bilgi sahibi olduğumuzda ve yorum yapmaya başladığımızda, bu kurşunların aslında panik yapmak için atıldığını anladık. Çünkü isteseler kuş sürüsüne atar gibi bizim çoğumuzu öldürebileceklerini de görmüştük. Kurşunların otelden sıkıldığı daha sonra tespit edildi biliyorsunuz. Bir kontrgerilla olayı olduğu ve bir gün önce otele yerleştikleri açıklandı. Olaylar yatıştıktan sonra ve aydınlandıkça, hemen hemen çoğunluğunun kurşunla değil, panik sırasında Kazancı Yokuşu'nda, birbirlerini çiğneyerek öldüğünü öğrendik. Tam o çatışmanın olduğu yerde, artık alan karıştığı zaman yanımda sekiz on tane silahlı arkadaş vardı, oradan ayrılmak istemedik, biraz izleyelim, durum ne olacak diye Taksim Gezi Parkı'nın merdivenlerine çekildik. İzlemeye başladık ama alan büyük ölçüde boşalmıştı ve insanlar kalabalıklarla sağa sola gidiyorlardı. Benim gördüğüm ve halen hatı-

rımda olan, sedyelerle alandan insanlar kaldırılıyordu ve o sedyelerle kaldırılan insanların da kurşunla öldüğünü sanıyordum, kurşun seslerini duyduğum için. Hani şöyle düşün, özellikle yabancı filmlerde savaşlardan sonra, savaş alanından cesetlerin kaldırıldığı sahneler olur ya, onun gibiydi. Öyle savaştan sonraki bir alan gibiydi. Birçok insanın yerlerde yattığını gördük, onların birçoğu ölü de olmayabilirdi ama yaralılar vardı ve bir kısmı sedyelerle kaldırılıyordu. Alan boşalmıştı, çok fazla sürmedi, ne kadar zaman geçti bilmiyorum ama artık alan boşalıp da polisler kendini göstermeye başladığı zaman, "Buralarda yakalanabiliriz, kumpasa girmeyelim" dedik. Bu arada birkaç kişi içerisinde, alanın ortasında Seyfi'yi gördüm, aslında derdim Kurtuluş pankartını bulmak, onu kaldırmak belki bizim gibi sağda solda zulaya çekilmiş arkadaşlar varsa toplamaktı. Düşünün 10 bin kişiydik kortejimizde. Seyfi'ye pankartı sordum, o da ona bakıyormuş, "Pankartı kaldıralım, etraftaki arkadaşları toplayalım, biz de Kabataş'a inelim" dedim. Pankartı kaldırdığımız zaman sağdan soldan bir takım insanlar geldiğini gördük, yanlış hatırlamıyorsam kırk veya elli kişilik bir topluluk olduk. Demek ki onlar da bazı düşüncelerle alandan ayrılmamışlardı. Kırk elli kişi pankartı önümüze aldık, şapkalarından dolayı ayırt ettiğimiz silahlı arkadaşlar önde Gümüşsuyu'ndan inmeye başladık. Dolmabahçe'den Gümüşsuyu'na dönen yerden, o dönem Fruko dediğimiz bir polis birliği karşımızdan geldi. Onlar da sanıyorum kırk elli kişi kadardı. Biz yolun ortasından gidiyoruz onlar da yolun ortasından geliyor. O alanı gördüğümüz için, insanların çoğunun kurşunla öldüğünü düşünerek, çatışmayı göze alan bir duyguyla iniyorduk. Duygusal bir tepkiydi bu belki de. O anda gördüğümüz durumun çaresizliği içerisinde, o günkü ruh halimizle, o günkü mücadelenin bize kazandırdığı duygularla polise teslim olunmazdı. Birkaç cümleyle bunu ifade ettiğimi hatırlıyorum. Çatışmamız sonucunda ne olurdu? Belki ölürdük orada ama biz o kafadaydık, bunu açıkça söylemek gerekir. Silahları fora ettik, "Herkes kurşunu namluya versin" dedim ben, yürümeye başlayınca. Daha faça façaya gelmeden, aramızda sekiz on metre kala onlar, yavaştan kaldırıma çıktılar, sessizce geçip gittiler. Herhangi bir çatışma, laf atma olmadı ama onlar da farklı bir talimat almışlardı belli ki. Biz yolun ortasından yürüyerek Kabataş'a indik. Orası anacık babacık günüydü ve in-

sanları gemiler almıyordu artık. Sadece karşıya geçecekler değil, kendini alandan dışarı atanlar da oradaydı. Karşıya geçmek istemedik üzerimizdeki silahlarla. Buradan dağılalım dedik biz yedi sekiz silahlı arkadaşla. Beşiktaş'ta bir örgüt evimiz vardı oraya gidelim, ortalık yatıştıktan sonra geçeriz, dedik. Radyoyu açıp haberleri dinlediğimizde, yavaş yavaş durumu öğrenmeye, 1 Mayıs'ın sonuçlarının ne olduğuna dair bilgi sahibi olmaya başladık. Bu olaydan bir süre sonra MK değerlendirme yaptı. Buradaki yorumumuz; daha önceki anlatımlarıma bağlı olarak, devrimci hareketin sınıf hareketi ile bütünleşmesini önlemek için var olan bağları koparmak ve sınıf hareketinden tecrit etmek için yapılmış bir terör, korku, yıldırma provokasyonu olduğuydu. Ben, sosyalist hareketin işçi sınıfı hareketi ile bütünleşmesi meselesinde, 1 Mayıs 1977'nin önemli bir kırılma noktası yarattığını ve bu provokasyonun amacına ulaştığını düşünüyorum. Benim tahminime göre 500 bine yakın kitlenin yürüdüğü 1977 1 Mayıs'tan sonra 1978'te, 1 Mayıs 150 bine yakın insanla kutlandı. Bu da kırılmanın ne kadar açık olduğunu gösteren bir örnek oldu, diye düşünüyorum. Biz düğüne gider gibi gittiğimiz için farklı şeyler düşünmüyorduk. Halkın Kurtuluşu'nun alana girmesi yasaklandığı için orada bir takım sıkıntılar yaşanabileceğini düşünsek de bu problem lokal bir düzeyde aşılabilir, bloke edilebilir diye de düşünüyorduk. Böyle bir olay beklemiyorduk açıkçası.

Hareketin örgütlenmesi gelişiyor ve hiç şüphesiz bu faaliyetler ciddi mali kaynak da gerektiriyor. Mali sorunları nasıl çözüyordunuz?

Kurtuluş, adım adım kendisini Marksist-Leninist olarak ifade edebileceği bir yolda ilerliyordu. Burada en önemli sorunlarımızdan biri, mali sorundu. Mali sorunla ilgili bazı adımları atıp belli bir rahatlama sağlayınca, farklı bir biçimde örgütlenmenin de zamanının geldiğini gördük. Muhatabı olan arkadaşlar tarafından düzeltilebilir, yanlış hatırlamıyorsam 78 Ocak ayı içerisinde resmi örgütlenmenin adımları atıldı.

Mali sorunları kısmi olarak aştıktan sonra bu örgütlenmenin gerekliliği kapımıza dayanmıştı. Böyle gidemezdik; dağınık bir biçimde. Çerçevesi çizilmiş Leninist örgüt anlayışı ve tüzüksel bir işleyişle gitmek amaçlarımızdan biriydi zaten. Ancak böyle bir örgütle mücadele edebileceğimizin bilin-

cindeydik. Hem dünya devrimci hareketinin deneyimleriyle hem Türkiye devrimci hareketinin deneyimleriyle bunu yapmamız gerekiyordu. Zaten 74'ten sonraki çıkışımızda da adım adım bunu amaçlamıştık. Biz özellikle bu örgütlenmede katkısı olabileceğini düşündüğümüz ve aslında katkıları da azımsanmayacak, *Öncü İşçi* çevresinin sözcüsü olan Doğan Tarkan arkadaşımızı aramıza kattık. Yine 68'den beraber geldiğimiz, 71 döneminde Mamak'ta beraber yattığımız, Kürdistan sorununda kendisini geliştirmiş ve Ankara pratiğimiz içerisinde önemli bir yer tutmuş Ali Demir'i de yanımıza alarak beş kişilik MK'yi yediye çıkardık. Resmi şekillenmeyi, bu biçimde Ocak ayı başında yaptık ve Leninist örgüt çalışma anlayışı içerisinde, tüzüksel bir işleyişle yola koyulduk.

Örgütün kurulmasıyla beraber haftalık bir gazete çıkarmaya da karar verdik. Örgütte bir iş bölümü oldu. Hatırladığım kadarıyla Mahir ve Doğan'ı Yazı Kurulu olarak seçtik ve haftalık *Kurtuluş* gazetesinin çıkarılmasından sorumlu oldular. Yanlış hatırlamıyorsam 12 Eylül'e yakın günlerde haftalık olarak 40 bine yakın basılan bir gazeteydi. Özel bir örgütlenmesi oldu ve en az sekiz on arkadaş görevlendirildi. O gazetenin çıkarılmasında, mutfağında, mizanpajında Doğan ve Mahir'in dışında Ziya Sümer, Metin Ayçiçek, Mustafa Yavuz ve Seyfi Öngider'in özel katkıları oldu diye hatırlıyorum.

Leninist bir örgütlenme anlayışı söz konusu olduğunda demokrasinin uygulanmasının, demokratik merkeziyetçiliğin ve örgütün kendi yöneticilerini seçmesi açısından kongrelerin önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum. Kongreler genel olarak örgütün ideolojik-politik yöneliminin genel çizgisini ortaya koyar ve programatik çerçevesini zenginleştirirken aynı zamanda da yöneticilerini seçer ve bu Paris Komünü'nden gelen geleneksel bir anlayıştır. Ama biz geriye dönüp baktığımızda, 12 Eylül'e hatta benim yakalandığım sürece kadar, bizim 78'de oluşturulmuş olan MK'nin değişmediğini, herhangi bir seçimli kongre yapmadığımızı görürüz. Belki bu, örgütün Leninist bir örgüt olarak adım atabilmesi açısından bir zafiyet olarak değerlendirilebilir. Kendinden menkul yetkiyle, doğal önderliğin farklı bir biçimde kendisini kurmasıyla yürüyen bu süreci, geriye dönüp baktığımızda zafiyet olarak değerlendirebiliriz. Örgüt üyelerinin hak ve görevleri açısından bakılın-

ca bir tarafın eksik işlediğini görürüz. Görevlerini yapıyorlar ama kendilerini yönetecek olanları seçme hakkına sahip değiller. Bu bir problem bence. Kendi eksikliğimizi kendimiz değerlendiriyoruz ama yönetim eleştirisine açık bir ilişki götüremiyoruz. Kendimizi denetletme ilişkisini bir Leninist örgütün işleyişine göre ve demokratik merkeziyetçilik üzerinden yürütemiyoruz. Bu demokrasi anlayışı açısından problemli bir şey, bunu belirtmekte yarar görüyorum.

Örgüt kurulduktan sonra yerel örgüt komiteleri oluşturma konusunda özenli davranıldı. Bunun için de potansiyelimizin olduğu yerler olarak ilk etapta İstanbul, Ankara ve Samsun İl Komiteleri kuruldu. Samsun İl Komitesini ve daha sonra süreç içerisinde bölge komitelerini oluşturduk. Yani hem il hem bölge komitesi vardı. Potansiyelimiz ilk etapta buralarda komite çalışması, kolektif bir örgütlenme çalışması hayata geçirmek için elverişli bir zemin oluşturuyordu. Bunun dışındaki illerde yer yer sorumlular atanmıştı. Ama daha sonra bu illerdeki sorumlular etrafında da komiteleşme çabalarımız hızlandı. Diyelim ki 79'a geldiğimizde, Antalya'da bir Komitemiz olmuştu. Adına komite denmeyen ama gayri resmi komite gibi çalışan üçüncü büyük şehrimiz İzmir vardı. Orası örgütlenme açısından daha geç başladığımız bir yerdi. Ben oraya bir yıl görevli gittim ve gittikten sonra da Saim Koç'un önderliğinde bir İl Komitesi oluşturduk. Sonra da İzmir'deki Komite kendini geliştirerek 12 Eylül'e kadar geldi. Yine 1980 civarında, Mersin'de bir Komitemiz oluştu. Yanlış hatırlamıyorsam Karadeniz'de Samsun'un dışındaki illerde komite gibi değil, birkaç kişiden oluşan sorumlular düzeyinde çalışmalar yürütülüyordu. Sinop öyle bir yerdi. İki kişiden oluşmuş bir komite idi, Trabzon'da yine iki kişilik bir komite aklımda kalmış. Ama Karadeniz'de esas örgütlü yapımızın Samsun İl Komitesi ve Karadeniz Bölge Komitesi olarak şekillendiğini söyleyebilirim.

Yerel yönetimlerin kendi alanlarında kendilerine ait özerkliğinin olması, demokrasi anlayışının gelişmesi açısından o dönemden başlayan bir yaklaşımımızdı. Bu çalışma anlayışı, komitelerin ve yerel yönetimlerin özerkliği yaklaşımı, daha sonra – 80'lerin ortalarında – sosyalist demokrasi anlayışını benimsememize ve geliştirmemize yol açan önemli bir adımdı.

Kürdistan'da seksiyon örgütlenmesi yaklaşımımızın da demokrasi anlayışımızın gelişmesinde önemli bir payı olduğunu söyleyebilirim.

Kurtuluş'un örgütlenme çabalarında 79 Konferansı'nın özel bir önemi vardır. Anti-faşist mücadele ve sınıfın örgütlenmesi sorunları bağlamında toplanan bir konferanstı bu. Daha önce belirttiğim gibi Kurtuluş, anti-faşist mücadele ile sınıf mücadelesini tek bir dalgada birleştirmek anlayışındaydı. Kurtuluş esas olarak bu noktadan hareket ediyordu. Fakat daha önce de sözünü ettiğim gibi, Kurtuluş kadrolarının önemli bir kesimi anti-faşist mücadeleye yoğunlaştığı için, sınıfın örgütlenmesine yönelik ihtiyaçlar yeterince karşılanmıyordu. Örgüt içerisindeki bazı arkadaşlar bu çizginin değiştirilmesi gerektiğini öne sürdü. Bu konferansın toplanmasındaki temel tez, "tüm gücümüzle işçi sınıfına gidelim" idi. Yani anti-faşist mücadeleyi bırakalım, tüm gücümüzle işçi sınıfına gidelim anlayışıydı. Konferans bu tez üzerinden toplandı. Anti-faşist mücadeleyi bıraktığımız zaman sınıfın örgütlenmesi konusunda herhangi bir adım atamayacağımızı yaşanan pratik gösteriyordu. Çünkü mahallelerden sonra fabrikaların da faşist işgale uğrayacağı açıktı ve mahalleler dediğimiz yerler, aynı zamanda işçi ve emekçilerin meskûn olduğu yerlerdi. Fabrikalar çalışma alanlarıydı. Fabrikaların ve mahallelerin faşistlerce işgal edildiği yerde, sizin sınıf çalışması yapma ve sınıfı örgütleme olanaklarını bulmanız imkânsızdı. Konferans bunu böyle bir yerden gördü ve sınıf mücadelesinin ihtiyaçlarıyla anti-faşist mücadelenin ihtiyaçlarını gözeten bir yerden daha önceki çizgiyi onaylayan bir karar verdi. Konferans büyük bir çoğunlukla, daha önceki çizgisini onaylayan bir karar aldı. Nitekim bir süre sonra, bu kararı pratikte doğrulayan olaylar kendini ortaya koydu. Tariş, Cevizli Tekel ve Ant-Birlik direnişleri, bu kararın doğruluğunu pekiştiren pratik örnekler olarak, Kurtuluş yaşamına damgasını vurdu diyebiliriz.

79 Konferansı'nın taraflarından birinin sözcüsü Doğan Tarkan'dı. Etrafında bazı arkadaşlar da vardı ama esas olarak, konferansta Doğan Tarkan bu tezin savunmasını yaptı. Konferans daha önce izlediği çizgide bir karar almasına rağmen MK'de Doğan'ın kalmasında bir mahzur görmedi ve MK ilk kuruluş bileşimi ile devam etti.

Merkez Komite 7 kişi, konferans kaç kişi ile toplandı?

Yanlış hatırlamıyorsam komite olan illerden temsilciler vardı. Yine uzmanlık alanlarından bazı arkadaşlar vardı. On bir-on iki kişilik bir konferanstı. Geriye dönüp baktığımızda, Kurtuluş örgütünün demokrasinin işleyişi açısından, üyelik konusunda çok cimri davrandığını söyleyebiliriz. Bu eleştiri hep gelir. Binlerce insanı yürüten, işte Antalya'da, Karadeniz'de sadece bölge itibariyle binlerce insanı yürüten bir hareketin, üyelik konusunda çok cimri davrandığını görüyoruz. Üye alma meselesinde çok katı ölçüler söz konusuydu. Tabii tek organ MK olduğu için tasarrufu da o yapıyordu. Demokrasi açısından bu da bir problem teşkil ediyordu. MK'nın onayı olmadan bir yerel komitenin üye aldığını hatırlamıyorum. Hem yerel yönetimlere özerklik veriyorsunuz hem de üye alımında onları yetkili kılmıyorsunuz. Bu bakımdan, mesela 12 Eylül geldiğinde haftalık 40 bin gazeteyi herhangi bir dağıtım şirketine vermeden militanlarca dağıtan örgütün üye sayısı elli civarındaydı diye hatırlıyorum. Böyle dar bir örgütte, demokrasinin işleyişi de bir takım problemler teşkil ediyordu.

Örgüt üyelerinin tümünün bir araya geldiği bir toplantı hiç oldu mu?

Hayır, olmadı. Biz illegal bir örgütlenmeydik ama gövdemizin büyük bir kısmı legaldeydi. Çünkü devrimci hareketin anti-faşist mücadele ile birlikte kitleselleşmesinin yarattığı bir toplumsal meşruiyet vardı. Bu yüzden de gövdenin önemli bir kısmı açıktaydı. Çok az bir kısmı illegaldi. Bütün üyelerin bir araya gelip böyle bir toplantı yapması sakıncalı olurdu o dönemde diye düşünmüşüzdür. Ama daha farklı demokratik temsiliyetler yaratılabilirdi. 79 Konferansı'nda yapabildiğimiz gibi, farklı temsiliyetlerle daha geniş katılımlı, örgütün genel durumunu tartışan ve rotasını gözden geçiren toplantılar düzenleyebilirdik diye düşünüyorum geriye dönüp baktığımda. Kalkıp buna yapay bir takım engeller üretmenin doğru olduğunu düşünmüyorum. Demokratik bir işleyiş açısından problemlerimizden, zaaflarımızdan biri olduğunu söyleyebilirim. Şehirlerarası karşılıklı gidiş geliş yoktu ama dediğim gibi farklı ya da takma isimlerle konferans yapılabilirdi. Yani bu tür toplantılara başvurulmamış olması illegalite saikiyle değildi. Çünkü kongreler zorunlu olarak toplanır, iller ve uzmanlık gruplarının

temsiliyetleri oraya yansır, bu bir örgütün işleyişi için gerekli ve zorunludur ama bu alışkanlıklar edinilmediği için, böyle bir anlayış kendisini ortaya koymadığı için bu tür toplantıların yapılmamış olduğunu söylemek daha doğru diye düşünüyorum.

Bir yandan ciddi boyutlarıyla sıkı bir örgütlenme çabasında iken hayatın normal akışı içerisindeki bir takım sorunlar nasıl yaşanıyordu? Sadece parasal anlamda değil. Tabii ki paranın sıkıntısı yaşanıyordur, birilerinin paltosu, birilerinin kalacak evi, birilerinin yakacağı yoktur ama aynı zamanda mesela gazete, dergi, sinema-tiyatro gibi gündelik hayatın içerisindeki bir sürü şeyi nasıl çözüyordunuz?

Kurtuluş'un ilk örgütlenme sürecinde maddi sorunlarımız oldu. Farklı bireylerin farklı yaşam standartları olduğu anlamında değil. Çünkü o ilk oluşum sürecinde, bir dayanışma vardı kadrolar arasında. Diyelim ki aile ilişkisi olan birilerinin desteğiyle bir arkadaşımızın ev sorunu çözülmüş olabilir; ama bu yaşam standartlarımızda farklılık yaratmıyordu. Tam tersine yaşamın kendi doğallığı içerisinde olan şeylerdi. Kurtuluş'un ilk şekillenmesinde öncü kadrolar içerisinde göze çarpacak düzeyde bir farklılık yoktu. Gerçekten uğruna ölümü göze aldığınız devrim ve sosyalizm ideali açısından, bugün geriye dönüp baktığımızda tarif edilemeyecek bir duygu ortaklığı, mücadele arkadaşlığı, yoldaşlık ilişkimiz vardı. Bunu belirtmek istiyorum. Ama sıkıntılarımız oldu. *Kurtuluş*'un ilk sayısını çıkaracağı zaman paramız yoktu. Mahir Sayın evlenmişti, kayınvalidesinin verdiği eşyaların içerisinde salonda bir halı vardı, onu sattı mesela. Biz ilk dergiyi öyle çıkardık. 76 Haziran'ından bahsediyorum. Gerçekten o halıyı satarak dergiyi çıkardık, bunu çok iyi hatırlıyorum. Belli düzeylerdeki kadrolarda bu konuda temel bir sorun olduğunu düşünmüyorum fakat süreç içerisinde, zafiyet içerisinde eksiklikler olabilir. Artık kitleyle bağ kuruyorsunuz, kitlesel bir hareketsiniz, daha yaygın ilişkiler kurduğunuz bu süreç size o sorunları aşma imkânı da getiriyordu. Gerek aidat, gerek bağış, gerek dayanışma içerisindeki dirsek temaslarıyla bu sorunlar çözülüyor. Ama işin en ilginç yanı, yaşamlarda biraz farklılık varsa o farklılığı örten önemli bir faktör olmasıydı, o da antifaşist mücadeleydi. Akşamdan sabaha yaşayıp yaşamayacağınızın belli olmadığı bir sokak mücadelesinde bu tür farklılıkları ne görme ne hissetme ne

de dile getirme şansınız vardı. Çünkü o alanda mücadele eden arkadaşlar zaten her şeylerini ortaklaştırıyorlardı. Bu da bir gerçeklikti, o günün realitesiydi. Bu soruya böyle cevap verebilirim. Şüphesiz bir sosyal yaşam ve ilişkiler varsa farklılıklar olabilir ama ben bu farklılıkların çok göze batan bir yanı olduğunu düşünmüyorum. Kendi içerisinde o sorunları çözen mekanizmalar da oluşuyordu. Genel olarak geriye dönük değerlendirdiğimde ancak böyle bir cevap verebilirim.

Örgütsel çalışmalar içinde kültürel, sanatsal faaliyetler, ilişkiler nasıldı? Şiirle, edebiyatla, sinema veya tiyatroyla ilgilenenler Kurtuluş içinde kendilerine yer bulabiliyor muydu?

Şüphesiz Kurtuluş'la sanat zemininde ilişki kuran insanlar vardı, özellikle İstanbul'da tiyatro ekibinin başında olan Günay Akarsu'ydu herhalde, onu hatırlıyorum. O kendini bizim zeminimizde görüyordu. Daha detaylı bir şeyi şu anda söyleyemeyeceğim. Bu sorun üzerine düşünürsem daha sonraki görüşmemizde biraz daha açıklayıcı bilgiler sunabilirim. Ama şu anda net hatırlayamıyorum, benim kendi alanım itibariyle o tür şeylerle uğraşacak durumum olmadığı için...

Kurtuluş hareketi içerisinde görev alanım itibariyle belirtmem gereken bir dönem var. Yanlış hatırlamıyorsam 78 başlarında, Ecevit hükümetinin işbaşına geldiği bir dönemdi, Ankara'da öğrenci hareketinin önünde olan arkadaşlarımız, öğrenci derneği seçimleri açısından avantajlı bir konumda olduklarını ve benim de oraya geçici olarak gitmemle özellikle kadroları motive etme açısından daha etkin olabileceklerini düşünerek taleplerini MK'ye ilettiler. MK geçici bir süre için beni Ankara'ya gönderdi. 78 Şubat ayıydı ve üç dört ayı kapsayan bir çalışma olacaktı. Ben bu seçimler dönemi itibariyle gitmişken fakültelerdeki arkadaşlarımızla grup grup, dar ve geniş toplantılar yaptım. Yine oraya gitmişken mahalle çalışmalarındaki arkadaşlarla buluşma imkânım da oldu. Çok özel bir aranma durumum olmadığı için rahat hareket ediyordum. Bir takım demokratik kitle örgütlerinin salonlarında yapıyorduk toplantıları. Orman Mühendisleri Odası ve Tüm Döküm-İş vardı Ulus'ta, o binada yaygın, kitlesel toplantılar yaptığımı hatırlıyorum. TMMOB'nin alt salonuydu sanırım Hacettepe'den 300'e yakın bir

öğrenci kitlesiyle toplantı yaptım. Bunların o seçim dönemine katkısı olmuş olabileceğini düşünüyorum. Hem seçimlerle ilgili hem de arkadaşların kadrolaşmaları açısından bir motivasyon yaratmış olabileceğini düşünüyorum.

Bu arada İzmir örgütlenmemiz zafiyet içindeydi. İzmir örgütlenmesine daha geriden girmiştik. Cezaevinden çıktığımız zaman maksadını aşan bir birlik anlayışımız vardı. Bu birlik anlayışı, bizim başka değerlendirmelerimizde de yer aldı. Bazı arkadaşlarımız, diyelim ki İzmir'de Saim arkadaşımızla kurduğumuz ilişki gibi... Kaldı ki Saim arkadaş 68 hareketi içinden geliyordu, onunla 71'de beraber de hapis yatmıştık, güven ilişkisi içinde olduğumuz arkadaşımızdı. O hapisten çıktıktan sonra, ne olsa bizim arkadaşımız diye, bir güvenimiz vardı, fazla bir alış veriş ve organik ilişki içinde olmadık. Ne de olsa Saim orada diye. Buna benzer yaklaşımlarımız İstanbul'da da oldu. Biz 12 Mart sürecinde hapishanede kurduğumuz ilişkilerin birliğe katkıları olacağını düşünmüştük. Bunlardan bir tanesi Aktan İnce ve grubuyla kurulan ilişkiydi. Aktanlar, Doğu Perinçek hareketinden kopmuş ve Aydın Çubukçu'nun da içinde olduğu farklı bir grup kurmuşlardı. Hapishaneden tanıdığımız Muzaffer Doyum da İzmir'deydi ve Aktanların ekibindeydi. Bu arkadaşlar birleşiyoruz havası içerisinde, İzmir'e bizden daha sık gidip geliyorlardı. O süreçte sanki bu birlik oluyormuş gibi Saim, kendi çevresindeki ilişkilerle birlikte Aktanlarla ortak bir davranış içerisine girdi. Bu konuda bizden kaynaklanan eksiklikler olduğu kadar Saim'den de kaynaklanan eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Bir kopukluk oldu ve Aktanlar bu arada Halkın Kurtuluşu'na eklemlendi. Sanki biz de bu birliğin bir parçasıymışız gibi giderken böyle olmadığı ortaya çıktı. Nitekim bu konuda, Saim Koç arkadaşımızın *Kurtuluş* dergisinde imzasız yazdığı ve Aktancı[3] ekiple kurduğu ilişkiden ayrıldığını belirten bir yazısı da vardır. Biz tekrar ilişki kurduğumuzda Saim, oradaki birçok çalışmasının ürünlerini bırakmak zorunda kaldı ve zaaflı bir durum çıktı. Buradan hareket ederek İzmir'deki örgütlenmede yararlı olacağım düşüncesiyle bir yıl İzmir'de görev yaptım. 78'in sonbaharıyla 79'un hemen hemen sonbaharına kadar olan

[3] Aktancılar: 1974-76 yılları arasında Aktan İnce ve arkadaşlarının oluşturduğu gruba verilen ad.

zaman içinde İzmir'deki çekirdek örgütlenmemiz ve giderek kitlesel gelişmemiz açısından katkı yaptığımı düşünüyorum.

Özetlersek, bizimle iletişim kurma konusunda Saim'in eksikliği dışında, bizim bu ilişkileri yürütme konusundaki zafiyetimiz ve basiretsizliğimiz, kendisine misyon biçen arkadaşlar olarak, sorumluluğun daha çok bize ait olduğunu gösteriyordu. İzmir'e gittiğim zaman, doğal olarak Saim'le birlikte, Kurtuluş'un örgütlü yaşam ve organlı çalışma konusunda karınca kaderince bazı adımları atmış olduğunu gördüm. Saim'le oturduk konuştuk ikili olarak. Çünkü üçüncü şahsın olma gibi bir durum yoktu. İlişkiler vardı ve ancak Saim'le bunu değerlendirebilme şansına sahiptik. Ondan sonra biz yola döküldük ve orada, Kurtuluş'un Türkiye'deki genel siyasi pratiğini gözeten bir yerden örgütlü çalışmayı, gündelik siyasal çalışmanın bir parçası olabilecek kadroları, İzmir pratiğinin de bir parçası olabilecek çalışmayı Saim'le birlikte adım adım yürüttük. Burada tabii şöyle küçük bir noktayı belirtmek istiyorum; bakir bir yere gitmiş değilim ben. İzmir'e müdahalemiz her ne kadar geç olmuş olsa da biz gitmeden önce Saim'in geçmiş mücadelesinin yarattığı saygınlık içerisinde, kendi inisiyatifi etrafında bir takım insanlar vardı ve o insanlarla bir şeyler yapmaya çalıştık. Yiğidi öldürüp hakkını vermek lazım. Gidip de sıfırdan bir şeyler çıkarmadık. Mesela gittiğimde karşılaştığım önemli bir çalışma alanı Tüm Teknik Elamanlar Derneği (TÜTED) idi. Metin Aydoğan vardı başında ve onun etrafında da demokratik kitle örgütlerinde etkili olan bir kadro vardı. TÜTED bizim çalışmalarımızda bir parti bürosu gibi olanaklar sağladı. Metin Aydoğan da aslında becerikli ve yetenekli biriydi. Yanlış hatırlamıyorsam Cephe geleneğinden gelmiyordu, bizim Kurtuluş'un sınıfa bakışı, geçmiş değerlendirmesi vs. gibi "Yol Ayrımı"nda ifade ettiğimiz bakış çerçevesinde, bilinçli bir tercihle Kurtuluş'la temas kuran kadrolardan birisiydi. Belli bir birikimi vardı. Bu arkadaşların o dönem içerisinde Kurtuluş'un sadece demokratik kitle örgütlerinde değil, diğer alanlarda sürdürülecek çalışmalara yardımcı olabilecek etkileri de oluyordu. Bu bakımdan Saim Koç'un daha önceki yanılgısından çıkıp tekrar Kurtuluş'la organik bir bağ içine girmesinin, Kurtuluş hareketi açısından bir şans olduğunu söyleyebilirim. Saim'in etrafında sadece demokratik kitle örgütleri alanında değil, İzmir'deki çalışmayı yürütecek genç-

ler bazında da ilişkiler vardı. Kısa bir sürede Dev-Gör ve Dev-Lis çalışmalarını yürütebileceğimiz bir kadro ile tanıştım. Örneğin, bugün SYKP'nin İzmir'deki örgütlenme çalışmalarında etkin bir rol üstlenmiş olan Ruşen arkadaş o dönemde Dev-Lis örgütlenmesinin sorumlusuydu. Dev-Gör'ün başında da şimdi SYKP'li olup Gaziemir HDP İlçe Eşbaşkanı Levent arkadaş vardı. Benim bunları geliştirmek, şekil vermek anlamında katkılarım olmuştur. O malzemeyi yeniden yaratmadık, Saim'in etrafında o insanlar vardı.

Bunu anlatmadan geçemeyeceğim. O dönemin çalışmaları içerisinde olan arkadaşlar, gençler de bilirler; çünkü çok kalabalık bir kadro içerisinde yaşanan bir şeydi. Yanlış hatırlamıyorsam o döneme kadar hiç korsan gösteri yapılmamıştı İzmir'de. Dediğim tarih 78'in sonu 79'un başı olabilir. Hâlbuki bu arada, binlerce insan İstanbul ve Ankara'da, daha çok da Ankara'da sokaklara, Kızılay'a dökülüyor, Hacettepe'de vs. böyle şeyler oluyordu. Şimdi neyi bahane ettiğimizi unuttum, bir korsan gösteri örgütlemeye çalıştık, bir adım atılsın diye. Ben kaçak olduğum için örgütleyicisi değildim, Saim örgütlüyordu. Gençlerin ağırlıkta olduğu, mahallelerden gelen gençlerin olduğu otuz- kırk kişilik bir korsan gösteri düzenlendi. Biz de heyecanla bekliyoruz İzmir'de bir korsan gösteri nasıl olacak diye. Böyle bir acemilik, heyecan da vardı. Nasıl olduysa daha korsan başlarken iki tane sivil polis gelmiş, onların bir tutumuyla korsan gösteri akamete uğramış. Bana aktarılan buydu. Böyle bir şey olmuş. Benim o günkü mentalitem içerisinde bunu kabullenmek zordu. Çok sert bir tepki gösterdim, "Nasıl olur böyle bir şey, bunu yapamıyorsak nasıl devrim yapacağız. Bir korsan gösterideki otuz kişiyi, polis gelip dağıtıyorsa niye devrimcilik yapıyoruz?" diye tepkimi yüksek sesle dile getirmeye başladım o anda. Ondan sonra "Bu gece, uygun bir yer neresi varsa, toplayabileceğiniz ne kadar insan varsa hepsini toplayın, bu gece bunu konuşacağız" dedim, tamam mı? Savaş'ın Güzelyalı'da bir evi vardı, öğrenciydi o zaman, onun evi uygundu, yanlış hatırlamıyorsam. Düşünün otuzu aşkın kişi toplandı gece 22.00 civarında, çünkü akşamüstü 17.00 sularıydı o korsanın olduğu saat. O toplantıda ben, yine jargona uygun ama sert bir üslupla, "Nasıl iki polis dağıtabilir bizi" diye bir ajitasyon konuşması yaptım. Bu konuşmanın sonunda, "Eğer siz bunu yapamayacaksanız, gider tek başıma ayrı yerde korsan da yaparım, bunu da

gösteririm size" dediğimde, insanların gözlerindeki çakmağı gördüm. Oradan üç beş tane "Yok abi biz hallederiz" diyen ses yükseldi ve bu olayın iki üç gün sonrasında aynı yerde tekrar bir korsan gösteri düzenlendi. Daha kalabalık bir kitle geldi o zaman, otuz beşse elli kişi oldu. Polis geldiğinde de özel görevli olan sivil polisleri darp ederek çıkarttılar oradan. Daha önce güvenlik almışlardı, nasıl yapacaklarına dair de konuşmuştuk. Gençlerden sekiz on kişilik bir güvenlik ekibi kurmuştuk. Polisleri kovalamışlar oradan ve korsan gösteriyi yapmışlar. Benim katkım; aldığım tutum ve onları o gece toplayarak sert biçimde eleştirmek oldu. Bunu da anlatmak istedim. Küçük ama önemli bir şeydi. İzmir'in devrimcileşmesinde o korsan gösterinin, ikinci seferde başarı ile sonuçlanmasının önemli bir payı olmuştu. Çünkü daha sonra gerek Yeşilyurt'taki gerek Buca civarlarındaki ve başka bölgelerdeki anti-faşist mücadelede, arkadaşlarımız kendi içlerinde tutarlı davrandılar ve faşistlerle çok kararlı mücadele sürdürdüler. İzmir'deki örgütlenmemiz Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu'na göre daha geriden gelmiş olsa da kısa bir sürede kendini duyurmaya başladı. Bu aynı zamanda politik çalışmayla da bağlantılı oldu. Afişleme, bildiri vs. bunlar da etkili oldu. Kurtuluş'un genel kampanyalarının da bir parçası orada hayat bulunca, kısa sürede Kurtuluş kendisini duyurmaya başladı. Bu hava geriye döndüğünde bizim kadroları etkiledi, onlar daha çok motive oldu.

Burada, geçerken değineceğim olaylardan birisi, benim bizzat orada bulunduğum zamanda, TKP ile yerelde olan çatışmamızdır. Nedenini unuttum ama yanlış değilsem orada bizim örgütlenmemiz, faaliyet sürdürmemiz rahatsızlık uyandırmıştı. O tarihlerden sonra sol içi çatışmalarla ilgili tavrımız belliydi; sosyalist demokrasi anlayışımızın, başka komünistlerle bir arada olma konusundaki tavırlarımızın, 80 sonrasındaki yaklaşımlarımızın özeleştirilerini yaparak geliyorduk. Ama o dönem, kaçınılmaz biçimde orada da çatışmalar oldu. İGD, İzmir'in en güçlü gruplarından biriydi. Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu da güçlüydü belli bölgelerde. TKP'nin en güçlü olduğu merkezlerden biriydi İzmir. Okullarda veya başka yerlerde onların alanına girdiğimizden olacak, şimdi tam hatırlamıyorum ama rahatsız olmuşlardı ve sudan bahanelerle olay yarattılar Konak civarında. İGD'liler bizim o dönem tanınmış bir arkadaşımızı dövmüşlerdi, güya Halkın Kurtuluşçusu

zannetmişler. Biz de Konak'ta tertibat alarak onların derneklerine girmesini engellemiştik. Ankara üzerinden geldiğimiz ve pratik yaşam içerisinde o dönemin sosyalizm anlayışındaki sekterlikten biz de yeterince nasiplendiğimiz için, bunları kaldıracak durumumuz yoktu. Biz onlara o dönemde gerekli mukabeleyi gösterdik. Onların Konak'ta bir dernekleri vardı, öyle hatırlıyorum, orası basıldı. Sonra değişik kahvelerde, bulundukları yerlerde bir takım pratik eylemler yapıldı. Fazla sürmedi, bir iki gün sonra onlar sürdüremediler ve anlaşma yaptık. Çünkü biz genel bir saldırı yaptık açıkçası, şimdi bunu söylemekten de çekinmiyorum. Bu sözlü tarihte nasıl anlatılır bilmiyorum ama bunlar da gerçek. Bunları kahramanlık edebiyatı gibi sunmak şu saatte abes olur. Ben öyle düşünmüyorum; bizzat bu sol içi çatışmaların sembol ismi gibi göründüğüm için, ben bunu bir övgü gibi olsun diye değil ama yaşanan bir olay olduğu için anlatıyorum. Yaşanan olayı atlayarak bir tarihin anlatılmayacağını düşünüyorum. Çünkü daha sonra başkalarıyla olmadı. İzmir'de sol içi çatışma İGD ile oldu, açıkça söylemek gerekirse.

79'un sonlarına doğru, Kasım ayı civarında ayrıldım İzmir'den. İzmir'de bulunduğum süre içerisinde önemli bulduğum olaylardan biri de 1 Mayıs'a katılmak meselesiydi. Yanlış hatırlamıyorsam 79 yılı içerisinde, 1 Mayıs öncesi sıkıyönetim değişik illerde yayıldı ve İstanbul'da da sıkıyönetim ilan edildi; sokağa çıkma yasağı koydular. Biz 77'den beri 1 Mayıslarda " İşçi sınıfı nerede ise biz de orada kutlarız" dedik ve bu geleneği aslında bugüne kadar da sürdürdük. Ama DİSK sokağa çıkma yasağıyla – o zaman TKP'nin etkinliğindeydi – çark etti İstanbul'da, sokağa çıkma yasağına karşı bir yılgınlık gösterdi. İstanbul'da sıkıyönetim vardı ama İzmir'de yoktu. Egemen sınıf bir nefes borusu bırakmıştı, oraya yönlendiriyordu. DİSK mitingini İzmir'e aldı. DİSK'in bu tutumu karşısında Kurtuluş, sıkıyönetimden dolayı DİSK oraya gidiyor diye kutlamanın doğru olmadığı, yani oraya katılmanın doğru olmayacağı şeklinde bir karar aldı yanlış hatırlamıyorsam. Böyle bir durumda biz de İzmir'de 1 Mayıs'a katılmamış olacaktık. 1 Mayıs iki yerde kutlanıyordu İzmir'de: İGD Konak'ta, Halkın Kurtuluşu ve Dev-Yol da Karşıyaka-Alaybey meydanında miting izni almıştı. Bilindiği gibi o dönemde eylem birliklerindeki ilkelerimiz; antiemperyalist, anti-faşist, antişovenist olmaktı. Dev-Yol'la Halkın Kurtuluşu ise geçmiş pratik eylemlerde bu ilke-

ler bağlamında ilişki içine girmiyordu. Onlardaki eylem birliği zemini, o dönemden aklımda kaldığı kadarıyla, "ilkelerde birlik ve ajitasyonda serbestlik" sloganında ifade buluyordu. Böyle bir esneklik içerisinde ilişkilerini sürdürüyorlardı. DİSK'in İstanbul'a sıkıyönetimin gelmesi ve sokağa çıkma yasağı karşısında belli bir yılgınlık ve ürkmeyle yapacağı mitingi, İzmir'de İGD'nin düzenleyeceği alana alması prensiplerimizle çeliştiği için biz o mitinge katılmadık. Aynı şekilde ilkeler açısından problemli olan Karşıyaka'da da katılmamayı öngörüyorduk. Aslında örgütün merkezi 1 Mayıs Komitesinde Şaban, İsmet ve ben vardık yanlış hatırlamıyorsam. İzmir'de uzun süredir örgütlenme ve pratik faaliyet sürdürdüğümüz ve İzmir örgütlenmesi için özel ve iddialı bir çaba içinde olduğumuz için, bu 1 Mayıs'a ciddi bir biçimde hazırlanıyorduk. İzmir'in yerel çapına göre kitlesel bir katılım sağlamayı ve çevreyi de oraya taşımayı düşünüyorduk. Bu nedenle ben Muğla ve Denizli'ye de gitmiştim. Muğla'da kitlesel bir harekettik, oradan daha fazla insanın katılması durumu vardı. Denizli'de kısmen katılım sağlayacak bir kitle vardı ama Muğla daha kalabalıktı. Bu durumda İzmir'deki Kurtuluş İl Komitesiyle oturduk, değerlendirdik. Bu çalışmaların ürününü almazsak İzmir'deki örgütlenmemizin zaafa uğrayacağı düşüncesiyle o dönemin ilkesel yaklaşımını delen bir biçimde Karşıyaka'daki mitinge katılma kararı aldık. Ankara'dan da İzmir'e ciddi bir katılım için hazırlık vardı. Yanlış hatırlamıyorsam DİSK gelmemiş olsaydı biz Konak'ta miting yapacaktık; ona göre hazırlanıyorduk. Orada bir problem yoktu. İlkeler meselesi değildi oradaki mesele, onlarla beraber olmada problem yoktu. Çünkü pankartlarımızla falan, biz kendimizi ifade etmiş olacaktık aynen 77 1 Mayıs'taki gibi. Onlarla oturup bir eylem birliği yapmıyorduk, düzenlenmiş bir mitingin bir parçası oluyorduk. 77'de de ilkelerde birlik yaparak Taksim'e gitmedik. Ama DİSK'in İstanbul'dan kaçıp mitingi oraya alması zaafıyla Konak'taki mitinge katılmanın doğru olmayacağı kararı çıkmıştı. Bunun üzerine çalışmalar boşa gitmesin diye Karşıyaka'ya katılırız dedik. Fena da olmadı. Ankara'dan iki bin kişiye yakın insan geldi otobüslerle. O mitinge Ankara'nın gelmesi İzmir'in havasını değiştirdi. Hatta orada diğer örgütlerin yapmadığı Marx, Engels, Lenin'in büyük pankartını Karşıyaka'da bir apartmandan sarkıttılar. Özetle o mitingden biz kazançlı çıktık fakat bu, MK'de ciddi bir sorun ve tartışma yarattı. Özellikle Doğan Tarkan bunu çok büyük sorun et-

ti, ilkesizlik olarak değerlendirdi. 1 Mayıs akabinde yaptığımız ilk MK toplantısında bir kriz haline gelince, ben özeleştiri yaptım ama o miting de yapılmış oldu. Ben özeleştiri yapmama eğilimindeydim ama arkadaşlar krizi aşmak için benden bunu istediler ve ikna ettiler.

Bu noktada Ali Küçük'e özel bir paragraf açmak isterim, şimdi aramızda yok. Ali Küçük'ün Kurtuluş'la olan ilişkisi İstanbul'da benim üzerimden olmuştu, Göztepe Kültür Derneği etrafında örgütlenmişlerdi, sanıyorum İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde okuyordu o zaman. 76'da İstanbul'a geldiğimde yaptığım görüşmeler sırasında Ali, Kurtuluşcu olmuştu ve çok özel bir dostluk kurmuştuk. Ben İzmir'deyken Ali askere gitti. Köyceğiz'de olması nedeniyle arada bir İzmir'e geliyor, orada da muhabbetimiz oluyordu. Ben, Ali'yi gözüme kestirmiştim, askerliği bitince İzmir'e almak istedim, o da kabul etti. Hakikaten İzmir İl Komitesi oluşturulurken Ali, komitenin önemli bir parçası oldu. Ben ayrıldıktan sonra İzmir'de kaldı, 80 cuntasına kadar da orada kaldı. Ali mütevazı kişiliği, çalışkanlığı, birikimi ile hem kadrolar arasında sevilen bir insan oldu hem de çalışmalarımıza özel katkıda bulundu. Ali Küçük'ün 90'lardaki *Söz* dergisindeki ve arka planda, mutfaktaki görünmeyen çabalarını, katkılarını ayrıca değerlendirmek gerekir. Nitekim daha sonra İzmir'de de örgütlenmenin temel dayanaklarından biri oldu.

İzmir'de TÜTED içindeki Metin Aydoğan gibi arkadaşlar, bir süre sonra Kurtuluş'un genel bir örgütlenme ve ihtilalcilik anlayışıyla – şimdilerde Atatürkçü Düşünce Derneği'nin aktif çalışanlarından biri olmuş – pek uyuşmayan tutum içine girdi. Sürekli sorun yaşamaya başlamıştık. Saim Koç'un inisiyatifini, İzmir'deki örgütlenme faaliyetindeki konumunu çekemez haldeydi. Saim Koç'la sanki kariyerizm temelinde bir rekabeti var gibiydi. Saim böyle değildi, bu konuda hiçbir eksiklik yapmadı. Tersine İzmir örgütlenmesinde Metin'in önemini de bildiği için, kaybetmemek için mümkün olduğu kadar esnek davrandığını biliyorum. Fakat bütün bunlar ben İzmir'den ayrıldıktan sonra da devam etti, sonra biz 80 öncesinden Metin'le koptuk. Oraya dışarıdan Ali Erdinç, Mehmet Kurnaz gibi arkadaşlar da getirdik. Onlar da İzmir'de katkılı oldular.

İzmir'de kadın arkadaşlar da yer yer faaliyette yer alıyorlardı. Gönül (Sevindir) de bu çalışmalara katılıyordu. Ama kadın sorunu bağlamında bir

çalışma hatırlamıyorum. Kadın arkadaşlar vardı hatta onlarla ben 90'lardan sonra da karşılaştım. Kimliklerini koruyorlardı. Pratik faaliyetin bir parçası olma konusunda faaldiler. Hem gençlik bazında hem de mahalle çalışmalarında vardılar. Ama kadın sorunu bağlamında bir çalışma yoktu, zaten Kurtuluş'un kadın sorununa bakışı itibariyle böyle bir perspektifi söz konusu değildi. Mesela Ankara Devrimci Kadınlar Derneği'nde başka siyasetlerden çok farklı olmayan, Kurtuluş'a kadın eleman kazandırma, daha çok kadının pratik faaliyet içinde çalışmasını sağlama gibi bir algılanış vardı diyebilirim. Belki kadın sorunu bağlamında çok izafi, çok tali şeyler olmuş olabilir, o dönemin materyallerine bakmak lazım ama benim aklımda kalan genel olarak teşkilata kadın kazandırma şeklindeydi.

O dönemde kadınların sayısının az olduğunu çeşitli görüşmelerden de biliyoruz. Kitleler içerisinde olabilir ama siyasi faaliyet içerisinde...

O dönemde kadın olarak kim vardı derseniz aklıma çok isim gelmiyor doğrusu. Daha ben Ankara'dayken Mehmet Kaptan'ın o dönemdeki kadın arkadaşı Mine'yi hatırlıyorum. Bu arkadaşlar Siyasal çevremizdendi. Çevre ilişkisi bunlar, siyasette aktif biçimde olanlar değil. Daha sonra Mahir'in eşi olan Zerrin var. Ayhan falan hep 71'den gelen ama politikada aktif olmayan çevremizdeki kadın arkadaşlar. Mesela daha sonra eşim olan Gönül'le (Sevindir) ilişki kurduğumda, Kurtuluş'un Basın Yayın Okulu'ndaki beş kişilik komitenin bir üyesiydi. Politikada bir aktivitesi vardı. Benimle bağlantılı olarak değil, ben tanıştığım zaman böyle bir komitenin içindeydi. Süreç içerisinde kadın derneklerimiz oldu. Bir dernekleşme oldu ve kadın sorununa ilişkin özgün bir çalışmanın başlatıldığı bir gerçek ama açık söylemek gerekirse erkek egemen anlayışından sıyrılmış bir kadın çalışması değildi. Mesela örgüt içinde herkes eşittir deniyordu ama gerçekte eşit değildi tabii. Sosyalistler eşittir lafı kadın da erkek de eşittir demek değildi, eşitlik yoktu ama böyle algılanıyordu. 80 darbesine gelirken herhalde örgüt üyesi olarak tek bir kadın arkadaş hatırlıyorum, o da Doğan Tarkan'ın eşi Sevil'di. Öyle hatırlıyorum. Kadın arkadaşlarımız vardı hayatın içerisinde. Mesela sonradan Metin Ayçiçek'in eşi olan Armağan, Hacettepe'den. Sayabileceğim böyle kadınlar var. Benim aklımda olmayıp da başkalarının söyleyebileceği kadın arkadaşlar vardır. Mesela Nevin vardı intihar etti, Öner'in eşiydi, o da aktif-

ti, mahalle çalışmaları içindeydi. Geriye dönüp baktığımızda o çalışmaların, bizim kadın sorunundaki gelişmemize katkılı, yararlı, yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. O dönemde derneğin kurulması falan, Marksizm-Leninizm'in kadına bakışından daha bağımsız bir kadın çalışmasıdır. Sanıyorum dergi de çıkardılar veya broşürleri olmuştur. Bunların daha sonra bizim kadın alanındaki fikri gelişimimizde katkı sağlamış olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda tevazu da göstermeyelim. Ama daha çok cuntadan sonra, 82'lerde kadınlarla ilgili Kurtuluş'un aldığı bir karar vardı, o kararın önemli olduğunu düşünüyorum. Bu çok sonra tabii. 83'e kadar kadınların daha çok evde erkekleri koruyan, kamufle eden rolü vardı. Politikada aktif olan değil, erkeklerin politika yapmasına yardımcı olan yan unsurlar diye değerlendiriliyordu, doğrusu benim dönemimde de öyleydi. Açık söylemek gerekirse Gönül, cuntaya kadar aktif politik yaşamın içinde oldu bulunduğumuz yerlerde ama cuntadan sonra daha çok mahalleye veya komşulara karşı kamuflaj anlamında bir pozisyona çekildi. Kendi yaşamımdan biliyorum.

Sonra İzmir'den İstanbul'a dönüyorsun herhalde ve bu arada Bursa'nın örgütlenmesiyle de uğraşıyorsun...

Bu sırada İzmir'de meydana gelen Tariş direnişlerinde Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu ile birlikte bizim arkadaşlar da yer aldılar. Kurtuluş açısından bunlar olumluluklardı. Biz de o Tariş direnişinin bir parçası olduk. Bunu belirtmek isterim.

İzmir'den İstanbul'a döndüğümde sıkıyönetim başlamıştı, ben tekrar MK üzerinden İstanbul faaliyetinin bir parçası olmuştum.

Cuntaya giden yolda Kurtuluş'un nasıl bir perspektifi vardı diye birkaç cümle ile bir şeyler belirtmek istiyorum. Örneğin Mart ayında sıkıyönetimin Türkiye çapında yaygınlaşmasıyla *Kurtuluş* dergisinin 31.sayısında, verili durum "Türkiye freni patlayan bir araba gibi yokuş aşağı yuvarlanıyor ve bir askeri darbeye doğru gidişin ayak sesleri duyulmaya başladı" şeklinde tespit ediliyordu. Aslında bu tespiti yapan bir hareket, ona uygun da bir konumlanma içinde olmalıydı. Ama geriye dönüp baktığımda cunta gerçekleştiği zaman bizim hazırlığımızın da yeterli olmadığını, o günkü anti-faşist mücadele ve siyasal karmaşanın içerisinde akıntıya kaptırıp gittiğimizi ve tespitlerimize uygun tedbirlerimizi almadığımızı söyleyebilirim. 1980 Ağus-

tos başında Antalya'da başlayan, İstanbul'da devam eden ve bir hafta süren MK toplantısı oldu. 12 Eylül'den kısa bir süre öncesine denk geliyordu bu toplantı. Kurtuluş hareketinin kitleselliği ve Türkiye'deki genel gücüne paralel olarak, bir gün, iki gün değil bazen bir hafta süren MK toplantıları yapıyorduk. Çünkü konuşulacak epey sorun birikmiş oluyordu. İki ayda bir toplanıyorduk zaten. O toplantının gündemlerinden birinde, Dev-Yol'un *Demokrat* gazetesini çıkarması üzerine, biraz rekabetçi anlayışla "Biz de böyle bir gazete çıkarabilir miyiz?" diye konuşmuştuk. Haftalık bir *Kurtuluş* gazetesi çıkıyordu, 25 bin civarında satılıyordu, militan dağıtımı vardı. Böyle bir tespiti yapan bir hareket, o günlerde, gündelik gazete çıkarabilir miyiz meselesini gündem konusu yapar mı? Mesela ben hatırlıyorum, İlhami gibi arkadaşlar karşı çıkarken, Mahir, Doğan Tarkan ve ben böyle gündelik gazetenin çıkarılması taraftarı olmuştuk. Bu ironik bir şey aslında. Örneğin biz o tespiti yaptığımız sırada, hareketin sürekliliğini sağlamak üzere MK'dan iki arkadaşımızı yurt dışına çıkarma kararı almıştık. Bunlardan birisi Mahir Sayın, diğeri de Doğan Tarkan'dı. Bunu ancak cuntadan bir ay sonra yapabildik. Bunda o arkadaşların gönülsüzlüğü de etkili oldu. Burada anti-faşist mücadele ve hayat sürerken terk edip gitmenin yarattığı duygusal karşı çıkışları vardı, yani ilkesel bir karşı çıkış değil de ağırdan alma halleri vardı; ama MK'nın da bir irade koyduğunu söyleyemeyiz. İrade koyulsaydı, o arkadaşlar duygusal duruşlarını devam ettiremezlerdi. Buna o dönemin çelişkisi olarak değinmek istedim. Kurtuluş'un darbe tespiti yapmakla birlikte gerekli hazırlığı yapmadığını, tedbirleri almadığını görüyoruz.

Bu arada 80 yılındaki hareketliliğim üzerine de birkaç şey söylemek istiyorum. Bursa'da arkadaşlarımızın çabalarıyla örgütlenme adımları atılmıştı. Burayla ilgilenme görevi de bana verilmişti MK tarafından. Orada belli mahallelerde anti-faşist mücadeledeki genç arkadaşlarımızın çabalarıyla kendimizi duyurmaya başlamıştık. Bu örgütlenmenin biraz daha geliştirilmesi ile ilgili bana görev verildi, Bursa'ya gittim fakat oradaki çalışmayı yürüten bazı arkadaşlarla Kurtuluş'un genel çalışma tarzı anlayışı itibarıyla problemler çıktı. Cunta öncesi birkaç aydan söz ediyorum. Şükrü arkadaşımızı Bursa'dan almak durumunda kaldık. Benim yaptığım öneri ile oldu bu ve MK'da rahatsızlık yarattı. Doğan Tarkan zemininden gelen bir arkadaş ol-

ması, biraz sübjektif bir sıkıntı yarattı ama benim önerimde, açık söylemek gerekirse herhangi bir kasıt yoktu. Cephe zemininden gelen bir arkadaş da aynı mentaliteyi sürdürse aynı tutumu alırdım. Nedenini çok basit bir cümleyle ifade edersem; bürokratik bir örgüt anlayışı ile hareket ederek oradaki faaliyetin geliştirilmesinde engel oluşturmuştu. Zaten sınırlı bir gücümüz varken ve bu gücü rasyonel olarak örgütlenmemizi geliştirmek için kullanmak gerekirken bürokratik yaklaşım, pratik çalışmayı yürütmede sıkıntı yaratıyordu. Şimdi geriye baktığımda belki o arkadaşın alınıp bir yere gönderilmesi eksiklik olabilir ama o anlayışla da – eğer cunta gelmemiş olsaydı – orada gelişebilmemiz zor olurdu. Bu benim dahlimle oldu çünkü başka bir dolayımla Kurtuluş tarihi açısından bu konuşulabilir, bununla ilgili düşüncemi de söylemiş olayım.

Yine o dönemde Mersin ve Adana'da örgütlenme faaliyetimizin geliştirilmesi, orada örgütsel düzeyimizin yükseltilmesi için görev aldım. Bursa, Adana ve Mersin'e ilk defa gidiyordum, daha önce görmemiştim o şehirleri. Mersin bağı "Yol Ayrımı" yazısı ve *Kurtuluş* dergisindeki kesintisiz devrim ve 71'in değerlendirilmesi içerikli yazıların etkisiyle Kamil Körünoğlu ile kuruldu. Mersinliydi Kamil ve sanırım Cephe hareketinden gelmiyordu, Cerrahpaşa'da okuyordu bildiğim kadarıyla ve Mersin'de oldukça kitlesel bir hareketimiz oldu. Ama Adana'da örgütlülüğümüz hemen hiç yoktu. Adana'da esas olarak Kamil'in özel çabalarıyla ve Mersin'deki kadro potansiyelimizin sağladığı olanaklarla bir alan açıldı. Orada başka yerlerden mesela Kayseri'den gelen arkadaşlar da yer aldı. Adana'da Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu daha etkin ve kitleseldi, onların yaptığı bazı yanlışlar, bizim antifaşist mücadelede etkin olmamız Adana'da bizi parlattı. Ben gitmeden önce orayla Şaban ilgileniyordu. Bunu belirtmekte yarar var. Muhtemeldir ki her gidiş gelişinde, bizden oraya bir şey katıyordu. Ben, hem anti-faşist mücadelenin örgütlenmesi hem de örgütlülük düzeyimizin yükseltilmesiyle Mersin örgütlenmesinin potansiyelini daha rasyonel hale getirmek, oradan bazı arkadaşlarımızı gerektiğinde Adana'ya transfer ederek Adana'daki çalışmaları da yürütmek üzere MK'dan görevli olarak gittim. On beş bin kişiyi yürüten bir potansiyel vardı Mersin'de ve olay da yaratıyordu.

İşin ilginci daha önce bahsettiğim cuntanın gelişi ile ilgili tespitleri yaptığımız toplantıda, benim anti-faşist mücadelenin örgütlenmesi için MK tarafından 6 aylığına Adana'ya gitmem konuşuldu. Karadeniz'de sıkışmışlığımız vardı, Karadeniz'de de anti-faşist mücadele açısından zaaflar yaşanıyordu. Örgütlülüğümüzün en yüksek düzeyde olduğu Samsun'da son dönemlerde anti-faşist mücadeledeki bazı eksikliklerden dolayı kayıplar veriyorduk. Sanıyorum Bafra'da ölümler oldu. Trabzon'da daha önce başladı zaten. Karadeniz Bölgesi'nde Fatsa ve Artvin dışında genel bir etkinliğimiz, kitlesel bir hareketliliğimiz vardı. Karadeniz Dev-Genç bağlamında yürütülen çalışmaları, Kurtuluş çalışmalarıyla bütünleştirerek oldukça etkili bir çalışma yürüttü oradaki yoldaşlarımız. Ama özellikle Karadeniz'deki faşist hareketin saldırılarını göğüslemekte zorlanıyorduk. Ben Adana'da altı ay kaldıktan sonra Karadeniz'e geçecektim. Ben Adana'dayken Karadeniz'de alt yapının hazırlanması için Şaban görevlendirilmişti. Şaban gidip geliyordu. Açık söylemek gerekirse benim Karadeniz'e gidişim örgütlülükten çok, orada verdiğimiz kayıpları dikkate alarak anti-faşist mücadelenin yükseltilmesi ve örgütlenmesi ile bağlantılıydı. Oraya ben, anti-faşist mücadelede uzmanlaşmış özel bir ekiple gidecektim, onun için gerekli olan ihtiyaçlar da temin edilecekti. Bütün bunlar MK'nin son toplantısında kararlaştırılmıştı. O yaz benim için böyle bir koşturmaca içinde geçti. Biz Kamil'le beraber bütün hazırlıkları yapmıştık. Şöyle söyleyeyim, eğer cunta gelmeseydi biz üç-dört gün sonra uçakla Samsun'a gidecektik.

12 Eylül'den önceki günlerde İstanbul'a gelmiştim MK toplantısı için. Nitekim toplantı bitti, eve gittim, evim Şişli'deydi, bir-iki saat sonra Doğan Tarkan geldi, "İstanbul Tabip Odası'ndan Şakir Derkut aradı, DİSK üzerinden bir bilgi aldığını, bizimle görüşmek istediğini söyledi. Cunta ile ilgili bilgi verecek" dedi. O ilişki nasıl kuruldu şimdi bilemiyorum. Biz Teşvikiye'deki Sütiş'e geldik. Doğan, ben, Şakir Derkut buluştuk. DİSK'ten istihbarat aldığını, 13 Eylül'de cuntanın geleceğini söyledi. Bizim astsubaylar içinde de örgütlenmemiz vardı, o örgütlenmede esas olarak benimle bağ kurulmuştu; başka bir arkadaş üzerinden yürütüyordum ama benim direkt bağlantım vardı. O arkadaşla görüşmek üzere gece Bakırköy'e gittim, o zamanki kadın arkadaşım Gönül'le birlikte. Yollarda bir şey yoktu. Arkada-

şımızın İncirli'deki evine gittik, yakınlarda asker arkadaşları vardı, gidip bir durum var mı diye öğrenmesini istedik, arkadaş gitti, saat 24.00'e doğru döndü. "Orduda alarm verilmiş, kışlada kalacaklarmış" deyince biz durumu az çok anladık. Nöbetleri olmadığı bir zamanda bırakmamışlar. Saat 3.00 gibi yatmıştık, pencereler açık, sıcak da vardı, sabah saat 6.00 sıralarında su içmek için kalktığımda aşağıdan bir müzik sesi geliyordu, balkondan eğildim baktım, Harbiye Marşı çalıyordu. Biraz daha kulak verdim, ben bu marşı 1960 ihtilalinden biliyorum. Hemen gittim televizyonu açtım gayri ihtiyari. Açtım ki Kenan Evren konuşuyor. Yani 13 Eylül değil 12 Eylül'de geldi cunta ve sokağa çıkma yasağı vardı. Biz böyle kalakaldık Bakırköy'de. Akşamüstü ekmek alma bahanesiyle çıkalım, bakalım dedik, ev sahibi arkadaşla çıktık. Bizim Asmalımescit'te Kurtuluş'a ait ve devletin bilmediği bir büromuz vardı, herkesin orada olabileceğini düşünerek sokağa çıkma yasağının kalktığı 13 Eylül günü orada buluştuk. Öğlene doğru İstanbul'daki herkes bu büroya geldi. Şaban ile Ali Ankara'ya gitmişlerdi.

MK'nın İstanbul'daki beş üyesiyle yaptığımız bu toplantıda darbeye ilişkin ilk değerlendirmeyi de yaptık. Bu değerlendirmede Mahir Sayın, "Cuntanın kısa sürede gidici olmayacağını, 12 Mart'a benzemeyeceğini, devrimci ve demokrat harekete büyük darbe vuracağını, Kürt hareketinin içinde bulunduğu durumu da dikkate aldığımızda, esas olarak cuntanın geliş sürecinde alınan ve çok önemli olan 24 Ocak Kararları'nın sancısız bir biçimde hayata geçebilmesi, neoliberal politikaların uygulanabilmesi için adım adım hazırlandığını" söyledi. Bu genel tespitler ışığında, 12 Eylül cuntasının tasarlanan rejimi kurmadan, devrimci hareketi iyice budamadan gitmeyeceği öngörüsü dile getirildi. Mahir'in cuntanın ikinci günü yaptığı bu yorumun adım adım gerçekleştiğini daha sonra gördük. 12 Mart'a benzemedi gerçekten. Bunu cezaevindeki uygulamalarıyla da katmerli bir biçimde gördük. 12 Mart'la kıyas kabul etmeyecek zindan koşulları, baskı ve zulüm koşulları kendisini ortaya koydu. Başta Diyarbakır olmak üzere Mamak ve Metris'te bunlar yaşandı.

O toplantıda ilk konuştuğumuz şey, öncelikle sosyalistlerin cuntaya karşı birleşik bir cephe oluşturulması idi. Bu cephenin sosyalistlerle sınırlı olmamasından, daha geniş demokrasi güçlerinin de içinde olacağı, hatta daha

önce yaşanmış cunta tecrübelerini de dikkate alarak, cuntaya karşı çıkabilecek burjuva liberal güçlerin bile yer alabileceği, çok geniş bir cepheden söz edildi. Bu cephenin kuruluşunun sağlıklı, istikrarlı ve daha başarılı bir şekilde gerçekleşmesinin ön adımı olarak da ihtilalci hareketler açısından ve kitleselliğe tekabül eden yanlarıyla Dev-Yol, Halkın Kurtuluşu ve Kurtuluş'un, öncelikle bu üç örgütün, genel bir çerçevede anlaşması sonra da bütün diğer örgütlere ve demokrasi güçlerine – TKP de dâhil buna – bir çağrı yapmasının doğru olduğu düşünüldü. Bunda mutabık kaldık. Cuntaya karşı oluşturulacak olan cephenin de çok fazla ayrıntılı bir çerçevede değil, askeri diktatörlüğe karşı bir çerçevede ifade edilmesinin yeterli olacağını düşünerek "Cuntaya Karşı Birleşik Cephe" diye formüle ettik. İçine sosyalist kriterler koymanın doğru olmadığını düşündük ve ilk etapta Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu ile konuşmamız gerektiğini kararlaştırdık.

Dev-Yol'la 80 Haziran'ından beri politik ilişkimiz kesilmişti. Haziran ayında, Dev-Yol'dan ve Kurtuluş'tan birer arkadaş ölmüştü. Bundan dolayı aramızda ciddi sorunlar yaşanmış, sonra ateşkes durumu olmuştu. O çatışma bitmişti ama politik ilişkimiz de kopmuştu. Bu nedenle ilk önce Halkın Kurtuluşu ile temas kurduk. MK adına bu görüşmeler için Şaban arkadaşı görevlendirdik. İlk önce Halkın Kurtuluşu ile görüşme oldu, bu görüşmede "Dev-Yol'la biz görüşürüz, aracı oluruz" dediler ve onlar aracılığıyla Dev-Yol'a bu teklif iletildi. Fakat Dev-Yol umursamaz ve küçük gören bir şekilde yaklaştı. Yanlış hatırlamıyorsam, bu görüşmeye Halkın Kurtuluşu'ndan Gökalp Eren, Dev-Yol'dan da o zaman Dev-Genç Başkanı olan Yasin Ketenoğlu gelmişti. Bunları Şaban'ın verdiği bilgi üzerinden anlatıyorum, ben görüşmüş değilim. Şaban bu görüşmeleri yapan yoldaşımızdı. Dev-Yol'un tavrı olumsuz oldu. "Kurtuluş denen bir hareket var mı ki sanki. Siz kendiniz yürüyün, görelim sizi bakalım" gibi yukarıdan bakan, ortak bir cephe oluşturma konusunda istekli olmayan, burnundan kıl aldırmayan bir tutumla reddedildi. Biz Halkın Kurtuluşu ile devam edelim diye düşündük, onlarla anlaşalım, sonra da diğerlerine götürelim, Dev-Yol katılmadı diye pes etmeyelim, dedik. Fakat Halkın Kurtuluşu da demokratik devrim programı çerçevesinde bir ittifak ilişkisi öneriyordu. Yapılan tartışmalarda Halkın Kurtuluşu da geri adım atmayınca bizim girişimimiz akamete uğradı ve

tek başımıza yola devam ettik. Devrimci hareket olarak "Hadi bakalım herkes kendi boyunun ölçüsünü alsın" diyecek bir lükse sahip değildik ama hayat da bizim düşündüğümüz gibi yürümüyor. İrademiz dışında gelişmeler oluyor.

İlk ve büyük darbeyi Dev-Yol yedi. Türkiye genelinde örgütlülerdi ama arka arkaya gelen birkaç darbeden sonra da politikayı üç ay tatil ettiklerine dair bilgi aldık. Böyle bir süreç devam ederken bizim hemen ilk etapta yapmak istediğimiz, hareketin sürekliliğini korumak üzere iki arkadaşımızın yurt dışına çıkarmayı tekrar kararlaştırmak oldu. En kısa sürede bu arkadaşların yurt dışına çıkması için hazırlıklara girişildi ve Ekim ayı içerisinde Doğan Tarkan ve Mahir Sayın Suriye üzerinden Filistin'e gitti. Tabii bu gönderme sadece onlarla kalmayacaktı.

Kurtuluş'un bu süreç içerisinde, Mahir Sayın'ın yaptığı yorum üzerine, nasıl bir taktikle yürüneceği konusunda karar aldık. Bu da "ricat taktiği" idi. "Biz bu süreçte gelen saldırıyı ancak geniş bir cephe ile göğüsleyebiliriz; bunun dışında devrimci hareketin gücü ve imkânları kapsamında geri çekilme taktiği ile güç toplayıp ondan sonra mücadeleyi tekrar kurmalıyız" şeklinde bir bakışa sahiptik. Ben kısa sürede yakalandım, hapishanedeyken aldığımız sınırlı bilgiler içerisinde ve yakalandıktan yıllar sonra, bu ricat taktiğinin uygulanmasında eksiklik ve yanlışlıklar yapıldığına dair de epey bir pratik örnek kendisini ortaya koydu. Ben yakalanmadan önce bunların daha net ortaya çıkmamasının nedeni, benim erken yakalanmamdı. Bu karar alındı, hayata yeni geçiyordu. Uygulamayı pratikte görecek kadar bir süre olmadı. Yanlış anlaşılmasın, ben varken doğru bir biçimde uygulandı da benden sonra uygulanmadı değildi, bu kararın hayata geçmesinde Kurtuluş hareketi bu kararın ruhuna uygun bir şekilde davranmadı. Ricat taktiği, politik çalışma yapmadan yeraltına gömülme olarak algılandı. Politik faaliyetsiz bir geri çekilme, saklanma temelli anlayışla kendisini ifade etti. Politik faaliyetsiz saklanmanın, örgütün kendisini yeniden toparlayıp politika yapabilmesi açısından hem hantallaşmasına hem de polisin darbelerine karşı daha savunmasız hale gelmesine neden olacağı belliydi. Örgüt ancak politik faaliyetin canlılığı içerisinde, kendini yeniden üretip polise karşı mücadele taktikleri geliştirerek ayakta kalabilirdi. Her ne kadar, Kurtuluş hareketi, di-

ğer siyasi hareketlere göre daha geç darbeler yiyerek politik ömrünü biraz daha fazla sürdürmüş olsa da bunun, uyguladığımız taktiğin doğruluğundan dolayı olduğunu düşünmüyorum. Şu veya bu rastlantılar ve teknik bazı durumlar bizi oraya kadar taşıdı. Ama sonuçları da diğer siyasi hareketlerden çok farklı olmadı, 12 Eylül'ün darbeleri açısından. Ben hapishanedeydim o zaman, yorum yapıyorum, yanlış anlaşılmasın dışarıda değildim.

Daha sonra örgüte güven açısından tahribat olarak dönen, önemli sonuçlarına bakarak yapılan eleştirilere hak veren bir yerden, yanlış yapmışız diyebilirim. Belli düzeyde kadroları korumaya alıp, taşrada barınamayan birçok yoldaşımız büyük şehirlere korunmak için geldiklerinde, "Kendi başının çaresine bak" demenin, örgüt üyesi olmasa veya örgütün sorumlu komitesinde olmasa bile o mücadele için ter dökmüş, anti-faşist mücadelede kafasını uzatmış birçok kadro adayının sıkıyönetim koşullarında ortalıkta kalmasının, barınamamasının, örgüt bağlarının kopmasının ve cunta ile yüz yüze bırakılmasının sorumluluğunu Kurtuluş örgütüne yüklediğini söyleyebilirim. Bunu doğru yapmamışız. Bir örgüt olarak bunun özeleştirisini yapmamız gerektiği kanaatindeyim.

Tabii bu durum düzeltilmiş ben içerideyken. Yani bu yanlışlar 82-83'lerde yapılan konferanslarda düzeltilmiş.

Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu görüşmelerinden istediğiniz gibi bir sonuç alamayınca kendi açınızdan neler yapmanız gerektiğine mi yoğunlaştınız?

Evet, gerçekten de öyle oldu. Öncelikle gecikmiş bir kararın hayata geçmesi anlamında Mahir ve Doğan'ın yurt dışına çıkarılması hemen icra edildi. Ekim ayında bu arkadaşlar gönderildi yasa dışı yollardan. Bizim Filistin hareketiyle daha önceden organik bir ilişkimiz vardı zaten. Bir arkadaşımız da oraya iki yıl önce gönderilmişti ilerisi için. Bir de ricat kararından bahsetmiştim. 12 Eylül cuntasının baskılarıyla taşradaki arkadaşlar barınamaz hale gelmişlerdi. İstanbul'a akın akın insanlar gelmeye başlamıştı. Mahir ve Doğan'ın çıkarılmasıyla beş kişi kalan yeni MK'nin toplanabilmesi için Teşvikiye'de illegal bir büro ve birkaç yer ayarladık ve oralarda merkez toplantıları sürüyordu. İlk etapta da MK'nın kalan heyetiyle toplanmanın sakıncalı

olduğunu düşünüp kalan beş kişi içerisinden üç kişilik sekretarya gibi bir politbüro oluşturduk. Daha sık toplanabilecek bir ekip, İlhami ile ben bu ekibin içindeydik, öyle hatırlıyorum üçüncü arkadaş da Şaban oldu. Şubat ayı başlarıydı, ben her sabah dört tane günlük gazete alıyordum. Çünkü yakalanma haberleri televizyondan verilmiyor, bir süre gizli tutuluyordu; yakalanan insanlar konuştukça örgütü çözelim diye. Dev-Yol önderleri olan Oğuzhan ve Nasuh'un yakalandığı haberi çıktı. Bundan ben ürktüm açıkçası. Doğan ve Mahir dışındaki MK üyeleri Türkiye'deydi. Ben o haberi okuyunca hemen atlayıp İlhami'nin evine gittim. İlhami'ye şöyle bir şey dediğimi hatırlıyorum; "İlhami hazırlan, beni değil ama sizleri en kısa zamanda gönderelim yoksa bu Dev-Yol önderleri gibi hep beraber bizi kaparlarsa çok anlamlı olmayacak. Zaten sizin burada kalmanız da şu kısa sürede örgüt henüz toparlanamadığı, taşradan gelenler yerleştirilmediği için pek makul değil. Bu hengâmede hep beraber yakalanmayalım. Sizi çıkaralım, biz yakalandıkça siz içeriye gelirsiniz" dedim. Böyle bir şeyi hatırlıyorum. Sonra yaptığımız ilk MK toplantısında, biraz tartışmalı olmasına rağmen Ali Demir ile İlhami'nin yurt dışına çıkma kararını almış olduk. İşin ilginci, hayatın cilvesi midir, nedir? Ben de onların gitmesinden, yanlış değilsem 15 veya 20 gün sonra yakalandım. Dediğim de çıktı yani. Keşke çıkmasaydı diyeceksin ama hayat istediğiniz gibi yürümüyor.

Nasıl yakalandın?

Benim yakalanmam da ilginçtir aslında. O zaman Erdal Kantar diye bir arkadaşımızla farklı bir ilişki içindeydik. Eğitimci bir arkadaşımızdı, polis tarafından da çok aranan birisi değildi. Ben, bu arkadaş askere gitmeden önce legal bir konumda olduğu için ona İstanbul'da yedek bir ev tutmasını söyledim, herhangi bir sıkışma durumu olduğunda o evi kullanmak açısından. Polisle kovalamacamız olursa ve sıkışırsak onun tutacağı bu evi de değerlendirelim istedim. En az altı ay peşin para ile bir ev tutsun istedim. Nasıl bir ev tutması konusunda da bilgilendirdim. O ev bana bağlı olacaktı, bizim tasarrufumuz içinde olacaktı. Gerektiğinde tabii ki MK'dan bazı arkadaşlar da o evi kullanacaktı. Erdal'ın bana evi göstereceği gün yakalandım, Erdal beni polislerle buluşturdu. Tabii bunu sonradan öğrendim. İlk zaman çok

şaşırdım, "Polisler beni nasıl buldu, ben nasıl yakalandım?" diye. İşkencenin ilk günlerinde bunu tam çözememiştim. Sonradan işkence seansı sırasında, işkenceyi yapan timin amiri çok önemsiz bulduğu için bunları da aradan söylüyordu. Şöyle olmuş; benimle buluşmadan önce Ankara'da askere gitmeden önce – eşi de hamileydi – sarıırım eşi ile beraber, Gençlik Parkı'ndaki dükkânlardan birinden pijama almak için girdiklerinde, daha önce seminerler verdiği için onu tanıyan, bizim Kurtuluş timinden polisler varmış. Özel bir aranması olduğundan değil yoklamak için bunu almışlar, emniyete götürmüşler. Sonradan edindiğim bilgiye göre, daha bir fiske vurmadan hamile eşine işkence edecekleri tehdidini yapmışlar, böyle bir psikolojik baskıyla polislerin hiç aklına gelmeyen, hiçbir zaman düşünemeyecekleri bir şey olarak benim ismimi ve randevumuzu vermiş. Polisler de şaşırmış, tuhaflık burada. Onlara genel yaşamı ile bilgi verse polislerin "Kaçaroğlu nerede?" diye soracakları yok, çünkü Kaçaroğlu ile ilişkisi olduğunu hiç düşünmüyorlarmış zaten, akıllarına gelmiyormuş.

Onu İstanbul'a getirmişler. Benim randevum akşamüstü saat 17.00'e Barbaros Bulvarı'nda otobüs durağındaydı. O gün tesadüfen Şaban, ben ve İsmet'in Nişantaşı'nda randevumuz vardı. O randevudan birkaç saat sonra da Saim Koç ve Mustafa Yavuz'la Şişli'de bir randevum vardı. Onların İstanbul'da sorumlulukları vardı, aynı zamanda MK'nın ilk yedek üyeleri olarak devreye girmişlerdi. Randevular önemli olduğundan, Erdal'la randevuya o zamanki kadın arkadaşım Gönül'ün gitmesini istedim. Dikkatli gitmesini, ayrıldıktan sonra takip var mı, yok mu diye etrafına bakmasını, buluşmada bir şey hissederse ne yapması gerektiğini anlatıp Erdal'a ertesi gün Elmadağ'da saat 15.00'e randevu verdim. Ben demin bahsettiğim mesaiyi yaptım, Şişli'den de Mecidiyeköy'e kadar beraber yürüdük. Saim, Bakırköy tarafında bir yerlerde kalıyordu Mecidiyeköy'den binecekti otobüse, ben de gece 11 civarında Levent'e gidecektim. Mecidiyeköy'de ayrıldık. Olağanüstü bir durum da yoktu zaten ama dikkatliydik. Saim'den ayrılıp Levent'e gittiğimde normal olarak direkt eve gitmemiştim, ev 1. Levent'teydi, hemen eve gitmedim çok geniş bir tur atarak eve geldim. Takip var mı diye karanlık sokaklara girdim, herhangi bir şey yoktu, rahat gittim eve. Gönül buluştuğunu, randevuyu verdiğini, takip falan olmadığını söyledi. Olağanüstü bir durum yoktu. Sabahleyin 8.00'den itibaren bir dizi ran-

devum vardı. En son 17.00'de de Saim Koç ve Esra Koç ile Konak sineması önünde randevumuz vardı. Düşünün böyle zincirleme randevularım var.

Erdal'la buluşacağım kafenin dar bir girişi vardı, bir kaç kişi barda içki içiyorlardı. İçeri girdiğimde masalar doluydu. Erdal'ı da gördüm, yanında insanlar vardı kadınlı erkekli. Meğerse onların hepsi polismiş. Erdal'a başka yere gidelim dedim, o da kalkıyor gibi yaptı, ben döndüm dışarıya çıkıp Erdal'ı bekleyecektim. O kalabalık masayı nasıl anlayamadım bilmiyorum, hiç tahmin etmedim. Hiç aklıma gelmedi polislerle beraber olacağı. En küçük bir tereddüdüm olsa oraya gitmezdim, çünkü akşamdan test ettim, bir şey yoktu. Bardakiler de polismiş. İçeri rahatlıkla girdim ama dışarı çıkarken hemen makineleri dayadılar bana, kelepçeleri taktılar. Ben ilk günün şaşkınlığı içindeyim nasıl oldu bu iş diye. Çözemiyordum. Başka bağlantılar düşünüyordum. Erdal askerlerin de eğitimcisiydi. Acaba o dönemde askerlerle kurduğumuz ilişkilerden mi geldi diye soruyorum kendime. İlk gün yoğun bir işkence oldu, gündüz 17.00'de başlayıp gece 03'e kadar aralıksız sürdü. Tesadüf, belli insanları hücrelere koymuyorlardı Gayrettepe'de. Yukarıda işkence gördüğümüz yerde birkaç oda vardı, birer ikişer kişi olarak kaloriferlere kelepçeliyorlardı. Oraya da aynı siyasetten insanları değil başka siyasetten önemli olarak gördükleri insanları bağlıyorlardı, aşağıda başkalarıyla temas kurmasın diye. Sabahleyin temizlik sırasında bir baktım Erdal'ı getirdiler. Benim odada ileride bir kalorifere bağlayınca rahatladım, nasıl yakalandığını sorarım diye. Bir de Halkın Kurtuluşu'ndan birisi vardı. Ben Erdal'a "Bu ne iştir, biliyor musun niye yakalandığımızı?" diye sordum. Bir şeyler söylemeye çalıştı ama polislerden biri, bizim aynı davadan olduğumuzu fark eden biri "Bunun ne işi var burada?" diyerek, onu alıp götürdü. Ondan sonra Erdal'ı bir daha karşıma çıkarmadılar. Yakalanma işim böyle oldu yani. Üç gün yoğun işkence gördüm Gayrettepe'de. Örgütün geri kalanını, ne kadarsa yakalamak için yoğun bir işkenceye tabi tuttular üç gün. Bu işkencecilerin her zamanki taktiğidir, örgütün bilgisi olmadığı bir yerde örgütü toparlamak için yoğun bir işkenceye tabi tutmak. Konuşturmak için yaparlar. Böyle bir şey olmadı tabii. O arada Gönül'ü getirdiler. Gönül'le biz güvenlik randevusu kurmuştuk, herhangi bir sebeple eve gelmediğim zaman ertesi gün 12.00'de güvenlik randevusuna da gelmezsem yakalandığımı anlayıp evi boşaltarak ayarladığımız bir-iki yerden birisine gitmesini konuşmuştuk. Artık benim yakalandığımı anladığı ve evi boşalta-

cak fazlaca bir zamanı da olduğu saate kadar, yani ertesi gün akşama kadar ben hiçbir şey söylemedim. Sonunda evde hiçbir şey bulamadılar. Evi vermek doğru mu yanlış mı gibi tartışmalara girmiyorum, bunu başka düzlemde benim dışımdakiler değerlendirsin. Benim yakalandığımın üçüncü günü getirdiler Gönül'ü. Gönül duygusal bir atmosfer içerisinde benim yakalanmadığımı düşünerek eve gelmiş, evde karakola düşmüştü. Gönül'ün yakalandığı gün işkence seansı devam ediyordu. Bana "Seni bir yere götüreceğiz ama konuşmayacaksın" dediler. Gönül'e benim nerede olduğumu soruyorlardı. Gönül'ü askıya almışlar, elektrik veriyorlardı, bağırma sesini duyduğumda onun sesi olduğunu anladım. "Nerede Kaçaroğlu" diye soruyorlar o da "Bilmiyorum" diyor. Öyle bir mizansen yapmışlar ki benim gidebileceğim evleri söyletmeye çalışıyorlar. Ben içeri girer girmez Gönül'ü rahatlatmak için hemen yüksek sesle "Gönül korkma, ben buradayım" dedim. Tabii bunu söyler söylemez hemen benim üzerime çöktüler. Kaba dayak attılar ama zaten üçüncü günü ayağıma ayakkabı giyemiyordum artık. Elektrikten kolum kalkmıyordu, falakadan ayaklarım büyümüştü. On gün sonra Ankara DAL'a götürdüler, orada da işkence devam etti.

Yakalanman senin için de beklenmedik bir şey, bir şok oldu tabii?

Tabii ki böyle yakalanmayı hiç beklemiyordum ve cuntanın daha altıncı ayında yakalanmamın yarattığı bir şok oldu elbette. Hava astsubaylarıyla ilişkimiz vardı, Erdal'la beraber yakalanmış olmam nedeniyle takip mi var, arkası gelecek mi, büyük bir tahribat olacak mı diye de endişelerim vardı emniyete ilk gittiğimde. İşkence başlamadan birkaç saat içinde hep bunlar geçiyordu aklımdan. Nasıl yakalandım? Ne oldu? Çünkü insan karşısına ne gibi bir tablo çıkacağını bilmiyor. Nasıl yakalandığımı öğrenmek önemliydi. Benim yakalandığım yer olan Elmadağ'da, ertesi günü yanlış hatırlamıyorsam en az yirmi arkadaşın yurt dışına çıkma randevuları vardı, biliyordum çünkü hepsini ben ayarlamıştım. Sabah Metin Ayçiçek'le olan randevumuzda onların gidişini örgütlemiştim. İlk aklıma gelen o oldu, yarın bunlar Şişli caddelerinde gezerken, tanıdık birilerini görüp birçok insanı yakalayabilirler mi diye. Örgüt açısından böyle bir tahribat görür müyüz diye endişeliydim. Çünkü beni orada yakaladılar, Erdal konuşmuşsa, "Buralarda randevu veriyorlar" diyebilir, Erdal'ı götürüp gezdirebilirler, bütün bunlar nasıl yakalandığımı öğrenmemi gerektiriyordu. Ertesi günü Şişli'deki yo-

ğunluğun geçmesi lazımdı. Bir de Gönül'ün yakalanmaması gerekiyordu. Ondan sonra ben tek kalacaktım onlarla. O benim hesaplaşmam olacaktı. Şöyle bir duyguydu bu; ilk aklıma gelen örgütü korumaktı. Çünkü Merkez Komitesi'nden ilk yakalanandım. Bir kısmı yurt dışındaydı ama yakalanmamdan bir gün önce MK'da olan İsmet ve Şaban'la randevum vardı. Onlar korumadaydı, aktif, pratik faaliyetlerin içinde değillerdi. Benimle ilgili bir sorun olursa onlar devreye girecekti. Koruma, benim tayin ettiğim bir şey değildi, MK'nın prensipleri içerisindeydi. Yurt dışına gidenler de hareketin sürekliliğini sağlamak için koruma altındaydı. Yurt içinde kalan MK'dan bazıları da korumaya alındılar. Küçük bir çözülmenin örgüte nasıl bir darbe vuracağının bilincindeydim. Örgütün yerinden oynamaması lazımdı. Benim oradaki sınavımda ilk düşündüğüm şey, hiç kimsenin yerinden olmamasıydı. İmkânlar sınırlıydı, benim zaaflı bir halim nedeniyle örgütün alabora olmaması, kaçışmaların olmaması gerekiyordu. Bunu sağlamak önemliydi.

"Çözülsem örgüt kalmazdı"

Eğer çözülmüş olsaydım örgüt 1985'e kalmazdı, bunu biliyorum, çorap söküğü gibi giderdi. Bunu DAL'da da hissettim. Gönül'le ertesi günü saat 12.00'de kurtarma randevum vardı, gelmezsem evi boşaltıp gidecekti. Ben, artık Gönül evi terk etmiştir diye akşama doğru, saat 17-18.00'e doğru evi söyledim. Aslında düşüncem evi söyleyip, orada durmaktı, onu yaptım. Ama Gönül üçüncü gün benim yakalanmayacağımı düşünerek eve geldiği için karakola düştü. Böyle bir şekilde yakalandığını daha sonra Gönül'den öğrendim. Üç gün sonra DAL'a götürüldüm. Niye üç gün İstanbul'da kaldım? Örgüt benim yakalandığım haberini almadan beni çözerlerse örgütü çökerteceklerdi, onun için çok yüklendiler. Bir başkası az işkence gördüğü gibi bir düşünceye sahip değilim ama çok yoğun bir işkence gördüm ilk üç gün. MK üyesi olmam, Kaçaroğlu olmam nedeniyle. O dönemde soygunlarla ilgili iki arkadaş yakalanmıştı ve benim ismimi vermişlerdi. Yanlış hatırlamıyorsam 12 Eylül sonrasında da iki soygun olmuş, paraların da bana aktarıldığı söylenmiş. Bu bilgi üzerinden tabii ki özel muamele yaptılar. Silahlar, arabalar, paralar, sırdaş hesaplar sende deniyordu. Sırdaş hesapların numaralarını istiyorlardı. Silahları soruyorlardı. Silahlar niye bende? Çünkü

askeri olarak yeteri kadar namım çıkmış, orayı, burayı basmışım, sahne ışıkları altındayım onların gözünde. Mesela DAL'da işkence yapanların başı olan Mustafa Öner "Sen olmasaydın örgüt olur muydu?" diye bağırıyordu. Ben de "Onur duyarım ama ben tek değilim, tek başına yaratmadım bu örgütü" diyordum. Bana çok misyon biçiyorsunuz anlamında bunu söylüyordum.

Günde üç seans işkence

DAL'da, kadın arkadaşlara yapılan işkence benim hücremin karşısında yapılıyordu ve onların bağırmaları bana çok koyuyordu. Kendime yapılandan daha çok koyuyordu. Belki o günün duygusal atmosferinde öyleydi ya da belki yine erkek egemen anlayışın bir etkisiydi, kadına işkence yapılmasın, diye düşünüyordum. Bu nedenle de Gönül'e işkencede yüklenmesinler diye onlara "Gönül benimle ilgili hiçbir şey bilmezdi, sadece güvenliğim için kamuflajımdı, hiçbir şeyden haberi yoktu, hiçbir örgütsel ilişkisi, bağlantısı yoktu" dedim. Bilinçli olarak böyle ifadeler verdim. Gönül de üstünde herhangi bir örgüt suçu olmadan tahliye oldu. Benim daha az işkence görmek için birisini ele verdiğimde ve onu önüme getirdiklerinde, ona benim önümde işkence yapıldığını gördüğümde yaşamamam gerektiğini hissetmiştim. Böyle bir duygu yaşadım. Ve oradan direniş çizgimi tutturdum, içimden "Ben size bir şey vermem" dedim. İşkence arası acaba yumuşadı mı diye yaptıkları sohbetler oluyordu. Şöyle bir uygulama oluyordu; örgüt elden kaçmasın, birileri öğrenmeden örgütü çözelim, diye ilk dönem günde üç seans işkenceye götürüyorlardı, sonra hafifliyordu. Her seansta üç saate yakın işkence yapıp sonra hücreye atıyorlardı. Gece seansları tam bir sarhoş mangası oluyordu. Bizzat işkence yapanlar leş gibi alkol kokuyorlardı. Herhalde o işkenceyi yapmak için içmek ihtiyacını hissediyorlardı. İlk yakalandığım gün saat 5'te başladılar, Filistin askısı, askıda çarmıha germe ve yoğun falaka yaptılar, kolumu o zaman bitirdiler. Saat 3'te yakalanmıştım, saat 5'e kadar bir iki üvertür yaptılar, "Konuşacak mısın, bak yatıracağız" dediler. Sonra saat 5'te başladılar. Ne yapacaklarını bilemediğim için yüzüme vuracaklarını düşünerek ağzımdaki dişlerin takma olduğunu, onu almalarını söyledim. Aldılar dişi ama yüzüme vurmuyorlardı. O işkenceyi başla-

tanın Mete Altan olduğunu sonradan öğrendim. "Beni Siyasal'dan tanıyor musun Kaçaroğlu?" diye soruyordu. Benim dönemimde Siyasal'da öğrenciymiş. İstanbul'daki işkencenin başında o vardı. Akşam 5'te başlayan işkence aralıksız gece 3'e kadar sürdü. Beş dakika ara vermeden işkence yaptılar. Sadece gece 10-11 gibi yakalanan soyguncu arkadaşlardan birini getirdiler. O saate kadar her türlü işkenceyi yapmışlardı, tahmin edebileceğiniz her türlü kılığa soktular, falaka, Filistin askısı, elektrik vs. Bir sefere mahsus da kum torbasıyla dövdüler. Ama işkence amiri bu yöntemi tekrarlatmadı. Sonradan öğrendim ki bu yöntem iç kanamaya sebep oluyormuş. O arkadaşı getirmelerinin nedeni beni çözmekti. Ben anadan doğmayım, duvarın dibine dayadılar ve "Birini getireceğiz ama sakın konuşmayacaksın" dediler. Ben bitkin vaziyetteyim ve o arkadaş gözleri bağlı bir şekilde getirilerek, ona konuş dediler. "Biz soygunları yaptık ve paraları da Kaçaroğlu'na verdik" dedi, ben de "Ne yalan söylüyorsun lan ben seni tanımıyorum" diye bağırdım o vaziyette. Çünkü vaziyetim gerçekten kötüydü, elektrik işkencesi nedeniyle çişim olmadığı halde çiş akıyordu. Anadan doğmaydım zaten. Ben öyle bağırınca onu apar topar götürdüler, iki üç kişi de bana çöktü. Kaba dayak attılar. Sonra Giresunlular Derneği Başkanı Mennan diye bir arkadaşı getirdiler. O da yakalanmış. Siyasallıydı. Benim gözüm gene bağlı. Ona da, "Kaçaroğlu'nu tanıyor musun?" diye soruyorlardı, o da tanıdığını söylüyordu, "Puşt değil mi, ibne değil mi kendisi?" dediler, Mennan, "Ben onun için öyle bir şey söylemem" dedi. Küfür ettirmedi bana. Ona da bağırdım, "Ben buradayım lan, nereden tanıyorsun beni. Sen kimsin, ben seni tanımıyorum" dedim. İstanbul macerası böyle bitti. Üç gün sonra Gönül'le beni aynı arabada, özel bir taksiyle Ankara DAL'a götürdüler.

Daha önce DAL'a girip çıkanlardan öğrenmiştim, esas yere gidiyoruz, diye düşünüyordum. Benim kafamda hala ilk planda örgütü korumak vardı. Ve orada da direnmekten başka seçenek yoktu. Çünkü 90 gün sorgu süresiydi, ek süre de alıyorlardı. 71'de yakalandığımızda böyle işkence görmemiştik, şimdi durum farklıydı. Bütün yolculuk boyunca direnme ile ilgili düşündüm. Emniyet'in garajına Derin Araştırma Laboratuvarı (DAL) dedikleri bir yer yapmışlar. Biz Ankara'ya giderken dişimi getirmeyi unutmuşlardı daha sonra İstanbul'dan getirttiler. Üzerimde 25 bin lira para var-

dı. Kendime ait bir para değildi. İlginçtir benden soygun paralarını istediklerinde "Sizde kayıtlı 25 bin lira paradan başka param yok o da kayıtlı olduğu için alamazsınız" demiştim. İşler benden dönüyordu çünkü. Dışarıda kalan ayrıca para vardı ama polisin eline geçmedi. Oraya gittik, Eskişehir'de faşist Gün Sazak'ı öldürmekten getirilmiş olan Dev-Sol'cu Levent Babacan diye bir arkadaş son hücrede yatıyordu. Onu başka bir hücreye aldılar, beni oraya koydular. Sonra bildiğiniz mutat işkence seansları başladı.

İşkence dışında yumuşayıp yumuşamadığımı öğrenmek için sohbet odasına alıyorlardı. İki-üç saat işkence yapıyor sonra hücreye atıyorlardı, eğer giydiriyorlarsa yukarıya TİM'in idari binasına çıkarıyorlardı. Orada bizim TİM amirinin odası vardı, sohbet ediyorlardı. Orada ilk sefer şöyle bir şey oldu; o güne kadar TİM'i tanımıyordum, bana işkence edenleri görmüyordum. Birkaç gün geçmişti TİM amiri, "Çıkarın bunun göz bağını, bunun ona bir etkisi yok" dedi. Göz bağının konuşturma ile ilgili psikolojik bir etkisi varmış. Benim gözümü açtılar ve hepsini tanıdım tabii.

Ayaklar patladıktan sonra ayaklara vurmuyorlardı, kolum da elektrikten kalkmadığı için onlar giydiriyorlar, anadan doğma suyun altına sokuyorlar, ya askıya alıyorlar ya tekere koyuyorlardı. Tekere koyduktan sonra penisten, kulaktan elektrik veriyorlardı. Bir de güreş minderi olurdu. O minderi suluyorlardı, üzerine kancalar yapmışlar, oraya çarmıha gerer gibi bağlıyorlar ve suyla birlikte elektrik veriyorlardı. Yine işkence seansları arasında yumuşama sohbetlerinin birinde "Sabahleyin evinize gittiğinizde karınızla nasıl yatıyorsunuz, çocuğunuzu nasıl sevebiliyorsunuz?" demiştim. Onlar da bana "Ne yapalım ekmek parası" demişlerdi. Ben de "Trafik polisi olabilirdiniz" demiştim. Şaşırdılar ve sohbet orada bitti. Aslında vicdanlarına seslenmiştim.

"Aynaya baktığımda kendimi tanıyamadım"

Ayaklarımız falan iyi olsun, gittiğimizde doktor raporu almayalım diye sorgum bittikten sonra bir hafta on gün gibi daha tuttular. Paramparçaydım çünkü. O kadar yoğun işkence gördüm ki, vücudumda yangın vardı, hiçbir şey yiyemiyordum. İşkence gören insana doktor gözetiminde bir beslenme

veriyorlardı. Süt, helva gibi şeyler verilir işkencede ölmemen için. Ben bunları yiyemez hale geldim. On beş, yirmi gün sonra Gönül beni gördüğünde o haldeydim. Aynaya baktığımda kendimi tanıyamadım. Pantolonum tutmuyordu zaten. Yavaş yavaş ölüme doğru gittiğimi hissediyordum. Vücudumu fark ettim, titriyordu, elimi kaldıramıyordum, ayaklarım külçe gibiydi, hiçbir şey yiyemiyordum, ağzımdan lokma gitmiyordu, sürekli kusuyordum zaten. Ağzım yanıyordu, suyu alıyordum ama su ağzımda kuruyordu. Dudaklarımı parçalayacak hale geldim. İçim yanıyordu.

Daha önce DAL'a girip de çıkan arkadaşlarımız olmuştu. Onlardan oranın nasıl olduğuna dair bilgi almıştık. DAL'da şöyle bir sistem kurmuşlardı; sıkıyönetimdesin ama gardiyan polisler var fakat kendilerine asker süsü veriyorlar demişlerdi. Gidince gördüm tabii. Gardiyan polise "Komutan" diye hitap edilmesi isteniyordu. Çok fazla bir şey istemezsin onlardan, en fazla su veya tuvalete gitmek istersin. İstanbul'dan başlayarak suya çok ihtiyacım oluyordu. "Komutan" demeyeceğime karar vermiştim dışarıdayken. DAL'da kapıyı vuruyordum, "Gardiyaaaan" diye sesleniyordum, mazgalı açıyor, kendini göstermiyordu, "Gardiyan yok lan, komutan var" diyor kapatıyordu ve suyu da vermiyordu. Yanıyordum, bir saat sonra yine "Gardiyaaaan" diyordum, "Gardiyan yok lan, komutan var" diyor kapatıyordu. Mehmet Göllü adında Kurtuluşçu bir arkadaş hücrelerin açıldığı koridorda kalıyordu, o sıralar hafif suçluları koridorda tutuyorlardı, ağır bir suçlama yoktu üzerinde, benim de orada olduğumu öğrenmişti. Benim bu durumumu görünce tuvalete gitmiş, süt kabına suyu doldurmuş, hücrenin altından suyu atıyordu. Ben iki gün sonra su istemekten vazgeçmiştim. Suyu o veriyordu bana.

İşkencenin yoğun olduğu bir dönemdi, tuvalete gitmem sorun oluyordu, iki kişi sürükleyerek götürüyordu. O nedenle tuvalet ihtiyacımı gidermek için hücreye teneke koymuşlardı. Bir ara, gel elini yüzünü yıkayalım dediler, gözüm bağlıydı, polisler taşıyacaklardı beni ama baktılar koridorda olan birilerine, "Kalkın ulan babanızı taşıyın" dediler. Ayaklarım patlaktı, iki kişi kaldırıyordu, dizimi sürtmeden götürdüler, gardiyan polislerden birisi de kirli tenekeyi aldı, götürüyordu. O arada beni tanımadığını soruşundan anladığım bir polis geldi, sanırım farklı bir timdendi, "Kim bu?" diye sordu.

Görevli gardiyan polis, "Kaçarroğlu, bir zamanlar kartaldı" dedi. Aynen bu vurgu ile yaptı. Kafa buluyordu yani benimle.

Gel zaman git zaman işkence, sorgu bitti, gözümüz açıldı, mazgallar açıldı, birbirimizi görmeye başladık. Gardiyan polisi de sesinden tanıyordum, mazgaldan, "Bir ihtiyacın var mı" diye sorduğunda "Bir zamanlar kartaldı değil mi?" dedim. Yüzünün rengi gitti. "Sen nasıl hatırlıyorsun?" dedi. "Bu kulak, kulak. Neydi o artistliğin?" dedim. "Ben emir kuluyum, bir şeye ihtiyacın var mı?" diye yalvarırcasına bir tutum içine girdi. Anladığım kadarıyla dışarıda başına bir şey geleceğinden ürkmüştü.

Yine bir gün, benimle görüşmek isteyen üst düzeyde bir emniyetçinin yanına götürdüler. Yumuşama var mı diye yapılan konuşma üç saat sürdü. Arada bana, "Ya Kaçaroğlu bu kadar ezdirme kendini. Bize bir ev ver, içinde de bir adam olsun, ister Kars'ta olsun. Biz senin adını yazmayız" dedi. Böyle söyleyince gerçekten rahatsız oldum, bunlar bende bir zaaf mı gördü diye. Bir adam ver işkence dursun, diyor yani. "Trafik polisi" meselesinde olduğu gibi o anda bir ışık çaktı bende, çok sinirlenmiştim; "Bir denizin ortasında geminizin battığını düşünün. Ama kıçı dışarda kalmış. Hayatta kalmak ve karaya çıkabilmek için geminin kıçına tutunuyorsunuz. İşte aynen bunun gibi dışarıda bir kişi kalsa bile onu size vermem. O benim umudum çünkü" dedim. O da "Konuşma bitti" dedi, üç saat sonra işkenceye aldılar. İşkenceci "O gemiyi kıçına sokacağım laaan" diye bağırıyordu.

DAL'a gittiğinde Dev-Yol'a da operasyon yapılmıştı, orada onlarla karşılaştın mı? Nasıl bir etkileşim oldu? Sizleri bir araya getirip farklı alanlarda bilgi almaya çalıştılar mı?

Hiçbir bağlantı, hiçbir görüşme yoktu. Ama ilerleyen günlerde bana işkence yapan Anamurlu bir polis, ayağının kangren olabileceğini düşünerek bir gün yaralarımı pansuman etmek için hücreme gelmişti. Kapı açıktı, ayaklarım dışarıya uzanmıştı. O sırada "Oğuzhan'ı görmek ister misin?" diye sordu. Ben önce reddettim. Bu soruyu o günkü ruh halim içerisinde ikili bir biçimde düşündüm. Birincisi o işkence ortamında bir şey istemek bir zaaf hali olur mu diye aklımdan geçti. Diğeri ise, o sıralar işkenceden artık sağ çıkmayacağım duygusu bende oluşmaktaydı ve çok eskiden tanıdığım bir devrimcinin beni bu halimle görmesini ve geride kalanlara aktarmasını istemediğimdi. Gardiyan polis önerisinde ısrarlı olunca, ben de "Olabilir" de-

yince getirdiler. Ve hatırladığım kadarıyla "Keşke – darbe öncesinde – cuntaya karşı ortak bir mücadele için birlikte davranabilseydik böyle olmazdı. Burada daha iyi anlaşılıyor" anlamına gelen bir cümle saffettim.

Sonra işkencenin 25. günü gibiydi sanıyorum, Mehmet Göllü "Abi yakında beni götürürler, sorgum bitti, arkadaşlara bir şey söyleyecek misin?" diye sordu. "Arkadaşlara selam söyle, hiçbir ilişki, hiçbir ev, hiçbir irtibat noktası vermedim. Hiç kimse yerini değiştirmesin, herkes hayatına, mücadeleye devam etsin" diye haber gönderdiğimi hatırlıyorum.

"Yoldaşlarıma selam söyle"

Bir gün gene tim amiri geldi hücreme ve "Gönül'ü görmek ister misin?" diye sordu. Yine tereddüt ettim ama Gönül'ü hem görmek hem de onun beni görmesini istiyordum. Çünkü Oğuzhan'la karşılaştığımdan daha kötü durumdaydım. Ölüme daha çok yakınlaştığımı hissettiğim zamanlardı. İşkenceli halimi görsünler istiyordum. Gönül'le karşılaşmamda yaşamımın tükenmekte olduğu duygusu vardı. Hemen atlamadım ama yine "Olabilir" dedim. Sonra yukarıya idare odasına çıkarttılar. Gönül oturuyordu, beni görünce ağlamaya başladı. Karşılıklı olarak oturuyorduk, aramızda bir mesafe vardı. Hâl hatır sorduk ama o konuşamaz haldeydi, ağlıyordu. Sonra ben bilinçli olarak tuvalete gitmek istedim, o zamana kadar hiç aynaya bakmamıştım. Aşağıdaki tuvaletler aynasızdı. Aynaya da bakmak istiyordum ama esas isteğim geçerken Gönül'e dokunmak ve bir şey söylemekti. Koluma girdiler götürmek için, Gönül ağlıyordu, kafasını okşadım, "Merak etme, üzülme, yoldaşlarıma selam söyle" dedim. Tuvalette ilk defa sakallı halimi gördüm. Gazeteye de öyle basmışlar.

73 gün DAL'da kaldım. Ben yakalanmadan önce moral bozmak için "Babanızı yakalamaya gidiyoruz" diye anons yapmışlar DAL'da. Bunu bana daha sonra birkaç kişi söyledi. İstanbul'da yakaladıktan sonra da "Babanızı kaptık" diye anons yapmışlar.

Gönül'le görüşmemden ya önce ya sonrasıydı, şimdi tam hatırlayamıyorum, benim durumumun ağırlığını hissettiler üst düzey polisler. Beni bir yere aldılar. Gözüm kapalıydı, muhtemel ki doktor da var, timden birileri de var ama birisi Kemal Yazıcıoğlu'ydu. Benim durumumu anlamak istediler. Peltek peltek konuşuyordum, elim kalkmıyor, konuşmamı toparlaya-

mıyordum ve dümen yapmadığımı fark ettiler. Konuşuyordum ama konuşamıyordum, yemek yiyemiyodrum, tükenmişim, vücut gidiyordu artık. Kemal Yazıcıoğlu, "Birkaç gün dinlendirin bunu, durumu iyi değil" ya da buna benzer bir şeyler dedi. Nitekim üç gün filan işkenceye almadılar.

İşkenceler bitip ifadem daktiloya yazılırken Kemal Yazıcıoğlu geldi, gözlerim kapatıldı. Yazıcıoğlu sırtıma dokunarak "Kaçaroğlu, Kaçaroğlu buradan senin gibi işkence görüp de tırnak çakısı bile vermeyen birkaç kişi geçti. Elini kolunu sallaya sallaya buradan gidiyorsun" dedi, hatırlıyorum böyle bir konuşma geçti. Şöyle bir algı olmasın, Kemal Yazıcıoğlu'nun baktığı süzgeçten baktığım zaman eksikliğimin olmadığını görüyorum ama bir devrimcinin sorgusu açısından eksiksiz midir diye sorduğum zaman onu tarihe bırakıyorum. Bunu mahkemede de söyledim, "Gerçek yargı tarihin ve halkların yargısıdır. İşkencede eksiklikler yapmış olabilirim ama ben bunu tarihe ve halkların yargısına bırakıyorum. Beni onlar yargılasın" dedim. Ben bulunduğum yerden, onca işkence karşısında baktığım zaman başarılı olduğumu söyleyebilirim ama eksiksiz mi derseniz, öyle bir iddiada değilim. Hakikaten bunun değerlendirmesini Kurtuluşçulara bırakıyorum.

Mesela işkencenin devam ettiği sırada yine bir ara çay molasında hangi silahı kullandığımı sordular, en son kısa namlu Smith &Wesson kullandığımı söyledim. Bu silahı da 79 yılında Muğla'da tatil yapan bir CHP milletvekilinden bizim arkadaşlar apartmışlar, bana hediye ettiler. Bu silahı istediler benden ve ifadeye yazmayacaklarını söylediler. "Niye vereyim size, dışarı çıkınca bana lazım, alabiliyorsanız alın silahı. Yerini de biliyorum" dedim.

Mersin'den üç kişilik bir tim geldi sorgulamaya. Mersin'de il komitesinden biri yakalanmış ve çözülmüştü. O arkadaşın benden önce yakalandığı haberini almıştım ve bizim hakkımızda da ifadesi vardı, bunu da biliyorduk. Onun ifadeleri üzerine beni sorgulamaya geldiler. Benim işkencem devam ediyordu, beni alıp götüreceklerdi, tim amiri "Biz konuşturamadık onu götürüp öldürürseniz sorumlusu siz olursunuz biz olmayız" diyordu. Aynen bunu söylüyordu, bunu bana bizzat işkence yapan polisler kendileri söylediler. Mersin'den gelen tim içerisinde Hanefi Avcı'nın olduğunu çok sonra öğrendim. Mersin'den gelen tim "Madem bu kadar meşhur bir adam o zaman sohbet edelim" dediler. İki buçuk saat benimle politik sohbet ettiler.

DAL'da sorgun bitti, oradan Mamak'a götürüldün, orada hayat nasıl devam etti?

Hapishaneye girip çıkanlar kafes uygulamasından söz etmişlerdi. Kafes gibi bir oda, her taraf görünüyordu, hayvanat bahçesi gibi bir yerdi. Önce orada birkaç gün tutuyorlardı, Mamak'taki kişiliksizleştirme uygulamaları kafeste başlıyordu. Orada teslim alıyorlardı yani. Normal olarak orada eğitim yaptırıyorlardı, ameli eğitim, yani rap rap eğitimi vardı. Askerlerin normal olarak koşarak yaptıkları eğitimi kafeste yerinde sayarak yaptırıyorlardı. Hücrelerde de böyleydi. Sonradan öğrendiğimize göre oradaki statümüz "maiyet"miş hukuken. Yani askerin altında kategorimiz vardı biz tutukluların. Maiyet olduğumuz bize yemeklerde yansıyordu. Normal asker karavanası vermiyor, daha kötü karavana veriyorlardı. Biz maiyettik ama "asker mahkûm" gibi davranıyorlardı. Kafeste talim yaptırıyorlardı. Yapmayanları sopalıyorlardı. Oturtmuyorlar, ayakta tutuyorlardı. Bunu dışarıdayken duymuştum. Getirip kafese koydular. İdarede işlem oluyordu, emniyetçiler teslim ediyorlardı, teslim kâğıdı alıp gideceklerdi. 12 Mart'tan birkaç gardiyanın emekliye ayrılmamış olduğunu duymuştum.

Kafese geldiğimde o dönemin gardiyanlarından Mehmet gardiyanı gördüm. Hemen tanıdı beni, "Merhaba, Mahir'le İlhami de geliyor mu" diye sordu. "Şimdilik niyetleri yok" dedim ben de. O dönem üçümüz aynı davadan yargılanmıştık, oradan biliyordu. Bana, emniyetten verilen rapor nedeniyle beni kafeste fazla tutmayacaklarını söyledi. Emniyette direnmiş, burada da bir takım uygulamaları yapmaz, başkalarına kötü örnek olur, diye yarım saat içinde derdest edip hücreye attılar. Kafeste üç gün muamelesi çekmediler. Bir ay ayrı bir hücrede kaldım. Siyasi bir tutuklu, emniyet işkencesinden hapishaneye götürüldüğünde rahat edeceğini düşünür. Böyle bir hissiyat oluyordu. Ama Mamak öyle olmadı. Mamak Askeri Cezaevi bir esir kampı gibiydi ve cunta tarafından idare edildiğine dair daha dışarıdayken bir bilgi vardı. Esas olarak Mamak ve Diyarbakır cezaevlerinin direkt cuntaya bağlı olduğu söyleniyordu. CIA'nin kimliksizleştirme, teslim alma, insanların devrimci dirençlerini kırma amacını güden kişiliksizleştirme uygulamaları yapılmaktaydı. İstiklal Marşı, Atatürk'ün nutkunu okumak, ameli eğitim yaptırmak gibi...

Haluk Kırcı ile aynı hücrede

1984'teki büyük 42 günlük açlık grevine kadar havalandırmaya haftada 20 veya 25 dakika çıkıyorduk. Onun dışında 3,5 adımlık bir hücrede faşistlerle beraberdik. "Karıştır-barıştır" denilen bir politika vardı. MHP'nin ana davası orada görülüyordu ve bütün illerden toplamışlar kalabalık olsun, cezaevinde dengeyi sağlasın diye ama bu dengenin yoğunluğuna baktığınız zaman üçe bir oluyordu. Mesela çok enderdi hücrelerde iki faşist iki devrimcinin kalması, iki devrimci bir faşist oluyordu genellikle. Koğuşları da dengeliyorlardı. Bir koğuşta otuz devrimci varsa on veya on beş faşist oluyordu. 12 Eylül'de başlayan bir uygulama bu. Genellikle benim durumumda olanları bir ay ayrı bir hücrede tutuyor sonra yanıma birilerini veriyorlardı. O bir aydan sonra önce Seyit Kocakuşak diye Dev-Yol'cu bir arkadaşı yanıma verdiler. Fakat bir süre sonra yanımıza bir başkasını getirdiler. Bu da dışarıdan ismini duyduğum, Bahçelievler katliamına karışmış Haluk Kırcı'ydı. Haluk Kırcı da kendisinden öğrendiğim kadarıyla cunta öncesinde yakalanmış ama o günkü emniyetle olan ilişkilerden dolayı sorgulamada işkence de görmemiş, belli ki kollanmış. Fakat Muhsin Yazıcıoğlu yakalandığı zaman Bahçelievler katliamı için bunun ismini vermiş ve onu cezaevinden alıp getirmişler Güvercinlik'e sorgulamaya. Haluk Kırcı, Muhsin Yazıcıoğlu'na kızıyordu ve Abdullah Çatlı'ya daha bağlı birisiydi. Konuşma arasında "Benim şefim Abdullah Çatlı" diyordu. Muhsin Yazıcıoğlu'nu eleştiriyordu. Beraberken benim de solun teşkilat şeflerinden biri olduğumu öğrenince bana "Reis" diye hitap ediyordu. Bana karşı saygılı ve dikkatliydi. Politika konuşurduk. Bilinçli bir faşist olması yanında soğukkanlı görünümü bende katliamı yapabilecek bir izlenim bırakmıştı. Ama bu konuyu hiç açmadık. Sürekli okuyan birisiydi. Sıradan birisi değildi. Beş vakit namaz kılardı, İslami yanı da güçlüydü. Onunla 4,5 ay birlikte yattık ama herhangi bir sorun yaşamadık.

Mamak'a geldikten birkaç ay sonra Acilciler Dev-Yol'cularla konuşmuşlar herhalde, açlık grevi örgütlemişler ama benim haberim yoktu. Dev-Yol da katılmadı zaten. Ben çok da dert etmedim. Acilcilerin grevi on beş gün sürdü ama yürümedi, kırıldı sonra. Yirmi beş kişi kadar küçük bir grup yaptı. Bine yakın kişiden yirmi beş kişi açlık grevi yapınca pek bir karşılığı olmadı. Hazırlıksızdı, sanki grupsal bir hamle gibi geldi bana. Çünkü 1981

Aralık'ta tüm hapishane içinde yeni bir grev örgütlendi, o üç gün sürdü. Grevin ilk akşamı koğuşlar çözüldü. İlk günün akşamındaki sayımda köpeklerle girdiler ve koğuşları çözerek geldiler tecritlere. Tecritler önemli fireler verilmesine rağmen üç gün direndi, çözülmedi yani, üçüncü günün sonunda cezaevi idaresi görüşmeler yaptırdı, Oğuzhan geldi benimle görüştü, o ön hücredeydi ben arkadaydım. Benim tecridimde dokuz hücre vardı, iki kişi kalsa hücrelerde on sekiz kişi eder, buna yirmi kişi diyelim. Bu yirmiden üç kişi kaldık biz direnen. Koğuşları çözdükten sonra köpeklerle tecride girdiler, bizi dizdiler, ellerinde sopalar vardı, küfretmiyorlar ama biraz sonra dayağa başlayacağız, bırakmak isteyen, dayak yemek istemeyen varsa hücresine geçsin diyorlardı. Ben en son hücredeydim, beni sayıma gelen askerler tanımıyordu, "İhtiyar, ihtiyar bırak" diyorlardı. Yere yıktılar, köpeği de saldılar üstüme, ısırmıyordu ama kocaman bir köpekti, pençelerini dayadı üstüme, asker odunla beni dürtüyor, bırakmamı istiyor, ben bırakmıyordum. Dışarıda Kurtuluşçu Yusuf Atlahan'ı ve bir kişiyi daha gördüm. Üç kişi kaldık, ondan sonra olmadı, sopayı yedik attılar bizi hücreye. Süleyman Tokluların, Bülent Fortaların olduğu kısımda direnenler daha fazlaydı. Oğuzhan benimle görüşmeye geldiğinde tecritlerde altmış kişi kaldığımızı söyledi. Altı tecritten altmış kişi kaldık, kalabalık koğuşlar teslimdi. Yüzbaşı geldi, benimle konuşuyordu, biliyordu örgüt şefi olduğumu. Başarısız olduğumuzu gördük ve bıraktık. Bu 81'in Aralık ayında oldu, daha sonraki büyük direniş 1984'te oldu.

Liderlere sağlık raporu

Aralık'taki açlık grevinden sonra Mamak'ta belli siyasi hareketlerin öncü kadrolarına sağlık raporu verdiler. Onlar bu raporla bir takım uygulamalara katılmıyorlardı. Sayımlarda oturuyor, marşları okumuyorlar. Sabahleyin normal askerlik nasıl başlıyorsa, sayımdan sonra 45 dakika süreyle ameli eğitimi oluyordu. Faşistler dâhil üç kişi arka arkaya 45 dakika, "Vatan sana canım feda" veya başka bir sloganla veya, türkü ile eğitim devam ediyordu. O bitiyor 10 dakika sigara molası. Öğlen yemek molası bir buçuk saat sonra nazari eğitim başlıyordu, Atatürk'ün *Nutuk*'u. Dokuz cilt. Başlıyorlar birinci ciltten her hücre on beş sayfa okuyup yanındakine veriyor derken on gün sonra dokuz cilt bitiyordu. Tekrar baştan. Bu aslında CIA'nin kimliksizleş-

tirme uygulamasıydı. Devrimci kimliğinden arındırmak için hiçbir şey düşündürmeme, sürekli askerdeki gibi meşgul etme... Akşam yemeği, bir saat sonra sayım, saat 22.00'de yat. Eğer yatmazsan sabah sayımında sopayı yerdin. Tuvalete gitmenin dışında yatakta olmak zorundaydın.

İşte bu süreç içerisinde ben davada tek kaldım. Süleyman Toklu, Gönüller filan tahliye olmuştu. Aynı gün farklı mahkemelere giden arkadaşlar oluyordu, bir araya topluyor, beraber götürüyorlardı, herkes kendi mahkemelerine giriyordu. Mafyacılar da vardı o zaman. Mahkemeye çıkarken sayım yapıyorlardı, sayım yaparken gene bir ezme biçimi vardı, ring arabasına bindirecekleri havalandırmada diziyorlar sizi, mahkemeye götürdüklerinin yoklamasını yapıyorlardı. İsim söylüyordu, "Emret komutanım" diyordunuz yüksek sesle. Ben bir dönem sonra bunu demeyeceğime dair pasif direniş kararını vermiştim. Koğuşlarda pasif direnişler mesela sayım alırken yüksek sesle değil alçak sesle "Emret komutanım" diyordu, faşistler gayet yüksek sesle bağırıyorlardı. Tabii bu da devrimciler için dayak gerekçesi oluyordu. Mahkemeye çıkacağız, sırada en arkadayım, onbaşı sırayla okumaya başladı, beni de tanımıyordu, herkes "Emret komutanım" diye gidiyordu, en son bana geldi ben alçak sesle "Burada" dedim. Bir daha ismimi söyledi ben yine "Burada" dedim. Bir şey demedi, iç emniyet amirine fısıldadı bu demiyor diye. Beraber geldiler, bir daha okudular ismimi, "Burada" dedim, bir daha söyletti. O arada Cezaevi Müdürü Binbaşı izliyormuş. İki asker yanında hışımla geldi, beni sıradan aldılar, süre süre götürdüler, girişitiler bana. Bu arada mahkemeye gittiğim binbaşının aklına geldi, eli yüzü parçalanır gider, orada propaganda yapar diye bırakmalarını istedi. Mahkemeye gittik, döndüğümde muamelenin sağlam olacağını düşünüyordum. Mahkemeden cezaevine geldik gene sıraya girdik beni ayırdılar, tabutluğa götürdüler. Tabutluk dediğimiz yer, aşağıda on hücre vardı, yerde tek bir battaniye var, küçük olduğundan ayaklarını uzatıp yatamıyordun, buz gibi bir yerdi, ışıksızdı, günde iki sefer tayın veriyorlardı, sabahleyin köpeğe atar gibi kapının altından veriyorlardı. Ben dayağı bekliyordum, nereden geleceğini kestiremiyordun, sopa gelecek boşta bulunmak istemiyordum, nasıl olduysa üstümü başımı aradılar, dövmediler, şaşırdım. Bir tuhaflık vardı. Sonradan öğrendiğim tek tip elbiseyle ilgili bizimle anlaşmak istiyorlardı. O yüzden dövmemişler. Üç gün sonra böbreklerimden hastalandım, doktora çıkardılar. Ve bir daha hücreye göndermediler. Sonra bir

anlaşma oldu, İstiklal Marşı'nı kaldırdılar. Yani uygulamalarda bir gevşeme yaptılar. Ne olduysa bir ay sonra tekrar aynı uygulamaları başlatınca hepimizi tek tek hücreden çıkardılar, havalandırma boşluğuna tek tek götürüp İstiklal Marşı'nı okutmak istediler. Çevrende on-on beş asker, uymayacağımı söyledim. Beni yıktılar, anadan doğma soydular, emniyetteki gibi burada ilk defa böyle bir uygulama gördüm, "Başına vurmayın" dediler çünkü Muzaffer Erdost'un kardeşi başına yediği darbeler nedeniyle öldüğü için kesinlikle başa vurmuyorlar ve astsubayın eşliğinde sopa atıyorlardı. Bayılmışım. Anadan doğma yerde sürüyerek getirdiler koğuşa attılar, elbiselerimi de arkadan attılar. Benim gibi direnenler vardı, onlara da aynı uygulamayı yaptılar. O gün artık patladık. "Yeter arkadaş bu uygulamalara ne kadar katlanacağız?" diye bağırdığımı hatırlıyorum. Nasuh benim bulunduğum koğuşun yan tarafındaydı. Sol tarafımda Ali Başpınar vardı. Sırtım simsiyah oldu ve deri döktüm o dayaktan sonra. Bir hafta ranzadan kalkamadım ve o halimle açlık grevi yaptım. Dayaktan bir-iki gün sonra bütün hapishane açlık grevine gitti. Faşistler açlık grevine girmedi ama bize de insani davrandılar.

Ben Mamak'ta ara ara dayak yedim ama en büyük dayaklardan birine kadınlar koğuşundaki arkadaşlar da tanık olmuştu. Kadınlar koğuşu o havalandırmaya bakıyordu. Nasuh'la ikimizi çıkarmışlardı, Nasuh'u bir köşeye, beni bir köşeye aldılar, o gün bizi çiğnediler ve baygın götürdüler koğuşa.

1984'te 42 gün açlık grevi

1984'teki 42 günlük açlık grevinden sonra uygulamalarda bir yumuşama oldu. Biz maiyetten normal asker statüsüne geçtik. Yemeklerimiz düzeldi. Asker statüsüne terfi ettik, bir de faşistlerle ayırmadılar bizi fakat hücrelerimizi iki kişiye indirdiler. Daha önce iki sol bir sağ, üç sol bir sağ gibiydi. 84'e kadar bir ranzada iki kişi yatıyorduk. Havalandırmamız haftada 20 dakikadan 45 dakikaya çıktı.

1987'de bizi faşistlerle birlikte koğuşlara aldılar. Muhsin Yazıcıoğlu da bizim koğuştaydı. 87 yılbaşını koğuşta kutladık arkadaşlarla. Tecritleri boşalttılar, koğuşlara koydular. Biz Dev-Yol'un merkez komitesi ile bir arada kaldık diye hatırlıyorum. Bu arada Seyit Kocakuşak, sanıyorum birkaç faşis-

tin öldürülmesinden yatıyordu, faşistlerin hedeflerinden biriydi. Bir gün, sabaha karşı onun bulunduğu koğuşta sabah çorbasına kalktığında elini yüzünü yıkarken dört-beş faşist pusu kurmuş ve öldüresiye darp etmişler. Kafasını gözünü kırmışlar, hastaneye kaldırılmış. O olaydan sonra bizi faşistlerden ayırdılar. Belli ki o olay etkili oldu. Ben devrimcilerle beraber ortak koğuşa alındığım zaman yarı tahliye olmuş gibi hissettim açıkçası. Faşistler yok, gece saat 10'da gelip yat yok, denetim yok. Gene mazgalı açıp bakıyorlar ama onun göremeyeceği ve senin volta atabileceğin bir yer vardı koğuşta. Orada gidip oturuyordun, sohbet ediyordun. Tahliye olmuş gibi oldum. Öyle bir dönem yaşadık.

O arada Dev-Yol davası sürerken Dev-Yol'cu arkadaşlar "çifte standart" dilekçesi hazırlamışlar. Çifte standart dilekçesi; sıkıyönetim mahkemelerinin faşistlere daha az, devrimcilere daha çok ceza verdiğini dile getirdikleri adaletsizliğe vurgu yapan bir dilekçeydi. Nasuh Mitap geldi, bana imzalayıp imzalamayacağımı sordu, dilekçenin mahiyetini öğrendiğimde zaten tuhafıma gitmişti, sıkıyönetim mahkemeleri komünistleri yargılamak için geldiler, savunmam da bunun üzerineydi zaten. 86'da idam almıştım, son sözümü sorduklarında, "Beni ancak halklar yargılar, Kürt ve Türk halklarının kurtuluşu için mücadele ettim, siz bunun için bana idam cezası vereceksiniz bu benim için büyük bir şereftir" demiştim. Kayıtlara böyle geçmişti. Savunmamda "Hafifletici bir sebep yok"diye idam verdiler. Öyle bir savunma yapmasaydım müebbet verirlerdi muhtemelen, çünkü fiili olarak öldürme gibi bir şeyim yoktu. Bilindiği gibi Dev-Yol Mahir Çayan'ın sürekli faşizm tespitini savunuyordu, cunta da açık faşizmdi onlar için. Burada kalkıp da faşistlere az, bize çok ceza veriyorsunuz demeyi çok anlamlı bulmadım. Ben imza atmadım, onlar dilekçeyi verdiler. Ben Dev-Yol'un Mamak politikasını da teslimiyetçi bir politika olarak görüyordum. Dev-Yol'un hapishanedeki tutumunu "kitle çizgisine uygun bir politika izledi" şeklinde tanımlayamayız. Direnişler mahkemeye gitmeyi engelleyebilir, bu da tahliyeleri etkileyebilirdi, çünkü tahliye olanlar mücadeleye katılacak, diyorlardı. Ancak bir direniş ruhuyla dışarıya çıkmadığınız zaman devrimci harekete bir faydanız olmayacağı da bir gerçekti. Nitekim gördük ondan sonra. Örneğin Diyarbakır'da da gördük bunu. Orada da teslimiyet vardı. Bugün PKK'nin önde gelenlerinden Rıza Altun, Muzaffer Ayata, Sabri Ok'la dokuz ay Eskişehir'de, üç sene Gaziantep'te, toplam dört seneye yakın beraber yat-

tım. Onlarla konuştuğumda, Diyarbakır'da yanlış hatırlamıyorsam ilk iki yılda nasıl teslimiyetçi dilekçeler yazıldığını ama Kemal Pirlerin ölüm orucundan ve dört kişinin kendilerini yakmalarından sonra parça parça dilekçelerin nasıl geriye alındığını ve nasıl bir direniş çizgisi oluşturduklarını kendilerinden dinledim. Mamak'ta da böyle bir şey olabilirdi, adım adım bir direniş örgütleyerek bu uygulamaları kırabilirdik, diye düşünüyorum. Yukarıdan konuşup, kahramanlık edası ile bir yorum yapmıyorum ama gerçek böyle.

Benim idamım kesinleşip 87'nin Ağustos ayında Ankara Merkez Cezaevi'ne gitmem için gardiyan mazgaldan bana "Eşyalarını hazırla" dediği zaman önce bunu koğuş değiştirme gibi anladım ama sonra "Ulucanlara gidiyorsun" dediğinde film koptu. Mamak'tan ayrılacağım zaman Nasuh ve Oğuzhan'a konuşmak istediğimi söyledim. Mutfak bölümüne geçtik. "Gittiğim yerlerde bana soracaklar Mamak'taki durumu. Ben şimdi söyleyeceğimi söyleyeyim sonra Kaçaroğlu arkadan konuştu demeyin. Mamak'ta izlenen politikanın teslimiyetçi bir politika olduğunu düşünüyorum. Farklı bir politika izleyebilirdik. Kendimi farklı bir yere koymak istemiyorum ama direniş konusunda açık çek verdim. Ölüm orucu da dâhil her türlü direnişte olacağımı ifade etmiştim" dedim. Zaman zaman da uygulamaların en ağır olduğu dönemlerde tek başına ölüm orucuna gideyim mi diye düşündüm. Ama bütün bunlar duygusal tepkilerdi. Her karar verdiğimde biraz daha beklemeliyim dedim. Bu bir kahramanlık değildi, farklı bir duyguydu. Hazmedilemeyen uygulamalara bir tepkiydi. Ölüm orucuna gideyim de idare bunu dikkate alır diye değil, öleceğimi varsayarak düşündüm. Böyle duygular yaşadım. Kendilerine de bunları söyledim, "Böyle konuşacağım, arkanızdan konuşmuş olmayayım" dedim. "Bir direniş politikamız yoktu. Tamam, açlık grevi filan yaptık ama bir direniş politikamızın olmamasının ağırlıklı olarak sorumlusunun siz olduğunuzu düşünüyorum çünkü esas kitle sizindi, sizin başı çekmeniz gerekirdi, biz katılımcı olurduk ancak. Ama son tahlilde bu politika burada egemen olmuşsa ben de bir parçasıyım. Kalkıp kendimi bunun dışında göstermeyeceğim ama Mamak'ta ne oldu diye sorarlarsa açıkça Mamak'ta izlenen politikanın bu olduğunu söyleyeceğim" dedim.

Mamak'ta yedi yıla yakın kaldım ve bunun 6,5 senesini hücrede, sekiz ayını koğuşta geçirdim. Zaman zaman kendi başıma yaptığım pasif direniş-

ler ve elde ettiğim sonuçlar da oldu; görüş esnasında kollarını arkada bağlamamak, revire giderken çömelerek, kaz yürüyüşü yapmamak ve mahkemeye çıkarken "Emret komutanım" dememek gibi. Bunların karşılığı ağır dayak ve tecrit oluyordu ama direnince de uygulamadan vazgeçiyorlardı. Tabii direnenleri kastediyorum.

Açlık grevinin 30. gününde değişik örgütlerin sözcülerini kapsayan on kadar arkadaş ölüm orucuna girmiştik. Ölüm orucuna girdiğimizde ölürsem savunmam yarım kalmasın diye her gün sabah akşam teksir kağıdına savunmamı yazmaya çalışmıştım.

İdam cezası aldığında ne hissettin?

1986'da idam cezası aldığımda Denizler "Biz gidiyoruz" demişlerdi, şimdi de "Biz gidiyoruz" diye düşündüm ama Avrupa'nın baskılarıyla idamlar durdurulmuştu. Eğer devam etselerdi idam edilecekler arasında önde gelen isimlerden biriydim. İdam sehpasına giderken mektup yazdırıyorlar, son söz filan diyorlardı. Ben kafamda bunu yazayım dedim. Ne olur ne olmaz o koşullarda hissettiklerimi yazamam, istediğim gibi olmaz diye son sözümü bir yere not etmiştim. Böyle bir duygu yaşadım.

İdamlar durmuştu ama konjonktürün değişmeyeceğinin de bir garantisi yoktu. Her an devam edebilirlerdi. Senin idam kararın Meclis'te duruyor, karine var, 40 kişiyi asmışlar. Senin asılmayacağının garantisi yok. Ama yaşadıklarıma baktığımda her şeye hazır olduğum için asılsam, asılmasam gibi bir duyguyu yaşamak gibi bir problemim yoktu. İşler yumuşadığı için tavsayacak diyebilirsin ama böyle bir duygu kırılması yaşamıyorsun, hazırsın her şeye.

Annem idam aldığım gün mahkemedeydi. Mahkeme idam aldığımı açıkladı, annem bir çığlık attı ve dışarıda baygınlık geçirdi. Avukatlar anneme idam almayacağımı söylüyorlardı, rahatlatıyorlardı. Ben de idam alacağımı söylemiyordum.

Anlatmak istediğim bir şey daha var; Gönül'ün ayrılık isteği benim idam cezası almamdan sonra geldi, bu bana çok koydu duygusal olarak. Bir açık görüşte ayrılmak istediğini söylemişti, yıkılmıştım, o açık görüş bana zindan gibi gelmişti. Sonradan Gönül'e tepkimi değerlendirdiğimde aslında tepkimin aşırı olmasında, idam kararının etkili olduğunu düşünüyorum. Davama ihanet etmedim, şöyle direndim, böyle savunma yaptım, ödülü de bu

oldu gibi hissettim. Zaman geçtikçe, sindirdikçe de gösterdiğim tepkinin doğru bir tepki olmadığını, duygusal ve insani bir tepki olduğunu ama burada aşırıya gittiğimi ve yanlış yaptığımı, Gönül'e de haksızlık yaptığımı içeride kabul ettim. Açık görüşe gelen birkaç arkadaşa da söyledim Gönül'e iletsinler diye.

Gönül'ün tahliye olduğu gün mahkemede Gönül'e "Benim durumum ağır, istersen ayrılabilirsin" demiştim. Geriye dönüp baktığımda bunu içimden mi istiyordum bilemiyorum. Ama ben bunu söylediğimde Gönül, "Bu ne biçim laf?" demişti. Görüşe giremediği için de evlilik teklifini o getirmişti. Cezaevine annem, teyzem ve eşi geldi. Teyzemin eşi Ali Kaçaroğlu aynı zamanda amcaoğlumdu. Bizim şahidimiz olmuştu. Gönül'ün şahidi de cezaevinde istihbarat subayı Tuna diye biri olmuştu. Çünkü Gönül'ün ailesinden kimse gelmemişti diye hatırlıyorum. Bu durum beni iki sebeple sevindirmişti, Gönül'ün görüşlere gidip gelmesi duygusal açıdan elbette bir sıcaklık ifade ediyordu, bir de hareketle bağımı kuracaktı. Bu çok önemli bir şeydi benim için orada, nefes alacaktım politik olarak. Her hafta görüşüme gelen annemin böyle bir şansı yoktu, annem başka ihtiyaçlarımı karşılamak için gelirdi ama Gönül'le duygusal bir bağım da vardı ve aynı zamanda politik temasım olacağını da biliyordum. İkisi de bir arada olan bir şeydi ve rahatlattı beni.

Gönül'ün ayrılık isteğine karşılık olarak gösterdiğim tepkinin yanlışlığını fark edince dolaylı olarak haber gönderdim Gönül'e. Gönül'e gösterdiğim tepkinin doğru olmadığının, sübjektif tepki olduğunun bilincine varmıştım, gösterdiğim tepki nedeniyle eziklik de duyuyordum. Hapisten çıktıktan sonra İstanbul'a geldiğimde bir gece Seyfilerde kaldım ve bunu özel konuştum. Bu düşüncelerimi Gönül'e iletmesini istemiştim. Birkaç yıl sonra da bizzat kendisiyle görüşme fırsatı bularak özürümü kendisine de iletme fırsatı buldum.

Kim bu Tekin Yılmaz?

Ankara'daki Merkez Cezaevi'ne geçtiğimde ben kendimi tahliye olmuş gibi hissettim. Kapıları açıyorlardı, güneş inene kadar kapılar açıktı, dışarıda sazlar çalınıyordu, duymadığım türküler söyleniyordu. Ben Merkez Cezaevi'ne gelmeden *Yeni Öncü* dergisi çıkmaya başlamıştı. Mamak'ta bana Melih Pekdemir demişti, "Sizinkiler *Yeni Öncü* diye bir dergi çıkarıyorlarmış" di-

ye. Öyle ismini duymuştum, dergiyi görünce bizimkiler çıkarıyor diye başladım okumaya. Okuduğum yazılar ne benim mantalitemle ne Kurtuluş'la ilgisi olmayan şeylerdi. "Tekin Yılmaz" diye biri yazıyor, sosyalist demokrasi, örgütlenme özgürlüğü falan... O ara geçmişten tanıdığım Hüseyin Taka ve birkaç kişi daha o cezaevindeydi, onlara "Avrupa'ya gidip de Avrupa komünizminden etkilenen reformist bir Kurtuluşçunun hikâyeleri bunlar" diyorum. Hiç Stalinist bakış açısına sahip değil, örgütlenme özgürlüğü, farklılıklar, çoğulcu sosyalizm falan diyor. O ara Burhan Tanrıverdi de içeriye düşmüştü. Ona sordum Tekin Yılmaz'ın kim olduğunu. O da Tekin Yılmaz'ın Mahir Sayın olduğunu söyledi. "Yapma ya, ciddi misin?" dedim, "Valla, takma isimle yazıyor" dedi. Bunu duyunca "Ben bir daha okuyayım bu yazıları" dedim. Baktım ama pek hazmedemedim. Merkez cezaevinden Eskişehir'e giderken pek içime sindiremeden gittim. Tekrar tekrar tartışırken "örgütlenme özgürlüğü hariç diğerleri olabilir" demeye başlamıştım. Yavaş yavaş sosyalist demokrasi anlayışını benimseme konusunda yol almaya başlamıştım. Antep'e öyle gittim.

Yattığım üç ayrı cezaevinden de kaçma veya kaçırılma girişimlerimiz oldu. Ankara Merkez Cezaevinden beni kaçırma planları yapan Burhan Tanrıverdi, İbrahim İnci ve Sarı Kenan polis takibiyle yakalandılar. İbrahim İnci'yi bıraktılar, Burhan'la Kenan'ı attılar içeriye. Yine merkez kapalı cezaevindeyken hastaneden bir firar planımız da oldu ama sonuçlandıramadık. Aynı şekilde Antep'ten ve Eskişehir'den firar için de girişimler oldu ama gerçekleşmedi. Ama sonuçta 91 yılında infaz yasasında yapılan değişiklikle dışarı çıktım.

Son olarak ne söylemek istersin?

Konuşmalarımız sırasında değinmediğim bir konuya ilişkin düşüncelerimi ifade etmek isterim;12 Eylül cuntası geldiğinde hareketimizin askeri kesiminde görev almış arkadaşlarımızın örgüt üyesi olmadıklarını öğrendiklerinde büyük bir hayal kırıklığı yaşadıklarını biliyorum. Bunda bir kasıt yoktu ama ortada büyük bir yanlış vardı. Merkez Komitesi, askeri kesimin deşifrasyon tehlikesine karşı sadece örgütle askeri kesimin koordinasyonunu sağlayan bir yoldaşımızı üye yapmıştı. Ama Kurtuluş Hareketi'nin en can alıcı kesiminin ve en fedakârca görevleri üstlenmiş yoldaşlarımızın Kurtuluş'un politik- örgütsel hayatında söz sahibi olamamaları bu yoldaşlarımıza

yapılmış en büyük haksızlıktır. Ben Kurtuluş Hareketi'nin bu isimsiz kahramanlarından kendi adıma özür diliyorum. Bu vesileyle bu kahramanlardan şimdi aramızda olmayan emeğiyle, yeteneğiyle, bilinci ve kararlılığıyla ayrı bir yeri olan Azmi Pat yoldaşıma da yürek dolusu sevgilerimi ve devrimci selamlarımı iletmek istiyorum. Ayrıca Kurtuluş Hareketi'nin de bu yoldaşlarımıza bir özür borcu olduğunu tarihe not düşmek istiyorum.

Ve son olarak da şunu vurgulamak isterim ki, Kurtuluş tarihi birkaç kişinin eseri olarak şekillenmemiştir. Bu tarihin oluşumunda her birimizin farklı bir rolü olduğu gerçeği tarihimizin kolektif bir mücadelenin eseri olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bu nedenlerle Merkez Komitesi'nden başlayarak tüm kademelerde ve alanlarda görev yapmış, sorumluluk üstlenmiş ve bu tarihin bir parçası olmuş erkek ve kadın yoldaşlarımızdan sempatizanlara varana kadar bu onurun hepimize ait olduğunu bir kez daha belirtmek isterim.■

MESS DİRENİŞİNDE ZAFER İŞÇİ SINIFININDIR!

KURTULUŞ

İSMET ÖZTÜRK*

Görüşenler: Gönül Sevindir, Erdoğan İren, Mustafa Yeşim

Görüşme Tarihi: Ekim 2011

Siz soruları sorun, ona göre cevap vereyim. İki aydan beri gazete bile okuyamıyorum, ilk defa dün gazete elime alabildim. Gazete okuyamıyorum yani düşünebiliyor musunuz? Ben okumadan yaşayamam...

Ne zaman, nerede doğdun, biraz hayatından söz eder misin?

Ben 1935'te Samsun-Çarşamba'da doğdum. Kahvecilik yaptım. İlkokul mezunuyum. Ailem çiftçi, dindar, fakir bir Gürcü aileydi. İki kardeştik. Babamı hiç tanımıyorum. Bir ağabeyim var; annemiz bir, babamız ayrı ağabeyimle. Benden on yedi yaş falan büyük. Benimle aynı doğumlu çocuğu olabilirdi... Öldü... Fakat ben ondan önce ölseydim, yaşayamazdı, benimle beraber

* Hastalığı ağırlaşan İsmet Öztürk hayatını kaybettiği için görüşme tamamlanamadı. Kendi kaleminden anıları (İsmet Öztürk, *THKP-C'den Kurtuluş'a Mücadele Hayatım*, dipnot yayınları, 2010.) yayınlanmıştır.

ölürdü; o kadar beni seven, deli gibi seven biriydi aslında. Düşünebiliyor musun, çocukken bir yaşında mı, üç yaşında mıymışım, bana bir şaplak vurmuş annem, hastalanmışım. Çok yüksek ateş olmuş niye olmuşsa; evi yakmaya kalkmış adam. Ben hapisteyken öldü ağabeyim, beni bu kadar seven biriydi. Hastalandı, çeşitli hastalıklarla beraber öldü.

Bizim ailede biraz da benden dolayı "senin-benim malım" yoktur. Ben şehirdeki yerleri satmıştım 1970'de zaten. Ağabeyimle ortaktı her şeyimiz, ona para falan vermedim. Köyde, işte birkaç dönüm küçük bir yer vardı, orayı onlara bıraktım. Şehirdekiler on iki bin metre kare falan, orayı ben sattım. Ağabeyimin çocuğu yoktu, bir kendisi bir eşi, köyde üç-beş inek, üç-beş dönüm tarla, öyle geçiniyordu. Benim devrimciliğimden önce de bizde hiç mal kavgası olmazdı. Benim tavrım böyleydi; ağabeyimin ve annemin beni çok sevmesinden olsa gerek... Resmen komünist bir yapı...

Bir de ben biraz tuhaf bir çocuktum; şöyle ki ben hayatımda bir erik çalmadım, bir elma çalmadım. Ben büyük adam gibi büyüdüm. Mesela çok güçlü kuvvetliydim, çok iyi güreşirdim ama onla bunla kavga filan etmezdim; ettiğim zaman da hastanelik ederdim. Taa ilkokuldan beri öyle bu. Çocukluğumdan beri haksızlığa hiç tahammül edemezdim ama haksızlık da yaptım tabii. Mesela, bizim gençliğimizde kız kaçırma modaydı, öyle birkaç defa kız kaçırma olaylarına falan gittim. Hâlâ da utanıyorum o işlerden. Kız kaçırma modaydı bizim gençliğimizde; bazı arkadaşlar için kızı vermiyorlardı, zorla götürüyorduk.

Kız istemiyor muydu?

Bazısı istiyordu, bazısı istemiyordu, zorla götürüyorduk. Götürdük birkaç defa. Üç, beş defa böyle olaylara girdim, hem de tehlikeli olaylara. Vurucu kırıcı ailenin, sülalenin kızlarını götürdük, falan filan. Hâlâ aklıma geldiğinde utanıyorum o yapılanlardan.

Bizim babalarımız eşkıya... Annem daha yirmi yaşında bile yokken ilk kocası ölmüş ve ağabeyimi doğurmuş. Sonra benim babam almış annemi, o da eşkıya. Yani babam, annemin ikinci kocasıydı. Annem de yarı eşkıya, eşkıyaların karısı. Mesela, ben hapishaneye girmişim, "Oy oğlum moğlum" falan, böyle yok yani. Ben ağlasam farz et, "Ulan, utanmıyor musun ağlamaya?" derdi, yani öyle bir kadındı. Mesela annem sağ olsa, devrimci olurdu. Bir şey bildiğinden değil, okuryazar değildi, cahil köylü kadını ama

haksızlıklara isyan eden, hani Osmanlı tipi derler ya, o tip bir insandı. Fakir bir aileydik aslında... İşte öyle.

Devrimcilere nasıl katıldın?

Dediğim gibi, haksızlıklara isyan eden cinstenim. Mesela epey defa hapishanede yattım, çoğunu da başkalarına yapılan haksızlıklara müdahale ettiğimden dolayı yatmışımdır. On yedi yaşında falan kahveciliğe başladım, yerleri sattım, başka yerleri tutup, çevirip sattım, ormanları çevirip sattım falan filan... Çok genç yaşta kahveciliğe başladım, kahveciliğe başlamam 1953 filan. 1958 sonlarında, askerden geldikten sonra yeniden kahveye başladım. Kahveme o zaman üniversiteliler geliyordu, okuyan çocuklar, öğretmenler geliyordu. Türkiye İşçi Partisi (TİP) kuruldu ama benim bunlarla pek bir şeyim, ilgim yoktu. İşçi Partisi'ne sempati duyanlar vardı, bir ara tabelası asıldı – sarhoş birisi astı – sonra indirdi, bir yerde saklanıyormuş tabelası falan. 1964- 65'lerde kahveyle beraber kulüp falan da açtım. Kulüpte olaylar oldu, bir ortağım vardı, eski suç ortağımdı, aksi bir adamdı zaten. Lüzumsuz bir cinayetten dolayı kulüpte o zamanın parasıyla yetmiş, seksen bin lira borca girdim, biraz da hapishanede yattım

Şimdi o öğretmenler, bir kısım talebe çocuklar falan, benim kahveye de gelip gidiyorlardı, kulübe uğruyorlar, lokantaya geliyorlardı. Bunlara "solcu" deniyordu ve bizim memleketin ileri gelenleri – ileri gelenleri dediğim yani gerçekten pespaye ama – toprak ağaları falan, onları aşağılıyor, tahkir ediyorlar; icabında şiddet de kullanmaya kalkıyorlardı. Onlara sahip çıkma durumuna gelirken kendim de okumaya, öğrenmeye başladım. TİP de kuruldu. TİP Çarşamba'da yok, Samsun'da kurulmuştu. Ama o zaman komünist deyince "boynuzu" nerede diye bakıyordu insanlar Anadolu'da. Sosyalistim diyenleri gün ışığına çıkarmıyorlardı. Ben TİP'i kurdum, "sosyalistim" dedim. Bir de yapım gereği; yaptığım şeyi mümkün mertebe en iyi biçimde yapmaya çalışan tavrım vardır. Yani ya hep ya hiçciyim, idare-i maslahatçı değilim. Ya yapmam, yaparsam da onun hakkını vererek yaparım. Neyse, biz sosyalistiz dedik; tabii ben kahveci, kumarhaneci, meyhaneci, lokantacı, içkici falan...

Olumsuz etkileri oldu mu?

Onun olumsuz etkileri olmazdı. Neden olmazdı? Çünkü benim özel bir saygınlığım da vardı. Herkesin saygı duyduğu bir insandım ben, korku değil. Kötülük yapmaya çekinirdi insanlar bana. Kötülüğün bağışlanmayacağını bilirlerdi ama esasında bana kötülük eden insan şöhret olamazdı; benim öyle özel bir durumum vardı. Mesela birilerini ezerek yükseliyor ya insanlar, beni ezerek yükselemezdi. Beni vuracak insana "Yiğit adam, İsmet'i öldürdü" demezlerdi, "Yazık ettin, bu öldürülecek insan mıydı?" derlerdi.

"Çörtüğün İsmet" adı o zamanlardan mı geliyor?

Tabii, tabii. Babadan geliyor. Çörtük, Karadeniz'in büyük eşkıyalarından. Çörtüğün anlamını bilmiyorum, çörtük "olmuş armut" falan filan deniyor. Ama babama neden öyle demişler, onu da bilmiyorum. Araştırmadım. O zaman insanlar lakapla anılıyordu, onun babasına mı öyle derlerdi, ne derlerdi, bilmiyorum işte. O zaman da benim özel durumum vardı. Çarşamba'da yaşlı insanlara sor, devrimci mevrimci değil yani, beni kahveci, kumarhaneci diye anlatırlar.

Çörtüğün İsmet komünist olmuş

Mesela köylerde şöyle kavgalar da olmuş: "Çörtüğün İsmet komünist olmuş." "Hayır, Çörtüğün İsmet komünist olmaz!" "İşçi Partisi'ni kurduğu zaman komünist olmuş, duydunuz mu?" falan diyorlardı. Mesela bir olayı anlatayım; Mehmet diye bir adam vardı – neydi soyadı unuttum, benim dediğim elli senelik bir şey yani – benimle hapishanede yatan bir adamdı bu, kara cahil, köylü bir adam, cinayetten yatmıştı, "Çörtüğün İsmet komünist olmuş" diyorlardı, kahveye gelmişti, duymuş. "Ulaaan" demiş, tabancasını çekmiş, dan dan dan "Ulan, Çörtüğün İsmet'e komünist oldu diyenin..." kıyameti koparmış falan... Onu, "Yahu Mehmet, şöyledir böyledir" falan filan diye yatıştırmışlar. Bu kalkmış, koşa koşa Çarşamba'ya gelmiş, kahveye bana. Ben yatıyordum arka tarafta, benim yattığım yer vardı arkada, devrimciler, kaçak göçek herkes kalırdı orada. Bu da bir iki sefer gelmişti kahveye, oradan gözleri ısırıyor mu çocukların nedir, dağ köylerinden birisinden... Bana heyecanla, "Seni bekliyor kahvede" dediler. İndim aşağıya, sarıldı bana: "İsmet Abiii, anasını avradını bilmem ne yaptıklarım, sana

komünist diyorlar, İsmet Abiiii!" "Yahu otur şöyle, sen komünist olmanın ne demek olduğunu biliyon mu?", "Yok!", "Doğru söylüyorlar, ben komünistim". Döndü, bu sefer "Ooooy! Ben de komünistim!". Şimdi, şöyle bir şey var: İsmet namussuz bir iş yapmaz diye tanınıyor, biliniyorsun... Bizim durumumuzdaki, çevremizdeki insanlardan bir sürü çapulcu dürzü, hapishaneye girer, soyardı milleti, ceplerine vura vura paralarını alırdı o zaman. Ben hapishaneye girerdim, hem onu yapanlara yaptırtmaz hem de fakir fukaraya bakardım. Onun için benim aleyhimde kullanamazlardı. Benim aleyhimde tek şunu – polis de çok kullanırdı zaten – söylerlerdi: "Ciğerleri çürümüş, üç günlük ömrü kalmış. Kendisi zaten maceracı, çılgın, acımadan çocuklarınızı öldürtecek, bilmem ne yapacak, onları hep ölüme sürüklüyor" gibi propaganda yaparlardı. "İsmet kötüdür" propagandasının tutacak hiçbir tarafı olmadığı için. "Kumarhanecidir," herkes biliyordu, inkâr da yok zaten, velhasıl böyleydi durum.

Çarşamba, kan davalarının çok olduğu, cinayetlerin olduğu bir yer. Mesela, iki sülale arasında kan davası varsa ben birinin evinden çıkar, öbür sülalenin evine giderdim. Aynı köydeler, aynı gece. O da biliyordu, öteki de; söylüyordum zaten, oradan geldim diye. Gökmenlerin evinden Akgözlerin evine, Akgözlerin evinden Gökmenlerin evine gidiyordum işte. Adamlar takır takır vuruyor birbirlerini ama hiç kimse bir laf götürür, mesela pusu kurulacak yeri, geçeceğimiz yolu ispiyon eder falan diye şüphelenmezdi, kimsenin aklına gelmezdi böyle bir şey, güvenirlerdi bana. Böyle bir durumum vardı benim, bunun da çok avantajını gördük.

Şöyle de oldu tabii, o zamanlar öyle miting yapmak, sokağa çıkmak falan söz konusu değildi. Bölgenin ileri gelen sülalesi Ulusoylar mulusoylar silahlı, tabancalı heriflerdi; Fatsa'nın kiralık katillerine beni vurdurmaya kalkıştılar, tabancayı getirip bana verdiler. Yani öldürmeye çalıştılar beni ama onu da beceremediler. Halkla olan ilişkilerim beni korudu. Böyle de avantajı vardı.

Örgüte katılmanın sana faydası veya katkısı oldu mu? Senin orada böyle itibarlı bir durumun var, peki sol bir örgüte katılmakla, sosyalist olmanla hayatında ne değişti?

Şimdi zaten şöyle bir durum vardı. Biz önce İşçi Partisi'ni kurduk, 1967 başlarıydı galiba. Partiyi kurduğum arkadaşlar sola meyilli, esası da bana gü-

venen kişilerdi. O arkadaşlardan Mehmet vardı, Necati öldü, Ahmet Abi öldü, Adnan Akyel öldü, Bahattin Dombalak öldü, çoğu öldü. Mehmet yaşıyordur, onu da bilmiyorum zaten.

Onlar daha sonra Kurtuluşçu oldu mu ya da siyasi hayatları nasıl şekillendi?

Kimi Kurtuluşçu oldu ama önemli olan şu; öncüydü hepsi. Bir kısmı benden büyüktü, hatta çoğu benden büyüktü. Bir yaş, iki yaş, on yaş. Sağ olan, dediğim gibi bir köylü Mehmet ama onun da hiçbir şeyle ilişkisi yok. Bir kısmı da "İşte İsmet burada" diye, İsmet'in hatırı için burada. Çünkü o zaman sosyalist mosyalist yoktu. Öğretmenler vardı ama onlar öğretmen, katılamıyorlardı zaten. Şimdi senin soruna cevap verebilecek olan kimse sağ kalmadı. Size, bu konularda bilgi verebilecek olan Murat (Tıkıroğlu), esasen de Raif (Gümüş), en eskisi Raif çünkü. Çünkü onlar o arkadaşlarla ilgiliydi. Benim zamanımdakilerin hepsi öldü, ben yalnız kaldım. Bu gibi soruları sormanız da iyi oluyor, hatırlıyoruz insanlarımızı. Velhasıl, o zaman şöyle bir şey vardı tabii ki, belki bu benim mükemmeliyetçiliğimden de kaynaklanan, dediğim gibi benim yapım... Ya bir şeyi yapmam, yaparsam da en iyi şekilde yapmaya çalışırım.

Profesyonel devrimci olmak kolay değil

Hâlâ öyle mi düşünüyorsun?

Hâlâ öyleyim ve öyle olmak gerektiğini düşünüyorum. Yani böyle bir adım ileri, iki adım geriyle... Kavgaya girecek insan, gerisini düşünmeden girecek kavgaya, o kavgayı kazanmak için girecek, dalacak kazanmaya. Kürtlerin bir lafı vardır; "Kavgada taşın en büyüğünü aramaya kalkmak, taş atmayı istememekten kaynaklanır" derler. Yani böyle yarım yamalak, gönülsüz girilen kavga kazanılmaz. Onun için girdiğin bir işi en iyi şekilde yapacaksın, bütün imkânları seferber edeceksin. Hep öyleydim, hâlâ şiddetle öyle düşünüyorum. Bütün devrimcilik hayatımda şiddetle öyle düşündüm. Şöyle söyleyeyim; bir kere, profesyonelce devrimcilik yapan çekirdek kadro olmadan bir devrimci örgüt yaşamaz. Araba almak, çoluk çocuğu üniversitede okutmak, ne bileyim şu-bu gibi işleri olan insanlar, profesyonel devrimcilik yapamaz. Profesyonelce devrimcilik yapacak insanın tek işi dev-

rimcilik olacak, başka hiçbir işi olmayacak. Mesela çoluk çocuğu varsa ne yapacak? O örgüte bırakacak, onu yapacak o. Yani adam çoluk çocuğunu düşünerek, "Yok yazlık alayım, bilmem araba alayım, arabamı yenileyeyim, çocuğumu iyi bir üniversitede okutayım" diyerek devrimcilik yapıyorsa yalan söylüyordur. Profesyonel devrimcilik falan yapmıyordur, bu yalan.

Keşke bazı insanlar – yöneticiler dışında – okulu bitirip bir yerlerde olmuş olsaydı, öyle bir anlayışımız varmış galiba, böyle söyleyen çok insan var.

Bu konularda sizin kadar fazla duyumum yok. Sadece çok parçalı duydum; ben, kimseye "Okulu bırak" demedim. Ama bırakmaları gerekirdi, bırakmışlardı da zaten ben gelmeden önce. İrfan (Cüre), Necmi (Gökçe) gitmiyorlardı okula; ama mesela okula devam etselerdi, ben onların yerine başkalarıyla yürütecektim işi. Çünkü o çekirdekte hem okul hem devrimcilik olmuyordu. Mesela Murat Tıkıroğlu okula gidiyordu; okulu bitirdi, o zaman geldi. Yani okulu bitirdikten sonra gelebilirlerdi o işe. Ha, okul bitirmeden, demin sen söyledin ya, devrimci olurdu ama profesyonel olmazdı. O da devrimci tabii, devrimciliğe katkısı olacak. Fakat profesyonel devrimcilik meselesine gelince, ben şunu söylüyorum çok net: profesyonelce devrimcilik yapan bir çekirdek olmadan bir örgüt yaşamaz. Profesyonel devrimciler örgütünden bahsetmiyorum bak, Lenin'in dediği gibi profesyonel devrimciler örgütünden bahsetmiyorum. Profesyonelce devrimcilik yapan bir çekirdek olmadan; işte " Yazlık alayım, kışlık alayım, çocuğumu üniversitede okutayım, bilmem arabamı yenileyim, işte kardeşimin ne bileyim düğün gününü yahut yaş gününü bilmem neyini ne zaman kutlarız, ne zaman kutlamayız bilmem ne..." diyerek olmaz. Bunların hepsi olsun ama profesyonelce devrimcilik yapan insanın işi değil bu. O çeperdeki örgütün işi; o bakacak o işe. Merkezin demiyorum bak, İstanbul Komitesi'yse İstanbul Komitesi yapacak o işi. Sen yapmayacaksın, yani senin kendi işin olunca, senden profesyonelce devrimcilik çıkmaz. Bir kere böyle düşünen bir insanım, bu da benim geçmişteki, yani ya hep ya hiç tavrıma cuk oturan bir durum.

Kurtuluş'un da öyle eğilimi vardı, hem düşünce hem hayat tarzı olarak böyle bir eğilimi vardı, yani profesyonel devrimcilik...

Tabii canım, Kurtuluş'un öyle bir tarzı olmaz mı? Ben boşuna orada olmadım, ben oradan geldim.

"Kadınlar biraz makyaj yapsın"

O zaman, kadın-erkek ilişkileri nasıldı?

Benim kadın-erkek ilişkilerinde marazalı bir tavrım oldu hep. Şöyle marazalı tavrım oldu; önceleri, daha 1960-70 arası kadın-erkek ilişkileri farklıydı. Evliliğe o zaman da karşıydım. O zamanki karşı oluşum, ayak bağı olmak ve elin kızına sebep olmak gibi – ne kadar yamuk bir bakış açısı – düşüncelerden kaynaklanıyordu. Yani evlilik, çocuk, hepsine ben ayak bağı olarak bakıyordum. Biz öyle bakıyorduk. Ertan (Saruhan)[1] mesela, sözlüydü akrabalarından biriyle. Kız, her şeyi bizim gibi kabul etmesine rağmen bizim gibi devrimci değildi. Ama kabul ediyordu her şeyi.

Sizin gibi devrimci olmasına rağmen ona yönelik bir şey yapmıyordunuz herhalde?

Ben zaten bir iki defa gördüm, niteliği nedir, onu da pek bilmiyorum ama sol sempatizandı. Ertan ayrıldı, evlenmedi. Terme'den, babamın sülalesi tarafı, beni evlendirmek için Ertan'a, gitmişler, bir sürü de kız bulmuşlar kafalarına göre bana. Birlikte yaşamaya da pek sıcak bakmıyordum.1974'ten sonra birlikte yaşamaya daha esnek, daha sıcak bakmaya başladım. Evlilik, aile olma meselesine hâlâ sıcak bakmam. Ama mesela bu aile müessesine, 1980'den sonra aile müessesine kadın için bir mukavele olarak bakmaya başladım. Hâlâ da öyle yani.

Feminizme yakın olmaya mı başladın 1980'den sonra?

Tabii canım, ben feministim zaten. Yakın olmaya başlamak ne? Feminist olmayan komünist olmaz, her komünist ayrı zamanda feministtir de. Yani feminist demek; kadının hayatını ve çektiklerini bilerek onun normal insan haline gelmesi için uğraş verendir.

---

[1] Ertan Saruhan: 30 Mart 1972'de Kızıldere'de öldürülen 10 devrimciden biri.

Bu konuda Kurtuluş örgütü en iyi örgütlerden biri...

Tabii ki, tabii ki... Mesela, bu konuda Mahir (Sayın) de gayet iyiydi. Doğan (Tarkan) da...

Zaten kadın sorununu tartışma gündemine getiren broşürün yazarı da Mahir'di; bir erkekti yani.

Tabii daha rasyonel bakan arkadaşlardı bunlar.

Ama 1980 öncesi o kadar değillerdi İsmet Abi, 1980'den sonra değiştiler...

Evet, yavaş yavaş tabii bunlar.

Kulağımıza küpe takıyoruz diye bizi eleştiriyorlardı o zaman, uzun küpe takıyoruz diye uyarı aldık o yıllarda ama daha sonra kadın hareketinin de gelişimi ve eleştirileriyle birlikte Kurtuluş'ta da değişiklikler oldu, daha iyi bir noktaya doğru ilerledi.

Şimdi belki şöyle şeyler vardı; mesela makyaj, bu gibi şeylere biraz burjuva özentisi olarak bakılmış olabilir. Mesela 1980 darbesi olduktan sonra ben şöyle bir şey getirdim kadınlarla konuşurken, yahut aramızda konuşurken, "Kadınlar biraz makyaj yapsın" dedim.

Niye? İllegalite açısından mı?

Tabii, illegalite açısından. Makyaj için, biraz özenti diye düşünüyorduk yani, kadının kendi güzelliği yeter, devrimci kadınlar açısından bunun abartılmaması gerekir falan... Ben, kadınlar makyaj yapsın falan demiştim, Ayhan (Aras) da galiba İlhami'ye (Aras) söylemiş, İlhami...

İlhami kızmıştır...

Yok, yok. İlhami benim söylediklerime pek fazla itiraz etmezdi.

Sen yönetici konumunda olduğun için mi senin sözünü dinlerlerdi, senin üstündekilerle ilişkilerin nasıldı?

Benim üstümde kimse yoktu ki.

Ziya Yılmaz ve Ertan Saruhan'la birlikte...

12 Mart öncesinde hangi siyasal ilişkiler içindeydin? Bu ilişkileri etkileme veya yönlendirme gücün var mıydı? Bu güç nereden kaynaklanıyordu? Karadeniz'deki bir şehre yerleşme kararını etkileyen faktör neydi? 1971'den devralınan ilişkiler hangi sınıfsal temelde ve hangi siyasal grup çerçevesindeydi?

1971'den gelen ilişkiler, 1971'de var olan ilişkiler esas olarak köylü ilişkileriydi Karadeniz'de. Biraz da öğretmen, daha az işçi... Daha az işçi, çünkü doğru dürüst fabrika olan bir yer değildi. Biz devamlı köylü mitingleri yapıyorduk, tütün mitingleri gibi. Daha çok köylü kökenli ilişkilerdi bunlar. Şimdi bu ilişkileri yönlendirme gücü mü diyorsun? Nasıl?

Evet. Yönlendirme gücün var mıydı? Bu güç nereden kaynaklanıyordu?

Güzel bir soru aslında; bu güç vardı. Bu güç nereden geliyordu? Bu güç şuradan geliyordu; ben TİP Çarşamba İlçe Başkanı'ydım, Ziya (Yılmaz)[2]Fatsa İlçe Başkanı'ydı, Ertan (Saruhan) öğretmendi fakat biz üçümüz ve bize yakın, çok yakın birçok arkadaş vardı: Atilla Özova, İsmail Yeşilyurt, işte Raif (Gümüş) daha çocuk yaştaydı o zaman, İrfan (Cüre), Necmi (Gökçe) falan daha yoktu. Biz üçümüz, ben daha çok Ertan'la – Fatsalıydı ama Çarşamba'ya öğretmen olarak atanmıştı, onu biraz anlatmıştım yazdığım kitapta[3],uzun uzun burada anlatmaya gerek yok – bütün Karadeniz'i yönetiyorduk. Samsun'da Sırrı Abi vardı, öldü, rahmetli, çok sevdiğim bir insandı, TİP İl Başkanı'ydı. O zaman devrimci yoktu pek, öyle çağırdığın zaman toplanacak üç, beş kişi yok yani... Biraz da korkulan insanlar olması gerekiyordu saldırıya uğramaması için, saldırıya uğrasa da püskürtmek için, kendini korumak için, bunlara hazırlıklı ve yetenekli, yeterli donanıma sahip insanlar gerekiyordu. Ziya, geniş bir sülalenin, eşkıya bir sülalenin çocu-

---

[2] Ziya Yılmaz: THKP-C kurucularından, Ulaş Bardakçı'nın öldürüldüğü operasyonda 19 Şubat 1972'de yaralı olarak yakalandı ve 14 yıl hapis yattı. 5 Ekim 2011'de öldü.

[3] *THKP-C'den Kurtuluş'a Mücadele Hayatım*, İsmet Öztürk, Dipnot Yayınları, 2010

ğuydu Fatsa'da. Ertan çok geniş, aristokratik bir ailenin çocuğu, ben işte anlattığım gibi kumarhaneci, kulüpçü, meyhaneci, lokantacı, kahveci, barda, sazda, hapishanelerde yaşayan bir insan. Ertan'la ben, Karadeniz'in en ücra yerinde bile bir eylem olsa oradaydık, en azından birimiz oradaydı, yani bizsiz bir eylem söz konusu değildi. Bu gelenek hep sürdü ve sonsuz bir güven vardı. En azından benim çıkarsamam buydu, sonsuz bir güven vardı. Çünkü asla gerçekten yapamayacağımızı söylemezdik, söylediğimizi de mutlaka yapardık ve en alt düzeyde yaşayan insanlar gibi yaşardık. Mesela Ertan, Çarşamba'ya geldi; öğretmendi Masifli köyünde. Köy biraz netameli, ben götürdüm, bir süre de kaldım evinde, köye tanıttım onu falan. Ahırdan bozma bir ev tuttuk ona.

"Ahır" derken yeterli paranız yok muydu?

Aslında benim de param vardı, onun da. Ben işlettiğim kahvenin arkasında yaptırdığım bir yerde yatıyordum. Hâlbuki bayağı çok para kazanıyordum. Ama yaşantımız en alt düzeydeki insanlara denk gelecek şekildeydi. Bütün imkânlarımız herkesle ortaktı. Hepsi ortada yani, kendimize ait bir şeyimiz yoktu bizim; ceketimiz vardı, gömleğimiz vardı, atletimiz vadır, onu da birisinin yoksa ona verirdik. Böyle bir hayat sürdüğümüz için, benim kanım – yanılıyor olabilirim – bize sonsuz bir güven olduğuydu. Güvene ve sevgiye bağlı olarak saygı da vardı. Bundan dolayı, 1974'de tahliye olduktan sonra sorgusuz sualsiz herkes, benim etrafımda toplandı.

Zaten şimdi bunu soracaktım; 1974 öncesi içinde yer aldığınız grup ile cezaevi sonrası süreçte nasıl bir ilişki yaşadınız? Karadeniz'e yerleşmenizde bunun payı var mı? Bu kişilerle önceki yıllardan bir ilişki söz konusu muydu, yoksa cezaevi sonrasında mı kuruldu?

Bu arkadaşların içinde, mesela Raif'i daha önceden tanıyordum. İrfan'ı, birkaç defa babasından dolayı görmüşlüğüm olsa da Samsun'da bir faaliyeti yoktu 1971 öncesi. Raif vardı ama öbürleri hemen toplandı. Bunlar beraberdi zaten, Raif (Gümüş), Necmi (Gökçe), İrfan (Cüre), Seyfi Cengiz falan...

Tabii, bunların hepsi THKP-C taraftarıydı – az önce sözünü ettiğim kitapta da biraz bahsetmiştim bundan – 1971 öncesi mücadelelerde bize karşı oluşan güven, saygı, sevgi bana devroldu. Ziya idam cezası ile hapishanede, Ertan Kızıldere'de katledildi, ben kaldım ve bu miras tamamen bana dev-

roldu, sorgusuz sualsiz. Tabii, sorgusuz sualsiz falan diyorum ama şunu da gözden uzak tutmamak lazım; hatalı davranışlara girersen hemen aforoz edilirdin. Yani güvene dayanarak gözü kapalı destek değildi bunlar, gözlemleyerek sağlanan destekti. 12 Mart'ta, TİP kapanana kadar Çarşamba İlçe Başkanı'ydım. THKP-C'den yargılanıyorum, hapishanedeyim fakat Çarşamba İlçe Başkanıyım aynı zamanda resmiyette. Fiiliyatta ise bütün Karadeniz'in kitle yöneticileriyiz biz aslında.

Birlik konusunda ilk çabanız THKP-C kökenlilerin birliği miydi, yoksa daha geniş çapta bir devrimci geleneklerin birliğini mi hedeflediniz? Bölgede siyasal bir yapı oluşturulması fikri nasıl ve ne zaman gelişti?

Anlatayım. Şimdi birinci olarak, ben hapishanedeyken THKP-C'ye eleştirel bakmaya başlamıştım. Hapishanedeyken THKP-C ile yaptıklarımızı savundum ama haklı mücadelemizi savundum. Mücadelede haklı olduğumuzu savundum. THKP-C'nin yaptıklarının doğru olduğunu söylemedim.

Hapishanede kaç yıl kaldın?

Dört yıl. Hapishanedeki durumları da anlatmam gerekir. THKP-C'nin önderi konumunda görünen arkadaşlar, sonradan çok olumsuz duruma düştüler. Hapishanede bir sürü insan günah çıkarmaya başladı. Bunlara karşı tavır aldım. Mahkemede mücadelemizin haklı olduğunu savundum ama THKP-C'nin öz eleştirisini yaparak çıktım hapishaneden. Yani ben o öncü savaşının, politikleşmiş askeri savaş stratejisinin, silahlı mücadelenin bu haliyle devamının, evrim-devrim meselesinin iç içe geçmesinin, Kemalizm tahlillerinin ve daha bir sürü durumun eksikliğini tespit ederek çıktım hapishaneden.

Tabii, en ağırlıklı yer burasıydı (İstanbul), çünkü ben çıktığım zaman Raif, İrfan, Necmi, Seyfi Cengiz – biliyorsunuz Seyfi Cengiz'i; Seyfi'yi hiç tanımazdım, tabii o zaman – bu dört arkadaş, İstanbul'da Karaköy semtinde bir yerde yaşıyordu. Bir grup gibi yaşıyorlar ama ne talebelik yapıyorlar ne devrimcilik; işte böyle günlerini geçiriyorlardı. Esas olarak, belki de – itiraz olursa aksini iddia etmem – beni bekliyorlardı. Ben çıktım, bunlarla buluştum -İstanbul'da görüşmem gereken bazı insanlarla da görüştüm. Bir süre sonra Necmi'yi de alıp – Raif'in ve İrfan'ın biraz takıntısı vardı – Karadeniz'e geçtik. Ben THKP-C'lileri toparlamak gibi bir fikirde olmadığım gibi –

olamazdım zaten çünkü THKP-C'ye eleştirel bakıyordum – bizim arkadaşlar da THKP-C'yi olduğu gibi savunur durumdaydı. Yani ben İsmet olduğum için biraz itiraz oldu, mesela İsmail Yeşilyurt – ilk defa söylüyorum ismini – "Bunda Yusufçuluk kokuyor" falan diyormuş. İrfan gelip bana söyledi, tabii ben hiç kulak asmadım. Aslında ben "Bunlar hatalıdır, bunlar yanlıştır" dediğim zaman, tüylerı ürperiyordu insanların.

Hapishaneden çıkarken, ismini vermeyeceğim biri, bana "Çıktığımız zaman ne yaparız?" diye sordu. Ben "Buradan, ne yapacağımızı bilemem. Çıkacağım, bakacağım... Türkiye'yi dolaşacağım. Bakacağım nedir, ne değildir, ne yapılır, ne yapılmaz? Kararı ondan sonra vereceğim" dedim. Neyse, o başka dergiler çıkardı, yeniden hapishaneye düştü bir daha yaşayamadı yani.

THKP-C'lileri toparlamayı, onlarla örgüt kurmayı falan düşünmem mümkün değildi, çünkü THKP-C'ye eleştirel bakıyordum. Kurtuluş'ta yazdıklarımızı ben ta hapishanedeyken aşağı yukarı belirlemiş, çıkmıştım yani. Diğer arkadaşlar da başka bir yerde, Ankara'da hazırlamışlar. İtiraz bir tek İsmail Yeşilyurt'tan geliyordu, başka arkadaşlar rahatsız olsalar da ben söylediğim için belki de...

Karadeniz Dev-Genç ve Kurtuluş

Sen o zaman cezaevinde eleştirel düşüncelerini geliştirdin, bir grup da Ankara'da benzer veya aynı doğrultuda görüşler geliştirmiş, giderek bir oluşum ortaya çıkıyor, öyle mi?

Ben hapishaneden şu fikirle çıktım: komünistlerin polisiye olaylar dışında iç sorunları olmaz. Nasıl ki Fransız Komünist Partisi'nin başarıları bizim de başarımızsa, onun zaafları da bizim zaafımızdır. O zaman o iç sorun, aynı zamanda bizim de sorunumuzdur. Yani Fransız Komünist Partisi'nin, "Benim iç sorunumdur, karışmazsın" demeye hakkı yoktur, bizim de ona demeye hakkımız yoktur. Ben bu fikirle hapishaneden çıktım ve arkadaşlarıma ilk söylediğim, defalarca söylediğim iki şey vardı: Birincisi; ben Lenin değilim. Benden lider de olmaz. Çok zor olur. Benim liderliğimde bir örgüt başarıya ulaşmaz; çünkü benim çapım belli. Yaşım da belli, hastalığım da... Benden çok fazla şey beklenmez. İkincisi; bütün sosyalistim diyenlerle – dediği gibi yapanlarla tabii – tamamen, hepsiyle beraber görüşerek, tartışarak,

konuşarak, birlik yapma imkânlarını zorlamak lazım. Hepsiyle zorlamak lazım... Herkesle görüşmeyi, bütün siyasetlerle görüşmeyi savunuyordum. Yani bütün siyasetler dediğim, – o zaman Dev-Yol falan yoktu zaten, Kurtuluş da yoktu – TİKKO, Doğu Perinçekler, TİP ve TKP'ydi, TKP'nin sesi daha çıkmamıştı ama vardı. Bir kere böyle bakıyordum: herkesle tartışmak gerek, iç sorun yok, bu hepimizin sorunu; çünkü birimizin başarısı hepimizin başarısı, birimizin olumsuzluğu da hepimizin olumsuzluğudur.

Karadeniz Devrimci Kültür Derneği'den (Dev-Ka) Karadeniz Dev-Genç'e dönüşme süreci, siyasal yapının kurulmaya başlamasıyla ilintili miydi?

Hayır. Dev-Ka'dan Dev-Genç'e dönüşme bizim irademiz dışında oldu. Dev-Ka kuracağız fakat ne kurulacak, ne yapılacak ben bilmiyordum, böyle bir proje yoktu. Çıktım, İstanbul, Ankara falan tanıdıkları dolaştım. 1500 km'lik Karadeniz'i boydan boya dolaştım. Yanımda bazen İrfan, bazen Necmi olurdu, yeterince dolaştım, nasıl yapacağıma karar verdim, ne yapacağıma zaten karar vermiştim. O karar hiç aklımdan çıkmadı ki, hep onu düşünüyordum gece gündüz. Nasıl yapmamız gerektiğine karar verdim. Büyük köyler dâhil, neredeyse büyük mezralarda bile Ülkü Ocakları vardı, faşistler dernek kurmuşlardı. Biz bunun karşısında bir alternatif oluşturmak durumundaydık bu bir. İki; bize kalmak için, toplanmak için, görüşmek için yerler lazımdı. Üç; Türkiye'de 12 Mart'tan sonra af çıkmıştı, millet hapisten çıkmış dışarı fakat devrimci kelimesi kullanılmıyordu. İYÖD, AYÖD, İZÖD hep bunlar kuruldu ama isimlerinde "devrimci" kelimesi yoktu. "Devrimci" adlı bir dernek kurduk. Bir, iki sessiz itiraz oldu devrimci lafının kullanılmasına, "Hayır, kesinlikle kullanacağız" dedim. Raifler falan, açıklar kimlerin karşı çıktığını. Biz, altı, yedi kişi Ahmet (Nayır), İrfan Cüre, İsmail Yeşilyurt, ben, – hep yaşlı insanlar, yaş ortalaması o zaman neredeyse 40 – Samsun'da Karadeniz Devrimci Kültür Derneği'ni kurduk.

Önceliğimiz faşistlere karşı bir bariyer oluşturmaktı; fakat faşistlerin karşısına çıkarken, bunun yanı sıra "öncü savaşı, ideolojik önderlik" yanlıştır derken, işçi sınıfının fiili öncülüğünün olması gerektiğini, komünizmin işçi sınıfının fiili öncülüğü olmadan olamayacağını düşünüyor ve savunuyoruz. Dolayısıyla işçi sınıfını örgütlenmeyi hedefliyorduk. Yeşilırmak Barajı var, sigara fabrikaları vardı, kiremit fabrikaları vardı, oralarda faaliyete başladık

ve Dev-Ka'yı kurduk. Dev-Ka'yı, genel merkez olarak kurduğumuz için Karadeniz'in hemen her tarafında şubeler de açıldı, açıldı, açıldı ve gençlik doldu. Bu defa da Karadeniz Devrimci Gençlik Derneği (Karadeniz Dev-Genç) oluştu, biz çekildik. Yani iradi, düşünülerek, planlanmış, adım adım varılan yer değildi orası. Gelişim içinde oluşan şeylerdi ve bütün siyasetler oradaydı, başka dernek de yoktu, tek dernek oydu. Sonradan Dev-Yol, Halkın sülalesi falan Trabzon'daki şubeden ayrıldı. Biz epey uğraştık ayrılmamaları için, burasının bir gençlik derneği olduğunu söylüyorduk, hep beraber olmanın daha doğru olduğunu savunduysak da olmadı.

Bir tek Karadeniz Teknik Üniversitesi vardı, başka üniversite yoktu Karadeniz'de o yıllarda. Karadeniz Dev-Genç'in kongre zamanı geldi, TKP, TİP, Halkın bütün sülalesi, hepsi, Dev-Yol hepsi beraber, bize karşı birlikte kongreye girmeye karar verdiler. Üniversite tek Trabzon'da olduğu için, mesela Samsun'da Karadeniz Dev-Genç var ama üyesi yoktu. Binlerce insan dolup taşıyordu ama üyesi yoktu, niye yok? Çünkü 18 yaşını doldurmuş insan yoktu, yaşlı başlı insanlar vardı, bütün kavgayı onlar götürüyordu ama üye olamıyordu. Gençlik Trabzon'da vardı, Trabzon şubesini alan, merkezi de alıyordu. Ben Karadeniz Dev-Genç ve Dev-Ka Genel Sekreteri'ydim, İrfan Genel Başkan'dı. Şöyle bir tartışma oldu; kongre zamanı – ne zamandı şimdi hatırlamıyorum – bizim aleyhimize olan bir zaman, (bakın burarın altını çizerek söylüyorum biraz da benim, bizim daha doğrusu, mantığımızı anlatmak, Karadeniz Dev-Genç'lilerin mantığını anlatmak bakımından söylüyorum bunu) KTÜ'lü arkadaşlar bir öneriyle geldiler, dediler ki "Kongreyi bunlar alır." Beş-altı grup, hepsi birbirine faşist, maşist diyen gruplar bize karşı birleşti. "Eeee..." "Biz, bu kongreyi erteleyelim". Merkezin yetkisi vardı, hemen yapar. Bunu özellikle vurguluyorum, toplandık arkadaşlarla, ben aldım sazı elime, "Arkadaşlar niye yapıyoruz biz bunu? Kongre zamanı değil mi? Kongre zamanı. Peki, biz şimdi alacak olsak, bunu erteleyecek miydik? Hayır. E, o zaman, onlar alacak diye niye erteleyelim? Bu sahtekârlık değil mi? Sahtekârlıkla komünizm bir arada gitmez. Bu kongre zamanında yapılacak. Alırlar, alsınlar, hayırlı olsun. Biz de başka bir şey kurarız. Ne yapalım? Ama sahtekârlıkla olmaz" dedim. Bu defa, "Sen konuşma yap" dediler, "Tamam, ben konuşma yaparım" dedim. Genel Sekreterdim ben, yani yasal bir şeydi, öyle olmasa da gene yapacaktım. Gittim, uzun, iki-iki buçuk saatlik – ben seminere başladığım zaman sekiz, dokuz saat konu-

şurum, gevezeliğim başladı mı durmuyor – bir konuşma yaptım, belki daha da uzundu. Kongreyi biz aldık, belki az bir farkla almışızdır ama kesinlikle en ufak hile yapılmadı.

Onlar niye bir blok olarak size karşı? İktidar mücadelesi mi?

Tabii, esası iktidar mücadelesi, sonra onlar birbirlerini yerler, Halkın sülalesi, TSİP, misip yani bunlar... Velhasıl şunu söyleyeyim; bizim prensibimiz Karadeniz'de, başından beri, 1960'lı yıllardan beri "sahtekârlıkla, cambazlıkla, kurnazlıkla komünizm bir arada olmaz" idi. Bu katı bir ilkemiz oldu bizim ve bundan hiç şaşmadık. Mesela ben hep bu Dev-Yol'la çatışmalardan ürkerek düşünürdüm. Yahu Karadeniz'de biz eğer Dev-Yol gibi davransak hiçbir siyaset duramazdı Karadeniz'de. Bütün siyasetleri toplasan biz dört misli, beş misliydik yani. Ama bir Allah kulunun burnunu kanatmadık.

Ama sol içi şiddet yaşandı maalesef...

Sol içi şiddet yaşandı, biz yaşatmadık. O çatışmalar sırasında bir broşür dağıtılmış İstanbul'da, kıyameti kopardım. Zaten ondan dolayı Karadeniz'de bir toplantı yaptım. Dedim ki – biraz abartılı tabii ki – "Devrimciler bana silah sıksa ben delinmem, elimi belimdeki silaha atıp karşılık vermem, verecek olanlarla da ben birlikte olmam" korkuma yani, burada da çatışma başlamasın diye. Güç biziz yahu, boğarız yani herkesi ama bu komünistlik değil ki. Yani bu ülkeye çok ziyan ettik.

Biz, gençlik örgütü olarak kurmadık orayı ama kısa bir zaman sonra gençlik doldu. Biz ayrıldık Dev-Genç yönetiminden, sıradan üye olarak kaldık. Şöyle bir durum da oldu tabii, o Trabzon Kongresi'nden sonra, bütün diğer siyasetler Karadeniz Dev-Genç'ten ayrıldı ve yalnız Kurtuluşçular kaldı. Faşist hareketin saldırıları da hızla devam ettiği için her tarafta, onların karşısında çarpışan Dev-Gençliler olduğu için adeta, Karadeniz Dev-Genç, Karadeniz'de Kurtuluş'un temsilcisi ve örgütü gibi bir görev üstlenmeye başladı. Hâlbuki Dev-Genç'in dışında Kurtuluş'un örgütlenmesi vardı. Kurtuluş'un işçi örgütlenmeleri vardı.

Sene kaç?

1975'ten sonra tabii ki; *Kurtuluş Sosyalist Dergi* çıkmadan. Biz bu defa öyle bir duruma düştük mecburen, "Aman, hata yapmasın" diye Karadeniz Dev-Genç'in üstüne titremeye ve müdahaleci olmaya başladık. Adeta, Ka-

radeniz Dev-Genç eşittir Kurtuluş haline gelmeye başladı insanların gözünde. Bu defa da hepten istemediğimiz şekle büründü. Daha çok Kurtuluş örgütü haline gelmesine neden oldu, oradan kurtarmaya değil; onun daha da fazla böyle olmasına yardımcı oldu. Esasında, Raif'in başında olduğu işçi örgütlenmeleri, çalışmaları vardı.

Karadeniz Dev-Genç'le Kurtuluş'un örgütsel ilişki biçimi nasıldı? O müdahalenin biçimi nasıldı?

Tamamen bir gençlik örgütü ama yapacağı her işe biz karar verirdik; kavgasına da... Karadeniz Dev-Genç Genel Başkanı – Kurtuluş'un bölge komitesi üyesi – Murat Tıkıroğlu idi.

Kurtuluş'un oluşumunda yer alan Ankara'daki arkadaşlarla ilişkilerin esasen seninle, tek kişi üzerinden yürüdüğü söylenir. Neden böyle oldu? Eğer böyleyse bunda kimin ya da kimlerin kararı etkili oldu? Samsunlu veya Karadenizli arkadaşlar içinden buna itirazlar oldu mu? Bir de belki bununla bağlantılı olarak anlatabilirsin: Trabzon'daki mühendisler grubuyla Ankara grubu arasındaki ilişkiler Karadeniz'deki yapılanmayı nasıl etkiledi?

İkisi ayrı ayrı. Birincisine gelelim... İrfan, Ankara'da bu arkadaşlarla beraber yatmıştı, İrfan tanıyordu bu arkadaşları, biz tanımıyorduk. Fakat İrfan hiç bahsetmedi onlardan. Ben bir tek Kaçaroğlu'nu tanıyordum.

Bunlar Ankara'dan Ziya'yı (Yılmaz) ziyarete gitmişler Niğde'ye. Ben devamlı görüşüyordum Ziya'yla. "İsmet bizimle hiç görüşmüyor, biz görüşmek istiyoruz aslında" filan demişler Ziya'ya. Ben devamlı görüşüyor, konuşuyor, tartışıyordum; Ziya benim görüşlerimi biliyordu, kendi görüşlerini anlatıyor ve benim bütün söylediklerimi onaylıyordu. Ziya bunlarla da tartışıyor, konuşuyordu. Yine bir ziyaret sırasında bana, "Bu arkadaşlar seninle görüşmek istiyor. Senin düşüncelerinin hiçbir tarafıyla çelişir şeyler söylemiyorlar, hatta çok miktarda da örtüşüyor görüşleriniz. Sen onlarla bir görüşsen iyi olur" dedi. Ben "Zaten çeşitli gruplarla, insanlarla görüşüyorum, o arkadaşlarla da görüşürüz" dedim.

Tabii ki o şartlarda, daha ilk başlarda, gruplarla benim görüşmem, detaylı, sonuç alıcı biçimdeki görüşmeleri benim yürütmem doğal hatta zorunluydu. Çünkü o dönemde benim görüşlerim daha etkili oluyordu. Diğer

arkadaşların hepsinin katkıları vardı ama benim görüşlerim daha etkili oluyordu bu temelin atılmasında. Onun için benim görüşmem doğaldı ve ben arkadaşlarla görüşmeleri gelip aktarıyordum zaten onlara da. Ben yürütüyordum görüşmeleri, doğru. Bu, bir, iki yıl böyle gitti, daha sonra tabii, herkes herkesle görüşmeye başladı. Onlar geldiler, bunlar gittiler... Görüşmeler yayıldı ama belli bir birlik sağlandıktan sonra oldu bunlar. İlk dönemde ben yalnız görüşüyordum arkadaşlarla ama bu Karadeniz'deki arkadaşların bilgisi dâhilinde, onayıyla oluyordu. Onay olmasa ne olurdu bilemiyorum onu, şimdi konuşmanın da pek bir faydası yok. Onun cevabı böyle.

Trabzon'daki mühendis grubu Ersin, Kurukafa (Mustafa Erdemli) gibi arkadaşlarla, biz 1971 öncesinden tanışırız. 1974'ten sonra da bunlarla görüştük. Esas benimle ilişkileri olan arkadaşlardı bunlar. Yani o kanalla, diğerleriyle de bağlantı kuruldu. Karadeniz'i nasıl etkilediği konusunda pek bir şey diyemeyeceğim, bize önerileri, katkıları olmuştur tabii ama hatırlamıyorum şimdi, başka bir durum da yok.

Bölgede diğer siyasal grupların ortaya çıkmasında sizin hatalı ve eksik davranışlarınızın payı olduğunu düşünüyor musun? Yoksa bunlar genel parçalanmışlığın ürünü olarak Karadeniz'e taşınan ilişkiler mi oldu?

Valla, hatamız olmuş olabilir ama bilemiyorum ben. Genel parçalanmışlığın ürünü olması daha muhtemel. Yani daha çok o ağır basar fakat bizim hatamız da olmuştur tabii.

Mahir Cayan Karadeniz de...

Sonradan Devrimci Yol olan Devrimci Gençlik grubu ile ilişkiler neden Ankara'daki dörtlü ile olan ilişkiler gibi sürdürülmedi?

Ben bu arkadaşlardan ilk olarak Kaçaroğlu'nu tanımıştım. Kaçaroğlu'nu da şöyle tanımıştım, Mahir Çayan bizimle görüşmek için Samsun'a geldi, yanında Kaçaroğlu vardı. Kaçaroğlu niye yanındaydı? Bir de anlamadığım Mehmet Beşli diye SBF'li bir çocuk vardı.

Onunla da bir sürü maceramız oldu, sırf gırgırına anlatayım. Mehmet Beşli galiba askeri okuldan olup sonra SBF'de devam eden biriydi. Kızıldere olayında Mehmet de alınmış, herkesi toplamışlardı zaten. Bunlar topluca alınmışlardı, ben ayrı bir yerde kaldım, onları görme olanağım yoktu. Beni

Ankara Mamak'a götürdüler. Mamak Radyo Evi'ni bizim için işkencehâne yapmışlar. Oraya getirilenlerin çoğu tamamen köylü, hiçbir siyasi yanı olmayan, kimi Alevilik yönüyle ilerici yanı olan ama çoğu köylü halkımız. Sabah sekizde bizi alıp işkencehâneye götürürler, akşam beşte anadan doğma çıplak vaziyette geri getirirlerdi. Mesai gibi. Mehmet Beşli ile aynı yere verdiler beni bir zaman sonra, Mehmet "İsmet Abi bana ne yaparlar" diye ikide bir gelip bana soruyordu, öyle bir panik içindeydi. Benim de can boğazıma geldi "Asarlar seni" dedim. Bir gün koğuşta "Ulan bu aptal MİT'çiler, bu işkenceciler bana falaka yapacaklarına, elektrik vereceklerine ha bu Beşli'yle beni bir hücreye atsınlar, benim için bundan büyük işkence olmaz" dedim. Avni vardı, işkence döneminde MİT'çilere benim bu söylediğimi aktarmış. Geldi MİT'çiler akşamüstü "İsmet Öztürk, Mehmet Beşli hücreye" dediler. Hazırlanıp gideceğiz başka yapacak bir şey yoktu. En ağır işkenceci pezevenklerden bir tanesi de benim hemşerim olduğunu söylüyor, beni gayet yakın tanıyordu. Duymuş da olabilir ama bu kadar yakın duymuş olması mümkün değil, aile ilişkilerine varana kadar tanıyordu ama bana işkenceye girmedi hiç. Hatta bana şöyle numaralar yaptı, ben bozuk çaldığımda Mehmet Eymür'e "Komutanım bu adam şöyle merttir böyle merttir, bunu kandırdılar" filan gibi laflar etti. "Ne kandırması, ne diyorsun?" diye feveran etmiştim. Mehmet Beşli ile beni çağırdılar ya, bu gülüyordu, orada anladım gırgır olduğunu. Böyle bir şey olmuştu.

Mehmet Beşli, Kaçaroğlu ve Mahir Çayan gelmişti. Kaçaroğlu'nu oradan tanıdım, zaten Kaçaroğlu hep Mahir Çayan'ın yanında olduğu için Kaçar'ı tanıyordum. Kaçar'la ahbaplığımız da az çok oluyordu ama öyle çok değildi. Esas Mahir'le hep görüşüyor, konuşuyorduk. Geldiği zaman aynı evde kalıyorduk. Öbür arkadaşları tanımıyordum. Olaylara nasıl baktığımı anlatmıştım. Nasuh ve Oğuzhan'ı da tanırdım. Nasuh çok sevdiğim bir çocuktu. Oğuzhan'ı doğru dürüst tanımazdım, öyle bir samimiyetim de yoktu zaten, Nasuh ise çok yakın tanıdığım biriydi, beraber cezaevinde kalmıştık, beraber yargılandık İstanbul Selimiye'de. Bizden önce çıktı o. Eskiden de tanıdığım, sevdiğim, sözüne güvendiğim bir arkadaştı Nasuh. Ziya benimle görüşmek istediklerini söyledikten sonra, ben tanımıyorum onları ama Mahir, Şaban, İlhami beni tanıyorlardı, görüştük bu arkadaşlarla. Zaten ben herkesle görüşüyor, herkesle tartışıyordum, siyaset ayrımı yapmıyordum; çünkü yoğun bir arayış içindeydim. Bir kısım şeyleri eksik ve yetersiz yaptığımızı hatta yanlış yaptığımızı biliyordum, görüyordum ama yerine ne

koyacağını, koyacaklarının netleşmiş bir durumda olduğunu söylemem mümkün değildi. Bunu ben çok iyi biliyordum ve hep ne koyacağının arayışı içindeydim ve herkesle bu konuları tartışıyordum, "Ne yapabiliriz, ne yapmalıyız?" diye. Onun için herkesle tartışıyorum, herkesle konuşuyorum ve arkadaşlara da bunu anlatıyorum zaten. "Herkesle tartışmak lazım, herkesle konuşmak lazım" diye. Polisiye olaylar hariç iç sorunumuz yoktu bizim, "Bizim her sorunumuz bütün dünya komünistlerinin sorunudur, onların sorunu bizim için de sorundur" diye de anlatıyorum. Prensibim şu, bütün Marksist devrimci olduğunu iddia eden ve bu konuda iddiası olan herkesle sonuna kadar tartışarak, birlik ve ayrılığın bunun üstünde oluşması gerektiğini savunuyorum. Bu arkadaşlarla da böyle görüşüyordum fakat bu arkadaşlarla görüşmelerimde, Oğuzhan'la Nasuh arada bir geliyor olsalar da hiçbir toplantıda olmadı bunlar. Belli ki bunlar daha ikinci sınıftı. Yani bu dörtlü birinci sınıf. Esas olarak daha çok Mahir, teorik olarak da belli ki içlerinde daha yetkindi, daha çok onunla tartışmalarımız sürüyordu ama hepsiyle de sürüyordu. Kaçar'ı eskiden beri tanıdığım ve çok sevdiğim bir insan olduğu için onunla da samimiyetimiz devam ediyor.

Ben bu arkadaşları tercih etmedim, eğer ben birini tercih edecek olsam Nasuh'u ederdim. Çünkü Nasuh daha iyi tanıdığım ve sözüne güvendiğim, en azından bana karşı çok dürüst olduğuna emin olduğum, dikkatli ve düşünerek konuşan, kolay kolay altından kalkamayacağı bir laf etmeyen bir insandır. Negatif anlamda kullanmamak kaydıyla belki hesapçı bile denebilecek kadar dikkatli bir insandır. Ama bunu negatif anlamda söylemiyorum, benim sevdiğim bir insan Nasuh. Benim tercihim Nasuh olur. Ben de bu arkadaşlara "Bunlar niye hiç katılmıyorlar?" diye sormadım, onlarla da özel olarak görüşmek istemedim, "Bize güvenmiyor" havası vermemek içindi. Neyi, nasıl yapacağımızın kararlarını verme tartışmaları yapıyorduk. Ben bu tartışmaları insanları bunaltır derecesinde herkesle yapıyordum; çünkü yoğun bir arayış içindeydim. Bir taraftan da örgütlenme işi yapıyordum. O arada tek kişi olarak niye benim gittiğim sorusuna da cevap vereyim.

İstemeye istemeye söyleyeceğim mecburen, arkadaşların içinde o dönemde daha tecrübeli ve biraz daha yetkin diyebileceğim şekilde bir adım öndeydim. Doğrudur yanlıştır ayrı bir olay ama en azından öyle düşünülüyordu. Görüşeceğimiz insanlar için de bunun etkisi vardı. Yani İsmet'le görüşmek başka İrfan'la, Necmi'ye, Raif'le görüşmek daha başkaydı. Arkadaş-

ların bilgisi dâhilinde ve onayıyla bu görüşmeleri ben yürütüyordum. Biraz galiba benim bir adım önde görünmemden kaynaklanan olaydı. 1965'lerden beri böyleydi bu.

Bir gün geldim Nasuh'larla olay olmuş. Nasuh'u gençlik içine vermişler, haberim vardı zaten, bana söylüyorlardı. Nasuh gençliği Nasuhçu bir vaziyette örgütlüyor endişesi bunlarda başladı ve Kaçaroğlu'nu Nasuh'un yanına gençlik içine verdiler ve bunlar birbirlerine girdi. Kaçaroğlu da Nasuh da tuttuğunu koparan adamlar. Birbirlerine giriyorlardı, hatta kavgaya varan olaylar oluyordu ve ipler kopma noktasına geldi. Nasuh haber gönderdi bana, Taner Akçam'la beraber geldiler. Nasuh bana anlattı, dediğim gibi Nasuh'un sözlerine inanırım, en azından bana karşı mahcup olmayacak şekilde konuşur. Yarın bir falsosunun duyulmasını kesinlikle istemez, benim inancım bu ve sözüne güvenirim. Nasuh'un söylediği şuydu, "Abi bunlar bugün seni ısıramazlar, seni ısıracak durumda değiller, dişleri kesmez ama bunlar herkese boyun eğdirmeye çalışıyorlar. Herkesi kendilerine tabi kılmaya çalışıyorlar. Kimsenin özgürce davranışına müsaade asla etmezler, yarın fırsatını buldukları zaman sana da yapacaklar" dedi. Ben de "Nasuh bak ben seni severim, güvendiğim bir arkadaşsın, sözüne de itiraz etmem, söylediklerin doğru olabilir, belki bu hırsla abartılı da olabilir ama yalan söylemeyeceğine eminim. Fakat prensip olarak tartışmaları sonuna kadar tüketmeliyiz, ideolojik olarak kim kiminle birlik olacak, kim kiminle ayrı olacak o zaman karar vereceğiz. Şimdi niye seninle ya da başka biriyle tavır alayım? Bir kere bu konuda anlaşalım, onun için birlikte toplantı yapmaya devam edelim. Eğer sizin katılmanızı kabul etmezlerse bu onlardan ayrılmama yeter ama kesinlikle böyle bir şey yapmazlar, yaparlarsa kesinlikle tavır alırım" dedim. Nasuh onlardan umudu kesmişti, iki üç defa görüştü benimle ve ben sonuna kadar tartışmayı, belirli soruların cevaplarını bulmayı, tartışmayı tüketmeyi ve söylediklerinin önlemlerini de tüzüksel olarak almayı önerdim. Nasuh düşüncelerinde ısrarlıydı, söylediklerine inanmadım değil ama söyledikleri benim ilkelerime tersti. Tamam, bunların kötü olduğu doğrudur ama bunun önlemlerini alacaktık, hep iyi insanlarla yapamazdık bu işi. Örgüt içinde bu kötülükleri önleyici mekanizmalar kurarak yapılırdı. Benim ayrılığım bundan oldu, onların ayrılığı kavgadan oldu. Yani Nasuh gençliği götürüyor, götürmesin Kaçar'ı verelim, biz alalım kavgasıyla oldu. Benim ayrılığım anlattığım gibi oldu. Benim tezlerime

dörtlü tamamen evet diyor, Nasuhlar ise hayır diyordu. O zaman tabii ki dörtlüyle beraber olacaktım ve öyle de oldu.

Ben birlik olması doğrultusunda gayret gösterdim ama diğerlerinin gösterip göstermediğine dair çok fazla bir şey söyleyemem. Ama şunu kesinlikle söylerim, arkadaş biz bir şeyleri yanlış yaptığımıza inanıyoruz da yerine neyi koyacağımız konusunda yeterince net değiliz, onun arayışı içindeyiz. Birbirimizi tamamlamaya, birbirimizi anlamaya ve birbirimizden öğrenmeye, aşamadığımız şeyleri birbirimizin güçlerini birleştirerek aşmaya çalışıyoruz. Buna razı değildi Nasuh. O vaziyette benim dünyam ayrıydı Nasuh'la. En çok birlikte olmak istediğim insandan ayrılıyordum, ilkesel olarak ayrıyım ve tercihim bu yönde olmuştur. Birlikte olmak için yeterince gayret gösterip göstermediğimizi bilemiyorum ama bütün görüşmelerimde Nasuh'a anlattıklarım bunlardı. Şunda anlaşalım demedim çünkü anlaşacağımız konularda net değildim daha. Arıyoruz, bu aramayı birlikte yapalım, nereye varacağız ve vardığımız yerde birlikte olur muyuz olmaz mıyız kararını o zaman veririz, ben bunu söylüyorum. Nasuhlar "Hayır bunlarla olmaz bu iş" diyordu. Bana itiraz etmiyorlardı, doğru ama onlarsız yapalım noktasındaydılar. Ben ise Doğu Perinçekler bile ayrılsın demiyordum. Çok uç bir örnek verdim de yani onlarla bile tartışalım, herkesle tartışıp bir sonuca birlikte varalım, ayrılar ayrı birlikler bir olsun diyordum, prensibim bu. Herhangi somut bir şeyden ayrılmış değildik. Yöntemde ayrıldık. Sorun bu. Benim onlara tavır almam bundan oldu.

Ziya Yılmaz ile kopuşunuzda etkili olan faktörler nedir? Bu kopuş Devrimci Gençlik ile bir araya gelememende etkili oldu mu?

Ziya ile kopuşumuzda Devrimci Gençlik'le bir araya gelmememizin bir etkisi olmamıştır. Ziya ile kopuşumuz ondan epey sonra oldu. Ziya bizim Sovyet-Çin çatışmasında aldığımız tavrın tersi bir tavır aldı, Sovyetçi bir çizgide yer aldı. Sovyetler Birliği'ni enternasyonalizmin merkezi kabul etti. "Yaptıklarında eksiklik vardır, doğrudur ama merkez o" dedi ve Ziya ile artık birlikte olmamız mümkün değildi. En son tamamen kestik fakat benim devrimci hayatımın büyük bir kısmı birlikte geçtiği için Ziya ile insani olarak kopmamız pek söz konusu olmadı. İnsan olarak gene az buçuk devam etti. Devrimci hayatımızın en şaşaalı dönemleri birlikte geçmişti. Ziya ile tamamen ideolojik temelde ayrılmıştık. Devrimci Gençlik kesimiyleyse yön-

temde ayrılık oldu. O dönemde THKP-C doğru yaptı diye bir savunuları yoktu; tamamen kişiseldi, örgütün içinde egemen olma, iktidar mücadelesiydi.

Devrimci Gençlik-Devrimci Yol ve Birlik

Ünye ve Fatsa ile ilişkilerin giderek zayıflamasında tek neden Devrimci Gençlik ile ilişkilerin zayıflığı mıdır yoksa bölgedeki yapılanmanın bunda payı olduğunu düşünüyor musunuz?

Bölgedeki yapılanmamızın çok çok önemli payı vardı. En başta, "Büyük köylere varana kadar faşistler örgütlenmişlerdi ve bunlara karşı bir alternatif örgütlenme geliştirmek gerekti" demiştim. Böyle şeyleri söylemekten çok hoşlanmıyorum ama bazı yerlerde mecbur kalıyorum doğrusu: Ben yöntem olarak, prensip olarak benim grubum güçlensin meselesinden çok, önce uğruna mücadele verdiğim olayın güçlenmesine hep bakarım. Neden Fatsa ile ilgilenmedik? Fatsa'da Ertanlar döneminden kalma eski devrimci arkadaşlar vardı. Arada görüşüyordum kendileriyle Fikrilerle, Yusuflarla falan. Ama orada örgütlenmek gibi bir durum hiç derdim değildi; çünkü orada bir örgütlenme vardı. İlk hedefim faşistlerin karşısında bir önlem almaktı. Eğer benim grubum güçlensin, ben güçleneyim gibi bir hedefim olsa belki oraya ağırlık verirdim çünkü çok daha rahat örgütlenebileceğimiz bir yerdi ve benim ağırlığım Karadeniz'in her tarafında vardı. Orada da vardı ama benim derdim grup olacağım ki, daha o zaman Kurtuluş filan da yoktu, benim grubum güçlü olsun değil, faşistlere karşı bir güç olmaktı. Zayıf olan yerlere ağırlık verdim, onun için devrimcilerin olduğu yerlere pek birincilik önemi vermedim. Oralara asılmamamızın sebebi buydu.

Hep birlikçi görünmek, sözel düzeyde bunu tekrarlamak birlik için yeterli değildi. Bu anlamda özellikle de Devrimci Gençlik-Devrimci Yol ile birlik oluşturulmasında geçmişte yaptığınızı düşündüğün hatalar var mıydı? Bunları o gün de düşünmüş müydün yoksa şimdi geriye dönüp baktığında mı farkına varıyorsun?

Başka arkadaşlar adına konuşamam, bugün geriye dönüp şunları yanlış yaptık dediğim bir şey yok. O gün ne demişsem bugün de aşağı yukarı aynısını söylüyorum. Bir şeyler daha farklı olabilirdi, mesela ben olsam Nasuh

orayı örgütlüyor diye Kaçaroğlu'nu oraya vermezdim. Çünkü Kaçaroğlu'nu oraya vermek orada kan gövdeyi götürecek demektir. Çünkü Kaçaroğlu'nu da Nasuh'u da tanıyorum, onlar benden daha iyi tanıyorlar. Kaçaroğlu'nu oraya vermek Nasuhları oradan atmak içindir. Bunu yapmamak lazımdı. Şunu da söyleyeyim, mesela bu arkadaşlar beni Karadeniz'de tecrit etmek için olmadık oyunlar oynadı. Mahir iki defa Karadeniz'e geldi, hiç olmayan şeyler anlattı. Karadeniz'de millet feveran etti. Ben "Sakın..." dedim, bırakın dolaşsınlar, herkese anlatsınlar dedim. Çünkü Karadeniz'de herkesin bildiği şeyleri herkesle beraber yapıyorduk, farklı bir şey anlatıyorsa herkes görsün ne anlattığını ne anlatmadığını, hiç feverana gerek yoktu. Eğer ben bu arkadaşların yaptığı gibi Nasuh gençliği götürüyor diye; ki o zaman daha ayrılık filan yok, hep beraberler, yani geçmiş doğrudur-yanlıştır diye böyle bir şey yok... Ee şimdi kardeşim, yarın ne olabilir diye hemen sen buna önlem almaya başladığın zaman bu Marksizm değil, benim anladığım Marksizm bu değil. Mesela ben Kaçaroğlu'nu oraya vermezdim. Nasuh götürsün. Benim meselem ideolojik birlik sağlamak, milletin kolunu kanadını kırmak değil ki. Ama bu arkadaşlar grupçuluktan kurtulamadılar. Eğer ben böyle bir şeye kapılsaydım Nasuhlardan on defa önce ben ayrılırdım. Yani benim de defalarca ayrılmam gerekirdi. Önlem düşmana karşı alınır, dostlara karşı önlem alınmaz. Eğer ideolojik, teorik ayrıysan ayrılırsın. Bu mantık uygulanmadığı için ve Nasuhların gençlik içinde etkisini kırmak için saldırgan bir tavır sürdürüldü. Murat Tıkıroğlu ve Sinan Uzun o zaman ODTÜ'de okuyordu. Bir gün bana geldi bunlar, Samsun'daydım o zaman, millete vahşice saldırdıkları için Kaçarcılara tavır alacaklarını söylediler. Ben saldırılara şiddetle karşı çıkılması gerektiğini ama ayrılmak konusundaki düşüncelerimi, yukarıda belirttiğim gibi onlara da anlattım. Benim bu arkadaşlarla birlikte olmamı bilmelerine rağmen tavır alacaklarını söylemişlerdi. "Siz bilirsiniz ama yanlış yaparsınız. Tavır alın, 'Saldıramazsınız' deyin, karşı çıkın, icabında kavgaya da girin, ne yapayım ama bu ayrılık meselesi şu şu sebeplerle olabilir" dedim. Bunlar yanlıştı, buna ben o gün de karşı çıktım, bugün de söylerim yanlış olduğunu.

Bir gün İstanbul'a geldim. Elime bizimkilerin dağıttığı bir bildiri geçti. Allah Allah, bildiğin savaş narası atıyorlardı o bildiride. Hemen toplantıya çağırdım dördünü ve feveran ettim. Böyle bir bildiri dağıtılmaz, bu savaş narası diyerek sert, yer yer kırıcı tartışmalar geçti aramızda. Bunlar yapıldı.

Benim komünizm anlayışımda, bakıyorum birisi benim aleyhimde bir şeyler topluyor, hemen ona karşı gizli bir önlem alma yöntemini ben Marksist bir yöntem olarak görmüyorum. Hayatımda hiç yapmadım ve hayatım boyunca da asla yapmayacağım. Onu bu yaptıkları üzerinden uyarırım, yaptığının kötü olduğunu söylerim ama ona karşı o yöntemle hiçbir önlem almam. Onu tecrit etme, soyutlama gibi bir şeyi asla yapmam. Benim anladığım Marksizm'de bu yoktur. Onun için o konuda benim söyleyeceğim şu: benim Nasuhlardan ayrı düşmem doğruydu, hâlâ da öyle düşünüyorum.

Karadeniz'deki yapılanmada önce Giresun, sonra Alaçam ve Bafra grubunun bir kısmı ile ilişkilerin gerilmesi ve süreç içinde iki başlı bir görünüm kazanmasının nedenleri nedir? Bu anlamda Ankara grubunun mu yoksa sizin yapılanmanızın hataları mı söz konusudur?

Bunun temeli şu, az evvela söylediğim gibi, bu arkadaşlar beni tecrit etmenin yollarını aramaya başladı. O kadar aleni şeyler yapmaya başladılar ki mesela Niğde Cezaevi'ne gidiyor Mahir, Ziya Yılmaz'a "İsmet kültünü yıkmak için bize yardımcı ol" diyordu. O da "İsmet için bana nasıl böyle bir şey söylersiniz?" diyor ki, Ziya'nın hayatı benimle beraber geçmişti. Bir gittim ki Ziya feveran ediyor "Ulan bunlar puşt" diyor. Sonra Mahir'e gidip "Ziya'ya böyle şeyler söylemeye utanmadın mı?" dedim, "Ha ha ha" diye güldü. Böyle bir girişime başvurdular. Bu girişimden elbette rahatsız olan arkadaşlar vardır. Yani haklı haksız orayı bilemem ama biraz bizden rahatsızlık duyan arkadaşlar, işte Alaçam'da İsmail, İrfan Cüre, Giresun'dan Merdan vardı.

İki başlı filan olmuş değildi de bir kısım arkadaşlarla beni tecrit etme, marjinal duruma düşürme yahut da en azından kayda değer bir bizden değil durumu yaratmaktı. Tabii onların kafasında, İsmet giderse biz Karadeniz'i hallederiz mantığı vardı fakat emin olun, hiç aldırmıyordum. Mahir'e filan da gönül ediyordum.

O zaman birliktesiniz niye böyle bir mantık var?

Anlattığım gibi çatışmalara filan şiddetle karşı çıkıyordum. Bu yönteme karşı çıkıyordum. Alabildiğine yöntem farklılığı vardı. Şunu da söyleyeyim, bir kısım farklılıklarda haklı olduğumu söylemiyorum, bir kısmında arkadaşlar haklıydılar. Mesela bu arkadaşların ilk dönemlerinde evlenme uğraş-

ları beni rahatsız ediyordu. Bu benim fazlaca sekter bakışımdan kaynaklanıyordu. Bana göre devrimciliği biraz törpüler gibi bir görünüm veriyordu, rahatsız oluyordum böyle şeylerden. Mesela bir gün konuşuyorduk para işlerini halletme meseleleri üzerine, ben kafadan bizlerin girmesini düşünüyordum. Bu biraz benim geçmiş alışkanlıklarımdan da kaynaklanıyor olabilir, var zaten bunun etkisi. Tabii buna arkadaşların böyle bakmamaları ve başka türlü yapmaları gibi benim arızalı taraflarım da vardı. Ama bu grubun bir kere bile okeyleyicisi olmadığım çok kesindir. Hele bu çatışmalar dönemi başladığında, ayrılıktan sonra bu konuda çok şiddetli eleştiri ve tartışmalarım oluyordu. Mesela bu işi Karadeniz'e bile sıçratmaya niyetlendiler ki ben Karadeniz'de, "Bana silah sıkan bir devrimciye elimi belime atıp silahımı çekmem, bunu yapacak olanlar da benden yerle gök kadar uzaktırlar" gibi laflar ediyordum. Korkudan söyledim aman buraya sıçramasın diye. Çünkü gerçekten benim Marksist mantığımda bu yapılanlar yok. Belki en çok da bu olaydı ama benim de hatalarımdan kaynaklanan şeyler vardı. Mesela Ankara'da bir meslek odası birine burs veriyordu, kalkıp ona müdahale ediyorlardı İsmetçi diye. Beş lira mı, on lira mı ne? "Utanmıyor musunuz?" dedim. Milletin canını da sıkıyorlar. İlla o olmayacak, kendi dedikleri birisi olacaktı. Millet bana "Bu ne biçim iş?" diye soruyordu. Bu kadar küçük şeylere bile girdiler. Sağ olsun bizim İlhami böyle şeyleri kaçırmaz. Böyle tartışmalar oluyordu ve esas olarak da şimdi düşünün Nasuh'la hiçbir ayrılık yok, beraberler. Nasuh insanları topluyordu, insanlar orada biraz Nasuhçu oldu diye Kaçaroğlu oraya verilip kıyamet koparılıyordu. Bu bir mantık ama burayı anlamak lazım... Nasuhçuluk diye bir şey yok ki "Nasuh Abi" vardı ama. Yarın öbür gün bir ayrılık olursa "Nasuh Abi" meselesi vardı, yoksa ideolojik bir farklılık yoktu. Yani yarın olursa üzerinden hareket ediliyordu. Benim için de bir fırsat kolladılar hep. Tabii biraz acemice de yaptılar. Karadeniz'i hiç bilmeden yaptılar. Elinden tutmaya çalıştıkları arkadaşlar, Karadeniz'de zaten bitmişlerdi. Liberallikleriyle Karadeniz'de pek bir hükümleri kalmamıştı. Onlar da bunları kurtarıcı zannetti. Bu bizim Stalinizm'den kurtulamamamızın bir sonucuydu tabii. Her şey kendi kontrollerinde olacaktı. Artık kendilerinden başka kimse kalmayınca birbirlerine girdiler. İlhami ile Mahir birbirine girdi. Mahir, İlhami için "Her şeye el koymuş" diyordu, ben de "Zamanında beraber yapıyordunuz bunu" diyordum. Mahir grubun teorisyeni olarak prestij kazandığı için işi bağlama,

sonuç alma durumuna girmişti. Bu kötü bir sosyalizm anlayışıydı. Stalinizm'den kopamamamızın sonucuydu. Yoksa bu insanlar devrimcilik yapmamak, devrimciliğe kötülük yapmak için değil, böyle daha iyi devrimci olunacağına inandıkları için yapmışlardır.

Yapılanmayı güçlendirme konusunda ne gibi örgütsel çalışmalar yaptın, yoksa bu yapılanmayı Ankara grubu ile ilişkilerin seyrine mi bıraktın?

Karadeniz'de ayrı bir yapılanma çıkarmayı hiçbir zaman düşünmedim zaten. Karadeniz'e ilk gittiğim andan itibaren şunu anlattım ve öyle de yaptım: Karadeniz ulusal çapta bir örgütlenmenin merkezi olamazdı. Karadeniz ulusal çapta örgütlenmenin bir ayağı olurdu, bir parçası olurdu, kendisi asla olamazdı, olmayacaktı ve bu örgütün lideri filan İsmet Öztürk asla olamazdı. İsmet Öztürk'ün ne yaşı, ne kültürü, ne teorik seviyesi, ne sıhhati böyle bir liderliğe oynamaya müsait değildir, İsmet Öztürk de bir parça olur. Hep böyle söyledim ve ben hep böyle yaptım. Bu örgüt beni cahil haline getirdiği zaman örgüt olurdu. Yani ben bu örgütün cahili olduğum zaman bu örgüt gerçekten komünist bir örgüt olurdu. Hep böyle düşündüm ve merkezi düzeyde bir örgüt olması için bırak faaliyet sürdürmeyi, bu konuda çaba harcamayı, tersine aman böyle olmasın diye, üstümü başımı yırttım. Böyle bir anlayış, algı gelişmesin diye elimden gelen her şeyi yapmaya çalıştım. Onun için ben, Karadeniz'deki grubun gelişmesi için değil, makro düzeyde ulusal çaptaki örgütlenmenin gelişmesi için bütün gücümü verdim.

Köylü çalışması 1974 öncesi bölgede en gelişmiş kitlesel örgütlenmeydi. 1974'ten sonra neden aynı gelişme sağlanamadı? Bunda Alaçam ve Bafra'da yaşanan örgütsel gerilimlerin payı var mıdır?

Gerilimin payı olabilir ama esas olarak, 1974'ten önce milli demokratik devrim tezi savunuluyordu. Bunun bir köylü devrimi olduğu, kırlardan şehirlerin kuşatılacağı savunuluyordu ve köylü savaşı temelli bir mücadeleyi sınıf temelli mücadelenin önüne koyuyordu. Karadeniz'de genel olarak o zaman fazla miktarda köylülük egemen olduğu için de köylü çalışması daha ön planda yürüyordu. Alaçam'da tütün faaliyetleri sürdürüldü. Çarşamba'da tütün ve çeşitli hububat eylemleri, Fatsa, Ordu, Ünye taraflarında fındık mitingleri yapılıyordu. 1974'ten sonra köy çalışması biraz daha geri plana düş-

tü ama hiç yapılmadı değil, yapılıyordu. Ama 1974 öncesi kadar birinci derecede, ön planda değildi.

Sinop neden farklı seyretti? Sinop'taki köylü örgütlenmesini neye borçluyuz?

Sinop'ta orman köylüleri daha ağırlıkta olduğu için orada orman köylü çalışması vardı, onun için biraz daha farklı gelişti.

Bulancak gibi bir yerde neden Fatsa'daki gibi geniş kitlesel ilişkiler siyasal örgütlenmeye devredilemedi? Burada öngörü yoksunluğu ya da antifaşist mücadelenin sosyalist mücadelenin önüne geçmesi neden olabilir mi?

Antifaşist mücadele sosyalist mücadeleye tabi bir mücadeledir ama sosyalist mücadele, esas olarak işçi sınıfını örgütlemek üzere yürütülmesi gereken bir mücadeledir. Böyle olduğu için oralarda da işçi sınıfının zayıflığı ve çeşitli yerlerde faşistlerin gelişkinliği nedeniyle daha çok gençlik hareketleri, antifaşist mücadeleyi ön plana aldı. Bunun etkisi olmuştur ama esas olarak Fatsa gibi bir örgütlenmeyi biz pek hedeflemedik. Öyle bir örgütlenme yapalım mantalitesiyle hareket etmediğimiz için öyle bir atılıma girişmedik.

Antifaşist mücadelede özel askeri gruplar kurulması şeklinde bir yöneliş oldu mu? Oldu ise bu karar merkezi düzeyde mi alındı yoksa bölgesel düzeyde mi?

Her bölge kendi koşullarına göre antifaşist mücadelesini yürüttü. Bölgesel olarak bölge komiteleri bunları daha çok yaptı ama her yerel komite, kendi şartlarına göre kendi bölgesinin desteğiyle, bölgeler de Merkez'in kararlarına uygun biçimde organize oldu ve faaliyet sürdürdü. Yani Merkez'den kopuk değildi ama Merkez'in de bölgelere "Şöyle yapacaksınız" gibi bir talimatıyla gelişen bir örgütlenme değildi. Bölgeler kendi koşullarına uygun örgütlenme yaptı ama merkezi düzeydeki yapının ilkelerine uygun olarak yaptı bütün faaliyetlerini ve örgütlenmelerini.

Askeri örgütlenme belli oranda vardı ama öyle askeri falan değil de biraz daha milis örgütlenmesi biçiminde vardı tabii.

Antifaşist mücadelede ve Karadeniz

Antifaşist mücadelede temel aldığınız birimler neydi? Mahalle örgütlenmesi mi, gençlik örgütlenmesi mi ya da farklı bir yapılanma mı önerdiniz? Önermediyseniz bunu bir eksiklik olarak görüyor musunuz?

Antifaşist mücadele sosyalist mücadeleden ayrı düşünülemez. Özel olarak antifaşist mücadele ekipleri değil, esas olarak faşistlerin faaliyetlerimizi sürdürmemize engel olmalarını önlemenin yöntemlerini kullanmışızdır. Bunun için değerlendirmeler yapmışızdır. Kendi eylemlerimizin korumalarını almışızdır. Faşist saldırıların hedefi olmayacak şekilde, faşist saldırıları engelleyecek şekilde örgütlenmeler yapmışızdır; yoksa özel olarak faşistleri birer birer kırma mücadelesi değildi bizim mücadelemiz. Bizim mücadelemiz faşistlerin saldırılarını önleme ve bizim eylemlerimizi engelleme olanaklarını ortadan kaldırma mücadelesiydi ve bunu yapmışızdır. Esas olarak verdiğimiz sosyalist mücadelenin içinde, biz faşistlere karşı da mücadele vermişizdir. Sadece çok örgütçü ve sosyalist mücadeleyi sürdürmek istediğimiz yerlerde bize engel olmanın başını çeken insanları ve bize devamlı zayiat veren insanların yöneticileri durumunda olanları enterne etmenin başka olanakları yoksa, faşistlere bir kısım saldırılarla onları hedef aldığımız eylemler yapmışızdır. Bunun dışında tamamen kendi mücadelemizi sürdürmenin önündeki engelleri temizlemenin mücadelesi olarak ele almışızdır antifaşist mücadeleyi.

1978 döneminde özel örgütlenmeler adıyla askeri birimler oluşturuldu, Karadeniz'de bu nasıl oldu?

Karadeniz'de daha eskiden de vardı zaten böyle kesimler. Demin dediğim gibi, başka türlü enterne etme olanağı olmayan bazı faşistler vardı, örgütlemek istediğimiz yere girmemizi engelleyen insanlar vardı, bunları enterne etmek için çeşitli örgütlenmeler kurmuştuk. Bölgesel örgütlenmeler de bu anlamda vardı zaten 1978'den önce.

İşçi hareketi içinde kadrolaşma için belirlenmiş bir plan var mıydı?

Vardı tabii ki, hedef işletmeler, hedef sektörler her yerde, her zaman vardı. Komünistlerin stratejik hedef olarak önüne koyduğu örgütlenmeler vardı. Mesela enerji sektörü stratejik bir sektördü, tekstil sektörü önemli bir sek-

tördü, böyle şeyler vardı tabii ama bölgelerde bunlar daha farklı oluyordu. Bölgede ne kadar varsa oralara gidiyorsun ki o dönemde, şimdiki kadar sanayi yoktu. Daha zayıftı şimdi biraz daha gelişti. Olan yerlerde mesela biz Samsun havalisinde, bakır sanayi ve baraj çalışmasında yer alan bin yedi yüz işçiyi örgütlemeye çalıştık. Tekel işçilerini örgütlemeye çalışıyorduk. Ufak tefek atölyeler vardı, bir kısmı kapandı zaten bizim çalışmalarımız yüzünden.

Sendikal çalışmalara kadro yönlendirmek, örgütlü bir karar ile mi yoksa tesadüflere mi bağlı oluyordu?

Örgütlü bir karar üzerinden oluyordu.

DİSK ile ilişkiler hangi çerçevede sürdürüldü?

DİSK ile bütün devrimciler ilişki kurmaya çalışıyordu ama DİSK'tekiler sonuçta sendikacıydı. Tabii ki devrimcilerin de hataları var ama onlar, kendi çizdikleri platformda uzlaşmacıydı. 1975'lerden sonra siyaset öyle gelişti ki sendikalar ve sendikacılar belli siyasetlere angaje görünmeden hayatta kalamayacaklarını düşünerek çeşitli siyasetlerden görülmeye başlamıştı. Mesela Kemal Türkler ve çevresi TKP'den görünüyordu. Hâlbuki TKP ile bir bağlantısı olduğunu zannetmiyorum ama ayakta durabilmek için bir siyasetten görünmek ihtiyacı doğmuştu, onlar öyle sonuçlandı. Sosyalist görünen sendikalar, çeşitli siyasetlerden görünme durumuna girmişlerdir, çeşitli siyasetler de bizim sendikamız olarak bakmış ve faaliyetlerini bu doğrultuda sürdürmüştür. Tabii şöyle çok kötü şeyler de olmuştur, mesela sendikalara para kaynağı olarak da bakılmıştır. Yani böyle hatalı şeyler de herkes tarafından yapılmıştır.

CHP ile bölgede özel ilişkiler yürütüldü mü?

CHP'ye sadece faşizme karşı mücadelede müttefik olarak sıcak bakıyorduk ama temelde, dostlukla mücadele yönetimini vurguluyorduk. CHP'nin bütün mücadelesi, sosyalistlerin genişlemesi doğrultusundaydı, yani hareketini buna bağlıyordu. Biz de faşizme karşı mücadeleyi onlarla ittifak içinde ama hem dostluk hem mücadele temelinde yürütüyorduk. Eleştiriden de

geri durmuyor ama faşizme karşı mücadelede birlikte olmaya gayret gösteriyorduk.

Kadın hareketi mi, siyasal yapıların kadın kolları mı? Bunu o dönem için nasıl tanımlamak mümkün?

Aşağı yukarı 1980'e yaklaşana kadar, kadın sorununa yeterince Marksist bir bakış açısıyla yaklaştığımızı söyleyemem. Eksiklerimiz çok fazlaydı ama giderek düzelmeye yavaş yavaş başladık. Gene de şöyle bir şey söyleyebilirim yalnız, bu sadece bizim değil bütün dünyada var olan sosyalistlerin hatalarıydı ve Türkiye'dekilerin hepsinin hatalarıydı. Gene de şunu açık yürekli-likle söyleyeyim ki belki kadın sorununda en iyilerden yani daha ehven, en az hatası olanlardan biri de biz oluruz. Ama hatalar çok fazlaydı, yalnız bütün siyasetlerde çok fazlaydı. Mesela biz ulusal sorun kadar kadın sorununa iyi yaklaşamadık. Ulusal sorunda biz, "Devrim yapınca herkesi kurtarırız" demiyorduk ama kadın sorununda, bunu dememekle birlikte, bunun gereklerini ne teorik olarak ne de pratik olarak yerine getirdiğimizi söyleyemem. En çok eksikliğimiz olan konulardan birisi kadın sorunudur.

Neden sadece bölgeye özgü gençlik ve kadın örgütlenmeleri kuruldu? Merkezi düzeyde örgütlenmeler neden tercih edilmedi?

(Dışarıdan gelen ezan sesi nedeniyle kapatıldı. Sorunun cevabı yok.)

Siyasal örgütlenmede dönüm noktası olarak gördüğün gelişmeler nelerdir?

Dönüm noktası olacak gelişme olarak bir tek: dergiyi çıkartmak, gazeteyi çıkarmak ve örgütlü yapı haline geldiğimizi ilan etmek olduğunu söyleyebilirim. Biz radikal ve dönüşümü sağlayacak bir parti aşamasına bir türlü gelemedik. Çünkü bizim parti durumuna gelemememizin esas nedeni, başka hiçbir harekette olduğunu düşünmediğim bir olaydı. Daha dergi çıkmadan "Yol Ayrımı"nda yazdığımız "parti, modern sanayi proletaryası üzerine yükselecek" tezimiz, bilincimizin bir tarafında hep baki kaldı. Ama bir türlü bunun gereğini yerine getirip parti aşamasına ulaşamadık. Çünkü ne öyle yeterli bir sınıf çalışmamız oldu ne de öyle bir sınıf örgütlenmesini oluşturabildik. Üye yapmıyorduk: konuşarak, anlaşarak, tartışarak falan yapalım yapmayalım değildi, herkesin kafasında zımni bir korku vardı. Küçük bur-

juva bir örgüt olmuştuk. Bakıyoruz her tarafta gençlik, biz de meslek odalarında falan filan bir takım faaliyetler yürütüyorduk. Sendikalarda da bir takım faaliyetler var ama sendikada faaliyet sürdürmek işçi sınıfının komünizm için bilinçlendirilip örgütlenmesi anlamına gelmiyordu ki, onun bir başlangıcı olurdu, onun gerisini getirmedikçe hiçbir şeye yaramıyordu. Onun için mesela partiyiz diyen, parti olan, parti olduklarını iddia edenlerin çoğundan çok büyük örgüt olmamıza rağmen, biz parti filan değildik, hiçbir zaman da artık yeter, parti olalım durumuna gelmedik, demedik de zaten. Bakıyoruz kendimize küçük burjuva tabana sahibiz esas olarak.

1985'te bize "parti üyesi" olduğumuzu söylemişlerdi...

1985'te ne yaptıklarını bilmiyorum. 1982-83'te falan o parti anlayışı değişti zaten. O Şaban İba'nın partisiydi. Onlar parti kurdular biz yurt dışındayken. Nasıl partiyse artık? Bizim eski parti anlayışıyla, örgütlenme anlayışımızla tamamen ters yüz edilmiş vaziyetteydi. O ayrı bir olay. Benim anlattığım 1980'e kadar olan olaylar, hatta belki 1982'ye kadar olandır. Onun için böyle bir handikapımız vardı, köklü bir dönüşüm sağlamış değildik, hiçbir zaman da böyle bir şey yapamadık.

Gerileme devri yaşadığınıza inanıyor musun? Bunun nedenleri neydi sizce?

Konjonktürel olarak Türkiye çapında sınıf mücadelesinin gerilemesi vardı ama onun dışında, bize özel bir gerileme durumu olmadı. Var olduğumuz gibi durduk hep. O vaziyette ilerlesek daha da büyüsek ne olacaktı? Çok çok Dev-Yol'dan daha büyük olurduk ama daha da büyük olsak ne olacaktı? Çünkü sınıf temelinin, komünizmin örgütlenmesi için, komünist partinin yaratılması için uygun bir temel olmadığı açık bir şekilde görülüyordu. Bu vaziyette çoğalsak da pek fazla bir dönüşüm, değişim olmayacaktı.

Antifaşist mücadele ile sosyalist siyasal mücadelenin çakışma noktaları oluşturulabildi mi? Bunlar nelerdir?

Oluşturulamadı, bunu sağlayamadık. Sonraki tartışmalarımızda 1983'teki sirkülasyonlarda ve dergilerdeki yazılarda bu açık biçimde görülmektedir zaten. Faşizm tahlillerinden tut antifaşist mücadeleye kadar, parti tahlillerinden tut örgütlenme genel perspektiflerine kadar ne kadar farklılaştığımız

görülür. Daha önce de bu kadar farklıydık da önceden hiç görülmeyen bir şey su yüzüne mi çıkmıyordu yoksa daha sonra mı fikirler değişti bilemeyeceğim. Hele 1983'ten sonra tamamen farklı durumlara geldiğimiz çok açık. Hem faşizm tahlillerimiz hem parti, devrim anlayışımız, komünizm anlayışımız, hepsinde bir takım değişiklikler var ve bunlar basit olmayan köklü değişiklikler.

Profesyonel devrimcilik ve Demokratik İşlerlik

Siyasal yapılanmanın merkezi düzeyde belirlenmiş kişiler üzerinde yükselmesi, bölgede kadrolaşmanın önünde bir engel oluşturdu mu?

Bilemeyeceğim, oluşturmuş da olabilir. Merkezi düzeyde iyi bir kadro politikası, yeterince iyi uygulanmadığı için bunun etkisi olmuştur tabii.

Yapılanma içinde demokratik işleyiş hangi düzeydeydi?

Yapılanma küçük burjuva yapılanmayı aşamadığı için o mantaliteyi aşamamıştır. Bir kere Merkez dediğimiz yer, kendinden menkul. Kendi kendini seçmiş, kendini atamış insanlardan oluşuyordu. Seçilmiş değildik hiç birimiz, kendi kendini atamışlar tarafından, bir tek genel sekreter seçilmiştir; başka seçim ilkemiz filan yoktu. Onun için de görev bölümleri yapardık. Merkez'in kendisi zaten antidemokratik...

Kitle örgütlerine siyasal yapılanmanın etkileri ve müdahaleleri ne yönde oluyordu? Bu ilişkide olumlu ya da olumsuz gördüğün neler vardı?

Bu soruya bir kitap ancak yeter. Kitle örgütlerine yaklaşımda kendi yapısı gibi kendine bağlı durması, kendi ideolojik-teorik bakışına uygun hale gelmesi sağlandıktan sonra tamamen kendi işleyiş kategorisine uygun ve onun perspektifi ile hareket eden bir duruma sokma gayreti hep ön planda olmuştur. Bu uygun ve doğru bir yöntem değildi. Demokratik kitle örgütleri bir siyasetin arka bahçesi veya o siyasete bağımlı bir alan olamaz çünkü demokrasi anlayışına uygun olarak herkes onun içinde yer alır. Bu da farklı farklı siyasetlerin çeperinde olan, onun görüşlerini savunan ona yakın olan çeşitli insanların yer alması demektir. Onun için şu veya bu siyasetin kontrolü, denetimi, ideolojisi altında olmasını istemek, kitle örgütünü kadükleştirir ve kadükleştirmiştir de zaten. Biz Karadeniz Dev-Genç'i, Dev-Genç'e

dönüştürdükten sonra kitle örgütü olması için çok çalıştık. Ayrılanların ayrılmamaları için uğraştık ama ittifaklarla birlikte girdikleri kongreyi alamayınca kendileri ayrıldılar. Karadeniz Dev-Genç zorunlu olarak Kurtuluş'un bir örgütü haline gelmiş oldu. Ondan sonra biz de ona uygun davranışa girerek aman yanlış yapmasın, çünkü onun yaptığı yanlış Kurtuluş'a mal olur endişesiyle ona hep müdahale ettik. Kurtuluş örgütü gibi baktık ve öyle yönlendirdik. Bütün kitle örgütlerine böyle bakıldı, böyle yönlendirilmeye çalışıldı. Bu da tabii kitle örgütlerini kitle örgütü olmaktan çıkardı, bir siyasi örgütün yan örgütü haline getirdi. Bu da demokratik kitle örgütlerinin ölümü değilse bile sakatlanmasına yol açtı.

Bölgede kadro düzeyinde insanların evliliklerine müdahaleler oldu mu? Bu nedenle kadrolar ile yapılanma arasında gerilimler yaşandı mı? Özellikle kadın örgütlenmesinin bu gibi durumlarda tavrı nasıldı?

Daha önce de söyledim, evlilik kurumuna hayatım boyunca hiç sıcak bakmadım. Önceleri ayak bağı olur diye bakıyordum, daha sonra da doğru biçimde aile kurumu oluşturulması meselesine biraz ters bakıyordum. Ufak tefek şeyler olmuş olabilir ama kayda değer gerilimler oldu, herhangi birinin evlenmesi engellendi gibi bir durum hatırlamıyorum.

Profesyonel devrimci kavramını algılayış nasıldı?

Profesyonel devrimciliği Lenin'in anlattığı biçimde kavrıyorduk, yani bütün her şeyi örgüt tarafından karşılanan, her şeyiyle bütün işi gücü sosyalizmin, komünizmin gereklerini yerine getirmek olan insan olarak bakıyorduk. Tabii şöyle bakmıyorduk, mutlaka işsiz güçsüz olacak değil. Bu fabrikadaki işçi de olur ama esas meselesi orada üretim yapmak, ev geçindirmek değil, orada komünizmin gereklerini yerine getirmek olmalı diye bakıyorduk.

Profesyonel devrimcilerin geçimleri nasıl sağlanıyordu? Bu kişilerin ihtiyaçlarının eşit ve adil bir şekilde sağlandığına inanıyor musun?

Genel olarak eşit ve adil şekilde sağlanıp sağlanmadığını bilemeyeceğim ama mesela ben, örgütten maaş alarak geçindim. Beşimiz örgütlü hale geliyoruz dediğimizde, "Herkes gelirini söylesin, benim gelirim şu kadar" dedim ve ondan sonra ben aylıkla geçindim. Eşit dağıtılıp dağıtılmaması konusunda çok laflar edildi, "Başınızın çaresine bakın" demeler filan olmuş, bilmiyorum.

Mali konularda özel yapılanmalar kuruldu mu?

Bazı iş yerleri açılıyor, el koymalar, kamulaştırmalar oluyordu, bunlar için özel yapılar vardı ama maliye bizim genel sekreterdeydi.

Anti sömürgecilik İlkesi ve Tekoşin Ayrılığı

Anti sömürgecilik en önemli ilkelerden biriydi. Siyasal ve örgütsel olarak yapılanları nasıl değerlendirirsin?

Anti sömürgecilik en önemli ilkelerden biri gibi görünüyordu. Bu görünümün nedeni Türkiye'de bir Kürt ulusu vardı ve Türkiye'deki sosyalistler dâhil hiç kimse, Kürt ulusunu kabul etmiyordu, Kürt ulusu diye bir terim kullanmıyordu. Bunu ilk defa biz kullandık ve bir kısım siyasetler, en yakın rakiplerimiz başta olmak üzere, "Kürtleri kafalamak için kullanıyorlar" gibi laflarla güya eleştiri görünümü altında bizi suçlar duruma giriyordu. Hâlbuki biz, proletaryanın bütün ezilmişlikleri, bütün haksızlıkları ortadan kaldırmadan kendisini kurtaramayacağını, bütün haksızlıklara karşı savaşmadan kendi kurtuluş savaşını tutarlı biçimde veremeyeceğini bildiğimiz için, bu olmazsa olmaz Marksist ilkeden hareketle antisömürgeciliği savunuyorduk. Kaldı ki bu, evrensel bir antisömürgecilikten öte, özelde makro düzeyde, Türkiye'deki devletin sömürgesi olan Kuzey Kürdistan sorunu ile ilgiliydi. Bu da bir şok etkisi yaptı. Görünürde en önemli ilke buymuş gibi bir hava estirdi. Biz bunu görüyorduk, buna itirazımız yoktu ama bizim en önemli ilkemiz proletaryanın komünist mücadelesiydi, proletaryanın iktidar mücadelesiydi. Proletaryanın iktidar olmasıydı bizim ilkemiz. Yani bizim ilkemiz Marksizm-Leninizm'di, antisömürgecilik değildi bizim en önemli ilkemiz. En önemli ilkemiz komünizmdi. Bunun bir parçası, bileşenlerinden biriydi antisömürgecilik. En önemli ilkemiz filan meselesi değildi ama kendiliğinden, doğal olarak bu görünümü kazanmıştı. Bu zor bir mücadeleydi tabii ve bunu isteyerek, bilerek yaptık. Doğru yaptığımızdan o günkü kadar bugün de eminim. Belki eksiklerimiz de olmuştur orası ayrı bir konu ama doğru yapmışız. Kuzey Kürdistan siyasi hareketleri hariç, Türkiye'de ilk defa bu haliyle (sayısını şimdi hatırlayamıyorum) birkaç kez ülke çapında anti sömürgeci kampanya yürüttük. İlkemiz şuydu, Kürdistan'da antisömürgeci Türkiye tarafında antişoven ilkeler ön plandaydı. Bu-

nu ön plana çıkarıyorduk ve mücadelede de bunu hiç aksatmadan sonuna kadar sürdürdük.

Tekoşin ayrılığı üzerine neler söyleyebilirsin?

Biz beşli ekip olduktan sonra arkadaşlar Ali Demir'i Merkez'e almayı önerdiler. Ben ise Ali Demir'e itiraz etmedim, tanımıyordum da zaten, Seyfi Cengiz'in de alınması gerektiğini söyledim. Çünkü derginin birinci ve ikinci sayısında çıkan yazıların birisi Ali Demir'in, birisi de Seyfi'nindi. Çok uzun tartışmalar oldu aramızda o yazılar yüzünden. Seyfi ile biz o dönemde aynı evde kalıyorduk, o yazıyı benimle beraber yazmıştı. Seyfi benimle beraber kalan, benimle beraber yaşayan bir insandı, Seyfi'yi Merkez'e almak istemiyorlar, kendilerine daha yakın insan arıyorlardı. Seyfi bunu hazmedemedi. Seyfi'ye ayrılmakla yanlış yaptığını söyledim, bu konuda ısrar da ettim ama Seyfi hazmedemedi ve ayrıldı. Seyfi'yi özel olarak almadılar Merkez'e arkadaşlar. Seyfi böyle gitti. Sonra Ali Demir ve Doğan Tarkan'ı aldık merkeze, böylece yedi kişi olduk.

Devrimci Eylem Birliği (DEB) görüşmelerinde neler oldu? Neden çekildiniz?

Siyasetlerle ben görüşüyordum, dağıtım işleriyle de ben uğraştığım için daha fazla geziyordum. Bir vesileyle Dev-Yol, Dev-Sol ayrılığı oldu. Biraz hırlaşmaları da oldu. Benimle görüşüyorlardı, Dev-Sol'dan Edip diye bir arkadaş görüşüyordu, aklı başında bir arkadaştı. Bir eylem birliği yapma doğrultusunda görüşler oluştu aramızda, ben zaten yazı kurulunda olduğum için Mahir ve Doğan'la her gün aynı yerdeydik ama esas Mahir'le daha çok konuşup tartışıyorduk. Dev-Sol'la ve başka siyasetlerle eylem birliği yapmak için karar aldık. Ben bir devrimci eylem birliği taslağı hazırladım, arkadaşlara verdim. Mahir okudu "Ya, birlik olmasın diye mi yazdın bunu?" dedi bana. Tartışarak sonuca vardıracağımızı söyledim. Edip'e verdim taslağı o kabul etti, biz beş altı siyasetle daha görüştük ve her gün gazetedeydim zaten, her gün konuşuyorduk. Siyasetlerin içinde bizden başka Kürt ulusu diyen yoktu, sömürge lafı kullanan yoktu. Bir tek biz kullanıyorduk. Seyfi Öngider her toplantıya benimle beraber geliyordu. Biz şöyle formüle ettik, "Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme, ayrılıp ayrı devlet kurma hakkı da dâhil kendi kaderini tayin etmek hakkı için mücadele" dedik. Dikkat edin burada laf olarak antisömürgecilik yok. Fakat burada antisömürge-

ciliğe gerek yok, orada "kendi kaderi" ve "Kürt ulusu" diyoruz. Sömürge lafı yok, antisömürgecilik yok. Antisömürgecilik dersen, sömürge Kürt ulusu dersen, sen o adamlarla nasıl birlik olacaksın? Kürtlere ulus diyen yok, bir tek biz diyoruz. "Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme, ayrılıp ayrı devlet kurma hakkı da dâhil, kendi kaderini tayin etmek hakkı için mücadele", Türkiye çapında bu söyleniyordu ve genel olarak antişoven deniyordu. Burada da bir ufak görüntü var, genel olarak antişovenizm olduğu için Kürdistan'da antişovenizm mi acaba gibi sorular oldu; hâlbuki armudun sapı üzümün çöpü gibi şeylere gerek yok. Biz anlaştık ve bütün örgütlere kabul ettirdik. Altı yedi örgütüz. Şaban İba ile Ali Demir Ankara'daydı, İlhami ile Kaçaroğlu yazı kurulunda olmadığı için onların da arada haberleri oluyordu ama sonuçta oluyordu. Bütün her şey bitti, eylem yapma yöntemlerini konuşmaya başladık, yani eylem kararı aldık, protokol hazırlandı, yani Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme hakkını kabul ettirdik. Mihri Abi eylemlere silahsız gidilmesini istedi. Mavi bereliler olayı yeni çıkmıştı. Onun partisinde yapılıyordu toplantı, eylemlere silahlı gidileceği için görüşmelerden çekildi. Toplantı bitecek, her şeyi bağladık. Bizden biri geldi, arkadaşların beni acele çağırdıklarını söyledi. Seyfi kaldı, ben geldim ama ben çıkınca paydos oldu toplantı. Baktım Şaban İba ile Ali Demir gelmiş. "Ya antisömürgeci ilkeyi koyarız ya da çekileceğiz" dediler. Bir iki saate yakın tartıştık. Fakat şunu söyleyeyim, Şaban İba'nın inanmadan konuştuğu yüzünden akıyordu. Oylamaya kadar Ali Demir'le Şaban İba'nın dışında hiç kimse onları desteklemedi, oylamaya geçtik, bu sefer herkes tersi bir tutum aldı. Benim beynim attı. Mahir'e "Utanmıyor musun, bu zamana kadar savunuyordun" dedim "Ben çürük silahlarla savaşmam" dedi, ben de "Sen yüzde yüz yeneceğini garanti edip de mi güreşe çıkarsın" dedim terk ettim orayı. Velhasıl böyle oldu çekilmemiz.

İlk Konferans, İşçi Sınıfı ve Seksiyon

Bodrum'da yapılan konferansta neler konuşuldu?

Doğan'ın aklına bir şey gelir, onun üstünde tepinmeye başlardı. Bir gün "Bütün gücümüzle işçi sınıfına gidelim" tartışması başlattı. Bunun üzerine Merkez Komite on üç, on dört kişiyi çağırdı ama mesela İstanbul İl Komitesi'nden Yeğen (Mustafa Yavuz) geldi, Fehmi (Bayraktaroğlu) işçilerin temsilcisi olarak geldi, Selçuk (Polat) özel durumları olduğu için ayrı çağırıldı.

Karadeniz'den Raif (Gümüş) gönderildi. Çeşitli organlardan insanlar çağırıldı ve 1979'da bir konferans düzenlendi fakat yarı olmadan bitti. Bir iki arkadaş çok uzun olmayan bir şekilde konuştular. Ben iki-iki buçuk saat konuştum. İlhami başta olmak üzere arkadaşları çeşitli davranışları ve grupçulukları üzerinden eleştirdim. Benden sonra da İlhami konuşacaktı. Ben konuşmamı bitirdim, İlhami beni çağırdı, İstanbul'da bir operasyon olmuş, itiraz etmezsem kendisinin konuşma yapmayacağını söyledi. Herkes de İlhami'nin konuşmasını bekliyordu çünkü benim konuşmamın yarısından fazlası İlhami'ye yönelikti. İlhami "Haber geldi, İstanbul'da operasyon olmuş, önlem almak açısından eğer sen itiraz etmezsen dağılmayı önereceğim" dedi, ben öyle kala kaldım. "Ben oy vermem ama üstümü başımı da yırtmam devam etsin diye" dedim ve gitti önerdi. Fehmi kıyameti kopardı, ben oy vermedim, oy çokluğuyla kabul edildi ve böylece dağıldı.

Karar olarak, bütün gücümüzle işçi sınıfına gitmeliyiz tezi, ulusal sorunu ve antifaşizmi görmezden geliyor havasıyla reddedildi. Bir tek bu karar alındı ve konferans dağıldı.

Bir de ben ve Doğan (Tarkan) Merkez'in genişlemesini istiyorduk. Çünkü grupla baş edemiyorduk. Karadeniz dediğin zaman Kurtuluş'un en az üçte biri. Beni tecrit etmeye uğraştılar ama başaramadılar, en son teslim oldular, vazgeçtiler uğraşmaktan. Biz de Merkez Komite'yi genişletmek istedik ama reddedildi, statükonun devamı kararı alındı. Konferansta DEB'den çekilmeyi eleştirmek istiyordum ama o da tartışılamadı.

Seksiyon kurulmadan önce Kürdistan'daki mücadele süreci ve gelişmeler hakkında bilginiz var mıydı? Seksiyondaki faaliyetleri nasıl değerlendiriyordun?

Kürdistan'da kendiliğinden bir oluşum vardı ama çok netleşmiş bir örgütlenme yoktu. Hiç seçim yapmamış olan bir örgütün seksiyon örgütlenmesi de aynı biçimde atanarak oluşturulmuş bir örgütlenmeydi.

Savunduğun çizgi ile gerçekleşen pratik arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsun?

Modern sanayi proletaryası üzerine yükselecek parti diyorduk ama sırılsıklam küçük burjuva, antifaşist, devrimci demokrat bir örgüt olmuştuk. Onun için de hiç parti lafı aklımızdan geçmiyordu, çünkü sırılsıklam bir küçük burjuva örgüttük. Bir taraftan proletaryanın partisi diyorsun öbür taraftan

bakıyorsun proletaryadan gayri ne varsa örgütlenmenin içinde. Çelişkimiz buydu yoksa var olan partilerin çoğundan, TKP'yi saymazsak, hepsinden büyüktük biz.

Darbe ve Geri Çekilme...

Askeri darbe bekliyor muydunuz, bekliyorsanız ne tür hazırlıklar yapıldı?

Askeri darbeden önce, 1978'in sonunda ya da 1979 yılında, darbeden bir yıla yakın bir zaman önce "araba yokuş aşağı açık diktatörlüğe doğru gidiyor" dedik. Buna karşı çeşitli önlemler alma kararı aldık. Kararlardan bir tanesi Yazı Kurulu'nu yurt dışına göndermekti. Ben Yazı Kurulu'ndan istifa ettim, Doğan ve Mahir'i yurt dışına gönderme kararı aldık. Tabii 12 Eylül'e kadar göndermedik. Sınıfın içine doğru çekilme ve açık yanlarımızı kapatma doğrultusunda kararlar aldık. Ne kadar gerçekleştirdik, ne kadar gerçekleştiremedik o ayrı bir konu ama bu kararları aldık. Dönemin bir diktatörlüğe gideceği açıktı. Cunta geldiği gece, biz yedimiz Kaçaroğlu'nun evinde toplantı halindeydik. İstanbul İl Komitesi'nden arkadaşlar DİSK'ten öğrenmiş, gece bize cunta geliyor diye İrfan tarafından haber geldi. Şaban'la Ali Demir'i Ankara'ya yolcu ettik, biz de evlerimize gittik, bakalım yarın ne olacak diye. Zaten bekliyorduk ama öyle gürültüyle geldiklerine çok da inanmadım, hatta olmayabilir diye bir hissim vardı. Bu kadar tantanayla, önceden milletin haberi olabileceği biçimde gelmelerini pek kafam almamıştı. Sabahleyin kalktım dışarı çıktım yürüdüm baktım kimse yok yollarda. Eve döndüm. Merkez'e ait toplantı yerimiz vardı, öbür gün Ali Demir ve Şaban hariç beşimiz oturduk bir değerlendirme yaptık. Değerlendirmemiz şu oldu: bu bir askeri cuntadır, üç dört sene kalır. 12 Mart'tan çok daha derinlikli, çok daha sert bir olay. Eğer üstesinden gelinemeyecek olursa faşizme doğru da meyledebilir. Faşist bir cunta falan değildir ama çok sert saldırılar gerçekleştirecek. On beş, yirmi gün bir şey yapamazlar, kendileri yerleşmeye çalışacaklar. Bu günleri çok iyi değerlendirmemiz gerekir. Bu sırada açıklarımızı kapatmalıyız kararı aldık. İkinci karar olarak da Yazı Kurulu'ndan iki kişi yurt dışına gidecekti. Evler içeride kalanlara devredilecekti. Üç kişilik bir yürütme kurulacak, beş kişilik bir politbüro olacak gibi kararlar aldık ve orada beş kişiydik, ikisi yurt dışına gidiyordu ve üç kişi kalıyorduk, İlhami, ben,

Kaçaroğlu. Üçümüzden yürütme oluşması önerisi geldi, zaten en makulü ve gerçekten tek akıllı şey oydu, başka türlüsü olmazdı ama oldu. İlhami Ankara'daki arkadaşlara danışalım diyerek itiraz etmeye başladı. Ankara'daki arkadaşların akıbetinden haberimiz yoktu bizim. Cuntanın olduğu gece onlar otobüsle Ankara'ya gitmişlerdi. Tabii çok açık ki İlhami benimle olmak istemiyordu. İtirazı esasında buna. Herkes biliyordu onu zaten, bilmeyen yoktu. Kimse memnun kalmadı, Kaçar dâhil ama bir şey demediler. Ben bu defa yürütmede olmak istediğimi söyledim, bu yürütmede benim olmamın yararlı olacağını düşünüyordum, yanılıyor olabilirdim ama yürütmede olmak istiyordum. "Ankara'daki arkadaşların görüşlerini almadan olmaz" dediler, "Ankara'daki arkadaşlara benim yürütmede olmak istediğimi söyle" dedim. Şaban İba'dan bir hayır gelmeyeceğini biliyordum da zaten Şaban'ı istiyordu İlhami. Ali Demir'in itiraz edebileceğini düşünüyordum. Biz o şekilde dağıldık.

On beş, yirmi günü çok iyi değerlendireceğiz, acele edeceğiz ya, yirmi günde İlhami Ankara'ya gidemedi. Sağ olsun bizim İlhami'nin keyfi nedeniyle yürütme filan kurulamadı. Kimse de bir şey demedi. Biraz Doğan rahatsızlığını belirtti, "Bu oyunları artık bırakalım" gibi laflar etti. Neyse İlhami gitti, beş, on gün sonra üçü birden Ankara'dan İstanbul'a geldi. İlhami, Mahir, Ali, ben, Doğan, Şaban toplandık, bir de baktım ki Ali Demir yürütmeye İlhami'yi, Şaban da Kaçar'ı önerdi. Ben buz gibi oldum. Gerçekten sinirlerim boşaldı, çok rahatsız oldum. Önemli olan şuydu, arkadaşlarda Merkez'in kurtuluşu, örgütün kurtuluşundan ağır basıyordu. Bense "Biz kimseye yönettirmedik bu örgütü, biz örgütü kurtarmalıyız, bizim başımıza bir şeyler de gelebilir ama biz örgütü kurtarmaya çalışmalıyız, yani Merkez'in kurtuluşu örgütün kurtuluşu değildir" diyordum. Böyle bir farklılık vardı. Sonradan çok da doğru çıktı zaten. Ali Demir bu öneriyi yapınca benim için iki yol vardı, "Lanet olsun size, devam edin" deyip ayrılığımı ilan edebilirdim fakat örgüt dağılacaktı. Bu vaziyette çok daha kötü bir durum olacaktı. Ne yapsaydım şimdi? Bu olayda rahatsızlıklar da çok fazla baş gösterecek biliyordum. Beni korumaya alıyorlardı bin türlü gerekçeyle ama uyduruktu hepsi. Tanınıyor olmam, benim yakalanmam halinde insanların morali bozulacağı bilmem ne gibi gerekçelerdi. Korumaya alındım, bunun üzerine "Şimdi durun, bu yürütmenin oluşmasına ben de oy veriyorum. Bu yürütmenin içinden birileri biz bu iş bu vaziyette olmuyor, yapamıyoruz

demedikçe veya ben hemen müdahale etmesem batıyor bu iş, uçuruma yuvarlanacak diyecek duruma gelmedikçe bu yürütmenin her kararını, eleştirilerimi yapmak kaydıyla destekleyeceğim" kararı aldım ve bunu ilan ettim. İlhami "Yani dediğin bu iki gerekçe olmadıkça bize açık çek veriyorsun" dedi. "Evet" dedim.

Ben arkadaşlara "Bizim bölgelerde bir kısım, çok ağır cezalardan aranan insanlarımız var. Bu insanları bu bölgeler koruyamazlar, korumakta çok zorlanırlar. Biz bu insanları ilk anda bu bölgelerden kurtarmalıyız, bu bölgelerle hızla ilişki kurulması lazım. Eğer bana ilişki için görev verirseniz ben bütün görevlere talibim. Bu arkadaşları önce İstanbul'a almalıyız, varsa büyük şehirlere almalıyız ve bu arkadaşların istihdamı sağlanana kadar ilk anda dışarıyla bağlantı kurup aşağıya, Filistin'e göndermeliyiz. Karadeniz'le ilişki kurmak için ihtiyacınız olursa hemen devreye girerim" dedim. O dönemde Karadeniz'le ilişkiyi Şaban İba yürütüyordu, Karadeniz'de kimseyle ilişkim yoktu benim ama burada bir sürü Karadenizli var gönderir hallettirirdim.

İki, "Bu örgütü bizden başka kimse yönetmedi bu zamana kadar, yönettirmedik kimseye biz. Merkezin dışında ikinci adam olmadı. Bu örgütü bizden başka kimse yönetmediği için biz yönetmeye devam etmeliyiz. Bu kötü günden en az hasarla kurtulmasını ancak biz sağlayabiliriz. Bu bizim çok iyi olduğumuz ve diğer arkadaşların çok zavallı oldukları için değil ama tanınma, bilinme yönünden hep biz olduk ön planda. Bu anlamıyla bizim imkânlarımız daha geniş, tanınma, güven, sempati, saygı duyma açısından biz hep yönettik. Biz iki kişiyi yurt dışına gönderiyoruz, bu iki kişi dışında Merkez'den hiç kimse dışarı çıkmamalı ama bölgedeki tehlike altında olan insanları istihdam olanağı sağlanana kadar yurt dışına göndermeliyiz" dedim ve toplantı dağıldı. Hiç kimse bir şey konuşmadı.

İkinci bir defa bir araya geldiğimizde önerilerime ne dediklerini sordum. İlhami "Nasıl yapacağız bunu" dedi. Aynen böyle dedi, kelime kelime hiç unutmuyorum. Dedim ki "Bu görevi bana verin, İstanbul Komitesi'nden de bana bir yardımcı verin, birkaç ev tutacak kadar da para verin, ben halledeceğim, bütün sorumluluk da bana ait" dedim. Bayağı paramız vardı o zaman. İlhami aynen şöyle dedi, "İsmet bu işi yapar ama hem İstanbul Komitesini peşine takar hem bizi peşine takar" dedi. "Ne diyorsun sen ya, niye sizi peşime takacağım?" dedim. İstanbul Komitesi bana lazımdı çünkü boş

ev bulması lazımdı, nerelerde ev bulacak, muhit, bölge meselesi bu işler için önemliydi. Nerede ev tutmalıyız, ne yapmalıyız? Buna koşturacak adam lazımdı ama kimseden ses çıkmıyordu. Kaçaroğlu benim söylediklerime yakındı ama onlara rağmen parmak kaldırması mümkün değildi. Çok zor şartlarda, çok özel, absürd durumlar olursa olurdu. Velhasıl bu işleri yapamadık.

Bu arada Ali Demir, bizim cunta değerlendirmemizin tam tersini savunuyordu. Cuntayı abarttığımızı, cuntanın 12 Mart'tan çok ehven olduğunu, yayın çıkarıp dağıtmayı savunuyordu. Yayının dağıtım işiyle ben uğraştığım için "Yayınları biz koyduk depoya, onları nasıl dağıtacağımızı bir söylesene bana" dedim. 12 Eylül'ün çok haşin bir cunta olduğunu söylüyorduk, Ali Demir çok ehven bir cunta olduğunu söylüyordu. Hatırlayamadığım bir zaman sonra Ali Demir "Bu bileşim dağılmalı" dedi ve benim yürütmeye girmemi önerdi. Bunun üzerine ben "Siz yürütemeyecek durumda mısınız" diye sordum, memnun olduklarını söylediler. Ali Demir'e "Niye kendini yahut ikimizi önermiyorsun" diye sordum. Ali Demir yürütmeye girmek istemediğini söyledi, beni niye önerdiğini sordum "Sen daha iyi yaparsın" dedi. Peki, ama ben seninle hiçbir şeyde anlaşamıyorum. Ali Demir bana ikili konuşmak istediğini söyledi. Randevu bağladık, buluştuk, benim de yürütme bileşimine karşı olduğumu, eleştirdiğimi, yürütmeye girmeyi niye kabul etmediğimi sordu. Ali Demir daha önce yürütme için isim önermişti, yürütmeye girmek istediğimi Ali Demir'e güvenerek söylemiştim. Ali Demir, İlhami'nin ona böyle bir şey aktarmadığını söyledi. Bunun üzerine İlhami'yi de aldım "Sen bunları söylemedin mi" diye sordum. İlhami söylediğini ispat etti, söylemiş, Ali Demir unutmuş. Neyse, Ali Demir'e "Niye ikimizi önermiyorsun, niye kendini önermiyorsun? Ya kendini öner ya da kendinle beraber ikimizi öner, bir mantığı olsun. Benim iyi yapacağımı nereden biliyorsun? Ben bir söz verdim, şöyle şöyle yapacağım dedim, ben şimdi kalkıp bunu bozmaya o şartlar gerçekleşmeden nasıl girerim" dedim. Velhasıl Ali Demir'le böyle takışık kaldık. O arada Ali Demir ikide bir kendisinin yurt dışına gönderilmesini istemeye başladı. Ben yurt dışına çıkmaya karşıydım.

Beni çok önemli toplantılara çağırmıyorlardı. Çünkü kararlar politbüroda alınıyordu, yürütme hayata geçiriyordu. Bir gün İlhami benden randevu istedi ve Ali Demir'le kendisinin yurtdışına çıkma kararı aldıklarını söyledi.

"Beni niye çağırmadınız?", "Sen bu işi istemiyorsun, bize saldıracağını ve ne diyeceğini bildiğimiz için çağırmadık" dedi. O zaman İlhami sekreter, ben sekreter yardımcısıydım, yeniden toplanıp görev bölümü yapmak gerektiğini söylediğimde İlhami "Ben hepsini Şaban İba'ya devrettim" demez mi, "Ulan babanın malı mı senin, nasıl devredersin sen, sekreter yardımcısı benim", "Onu bana daha yakın görüyorum" dedi, hadi bakalım! Bütün bunlar aynen böyle oldu. Bunlar gidiyorlar dışarı, bize dışarıdan bir mektup gönderdiler "yedekleri asliye alın" diye, bir kişi muhalefet etmiş. Ulan size ne? Siz kimsiniz? Siz necisiniz? Sizin bir yetkiniz, sıfatınız yok, bütün görevler bize ait. Kaçaroğlu "Bu ne ya böyle saçmalık mı olur" dedi. Kaçaroğlu hiç tereddütsüz reddetti, ben de reddettim fakat ben muhalefet eden kişiyi bilmiyordum. Yurtdışına gittiğimde muhalefetin Ali Demir olduğunu öğrendim. Ali Demir bana muhalefetinin gerekçesini anlattı, şimdi anlatmayacağım. Neden anlatmayacağım biliyor musunuz, Ali Demir bütün bunları unutmuş. Esas yine benim üzerime oyunlar oynanıyor.

Kaçaroğlu yakalanınca mecburen yedekleri aldık. Bir hafta, on gün sonra bir toplantıda benim yurt dışına çıkma kararım alındı. "Ne yapayım?" diye düşündüm. Ayrılmak istiyorum ama bunu göze alamadım, dağılacaktı örgüt. Merkezi kurtarmak eşittir örgütü kurtarmak mantığını Doğan açıktan savunuyordu, Kaçaroğlu'nda ve belki biraz Mahir'de yoktu ama diğerlerinin hepsinde bu mantık hâkimdi. Merkezi kurtarmayı örgütü kurtarmak olarak gören, merkezi örgütün yerine ikame eden bu anlayış bir sorundu benim için. Benim mantığım ise merkez telef olacak şekilde çalışmalı biçimindeydi. Biz örgütten bir şeyler kurtarmalıydık çünkü bizim örgütümüz o kadar kötü bir örgüt değildi. Çok değerli arkadaşlarımız vardı, durumları tehlike arz edenleri yurt dışına gönderelim biz burada yakalanırsak filan o arkadaşlar bizi devam ettirirdi. Bu konuda haklıydım, haksızdım tartışmasına girmiyorum. Haksızdın derseniz itiraz etmem. Benim meselem örgütü kurtarmaktı, onların meselesi merkezi kurtarmaktı. Kötü niyet yok burada. Merkezi kurtarmak dediğim zaman kendilerini kurtarmak olarak asla düşünmeyin. Böyle bir şey yok, kendi canlarını kurtarmak diye bir dert yoktu. Anlayış buydu, Stalinizm'in ta kendisi.

Ben yurt dışına çıkarılma kararına itiraz ediyorum ama ne yapacaksın. Ayrılsam ayrılamam, ayrılsam örgütü hepten telef ederiz, velhasıl çıktık yurt dışına. Yurt dışına çıkışım da maceralı oldu. Biz Nusaybin'e gittik oradan bizi Kamışlı'ya geçirecekler, oradan da Filistin'e gideceğiz fakat bizi ge-

çirecek olan mihmandar Suriye'de yakalanmış, içeri atılmış. Biz Doğan Fırtına ile beraber sekiz, on gündür bekliyorduk. Şehmuz'un abisi Bilal'in evindeydik, Şehmuz Şam'daydı. Bir gün akşamüstü Bilal canhuraş bir şekilde eve geldi, hemen toplanmamızı ve çıkmamızı söyledi. Benim başımda fötr şapka, kravat, üstümde palto vardı, evden çıktık. Bizim olduğumuz mahallede bir adamı iki yabancı öldürmüş, asker mahalleyi sarmıştı. Giriş çıkış yasak, biz de iki yabancıyız, geldik askerlerin yanına Doğan'ı göstererek "Bu öğretmen benim yeğenim, yeğenimi ziyarete geldim" dedim. Başçavuşa söylediler, çavuş baktı yaşlı başlı adam bizim geçmemize izin verdi. Geldik Nusaybin'e. Adam aramaya başladılar bizi geçirmek için. Sinemaya gittik vakit geçirmek için. On yedi yaşlarında dangalak birini bulmuşlar. Bir askerle konuşmuşlar. Suriye ile Türkiye arasında dikenli tel vardı, üstündeki kulelerde askerler bekliyor. Bizim geçeceğimiz kulenin dibine doğru gidiyorduk bizi geçirecek çocukla. Arkamızdan da Doğan'la Bilal geliyordu. Baktık bir devriye arabası geliyor, biz yürüdük o dangalak oğlan bir araya girdi, ben de girdim çıkmaz sokak, jandarma başçavuşunun evi de oradaymış, ben çiş yapma numarası yaptım, başçavuş geldi çekti silahı "Ne yapıyorsun burada?" dedi. Ne kaçacak durumumuz vardı ne silahımız ne de çakımız, hiçbir şeyimiz yoktu. Herif bizi aldı götürdü karakola. Bir hafta kadar kaldım, bende başka birinin kimliği vardı, gezmeye geldiğimi söylüyordum. Biri ile pusula gönderdim kimliğini kullandığım kişiye, o kaçtı. Köylerde kalmış. Adamlar benim ne olduğumu anlamıyorlardı, merak da ediyorlardı. Kimliğimde Alaçamlı olduğum yazıyordu, aşçının Alaçamlı olduğunu söylediler, o geldi "Tanımadın mı lan beni?" dedim, "Tanımam mı Abi?" dedi. Bu oğlan beni tanıdığını söyledi, rüşvet falan alıyorlardı, bende de otuz bin lira kadar para vardı, onu verdim çıktım. Bir iki gün sonra başka bir yerden Suriye tarafına geçecektik. Suriye tarafına geçeceğiz de ne yapacağız orada? Hiç tanımadığımız bir yer, bilmediğimiz bir köye gideceğiz, karşılayacak kimse de yok. Oradan bir tabanca verdiler bize. Beş, altı yüz metre sürünerek gideceğiz. Doğan beni koruyacak fakat benim kaçma olanağım yoktu, yüz metre koşamam ben, bir şarjör mermi bir tane 7.65 tabanca vardı, çalışıyor mu çalışmıyor mu o da belli değildi. Askerler yüz elli adım ilerideydi. Asker gördü mü ateş edecek ya da yakalayacak. Adamlar hep gidip geldikleri için onlar da yolları biliyordu. İki kişi götürüyordu bizi. Doğan'dan tabancayı aldım herhangi bir şey olursa ben onu koruyacağım, o kaçacak çünkü ben kaçamam zaten sürünürken gitti nefesim. Doğan beni

korurdu, kendim kadar güvenirim ona ama ben kendimi koruyamam, benim kaçacak mecalim yoktu. Neyse öyle gittik, bir samanlığa girdik ne biz tek kelime Arapça, Kürtçe biliyorduk ne oradakiler tek kelime Türkçe, İngilizce biliyordu. Biz bekliyorduk orada. Ev sahiplerini haber almaları için Kamışlı'ya gönderdik, adres bıraktırdık. Bizim mihmandar da gelmiş, bizi buldular orada. Şehmuz'la Kıvırcık da geldi, Filistin örgütünden bize pasaport yaptırdılar öyle gittik velhasıl.

Beyrut'a gittiğimde arkadaşları çağırdım "Hepimiz geldik buraya bu ne biçim iştir" diye sordum. Doğan Tarkan hiçbir şekilde dönmek istemiyordu, Mahir zayıf kaldık filan diyordu ama kimsenin dönmeye niyeti yoktu. Ben orada fazla kalmamayı, geri dönmeyi savunuyordum. Şaban filan yakalanırsa hiç kimseyi dinlemeden geri döneceğimi söyledim. Velhasıl Şaban da biz dönene kadar yakalanmadı Allaha şükür fakat bize hiç haber gelmiyordu. Mahir'le haberleşiyorlardı. Burhan'la rapor gönderiyorlardı, o rapor benimle Ali Demir'e verilmeyecekmiş. O rapor bize gösterilmiyordu. Türkiye'de boktan püsür olaylar oluyor, bize hiç haber gelmiyordu. Bölük pörçük şeyleri laf olarak duyuyorduk, bize rapor filan vermiyorlardı. Oradan bir iki mektup yazdım sağa sola, hep beraber bir araya gelelim, ya içerdekiler bize gelsinler ya da buradan biz gidelim, ne oluyor öğrenelim diye. Hiç kimse ilgilenmedi, ta ki Şaban İba Mahir'e de postayı atıp "Örgüt her şeyi halletti size ihtiyacı yok, ne yaparsanız yapın" diyene kadar.

1982'de İsrail Beyrut'u işgal etti. Ali Demir Beyrut'a, İlhami ile ben Suriye'ye geçmiştik, Suriye'de kaldık geçişler yasak olduğu için. Bir gün eve bir mektup geldi, Mahir yazmış, mektubu aldım bir cümlesini söyleyeyim, "Şaban İba kıspeti giymiş, yağlanmış, meydana çıkmış meydan okuyor. Hemen İlhami'yi gönderin müdahale etsin. Meydanı boş buldu, örgütü almış götürüyor." Paniğe kapılmıştı resmen. Mektubu okudum beni aldı bir gülme, sinir krizi geçiriyordum. İlhami şaşırdı. Neyse İlhami'yi gönderdik Türkiye'ye. Doğan'ın tayfası ayrılmış, atılmış, satılmış karma karışıktı. İlhami'ye Türkiye'ye giderken görüşlerimi iletmesini söylemiştim. İlhami Türkiye'de herkesle görüşecek, konuşacak, bize rapor getirecekti. İlhami, Şaban, Seyfi, İrfan geldiler bir süre sonra. Ne olup olmadığını sordum, Şaban bölük komutanı gibi "Toplantı başlayana kadar içeriden tek kelime haber yok" dedi. Ben gene başladım gülmeye "Manyak mısınız lan siz, bu ne biçim laf?" dedim, "Yok tek kelime haber vermeyiz, toplantı başlayacak" dedi yine. O arada Ali Demir de gelmişti. Sabah oldu Ali Demir, ben, İlhami

aynı yerdeyiz, Şaban İba resmi vaziyette geldi, dosyalar elinde oturdu "Toplantı başlamıştır gelin" dedi. Mahir, Doğan yoktu, Avrupa'dalar, daha gelememişlerdi. Suriye'ye girip çıkmak öyle kolay değildi. "Toplantı başlamıştır, kimseyi bekleyemez toplantı" diyordu hâlâ "Niye buraya kadar zahmet edip geldiniz, gidin defolun memlekette yapın toplantınızı, ben yokum" dedim. Neyse toplantı kaldı. Seyfi'den ses çıkmıyor, İrfan bir şey demiyordu, Şaban İba da kaptan. İrfan'la Suriye'de geziyorduk, bir viski aldık parkta oturuyoruz, bir şey sormuyorum kötü duruma düşürmemek için ama İrfan da mızırdanıp duruyordu. Tavırlardan pek hoşnut değildi, benimle gezerken hepten bunalıyordu, Şaban'ın tavırlarından rahatsızdı. Mahir'le Doğan geldi, başladık toplantıya. Doğan atılmış örgütten, bizim örgüt üyeliklerimiz de alınmış. Seksiyon bir mahalle komitesi gibi feshedilmiş. İnsanların üçte ikisi ortadan kaybolmuş. Biz hâlâ herkes öldü, biz sağız teranesi yapıyorduk, hiç aslı astarı yoktu esasında. Toplantıya başlamadan önce Doğan'ın toplantıya katılması için kendi arkadaşlarıyla ilişki kurduğu için öz eleştiri yapacakmış da, bilmem ne yapacakmış da falan filan. Baktım ki bu toplantı son toplantı olacak, artık ip kopacak, konuşmaların kayıt altına alınmasında ısrar ettim. Mahir verdi parayı, gittik teyp ve kaset aldık. Kasetlerin sonra ne olduğunu bilmiyorum. Mahir'le Doğan tartışmaya başladılar. Tabii bu olay çok uzun bir olay, en son Doğan istifa ettiğini söyleyerek kalktı, odanın birine geçti. Mahir bu defa "Doğan örgütten istifa etti" dedi. Örgütten istifa ettiğini nereden biliyorsun. Doğan Merkez Komite üyesi, yazı kurulu üyesi, dış büro üyesi, nereden istifa etti? Doğan'a gidip sordum nereden istifa ettiğini, Merkez'den istifa ettiğini söyledi. Bununla ilgili şeyleri kitapta anlattım, merak eden orada okusun. Bu iş de böyle sonuçlandı, orada bir kopuş oldu. Suç asla yalnız bir tarafta değildi, suç hepimizde vardı ama esas olarak bu işi Mahir önlerdi. Mahir giderek Şabanlardan yana tavır alınca Şaban şımardı.

Geri çekilme kararı nasıl alındı?

Geri çekilme kararı da arabanın yokuş aşağı gittiği tespitini yaptığımız toplantıda alınmaya başlamıştı. Cuntanın olduğu gece pek karar alma durumumuz olmadı çünkü dağıldık. Ondan sonra yaptığımız beş kişilik toplantıda aldık. Geri çekilme dediğim de saldırıya geçmeme, sınıfa doğru ve barınamayacağımız yerlerden çekilme gibi kararlardı. Sonradan "yaprak bile kımıldamayabilir" noktasına kadar götürmüşler işi.

Geri çekilmenin organizasyonu ile ilgili bir değerlendirme yapabilme fırsatınız oldu mu?

Mesela "Yaprak bile kımıldamaz" şeklindeki kararı ben bilmiyordum. Ben beş, altı toplantıdan birine ancak çağırılıyordum. Tantana çıkaracağım toplantılara çağırılmadığım ortaya çıktı. Mesela bu "Yaprak bile kımıldamaz", "Herkes başının çaresine baksın" gibi kararlara "Böyle saçma sapan şey mi olur?" dediğimde "Biz öyle demek istemedik, öyle demedik" diyorlardı. Kimse savunmadı zaten.

Sonuç olarak ortaya çıkan sonuçtan hepimiz sorumluyuz. Benim yürütmeye alınmamamın bir sebebi de farklı düşünüyor olmamdı. Bu farklılıktan dolayı yurt dışından da yedekleri alın diye talimat geliyordu. Daha mı iyi olurdu bilemiyorum ama ben iddiamı anlatmıştım. Merkez bütün gücüyle örgütü kurtarmaya ve faaliyeti sürdürmeye çalışmalıdır. Merkez darbe yiyecek diye bir şey yapmama veya kendini kenara çekme, kendini kurtarma durumuna girmemelidir. Tekrar söylüyorum, kimse canını kurtarmak için yapmadı bunu. Bu bir anlayıştı. Ben Merkez'in dışarıya çıkma teşebbüsünde bulunmamasını ve örgütün koruyamayacağı insanları alıp dışarıya göndermesi ve istihdam etmesi ve bizim bu işi bizzat yürütmemiz gerektiğini savunuyordum. Bugün de olsa aynı şeyi yaparım. Öyle olsaydı böyle olmazdı gibi bir iddia da spekülatif bir iddia olur ama ben hâlâ iddialıyım. Tekrar tekrar söylüyorum, kimse canını kurtarmak için yapmadı bunu, kendimizi kurtaralım anlayışı değil örgüt eşittir merkez demektir gibi bir mantığın sonucuydu bu.

Kurtuluş hareketinin sınıfsal perspektifinin daha da belirgin olduğu döneme ilişkin neler söyleyebilirsin?

Kurtuluş hareketi daha yokken, daha "Yol Ayrımı" yazısı yazılırken THKP-C'nin eksiklerinden birisini ideolojik öncü olmama meselesi ve proletaryasız parti kurmanın yanlışlığı olarak tespit etmiştik zaten. Modern sanayi proletaryası üzerine yükselecek partiden bahsediyorduk aynı yazıda.

Kurtuluş'un da öyle eğilimi vardı, yani profesyonel devrimci hem düşünce hem hayat tarzı olarak...

Tabii canım Kurtuluş'un öyle bir tarzı olmaz mı? Ben boşuna orada olmadım, ben oradan geldim.

Yakalanış ve Cezaevi

Son yakalanışında neler yaşadın?

1985 yılında yakalandım. İşkence vardı tabii ama dozu hayli düşüktü. Falaka, elektrik vardı ama öldüresiye değildi. Yakalandık, çuvallarla dökümanlar, el yazmaları toplamışlar. Poliste önce altı, yedi gün hiç ifade vermedim. Arkadaşları getirdiler yüzleştirmek için, onlar Merkez Komite üyesi olduğumu söylediler. Cebimde randevu kağıdı bulmuşlardı, biri Topal, biri Ramazan Çavdar'la. Beni park park, pastane pastane dolaştırmaya kalktılar ben "Bağırmaya başlarım" dedim, nedense bıraktılar. Çok da ciddiye aldıkları yoktu zaten. Öyle ciddi bir örgüt olmadığını da biliyorlardı. Beni Kurtuluş'tan yargılayacaklar ondan kurtuluşum yoktu. Ben 171'e oynamaya başladım, yani örgüt kurmaya teşebbüse. "Örgüt değiliz, örgüt kuracak olsaydık bunları üye yapacaktık" diye ifade verdim. İbrahim Aytar "İz Raporu" diye bir rapor yazmış, o da Topal'da yakalanmış, o raporda birilerinden söz ediliyor, hepsinin altında da "F. Yıldız bilir" diye bir not varmış. Yahya ile Muammer İzmit'te yakalanmıştı, bunların yazdığı mektup diye biliyorlardı. Bana raporu gösterdiler baktım İbo'nun yazısı. Bilmiyorum desem Muammer'le Yahya'yı işkenceye alacaklardı. Raporun bana geldiğini söyledim, kimin yazdığını sordular "Benim bileceğim iş" dedim. O da şans oldu, yoksa Muammer'le Yahya'yı duman edeceklerdi. Ben 171'e düşürmeye uğraştım. Ercan Kanar da öyle savundu. Dediğim gibi çok fazla bir işkence de yoktu. Polisler paramı çaldı. Ben kıyameti kopardım. Selimiye'ye götürürken "Paramı vermeden gitmem" diye tutturdum, getirdiler paramı.

Oradan Selimiye'ye geldik. Şabanlar filan da Selimiye'deydiler. Bir buçuk iki aydır oradalarmış. Orada kötü bir şey oluyordu. Selimiye'de dayak filan yoktu. Girdik koğuşa, gece sayıma geldiler, sayım başladı, yukarıdan aşağıya yemek duası bilmem ne, ses inmiyor, bu nedir diyorum. Yaşar Selçuk vardı, bir yerde tünel açıp kaçmaktan sabıkalı, onu bizim koğuşa almadılar hücreye verdiler. O duaları filan duyunca çok kötü bir duruma düştüm, sarsıldım "Ya ne yapayım?" diye düşündüm. Bizimle hiç alakası olmayan insanları da almışlardı. Yolda giderken sigarasını yakmak için çakmak mı istedi neyse artık böyle insanlar vardı bizimle beraber dört beş kişi. Düşündüm taşındım, direnelim desem daha yeni işkenceden çıktık, işkence döneminde de hiç hayırlı değildik, o yılgınlıkla ne olur? Birkaç kişi belki benimle beraber direnirdi o zaman da kötü bir durum doğabilirdi, kendi ba-

şıma tavır alma kararı aldım. Geldiler şunu yapacaksınız bunu yapacaksınız derlerken ben arkamı döndüm. Gittiler geri geldiler "Topla yatağını" dediler bana. Topladık yatağımızı, mecburen topladık başka yapacağımız bir şey yoktu, aldık sırtımıza gittik hücreye. 1971'de de hücrede yatmıştım, gazete, çay filan vermezlerdi, küçücük bir yerdi, tahtakuruları doluydu. Bu hücrede sıcak-soğuk su vardı, konforlu bir yerdi. İşkence yapacaklar diye bekliyordum, koğuşa ne veriyorlarsa bana da getiriyorlardı. Yüzbaşıya "Bu ceza mı mükafat mı neyin nesi bu?" dedim "Burada böyle" dedi. O zaman biraz daha sinirlendim, ulan ne dayak var ne bok var ne püsür var ya hiçbir şey yok. Bu nedir ya. Dua mua, İstiklal Marşı, spora çıkarma filan yoktu. Hücreden çıkarmadılar ama babanın evinde yoktur öyle konfor. Antika bir komutanı vardı, geliyor sana selam veriyordu falan. Yeminle orada başladım bunalmaya. Hiç yatmayacakken onlar gelirken yatıyorum, adam geliyor hazır olda, "Nasılsın?" filan diye soruyordu. Herif beni bunalttı ya. Fiske vurmadılar, hiçbir kötü söz söylemediler. Selimiye'de hiçbir şey olmadı. Ondan sonra da gittik cezaevine. Önce elbiseyle kaldık sonra sivil elbiselerimizi verdiler. Mahkemeye giderken çırılçıplak soyuyorlardı.

Metris'e gittiğinde neler yaşadın? Diğer cezaevleri ile kıyaslandığında nasıldı?

1971'den çok daha sertti. 1971'in iki dönemi olmuştu. İlk dönem Atila Karaosmanoğlu'nun muydu neydi, onlar teknik bir kadro ile hükümet kurmuşlardı, o dönemde pek fazla işkence olmamıştı. Mesela biz İsrail Konsolosu kaçırıldığında alınmıştık, çok fazla işkence yapılmadı. Dozajı çok sert değildi. O hükümeti dağıttılar, yeni kabine kurdular, ondan sonra işkence çok azgındı. İşkence dönemini geçirdik, Mahirlerin kaçtığı Maltepe Cezaevi'ne ilk siyasi olarak biz gittik. Epey sıkıydı. Çok kötü bir hücresi vardı. Bir buçuk metreye bir metreydi. Akşam sekizde yatak veriyor sabahleyin alıyorlardı, kapının altındaki küçücük yerden hava alıyordun, başka hava alacak yerin yoktu. Bir teneke veriyorlardı tuvalet için. Öyle kötü bir hücreydi. Maltepe Cezaevi'nde cezaevinin verdiği ceza olarak hücrede yattım, bir de mahkemeye hakaretten on beş gün hücre cezası vermişlerdi. Toplam atmış gün hücrede yattım.

Metris'e biz gittiğimizde çok fazla baskı yoktu, vardı ama dayanılmaz bir baskı yoktu. 1981'de yakalanmış olsaydım çok daha farklı şeyler olabileceğini biliyordum ama aynı düşündüm, 1985'ten sonra ne olacağını da bili-

yordum. Hiç yabancılık çekmedim, düşündüklerimden farklı bir şeyle karşılaşmadım. Beş sene cezaevinde kaldım.

Elbette ki birbirimizi hem seviyor hem de birbirimize güveniyorduk. Farklılığımız siyasi bakışımızdaki belli farklılıklardan kaynaklanan tutumlardı, yoksa sevgi hep vardı. Belli huylarımızdaki farklılıklar, geleneklerimizden gelen, aldığımız kültürden, eğitimden gelen farklılıklarımız da vardır ama bunlar genel ideolojimizin, felsefi olarak dünyaya bakışımızın içinde var olan şeylerdi. Hem benim konuşmalarımdan hem de yazdığım sirkülasyon gibi kitapçıktan da çıkarsamalar yapılırken doğru yapılmasını sağlamak için bir açıklama yapayım: Benim en çok kızdığım, çok çok kızdığım çok sinirlendiğim insan Mahir Sayın. Fakat Mahir Sayın'ı sevmediğimden değil, onun parmağına sancı girse benim kolum felç olur. Ben ondan çok şey bekledim. Kurtuluş örgütü birçok şeyi aşabilecek, dünya ortalamasında bir yeri olabilecek olan, birkaç konuda eksikliklerine rağmen açılımlar yapabilmiş bir örgüttü. Eksiklikleri de dünyada var olan anlayışların aşılamamasından kaynaklanıyordu. Bu örgütün dağılmaması için bir sürü çatışmalarımıza rağmen çok çaba harcadım. Bu konuda da başarabilecek düzeyde olan insan olarak, çünkü o cephenin lideri durumunda ve onun sözünü ezecek durumda kimse olmadığı için, Mahir'in bu örgütün dağılmaması için çaba harcayacağını hep beklediğimden dolayı, onun farklı tavır alması beni panikletti. Beceremeyeceğim, yapamayacağım şeyleri ben ondan bekliyordum. Ama onun buna cevap verebilme yeteneğinden, gücü olmasına rağmen – hâlâ öyle düşünüyorum – vermemesinden dolayı çok kızdım, çok sinirlendim. Ama bu kızgınlığım nefret, kin kızgınlığı değildir. Bu olsa olsa, hani bir laf vardır "Ayı sevdiği postu yerden yere vururmuş" o misaldi. Benim en çok sevdiklerimden birisidir Mahir ve en çok güvendiğim insan olduğundan dolayı bu işin başarılmasında aktör olabileceği, bu işi sürükleyebilecek düzeyde olduğu için, onun bu çizgiye önce gelip sonra tamamen bu çizgiyi terk edip tam bir tasfiye mantığına geçmesi beni çok sinirlendirdi ve kızdırdı. Ben çok demoralize oldum. Ama dediğim gibi bu kin, nefret kızgınlığı değildi. Onun için benim sevgim hâlâ devam etmektedir, hâlâ dostluğum devam etmektedir. En ufak bir arızalarını duysam ciğerim yanar. En sevdiklerime, en yakınlarıma ne kadar üzüleceksem onlara da o kadar üzülürüm. Arkadaşlığımız, dostluğumuz hep vardı ve hep devam ediyor. ■

KURTULUŞ

sosyalist dergi

EVRİM VE DEVRİM AŞAMALARI

•

TÜRKİYE'DE ULUSAL SORUN ÜZERİNE

•

YAKIN GEÇMİŞİN TARİHSEL ÖNEMİ

TEMMUZ 1976

2

MAHİR SAYIN

Görüşenler: Cemalettin Efe, Naki Erikli ve Burhan Tanrıverdi

Görüşme Tarihi: Mart 2013 ve Haziran 2015

Elektriğin büyüsüne kapılarak elektrik mühendisi olmak için Ankara yollarına düşen genç Mahir'in yolu sosyalizm kavşağına nasıl saptı?

Lisede sosyalizmle ilişkim hiç yoktu; sağcı bir aile kökenim var. Sosyalist fikirlerle esas olarak üniversiteye geldikten sonra yüz yüze geldim. Tabii lisede okuyan biri olarak hiç sosyalizm lafını duymadım, sosyalist tanımadım diyemem. Ama işin doğrusu politika beni fazla ilgilendirmiyordu. Etrafımızda, hayatımızda cereyan eden her şey politik olduğu için bir miktar ilgilendiriyordu ama politikayla yoğun olarak ilgilenmek gibi bir düşüncem hiç yoktu. Sorunda da işaret ettiğin gibi, benim aklımda sadece mühendis olmak, bilimle uğraşmak vardı. Ama ODTÜ'ye, bambaşka bir atmosferin içine ve biraz da önyargılarla geldim aslında. Benim daha önceki düşüncem yurtdışında okumaktı. Bilimin en iyi olduğu yer neresiyse oraya gidecektim. Orası da Amerika'ydı. Yurtdışı imtihanlarına, burs imtihanlarına girdim; onlardan birini de kazanmıştım. Fakat bizim köyde çok sevip saydığım eski

bir komünist vardı, Kenan Kantoğlu diye, şimdi rahmetli oldu. Üniversite sınav sonuçları belli olmuş, köye gitmiştim. Kenan Abi'nin evi de köyün girişindedir, karşılaştık, elini öptüm. Babamın arkadaşı, çok sevdiğim de bir insan. Çocukluktan beri tanıdığım Kenan Abi, bizim köyün namus timsali idi. "Bu köyün en namuslu insanı kimdir" diye soracak olsan, herkes "Komünist Kenan'dır, namazı niyazı yoktur ama öyledir" derdi.

Bu Kenan, Komünist Partisi üyesi falan mı?

Yok, o TİP üyesi idi, bizim oradaki TİP'in ilk temsilcilerinden, kurucularından biriydi. Daha önce Kenan Abi lise filan bitirmiş, bankada çalışıyormuş, sonra hangi nedenle olduğunu unuttum, bırakmış köye gelmiş yerleşmiş yani şehir hayatını boş vermiş. Öyle enteresan insanlar vardır bizim köyde. Bir de yine çok sevip saydığım Hilmi Amca vardı; ilkokuldaki ilk iki öğretmenimden biri oydu; hiç unutmam onu da. O da hukuk fakültesini üçüncü sınıftan bırakmış gelmiş, köye yerleşmiş. O da bana geçmişte komünist olduğunu çıtlatmıştı ama "Laf aramızda..." diyerek. Neyse, Kenan Abi'ye şurayı kazandım, burayı da kazandım ama bunların hiç birine gitmeyeceğim Amerika'ya gideceğim diye kendimi överken, Kenan Abi yukarıdan aşağıya küfürlerle birlikte bana bir başladı okumaya, senin ağzına, gözüne bilmem ne diye. Abi dur etme, niye öyle söylüyorsun falan derken "Şerefsiz, utanmaz herif sen memleketin ekmeğini ye, git Amerikan uşağı ol. Sende namus yok mu? Seni bunun için mi yetiştirdik biz" diye bağrışıyordu. Kenan Abi çok küfürlü konuşurdu. Sanki önceden kurmuş, hazırlık yapmış; ben, "Tamam abi sus, valla hiçbir yere gitmeyeceğim, olduğum yerde kalacağım" diyorum, başka türlü de diyemiyorum; öyle bir terbiyemiz de var. Şimdi yeni nesil olsa tersini çekiverir, "Git ya ne diyorsun sen" diyc; ama bizim aldığımız ataerkil terbiyede o yok. Ayrıca ben de onu çok seviyor ve sayıyordum. "Tamam, bir yere gitmiyorum" dedim ve ona verdiğim sözü tutup yurtdışına gitmekten vazgeçtim. Bunların içinde hangisine gitmek gerekir diye düşündüğümde, ODTÜ'ye karar verdim. ODTÜ'nün namı o zaman çoktan komünist diye yayılmıştı her tarafa. Bir önyargıyla gittim komünistlerle yüz yüze geleceğiz diye.

Ailede DP geleneği var

Ankara'da bir öğrencilik hayatı daha yaşamışsın. Biraz ondan söz eder misin? Ankara'ya nasıl ve ne zaman geldin?

İlkokul ikinci sınıfın sonunda geldim. Yani birinci ve ikinci sınıfı köyde okudum. Babam polisti ve ikinci sınıf biterken Ankara'ya tayin oldu. Biz de ailecek Ankara'ya geldik. Ankara'nın girişinde Mamak'a yerleştik. Mamak o zaman Ankara'dan epey uzaktı. Arada boş araziler vardı. Şimdi varoş deniliyor ya; hakikaten arada ciddi mesafe olan bir yerleşim yeriydi. İlk oraya yerleştik, sonra oradan biraz daha merkeze doğru geldik. Geldiğimiz merkez de Yenidoğan.

Bu aile ortamında politik hayata yönelmeni kolaylaştıran bir alt yapı var mıydı? Ailenin politikaya ilgisi var mıydı?

Tabii ki ailede politika vardı. Demokrat Parti geleneği vardı. Gerçi dedem eski Cumhuriyet Halk Partili ama sonra Demokrat Parti icat olunca, o da Demokrat Partili olmuş. Kurtuluş Savaşı'na katılmış, Yunanistan'da üç yıl esir yatmış, Namık Kemal sevdalısı, Atatürk'e saygılı ama aynı zamanda Nakşibendi. Böyle bir sürü rengi barındıran bir insandı. Onun tabii ki bir etkisi vardı; yurtseverlik, milliyetçilik, ahlak, dürüstlük filan konularında bir yönlendirmesi vardı; ama bunların hiç birisi beni politikaya sevk etmedi. Politika hakkında fikir sahibi olmaya yönlendirirdi ama politikaya yönlendirici bir aile kökeni olduğundan bahsedemeyiz. Politikacılar var, babamın dayısı milletvekiliydi filan; ama bunlar beni zaten cezp etmiyordu.

Ankara'ya geldiniz, terfi ederek Yenidoğan mahallesinde kendinize bir ev buldunuz. Okul hayatın orada mı devam etti?

İlkokul üçüncü sınıftan itibaren lise son sınıfa kadar Ankara'da okudum. Lise son sınıfta babam bu sefer Artvin'e tayin oldu. Biz de ailecek Artvin'e gittik. Lise son sınıfı Artvin'de okudum.

Sosyalist olduğunda, cezaevine girdiğinde ailen nasıl tepki gösterdi?

Ailem için yıkım oldu. Annem, babam için yıkım oldu çünkü onlar için, parlak bir çocukları var. Okullarda hep başarılı ve buradan da tabii ki mutlaka başarıyla geçip gidecek. Birden bir baktılar ki anamın tabiriyle "anarşit" ol-

muşum. Babamın dünyası yıkıldı; annem ağlamaklı oldu. O arada babamla kavga ettik, küstük, eve gitmez oldum. Çünkü kabul edemiyorsun da artık; o dünya, sana çok geride kalmış bir dünya olarak geliyor. Onları ikna etmeye yetecek sabır da yok. 18-20 yaşındasın, laf söylenildiği zaman, senin bu kadar değer verdiğin, hayatını verebileceğin değerler sistemi üzerine abuk sabuk laflar konuşulduğunda, sabır gösteremeden tepkiyle davranıyorsun. Tabii, bu davranış biçimi aile ile bağların tak diye kopmasına sebep oluyor. Biz kopanyoruz ama aile koparmıyor ki. Onlar için, kararlılıkla bir doğrultuda yürüyen insan kadar kolay değil karar vermek. Onlar için gene kendi çocukları yolunu şaşırmış; mutlaka "Allah yardım eder, yeniden yolunu bulur" umudu var. Ama tabii, umutları gün be gün daha beter oldu. Bir gün baktılar, duydular ki gazetelerde, televizyonlarda... Oğulları, polisle silahlı çatışmada yakalanmış, emniyete gitmiş, hapse girmiş, mahkemeler filan. E tabii, beklenen o parlak gelecek onlar açısından yok olmuş gitmiş. Mühendis oğul yerine, var bir mahkûm oğul. Oğul olduğu için, gene onlar peşinden gelmeye devam ediyorlar, emniyetinden mahpushanesine kadar gene peşindeler. Bu sefer "parlak gelecek" falan lazım değil, "Aman çocuğumuzun canı sağ olsun"a dönüşüyor iş. Anne babaların öyle bir yönü var. Beklentiler uymadığı zaman kızarlar, bağrışırlar ama sonunda "Yeter ki canı sağ olsun"a razı olurlar. Bizimkiler de öyle oldu. Artık zaman içerisinde, ister istemez oğullarının pozisyonunu savuna savuna onlar da solculaştı.

Hapisten çıktığımda babam başkomiserdi. Bir sürü polisi, "Gelin de adam görün bizde" diye çağırmış, sonradan duyuyorum. Bir meyhaneye gittik, hepsi polis. Bana, "Böyle böyle bir şey yapacağım, terslik yapma" dedi. "Yapar mıyım, ayıp ediyorsun" dedim, geldiler oturduk. Onların hepsiyle beni sohbet ettirdi. Yani görün, kaç karatlık adamdır, öyle terörist merörist diye yanılmayasınız hesabı. Tabii, o sırada kendisi de solculaşmıştı. Pol-Der işleri falan gelişmiş. Zaten, rahmetli, sonradan genç polisleri alıp getiriyordu bana, "İki tane daha getireceğim, bunları da oku, üfle" diye. Tabii genç insanlarla muhabbet kurmak daha kolay oluyordu, bir de peder sevilen bir adamdı. "Baba" atfedilen adamlardan biriydi. Dolayısıyla, babanın oğluyla da ahbaplık etmek, o genç polislerin hoşuna gidiyordu. Ee sağ olsun, onun da öyle katkıları oldu.

Onlara epey bir sıkıntı çektirdik tabii ki. Annem olsun, babam olsun, anneannem olsun mahpushane yollarında epey bir sıkıntı yaşadılar. O Mamak mahpusunun kapılarında kim bilir ne hakaretlere uğradılar. Birçoğunu sonradan duyduk tabii ki. Anneannem aklıma geldi, bir anekdot anlatayım: Anneannem, işte, Osmanlı devrinin kadınlarından biri. Annemin babası olan dedem, hiç askere falan gitmemiş, askerlik zamanlarını Kel Osman Dağı'nda geçirmiş... Bu yüzden de jandarma gelirmiş köye, yatırırmış falakaya "Kocan nerede?" diye. Nenem de "Kel Osman'da" deyip dayak yermiş. Dolayısıyla devletle mücadele eden bir kadın. Herkes bizi hapishaneye ziyarete geliyor, annem geliyor gözü kanlı yaşlar içinde, babam geliyor, gözleri buğulanmış falan. Nenem geldi, "Şoyle dur bi uşağum, bi bakayum sağa. Bi eksuğun yok deyil mi?" dedi. Dedim, "Yok", "Sakın bi sikinti etmeyesun. Hapis yiğut içindur da... Bizum kaçak Ahmet, 35 sene kaçti sonra yakalandi; hapise yatti; çikti, celdi, evlendi; beş uşaği oldi. Bi şey olmaz, ha boyle eyidur" dedi. Nenemin karşılayışı bu. Ben bunu yıllarca anlattım. Ama o bana hapishanede, hani başı ağrıyan insana aspirin verirsin ya, onun gibi geldi. En cahili en iyi anladı bizi. Nenemin hiç aklı siyasete falan ermez. O da duyuyor herkesten, işte torunu anarşit olmuş falan diye. Olmuşsa kötü bir şey yapmamıştır; onun torunu iyi olduğu için anarşitlik de iyidir!... Onu hiç ilgilendirmiyor. O sağlam mıdır, ona bakıyor, kendi tecrübesinden de gerisini tamamlıyor. Yani "Sen merak etme, yatarsın çıkarsın, buraları da yiğitler için yapıyorlar zaten" diyor.

Malumatfuruş bir öğrenciydim

Lise yıllarında elektriğe sevdalı, başarılı bu öğrencinin edebiyat, sanat, sporla ne tür bir ilişkisi vardı? Ne tür okumalar yapıyordun?

Daha sonra karşılaştığım sosyalist kültür temeli almış arkadaşlarla kendimi mukayese ettiğim zaman, bir kültürel temele sahip olduğumu söylemek mümkün değil. Okuma diye en fazla, ilk ve ortaokulda öğretmenler çocuk klasiklerinden bir şeyleri gösterip şunları oku dediği için, bir takım şeyleri okumuşuzdur ama en yoğun okuduğumuz *Teksas, Tommiks, Teks, Pekos Bill* filandı. Bunları ha bire alır verir, birbirimizle değişirdik. Kültürümüz esas

olarak kenar mahallenin alt kültürü ile belirlenmişti. Lise eğitimi ansiklopediktir; insana kırk daldan bilgi verir. Dikkatli bir öğrenci olduğun zaman da bin bir türlü meseleden haberdar olursun. Ben de lise eğitimini iyi gören birisi olarak malumatfuruş bir öğrenci idim. Ama bu daha sonra, yani sosyalist olduktan sonra edinilmesi gereken kültüre temel oluşturacak bir çerçeve değildi. Ben onu malumatfuruşluk olarak değerlendiririm. Bizim liseler malumatfuruş insan yetiştiriyor. Derinlik sağlaması söz konusu değil. Sosyoloji okursun, okuduğun şeyler hiçbir anlama gelmez. Mantık okursun, mantıksızlık içerisinde yüzmeye devam edersin. Gene en iyi olacak olan belki edebiyat; edebiyatı severdim. İyi edebiyat hocalarımız oldu Yıldırım Beyazıt Lisesi'nde. Edebiyat hocamın ismini hatırlamıyorum ama lakabını hatırlıyorum, "Sakallı" diyorduk. Çok kaliteli bir hocamızdı. Bu bir kadın öğretmendi; çok bilgiliydi ve gerçekten kendisinden çok şey öğrendim; ismini hatırlamamak ayıp şimdi gerçekten. Eski edebiyatı, yeni edebiyatı epeyce iyi tanıttı bize. Sol tandansı filan da yoktu.

Sonra Ankara'dan Artvin'e gittin, liseyi Artvin'de mi bitirdin?

Artvin Lisesi benim için tam bir çöküntü oldu. Yıldırım Beyazıt Lisesi de öyle çok iyi bir lise değildir ama hiç olmazsa, dersin öğretmeni vardı. Edebiyat dersinin öğretmeni edebiyatçıydı, kimya dersinin öğretmeni kimyacıydı yani. Artvin'e gittik şaşkınlık içindeydim; mesela astronomi dersinin öğretmeni bir ilkokul öğretmeniydi. Fizik dersini edebiyat hocası veriyordu, bazı dersler de zaten boştu. Okul anlamında yeniden köye dönmüş gibi oldum. Orada eğitimdeki eşitsizliğin ne kadar büyük olduğunu gördüm. Ankara'da diyelim Yenidoğan'daki lise de aslında mahrumiyet bölgesinde sayılır ama belki birkaç kat kalitesi yüksekti Artvin'den. Artvin'e öğretmen gelmiyor. Biz fizik öğretmenini son iki ay görebildik. Edebiyat hocamız bize fizik dersi veriyordu. Veremiyordu tabii; çocuklar şuradan şuraya kadar okuyun filan diye anlatıyordu. Tabii buradan çıkan öğrencilerin diğer liselerden mezun olanlarla yarışması mümkün değil.

ODTÜ seçimim bilinçliydi

Senin lisede olduğun yıllarda Türkiye'de sol fikirlerin tarihte ilk kez TİP aracılığıyla kitlelerle büyük buluşması gerçekleşiyordu. TİP'in varlığından ve çalışmalarından haberdar mıydın?

Türkiye İşçi Partisi'nin farkındaydım; sosyalistler olduğunun farkındaydım. O zamandan solcu olmuş arkadaşlarım vardı. Ama politika beni o anlamda ilgilendirmediği için onlardan arada lafı geçerken duyduğum Çetin Altan'ın kimi söylediklerine ben de hak verirdim: "Evet, doğru haklıdır, memlekette adaletsizlik var" onaylamaları yanında benim kafam gerçekten fiksti. Onlar aradan geçerken konuşulan mevzular ama benim hayatımda önemli rol oynayabilecek bir mesele değildi. Benim kafamda fiks olan bilim adamı olmaktı. Beni aletler ilgilendiriyordu. O zaman olan bütün ilkel aletleri tamir ederdim. Yolda bir tane vida görsem –ki, hâlâ o huyum devam eder- onu eğilip almadan geçemem. Makineyle, elektrikle ilgili, yani teknikle ilgili şeyler benim için hayatın ekseniydi. Öbür şeyler ancak onun etrafında olabilirdi.

Dolayısıyla ODTÜ seçimin bilinçli bir tercih oluyor, rastlantısal bir şey değil...

Yaptığım tercihlerin hepsi benim seçimlerimdi. Her nedense Siyasal'ı da seçmiştim. Çok ilginçti, o niye kafama girdi tam hatırlayamıyorum ama mesela seçtiğim okullardan mühendislikler vardı, o zaman Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi falan tek bir sınav yapıyordu. Onlardan seçtiklerimde gene mühendislikler vardı; tıp, bir de siyasal vardı. Ama ODTÜ ayrı imtihandı; ODTÜ'den tercihim elektrikti ve elektriği kazanmıştım zaten. Okula geldiğimde önyargılarıma denk düşen kimseye rastlamadım! Komünist olarak ters gelebilecek bir insana denk gelmedim.

O zamanlar bizim okulun iki tane yurdu vardı; ben birinci yurttaydım, büyük odalardan birinde kalıyordum. On iki kişi falan vardık galiba; aynı odada elektrikte okuyan iki çocuk vardı. Bunlar kendilerine komünist falan demiyorlardı ama solcu oldukları belliydi ve çok bilgiliydiler. Bir şey konuşulduğu zaman benim duymadığım, bilmediğim şeyler anlatıyorlardı. Derslerinin de çok iyi olduğunu öğrendim ve her gün tiyatroya, operaya falan

gidiyorlardı. "Ne biçim adamlar bunlar?" dedim. Köyde doğmuşuz, aldığımız kültürün temelinde köy var sonra Ankara'da Yenidoğan'da büyümüşüz, oradan Artvin'e gitmişim. Yani benim kültürümün pek uğramadığı bir düzey karşıma çıktı; ve tabii onlarla tartışmayı kesip sadece dinlemeye geçtim.

O sırada enteresan bir şey oldu. İngilizce Hazırlık okulunda okuyoruz. Bir gün Hazırlık Okulu'nun sınıf temsilcilerini toplantıya çağırdılar. Müdür muavini olan bir Amerikalı vardı, bize "disiplinsizsiniz vs." diye zılgıt attı. Hiç aklımdan çıkmayan bir şey dedi adam: "Siz kendinizi bir şey zannediyorsunuz ama sinek öldürmek için çekiç gerekmez." Ben de çok kızdım, kalktım "Sen ne diyorsun ya, kime sinek diyorsun? Ben seni dinlemiyorum; bu adamı dinleyen de kendi payına şerefsizdir" dedim ve sıruftan çıktım. Ben çıktım arkamdan Tuncay Çelen çıktı; o da sınıf temsilcisiydi. Onunla birlikte başkaları da çıktılar. Çıktıktan sonra aklım başıma geldi, "Eee, iyi çıktık, çıktık da sonra bunlar bizi disipline verip okuldan da atarlar, ne yapacağız şimdi?" Teneffüs vardı, orada olan insanlara niye çıktığımızı yüksek sesle anlatmaya başladım, milliyetçi bir kanaldan anti Amerikan bir retorik geliştiriverdim birdenbire. Taraftar kazanmak lazım tabii! Solcu olan arkadaşlar hemen destek verdiler, derken ortalık kaynamaya başladı. O zamanın demokratik kurumu olan forum canımıza yetişti: Forum yapalım filan derken forum oldu; ardından boykot kararı aldık. Daha hazırlıktayken ilk boykot patladı.

Yani bu protesto gelecekte senin siyasallaşma sürecinin de ilk kıvılcımı olmuş olabilir mi?

Belki olmuştur, muhtemel ki o etkilenme devam edecekti. Boykot olunca haliyle daha üst sınıflardaki sosyalistler de hemen geldiler. Sonradan yakın arkadaş olduğumuz, bir-iki sınıf daha ileride olan arkadaşlar geldiler. Onlarla bir diyalogumuz gelişti ve ben orada hemen kendi çizgimi çizdim, "Bakın ben komünist falan değilim, ben milliyetçiyim abi, bilginiz olsun" diye. Onlardan birisi de "Biz de komünist değiliz, toplumcuyuz" dedi. "İyi, bak o güzel işte" dedim. Öyle bir çakışma oluştu ve bu süreç ve bunun yarattığı iyi başlangıç gittikçe sosyalistlerle arkadaş olmamı, oturup kalkmamı getirdi. Bir de o boykot sırasında sağcıların, hakikaten o milliyetçilikle ilgili

olarak söyledikleri lafların adamı olmadıklarını da gördüm. İdareye yaranmak için, "Biz bu işin içinde yokuz" düşüncesiyle kendilerini idareye göstermeye falan çalıştılar; o da tiksindirdi beni onlardan. Daha karakterli, düzgün davranışlı olanların işte bu "toplumcular" olduğunu gördüm ve "bunlarla arkadaşlık edilir" diye kafamdan notumu verdim.

Harekete geçirmiş olduğun insanları görünce özgüvenin de artmış olmalı.

Öyle bir özgüven zaten vardı bende. Çocukluktan beri kendime bir güven vardı. Nasıl diyeyim, herhalde çok güven verici bir aile ortamında yetişmiş olmanın bunda bir rolü var. Mahallede, okulda kendime güvenirdim. Geldik, üniversitede böyle bir şeyi yapmaktan çekinmedim.

Sinan, Deniz, Yusuf, Hüseyin...

Öğrenciliğin esnasında ODTÜ'nün o meşhur yurtlarında mı kaldın?

Evet, orada kaldım. Ailem Artvin'deydi ben üniversiteye geldiğim zaman. Haliyle ODTÜ'ye girince yurtta kaldım. Zaten o yurtta kalmanın yarattığı etkilenmeler daha fazla oldu tabii ki. Günlük olarak sınıfta insanlarla ilişkide oluyorsun sonra yurda geliyorsun orada bir ilişkidesin. Söylediğim gibi, mesela kaldığımız odadaki elektrikte okuyan şimdi isimlerini bile hatırlamadığım insanlarla olan sohbetlerde edindiğim bilgiler, benim seviyemi alıp yukarıya taşımıştır. Ben daha önce edindiğim bilgilerle onlardan duyduğum bilgileri karşılaştırdığımda, kendimi ot gibi gördüğümü hatırlıyorum. "Alem neler biliyor, biz hangi kültürel düzeydeymişiz?" diyerek aradaki mesafeyi gördüm ve adım adım demin bahsetmiş olduğum boykot ilişkisi içerisinden "toplumcularla" ahbaplığımı sürdürdüm. Tabii zamanla daha önde gelen sosyalistleri tanımaya başladım.

Hemen sosyalist olmadım. Birinci sınıfın sonunda filan karar verdim sosyalist olmaya. O zamana kadar okula normal devam ediyorum. Tabi var olan etkilenmelerle memleket meselelerine bu sefer biraz daha dikkatle bakmaya başladım. Ortam öyle olunca konuşulan mevzular da haliyle farklılaşıyor. Herkes benim elektriğimi konuşmuyor! Sınıfta konuşuyorsun ama gidip başka birisiyle öyle bir şey konuşacak olsan elektriğe gidenler bile pek kulak asmıyor, başka şeyler konuşuyorlar; sanat konuşuyorlar, kültür konuşuyorlar. O ortamın içerisinde var olmaya devam ettiğin zaman sen de

uyum sağlıyorsun. Tabii tanıdığım sosyalist insanların tarzları da hoşuma gitmeye başladı. Mesela Sinan'ı tanıdım o arada.

Sen ODTÜ'ye başladığında seninle birlikte öğrenciliğe başlamış birçok ODTÜ'lü ve tabii ki diğer üniversitelerden gençler, çok değil bir kaç yıl içinde hem kendi kaderlerini hem de Türkiye'nin politik geleceğini etkileyen eylemlerle öne çıktılar. Bu gençlerin o günkü hayatlarından aklında kalan resimler var mı?

Belli insanlar daha sonraki yıllarda da yaptıklarıyla "Bu memlekette bir rol oynar bunlar" diye öne çıktılar. Sinan Cemgil'i tanıyordum. Sinan hakikaten yaşamış olsaydı, toplumsal hayatı daha da fazla etkileyecek nitelikteki bir insandı. Başka bilinen, ünlü isimler de vardı; gerçi şimdi artık onlara aynı değeri veremiyorum ama İrfan Uçar, Münir Aktolga vb. epeyce çok insan vardı. Daha sonra Hüseyin, Yusuf, daha sonraları Deniz de bizim okula geldi. Bizim okulun öğrencisi olmadı ama bizim yurtlarda kalıyordu. Galiba 1969'du, İstanbul'u terk edip ODTÜ'ye geldi.

"Sosyalist olmak Sinan gibi olmaktır"

Bunların başlangıç yıllarındaki günlük hayatlarında, sonraki dönemlerini açıklayabilecek ipucu niteliğinde davranışlar, beceriler hatırlayabiliyor musun?

Tabii; belli insanlarda bunu görüyordum. Kendimde öyle bir mahareti asla görmüyordum o zaman. Aldığım eğitim düzeyi, kültürel seviye itibariyle kendimde öyle bir şey hiç görmezdim ama Sinan Cemgil "rol model" konumunda biriydi benim için. Sosyalist olmaya karar verdiğim zaman "Sosyalist olmak demek Sinan gibi olmak demektir" dediğimi hatırlıyorum; çok yerde de zikretmişimdir bunu. Ama tabii bir model de Kenan Abi'dir. Kenan Abi de sosyalistler için kafamda pozitif bir modeldir. Yani "sosyalist insan namuslu insandır" ve o tarihlerde "Komünist namussuzdur, boynuzludur, şerefsizdir" gibi laflar dolaşırken, bir yandan da onun tersine olarak sosyalistler için, "Onlar başka, onlar namusludur" diye bir başka bir kanı da vardı. Daha sonraki yıllarda da bu böyle devam etti. Solcular namusludur... Hatta bir solcunun birazcık ayağını yan basması, "Bir solcu bunu nasıl yapar?" diye sağcılar tarafından da söylendiğini hep gördük. Mesela Sinan

veya daha sonra öne çıkmış olan insanlar, her şeyden önce kültürel olarak çok ileride görünüyorlardı. Bazılarının söylediği lafları anlamıyordum bile. Benim kültürel düzeyimin o kadar ötesindeydi ki kimi konular. Bir şeyler konuşuyorlar, bir kısmını anlıyorum. Türkçe cümle yapısını da tamamen anlıyorum ama o cümlenin ifade ettiği şeyi çözümlemek, zaman zaman mümkün olmuyordu benim için. O zaman "Bunlar ne okuyorlar acaba?" diye düşünüyordum. Nedir okudukları ki bu kadar anlaşılmaz laf ediyorlar. Benim için anlaşılmaz laf olabilmesi mümkün değildi normalde. Türkçeyi iyi biliriz, edebiyatla bir ölçüde de olsa ilgilenmişimdir, hani Türkçe kısırlığından filan olabilecek bir problem değildi bu. Bunun farkındaydım tabii ki. Kültürel farklılığın ürettiği bir durumdu. Neyse, öğrendim tabii, bunların kitapları varmış!

Sinan Cemgil'le kişisel bir arkadaşlığın oldu mu?

Oldu. Sinan zaten dışa açık bir insandı. Yaş olarak o zaman için benden epeyce büyüktü. İki tür devrimci vardı; bazıları dışa açık insanlardı. Sanki radar anteni gibi etraflarındaki sinyalleri kendilerine çekiyorlardı. Sinan böyle insanlardan biriydi. Bir de böyle gözünün altından bakan, çok ciddi devrimciler vardı; onlardan bir şey öğrenmek pek mümkün olmuyordu. Ama onların da çok önemli olduğuna kanaat getiriyordum tavırlarından. Bunlar önemli adamlar ama Sinan gibiler başka. Sinan öyle bir tipti, Deniz öyle bir tipti, Yusuf öyle bir tipti, Taylan Özgür öyle bir tipti, sıcaklık saçan insanlardı. Söyledim ya radar anteni gibi bütün sinyalleri kendine doğru çeken böyle insanlar vardı. Bunlarla konuştuğun zaman da hemen iki laf öğreniyordun. İnsanda eğer öğrenmeye merak da varsa tabii, bu insanların yanına yaklaşıyordun. Sinan hakkında, bu insanda malzeme var, bunun yanına gittiğin zaman sen de bir şey öğrenirsin yahut neyi nereden öğreneceğin konusunda fikir alırsın diye bir kanı edinmiştim.

İrfan Uçar da sizin okulda popüler bir isim miydi?

İrfan Uçar'ı da çok severdim. Entelektüel derinliği çok yoktu ama aynı yaşta olmamıza karşın birçok şeyi benden iyi bilirdi. Konuşmaya, anlatmaya başladığı zaman fark ediyorsun böyle farklılıkları. İrfan da bizim okulun göze çarpan aydın öğrencilerinden biriydi, aynı zamanda militan bir adamdı da. Mütevazı görünürdü, öyle değerlendirirdim. Sosyalist hareketin öncü kad-

roları içerisinde olan insanlar arasında en beğendiklerimden biri oydu. Mesela Münir Aktolga ondan bir adım daha önde görünürdü ama benim için İrfan daha değerliydi. Münir'in dediğinden çok, İrfan'ın dediğinin hakikate yakın olabileceğini düşünürdüm.

Bu isimlerden birisi THKO'nun, diğeri THKP-C'nin önemli liderleri oldular. Sonraki yıllarda Sinan Cemgil üzerinden değil de daha çok Deniz Gezmiş üzerinden ilerleyen bir THKO hareketi olduğunu düşünürsek Sinan Cemgil'in THKO açısından nasıl bir anlamı vardı?

Hareketin oluşturucuları, esas olarak Hüseyin İnan'la Deniz Gezmiş'tir. İkisi bu işin esas, ana direklerini oluşturur. Sinan onlara sonradan katıldı. Tam tarihini bilemiyorum ama onlar adımları attıktan sonra katıldı. Çünkü TİP içerisinde Milli Demokratik Devrim (MDD)- Sosyalist Devrim (SD) ayrılığı olduğu zaman Sinan, sosyalist devrimciler tarafında kalmıştı. O ayrılık olduğu sırada ÖDTÜ'de Sosyalist Fikir Kulübü (SFK) Başkanı Sinan'dı. Sosyalist Fikir Kulübü'nde MDD'ciler çoğunluğu kazanınca, kendisi o düşünceye katılmadığı için istifa etmek zorunda kaldı. Bu da 68'de oldu zannediyorum.

Sosyalist Fikir Kulübü yöneticisi

ODTÜ'de fikir kulübüne seni üye olarak öneren kim oldu?

Kim olduğunu hatırlamıyorum da artık herkesi tanıyordum. Yönetimde görev aldım. Yönetim her yıl değişirdi. Mesela bir önceki yönetimden diyelim yedi kişi var, üç kişi kalır diğer dördü değişirdi eski tecrübeleri taşımak üzere. SFK başkanı her sene değişirdi. Öyle çok demokrasi bildiğimizden değil ama böyle bir demokratik gelenek vardı ve bize de çok hoş gelirdi. İyi bir şey. Herkes yönetici de olabiliyor; Bir dönem yöneten bir dönem sonra yönetilen oluyor. Bir de tabii bunun pratik bir nedeni vardı; ODTÜ'de birkaç sene aynı sınıfı okumak şansı yoktu. Mesela notları sıfırladın mı okuldan atılıyorsun. Böyle bir şey vardı ve bu üst sınıflarda da olabiliyordu, yani dördüncü sınıftan da atılabiliyorsun. Öyle sıkıntılı, daha doğrusu sıkı diyebileceğim bir eğitim sistemi vardı. Demokrasiden çok bu nedenle olduğunu da düşünüyorum bu uygulamanın. Sadece politika ile uğraşanın okulda kalma şansı kalmaz;

Hiç TİP'le ilişkin oldu mu? TİP'e kaydoldun mu?

TİP'e kaydolmadım ama TİP militanıydık. Üye olmaksızın TİP'in yapılacak olan her şeyini yaptık, SFK'nün üyesi olmak dolayısıyla. Otomatik olarak bize haber geldiğinde mitinge korumaya gidiyoruz, afişe gidiyoruz. SFK, TİP'nin gençlik kolu değildi ama ona yandaş olmak dolayısıyla faaliyetlerine katkıda bulunmak da otomatik bir yükümlülüktü bizim için.

Çok kısa bir zaman sonra Dev-Genç, THKP-C ve THKO gibi örgütlerin kadrolarını oluşturacak bu gençler, geleceğe nasıl hazırlanıyordu? Özellikle fikri gelişmeleri bakımından eğitsel bir sürecin bu hayata eşlik etmesi söz konusu muydu? Bu gençlerin entelektüel besin kaynakları nelerdi?

Çok fazla eğitim çalışması söz konusu değildi. Ara sıra böyle girişimler oluyor, bir eğitim çalışması başlıyor ama sonra kesiliyordu. Esas olarak herkesin eğitimi biraz kendi yeteneğine kalmış bir işti. O yıllarda artık sol yayınlar piyasaya çıkmaya başlamıştı. Aslında var olan aktüaliteye göre de herhalde çıkıyordu. Çok fazla şey çıkıyordu ama diyelim MDD tartışması oluyor, o zaman demek ki Çin'le, Güneydoğu Asya ile ilgili, Afrika ile ilgili kitaplar daha çok ortalıkta oluyordu. Sosyalizme temel oluşturacak eserler ortaya çıkmıştı. *Felsefenin Temel İlkeleri, Başlangıç İlkeleri, Sosyalizmin Alfabesi, Devlet ve İhtilal*...[1] Böyle kitaplar vardı ve süren tartışmalar dolayısıyla bunları okumak da teşvik görüyordu. Sürekli, günlük tartışmalar vardı her yerde. Forumlar oluyor, Kulüp toplantısı oluyor, Dev-Genç toplantısı oluyordu; o ortamda fikir ortaya koyabilmek için ezberden konuşmak mümkün değildi. Gerçekten ciddi bilgi sahibi insanlar vardı ve onların karşısına geçip de laf edebilmek için bir- iki kitap okumuş olman gerekirdi. Zaten bu, dili anlamak için de gerekliydi. Daha önce de söylemiştim, bazı cümleleri Türkçe olarak anlıyor ama içeriği ne ifade ediyor, anlamıyordum; çünkü kavramsal dünyamda onların henüz yeri yoktu. Tabii o zaman merak ediyor-

---

[1] Georges Politzer, *Felsefenin Temel İlkeleri*, Çev.Hasan Erdem, Arya Yayınları, 2015
Georges Politzer, *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, Çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 2009
Leo Huberman, *Sosyalizmin Alfabesi*, Çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 2011
Vladimir İlyiç Lenin, *Devlet ve İhtilal*, Çev. Kenan Somer, Bilim ve Sosyalizm Yayınları,1995

sun bunu niye anlamıyorum diye. Başıma gelen en büyük talihsizlik de kendi kendime nereden okuyayım derken birisi mi tavsiye etti bilemiyorum -en ince kitaplardan biri olduğu için de gözüm kesti belki- Marx'ın *1844 El Yazmaları*'nı[2] okumaya kalkıştım. Kitap herhalde 60-70 sayfa, daha fazla değil yani. Ben bunu çabucak okurum dedim, çabucak da okudum. Sonra ne anlatıyordu bu kitap diye düşündüm, hiçbir şey anlamadım. Ne kadar zormuş sosyalizm! Daha el yazmalarını anlayamadık, biz bunun kendisini nasıl anlayacağız, diye moralim bozulmuştu doğrusu. Sonra Mao ve Stalin'e ait eserler çıktı, onları su gibi içiverdik. Onlar tam bizim için yazılmış gibiydi!

ABD Büyükelçisi Komer'in arabası yakılıyor

ODTÜ'nün tarihinde simge sayılabilecek Komer'in[3] arabasının yakılma olayında sen orada mıydın? Ön hazırlık yapılmış mıydı?

Ön hazırlık filan yoktu ama ne zaman bir Amerikalı gelse biz otobüslerle doğru Esenboğa'ya karşılamaya giderdik misafirimizi! Komer'in de geleceğini öğrenmiştik; Türkiye'ye elçi olarak davet edilmiş; atladık gittik ama bulamadık kendisini. Devlet daha uyanık, başka bir yere mi götürmüşler ne yapmışlar, bulamamıştık. Fakat bir gün ben elektrik bölümünden çıktım, üçlü anfi denilen bir yer var rektörlüğün yakınında, oraya doğru yürürken -şimdi tam olarak hatırlayamıyorum, Sait Big'di galiba, telaşla gelirken gördüm. "Koş, koş Mahir, Rektörlük'e Komer gelmiş, sen oraya git ben arkadaşlara haber vermeye gidiyorum" dedi. Biz adamı Esenboğa'da arıyorduk o bizim okula gelmiş. O arada haber yayılmış, başkaları da geldi; orada koca bir Cadillac duruyor. Biz toplaştık ama Komer nerede? İçinde yok; derken herkes geldi, kalabalık büyüdü. Arabayı devirmeye çalıştık; devrilmiyor; kalkmıyor yerinden. Sonra orada elektrik direkleri vardı daha kullanılma-

---

[2] Karl Marx, *1844 El Yazmaları*, Çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, 2014

[3] Daha önce Vietnam'da görev yapan ve "Vietnam Kasabı" diye anılan dönemin ABD Ankara Büyükelçisi Robert Komer 6 Ocak 1969'da ODTÜ Rektörü'nü ziyaret için geldiğinde öğrenciler tarafından makam arabası ateşe verilmiş ve bu olay büyük yankı yapmıştı.

muş, yerde yatan; gittim ben onlardan bir tanesini aldım -beş on metrelik uzun bir demir boru- getirdim onu soktuk altına, tersine döndü araba.

Daha sonra çeşitli hikâyeler anlatıldı; Ulaş oradaydı, Yusuf oradaydı, herkes oradaydı. Şöyle bir şeyi hatırlıyorum: depodan benzin akmaya başlayınca yanılmıyorsam Hüseyin birisinin boynundan kaşkolünü aldı, benzine batırdı arabanın üzerine attı, araba yanmaya başladı. Vietnam'da Vietnamlılar ona "Hanço" diye isim takmışlar; Amerikan'ın kasabı diye bilinen bir adama verebileceğimiz en küçük zarardı bu. Bir otomobilin yanmasının ne önemi vardı. Çok büyütüldü "araba yaktılar" filan diye. Vietnam'da bu kadar insanın ölümüne sebep olan pasifikasyon politikalarını yürüten bir insanın otomobilinin yakılmasında, o kadar büyük ne olabilir ki? Genç insanlar adaletsizliğe karşı bir isyan sergiliyorlar; alt tarafı bir tane arabayı yakmışlar; adamı yaralamamışlar bile. Ölümü yüz defa hak eden birisidir aslında; bugün bile bunu söyleyebilirim. Belki ölüm cezası hiç kimse için artık savunulacak bir şey değildir ama ölümü hak etmek gibi bir durum söz konusu ise en önce hak edeceklerden biri de bu adamdır. Tabii daha sonraki yıllarda ölüm cezalarını, iyi insan olma ile cezalandırmaya dönüştürmüştük! Öyle ölmeliler. Yani içlerindeki kötü insan ölmeli, iyi insan olmaya mahkûm olmalıdırlar diye daha hümanist, insancıl bir çerçeveyi öğrendik. Ama o zamanki bakışımız içerisinde bile "Adam öldürmedik ya, bir tane araba yaktık en fazlası" diyebiliyorum. Bu kadar insanın ölümüne sebep olmuş bir insanın arabasını yakmışız en fazla. Burada suç nerede?

Birçok insan kaçak konuma geldi o yüzden. Yurttaydık o zaman; zannediyorum gazeteci Ahmet Kahraman arananlar listesini getirmişti. Onlardan biri de bendim. Epey zaman kaçtık. Bir kısım arkadaş "Teslim olalım" diye konuştular. Benim aklıma yatmadı bu fikir. Ben gitmedim. Yargılama oldu, teslim olan arkadaşlar 3 ay falan hapiste kaldı. Ben gitmiyordum, mahkeme olup millet tahliye olduktan sonra babamın arkadaşı olan bir savcı söz vermiş babama "Gelsin ifade versin, tutuklamayacağım" diye, babam da adama güvendiğini söyledi, gittik. Biz o sırada kütüphanede ders çalışıyorduk Tuncay Çelen'le! Tuncay da teslim olduğunda beni mekan tanığı olarak göstermiş "Biz Mahir'le kütüphanede ders çalışıyorduk" diye; biz her zaman Tuncay'la ders çalışırdık!

12 Mart öncesinde, Dev-Genç döneminde farklılıklar nasıl yaşanıyordu? Söz gelimi İstanbul'da oldukça etkin bir DÖB[4] örgütlenmesi vardı Deniz'lerin ve bunların hem birbirleriyle hem de kendi iç hayatlarında farklılıkları nasıl yaşadıkları konusunda, bu iki dönemi kıyaslayabilmek açısından ne söyleyebilirsin?

12 Mart darbesinden sonraki dönemde hayat çok daha gaddardı ve insanlar, o gaddar hayatın içerisinde yetişerek çok farklı oldular. Biz de melek değildik elbet; 70 öncesi neslin de melek olduğunu söyleyemem. Abartmaya gerek yok; o zaman da tabii ki kimi rekabetler, kimi kavgalar vardı. Mesela TİP'li gençlerle aramızda çeşitli kavgalar oldu. Bizim yanlış biçimde TİP kongresi basmak gibi işlerimiz filan da oldu. Bunlar savunulmayacak şeyler. Bu açıdan söylüyorum bir "melek neslin" olmadığını. Apayrı örgütlerden olsak da çok yakın, çok sevdiğim TİP'li arkadaşlarım var olmaya devam ediyordu. Arkadaşım olan birisine, görüşlerimiz farklı diye kaldırıp bir şeyle veyahut elimle vurmayı filan en azından ben yapamazdım. En fazla kötü bir söz söyleyebilirdim. Bu yaklaşım içerisinde olununca da daha dostça, daha kardeşçe bir ilişki biçimi mümkün oluyordu.

Aslında insan türünün değişikliğinden dolayı değil de şartların değişikliğinden dolayı farklı insanlar ortaya çıktı. İki dönemi de yaşayan birisi olarak, kendi sosyalist oluşumdaki sürece bakıyorum; yavaş yavaş bir şeyleri kavrayarak, adım adım tırmanarak bir evrim söz konusu. 1970 sonrasındaki nesille de birlikte yaşadım, onların hayata dahil oluşunda bizim gibi yavaş bir gelişim olmadı; onlar birdenbire kendilerini silahlı çatışmanın içerisinde buldular. Biz silahlı çatışma noktasına gelinceye kadar yıllar geçti. O yıllar içerisinde çeşitli şeyler öğrendik ama 70 sonrasındaki nesil, kısa sürede, bizim hapishanede geçirdiğimiz gelişim evresini hiç yaşamadan birdenbire kendini faşist saldırıların ortasında buldu. Yani 74 değilse bile 75'te artık faşistlerle çatışma ortamı yeniden oluşmuştu ve devrimci olanlar bu çatışmanın ortasında devrimci oldular. Haliyle karakterleri de bununla şekillendi. O zaman hümanizm, değişim, dönüşüm gibi şeyleri konuşmaya çok az yer kaldı. Dövüşmek, kavganın önünde koşmak gerekiyordu. Üstelik bu kavga

[4] DÖB, Devrimci Öğrenciler Birliği İstanbul'da 1968 yılında Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından kurulan gençlik örgütü.

söz kavgası değil, sandalye bacağıyla verilen kavga değil, silahla verilen kavgaya dönüşüvermişti çok kısa bir süre içerisinde. Bu da insan karakterini müthiş değiştirdi. Bizim toplumuzun insanı zaten şiddetle eğitim görmüş, şiddetin eğitim aracı olduğu bir insan türü. Dolayısıyla bu insan yeterince sosyalistleşmeden, kendisini dönüştürmeden böyle bir şiddet ortamında kaldığında en yakınıyla bile kurduğu ilişki şiddet içerebiliyor. Bu yüzden geçmiş zamanda ayrı örgütlerden olan insanlar arasındaki kardeşlik ilişkisinin örneklerini, yeni nesil içerisinde görebilmek mümkün olmadı. Yeni nesilde birbirini vuranlar vardı. Eski nesilde ise vurulacağı zaman başka örgütten oldukları halde vurulmasın diye birbirinin önüne atlayan insanlar vardı. Kızıldere bunun zirvesidir ama tek örneği değildir. Kızıldere ile sonuçlanan siyasal atmosferde yaşanan olaylarda başka örgütlerden de olsa birbiri için ölmeyi kabul etmiş çok insan vardır.

12 Mart öncesi ve sonrası sol

12 Mart öncesi ve sonrasında solun kitlesel niteliği ve siyasi kadroları farklılaştı mı?

Tabii. İlk TİP'lileri tanıdığımda hep bir aydın cemaatle yüz yüze geliyordum. O hareket bilgi ile donanmıştı. Benim geldiğim kültürle karşılaştırıldığı zaman değişim-dönüşüm çok yüksekti. 68'den sonra hareket kitleselleşmeye başlayınca, durum değişti. Bu sadece 70 sonrası için geçerli değil. 68'le birlikte Türkiye'nin her tarafında sosyalizm yayılırken aynı ölçüde düşünsel değişim, dönüşüm olmadı. Var olan kültürleriyle insanlar sosyalist hareketin içerisine katıldılar. Dolayısıyla oraya taşıdıkları kültür, o sosyalizmin de rengini haliyle bulandırdı. 70 sonrası koşullarda bu değişim şansı daha düşükken büyük bir kitleselleşme ile karşı karşıya geldi sosyalist hareket. Tabii o alt kültür, kendisine yer bulduğu sosyalist harekete olduğu gibi transfer oldu.

Atom bombasını kırmızıya boyuyorsun "sosyalist atom bombası" oluyor ya, işte böyle kırmızıya boyanmış bir şiddet kültürü, sosyalist hareketin içinde yeniden üretildi. Kenar mahallede şiddetin kendine göre bir ahlakı vardır, onu hem sınırlayan kuralları hem de yeniden üreten bir mekanizması vardır. Oradaki şekliyle sosyalizmin içine taşındı ve sosyalist harekette bu sefer ona başka adlar verilerek, "burjuvazinin uzantılarına karşı mücadele", "karşı devrime karşı devrimci şiddet" gibi ifadelerle kendisini yeniden

üretme kabiliyetine kavuştu. Ortam da bunu üretmek için son derece uygundu; çünkü savaş ortamıydı. 75-80 dönemi içerisinde aşağı yukarı yarısı faşistlerden, yarısı devrimcilerden olmak üzere beş bin insan öldü.

Tekrar Dev-Genç ve ODTÜ'ye dönersek Dev-Genç'in oluşumu FKF'den dönüşme biçiminde mi gerçekleşti yoksa başlı başına yeni bir oluşum muydu? Kuruluşunda görevin oldu mu?

FKF, yani Fikir Kulüpleri Federasyonu ismi değiştirilerek Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu haline geldi. Yalnız Siyasal Bilgiler Fakültesi ve ODTÜ dernek ismini değiştirmedi. O zaman her yerde dernekler isimlerini Devrimci Gençlik Derneği diye değiştiriyorlardı, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Fikir Kulübü'nün tarihine hürmeten bunu değiştirmeyi doğru görmedi ve Fikir Kulübü olarak kaldı. ODTÜ'de sosyalist lafını kaldırmak istemediğimiz için, öylece ismini koruduk. "Demokratik devrimci olmamız bizim sosyalizm lafını kaldırmamız anlamına gelmez, tamam bu federasyonun üyesi olacağız ama SFK ismini değiştirmeyeceğiz; çünkü bunun artık tarihsel bir geleneği de vardır ve sosyalizm ismi korunmaya devam edilmelidir" diye karar almış ve ismimizi korumuştuk.

Dev-Genç'te herhangi bir görevin oldu mu?

Dev-Genç yönetiminde olmadı. Dev-Genç olarak iki yönetimimiz oldu. Bir Atilla Sarp, bir de Ertuğrul Kürkçü'nün dönemi olmuştu.

Atilla Sarp ve arkasından Ertuğrul Kürkçü'nün başkanlığı döneminde Dev-Genç, çok yaygın, etkili ve ülke politikasında ağırlığı olan bir odağa dönüşüyor. Onun böylesi etkileyici bir güce ulaşmasını geriye dönüp baktığında nasıl değerlendiriyorsun? Normal bir durum mudur bir gençlik örgütünün ülke politikasında böyle etkili bir odak olması yoksa Türkiye'nin koşullarının öne çıkarttığı bir zorunluluk muydu?

Böyle benzer hikâyeler başka ülkelerde de var. Vietnam Komünist Partisi'nin kuruluşunda o zamanki Vietnam gençlik örgütünün çok önemli bir yeri olduğunu, ne bileyim Latin Amerika'daki ülkelerde gençlik hareketlerinin böyle roller oynadığını başka ülkelerin tarihinde de gördük. Türkiye'de biraz da komünist geleneğin zayıflığından olsa gerek, gençlik hareketi başka ülkelerle mukayese edildiğinde daha fazla öne çıkan bir karakter kazandı. Kaldı ki, bunların cereyan ettiği yıllarda da zaten dünyada çok yük-

selmiş bir gençlik eylemliliği vardı. 68 Gençlik hareketi bütün dünyada bulaşıcı biçimde yayılma gösteriyordu. Bu sadece ülkenin kendi özgünlüğünden değil, bir de birbirine uyma, yani "zamanın ruhu" diye bir şey var. Zamanın ruhu belli bir yerde, dünya üzerinde etkin olacak bir yerde oluştuğunda bütün dünyaya da yayılıyor. Bu dönemde gençlik hareketi toplumsal sorunları sancak edinerek Almanya ve Fransa'da öne çıktı. O zamanlar "gençlik toplumsal dinamitin fünyesidir" diye laflar dolaşıyordu ortalıkta. Bunu düşündüren de eylemliliğin yükselmesiydi. Türkiye'de de sosyalist geleneğin cılızlığından kaynaklanan böyle bir izafi büyüklük ortaya çıktı. Toplumsal dönüşümün yüksek olduğu o yıllarda bu durumun yarattığı çelişkiler de her yerde çözüm için cevap bekliyordu. Köylüsü, esnafı, işçisi, memuru, herkes büyük sorunlar içerisindeydi ve birçok taşra kentinde Dev-Genç yoktu, "Gençler Birliği" vardı. Dev-Genç daha yabancı bir isim gibi geliyordu onlara ama "Gençler Birliği" daha yakın, sempatik gelen bir şeydi.

Hatırlıyorum, büyük bir cüretle kalkıp üreticilerin, köylülerin, işçilerin yanına giderdik. "Zaten bu insanlar bizi bekliyorlar" diye düşünürdük. "Nerede kaldılar, niye gelmediler?" havasındalar gibi bir algılayışımız vardı ve o cüretle de giderdik her yere. Karşımızdakiler bizi nasıl karşıladılar, nasıl ettiler, belki dışarıdan bakanlara tuhaf geliyordu ama biz son derece rahattık. Bize göre "o insanlar zaten bizi bekliyorlardı, gelsinler de bir şeyler anlatsınlar bize" diye ve biz bu cüretle giderdik kitlelerin arasına. İşte bu cüret, Türkiye'de gerçekten manivela rolü oynadı. Edirne'den Kars'a kadar gençlik, hakikaten toplumu harekete geçirici bir manivela rolü oynadı.

O zamanki aklımızla, "Bir gençlik örgütü böyle bir yükü kaldıramaz" diye konuşuyorduk. Nihayetinde öğrencileriz ama bir kısmı bu işe angaje öğrenciler. Okulu filan boş vermişiz artık. "Bu işi yapacağız" diyoruz ama herkes öyle değil ki. Bizi takip eden on binlerce genç aynı bizim gibi düşünmüyor. Onlar hâlâ okullarını okumak, ne amaç edinmişlerse onu yapmak istiyorlar ve böyle bir gençlik örgütünün bu toplumsal yükü taşıması mümkün değil. Bu durum partileşmeye evrilmelidir diye konuşuyorduk o zamanlar.

Öğrenci yurtlarına baskınlar ve cinayetler

Gençliğin yükselen bu mücadelesi elbette devletin saldırılarını da yoğunlaştırıyor ve Siyasal'da, ODTÜ'de, Hacettepe'de öğrenci yurtlarına aranan "anarşistlerin" saklandığı vs. gerekçelerle polisin ve sivil faşistlerin işbirliği ile vahşiyane baskınlar düzenleniyor. Bir tam gün çatışmaların olduğu ODTÜ'deki baskında sen de var mıydın?

Sözünü ettiğin ve iki öğrencinin ölümüne sebep olan çatışma, 5 Mart 1971'de oldu. 12 Mart darbesinden bir hafta önce yani. Ben o zaman hapishanedeydim ama oraya gelinceye kadar zaten bir başka tırmanma söz konusuydu. O günün bilgisine sahip olan insanlara sorulduğu zaman hatırlayacaklardır; ortalıkta yaygın dolaşan "komando kampları" söylentisi vardı. Onun bir öncesinde Komünizmle Mücadele Dernekleri vardı. Onlar camilerden çıkıp TİP mitinglerini, yürüyüşlerimizi basmaya çalışırlardı. Bu, onların göreviydi. Bilahare bu iş, dernek düzeyindeki örgütlenmeden daha üst bir seviyeye taşındı. MHP parti yapılanması, gençlik örgütlenmesi olarak Ülkü Ocakları ve tabii bu arada onların para-militer bir güç olarak şekillendirilmesi için de çeşitli yerlerde komando eğitim kampları kuruldu. Bunlar hakkında daha sonra da çeşitli bilgiler ortaya çıktı. Muvazzaf subay veya emekli subaylar buralarda yakın dövüş teknikleri ve silah kullanmayı öğretmişler faşistlere. Bunların etkisini de hemen gördük. Sık sık pusularda arkadaşlarımız vurulmaya başladı. Beni çıldırtan ölümlerden biri, Taylan Özgür'ün herkesin gözü önünde, İstanbul Üniversitesi'nin önünde kaçarken vurulmasıdır. Başka bir arkadaşımız, Vedat Demircioğlu, İTÜ'de üniversite binasından aşağıya atılarak öldürüldü. Daha sonra, 1970'in sonunda, Fen Fakültesi önünde Mehmet Demir, Recep Sakın ve Nail Karaçam pusu kuran faşistler tarafından kurşunlandılar.[5] Nail hayatını kaybetti. Nail Karaçam lisede sınıf arkadaşımdı. Hemşinlidir. Yıldırım Beyazıt Lisesi'nde bir ve ikinci sınıfları birlikte, aynı sınıfta okuduk, ben daha sonra Artvin'e gittim. Sonra üniversitede yeniden karşılaştık öğrenci olarak. Tabii ki bunun bir başka yakınlık yaratıcı yanı vardı. Öldürülünce hakikaten gerçek anlamda delirdim. Korkunç, tepeden tırnağa intikam duygularıyla doldum. "Bunu

[5] 25 Aralık 1970'te Dev-Genç yöneticisi Nail Karaçam ve iki arkadaşı faşistlerin silahlı saldırısına uğradı. Karaçam hayatını kaybetti, diğerleri yaralandılar.

bırakmayacağım size" diye içimden geçiyordu. Çok büyük bir intikam eylemi düzenledim ama örgüt müdahale edip engelledi bunu. Ben de örgüte hürmet içimi yarsa da kabullendim. Nail babayiğit bir insandı. "Panço" derdik ona, Panço Villa'dan mülhem olarak. Nail'den gayri Recep de arkadaşımdı. Mehmet Demir de gene çok sevdiğim yakın bir arkadaşımdı. Mehmet Demir'in orada yaptığı muazzam bir şeydir. Mehmet tekvandocuydu. Bir iki kurşun yiyor ama faşistin üzerine yürüyüp elinden tabancayı alıyor. O zamana kadar yedi kurşun yiyor; bilinçli, kasıtlı hedef haline getirilmiş insanlardı bu arkadaşlarımız.

Cebeci bölgesinde solcuların simgesi olarak kabul edilen birisiymiş.

Evet, öyleydi. Cebeci bölgesinin yaman militanlarından biriydi Panço.

ODTÜ baskınında cezaevindeyim, dedin, neden girmiştin?

Ben, İlhami ve Kaçar 1971 Ocak ayının sonunda yakalandık Gaziosmanpaşa'da ve hapse girdik. Ondan bir ay kadar sonra, o baskın cereyan etti ama o arada Hacettepe ve Siyasal baskınları olmuştu. Biz de ona bir tepki eylemi yapmak istemiştik. Demin söylediğim gibi arkadaşların pusularda vurulmaya başlaması, yurtların basılması bizleri artık çıldırtıyordu. Tabii o baskınlarda sadece yurdu basıyor sonra efendi efendi gidiyor değillerdi; insanların kafasını gözünü kırıyor, ayaklarının altında çiğniyor, sivil faşistler de gelip güvenlik güçlerine yardım ediyordu. Bunlar insanı çok öfkelendiriyor tabii. "Buna bir cevap vermek gerekir" dedik. Stratejik hesabımız antiemperyalist mücadele olduğu için -polisin bu yaptığına Amerika'ya vurarak cevaplamak düşüncesiyle- Amerikalıların kullandığını öğrendiğimiz, bir inşaat şirketini, havaya uçurarak cevap vermeyi planladık. Gaziosmanpaşa'da böyle bir yer var diye bilgi almıştık. Orayı keşfettik, "tamam güzel" dedik burayı bombalayalım; Büro zaten giriş katındaydı; sadece protesto etmek istedik. İçerisinde insan olmasın, kimseye zarar gelmesin diye de kolladık.

Bu eyleme siz kendi kendinize mi karar verdiniz?

Hayır. O zaman henüz THKP kurulmamıştı ama THKP'ye temellik edecek olan örgütlenmeler başlamıştı. Bu konuda Mahir Çayan'ın anlatımları vardı, "Bize yöneltilen bu darbelere karşı biz de bilinçli cevap vermeliyiz. Spontan biçimde, pusulardan kurtulmaya çalışmak değil, bize o pusuları kuranlara

biz de örgütlü bir biçimde cevap vermeliyiz" diye. Özellikle gençlik içerisinde belli insanlar, artık o gençlik alanından çekilip ayrı bir biçimde örgütlenmeye başlamıştı. Öyle birkaç grubumuz vardı. Bu grupların yöneticisi - yahut öncüsü, sorumlusu diyelim- üçümüz, teşkilatın vermiş olduğu bir kararla böyle bir şeyi yapmaya giriştik. Ekipler, timler oluşturmuştuk, ama "Bu eylemi çabucak üçümüz yapalım" diye konuştuk.

Tim oluşturmakla görevli üç kişinin aynı eyleme gitmiş olması izah edilmesi biraz zor bir durum değil mi?

İzahı var. Bu, biraz da birbirini denemek tabii ki.

Bu ilk eyleminiz mi?

Ortak ilk eylem. O zamana kadar bir sürü eylem yapılmış ama ortak olarak ilk eylemdi. O zamana kadar ortada bir örgüt yoktu; yeni şekilleniyordu

Deniz Gezmiş Ankara'da kaldığı zaman, farklı siyasi çevrelerden olmanıza rağmen çok sıcak ilişki içerisinde olduğunuz biliniyor. Belleğinde Deniz'le ilgili paylaşabileceğin şeyler vardır herhalde. Nasıl biriydi Deniz Gezmiş?

Çok sıcakkanlı bir insandı. Bir ihtilal lideri olarak sancaklaşmış bir insandı, gerçekten benim gözümde bir ihtilal lideriydi. Hani ne bileyim o zamanlar kim vardı? Che Guevera vardı... Che Guevera'nın kişisel nitelikleri konusunda bir şey bilmemiz mümkün değildi, onun komutanlığını bilirdik, savaşçılığını bilirdik, fedakârlığını bilirdik ama günlük hayatın içerisinde nasıl yaşar bilmezdik. Deniz'i gün gün, saat saat tanıdım, arkadaşlık ettim. Şakalaştık, oynadık, top oynadık, itiştik, kakıştık. Hakikaten arkadaşça denilebilecek bir günlük hayatımız geçti.

O zaman ben SFK yöneticilerinden biriydim; dolayısıyla bir kısım şeyleri düzenlemek benim uhdemdeydi. O zaman ODTÜ'ye ait Eymir Gölü'nün kullanımı Öğrenci Birliği'ne aitti. İşte o kullanımdan da ben sorumluydum. Dolayısıyla oralara gelir kalırlardı. Bazı mekanlar vardı bizim kullanabildiğimiz; örneğin oranın restoranını işletirdik;, Öğrenci Birliği'ne oradan gelir temin edilirdi; onlar da gelip oralarda kalırlardı bazen. Geniş bir arazi olduğu için, dağda bayırda gezme antrenmanları yaparlardı. Bazen da sen onların odasında uykuya dalarsın.

Bir gün onların, galiba 101 numaralı odaydı, kıştı, kar yağmıştı, üzerine kar yağmış çiçeklikler vardı balkonun kenarında; elimi tam oraya dayadım ki elime karların içerinden bir şey değdi. Biraz oynadım, baktım bir hayvan var orada. "Bu nedir ya" filan dedim, "Bırak lan, bırak, bizim tilki" dediler. Meğer tilki vurup getirmişler. Gerillalığa hazırlanıyorlar ya, tilkiyi yiyecekler. "Bırak hayvanı" dediler bana, bıraktık. Sonra pişirdiler tilkiyi.

Böyle çok hatırladığım, şaka türünden şeyler var. Ünlüdür, aktarılmıştır, herkes bilir. Bizim ODTÜ'nün arazisi çok geniş, taaa Gölbaşı'na kadar uzanıyor. İçinde iki köy filan var ama o köylerin arazileri satın alınmış. Zaman zaman oraya hayvanlar da geliyordu. Mesela bir tane yılkı atımız vardı bizim. Bırakmışlar yılkıya öyle. Gelirdi bizim yurtların arkasında camlardan atılan şeyleri filan yerdi. Bir gün Deniz bunu almış, üstüne binmiş ama hayvan perişan; üstüne binilecek hali yok; Deniz'in ayakları yere değiyor, Kız Yurdu'nun önüne gelmiş oradan bağırıyor bir arkadaşa "Bohçanı hazırla geeel, seni kaçırmaya geldim" diye. Deniz öylesine yiğit bir savaşçı, böyle de espritüel, renkli bir insandı. Okurdu. Türk Solu dergisinde yayınlanmış kimi yazıları dışında Deniz'in çok yazılmış, çizilmiş eseri ortada yoktur ama çok okurdu. Her şeyden haberi vardı. Onun bizim okula geldiği dönemde Kıvılcımlı çok aktüeldi. Mesela o zaman Kıvılcımlı'nın çıkmış olan kitaplarının hepsini okuduğunu biliyorum. Çünkü üzerine tartışmalarımız oldu; konuştuk, tartıştık; ama öyle pek fazla yazma hevesi yoktu. Ancak o zamanki tartışma konusu olan meselelerden haberdardı. Tabii bir tek o yoktu. THKO'yu oluşturan cemaatin çoğunluğu ya sınıf arkadaşım ya yurttan arkadaşımdı.

"Dayı, bize bir araba bulsana"

Hüseyin İnan da mı sizin okuldaydı?

Evet, Hüseyin de Yusuf da bizim okuldaydı. Hüseyin daha lider bir tipti gerçekten. Onunla ilgili olarak Deniz gibi sıcakkanlılığından bahsetmek mümkün değil. O tam anlamıyla sadece işine konsantre olmuş biriydi. Ne diyelim, mesela sanatkârlar vardır; gözlüklerini takar, etrafta kıyamet kopsa o kendi yaptığı işle ilgilenir, ince ince ölçer, biçer. Hüseyin tam böyle bir

adamdı. Yani bütün zamanlarda devrimcilik düşünüyordu. Mavrası yoktu. Şakalaşmaya zamanı filan yoktu. Bir sanatkâr gibi en ince noktasına kadar yapacağı işi düşünürdü. Sanıyorum onların arasında birçok şeyin detay planlamacısı da Hüseyin'di.

Arada bir şeyler yapmak istediklerinde "Dayı, bize bir araba bulsana" diye araba isterlerdi benden. Bulur, getirir, verirdim ben de onlara. Araba mazarat bir şeyde kullanılacak belli, gider araba çalar, getirir verirdim. Böyle ilişkimiz vardı. O güven ilişkisi içerisinde, bunlar banka soygunu yaptıktan sonra... Aslında bak orayı da anlatayım. Bahçelievler bankası soyulduğunda İlhami benim için telefon etmiş "Atlasın Siyasal'a gelsin" diye. Atladım gittim Siyasal'a, "Bankayı kim soydu?" diye sordu bana. "Ne bileyim, biz yapmadık" dedim. Bizim de bir ekibimiz var, çağırdığına göre, bizden işkillendiği için öyle söylüyor zannettim. "Sizin yapmadığınızı biliyorum. Kim yaptı?", "Bilmiyorum ki" dedim. "Ben biliyorum, Deniz'ler yaptı" dedi. "Yok ya, ben şimdi onların odasından çıktım geldim, orada uyuyordum" dedim. Hakikaten onların odasında uyuyordum. Ben orada uyurken onlar bankayı soymuş gelmişler. Ben gerçekten tam uyumuşum. "Sen nereden biliyorsun?" diye sordum. "Ben zaten o bankayı keserken Deniz'i gördüm orada, o da bankayı kesiyordu" dedi. İlhami onu orada tarassut yaparken görmüş. "O da beni görmüştür diye ben vazgeçtim, onlar vazgeçmemişler" dedi. Ben hiç bunun farkında değilim. Sonra okuldan ayrıldılar, kaçtılar gittiler. Başka yerde kaldılar. Onlar da uzun hikâyeler. Nerede kaldıklarını filan biliyorum, herkes de biliyor zaten. Gizli bir şey anlattığımız yok. Benim eski eşimin annesinin evinde kalmışlar. Bir hafta kadar geçti ki, Ali Artun geldi bana, "Mahir, Hüseyin seninle görüşmek istiyor" dedi. "Nerede?" diye sordum, "Burada" dedi. "Ne işi var burada, niye geldi?" Bizim Öğrenci Birliği'nin bir odası vardı, gittim oradaydı. Yere oturmuş, sarıldık, öpüştük filan orada. "Mahir bize silah lazım" dedi. "Ben silah tüccarı mıyım? Paranız var gidin alın" dedim. "Silahımız yok, şimdi acil lazım" dedi. "Ben nereden bulayım, silah tüccarı değilim" dedim. "Vardır sizde silah" dedi. "Doğru var, bir miktar vereyim ama paranız var, parasını da isterim. Bunu teşkilata sormadan yapıyorum, keserler beni" dedim. "Tamam, tamam merak etme, şimdi dar durumdayız" dedi. "Tamam" dedim ben gittim, en az üç ondörtlü, bir dünya mermi ve bir de radyo getirdim verdim Hüseyin'e. "Bu ne?" dedi. "Bu radyo, dinlersin" dedim. Doğru düzgün bir şeylerinin

olmadığını biliyorum ben. Çok iç içe yaşıyoruz. "Ne dinleyeceğiz?" dedi, "Polisi dinlersiniz" dedim. Telsizli bir radyoydu. "Bu da benden size hediye ama silahların parasını istiyorum" dedim. Hakikaten bir hafta sonra Hüseyin silahların parasını gönderdi bana. Bunda nasıl bir karşılıklı güven ve dayanışma ilişkisi olduğu görülüyor.

Dev-Genç'lilerin köy çalışmaları önemli... 1870'lerin Rusya'sından esintiler yansıtacak biçimde edindikleri köylü giysileriyle köylerde dolaşan gençler, büyük bir enerjiyle özellikle Ege ve Karadeniz'in köylerinde propaganda yapıyor. Sen ne zaman, nerelerde, kimlerle dolaştın? Bu arada o köylü giysilerinden edinmiş miydin?

Doğru, bazı arkadaşlar öyle kasket gibi şeyler giyiyorlardı köylere giderken ama ben ne kasket giydim, ne öyle bir şey. Postal giyerdik ama. O bizim alamet-i farikalarımızdan biriydi. Aslında bu köylere gitme meselesi Rus devrimcilerinden ilham alınarak yapılmış bir iş değil. O zamanki devrim anlayışımızın bir ifadesiydi ve devrim anlayışımız esas olarak da Çin ve Vietnam devrimlerden etkileniyordu. Onun için de temel gücün köylülük olacağı, bundan dolayı da kırsal alanlarda faaliyetin, daha sonraki mücadele açısından önemli olduğu temeline dayanıyordu. İşçi sınıfının öncülüğü meselesi o zamanlar ideolojik öncülük olarak tarif edilirdi. Daha sonra Mahir Çayan bunu "ideolojik, politik, örgütsel öncülük" diye bir biçime soktu. 16 Haziran'dan sonra herkes için işçi sınıfının devrimdeki rolü belli bir değişikliğe uğradı; bizim içinse daha ciddi bir değişikliğe uğramıştı. Ama bunun öncesinde devrimin temel kitlesini oluşturacak olan köylülük içerisinde çalışmak o devrimin zorunluluklarından birini oluşturuyordu. Her tarafa gidiyorduk. Sadece Ege, Karadeniz değil Orta Anadolu ve Kürdistan'a da, Akdeniz bölgesinde özellikle dağlık alanlar daha dikkatimizi celp ediyordu. Benim bu faaliyete katılmamın tam hangi tarihte olduğunu hatırlamıyorum ama bu işin sürekli elemanlarından biri olmuştum.

Gidilecek yeri önceden saptayıp, ekipleri oluşturup mu gidiyordunuz?

Tabii. Bu devrimin bir halk savaşıyla gerçekleşeceği düşüncesine bağlı olarak, bu alanların nereler olabileceği konusunda düşünceler vardı. Mesela Ege'de Beşparmak Dağları bu açıdan çok önemliydi. Dolayısıyla oraya yakın düşen çevre, çalışma alanı olarak düşünülürdü. Güneyde Toroslar

önemliydi. Dolayısıyla Toroslara kuzeyden ve güneyden denk gelen yerler çalışma alanıydı. Karadeniz'de Kaçkar Dağları, batıda Canik Dağları vs. bütün bunlar ve onların hinterlandını, ön ve arka bölgelerini oluşturan alanlardaki çalışma önemliydi. Kürdistan bir bütün olarak zaten her tarafı dağlık olduğu için her yeri önemliydi. O zaman belki herkesin aynı şeyleri düşünmesini bekleyemezdik. Köylünün demokratik mücadelesine yardım düşüncesiyle birçok insan, bizim düşündüğümüzle alakası olmayan çerçevede, bu çalışmalara katılırdı. Mesela Zap Suyu'na köprü yapmaya gidilmişti. Oraya katılanların birçoğu Zap Suyu'na sahiden köprü yapmak için gitmişlerdi, başka bir niyetleri yoktu. Yoksul insanlar, devlet imkânlarından da mahrumlar, bir köprüleri bile yok, biz de yurtsever gençler olarak onlara bir köprü yapalım düşüncesiyle. Ama tabii onlarla birlikte oraya gidenlerin bir kısmının da aklı, kitle desteği kazanmak yönünde çalışıyordu. Çünkü o zamanlar daha cahil olsak da kitle desteği olmayan hiçbir mücadelenin, hangi tür olursa olsun, başarı şansına sahip olmadığını biliyorduk elbette. Öncelikle kitle desteği kazanmak gerekirdi. Kitle desteği kazanırken o bölgeyi de tanıyıp, daha sonra çatışmak zorunluluğu ortaya çıktığında oraların üs bölgesi olarak nasıl değerlendirileceği de o çalışmanın içindeydi. Ben en çok Ege ve Karadeniz'e gittim. Böyle yoğun çalışmalara da ikinci sınıftan itibaren başladım. İşte ikinci sınıfın, tam ne zamanları bilmiyorum ama üçüncü sınıf, dördüncü sınıf vs. o zamanlar artık iyice bu işin elemanı haline gelmiştim. Son sınıflara doğru gelindiğinde çoğunluk artık derslerine filan bakar, bende tersinden işledi mekanizma. Önce normal bir talebe olmak niyetindeyken adım adım, "Bu işi yapacaksan daha bir enerjiyle yap" diye bir düşünce gelişti. Sınıflar büyüdükçe katılımım daha yoğunlaştı.

Hep aynı ekiple mi gidiyordun? Aklında kalan isimler var mı?

Ekipler hep değişirdi. Aklımda kalan isim var. Mesela Nasuh Mitap bunlardan biriydi. Nasuh Mitap'la çeşitli zamanlarda Karadeniz'de dolaştığımızı hatırlıyorum. İyi arkadaştık, kafa denkliğimiz de vardı. Bizim Vanlı, Kızıldere'de ölen Sabahattin Kurt da o tür yerlere gittiğimde arkadaşımdı. Gene hatırladığım Müfit Özdeş, onunla epeyce bir dolaşmışlığımız olmuştur. Ege'de oranın insanları vardı. Mesela Mehmet Çavuş vardı, İzmirliydi. İbrahim vardı THKO'lu. O zamanlar THKO, Cephe farkı yoktu, hepimiz

Dev-Genç'liydik. Salman Benker vardı, onunla çok gezmiştik, hem Orta Anadolu'da hem güneyde Toroslar bölgesinde çok dolaşmıştık.

Ön ilişki kurulup öyle mi gidiliyordu köylüye yoksa köye gidip orada "selamünaleyküm" deyip bir ilişki mi üretiliyordu?

Bazen "selamünaleyküm" deyip gittiğimiz köyler de oldu. Cüretimizin ölçüsüne ben de şimdi şaşırıyorum. Neye güvenirdik, neyimize o kadar güven duyardık da "selamünaleyküm" diye giderdik, şimdi anlamak zor. Ama çoğunlukla o bölgeden olan devrimci arkadaşımız, yörenin çelişkisi konusunda bizi haberdar ederdi. Burada toprak meselesi var, burada şu ürün meselesi var, her yerde bir mesele vardı. Malatya'da işte kayısı, Antep'te fıstık çelişkisi var, önemli. Karadeniz'de fındık, çay problemi var. Ege'de tütün, üzüm, incir. Yani kırsal alana gittiğinizde, çoğunlukla küçük üreticilerin problemleri etrafında yoğunlaşılıyordu. Ama tabii iyice yoksul köylülerle de bir teşrik-i mesaimiz vardı: Toprak işgalleri. Ben birkaç yerde toprak işgaline katıldım. Galiba ilk gittiğim toprak işgali Nallıhan'daydı. Bayağı ciddi ciddi ağaların gasp ettiği alanı köylülerle oturduk, konuştuk, planladık, işgal edip yerleştik üzerine. Sonra jandarma geldi bizi çıkardı. Çatışma olmadı ama bizi gözaltına aldılar. İşgalci köylüler ve başka çevre köylüler de kalktılar kasabaya geldiler, bizi jandarmanın elinden aldılar. Jandarma bırakmak zorunda kaldı olay büyüyor diye. Sonra bir kere üzerine yerleşince orası köylülere mülk oldu. Sonuçta yapılanlar da boşa gitmedi. Köylüler o toprakların sahibi oldular.

Bir kere de, Yozgat'a gitmiştim, orada kötü olmuştu. Celal Sungur vardı CHP milletvekili, onun arazilerini işgal ettiydik köylülerle. Oradaki köylüler de çetin ceviz çıktı, jandarmayla çatıştılar. Bizim çatışacak silahımız da yok. O kadarını hesaplamıyorduk. Hatırladığım kadarıyla bir kişi öldü orada. Celal Sungur köylüleri çıkarmayı başardı topraklarından. Polatlı'da öyle bir toprak işgali yaptık, orada da çatışma çıktı. Birkaç kişi yaralandı. Sanıyorum bir kişi de öldü. Sonra köylüler, o toprakların sahibi ağanın bütün ekinlerini birkaç sene peş peşe yaktı. Kendileri alamadılar o toprakları ama intikamlarını ekinleri yakarak aldılar.

Reddedildiğiniz, hoş karşılanmadığınız, tepki gördüğünüz köyler oldu mu?

Oldu. Mesela çok enteresan bir şey var; bir yere gittiğimde kovmak değil ama başka türlü bir tecrit yaptılar. Yozgat, Boğazlıyan'ın bir köyüne gitmiştim, tam öyle "selamünaleyküm-aleykümselam" diye gitmiştim. Birileri bana anlatmıştı orada bir toprak problemi var diye. Ben de kalktım gittim oraya. Beni önce köy odasına götürdüler, bir muhabbet ve o muhabbetten sonra herkes toz oldu. İmam beni aldı caminin misafirhanesine götürdü, "Sen burada kal, yemeğini de sabah veririz sana, sabahleyin gidersin" dedi, yolumu gösterdi bana. Çok enteresandır, İstanbul'da 16 Haziran eylemi olduğunda Atilla Sarp bizi toplayıp Yozgat'a TÖS'ü korumaya götürdü. Tabii TÖS'ü koruyalım derken biz canımızdan oluyorduk. Bütün şehir ayaklandı bizi öldürmeye geldi. Uzun maceradır, canımızı zor kurtardık. Öldüreceklerdi faşistler bizi. Kıstırdılar Salman'la beni. Bir ara kaçtık ellerinden, ekinlerin arasında kaybettik birbirimizi; ekinlerin arasında uyudum sabaha kadar o soğukta; ama yılmak yok bizde tabii. Sonra vurdum ben o sözünü ettiğim köye gittim. Aklımda o köyde toprak işgali meselesi vardı diye kalmıştı, hiç aldırmadan gittim.

Köye gitmek için bir minübüse bindim; minibüste "Komünistler gelmişler buraya, anası oğluna demiş ki 'oğlum seni evlendirelim artık', oğlu da 'ya ne evlencem ana evde bacım var ya' demiş" diye böyle hikâyeler anlatıyorlar. Demek ki bizi bulsalar kıtır kıtır kesecekler. Sesini çıkarmak mümkün değil bir minibüs faşist, faşist olmasalar bile o hikâyeleri dinlemiş, kişi arasında. Bütün bunlar olmasına rağmen o köye kadar gittim ama belli ki havaları çok değişmişti.

Bu az sayıdaki örnekten biridir. O zaman Dev-Genç'lilerin çok prestiji vardı. Halk tarafından benimseniyordu Dev-Genç'liler. Gittikleri yerde "Bu gençler bize katkı için geldiler" diye bir ortak fikir oluşmuştu. O da tabii bize bir cüret veriyordu. Gittiğimiz yerde hoş karşılanıyor olmak da cüret veriyordu. Bir de o yaşta ve ruh halindeki insanın içinde başka bir cevher oluyor. O seni korkunç motive ediyor. Bugün belki o aynı cevheri taşımıyoruzdur; ama o zaman hiç endişe etmezdim ben, "Şuraya gitsek bizi kovarlar mı?" diye. Kovsalar da küsmezdik halkımıza. Bir de böyle kendiliğinden bir

sevgimiz vardı. Sadece ben değil, herkes böyleydi. Herkes koşturuyordu, herkes bir taraflara gider gelirdi. Bir çırpıda kaç kişinin ismi şimdi bile aklıma geliyor, o zaman hele sayısız derecede çoktuk.

Anlatış tarzından da anlaşılıyor ki seni çok mutlu eden bir süreç olmuş.

Çok keyifli zamanlardı.

15-16 Haziran direnişi

1970'lere evrilirken artık bir öğrenci hareketi olmaktan çıkıp politik bir odak haline dönüşen Dev-Genç'in etki alanının daraltılması, mümkünse dağıtılması devlet güçlerinin başlıca amacı haline geliyor. Ama bu arada toplumsal tarihimizin en önemli kitlesel başkaldırısı olarak kabul edilebilecek görkemli 15-16 Haziran eylemleri ile işçi sınıfı devreye giriyor. O eylemi Dev-Genç nasıl karşıladı? Köyden Ankara'ya geldiğinizde bu eylemin bir değerlendirmesi yapıldı mı? Sen kişisel olarak nasıl etkilenmiştin?

15-16 Haziran olduğunda ben Yozgat köylerini dolaşıp duruyordum. Hiç de haberim olmadı. Ben birkaç gün sonra döndüm Ankara'ya. Olaylar bitmişti ve ben okula geldiğimde, Nebil Ergun beni rektörlüğün önünde görünce şaşkınlık içerisinde bakarak "Ya Mahir sen yaşıyor musun? Biz senin ölüm ilanını vermeye gittik Ankara gazetesine" dedi. Çünkü Yozgat'ta olan olaylarda diğer arkadaşlar kurtulmuş, Mahir'den ses yok, Mahir kayıp! Silah falan da atılmıştı o zaman, Mahir'i vuruldu, diye düşünmüşler ve en azından böyle bir ilan verecekler. Sonra yurda geldik, İbrahim Seven vardı, "Ben size demedim mi Mahir'e bir şey olmaz, o çıkar bir yerden gelir, acele etmeyin. Bak işte gelmiş. Yanlış işler yapıyorsunuz" demişti.

O arada 15-16 Haziran eylemleri olmuş, İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmiş, onlara destek olmak için bizim Dev-Genç'li arkadaşlar da kalkmışlar işçi sınıfını bulmak için Ankara'da Sanayi Çarşısı'na gitmişler, Sanayi Çarşısı'nda da çıraklar patronların, ustaların teşvikiyle levyeleri kapıp bizimkilerin peşine düşmüşler, böyle olaylar olduğunu öğrendim. Daha sonra bu olayın değerlendirilmesi tabii çok önemli oldu bizim için. Hepimiz açısından muazzam bir olaydı 15-16 Haziran. İstanbul'daki Dev-Genç'liler za-

ten olayın içindeydi. Olayların o kadar gelişebilmesinde, daha politik mesajların yükselmesinde Dev-Genç'lilerin rolü son derece büyüktür. O zaman sendikacılar, gençlerle olan ilişkiyi kesmek için epey çaba gösterdi. Rahmetli Kemal Türkler radyoda konuşma yaptı "Uymayın bu kışkırtıcılara" diye. Dev-Genç'lilerle ilişkilerin kesilmesini sağlamaya çalıştı ama işçiler kendi problemlerini dile getirmek için yaptıkları bir işte, kendilerinden yana olan insanlarla niye ilişkilerini kessinler? Tam tersine işçilerle Dev-Genç'liler kol kola girdi. Bu da bütün Dev-Genç'lilerin kafasında sınıfın fiili öncülüğü meselesini gündeme getirdi. O dönemde işçi sınıfının öncülüğü konusunda söz söyleyen tek kişi olmasa da bizi etkileyecek türden laflar eden Doktor Hikmet Kıvılcımlı vardı. Doktor Hikmet Kıvılcımlı sınıfın öncülüğü konusunda o zamanki tam tabiriyle MDD'cilerin anlayacağı türden yazılar yazıyordu ve Doktor'u okurduk. Tarihimizden gelen, en az Mihri Belli kadar önemli bir başka devrimci olarak, aynı yapılanma içerisinde ve aynı çizgide olmasak bile saygımız yüksekti ona. Hatta hepimizin içinden "Nasıl etsek de bir araya gelsek" diye geçerdi. Daha sonraki bir zamanda, 1970'in başları olabilir Mahir, Münir ve galiba Yusuf Küpeli Doktor'la görüşmeye İstanbul'a gitti; ama pek olumlu havadisle gelmediler. Doktor da bizi az ciddiye alıyordu zannediyorum; çünkü yazdıkları içerisinde bizim için, "Bunlar çocuk; çocuk ama yaramaz çocuk" gibi ifadeler vardı. Bizim için de öyle diyeni dinlememiz de zorlaşıyordu haliyle. Hem çocuk denilmesi, hem yaramaz denilmesi bizim ciddiye alınmadığımızı düşündürüyordu elbette. O zaman da sen bizi ciddiye alma bak bakalım neler olacak görürsün, diyorduk ve nitekim öyle oldu.

THKP-C'yi oluşturacak olan kesimde 16 Haziran'ın etkisi kanımca daha büyük oldu. Diğerleri üzerindeki etkisi herhalde daha azdı ki onlara herhangi bir stratejik yahut ne bileyim taktik değişiklik düşündürmedi. Bunlar çok da yazılmış şeyler değil; her şey o kadar kısa bir zaman içerisinde cereyan etti ki düşündüklerimizin yazılması, tartışılmasına zaman bile olmadı. Biz yılın sonunda artık şehir gerillasına karar vermişiz ama bu arada THKP-C için ciddi bir değişim var. Biz de THKO'lular gibi Çin ya da Vietnam devrimlerine mülhem olmak üzere, kırlardan şehirlerin fethi teorisini hayata geçirmeyi düşünüyorduk. Fakat aramızda konuşup tartışırken işçi sınıfının ve dolaysıyla şehirlerin öneminin arttığı ve herhangi bir şekilde silahlı mü-

cadele olacaksa bunun da öncelikle şehirlerde olması gerektiği, daha sonra savaşın gelişimine bağlı olarak hareketin kırlara taşabileceği, belki ülkenin o çatışma içerisinde bölünebileceği ve daha sonra birleşik devrimci savaş olabileceği gibi değerlendirmeler yapılmaya başlandı. İlk olarak THKP-C'liler, "Biz şehirlerde kalmalı ve işçi sınıfının devrimdeki ağırlığını göz önünde bulundurmalıyız" diyerek bu formülasyonda bir değişiklik yaptı. Ama olayların gelişimi böyle olmadı. Mesela bunlar konuşulurken, hemen silahlı mücadeleye başlama düşüncesi yoktu. "Silahlı mücadeleye eninde sonunda başvurmak zorundayız, zira dünyanın hiçbir yerinde burjuvazi iktidarını gönül rızasıyla kimseye bırakmamıştır"; hepimizin tekrarladığı bir laftı "Mösyö burjuvazi silahını önce sen çek." Yani biz ateş etmeden burjuvazi zaten bize ateş edecek, onun için biz de hazırlıklı olmalıyız. Ama bu hazırlığın esas başlangıç noktası artık şehirler olmalıydı. Daha önce kırsal alanlarda bu işin sürdürülebileceğini, buna uygun konumlanmalar yaratılması gerektiğini düşünürken şehir faaliyetlerine daha çok önem vermeye başladık. Zaten 16 Haziran olmadan önce de biz Dev-Genç'liler arasında, sınıf içinde örgütlenme düşüncesi artmıştı. Hatırlıyorum, artık köy faaliyetlerine gitmek yerine fabrikalarda nerede grev, direniş var oraya gitmeyi tercih ediyordum. Mesela bir köye gidileceği haberi geldiği zaman, eğer o sırada herhangi bir fabrikada direniş varsa oraya gitmeyi tercih edip köye başka birisini göndermek gibi, en azından kendime ait bir taktik değişiklik yapmıştım. Ama bu değişiklik birlikte olduğumuz insanların genel havası içerisinde de olmasa, mümkün değil, lafımı kimse dinlemezdi. Öyle bir hava olmasa, benim kendi kendime verdiğim kararı uygulatacak insan bulamazdım. Zaten böyle bir atmosfer bizim çevrede vardı. Dolayısıyla 16 Haziran'ın etkisi bizde stratejik bir değişikliğe yol açtı.

Şehirlerin öne çıkmış olması derken köylerde oluşturulacak gerilla birimleri yerine şehirlerde oluşturulacak gerilla birimlerine ağırlık vermek gibi bir geçiş mi söz konusu?

Evet, aynen böyle oldu. Tabii daha önce bütün konumlanmamızı Vietnam, Çin benzetmeleri içerisinde yaparken bu sefer, bizim Latin Amerika ülkelerine daha fazla benzediğimiz ve oradaki sosyalist mücadelenin bize daha fazla örnek olabileceği konusunda düşüncelerimiz gelişti. O zamanlar Tu-

pamarolar[6] bir yıldız gibi parlamıştı Uruguay'da. Onlar şehir gerillası yapıyorlardı ve dikkatimizi çekiyordu. Brezilya'da Carlos Marighella'nın başlattığı bir şehir gerillası hareketi de vardı fakat Carlos Marighella'nın tarzını beğenmemiştik. Mahir ve Yusuf'un Carlos Marighella'nın kitabına pek itibar etmediklerini çok iyi hatırlıyorum. Hatta Yusuf bir konuşma içerisinde, "Bu işten bir şey çıkmaz" diye kitabı attığını görmüştüm. Kır gerillasını savunanların daha çok hoşuna gidiyordu o. Çünkü o zaman öncülük eden arkadaşların değerlendirmelerine göre, Carlos Marighella'nın söyledikleri daha çok, Regis Debray[7]'ın "foko teorisi"ne benzetilmişti. "Regis Debray, kırsal foko anlatıyor, Carlos Marighella da şehir foko'su anlatıyor" diye yorumlar yapmıştı arkadaşlar.

Regis Debray'a daha önceden tavır almıştık. Onun ünlü "*Devrimde Devrim*" kitabı vardı; ama bizim cenahta o kitap ciddi bir eleştiriye uğramıştı. "Devrim böyle küçük grupların (foko) kendi kendine yapacakları iş değildir" diyorduk; Debray'se Che'nin yaptığı işin foko mücadelesi olduğunu anlatıyordu. Bizse Che'nin yaptığının bu olduğuna inanmıyorduk. Aslında hakikat ortalarda bir yerde duruyormuş ama Tupamarolar bize daha çok hitap ediyordu. Duyduğumuz, öğrendiğimiz kadarıyla onlar kitle ile bağ konusunda daha özenliydi. Mesela hiç el bombası, dinamit kullanmazlar, diye duymuştuk. Sebebi de el bombası veya dinamitin bir parçasının kime gideceği belli olmaması ve dolayısıyla halka zarar verebilecek türden işler asla yapılmaması gerektiği idi... Bunlar çok hoşumuza gitmişti tabii. "Devrimcilik böyle olur işte, halkın devrimcisi halka zarar verecek en ufak taktiği bile uygulamaktan kaçınmalıdır" diyorlardı ve bizim için idol oldular. Ne yazık ki onlar da bizden birkaç ay sonra yenildi; ama çok daha uzun süre hazırlanmışlardı; aslında biz de öyle düşünüyorduk. "Onların deneyimini göz önünde bulundurarak uzun süreli hazırlanacağız" düşüncesindeydik; ama

---

[6] Tupamorolar, 1963'te Uruguay'da kurulan bir şehir gerillası örgütüdür. 1973'te yapılan askeri darbe sonrasında yenildiler ama 1985 sonrasında hapishanelerden çıkarak siyasi parti olarak tekrar örgütlendiler. 2009'da devlet başkanı seçilen Mujica eski bir Tupamoro gerillasıydı.

[7] Regis Debray, 68 hareketinde etkili olan Fransız entelektüeli, Che Guevara ile ilişkisi olmuş, Bolivya'daki mücadeleye destek olurken tutuklanmıştır. Küba ve Latin Amerika'daki gerilla mücadelesini anlattığı kitabı "Devrimde Devrim" çok tartışmalara yol açmıştır.

tabii hayat bizim zihnimizden geçenlere uymuyor. Hayat kendi diyalektiği ve dinamikleriyle başka bir yol çiziyor ve o yol da seni kendisiyle birlikte alıp götürebiliyor.

THKP-C değerlendirilmesi

Birçok başka ülkede onlarca yıl sürebilecek bir süreç, Türkiye'de yaklaşık bir-bir buçuk yıl içinde yaşandı ve trajik bir biçimde de sonlandı. THKP-C'nin bütünlüklü anlaşılmasını sağlayacak kapsamlı değerlendirmeler bu nedenle pek yapılamadı, diyebilir miyiz? Gerçi Kurtuluş Hareketi'nin "Öncü Savaşı", "Kemalizm"," Yol Ayrımı" gibi yazılarında THKP-C hattına ilişkin değerlendirmeler olsa bile başlı başına THKP-C değerlendirmesi niteliğinde kapsamlı değerlendirmeye tanık olmadık. Bunun nedeni THKP-C'nin değerlendirmesine kolaylık sağlayacak kaynak kısıtlılığı mıydı? THKP-C, değerlendirme için malzeme sunma konusunda yeterli bir zenginlik içerisinde değil miydi? Yazılı herhangi bir belge, "Kesintisiz Devrim" yazılarını bir kenara bırakırsak pek yok.

Aslında sadece THKP-C değil o dönemde yükselen, yıldız olan hareketlerin hiç biri doğru değerlendirilemedi. Belki de onların kahramanlıklarının gölgesi, söylediklerinin önüne geçti. Deniz'lerin yaptıklarını, arkasından onları takip eden kimse yapmadı. Mahir'lerin yaptıklarını arkasından gelenlerin çok az bir kesimi yapmayı denedi ama hiç yol alamadılar. Bu konuda en ısrarlı çıkmış olanlar gene Partizan'cılardır. İbrahim Kaypakkaya'nın söylediklerini Partizancılar ısrarla onun başlamış olduğu bölgede devam ettirdiler. Hatta bugüne kadar bile geldiler. Onlardan çok sonra başlamış olan mesela PKK hareketinin hangi noktalara geldiği ortada ama Partizan, hâlâ İbrahim Kaypakkaya'nın kurmuş olduğu başlangıç düzeyinin çok ötesine geçmiş değil.

Kimi bütünsel bir ret ile kimi de bütünsel bir benimseme iddiasıyla yol almaya çalıştığı için tartışılacak pek bir şey de bulamadılar. Biz, Kurtuluş olarak ortaya çıktığımızda, hatta hapishaneden beri meselenin epeyce üzerinde tartıştık. Uzun zamanlar tartıştık ve bizim hareketin başlangıç noktası olarak Mihri Belli'nin geliştirdiği MDD çizgisinden kopup, ondan örgütsel olarak da ayrıldıktan sonra geliştirmiş olduğumuz ve THKP-C'ye doğru ilerleyen çizgi üzerinde söylediklerimizde eskiye göre ciddi değişiklikler oldu. Demin de anlattığım gibi, örneğin 16 Haziran, bizim için işçi sınıfının

önemini, şehirlerin önemini öne çıkarması bakımından çarpıcı bir örnekti. Zorunluluk olarak gördüğümüz silahlı mücadelenin şehirlerde şehir gerillası olarak yapılması, bunun için de uzun bir hazırlık döneminin gerektiği gibi çok önemli bir değişiklikti.

Örneğin, Mahir Çayan'ın daha sonra *Kesintisiz Devrim II-III* diye çıkan yazılarını, biz çok sonra, hapishaneden çıktıktan sonra gördük ve savunulan görüşlerin de öyle olduğunu, o zaman THKP'yi oluşturanların bir çoğu bile Mahir Çayan öldükten sonra öğrendiler. Olay bittikten sonra, "Bizim görüşümüz buymuş demek ki" diye bir şey ortaya çıktı; ama daha önceki görüşlerimiz içerisinde "Türkiye'de bir suni denge vardır, bu suni dengeyi kırmak için silahlı mücadele vereceğiz" temeline oturan bir silahlı mücadele anlayışımız yoktu bizim. Bizim silahlı mücadele anlayışımızın geldiği nokta, bütün Marksist teorinin benimsediği gibi, "Düşman bize siyasette normal yollardan iktidara gitme imkânı bırakmayacaktır, dolayısıyla bizim de o siyasi yolu açabilmek için üzerimize silahla gelene silahla cevap vermemiz gerekir" şeklindeydi. Bu düşüncenin içerisinde suni dengenin kırılması filan gibi bir şey yoktu ve dünyanın hiçbir yerinde de böyle bir dengenin olduğu pek duyulmuş bir şey değildi. Zaten 1970 sonrası gelişen anti-faşist mücadele bu "suni denge" görüşünün bir daha konuşulmasına imkân bırakmadı.

Kurtuluş olarak biz, 16 Haziran'la birlikte formüle olmuş olan çizgiyi, 12 Mart darbesinin arkasından oluşan koşullar içerisinde sürdürdük düşüncesindeyim. Biz silahlı mücadeleyi, yine şehirlerde işçi sınıfının örgütlendiği, işçi sınıfı desteğinin olduğu bir yerde, siyasal mücadelenin önünün silahla kesildiği koşullarda, onu açmak için kullanmak üzere değerlendirdik. Orada da karşımıza zaten yeni koşullarda bir başka şey çıktı: Suni denge filan değil devlet tarafından örgütlenen bir sivil faşist hareket ve devlet desteğindeki bu sivil faşist hareketle bizim günlük hayat içerisinde gittikçe yoğunlaşan bir çatışma içerisinde olmamız.

Artık burada Mahir Çayan'ın takipçileri diyeyim, başka yollar izlediler. THKO'nun izleyicileri için de öyle oldu, Maocu oldular falan ama sonuçta bambaşka yola gittiler. THKP-C'yi izleyenlerin içerisinde mesele, kendiliğinden faşistlerle çatışmaya dönüştü ve artık kimsenin suni dengeyi kıracak mıyız, kırmayacak mıyız gibi bir tartışması kalmadı. Çünkü kırılması gereken bir denge değil faşist işgaller vardı. Artık kırılacak başka bir şey söz konusu oldu. Dolayısıyla da biz, Mahir Çayan'ın söylediklerini ilk zamanlarda tartıştık sonra bizim için de olayların mahiyetinin bütünüyle değişmesiyle

birlikte artık bu tartışmanın pek yeri kalmadı. Çünkü savunucusu da kalmamıştı. Biz savunuyoruz diyenler de o güne ait kendilerine ilişkin yeni teoriler oluşturmuşlardı. Bunlardan biri Devrimci Yol'du. Devrimci Yol, "Mahir Çayan'ı savunuyoruz" diyordu ama Mahir Çayan'ın söylediklerini yapmakla falan bir alakaları yoktu. Ona benzeyen Dev-Sol "Siz Mahir'in dediklerini yapmıyorsunuz" diyerek onlardan ayrıldı ama onlar da gene, nasıl kitle eylemleri örgütlenir, nasıl bir ortak direniş cephesi oluşturulur gibi işlerle meşguldüler. Birkaç küçük örgüt vardı, Acilciler gibi. Onlar "Biz bunu yapıyoruz" diyorlardı ama hayat öyle bir şey ki onların yaptığını artık silahlı propaganda olarak görmek bile mümkün değildi. Çünkü başkalarının silahlı propaganda olmayan anti-faşist mücadeledeki eylemleri, onların yaptığının on katıydı. Dolayısıyla Mahir'in söylediklerini savunuyoruz deseler de onların eylemleri zamanında Mahir Çayan'ın yaptıkları gibi, görünür bir eylem olma özelliği kazanamadılar. Sonuçta aktüalitenin bütünüyle değişmiş olması, Mahir'in ya da Deniz'lerin o zaman savunmuş oldukları düşüncelerin çok da tartışılmasına, tartışılıp geliştirilmesine olanak bırakmadı.

Anlaşıldığı kadarıyla THKP-C'nin iki ayrı süreci var; bir tanesi "Kesintisiz II-III" diye ifade edilen ve bunun içerisinde "suni denge"yi kapsayan değerlendirmelerin olduğu bir THKP-C, diğeri ise o güne kadarki THKP-C'nin söylemleri, eylemleri ve günlük hayatınızda görmüş olduğunuz THKP-C. THKP-C'nin bu ilk sürecine ilişkin belge var mı?

Bu anlattığım dönüşümleri detaylı anlatan pek fazla belge yok. Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup'la başlayan ve Kurtuluş gazetelerinde yazılan birkaç makale ve Cephe bildirileri dışında fazla bir yazılı doküman yok.

"Kesintisiz II-III" diye ifade edilen yazıların yazılma süreci, Mahir Çayan'ın hapishaneden kaçtıktan sonraki kaçaklık günlerine denk düştüğü için, sağlıklı bir zeminde yazılma şansı var mıydı sence?

Mahir hapishaneden kaçtıktan sonra yazdı. Yazdığı yazıları da kimseyle tartışabilmiş değil. Birçok kimsenin de bu yazılardan çok sonradan haberi oldu. Öylesine korkunç bir takip yaşanıyordu ki, bir araya gelip bir şeyleri tartışabilmek ancak birkaç kişiye nasip olabiliyordu. Parti toplantısı gibi işleri yapmayı kimse aklına bile getirmiyordu. İstanbul'da Parti içi ayrılığı

konu edinen bir, iki dar toplantı dışında pek bir tartışmanın cereyan ettiğine dair bilgim de yok.

Dolayısıyla daha sonra ortaya çıkan siyasi ayrılıklarda siz geçmişi savunuyorsunuz veya savunmuyorsunuz, diye ikiye bölünmüş olan THKP-C hareketinin birinci dönemi değil, Mahir Çayan'ın ikinci dönemi diye ifade edebileceğimiz "Kesintisiz Devrimler"e ilişkin yaklaşımınızı mı kast etmiş oluyorlar?

Evet, tabii. Çünkü daha öncesinde bu kavramlar yoktu. Diyelim bir "öncü savaşı" kavramı vardı ama bu öncü savaşı, öyle suni dengeyi kırmak üzere, oligarşiyle bizim cephemizin arasında cereyan edecek olan bir savaşı kast etmez. Bütün savaşlar tabii ki bir öncünün başlatmasıyla gerçekleşir. Örgütsel öncülükten sınıfsal öncülüğe doğru gider. Ama bu başka bir şeydi. Çayan şöyle tarif ediyordu; "Türkiye'de kapitalizmin gelişmesiyle birlikte nispi refah artmıştır, bu nispi refahın artışının halkın tepkileri ile oligarşi arasında bir denge yaratması söz konusudur." Ne demek bu? "Bu suni bir dengedir. Halk gelişen nispi refah karşısında tepkilerini gösterme ihtiyacı duymuyor ama biz oligarşiye darbeler indirmeye başladığımızda, oligarşi bu nispi refah sayesinde elde ettiği dengeyi bozmak zorunda kalacaktır." Öyle oldu mu? Öyle hiçbir şey olmadı. Oligarşi 12 Mart darbesini yaptı; tamam kitleleri susturdu, fakat o kitlelerin yönelimi bir başka biçimde kendilerine farklı bir akış kanalı buldu. Nereyi buldu? CHP'yi buldu ve öyle tuhaf bir şey oldu ki sistem, kendisini ayakta tutmak için, halkın tepkilerini de içinde taşıyan yeni bir kanal açmış oldu.

O zaman bütün dünyada bir kriz vardı; 1970'li yılların başı, dünya kapitalist sisteminin ciddi bir kriz içerisine düşmüş olduğu yıllardır. Bu yıllarda Türkiye'de halkın tepkilerinin çok daha fazla büyümesine fırsat vermeden o zamanki görünüşüyle sosyal demokrat bir kanala akmasına sebep oldu. Halk tepkilerini koydu ortaya, koymadı değil ama biz tümden yenilmiş olduğumuz için, o anda o tepkilerin yönlendiricisi olamadık. Ortada olan Ecevit hareketi vardı; o da söyleminde, o döneme uygun biçimde, mümkün olduğu kadar sola ağırlık verdi. Çoğunlukla kendi sollarında bir hareket yükseldiğinde, sosyal demokrat hareketler, mümkün olduğu kadar sola yaklaşırlar. Bizde soldaki hareket çökmüş olduğu halde tepkiler öylesine büyüktü ki, o tepkileri karşılayabilmek için sosyal demokrat hareket sola kaydı. O zaman bizler örgütlü olabilseydik sola daha da yakınlaşmak zo-

runda kalırdı. Ama o zamanki haliyle bile birçok insan Ecevit'in sosyalist olduğuna inanmaya başlamıştı. Nasıl yaşadığımız son dönemde insanlar Erdoğan'ın demokrat olduğuna inandılarsa, buna avanaklık diyeceğim, bizim tarihimizde bu avanaklık hep var. 1946-50'de Demokrat Parti'nin "demokratlığı" da solda bir etki yaratmıştı. İşte 70'li yıllarda Ecevit'in sosyal demokratlığı da "galiba bu sosyalist" gibi düşüncelere kadar genişlemişti.

Halbuki Ecevit, katıksız anti-komünistti. Çok net bir duruşu vardı. O sosyal demokrat hareketin ortaya çıkışı, İsmet Paşa'nın zamanında ifade ettiği gibi, solun gelişimine bariyer çekmek amaçlıydı. Türkiye'de halkın tepkilerini ortaya koymadığı gibi bir durum da söz konusu değil. O konuda yapılmış olan o değerlendirme, yani "gelişen nispi refahla birlikte halkın tepkileri ile oligarşi arasında bir denge doğmuştur" tespiti gerçekliği yansıtmaz. Neden dolayı gerçekliği yansıtmaz? O tarihte DİSK ortaya çıkmıştır. Türkiye işçi sınıfının en militan kesimi, özellikle 1963'ten itibaren sürekli bir yükseliş içerisine girmiştir. Daha önceden anti-komünist bir işçi örgütlenmesi olarak kurulmuş olan Türk-İş çatlamış ve içinden yüzünü sola dönmüş, öncülerinin çoğunluğu sosyalist olan, biz onlara o zaman reformist desek de, kendilerine sosyalist diyen insanlar çıkmıştı. Yaptığımız onlarca halk hareketi, toprak işgalleri, fabrika işgalleri, işçi direnişleri, okullardaki direnişler unutulmuş, bunlar sanki olmamış gibi, "halkın tepkileri ile oligarşi arasında bir suni denge vardır" tespiti yapılmıştır. Halbuki bunlar vardı ve THKP'nin ilk evresinde tespit etmiş olduğu çerçevede yürürmüş olsa, bunların oligarşiye karşı ciddi darbeler indirilebileceği bir nitelik kazanması da mümkün olabilirdi. Ama bizim hareket hattımızdaki o ilk ihtiyatlı, dikkatli, ölçüp biçen ihtilalcilik tarzı, kendilerinden atak davranan THKO'luların yaratmış olduğu cazibe bu özenli yaklaşımı kırdı. THKO'nun şehir eylemlerine başlaması, banka soymaları özellikle gençlik kitlesi içerisinde onlara karşı büyük bir sempati ve bizden onlara doğru bir kopuşa yol açmıştı. Belli ki bu durum, bizim o zamanki önderliğimizi bu meseleyi dikkate almak ve bunu gözeten bir noktadan hareket hattını oluşturmak yoluna sevk etti. O anda silahlı propagandayı ilan etmek gibi bir hesabımız yokken, benzer türden yaptığımız işleri tümüyle gizlerken biz de onların yaptığına benzer eylemler geliştirdik.

Daha sonrasındaysa bunu durdurmak artık mümkün değildi ve 12 Mart darbesi geldi. 12 Mart darbesi geldiğinde zaten bütün politik yollar tıkanmıştı. İsyan etmek için daha büyük sebepler ortaya çıkmıştı. Tabii o dönem-

deki tepkilerle darbe olmadan önceki tepkiler karşılaştırılamaz ve o dönemde bakıp "nispi refahın yaratmış olduğu suni denge" tespitini yapmak bana göre hiç doğru değildir. Çünkü 12 Mart darbesi olduğunda artık "denge"den değil açık diktatörlükten ve tam bir dengesizlikten söz etmek gerekiyordu. Sonuç olarak zaten bu yol çok fazla yürümedi. Gerek THKO ve gerekse THKP bütün örgütlülüğünü bu yol üzerinde kaybetti; ve hareket, yeni koşullarda kendisini doğru tarif edemeden yeni bir biçimde başladı.

THKP-C nasıl bir örgüttü?

THKP-C üzerinde biraz daha duracak olursak; İsrail başkonsolosuna karşı girişilen eylemle kendini kamuoyuna tanıtma girişiminde bulunan THKP-C nasıl bir örgütlenmeye sahipti? Ne tür yapıları vardı? Hangi alanlarda örgütlenmişti? Üyelik sistemi var mıydı? Sen THKP-C'ye üye oldun mu? Bu konularda biraz bilgi verir misin?

THKP-C uzun bir örgütlenme geçmişine sahip değildi. Biz Mihri Abi'den ayrıldıktan sonra ayrı bir örgütlenme geliştirmeye başladık. Bu dönemde henüz bir örgüt adı ortada yokken bir "genel komite" oluşturuldu. O zamanki hareketin önde gelenleri bunun içerisinde yer aldı. Bir de değişik ekipler oluşturulmaya başlandı. Bu ekipler beş-altı kişilik gruplar halinde, esas olarak gerillaya hazırlanacak olan ekiplerdi. Bu insanlar kendilerini yeniden konumlandırmak üzere gençlik hareketinden çekiliyordu. Ev, şu bu tutmak gibi işler yapıyorlardı. Herhangi bir şekilde gizli yaşam gerekli olduğunda bilinmeyecek, görünmeyecek, tanınmayacaklar ve tabii bunu oluşturacak olanlar gençlik hareketi içerisinden geldikleri için de ortadan kaybolacaklardı.

Mesela daha bu timler oluşturulmadan epeyce bir zaman önce, bunun bazı örnekleri uygulanmaya başladı. İlk Ulaş'ı çektiler gençlikten, hatırlıyorum. İlginç bir anektoddur; ben bir gün Ulaş'ı takım elbiseli, kravatlı, elinde bir bond çantayla okula giderken gördüm. O arada da Ulaş ortalıklarda görünmüyordu, "Nerelerdesin ya, kayboldun" dedim, "E ne yapalım, herkes okulunu bitiriyor, biz kala kala bir hal olduk, biraz da derse gideyim" dedi. "Allah Allah, herkes Mersin'e, sen tersine, bu nasıl iş anlamadım" dedim. Ulaş o zamana kadar militan, koşturan bir adamken birden aklına okula gitmek gelmiş! Yadırgadım tabii ama kimse de bana bu konuda bir şey söylememiş olduğu için bir mana veremedim. Böyle yapan insan çok olduğu

için, olmaz diye de düşünmedim. Kimi insanlar bir zaman çok hızlı koşturuyor, militanlık yapıyor filan sonra bir bakıyorsun, "Ben okulumu bitireceğim" diye bir hevese kapılıyor ve kayboluyor. Böyle örnekler vardı. Gençlik ortamında da bunu anormal karşılamıyorduk. Ben, Ulaş'ı da kaybettik, diye düşündüm. Bir gece okulda, o aralar baskın olur endişesi içerisinde arabayla devriye dolaşıyorduk ki, mühendislik fakültesinin arkasından bir araba geliyor; biz de birkaç kişi varız; silahlarımızı da hazırladık hemen uygun bir yere çekip arabanın karşısına geçtik; bir baktık bizim Yapı İş'in Volvo'su. Yapı İş sendikasının bir Volvo otomobili vardı, o geliyor karşıdan. Durdurduk ama baktık direksiyonda Ulaş oturuyor. Yanında da başka arkadaşlar. Gerçekten büyük bir şaşkınlığa düştüm; çünkü Ulaş için bıraktı, diye düşünüyorum. Ulaş "Kimseye söylemeyin ha" dedi. Başka bir araba olsa belki düşünebilirsin, bir yalan da söyleyebilirdi ama Yapı İş Sendikası'nın Volvo'sunda görülünce durum anlaşıldı. Ulaş nezdimde aklandı ve bir kısım insanları çektiklerini de anladım.

Bir müddet sonra İrfan Uçar "Yavaş yavaş gençlik hareketinden çekileceğiz ama birden değil, herkesin dikkatini çekecek biçimde değil" diye benzer bir şeyi o anlattı bana. Faaliyette önde gelen arkadaşlardan oluşan bir ekip vardı bizim. İrfan'ın da müdahalesiyle biz o zaman Fahri Doğu, Ömer Balköse, ben, Tayfun Mater bir ekip olduk.

Bu dönemde henüz ne parti ne de parti üyeliği vardı. Biz de parti ilanından epeyce önce hapse girdiğimiz için üye değil mahkûm olduk!

İrfan Uçar seninle bu konuşmayı yaptığında, sen bir örgüte kayıt olmakta olduğunu mu hissettin, yoksa talebelikten bir üst aşamaya sıçramış gibi mi oldun? Hoşuna gitti mi bu durum?

Öyle olması gerekir, diye de düşünüyordum; çünkü yaptığımız işler itibariyle öyle bir konumdayız zaten. İşin önünde gelen belli insanlar var, bunlar olacak. Böyle bir örgütlenmeye gideceğimiz de konuşulmuş, uzun uzun anlatılmıştı daha öncesinden. Mahir kimi legal, kimi dar toplantılarda ne yapmak gerekir, nasıl örgütlenmek gerekir, diye anlatmıştı. Ne olacağını biliyordum, dolayısıyla söylendiği zaman da normal karşıladım. Böyle olması gerekiyor: Bir faaliyet sürdürürken zaten şunlar, şunlar daha şu çevrede, bunlar daha bir ona destek çevresinde diye hep bir seçme işi yapardık. Bu seçtiklerimiz de daha önce yapılan birçok pratikte zaten öne çıkmış insanlardı. Dolayısıyla "normal bir durum, örgütleniyoruz işte" diye karşıladım.

Daha sonra da bunun çerçevesinin ne olduğunu İrfan anlattı. Bu işlerin sorumlusu olarak Genel Komite'ye İlhami Aras seçilmişti. Genel Komite, oluşan yapının yönetici organıydı. Daha THKP lafı filan yok ortada ama bizim ekibin yönetici organı olarak böyle bir komite oluşmuş. O zaman 20 kişi demişlerdi bana ama başkalarının anlatımlarında 10 kişi filan dediğini de okudum. Ziya'nın anlatımlarında 10 kişi diye geçiyor. O zaman bana hiç kimse Genel Komite şunlardan oluşuyor demedi; ama ben hepsini sayabilirdim. Şimdi ortaya çıkmış olduğu için sayarım ama o zaman da sayardım. Kimlerin olması gerekiyor diye baktığımızda Mahir Çayan'dan başlayıp İrfan Uçar'da 10 sayısını bağlardım. Bunlar bir faaliyeti birlikte yürüten insanlar, hiçbir gizliliği olmayan bir ilişkiydi bu. Bazıları için Ziya Yılmaz hiç bilinmezdi de Karadeniz'e çalışmaya giden herkes için Ziya Yılmaz bilinirdi. Benim gibi Karadeniz'e gitmiş olanlar mutlaka orada, buraların sorumlusu Ziya Yılmaz diye anlardı. Zonguldak'a gidersen Sina Çıladır'ın oralarda sorumlu olduğunu anlarsın. Sina Çıladır adı hep unutuluyor. Sina Çıladır Zonguldaklıydı, bizim işçi faaliyetlerinde çalışan bir arkadaştı. Sina Çıladır'ı çok az insan tanıdı. Bir de değişik zamanlarda yapılan toplantılardaki buluşmalarda bunlar görünüyor. Çünkü bu faaliyetler hep açıkta cereyan etti. Eskiden TKP'nin örgütlendiği gibi gizli gizli birbirlerini bulup da partiye üye ettik, etmedik gibi bir ilişki değildi bu. Dev-Genç faaliyeti içerisinde, o zaman sürmekte olan genel toplumsal faaliyet içerisinde öne çıkan insanlardılar bunlar.

Geleneksel sosyalist, komünist örgütlenmelerin jargonundan bir farklılık taşıyor bu örgütlenme modeli. Merkez komitesi, bölge komitesi, il komitesi gibi yapılanmalar burada "genel komite" başlığı altında mı faaliyet yürütüyor?

Söylediğim gibi henüz bir parti örgütlenmesinin daha rüşeymleri bunlar. Ortada il komitesi, il komitesinin değişik uzmanlık organları gibi şeyler, o zaman daha yok. Genel komite içinden üç kişi de –hangi tarihte olduğunu söyleyemeyeceğim– Merkez Komitesi olarak atandı ama o daha sonra oldu. Lafı benziyor merkez komitesinin ama aslında merkez komitesi diye kurulan şey klasik örgütlenmelerdeki "politbüro"ya denk düşen bir organ. "Genel Komite" denilen organ da aslında merkez komiteye denk düşen bir organ. Ama bu iş geleneksel komünist partilerin örgütlenmesine benzeyen bir noktaya hiç gelmemişti. Daha ilk anda, en genel çerçevede hareketin o anda

en öne çıkanlarını genel komite diye birleştirmiş ve o hareketin en yetkili, sorumlu organı oluyordu. Fiiliyatı da seçilen üç kişilik merkez komitesi oluşturuyordu. Üç kişi içerisinde Mahir (Çayan), Yusuf (Küpeli), Münir (Ramazan Aktolga) vardı.

Daha sonra yayınlanmış onca anı kitabında Sina Çıladır adı pek geçmedi bugüne kadar, değil mi? Ya herkes unutmuş ya da çok az tanınan biri...

Sina Çıladır'ı az insan tanırdı. Sina Çıladır ayrı zamanda sağırdı. Dolayısıyla çok kitle önüne çıkacak biri değildi ama formasyonu yerinde olan bir arkadaştı. İşçi çalışmalarında önemli bir yeri vardı. Ulaş da Devrimci Yapı İş Sendikası'nın elemanlarındandı. Böyle bir ekibimiz de vardı ama bunlar, daha o zamanlar organlaşmamıştı. Mesela sendikal alanda faaliyet gösterecek bir organ yoktu. Kim nereye denk gelirse, kim o anda bir alanda çalışıyorsa orada o sorumlu gibi oluyordu. İşin gerçeği daha bir örgüt hayatı oluşmamıştı. Örgüt hayatlarımız Türkiye İşçi Partisi içerisinde, derneklerde ne kadar şekillenmişse ve onun ardından bizim gençlikten bir takım insanların ayrılıp birimler halinde örgütlemesiyle ne noktaya kadar olduysa işte ancak oraya kadar gelmiştik. O süreç içerisinde bu örgütlenme ortaya çıkacaktı ama bunların hiç biri olmadan biz zaten balıklama çalışmanın içine daldık.

Kurulamadan dağılan veya dağıtılmış olan bir örgüt diyebilir miyiz?

Aslında öyle. THKP diye anlatılıyor ama THKP gerçekten bir tüzüğün etrafında, o tüzüğü gerçekten uygulayan, aşağıya doğru organları olan, aşağıdan yukarı doğru denetimi olan bir yapı olarak ortaya çıkmamıştı. Gençlerden, işçilerden oluşan bir yapı vardı. Her tarafa yayılmıştık, köylüler arasında da vardık, sendikalarda da vardık ve her tarafa yayılmış o yığının içerisinde bir örgüt oluşturuluyordu. Aslında çok kötü bir şey değil. Canlı bir hareketin içinden insanları seçerek örgüt oluşturmak, en liyakatlileri en önce görebilmek imkânını verir. Bu iyi bir şeydir... Kimsenin bilmediği birkaç kişinin kendi kendilerine yetki verip biz gizli örgüt kurduk, ondan sonra diğerlerini de yanımıza aldık, demesiyle liyakatinin kestirilmesinin, onları takip edecek olan diğer insanlar tarafından fikir ortaya konulabilmesinin imkânsız olduğu yapı türlerine göre aslında iyi bir şey. Böylesi bir hareketin içerisinde, o hareketin en önünde koşan, en iyi, en fedakâr, en becerikli in-

sanlarının bir araya gelerek bir örgüt kurması daha iyi bir şey ama bunu da gerçek bir demokratik parti yapısına ulaştıracak ömrümüz olamadı.

İsrail Başkonsolosu Elrom'un kaçırılması

İzlemek istediği çizgi bakımından bir hazırlık süresini önüne koyması gereken bu örgüt, aynı zamanda da kamuoyuna kendisini tanıtmak için İsrail Başkonsolosu'na karşı bir eylem düzenliyor. Bunda bir tezat görebiliyor musun? Nasıl değerlendirdiniz bu eylemi?

Yapılan darbeye karşı bir şeylerin yapılması gerektiği kanaatindeydik hepimiz. Oligarşi bir darbe yapmış, onlara karşı kontra birkaç eylem yapmak gerekiyordu kuşkusuz ama tabii bunu sürekli kılabilmek, tekrar tekrar eylemler gerçekleştirebilmek, ciddi bir örgütlenme gerektirirdi. Böyle birkaç darbeyi vurduktan sonra çekilmeyi ve örgütlenmeyi sağlamlaştırmayı bilmek gerekirdi; ama bizim örgütün buna fırsatı olmadı. Vurdukları ilk darbenin akabinde, karşı darbe bizim örgütü esasında dağıttı. Elrom olayının arkasından bizim bu işin en önünde koşan kadrolarımızın –Ertuğrul, Yusuf, Orhan Savaşçı ve Münir hariç– hemen hepsi yakalandılar. Dolayısıyla onların yakalanmasının yaratmış olduğu bu darbe dışarıda kalanların da aklını başından aldı. Onları da artık mücadeleyi sürdürmekte cesaretsiz bir konuma sürükledi ve yakalandıklarında edindiğimiz bilgilere göre çökmüştü bu insanlar. Yakalanan insanlardan öğrendiğimiz göre "İdam cezası alacak bir şey yoksa sırtında, gidip teslim ol daha iyi" diye öneride bulunuluyormuş insanlara. Yusuf'un ya da Münir'in bunları söylediğini bana aktaran arkadaşlar olmuştu. Bundan anladığımız, bu insanlar gelen darbe karşısında bütün mücadele azimlerini yitirmişlerdi. Tabii bu durumu haklı çıkarmak için bir teori de geliştirdiler. İnsanlar öyledir, var olan durumlarını rasyonalize etmek için bunu akla uyduracak bir argümantasyon da ortaya koyarlar. Onlar da "Amerikan emperyalizmi, Avrupa emperyalizmi çatışırken biz onların amaçlarının kurbanı olduk. Bunlar bizi kullandılar" şeklinde bir argümantasyon ortaya koymuşlardı. Dolayısıyla bu yapılan mücadelenin Türkiye halklarına hizmet etmek değil, tersine Avrupa ve Amerikan emperyalizminin çıkarlarına hizmet etmek olduğuna kanaat getirmişlerdi. Aslında kanaat getirmiş değiller, vazgeçmenin gerekçesini kurmak için uydurulmuş bir teori idi bu.

Sen o günlerde cezaevindeydin. Dışarıda Mahir'ler yakalanıyor, Cevahir öldürülüyor, arkasından Mahir hapishaneden kaçıyor, Kızıldere'de son bulan müthiş bir kovalamaca var. Özellikle Mahir'in ölümü duygusal dünyanızda nasıl bir etki yarattı?

Cevahir'in ölümü, ardından Mahir'in, Ulaş'ın, Ziya'nın hepsinin birden yakalanması tabii ki dünyamızı karartttı. Hapishanede yatarken biz kendimizi savaş esiri olarak düşünüyorduk ve savaş dışarıda devam ettiriliyordu. Kim bilir belki biz de bir fırsatını bulur, kaçar o savaşa katılabilirdik. Dışarıda bizim hep katılabileceğimiz bir mücadele vardı ve dolayısıyla bu bizde çok yüksek bir moral yaratıyordu. Her an kaçma planı kuruyorduk, her an. Nereye gitsek "buradan nasıl kaçılır"ın planını yapıyorduk. Öyle birkaç kaçma girişimimiz de oldu. Münir Aktolga'yı bilinçli bir biçimde tek başına kaçırdık mesela. Beş-altı kişi birlikte kaçabilecekken Münir Aktolga'yı garantili olsun diye Yıldırım Bölge Cezaevi'nden bilinçli bir biçimde tek başına kaçırdık. Çünkü onu kaçırdıktan sonra gene kaçabilmek için ikinci bir planımız vardı. Fakat Münir Aktolga, bize dışarıdan "Sakın kaçmayın, teşkilat kaçmanızı istemiyor, kaçarsanız genel arama olur, teşkilatın durumu da Ankara'da iyi değil, dolayısıyla teşkilatın yıkımına sebep olursunuz, siz yatın" diye eniştesi olan bir avukatla haber gönderdi. Bizim İlhami de iman derecesinde teşkilat kararlarına uyan bir arkadaşımız olduğu için, planı iptal etmemizi istedi. İkinci planı sonuna kadar uyguladık, tam o gece kaçacağız, kaçmadan önce son bir toplantı yaptık, İlhami ağırlığını koydu, "Hayır hiç kimse buradan bir yere gidemez. Teşkilat böyle karar verdiyse burada oturacağız. Böyledir" dedi ve yerimize oturduk.

Tünel mi hazırlamıştınız?

Hayır, çatıyı delmiştik. Daha önce bir deneme yapmıştık. Sinema oynatıyorduk içeride. Askerler de biz sinema oynatırken parmaklıklardan gelip o filmleri seyrediyordu. Oynattığımız Yılmaz Güney filmleri heyecanlı oluyordu onlar için de. Tabii nöbetçiler filmle meşgulken biz damdan çıkıp gitme imkânına sahip olduğumuzu tespit ettik. Daha önce de bir kez yaptık o işi. Beş kişi hesaplamıştık, İlhami, Kaçar, Şaban, ben bir de Turan diye bir arkadaşımız vardı, o sonraki yıllarda bizimle birlikte olmadı, Ziraatli Turan. Bu beş kişi çıkıp gidecektik ama böylece kalmış olduk.

Onların yakalanmasının darbesi "Eyvah ne yapacağız?" oldu. Ama daha önce Yusuf'ların, Münirlerin bu işte tüfek sildiğini duymadığımız için gene

arkadaşlar var diye umutlanıyoruz. Fakat bir zaman sonra Mustafa Ulusoy yakalandı. Ondan bize el yazısıyla dokuz sayfa filan olan bir yazı geldi, gardiyanlar vasıtasıyla. O yazıda demin anlatmış olduğum "Bizim mücadelemizin Amerikan ve Avrupa emperyalizmi arasındaki mücadelenin oyuncağı" olduğu teorisi anlatılıyordu. Bu düşünce de Yusuf ve Münir'in aklına çok yatmış ve o yoldan bizim son umutlarımız da öylece söndü.

Bu sefer ne yaparız, nasıl ederiz, diye düşünürken Mahir'lerin kaçtığını öğrendik; dünyaya yeniden gelmiş gibi olduk. Yeniden canlandık, moralleriniz yükseldi ruh halimiz gerçekten iyileşti. Cevahir'i kaybetmişiz ama genç kavga sürecek. Çünkü bir arkadaşımızın ölmesiyle tabii ki her defasında çılgına dönüyoruz, içimizi yakıyor ama bunu da kabulleniyoruz: "Kavga bu, bu kavgaya girdiğin zaman bir yerde düşeceğiz" diyoruz. Kim daha önce düşecek? Bunun bir garantisi yok. Hem bir arkadaşını kaybetmek, hem bir savaşçıyı kaybetmek çok ağır bir şey; ama kaybettiğimizin bir savaşçı olduğunu, savaşçıların da kaybedileceğini kabul etmişiz. Bu arada şunu belirteyim; daha önce sorduğun bir şey de sonradan düşünürken aklıma geldi. 1970 sonrası nesille 70 öncesi nesil arasındaki farklardan biri de burada aklıma geldi, biz çok arkadaştık. Değişik örgütlere dağılmış olsak bile biz öncesinde çok arkadaş olduk. Birbirinin canı olduk biz. Dolayısıyla birbirimizden ayrıldığımızda birbirimize kötü davranmak, birbirimize kötü bir şey yapmak aklımıza gelmeyecek bir şeydi. Ayrı örgüt olsa bile laf ederken, olmadık lafı söylüyorduk ama onların canına bir şey gelmesini kabul etmemiz mümkün değildi.

Demirel'i kaçırmayı düşünmüşler

Bu arkadaşlığın, yolun Kızıldere'ye düşürülmesinde bir rolü var mı?

Çok büyük bir rolü var. Ama sonra gelenler böyle arkadaş olma şansına sahip olamadılar hiçbir zaman. Onlar geldiler bir kavganın içine düştüler, o örgütten, bu örgütten oldular. Öncesinde arkadaşlıkları filan yoktu. Bizim böyle bir iç içeliğimiz vardı. Ne bileyim Cevahir'in ölümü kadar Deniz'in ölümü de beni etkiler, aynı ölçüde etkiler. İbrahim'in ölmesi aynı ölçüde etkiler. O başka örgüttendir ama benim çok yakın bir arkadaşımdır. Belki aynı örgütte olabilirdik; böyle bir ilişki vardı. Bu da çok önemli bir farktır...

Kızıldere'ye gidinceye kadar tabii, gene biz olayları hep arkadan takip ediyoruz. O zaman bizim için haberleşme çok sınırlı. Görüşe gelenlerin her

şeyi bilmesi mümkün değil. Örgütten kimsenin görüşmeye gelmesi mümkün değil. Bizi ziyarete gelebilecek olan ailelerin, örgütle ilişki kurması pek beklenebilecek bir şey değil. Dolayısıyla çok büyük olaylar olduğu zaman, ölüm, şu bu olduğu zaman basından duyabiliyoruz; ama örgüt içi ilişkilerde gelişmeler nelerdir gibi şeyleri duymak ancak birisi yakalanırsa mümkün oluyor; taze haber ancak öyle geliyor. Dolayısıyla birçok şeyi bilmeden, arkadan takip ediyoruz ama bağlılık, inanç yüksek. Kızıldere demin anlattığım olayın tam bir göstergesidir. Kaçtıklarında Deniz'lerin asılmasını engellemek için mutlaka bir şey yapacaklardı. Bugünlerde terk-i dünya eyleyen "Morrison Süleyman"ı kaçırmayı düşünmüşler o zaman. Süleyman Demirel'i yani. Fakat imkânlar o kadar daralmış, bölünmeden dolayı öyle bir durum ortaya çıkmış, devlet takibi öylesine yoğunlaşmış ki, Ankara'da barınmak imkânsız hale gelmiş. O zaman Karadeniz'e gidelim diye teklif gelmiş. Orada ilişkiler, daha az bilindiği için nispeten çökmeden duruyor. Karadeniz'e gidiyorlar ve orada "Deniz'ler için ne yapabiliriz?" diye düşünüyorlar. Bu eylemin haberi çabuk geldi tabii ve o zaman dünyamız tam yıkıldı. Kurmay heyeti kurşuna dizilmiş bir ordunun askerleri haline geliverdik. Artık aramızda kurmay hemen hemen yoktu. Kalanların hiç birine kurmay diyebilmek mümkün değildi. Ben hep öyle tarif ettim eskiden beri, ön sıradakiler kurşuna dizilince biz bir arka sıradakiler ön sırada kaldık ve bu yükü taşımak mecburiyetindeydik. Ya vazgeçecektik ya bu yükü taşıyacaktık. Uzun zaman bunun travmasını üzerimizden atmamız kolay olmadı. Ben o günlerimi hatırlıyorum, kendime bir söz verdim; bu işin önüne düşersek arkamızdan gelenleri bir daha asla bu duruma düşürmeyecek tedbirleri önceden almalıyız.

THKP-C'nin kaderini Deniz Gezmişler çok fazlaca etkilemiş. Hem bir takım eylemlere önceden başlamış olmaları bakımından THKP-C'yi kendi çizgisinde daha hızlı harekete geçmeye zorlamış hem de dostluk dayanışma bakımından onların kurtarılması için kaderlerini ortaklaştırmışlar.

THKP-C açısından bir anlamda çok pozitif yanlar taşır, bir yandan da THKO'lulara yaptığı eleştirinin kendisine dönmesi anlamına gelir. THKP-C, THKO'cuları daha az düşünerek iş yapmakla, hesapsız iş yapmakla eleştiriyordu ve hatta Deniz'ler bankayı soydukları zaman, Mahir ve Yusuf zannediyorum –başkası da var mıydı bilemiyorum– onlarla görüştü "Sürdürme-

yin bu eylemleri, gereksiz yere durumu tırmandırıyorsunuz" diye eleştirmişlerdi. Tabii THKO'lular da bununla dalga geçiyorlardı. Deniz'in bana "Siz daha asfalttan çook gidersiniz" diye dalga geçmesini hatırlıyorum.

Yusuf'lar (Küpeli) olayına dönersek aynı zamanda THKP-C'nin kurulmadan bölünmesi de söz konusu mu?

Kendini deklare etti ama kendisini bir parti olarak geliştirme şansına sahip olamadan bölündü ve çöktü.

Yusuf Küpeli'ye karşıydık

Yusuf'ların Mahir'lerin eylem çizgisini "sol sapma" diye suçlayarak ayrıldıkları tarafınızdan duyulduğu zaman nasıl karşılandı? İlginçtir, yıllar sonra Dev-Yol, Kurtuluş ayrılığı ortaya çıktığında Dev-Yol'cular tarafından Kurtuluşçular, daha doğrusu sizler, cezaevinde Yusuf Küpeli'nin çizgisinde olmakla suçlandınız ve bu konuda oldukça propaganda yapıldı. Bunu Devrimci Yol'cular daha sonra anılarında yazılı bir hale de dönüştürdüler. Mesela Oğuzhan Müftüoğlu, bildiğim kadarıyla "İrfan Uçar sevilen birisiydi, ben de çok severdim. Onun etkisiyle cezaevinde ayrılıklar konusunda çoğunluk Yusuf'ların tutumunu benimsiyor gibi bir pozisyon almıştı" diyor ve kendisi cezaevine getirildiğinde Kaçaroğlu'nun, Mahir Sayın'ın, İlhami'nin, Şaban'ın ve diğerlerinin tutumunun da böyle olduğunu söylüyor. Böyle "resmi" denebilecek açıklamaları da var.

Böyle bir eleştiri tamamen uydurma tabii ki. Sanıyorum Oğuzhan'ı çok dövdüler poliste; bir şeyleri tabii ki doğru hatırlamasını zorlaştıran bir durum bu. Çok perişan bir halde gelmişti gerçekten; çok eziyet etmişlerdi ona. Böyle travmalar insanların hafızalarını da etkiler. Sonra oluşan ayrılıklar da insana tarihi yeni oluşan duruma göre baştan kurdurur. Biz Mahir'in ne söylediğini, Yusuf'ların ne söylediklerini ilk defa Oğuzhan geldiği zaman ondan duyduk. Dolayısıyla Oğuzhan'ın söylediği gibi, bizim Yusuf'ların görüşünden etkilenmiş olduğumuz ya da Mahir'in görüşüne karşı olduğumuz gibi bir şey, bizim için mümkün değil. İlk defa Oğuzhan geldiğinde, biraz canını topladıktan sonra, ben ona "Oğuzhan biraz kendini topladın, unutmadan bu Mahir'in söylediklerini, diğerleri de ne söylüyorsa, aklında

ne varsa, aklında kalanları hemen yazıver bize" diye ona yazdırmıştım. Unuttum şimdi kaç sayfa yazdığını, o da oturup bize Mahir'in söylediklerini yazmıştı ve kendisi de bunların hiçbirine katılmıyordu.

Hapisten çıktıktan sonra Oğuzhan'la bana "yeni çıkış manifestosunu" yazma görevi verilmişti kalan arkadaşlar tarafından. Biz onu yazarken Oğuzhan'ın bana net söylediği şudur: "Mahir'in savunduklarının hepsini bir kenara koyup, yeni baştan bir şey sistemleştirmemiz gerektiğini düşünüyorum." Bense Mahir'in dünya ve Türkiye üzerine yapmış olduğu kimi analizlerin doğru olduğunu, emperyalizmin bir iç olgu olması gerçekliği üzerinden yürümek gerektiğini, Türkiye'de şehirlerin önemininin artmış olması gerçeğinin bizim için eksen olması gerektiğini, buna karşılık diğer söylemiş olduğu "suni dengeyi kırma" vs. gibi görüşlere benim de karşı olduğumu söylüyordum. Bize böyle bir görev verilmiş olmasına rağmen, yazıyı uzun zaman kaleme alamamamızın nedeni, benim ona göre daha Mahir'in çizgisinde kalmam oluşturuyordu. O her şeyi baştan yazalım diyordu. Hatta "Önce yöntem meselesinden konuşmaya başlayalım, yöntemimizi tespit edelim ondan sonra politik tespitlere geliriz" diyordu. Benim görüşlerimse üç aşağı beş yukarı "Yol Ayrımı" diye yazdığımız yazıda ortaya konulan görüşler çerçevesindeydi. Kısmen THKP tarafından savunulmakta olan görüşlere dayanıyordu, kısmen de onun eleştirisi ve tabii hapishanedeyken kendi durumumuza başka noktadan ürettiğimiz eleştirilerden oluşuyordu. THKP'ye bizim eleştirilerimiz -en azından şahsi gelişmem açısından düşündüğüm zaman- diğer arkadaşlarla da paralel sürüyordu, özellikle Kaçar ve İlhami ile bu düşüncelerimiz paralel gelişmiştir. Biz bu Kemalizm meselesinde THKP olarak yanlış bir yerde durduğumuzu tespit etmiştik. Milliyetler meselesinde bizim görüşlerimizin yetersiz, sağa bakan görüşler olduğunu tespit etmiştik ve bu noktadan bir eleştirimiz vardı. Oğuzhan'ın belki hatırlayabileceği bunlar olabilir. Bizim THKP-C çizgisine eleştiri olarak söylediğimiz şeyler bunlar olabilir ama dediğim gibi Mahir'in ne savunduğunu ilk defa biz Oğuzhan'dan duyduk. Dolayısıyla duymadığımız bir şeye de karşı çıkmamız mümkün değildi. İrfan Uçar'ın ise Yusuf'ların görüşlerini bilmesine imkan yoktu zira, onların bu görüşleri geliştirdiği döneme nispeten o çok önce, İstanbul'da Elrom operasyonlarının ardından yakalanmıştı. Yusuf'ların ne dediğini ise duyunca zaten delirmiştik. Yaptığımız işin em-

peryalizmin oyunlarına gelmek olduğunu anlatıyorlardı, bunu hiç kabul edebilecek halde değildik.

Sizin o günkü durumunuzun Yusuf'larla ilişkilendirilmesi abesle iştigal gibi gözüküyor senin anlatımlarından.

Bu, ayıp bir şey. İnsan çok eziyet gördüğü zaman bir takım hafıza oyunlarına kurban olabilir, bir de üzerinden çok zaman geçtikten sonra bir şeyi tekrarlaya tekrarlaya öyle olduğu da zannedilebilir. İlle yalan söylemek gerekmiyor. İnsan o düşüncelere katılabilir, başka türlü hatırlayabilir, Oğuzhan'ınkinin de öyle olduğunu düşünüyorum ama benim için çok insanın tanıklık edeceği çok fiks bir şey var. Yusuf'ların ne savunduğunu zaten hiç bilmiyorduk, Mahir'in ne savunduğunu ve dolayısıyla Yusuf'ların da ne savunduğunu biz ilk defa Oğuzhan'dan duyduk.

Sizin Yusuf'larla cezaevinde kalmışlığınız var mı?

Hayır, onlar İstanbul'daydı, biz Ankara'daydık. Dolayısıyla hiçbir ilişkimiz yoktu. İrfan Uçar'ın da onlarla olması mümkün değil; çünkü onun da haberi yoktu. İrfan Uçar daha sonra, İstanbul'a gittikten sonra onlarla oldu. Biz Ankara'da, Mamak hapishanesinde kalıyorduk, İrfan Uçar da o zaman bizimleydi ama o zaman İrfan Uçar'ın da haberi yoktu, kimin ne söylediğinden.

Siz daha sonra ortaya çıkacak ayrılıkta Devrimci Yol saflarında yer alacak arkadaşlarla aynı cezaevindesiniz. Sizin cezaevinden çıkış gününüze dek daha sonra ortaya çıkacak ayrılığın ipuçları niteliğinde herhangi bir olay oldu mu? Mahir Çayan'ın görüşleri kapsamında, günlük faaliyetler açısından veya geçmişin değerlendirilmesi bakımından çıktığınızda birlikte olunamayacağına ilişkin ipucu niteliğinde şeyler var mıydı?

Görüşlere bağlı böyle bir şey yoktu asla ama bazı birlikte olamayacağımız arkadaşlar olduğunu düşünüyorduk. Poliste çözülmüş, çok fazla ifade vermiş olan kimi arkadaşlarla ondan sonraki süreçte birlikte olmamamız gerektiğini düşünüyorduk ve böyle bir kısım arkadaşa kötü davrandık. Belki bizim de pedagojik yaklaşımımız olmadığı için, onları nasıl tedavi ederiz, yeniden nasıl devrimci yaparız yerine, aramıza mesafe koymak gibi bir tutu-

mumuz oldu. Ama görüşler açısından böyle bir şey söz konusu değildi. Çıktığımız momentte zaten öyle bir şey ortada yoktu, aylarca beraber olmaya devam ettik, ayrı olmaya yol açabilecek olan, hoşnut kalınmayacak olan bizim söylediğimiz bu Kemalizmle, milli mesele üzerine olan düşünceler vardı. Bir de o zamanki arkadaşların bir kısmının idrak edemeyeceği, bizim sınıfa yapmış olduğumuz vurgunun ağırlığı vardı. Çok iyi hatırlarım, "Şuraya bak ya bizim yurtları toplayıp getirmişler buraya ama çaycıyı getirmemişler. Niye? İşçidir diye" şeklinde şaka yapardım. "Talebeye işçi karışmasın diye bu ayrımı hükümet bile yapmış" diye dalga geçerdim hapishanede. Gerçekten Ankara'da bizden tutuklananlar içerisinde öğrencilerin dışında neredeyse kimse yoktu. Bu bizim için tabii ki sorgulanması gereken bir şeydi ama bunun o zaman yarattığı herhangi bir ayrılık filan yoktu. Bu bir açılım diye düşünüyorduk. Hapishaneden çıktığımız zaman da insanlarla konuşuyorduk. Kimsenin o momentte bunlara karşı çıkabilecek formasyonu da yoktu. "Biz çıktık şimdi gerilla olacağız" diyen kimseyi de görmüyorduk. Hiç kimsede böyle bir cesaret yoktu.

Sizin belki kendi sorgulamalarınız, belki 15-16 Haziran'dan etkilenmeniz, belki geçmişi değerlendirme biçiminde ulaştığınız nokta itibariyle işçi sınıfına ilişkin vurgulamalar eskiye oranla daha bir öne çıkmış oldu. Yusuf Küpeli de daha sonra işçi sınıfı ve TKP çevresiyle ilişkilenince bu arkadaşlar, bundan dolayı sizi onlarla bir bağlantı içerisinde görmüş olabilir mi?

"İşçi" diyeni sağ sapma olarak gören bir mantık varsa, böyle bir teori varsa, buradan bir köprü kurulabilir, doğrudur. Hatırlıyorum, Nasuh'la olan bir tartışmamızda milli mesele üzerine düşüncelerimi anlattığımda, rahmetli Nasuh bana "Sen bu düşüncelerinle memleketi bölersin" demişti. Ben de "Babamızın malını bölmüyoruz, bölünürse de herkes kendi payını alır" diyerek dalga geçmiştim. Bir kesimin bunlardan bahsettiğim zaman hoşlanmadığını görüyordum ama fazla karşı çıkacak argüman da bulamıyorlardı. Çünkü biz epeyce donanımlı hale gelmiştik bu meselelerde. Kemalizmin ne olduğu, Kurtuluş Savaşı'nın nasıl bir Kurtuluş Savaşı olduğu, yedi düvele karşı verilmiş olan bu savaşın(!) altı düvelinin nerede olduğunu çok sorgu-

lamıştık tabii ki. Bir düvel var, Yunanlılarla fena halde kapışmışız ama bu işin esas babası olan mesela İngilizlerle gözünün üstünde kaşın var kavgası bile olmamış. Fransızlarla bir kavga olacak olmuş, Fransızlar topu, tüfeği, tayyareyi hepsini Ankara hükümetine verip çekip gitmişler. Şanlı Antep direnişi, Maraş direnişi falan gibi, öyle müthiş direnişler yok ortada. Çünkü o kadar büyük direniş olsa Fransızlar ellerindeki silahları Ankara'ya verip çekip gitmezler. Müthiş bir anlaşma var. İtalyanlarla tek kurşun yok. Bir tane sarhoş, Antalya'da limanda ateş etmiş, İtalyanlar bize ateş ediliyor diye onu vurmuşlar; Antalya'nın da tek şehidi odur. Bizim kafamız Kurtuluş Savaşı, Kemalizm vs. üzerine değişikliklere uğramıştı ve bunların malzemesi oldukça boldu ve bunlardan haberdar olmayanlara anlatılınca söyleyecek laf bulamıyorlardı.

Milliyetler meselesi ile ilgili yaklaşımlarınız, daha sonraki farklılığın ipucu niteliğindeki başlığı olabilir mi?

En fazla o olabilir ama o da ayrılığa yol açmamıştı. Onda da gene hepimiz beraberiz havasında gidiyordu.

Mahir Çayan'ın mezarı

Bu arada konuşulması gereken önemli bir konu var. Cezaevinde üç yıldan fazla kaldınız ve 1974'te çıktınız. 12 Mart dönemi sona ererken dışarıda başka bir toplumsal, siyasal ortam buldunuz. Dışarı çıktığınızda ilk yaptığınız işlerden biri kayıp olan, bilinmeyen Mahir Çayan'ın mezarını bulmak ve yaptırmak oluyor. Neler hissettiniz?

Öncelikle, 80'deki zulümle karşılaştırıldığı zaman bizim o dönemde cezaevlerinde yaşadıklarımızın hafif kaldığını belirtmeliyim. Tutsaklık insan için her durumda eziyet üreten bir mekanizmadır. Hele Türk ordusunun eline düştüğün zaman, en barışçıl zamanında askerliğini yapan bile işkence görüp geri geliyor; dolayısıyla tutsak olduğun zaman huzur hiç mümkün değil. O huzursuzluğa biz zaten hazırdık. Bize yapılacak olan eziyete, ölümlere bir biçimde devrimciliği seçmiş insanlar olarak hazırdık ama fiilen can yoldaşlarının kaybını yaşamak, hiçbir hapishane eziyeti ile karşılaştırılamaz. Onun insanın yüreğine yüklediği yük ve verdiği acı bir başka türlüdür. Ce-

vahir'in öldürülmesi, Ulaş'ın kurşunlanması, sonra Kızıldere'de arkadaşların –gerçekten 10 can arkadaşımızın, hemen hepsi yakın arkadaşlarımızdı– kurşunlanmaları, yok edilmeleri, ardından yanı başımızdan Deniz'in, Hüseyin'in, Yusuf'un alınıp darağacına götürülmeleri bizim yüreklerimize bugün bile kapanması mümkün olmayan derin acılar açmıştır. Sadece Deniz değil, Yusuf ve Hüseyin de yakın olduğum arkadaşlardandı. Dosttuk, yoldaştık. Ayrı örgütlerdeydik ama birbirimiz için can verecek bir sevginin içimizde olduğunun kanıtı Kızıldere'nin kendisidir. Hapishaneden çıktığımızda, hapishanede geçirdiğimiz ilk yıllarla karşılaştırılamayacak kadar rahat bir ortam söz konusuydu. Ecevit hareketi, o dönemde doğmuş olan tepkiyi kendisine mal ediyordu. İçeriden beri hep aklımızda duran, çıktığımız için değil içerideyken de tek düşündüğümüz, yeniden devrimci hareketin ayakları üzerine dikilmesiydi. İçeride de bunun için bir şeyler yapardık. Tahliye olanlarla yazılar yazıp, bildiğimiz ilişkilere insanları gönderir, onların birbirleri ile kontağa geçmelerini sağlardık. Böyle şeyleri hapishanedeyken de yapıyorduk.

Davamızın Yargıtay'dan bozulup gelmesi sonucu önce İlhami ile ben çıktım. Kaçaroğlu isyandan dolayı içeride kaldı. Üçümüz hiçbir yere bağlanamayan bir davada üç kişi olarak yargılanıyorduk. Kaçaroğlu hapishane isyanından dolayı başka bir ceza almıştı, o içeride kaldı. Çıktığımızda tabii ki aklımız fikrimiz sosyalist hareket yeniden nasıl ayakları üzerine dikilir idi ama bu, uzun vadeli bir görevdi. Bundan çok daha önde gelen, öldürülen arkadaşlarımızı bulmaktı. Bulmak, onların hiç olmazsa kemiklerine sahip çıkmak, anılarını yaşatacak bir mezarlarının olmasını sağlamaktı. Deniz'lerin mezarları biliniyordu. Onlar avukat eşliğinde katledildiler, yine avukat eşliğinde gömüldüler. Dolayısıyla onların mezar yerleri biliniyordu ama Mahir'lerin mezarları yoktu, bilinmiyordu. Biz çıktığımızda dışarıda olan THKO'lu arkadaşlarla bir komite oluşturduk, arkadaşlarımızın mezarlarını bulmak ve yaptırmak için. Tanıdığımız eş-dosttan mezarlar için gerekli olan parayı topladık. O arada Mahir'le Niyazi'nin mezarlarını araştırdık. Mezarlıklar müdürlüğünden arkadaşlarımız defneden işçileri bulduk, onlarla konuştuk. Bu araştırmada herhangi bir engelle karşılaşmadık; artık hava da biraz daha değişmişti. Ben bu araştırmayı yapmak için Mahir Çayan'ın annesinden vekâletname aldım. Vekâletname ile resmi olarak annesinin yerine işlem yapabilecek durumda oldum. Annesi de çok mutlu oldu. O arada amcası ile görüştük, onların da iznini aldık. Mahir'in amcası sosya-

list biriydi, çok dostça karşılamıştı bizi. Bu soruşturmalarımız sonucu kimsesizler mezarlığına gömülmüş olduğunu öğrendik ve o işçileri bulduk. Onlara ayrı ayrı yer gösterterek test de yaptık. Biz bu araştırmayı yapmaya başladığımızda aradan iki yıl geçmişti, biraz daha aradan zaman geçmiş olsaydı yok olabilirdi o mezarlar; çünkü onlar sahipli mezar gibi olmuyor sonra başkasını gömüyorlar üstüne. Çalışan işçiler de kaybolursa filan hiçbir şey bulmak mümkün değil. Bulduk ama nihayetinde. Mahir Çayan o zaman meşhurdu tabii, gösterdiler bize mezarı. Olmasa ne olurdu? Biz vicdani yükümlülüğümüzü yerine getiriyoruz, bütün kemikler aynıdır ama bu özenimiz de vardı. Sahici olmasını istiyorduk, ulaştık da amacımıza. Sonra sahipli mezar aldık. Ruhi Koç'un eniştesi mimardı, o mezarların şeklini çizdi. Çok insan bilmez o mezarların stilize edilmiş bir Anadolu haritası olduğunu. Deniz, Mahir, Yusuf, Hüseyin, Niyazi bunların mezarları da aynıdır. Diğerlerinin mezarları galiba yapılmıştı yahut başka yerlere götürülmüştü. Orada değillerdi. Galiba Ulaş'ın mezarı vardı. Cevahir'in mezarını götürmüşlerdi. Diğer arkadaşları, aileleri alıp başka yerlere götürmüşlerdi. Cihan ve Ömer'inki götürülmüştü. Bunları öğrendik, takip ettik ne olduğunu. Sabo'nun ki Van'a götürülmüştü.

Bu acaba devletin izlemiş olduğu bir politikanın devamı mı? Kendisine muhalif olan, gelecekte tedirgin edici gelişmelere yol açabilecek olan isimlerin mezarlarını kaybetme politikası var devletin.

Bu konuda bir terör estiği, sahip çıkamadıkları ve ailelere haber vermeden gömdüklerini söylediler. Neyse, bulduk mezarları. Demin söylediğim gibi bir komite oluşturmuştuk. Bu komitede ben, Kaçar, İlhamı, Sevim Onursal, Zerrin Alganer, Kor Koçalak, bizim Kızıl Ziya adını şimdi hatırlayamadığım birkaç arkadaş daha vardı. Birçok arkadaş yardım ediyordu. Bu sadece bizim üçümüz için vicdani borç değil, o zamanki çevrede var olan sosyalistler için de yerine getirilmesi gereken bir görevdi. Herkes çok memnundu. Mezarları yaptırdıktan sonra çok kalabalık olmayan küçük bir tören yaptık. Herkes de çok cesaretli değildi tabii. Hava değişmeye başladı ama bir kısım insan, eski anarşistler geldi, gene eski işleri mi yapacak bunlar endişesi de taşıyordu. Yanına gittiğimiz birçok insan "Gelmeseniz iyi olur" diye eski ilişkileri yeniden sürdürmek istemediklerini ifade ediyordu, çok sinirleniyorduk. Ama yürekli, cesur insanlar da vardı. O küçük törenle arkadaşlarımızı ikinci defa toprağa vermiş olduk.

Bu mezarlar 31 Mart ve 6 Mayıs'ta belki çok büyük bir kalabalığı toparlamıyor ama başında anma törenleri düzenleniyor.

Devrimcileri anmak için ille mezarları gerekmiyor. Birçok devrimcinin de nerede olduğunu bilmiyoruz. Mezarlarını bilmediğimiz çok devrimci var ama onları mezarlarını bilmeden de kendi dünyamızda anmaya devam ediyoruz.

Kurtuluş-Dev-Yol ayrılığı nasıl gelişti?

THKP-C'den kalan siyasi kadroların Kurtuluş ve Dev-Yol olarak bölünmesi çok önemliydi ve sosyalist hareketin daha sonraki gelişimini, belki de kaderini etkileyen bir olaydı. 1972'den 1975'e kadar herkes beraber, bu iki buçuk yıllık sürede ipucu niteliğinde çok fazla bir şey de yok. Bu günlük hayat içerisinde örgütsel anlaşmazlıklar mı, kişisel anlaşmazlıklar mı, nasıl beslemiş olabilir de ünlü "ŞEH-DER toplantısında" birdenbire bir bölünme ortaya çıkıverdi?

Bunu tetikleyen kişisel meseleler olmuş. Olmuş dediğim, anlatılır durulur, rivayet edilir ki Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Nasuh Mitap'a küfür etmişmiş. Bu küfrün edilişinin taşıyıcılığını yapan da Ali Alfatlı. Ali Alfatlı –yüz yüze konuştuk bunları– Mustafa Kemal Kaçaroğlu'na Nasuh Mitap'ın kendisi için "Yusuf'çu" dediğini aktarıyor, Kaçar da "Benim için Yusufçu diyene..." deyip okuyor. Bu lafı da Ali Alfatlı gidip Nasuh Mitap'a söylüyor. Onun üzerine Nasuh Mitap da, "Bu insanlarla aramızda zaten ideolojik birlik yok, bir de anamıza, avradımıza küfür edecekler se biz bunlarla bir arada durmayız" kararını veriyor.

Nasuh bu bilgiyi aldıktan sonra Ali Alfatlı ile beraber Oğuzhan'a gidip durumu anlatıyor. *Bitmeyen Yolculuk*[8] adlı kitabında da Oğuzhan "Bunu bir konuşmak lazım arkadaşlarla" deyip üçü beraber bu kez sizinle konuşmaya geliyor. Artık "siz"den kastı, sen misin, İlhami midir, fakat bu konuşma ayrılığı daha da hızlandırıyor onlar açısından.

Bir gün Nasuh Mitap'la Ali Alfatlı geldi bizim eve, sanıyorum sadece ben vardım. Nasuh bana Kaçar'ın kendisine küfür ettiğini anlattı, "Bu durumda bir arada olmamız mümkün değil" dedi. Ben de onun üzerine "Bu olayın

[8] Adnan Bostancıoğlu, *Bitmeyen Yolculuk, Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı*, Ayrıntı Yayınları

'bir arada durmamız mümkün değil'e zıplaması için bir sebep yok ama sana küfür eden ben değilim, İlhami değil, Şaban değil, Kaçaroğlu diyorsun, bunu bir durdurmak lazım. Bir dur bakalım. Kaçaroğlu'nu çağıralım, bu işin muhatabı olabilecek olan diğer insanları çağıralım beraber konuşalım" dedim. Sanıyorum ya ertesi ya ondan sonraki gün ben, Şaban İba, İlhami Aras, Mustafa Kaçaroğlu, Oğuzhan Müftüoğlu, Ali Alfatlı ve Nasuh Mitap bir araya geldik ve bu meseleyi konuştuk. O konuşmamızda da Nasuh Mitap ısrarcı oldu, "Bizim aramızda zaten ideolojik birlik yok, bir de böyle kişisel ilişkileri zedeleyen tutumlar olduktan sonra bir arada duramayız" dediğini hatırlıyorum. İdeolojik birliğimiz zaten yok, kişisel güven, dostluk ilişkileri yerine de sadece gerilim varsa bir arada durulmaz; doğru ama tabii bunu söyleyebilmek için o ana kadar ortada bir şey yoktu. Yani bizim aramızda ideolojik birlik yok, güven ilişkilerinin de sürmesine imkân verecek ortam yok, denebilecek bir durum yoktu.

Nasuh diğerlerinin adına da mı konuşuyor yoksa kendi adına mı?

Nasuh kendi adına konuşuyor. Ben bu meselenin beni bağlamadığını söyledim, Kaçar sana küfür etmişse bu Kaçar'ın meselesidir; küfür ettiyse "bu terbiyesiz bir tutumdur, özür dile derim" dedim. Benim tavrım bu oldu. İlhami de, Şaban da aynısını söyledi. Oğuzhan'ın tam ne söylediğini hatırlamıyorum ama Nasuh'un bu söylediğine hak vermedi. Çünkü Oğuzhan'la beraber o sırada oturup bize zemin olacak olan bir platform yazısı hazırlıyorduk ve Oğuzhan'ın o an vazgeçtiğine dair bir ifadesi olmadı. O zaman Cephecilerin henüz bir ayrılığı yok. Her yerdeki Cepheciler de bizi gelip buluyorlar zaten. Biz, özellikle üçümüz, Kaçar, ben, İlhami bir "koordinasyon merkezi" gibi görev görüyoruz o sırada. İnsanlar aradığı zaman geliyor, bizi buluyor. Biz de ne yapmak istediğimiz konusunda diğer arkadaşlarla konuştuklarımızı aktarıyoruz ama tabii bunu bir ileri adıma ulaştırmaya da çalışıyoruz. Bir tartışma zemini olacak, başkalarını da üzerine davet edebileceğimiz ve bize ve genel olarak sosyalist hareketin bütününe yeniden yapılanma imkânını verecek olan bir zemin oluşturma çalışması yapıyoruz. Oğuzhan da bunda mutabıktı. Dolayısıyla Nasuh'un bu söylediğiyle böyle bir kopmanın olabileceğini hiç düşünmedim ben. Sonra bu iş, etrafa değişik biçimlerde yayıldı ve bu meseleyi, o anda birlikte davrandığımız esas olarak Ankara'da olan, herkesle birlikte konuşmak üzere bir toplantı yapalım dedik.

Dediğin toplantı, ŞEH-DER toplantısı odur. O yaptığımız toplantıda ben konuştum. Nasuh'un tavrının bizim tarafımızdan kabul edilemez olduğunu, bunun ayrı olmak için bir sebep olamayacağını, ayrılmanın belli görüşler üzerinde, birliğin de belli görüşler üzerinde olması gerektiğini, hepimizin THKP'den gelmek dolayısıyla bir ortak zeminimizin olduğunu, bu zemin konusunda hep birlikte ne diyoruz, bunları ortaya koymadan ne bir birlik ne de ayrılık olabileceğini anlattım. Nasuh, onun üzerine "Biz Mahir Çayan'ın dediklerine a'dan z'ye katılıyoruz. Bu arkadaşlar inkâr ediyorlar" dedi. Aynen böyle söyledi. O arada bizim gençlik içinden çekip başka alanlarda gizli örgütlenmelerde görevlendirdiğimiz insanlar vardı. Bir sonraki konuşmasında da bunları anlatmaya başladı; birlikte kararlaştırdığımız için, biliyordu çünkü. Ama buraya gelmeden önce, ben anlattıklarıma tanıklık etmesi için "Oğuzhan Müftüoğlu buradadır, bu anlattıklarımı Oğuzhan Müftüoğlu size aynen aktaracaktır" dedim.

Ayakta duran Oğuzhan Müftüoğlu muydu?

Anılarında "Kapının önünde duruyordum" demiş. Kapının yanında değildi, salonun içerisinde sağ tarafta duvarın dibinde bir yerdeydi, ben de iyi hatırlıyorum. Oğuzhan lafı aldığında Nasuh'a döndü "Savunuyorsan kalkar yaparsın" dedi, aynen böyle söyledi. "Mahir'in dediklerini a'dan z'ye savunuyorsan kalkar yaparsın" dedi. Tabii birçok şey insanın hafızasından siliniyor.

ŞEH-DER toplantısından niçin çıktık?

Oğuzhan Müftüoğlu yine o kitabında bu anlatılan durumu farklı anımsıyor, dolayısıyla anılarında farklı ifadelendiriyor. O, bu toplantının esas olarak senin tarafından kendisine iletildiğini, kariyerist olarak nitelediğin Nasuh'u atmak üzere bir toplantıdan söz ediyorsun ve o toplantıdan dışarıya çıkıyorsunuz, arkasından diğer bir arkadaşının anısında da yine arkanızdan birileri gelip çıkmayın filan diyor...

Öyle değil olay. Toplantıdan niçin çıktık? Nasuh Mitap, Oğuzhan'ın bu konuşmasından sonra bizi suçlamak için "Bu arkadaşlar zaten acayip bir takım işler yapıyorlar. Gençlikten bir sürü adamı çektiler. Onları ne yapıyorlar? Ne ettiler onları, bir hesabını versinler bakalım" dedi. Biz de gençlikten kimi insanları çekip işçi sınıfı çalışmasına gönderiyorduk ve bir kısım insanı

da askeri örgütlenme çerçevesine çekiyorduk. Böyle bir takım şeyler yapıyorduk. Laf buraya gelince ben, "Bir dakika, bu arkadaş provokatif şeyler konuşmaya başladı, bizim böyle şeyler yaptığımız yok, gençlikten çekmiş olduğumuz arkadaşlar görüşlerimize uygun biçimde işçi sınıfı içerisinde çalışmaya gönderilmişlerdir, şurda şurda şurdadırlar. Arkadaş pis şeyler ima ediyor, böyle konuşmaya devam edersek buranın tadı kaçar. Biz böyle konuşmuyoruz, ben böyle konuşmalarda yokum ve çıkıyorum" dedim ve çıktım gittim. Çünkü biliyorum ki böyle konuşmalar devam ettiği zaman, bir müddet sonra silahlar da çekilir. Dün arkadaş olanlar birbirlerinin kafasını gözünü kırmaya başlar. "Bundan sonraki bu tür konuşmalarda ben yokum" dedim, toplantıyı terk ettim. Nasuh'u atmaktı, şunu yapmaktı, bunu yapmaktı, hiç orada bunun lafı geçmedi; Nasuh'u atmak düşüncesi de hiç söz konusu olmadı. Çünkü Nasuh benim sevmediğim, güvenmediğim bir adam değildi. O anda orada yanlış bir şeyler savunuyordu, ben ikna edilebileceğini düşünmüyordum. Daha sonra Şaban İba ile birlikte ne yapacağız diye konuşmak üzere Oğuzhan Müftüoğlu'nun evine gittik. Oğuzhan'ın o tartışmamız içerisinde de Nasuh'a hak verdiği filan yoktu; "Zırvalıyor Nasuh" filan demişti. "Nereden çıktı Mahir'in dediklerinin hepsini savunmak" diye bunlara tepkisini göstermişti. Nihayetinde Oğuzhan bana, "Ya bilmiyorum Mahir ben de ne yapacağız. İlişkileri sen ayarla" dedi. Ben, "Elimden geleni yapmaya çalışacağım. Bu işin böyle kopup gitmesine, başkalarıyla bir araya gelmek isterken beraber olduklarımızla kopup gitmeye razı değilim" dedim. "Tamam, sen ayarla ilişkileri" dedi.

Uzun zaman, bu ayrılığın ayrılık olarak tanınmaması gerektiğini anlatmaya çalıştım. Çeşitli arkadaşlarla görüştüm. "Bu ayrılık ciddi değildir. Kaçar'la Nasuh arasındaki itişmenin üzerine ayrılık kurulamaz, biz söyleyeceklerimiz hâlâ tartışmış, konuşmuş değiliz. Kim ne söylüyor belli değildir. 'Mahir'e katılıyorum/katılmıyorum' gibi klişe ifadelerle ayrılık olmaz" diye uzun zaman savundum; ama bu savunmalar hiçbir işe yaramadı. Tamam, tabii ki çeşitli yerlerde toplantılar, konuşmalar oldu, bunlar insanların belli bir tutum almasına sebep oldu, "onlar ve bizler" biçimine döndü. Çünkü kılıcı sağlam vurmuştu Nasuh; "Mahir'in görüşlerine katılanlar ve katılmayanlar" diye. Biz de katılıyoruz canım, mesele yok desek riyakârlık olurdu. Katılmıyoruz desek izah etmek yahut hangi ölçüde katılıyorsun, oturup tartışabilmek gerekiyor ama o arkadaşlar, böyle bir tartışmanın olmasından korkunç derecede sakındılar. Bu tartışmaların onların gündemini değiştire-

ceğini bildikleri için, tartışmaların olmasına izin vermeyecek tutum içerisinde oldular ve zaten o gerilimler kavga, dövüşlere hemen yol açtı. Birilerinin tartışma olmasın diye bilinçli olarak provoke ettiği kanaatindeyim. Tartışma olmasın, bunlar birbirlerine laf değil yumruk atsınlar diye, birilerinin özel gayret içerisinde olduğunu düşünüyorum. En azından şahsi düşüncelerimi çok iyi hatırlıyorum. Bizim söyleyecek çok lafımız vardı. Dolayısıyla söyleyecek çok lafı olanın kavga-dövüş istemesi gibi bir şey düşünülemez. Gene kendi pratiğimi hatırlıyorum, gittiğim her yerde kavga çıkacağını hissettiğim anda, dezavantaj yaratacak olsa bile toplantıyı terk ediyordum. ŞEHDER'de de öyle yaptım zaten gerilim arttı, kavga çıkabilir endişesine düştüğüm anda, dezavantajlı olmasına rağmen toplantıyı arkadaşlarla birlikte terk ettim. Belki orada kalıp tartışmayı sürdürüp, kavga çıkacaksa da çıksın demek, politik olarak akıllıca olabilirdi. Belki oradaki çoğunluğu tarafımıza alma imkânını verebilirdi ama benim sosyalizm anlayışıma hiç uymayan bir şeydi bu. O zaman bugünkü kadar demokrat değildim ama eski arkadaşıma elimi kaldıramayacak kadar da arkadaş canlısı, hümanisttim ve orada bu bana politik dezavantaj getirse bile "Ben bu oyunu oynamam" diyecek bir yaklaşımım vardı. Hepimiz öyle mi davrandık? Birçoğumuz öyle davrandı. Başka yerlerde de örneklerini görmüşsündür. Doğan Fırtına'nın "Ben devrimcinin katili olacağıma o devrimci benim katilim olsun; ben devrimci katili olarak yaşayamam" lafını hatırlarım. Bu da aynı iplikten dokunmuş olduğumuzun iyi örneklerinden biridir. Doğan'ın bu lafını, "Devrimcilerin insanlık anlayışı budur" diye herkese telgrafla yaymıştım. Bunlar anlık olarak kaybettirici olsa da ideolojide sağlıklı bir oryantasyon geliştirmek için çok önemli tutumlardır.

Bu toplantıya katılan arkadaşlardan anımsayabildiğin, daha sonra yol arkadaşlığı yapmış olduğun kimler vardı?

Cezaevinde beraber kaldığımız insanlardan mesela Doğan Fırtına vardı, hatırlıyorum. Fahri, Ömer vardı. Şaban da vardı zannediyorum. Beraber olmadığımız diğer insanlar da vardı tabii. Ali Alfatlı, Tayfun Mater, Ali Başpınar vardı, daha sonra gençlik hareketinin önünde olmuş olan birçok insan vardı. Tek tek isimleri hemen aklıma gelmedi ama düşünsem hepsini bulurum. O zaman Ankara'da faaliyet sürdürdüğümüz insanların hemen hepsi

oradaydı. 40 civarında insan vardı. Bir salon, kenarları dahil olmak üzere doluydu. ŞEH-DER'in genişçe bir salonu vardı.

Bu süreç yaşanırken aynı zamanda Ankara ve İstanbul'da giderek yükselen bir gençlik hareketi ortaya çıktı. ADYÖD daha sonra AYÖD, İYÖKD ve İYÖD gibi gençlik örgütlenmeleri boy vermeye başladı. Bu tartışma ve çatışmalar önce oralara sıçradı ve bir müddet sonra Kurtuluş ve Dev-Yol gibi iki örgüt ortaya çıktı.

İşte bu toplantıdan bir hafta kadar sonra kötü bir toplantı oldu, ben yoktum. Ben bir tarafa gitmiştim. Yine benzer bir cemaat Siyasal'da bir araya gelmiş, Nasuh, Kaçar, İlhami, ŞEH-DER toplantısına katılan arkadaşların önemli bir kısmı var ve orada kavga çıkıyor. Ondan sonra, Oğuzhan'ın bana söylemiş olduğu "ilişkileri ayarla" meselesinde artık ayarlanacak hiçbir şey de kalmadı. Artık birlikte iş yapmak bir yana, insanlar birbirleriyle konuşamayacak hale gelmişlerdi

Cezaevinde bulunduğunuz dönemde Kızıldere'de trajik bir katliam gerçekleşti ve THKP-C önemli kadrolarını kaybetti. Deniz'lerin idamını engellemek için girişilen eylem aslında THKP-C ve THKO ortak eylemi sayılabilir çünkü Deniz'ler'in arkadaşları da bu eylemin içerisindeydiler. İki örgütün bir bakıma kader ortaklığı sayılabilecek bu eylemleri daha sonra birleşebileceklerine ilişkin umutlar yeşertmişti. Hatta Deniz Gezmiş'in böyle bir eğilimi olduğu, bu konuda arkadaşlarına vasiyeti olduğu söylenirdi. Böyle bir gerçeklik var mı? Deniz'le cezaevinde karşılaştın mı?

Cezaevinde geçirdiğimiz yıllar içerisinde, daha önceki zamana ait düşüncelerde de ciddi değişiklikler cereyan etti tabii ki. Daha önce THKO ve biz çok ayrıydık ama orada yeniden bir yan yana geliş süreci oldu. TİP'liler, THKO'lular, Cepheciler çok ayrıydık ama orada aramızda başka diyaloglar gelişti. Eski kötü ilişkilerimizin devam ettiği tek ekip, Beyaz Aydınlıkçılardı. Doğu Perinçek'in ekibi. Onlarla kötü olan ilişkilerimiz hapishanede de kötü olmaya devam etti. Çünkü biz onların davranışlarını çok çirkin bulurduk o zaman da. Hapishanedeki davranışları bizim için aynı çirkinlikle devam etti. Geneldeki yumuşamamız onlara karşı yumuşama haline dönüşmedi, tam

tersine daha yakına geldiğimiz için zıtlıklar daha da arttı diyebilirim. Ama mesela TİP'lilere eskiden "ilkel oportlar" (oportünistin kısaltması) filan derdik; bugün asla onaylamayacağım, şiddete yönelik davranışlarımız da olmuştur onlara karşı. Buna rağmen yeniden farklı ve geleceği birlikte oluşturmaya yönelik düşünceler ortaya çıkmıştı. Yani onların da en azından bir kısmının, yeni dönemde oluşacak olan yapılanmada yer alabileceğini düşünüyorduk. Eski yapıların hepsi çökmüştü. Türkiye İşçi Partisi zaten kendi kendini çökertmişti, THKO ve THKP devlet tarafından çökertildi, sonradan gelişmiş olan İbrahim Kaypakkaya'nın hareketi de Kaypakkaya'nın ölümü ile birlikte yok olma noktasına geldi. Herkes durumu devam ettirme niyetinde değildi elbette; çıktıktan sonra birçok insan devrimci mücadeleyi bırakacaktı. Ama çıktıktan sonra ya da orada yaşadığı zaman içerisinde "Ne yapabiliriz?" diye düşünen insanlarda bir yeniden yapılanma düşüncesi vardı. Bu düşünce Deniz'lerde de vardı elbette. Aynı hapishanedeydik, tabii ki sık bir araya geldiğimiz oluyordu. Sohbetlerimiz oluyordu ve Deniz'ler asılmadan kısa bir süre önce, idare bütün hapishane ile görüşmelerine izin verdi.

Deniz Gezmiş'in vasiyeti

İdarenin bu tutumu idamların gerçekleştirileceğini düşünmenize yol açtı mı?

İnanmak istemiyorduk ama artık yapılan şeyler sonuna gelmişti. Meclis'e gelmiş, İsmet Paşa'nın bir itirazı olmuştu; onun bir geciktirmesi oldu; sonra artık yapılabilecek bir şey kalmadı. Gene de yapılabilecek bir şeyler vardır deniliyordu; avukatlardan öyle haberler geliyordu bize. Ama Deniz bizle görüşmeye geldiğinde, benim yatağa oturduk, Kaçar da orada yaslanmış sohbet ediyordu; çok fenama giden bir laf söyledi orada Deniz, "Biz gidiciyiz oğlum, bakmayın" dedi. "Nereye gidiyonuz, dur hele ya" diye Kaçar da aynı türden bir müdahalede bulundu ama o laf bıçak gibi saplanmıştı. O sohbetimiz içerisinde vasiyet diyemeyeceğim, tabii ki vasiyet ancak onun kendi yazılı, çizili ifadeleriyle mümkün olabilir ama Deniz'in, "Sancak yerde kalmasın ha Mahir" dediğini hatırlıyorum. Bu, bizim ilişkilerimiz burada

artık iç içeleşti, taktik, stratejik ayrılıkların çok büyük bir anlamı kalmadı lafları arasında edilmiş bir laftı. Bir de dostluk, arkadaşlık ilişkilerimizin yakınlığı, bunları çok daha rahat konuşabilme imkânı veriyordu. Maltepe Cezaevinden birlikte kaçıştan beri bu iş bağlanmıştır artık, THKO ile THKP arasında bu dayanışma ilişkisi artık bundan sonrasında ortak bir örgüt ilişkisine dönüşür; o konuşmamızdan, bende kalmış olan izlenim buydu.

Ama THKO'cuların önemli bir kısmının Maoculuğa yönelmeleri dolayısıyla sonrası hiç öyle yürümediği için bu laflar konuşulmadı. Ancak bu izlenim o kadar kuvvetliydi ki; biz çıktığımızda hemen Teslim Töre'yi aradık. Onlardan dışarıda sağ kalmış olan, ismini bildiğimiz insanlardan biri Teslim Töre'ydi. Antep civarında, köylerde kaçak yaşıyordu; o zaman İlhami gidip onu bulmuştu. Bulunduğu köyde görüşmüş ve çok iyi izlenimlerle geri gelmişti. Ondan sonraki zamanlarda da biz, Mihri Abi'nin grubuyla birlikte blok halinde davrandık ama bir türlü birleşmek nasip olmadı.

Bu birliğin THKO ile gerçekleşmesinin önündeki en önemli engelleyici faktör, THKO'dan kalan kesimin büyük kısmının Maocu olmasıdır. Birden onlar Maocu oldu ve Teslim'in etkilediği grup azınlığa düştü. Ama tabii azınlığa düştü meselesini, aramızdaki ilişkinin birliğe doğru gitmesini engelledi anlamında söylemiyorum. Ama onların birlik işlerini konuşmasının önüne bir duvar olarak yükseldi. Kendi dertleriyle uğraşmak zorunda kaldılar. Sonra o çatışmanın içerisinde Teslim de Sovyetçiliğe doğru savruldu ve bu durum, bizim aramızda bu ilişkinin soğumasına yol açtı. Sonuçta birleşmeyi düşündüğümüz THKO'nun önemli bir kısmı Maocu olmuştu ve o hatla bizim bir alakamız yoktu. Onlara reaksiyon olarak Sovyetçi olanlara da aynı ölçüde karşıydık. "Orta yolcu" der bize millet ama biz, gerçekten yaratıcı bir Marksizm çerçevesi kurmak düşüncesindeydik. Dolayısıyla o zaman Kim İl Sung'dan bir laf kapmıştık: "Biz orta yolcu değiliz, bizim ortada durmak gibi bir tespitimiz yoktur, bizim sağımızda ve solumuzda oturanlar var". Yani biz doğru hattı temsil ediyoruz etrafımızda ise sağ ve sol sapmalar var göndermesiydi bu.

Hapishanedeki diğer örgütlerle olan iyi ilişkilerimiz bizi şu noktaya getirmişti: "Türkiye'de bir şey yapacağımız zaman artık bunu tek başımıza, THKP'den kalanlar olarak asla yapmamalıyız, mutlaka ve mutlaka sosyalist mücadelenin bundan önceki döneminde sağlıklı kalmış olan herkesi bir

araya getirmeliyiz ki, bir daha geçmişte yaşamış olduğumuz gereksiz bölünmeler yaşanmasın." Biz bunda sabittik. Hele THKO ile THKP'nin kaderlerinin, Kızıldere'de bu kadar aynı noktaya sürüklenmiş olması, bizim için daha önce olan ayrılığı daha da anlamsızlaştırıyordu. Madem bu kadar yakın olabilecektik, madem birbiri için ölebilecek kadar yakın duygular taşıyorduk, niçin biz o zaman bunu daha iyi bir koordinasyona ulaştırmadık? Bir kısmı şehir gerillası yaparken öbür kısmı da kır gerillası yapabilirdi; bu kadar basit olabilirdi. Bu niçin bizim için o kadar büyük ayrılığa sebep oldu? O zaman ciddi ayrılıktı bu. Bizim ayrı düştüğümüz zamanda ciddi ayrılıktı ama tarih, o ayrılığı pratikte sıfıra icra ederek tecelli etti.

Tutumuza yön veren bu ve buna eşlik eden başka düşünceler de vardı elbette: mesela sınıf konusu. Sınıfla tek tük, daha doğrusu emekçi sınıflarla çeşitli ilişkilerimiz vardı. Küçük üretici ile küçük burjuvazi ile proletaryanın değişik kesimleri ile bir takım ilişkilerimiz vardı ama bizim örgüt yapımız içerisinde bunun ifadesini, mesela yakalananlar arasında, görmek mümkün değildi. Gördüğümüz, öğrenci kökenden gelen insanların bu işin sadece önünde olduğu ve sınıftan gelen kadronun hemen hemen hiç olmadığıydı. Bu da adım atarken sınıf kökeni konusunda, geçmişe göre çok daha kararlı davranmamız gerektiğine dair, kesin bir düşünce oluşmuştu kafamızda. Bu bizim daha sonraki davranışımıza yön veren iki temel noktaydı. Bir üçüncü nokta da; artık geçmiş dönemden önder diyebildiğimiz türden hiç insan kalmamıştı aramızda; hep eşitler kalmıştı. Bu kalan eşitlerin nasıl önderlik edeceği konusunda "kolektif önderlik" diye bir kavrama sarıldık. Tek tek herhangi birinin öne geçip önder olması yerine -yani bir Mahir Çayan ya da yeni bir Deniz Gezmiş yahut Behice Boran gibi bir liderlik arkasından yürümek yerine- bunu aşan, Marksizm'e de daha uygun olduğunu düşündüğümüz ve bizim konumumuza da çözüm getiren "kolektif önderlik" kavramına sarıldık. Bu da bizim daha sonraki davranışlarımıza çok yön verdi diye düşünüyorum.

Bölünme sadece Dev-Yol'la Kurtuluş arasında var sayılıyor ama Acilciler, MLSP, HDÖ, Halkın Yolu gibi örgütlenmeler de hatırlanacak olursa THKP-C gerçekten atomize oldu, beş-altı tane örgüt çıkmış oldu. Bu arada 74'den itibaren eskinin yol açmış olduğu kanaldan ilerleyen bir kitle hareketliliği baş gösterdi, özellikle öğrenci gençlik içerisinde. Bir koordi-

nasyon merkezi gibi çalışan Mahir Sayın, İlhami Aras ve Mustafa Kaçaroğlu'nun yanı sıra Nasuh Mitap ve Oğuzhan Müftüoğlu ile birlikte toplantı ve tartışmalar yaparak bu kitlesellikle ilişkilenmeye mi çalışıyorsunuz?

Buna Şaban İba, İsmet Öztürk gibi arkadaşlar ve ayrıca hapishaneden eklenenler de vardı; Ziya Yılmaz ekleniyordu, Ertuğrul Kürkçü, Maocu oluncaya kadar Necmi Demir, İlkay Demir ekleniyordu. Sadece o üç kişi kendi kendine bir şey yapmıyordu.

THKP-C'den geriye kalanlar

Dev-Genç Merkez Yürütme Kurulu'ndan iki üye var; Oğuzhan Müftüoğlu ve Şaban İba, yine daha sonra önemli kadrolar haline gelen Dev-Genç yöneticileri var. Arkasından THKP-C Genel Komite'den İlhami Aras var. İlk etapta bunların harekete geçmesi, yol açıcı bir rol oynadı mı?

İçeride Ziya Yılmaz var, Ertuğrul Kürkçü var, Necmi, İlkay var ve her hafta ziyaretlerine gidiyorduk, Niğde'de yatıyorlardı. Biz çıktıktan kısa bir zaman sonra onlar da Niğde'ye getirilmişlerdi; onlarla görüşebilmemiz mümkündü. Fikirlerini alıyorduk ve Ziya'nın söylediklerini çok önemsiyorduk. Çünkü bizim için THKP mirası önemliydi. THKP'nin de fikren ve bedenen canlı kalmış en önemli kişisiydi Ziya bizim için. Diğer kalanlar arasında ruhsal sıkıntı içine girenler bile vardı. İstanbul'da psikolojik durumları alt üst olan arkadaşlar oldu. Bazılarıyla mesela Münir Aktolga ile konuşacak hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Yusuf Küpeli ile konuşacak hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Onlarla konuşmuyorduk. Niğde hapishanesine ziyarete gittiğimizde Münir Aktolga ile konuşmazdım; selam bile vermek içimden gelmezdi.

Şimdi siz geçmişten gelen statülerinize binaen bir koordinasyon merkezi gibi davranarak öncelikle "cephecileri" toparlamaya çalışıyorsunuz. Ancak Dev-Genç'in ve THKP-C'nin öncelikle üniversitelerde olmak üzere çok sayıda kadro ve sempatizanı vardı o günlerde. Bu kadrolardan "koordinasyon"un onayını almak, bu faaliyetleri sürdürürken onların

rızasını arkanızda hissederek ilerlemek gibi bir anlayışınız oldu mu?

Birincisi, daha önce yanıtladığım gibi davranışımızı belirleyen üç temel faktör vardı. Bu üç temel faktör bizim ayrı bir örgüt kurmamızın önünde ciddi bir mantıksal engel oluşturmaktaydı. O dönemde biz, hiçbir şekilde kendi başımıza örgüt kurma düşüncesinde değildik. Tamamen doğal ilişkiler içerisinde ve rıza arayarak, kopmuş ilişkileri yeniden kurmaya çalışıyorduk. Çünkü bir takım insanlar rıza vermese kendi kendimize üç kişiye koordinatörlük görevi vermemiz de mümkün olmazdı, kimse aldırmazdı. Ama biz hapishaneden çıkıp geldiğimizde, herkesin polis-hapishane tutumunu izlemiş olan insanlar kendi kendilerine gelip bizimle birlikte yürüyeceklerini söylediler zaten. Bu nedenle biz doğal koordinasyon merkezi haline geldik; ama biz onlara "Şu anda örgüt filan kurmayacağız", diye anlattık. Ne var? Gençlik hareketi var. Tamam, gençlik hareketi kendi içerisinde gençlik yönetimini kursun, kendi demokrasisini işletsin. Ne yapacağız? Sınıfla bir ilişkimiz olacak, bunu geliştireceğiz. O alanlarda kalan insanlarımız varsa, bağlantılarımız varsa onlara böyle bir oryantasyon vermeye çalıştık. Onun dışında, bu tür insanları toplayıp bir örgütsel yapı oluşturmak ve o örgüt yapısını belli bir tüzüğe bağlamak gibi bir düşünceden uzaktık.

Ama bir işbölümü yapabilmişsiniz. Siz kendinizi işçilere ve sendikalara ayırırken, Nasuh Mitap'ın gençlikle ilgilenmesi konusunda bir mutabakatınız olmuş. Ayrıca sana ve Oğuzhan'a bir ortak deklarasyon metninin hazırlanması konusunda görev verilmiş. Dolayısıyla işlevsiz bir durum söz konusu değil gibi. Nispi bir gevşeklik olsa da kendi arasında yaptırım gücü olan bir mekanizma değil mi bu?

Yaptırım gücü olan bir mekanizma değil aslında. İnsanların kendi kendilerine "Tamam ben bu adamın lafını dinlerim" diye verdikleri karardan doğan bir yetkililik vardı. Kimseye örgütsel hiyerarşi ya da tüzük dolayısıyla bir şey yaptırabilme gücü söz konusu değildi. Mesela diyelim İlhami, Kaçar, ben biz üç kişiydik, bu üç kişinin arasındaki ilişkide -beraber yakalandık, davamız aynıydı, hapishanede duruşumuzda ortaklıklar olsa da -bir örgütsel hiyerarşi kalmamıştı artık. Sadece geçmişe bir hürmet vardı ama örgüt, tüzük şu, bu filan gibi hiçbir şey kalmamıştı. Tek tek bireyler haline gelmiş-

tik ama bunun, hapishanede oluşturulan mantık birliğinin ürettiği görünür bir eksen gibi özelliği vardı. En fazla laf eden, en fazla perspektif sahibi olan bu üç kişiydi ve diğer insanlar da doğal olarak onların oluşturmuş olduğu, örgütsüz, gevşek ilişkilere dayalı toparlanmayı topluca benimsiyorlardı.

Mesela, hiç genişletilmiş toplantı yaptınız mı? İçinde daha sonra Acilcileri, Militan Gençlik grubunu, Dev-Yol'un ve Kurtuluş'un kadrolarını en azından bir veya iki kez bir araya getirerek...

Zaman zaman 5-6 kişi, 7-8 kişi, 10 kişi, değişik yerlerden gelen insanlarla toplantılar, görüşmeler oluyordu. İstanbul'da arkadaşlar vardı, Ömer Güven, Necati Sağıroğlu –hapishaneden daha sonra çıktı geldi, Halkın Yolu'nu oluşturdular– ve Ülkü Ahmet vardı. Bunlarla tabii ki, zaman zaman bir araya gelip tartışıyorduk, ne yapacağız diye. Ama bunlar bir örgütün tartışmaları değildi. Bunlar bir perspektifi kabul ettiğini söyleyen bir topluluk olsa da tüzüğü, hiyerarşisi şusu, busu yoktu. Hiyerarşiye en fazla benzeyen şey, geçmişteki pozisyonlara hürmetti ama onun da tarif edilmiş bir şekli yoktu. Biz üstteyiz birisi altımızda, öbürü sağımızda gibi böyle bir ilişki söz konusu değildi. İnsanların kendi akıllarından verdikleri değere göre söyleneni yapıp yapmamak konusunda bir tercih vardı. O zamanki insanların dağınıklığı nedeniyle üç kişinin, yani üçümüzün yan yana duruyor olmamız, başkalarına da güven veriyordu. Bir arada durmanın mümkün olduğu ve bunun gelişebileceği görünüyordu. Diğer herkesin birbiri ile kopmuş ilişkileri vardı.

Görünen o ki sadece bazı insanlara güven veriyormuş, bazıları için de farklı çağrışımlar yapıyormuş.

Başlangıçta bunu dillendiren kimse yoktu. Bizim hapishaneden beri ortaya koyduğumuz savlarımıza itiraz edilmezken, sonradan bariz olarak ortaya çıktığı veçhile kimi konular rahatsızlık konusuymuş; ama bunlar hiçbir zaman dillendirilmedi. Kürt meselesindeki, Kemalizm meselesindeki, sınıf meselesindeki bizim yaklaşımlarımıza, solun birliği konusundaki, yani kalan tüm canlı unsurları bir araya getirme konusundaki düşüncelerimize itirazı olan kimse yoktu ya da bize yansımıyordu. O zaman düşüncelerimiz o çevreyi oluşturan insanlar içerisinde kabul görüyordu ve senin söylediğin

tür bir şey, bizimle ilişki sürdüren çevrenin ne söylediğine dair yazı ortaya çıktıktan sonra, onun üzerine inşa edilecekti.

Ne diyoruz? Birçok mesele var; birlik, sınıf, milli mesele, Kemalizm, mücadele tarzı, geçmişin değerlendirilmesi, örgüt anlayışı gibi birçok mesele var. Bütün bunların hepsinin bir yazıya dökülmesi gerekiyordu. Bunun için de zaten bu çevre, Oğuzhan Müftüoğlu ile benim böyle bir platformu hazırlamamız için bizi görevlendirdi. "Siz oturun bu işi bir taslak çerçeveye ulaştırın, ondan sonra bu taslak önce kendi içimizde tartışılsın, ondan sonra da kamuoyuna açık hale gelsin. Bu bizim manifestomuz olsun. Bu doğrultuya girelim" dendi. Bunu yapmadan herkesi bir toplantıya çağırmak, bize de uygun gelmiyordu ama bunu yaparken zaten ayrılık oldu.

"Oğuzhan Müftüoğlu ile bana görev verildi"

Daha önce Oğuzhan'ın durumunu izah ederken, cezaevinde Kürt meselesi ve diğer konulardaki araştırmalarınız, tartışmalarınız sırasında Oğuzhan'ın itiraz etmediğini, genel olarak "yaklaşımlarınıza katılmıyorum" gibi ağzından bir cümle çıkmadığını, tam tersine benimsiyormuş gibi durduğunu söylemiştin. Dolayısıyla birlikte hazırlayacağınız metin o tartışmaları ve görüşleri mi içerecekti? Yani Kürt meselesi ve diğer konulardaki görüşlerinizi... Bu arada hiç Oğuzhan'la ön görüşme yaparak, ön başlıklar saptama durumu oldu mu? Oğuz-han Müftüoğlu ile hazırlayacağınız metin gelecekte Dev-Yol ile Kurtuluş'u farklılaştıran başlıkları da –sözgelimi Kürt Meselesi– kapsıyor muydu?

Bunları hapishanedeyken de konuştuk. Nasıl yapacağımız konusunda kafa kafaya verip, daha sistemli çalışmalarımız sürdü. Hapishanede Oğuzhan'la günlük olarak çok yakın ilişki içerisindeydik ve çıktıktan sonra da gene ilişkimizin yakınlığı Oğuzhan'la diğerlerinden farklı olarak devam ediyordu. Diğer arkadaşlardan bazılarının "Siz ikiniz ayrı bir şeyler mi yapıyorsunuz acaba?" endişesini uyandıracak kadar yakındık. Böyle bir şey hiç yoktu tabii ki ama o yakınlık, sanki ikimizin daha ayrı bir yoldan yürüdüğümüz gibi bir endişe yarattığı ifade edildi bazı arkadaşlar tarafından; ama böyle bir şey yoktu. Bu da hem Oğuzhan hem benim tarafımdan, "Tamam, böyle yakın bir ilişki aramızda var ama bu hapishaneden beri var biliyorsunuz ve şimdi de bundan farklı bir ilişki sürmüyor. Aynı şeydir. Önemli olan ne savunduğumuzdur, bu savunduklarımız da ortadadır" diye dillendirilmişti.

Önümüzde duran meseleleri her gün tartışıyorduk. Üzerinde çalıştığımız metnin çerçevesi de bizim "Yol Ayrımı" diye yazdığımız yazıda çıkan çerçeveydi. Devrimci Yol olan ekiple ayrılıktan sonra ben, İlhami, İsmet, Şaban –Ali de var mıydı bilemiyorum– oturduk konuştuk. "Artık bu iş uzadı; o zaman biz düşündüklerimizi dillendirelim. Ne yapalım, nasıl yapalımı anlatacak bir manifestoyu yazıp, çıkaralım" dedik. Kalanların ne yazılacağı konusunda bir fikir birliği vardı ve benim yazmamı istediler. Birkaç gün içerisinde "Yol Ayrımı" yazısını yazdım getirdim. Oturup yeniden uzun araştırmalar filan falan yapmam gerekmedi çünkü o zamana kadar bir kurgu gelişmişti kafamda. O yazıda anlatmış olduğumuz şeyler daha önceki araştırmalarımız ve tartışmalarımız sayesinde bir ortaklık zemini haline gelmişti. Ben o zaman Oğuzhan'ın da, Nasuh'un da herhangi bir itirazı olduğunu bilmiyordum. O itirazları sonradan duyduk. Sınıf meselesi, Kemalizm, milli mesele konusundaki itirazları da biz sonradan duyduk. Hatta Mahir Çayan'ın söylediklerinin hepsini, aynısını savunduklarını da sonradan duyduk. Bu işin doğru yürümediği konusunda hepimizde ortak bir düşünce vardı.

Nasuh'ta tam nasıl şekillenmişti ifade edemem ama sonradan söylemiş olduğu gibi "Bu arkadaşlar Mahir'i eleştiriyorlar, ben hepsine katılıyorum" türünden bir cümlesini, buna benzeyen, bunu ima eden bir ifadesini hiç duymamıştım. Nasuh'la eski mücadele arkadaşlıklarımız, beraber sağa sola, köylere gitmelerimiz çoktur; yakından tanıdığım bir insandı; bana göre pamuk ipliğine bağlı bir ilişki yoktu aramızda. Nasuh'la çeşitli zamanlarda sohbetimiz, tartışmalarımız, konuşmalarımız olmuştu ama sonradan söylenenlere benzer bir şey duymamıştım.

Oğuzhan'dan ise tam tersini duymuştum. Benim Mahir Çayan'ın savunduğu kimi görüşlere inancım hâlâ vardı. Öncü savaşı dışındaki dünya tahlili, sınıfla ilgili düşünceler, Türkiye'nin konumu konusunda anlattıklarına hâlâ benim bir itibarım vardı. Bugün bile "Mahir zamanında bunu doğru söylemişti" diye düşündüğün noktalar vardır. Oğuzhan ise nasıl yazacağız, nereden başlayacağız, hangi noktaları içerecek yazacağımız şey konusunu konuşurken "Mahir'in yazdıklarının hepsini olduğu gibi bir tarafa koyalım. Onun üzerinde yürünebilecek hiçbir yol yoktur" dedi; aynen böyle söyledi. Ben bunu çok iyi hatırlıyorum. Daha sonra Oğuzhan'ın ya Devrimci Gençlik ya da Devrimci Yol dergisinde "Mahir Çayan ne söylüyor?" diye bir yazısı çıkmıştı, onu gördüğüm zaman çok şaşırmıştım doğrusu. Oğuz-

han demek ki, gerisin geriye öncü savaşı düşüncesine ikna olmuş, diye; ama fiili hayat öyle bir ikna durumunun olmadığını gösteriyordu. Aslında yazının başlığının "Mahir Çayan ne söylüyor?" olması "Müftüoğlu da aynısını söylüyor" anlamına gelmediğini sergiliyordu ama insanlar öyle algılamadı. Pratiklerimizde sonraki süreç içerisinde görünür bir farklılık ortaya çıkmadı. Hani biz Mahir Çayan'ı inkâr eden, onlar Mahir Çayan'ı savunanlardı güya! Çalışma tarzı olarak yaptığımız aynı şeylerdi. Silahlı propaganda diye bir şey yoktu ortada. Faşistlerle hep birlikte çatışıyorduk; dillendirmeler çok farklıydı ama onlar da işçi sınıfı içerisinde, köylülük içerisinde örgütlenmeye çalışıyordu; biz de benzeri şeyler yapıyorduk. Tabii bu çalışmaları kavrayışta bir farklılık vardı. Bizim için işçi sınıfı özel, öncü bir konuma sahip iken onlar için halkın bir kesimini oluşturuyordu ancak. Ama tabii ki ayrılık olduktan sonra bunlar hep dillendirildi. Dillendirirken onların formülasyonu "Öncelikle devrimci gençliğin eylemli birliğini sağlamak gerekir" iken bizimki "İşçi sınıfının eyleminin üzerinde yükselmek gerekir" şeklinde oldu ve aramızdaki sınıfsal açı giderek büyüdü.

Bu arada Ankara'da ve İstanbul'da gençliğin yükselen bir mücadelesi var. Gençlik tamamen ilgi alanınızın dışında mıydı? Gençliğin örgütlenmesi tamamen kendi inisiyatifleriyle mi oluyordu yoksa sizin dolaylı bir dahliniz var mıydı?

Kuşkusuz vardı. Gençlik bizim ilgi alanımızın bütünüyle dışındaydı diye bir şey söylemek mümkün değil. Elbette ki, kendi geldiğimiz kökenin bize verdiği tecrübelerle, gençliğin devrimde önemli bir rol oynayabileceği konusunda kendi pratik öngörülerimiz vardı. Biz buna fikri olarak müdahale ediyorduk; pratikte ise gençliğin kendi önderlerini çıkaracağını biliyorduk. Yani gençliğe bizim önder vermemiz falan gerekmezdi; daha önceki süreç içerisinde zaten yaşadıklarımızdan çok iyi biliyorduk ki gençlik, kısa süre içerisinde kendisine ait önderleri hemen çıkarır. Önemli olan zaten o çıkardığı önderlerin hangi oryantasyona girecekleriydi bizim için ve amacımız da o insanların gözünü işçi sınıfına yönlendirmekti. Şimdi belki bunlar daha kolay görünür ama bu çerçeve içerisinde geliştirdiğimiz düşünceler, Kemalizm üzerine söylediklerimiz, milli mesele üzerine söylediklerimiz o zamanlar bizim için ihtilal mahiyetindeydi.

Milli mesele üzerine söylediklerimiz derken, Kürt gerçeğini gördük gibi anlaşılmasın; öyle değil. Milliyetler gerçeğini gördük. Türkiye'nin tarihinde

bambaşka bir şey olduğunu, bizim ilericilik diye değerlendirdiğimiz Kemalizmin hiç de öyle ilericiliğe benzemediğini, tam tersine bir katliam geleneğinin üzerine kurulmuş, giderek de Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşuna paralel bir biçimde işbirlikçiliği geliştiren bir akım olduğunu tespit ettik. Bu tabii ki o doğrultuda bizimle paralel bakmış olan THKO, THKP-C çevreleri için çok ciddi bir dönüşüm yaşanmasını gerektiriyordu. İnsanların bunu bir çırpıda hazmetmiş olması beklenemezdi. Bu iki mesele ve tabii bir de sınıf üzerine yaptığımız vurgu, bizim gençlik içerisinde yüz yüze geldiğimiz dezavantajın da temel belirleyicileridir bence. Kafaları o güne kadar Kemalizmle yoğrulmuş, gençliğin kendi eylem alanının dışını pek fazla görememiş, milli mesele konusunda hemen hemen hiçbir fikri olmayan, eğitim sürecinde Kemalist propagandayla şekillenmiş insanların bizim bu söylediklerimizi bir çırpıda benimseyip de hepsine evet demelerini bekleyemezdik. Biz bu düşüncelerimizi söyledikçe birilerinin reaksiyon gösterdiğini görüyorduk zaten ama bu reaksiyon, bizim yakın çevremizde yoktu. Çünkü yakın çevremizle bunları hapishaneden beri konuşuyorduk; böyle bir uyumluluk söz konusuydu.

Bu ayrılıkta, başka faktörler de vardır; şimdi meselenin politik, teorik, ideolojik yanıyla ilgileniyorum, tabii ki insan ilişkileri düzeyinde olan bir sürü problemler de bu işin içerisinde rol oynamıştır. Ama onların herhangi bir şeyi belirleyebileceğini söylemek mümkün değildir; çünkü o düzlemde, o tür karşı karşıya gelişlerin olduğu başka insanlar da olmuştur. Ama onlarla politik, ideolojik birliğin yarattığı çerçevede bir arada durmak mümkün olabilmiştir.

Kurtuluş'un ilk yazıları

İşler artık geri dönülmez bir noktaya gelmiş oldu ve "gecikmiş bir biçimde" daha evvel tartışmış olduğunuz ve kaleme aldığınız yazıları dolaşıma soktunuz. "Yol Ayrımı", "Ulusal Sorun Üzerine" ve Sovyet-Çin Çatışması Üzerine "Sosyal Emperyalizm mi, Büyük Han Şövenizmi mi?" yazılarının üçünü de sen mi yazdın?

Hayır, ulusal sorunu Ali Demir yazdı. "Yol Ayrımı" ve "Büyük Han Şovenizmi" yazılarını ben yazdım ama kolektiftir bunlar. Tartışılıp ortak imza altına alınmıştır hepsi.

Bu yazılardan sonra ayrı bir grup olarak ortaya çıkmış oldunuz, hızla da taraftar toplamaya, büyümeye başladınız. Bu süreçte siz kendinizi nasıl örgütlediniz?

Diğerleriyle birleşecek bir şey kalmamıştı, artık kendi içimizde bölünmeler oluyordu. THKO'yla bir araya gelme rafa kalkmıştı. TİP'lilerle de hiçbir gelişme olmadı. O sırada TSİP kuruldu, bir kısım insan da kendi kaderini öyle tayin etti. Onlar en önce adım attılar. TSİP'e katılmamız için bize de geldiler; biz çok itiraz ettik, "Yanlış yapıyorsunuz, bu sosyalist hareket TSİP'i kurmaya girişenler olarak siz ve bizden ibaret değildir. Bu memlekette daha çok sosyalist ve devrimci var, bunlarla konuşmadan, rızalarını almadan böyle bir şey yapmak yanlıştır. Yaptığınız işi biz bölücülük olarak görüyoruz. Bir araya gelme imkânı olan solun sizin tarafınızdan tarihteki bölünmelere benzer biçimde yeniden bölünmesini başlatmak olarak değerlendiriyoruz ve karşınızda olacağız" dedik. Öyle de oldu ama sonuçta 75'in sonbaharında birleşmeyi düşünebileceğimiz belli başlı bir bileşen hemen hemen kalmamıştı. Biz kendimizi bundan sonra "Kurtuluş Grubu" diye nitelemeye başladık ama tüzüğe bağlı bir örgütsel hiyerarşi gene söz konusu değildi; ancak bu doğal hiyerarşinin içerisinde adım adım bir işbölümünün gelişmesi ile birlikte bir hiyerarşiye doğru gitti.

Nasıl gitti? Öncesinde, THKP'den kalanlar içerisinde Kaçar, ben ve İlhami'nin doğal bir ağırlığı vardı ama bu, hukuku olmayan bir durum ve tanımlanmamış ilişkiydi. Ona adım adım Şaban, İsmet, Ali eklendi. Diğer üçü de bunu kabulleniyor ve yeni bir bileşime doğru genişleyecek diye bekliyorlardı. Bu konuda en çok birbiriyle konuşan İlhami ile ben olurduk. Şaban olurdu. Zaman zaman İsmet'le bir araya gelip tartışmalarımız oluyordu. Tabii İsmet'le tartışırken onunla birlikte olan diğer arkadaşlarla da tartışıyorduk. İsmet vesilesiyle Seyfi Cengiz'le tanıştık. Ama onun gruba eklenmesi söz konusu olmadı. Seyfi Cengiz'i bize tanıştıran İrfan Cüre'ydi; askere yolcu etmek üzere, İsmet'in önem verdiği bir insan olduğunu söyleyerek bizim eve getirmişti. Yerine getirilmesi gereken bir yığın görev ortada dururken askere giden birinin neden önemli olduğunu bizim anlamamız olanaklı değildi. Askere gitmekle bizim sürdürdüğümüz devrimci yaşam tarzına uymadığı çok açıktı ve haliyle pek önemsenmemesine de gerek yoktu!

Artık bir örgüt olma aşamasındayken THKP-C'nin veya Dev-Genç'in hangi kadroları sizinle birlikte kaldı?

Dev-Genç Merkez Yürütme'den Şaban İba vardı, Dil Tarih'ten Ali Demir bizimle kaldı. Siyasal'dan Doğan Fırtına, Metin Ayçiçek, ODTÜ'den İrfan Cüre, Ömer Balköse, Fahri Doğu, Karadeniz'den İsmet Öztürk. İsmet Öztürk'ün özellikle örgütsel anlayış itibarıyla kimi çelişkileri vardı ama bizim söylediklerimize teorik olarak daha yakın duruyordu. Daha başkaları vardı ama ayrıldılar onlar. Mesela Aktan İnce, bizim dışımızda ama bize yakın ve bizim örgüt olduğumuzu ilan eden manifestoyu bekliyordu. Selçuk Eralp ve bir kısım arkadaşı bize yakındı fakat onlar daha sonra başka oryantasyonlar seçtiler kendilerine. İstanbul'dan bir tek Ömer Güven vardı, onlar da Necmi'lerin Maocu oluşuyla birlikte "Halkın Yolu" diye ayrı yapılandırma oluşturdular. İzmir'den Saim Koç vardı, en eski Dev-Genç'lilerden, Ege Merkez Yürütme'sinden olan arkadaşlardandı. Daha önce THKP taraftarı olup sonra TSİP'e katılan GSB'lilerle birleşmeye yönelik yakın ilişkilerimiz vardı. Bu arkadaşlar daha sonra TKP'ye katılıp TKP'nin canlanmasında önemli bir rol oynadılar. Tabii hiç unutulmaması gereken, henüz birleşmemiş olsak bile eski Dev-Genç'lilerden Zeki Erginbay ve genişçe bir çevresi vardı.

Yazılar çoğaltılıp dağıtılıyor ama önemli olan bir yayının olması, *Kurtuluş* dergisi nasıl çıktı?

Kurtuluş dergisinin çıkışına gelmeden önce nispeten hoş olacak bir şey anlatayım: Kaçaroğlu'nun teori meselesiyle çok yakın ilişkisi olmadığı düşünülür hep ama mesela, görüşlerimizi yazılı hale getirmemiz gerektiği konusunda en çok ısrar etmiş olan insan Kaçaroğlu'dur. Yani çeşitli yazıların yazılmasında ısrarla uğraşan, ortaya çıktıktan sonra da onları en çok yayan, dağıtan insan Kaçaroğlu olmuştur. *Kurtuluş* dergisinin mümkün olan en kısa zamanda çıkarılmasına ben taraftardım ama benden daha çok asılan da yine Kaçaroğlu'dur. O zaman mesela, İsmet, "Biz bir olduğumuz yere kadar biriz, onun için dergi falan çıkaramayız" diyordu. Şaban İba, "Henüz daha yeteri kadar birlik sağlayamadık, onun için dergi çıkarmamız doğru olmaz", İlhami, haklı olarak "Paramız yok, doğru dürüst örgütlenmemiz yok;

dergiye o kadar para nereden vereceğiz? İki sayı sonra stop ediveririz" diyordu.

İlhami'nin görüş birliği derdi yoktu; en azından bir kısmımız arasında görüş birliği vardı. Kaçar'la bense hep şöyle düşünüyorduk: Bizim zaten yazdığımız birtakım şeyler var, bu yazdıklarımız çerçevesinde bir şeyler daha yazdığımız zaman dergi çıkar. Biz böyle söyleyince "Birinci sayı çıktı hadi, ikinci sayı nasıl çıkacak?" deniyordu. "İkinciyi de, üçüncüyü de çıkaracak anlaşmamız var bizim, bunu çıkaralım" diyorduk...

Derginin çıkışıyla ilgili şöyle hoş bir anektodumuz vardır: Bir gün ben, oturdum evde, bir tane *Kurtuluş* dergisi hazırladım ama içinde hiçbir şey yok. Daha sonradan *Kurtuluş* dergisinin kapağı olacak kapağın hemen hemen aynısını yapmıştım, içine boş kâğıtlar koydum, zımbaladım. İsmet bana misafirliğe gelecekti; onun gelip oturacağı yerden gözükebilecek biçimde bir köşeye koydum. Geldi İsmet, sohbete başladık. İsmet'in gözü biraz sonra *Kurtuluş* dergisine takılmaya başladı, o arada ben *Kurtuluş* dergisi gibi şeyler söylüyordum... En sonunda dayanamadı ve "Mahir, o kimlerin dergisi?" diye sordu, "Bizim dergi çıktı, sana söylemediler mi?" dedim... "Nasıl olur ya, konuşmadık biz bu işi, nasıl çıkarırsınız dergi?" dedi. "Niye çıkaramayalım? Biz bir sürü şeyi beraber yazdık. Bunların altına sen imza atmadın mı? Attın. E, o zaman?" "Ama biz, bir olduğumuz yere kadar ancak biriz, ondan sonra ne olacak?" "Bir şey olmaz, çıktı dergi, al bak" dedim. Aldı, baktı boş, bir sayfa açtı boş... "Yahu, insana böyle şaka yapma" dedi.

İlhami Aras'ı da şöyle aştık. Derginin çıkarılması meselesinde gene tartışmalar oluyor, İlhami "Paramız yok, neyle çıkaracağız" diyor... "Üç sayının parasını ben temin ediyorum" dedim. "Nasıl?" diye sordu. Ben, o zaman mühendis olarak Türk-İş Yapı Kooperatiflerinde çalışıyordum, "Benim maaşım var, Zerrin'in maaşı var, bir de evde bir iki halı vardı, onları sattık... Bu üçünün parası üç sayı dergiyi çıkarır". Yayın işlerimize Ziya (Sümer) bakıyordu, Ziya'ya sormuştum, o fiyatını söylemişti, beş bin yahut yedi bin beş yüz dergi şu kadara çıkar diye. Hesaplamıştım, üç dergi satılıp parası dönünce, dördüncü derginin parası, artık onlardan çıkabilirdi. O satıldığı zaman bir önceki gelirdi, böylece artık üç sayının sağladığı gelir de daha

sonrakilerin çıkmasını sağlar... İlhami'nin aklı yattı, "Tamam" dedi. İlhami'nin itirazını da böyle aşmış olduk.

Karadeniz grubu hazır örgütlenmiş bir grup olarak Kurtuluş'la ilişkileniyor. THKP-C kökenli bir yapıları olmasına rağmen orada kendilerini bağımsız örgütlemişler. Bu süreci nasıl yaşadınız? Herhangi bir sıkıntı oldu mu?

Hapishaneden çıktığımızın hemen ertesinde Karadeniz'le ilişkilerimiz oldu. İrfan Cüre, İsmet, İsmail Yeşilyurt oradaydı. Bu insanlar zaten 1970 öncesinden tanıdığımız, ilişkimiz olan arkadaşlardı. Giresun'da Memduh Mennan Evren vardı, gider gelirdi; onun da bir takım ilişkileri vardı. Biz hapisten çıktığımız yaz, 1974 yazında onlar, Karadeniz Dev-Genç diye bir örgütlenme yaratmış ve bölgede bütün eski THKP sempatizanı çevreyi toparlamışlardı. Karadeniz'de Fatsa, Ordu o civarda büyük darbe yememize karşın, diğer yerlerde epey bir insanımız kalmış demek ki. 1970 öncesinde de bayağı etkili bir akımdı THKP-C Karadeniz'de. İsmet'in –anlatması çok uzun sürer– bizden farklı düşünceleri vardı. Doktor'a yakınlık duyduğuna dair bir şeyler anlatmıştı bir zaman ama hep soru sorardı; "Ne yapacağız, nasıl yapacağız?" diye. Kesin, belirginleşmiş bir fikri olduğunu hatırlamıyorum ama çeşitli eleştirileri vardı. En azından hem THKP'liyiz, oradan bir ortaklığımız var, hem de öncü savaşı silahlı propaganda gibi şeyleri tekrarlamamak gerektiği konusunda bir mutabakatımız vardı. O tartışmalar içerisinde milli mesele ve Kemalizmle ilgili ortaklığımız ortaya çıktı. Tam nasıl gelişti bilmiyorum ama onlarda da bir mutabakatımız oluşmuştu. Sınıf konusunda da aksi bir şey söylediğini hatırlamıyorum; onda da bir mutabakatımız oldu. Hapishanedeyken Doktor'la ilgili şeyler de okumuş, Doktor okuyan, sınıfa yüzünü çeviriyor. İsmet'te de muhtemel ki öyle etkiler olmuştu ama güvensiz duruyordu İsmet. Orada bir grup oluşturmuşlar, o grubun kiminle bağlanacağı konusunda belli bir güvensizlik taşıyordu. Bizim aramızda bu ayrılık olduğu zaman da İsmet, görüşleri itibariyle Nasuh'ların söylediklerine karşı durdu ama onlarla ilişkiyi de sürdürdü. Sürdürmesini de mahsurlu görmedik belki yeniden köprü olur, belki yeniden tartışıp bir yeni çerçeve oluşturmada faydası olur diye yararlı gördük. Hem

yakınız hem uzağız ilişkisi oldu ve İsmet'in formülasyonuyla söylersek, "Bir olduğumuz yere kadar biriz." Bu laf totoloji gibi geliyor ama esasında "Bir şeylerde anlaşıyoruz, tamam ama bir şeylerde de anlaşmıyoruz" anlamına da geliyordu. Mesela çıkan "Yol Ayrımı" yazısının tartışmasında İsmet de vardı. İsmet mutabıktı, orada yazılanlara "İmzamı atıyorum" demişti. Ha keza yol ayrımı, milli mesele, sosyal emperyalizm meselesi üzerine olan ilk üç yazımıza da katıldığını söylemişti. Yapısal olarak bir ayrılık vardı; onlar orada daha bir örgütlü yapı gibiydiler, biz ise daha gevşek ilişkiler içerisindeydik. İsmet bir zaman onun dışında durdu ama bu duruş nereye kadar gider? Şuraya kadar gider. Kurtuluş'un görüşleri nelerdir? Bunlar bilinir, yaygınlaşır, insanlar da ona göre yeniden tutumlarını düzenler. Gittikçe bu "bir olduğumuz yere kadar biriz" lafı artık "Kurtuluşçuyuz" ilanına doğru ilerledi...

Sonuçta *Kurtuluş* dergisini çıkardığımızda dergi büyük bir iltifat gördü ve her tarafta yayıldı ve bu ortak görüşler artık bizim Karadeniz'le olan, İsmet'le olan ilişkilerimizi de farklılaştırmaya başladı. Artık Kurtuluş lafı hepimiz için ortak bir şemsiye haline geldi ve giderek de bir örgütsel ilişkinin geliştirilmesine doğru ilerledi. Daha sonraki yıllarda yapılan tüzük vs. çerçevesinde de Karadeniz, bu işin içerisine olduğu gibi katıldığını beyan etti. Zaten herkesin tavrı da aynı değildi orada. Demin söylemiş olduğum gibi mesela İrfan Cüre, daha farklı bir yakınlık içerisindeydi. Ha keza bahsettiğim Mennan öyle, İsmail Yeşilyurt öyle ama biz de bunu toleransla karşıladık. Onların mesafeli durma arzularına itiraz etmedik. Aslında böyle bir şeyi Devrimci Yol'u oluşturanlarla da başarabilseydik belki hayat başka türlü akacaktı ama bizim bakış çerçevemiz esasında böyleydi. Bu tür bir ilişkiyi Devrimci Yol'cularla da sürdürmeye açıktık ama onlar buna bence savunulan görüşlerin zıtlığı dolayısıyla açık değillerdi.

Bu arada daha sonraki bir süreçte ama GSB'den de katılım var Kurtuluş'a değil mi? Zeki Erginbay ve arkadaşları geliyor...

GSB, yani Genç Sosyalistler Birliği, bizim THKP'de yakalanmadan kalan, daha çok gençlik örgütü içerisindeki liselilerden oluşan bir örgütlenmeydi. Önce TSİP'e gittiler, daha sonra TSİP'ten ayrıldılar ve GSB diye ayrı bir yapı

oldular. Hem eski yakınlıklardan hem bizim sınıf ve geçmişe yönelik eleştirilerimizden bize yakınlık duydular ve bizimle görüşmeye başladılar. Öyle bir nokta oldu ki sanki artık tamamen her şeyi çözdük, bitti gibi bir noktaya gelmiştik ama her şey bir anda değişti. O da şu; biliyorsunuz Zeki Erginbay arkadaşımız vardı; o da ayrı bir gruptu. O arada biz Zeki ile yakınlaştık ve Zeki GSB'lilerle de bir ilişkiye sahipti; karşılıklı hepimiz birbirimizle görüşüyorduk. Zeki ile bir görüşmede mutabakat kurmuştuk. Çok büyük bir grup değildi ama bir kısım insanlar birlikte davranıyorlardı. GSB'lilerle o da görüşüyordu. Ben, kendi yaşadığımı iyi hatırlıyorum, en son görüşmemiz İstanbul'da oldu. O görüşmede GSB'den iki arkadaş vardı –Kırlı öldü, öbürü de Baykal'dı, (zannediyorum şimdi Adana'da yaşıyor, ticaretle uğraşıyor galiba); onlar, GSB'lilerin sözcüsüydü. Zeki Erginbay ile sonradan polisle çalışan Doktor Erkan Mete vardı. Erkan Mete'nin de kendine göre bir grubu vardı ve Zeki ile kontağı vardı. Biz o beş-altı saatlik görüşmemizde birçok şey tartıştık. Herkesin çeşitli konulardan söz ettiği bir muhabbet geçti ve artık bizim aramızdaki problemler bitti.

Zeki'nin şöyle dediğini iyi hatırlıyorum: "Buraya kadar konuştuğumuz meseleler artık benim için yeterince bağlayıcı hale gelmiştir; Bundan sonra Mahir benim adıma konuşabilir; onun vereceği kararlar benim için de bağlayıcı olacaktır. Biz işin esasını bitirdik, bundan sonra ben Mahir'in söyleyeceklerine katıldığımı size deklare etmiş olayım, çünkü ne söyleyeceğini biliyorum. Bana izin verirseniz söz verdiğimi kimi işler var onları halledeyim. (İstanbul İnşaat Mühendisleri Odasının yayın organını çıkartıyordu.) Siz de artık pratikte alınacak tedbirler vs. onları konuşun" dedi ve gitti. Yani iş bu noktaya gelmişti; daha sonra biz GSB'lilerle -Erkan Mete de kalmıştı- konuştuk ve "Tamam birleşmenin önünde engel kalmamıştır" dedik ve karşılıklı olarak mutabık kaldık. Artık biz bundan sonra bir araya gelme sürecini pratikte başlatabiliriz, nasıl yapacağımızı adım adım konuşacağız. Onlar, "Bu pratiğe girmeden önce, bizim kendi aramızdaki bir problemi çözmemiz gerekiyor, çünkü biz hepimiz tam böyle düşünmüyoruz. Bizden bir kısım arkadaşlar farklı düşünüyor; TKP'ye gitmek gerektiğini düşünen arkadaşlarımız var; onlarla bir hesabımızı görmemiz gerekiyor; ya onları ikna ederiz

ya da onlar TKP'ye gider, biz Kurtuluş'la birleşiriz. Ama bunu öncelikle bizim halletmemiz gerekir, bize bir ay izin verin" dediler.

Tamam, dedik ve bir ay sonra öğrendik ki, hepsi toptan TKP'ye gitmeye karar vermişler. TKP'ye gitmek isteyenleri ikna edeceğiz derken kendileri ikna olmuşlar yahut da mecbur mu kalmışlar bilemiyorum; çünkü ondan sonra oturup bunu yüz yüze konuşma şansımız olmadı. O macera da öylece bitti. Sadece Erkan Mete ve Zeki Erginbay kaldı. Selçuk Polat daha önce bizimle birlikteyken, onlarla (GSB) davranmaya başlamıştı... Onlar TKP'ye gidince Selçuk, TKP'ye şiddetle karşıydı; onlarla birlikte gitmedi, döndü geldi, tekrar bizimle birlikte oldu.

Sınıf mücadelesi ve anti-faşist mücadele

Kurtuluş'un sınıf mücadelesini öne almayı önemseyen, işçiler ve sendikalar içerisinde çalışmayı öne almak isteyen bir tarzı var; fakat bir yandan da anti-faşist mücadelenin her şeyin önünde giden bir sıcaklığı var. Siyasal mücadelenin ortaya çıkan bu yeni karakteristiğini nasıl aşmayı düşündü Kurtuluş? Buna uygun yapılar mı kurmaya çalıştı? Kendisini nasıl örgütledi?

Bu, Kurtuluş'un hayatında can alıcı noktayı oluşturan bir soru esasında. *Kurtuluş* dergisinin çıkışı ve belli bir tarzın artık yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte biz, kendimizi örgütleme düşüncelerini de geliştirmeye başladık. Yerel komiteler oluşturduk, daha sonraki yıllarda Geçici Merkez Komitemizi oluşturduk. Çünkü kendi kendine yetki vermiş, kimsenin seçmediği bir kurumdu. Baştan böyle tespit etmiştik. Bunu bir kongreye taşıma görevi de belirlemiştik ama o nasip olmadı. Doğal merkez haline dönüştü ama hiçbir zaman geçici olma özelliğini ve kendisini böyle tanımlamayı bırakmadı ve kararlarında problem hissettiği durumlarda yerel organlarına her zaman danışmayı prensip olarak benimsemişti. Yetkisini sınırlama düşüncesi bu biçimde vardı. Esas olarak anlatmak istediğim, bizim baştan yapmak istediğimiz sınıfa yönelme meselesinde, tam söylemiş olduğun gibi anti-faşist mücadelenin sınıfın olduğu alanların dışındaki yerlerde şiddetle gelişmesi, okullarda, mahallelerde olması tabii ki enerjimizin çok önemli bir kısmını, maddi ve insani imkânlarımızın çok büyük bir kısmını oraya doğru çeki-

yordu. Paramızın çok büyük bir kısmı oraya gidiyordu. İnsanlarımızın, en iyi militanlarımızın çok önemli bir kısmı o alanda olmak zorundaydı. Biz elbette ki anti-faşist mücadelenin hiçbir şeye yetmeyeceğini, dünya deneyelerinde görmüş olduğumuz gibi anti-faşizmle belirlenmelerin burjuvaziye yeni bir iktidar hazırlamaktan daha fazla bir yere çıkmayacağını artık iyi bildiğimizi düşünüyorduk. Bu mücadeleyi sınıf mücadelesi ile birleştiremediğimiz, işçi sınıfını bu mücadelenin önüne geçmesini sağlayamadığımız takdirde bunun, burjuvazinin kendisini yenilemesinin bir vesilesi olabileceğini düşünüyorduk. Çünkü dünyada faşizmler yenilmiştir ama faşizmlerin yenilmesinin ardından, Sovyetlerin işgal ettiği yerlerin dışında, daha istikrarlı burjuva iktidarları kurulmuştur. Dolayısıyla biz de bir Sovyet işgaline uğrayacağımızı düşünmediğimizden, böyle bir anti-faşist mücadelenin arkasından yeni bir burjuva iktidarının kurulmasının çok muhtemel olacağını düşünüyorduk. Bunun nasıl olacağını bilmiyorduk ama kendisine istikrar kazandırmış, yeni bir burjuva iktidarının gelebileceğini düşünüyorduk. Nasıl olacağını da 78'in sonundan itibaren aslında net gördük. 78'in sonunda biz *Kurtuluş* dergisinin dışında haftalık *Kurtuluş* gazetesini de çıkarıyorduk.

78 Aralık ayı sonunda Maraş Katliamı cereyan etmiş ve Ecevit iktidarı sıkıyönetim ilan etmişti. Bizim manşetimiz, "Bu sıkıyönetim derhal kaldırılmalıdır" idi. Altında da "Bu süreç bir darbeye gidişi hızlandırıcı bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla Ecevit bir şeyleri engelleyeceğim derken kendisinin de iktidardan düşmesine sebep olacak ve tabii ki Türkiye halklarının başına büyük bir bela olacak olan darbenin gelişini çabuklaştıracaktır" diye biz analiz yapmıştık. Ondan sonraki sürece hep böyle baktık ve burada bizim temel sorunumuz, "anti-faşist mücadele ile sınıf mücadelesini nasıl birleştiririz?" idi. Hep bunun cevabını aradık. Kendi içimizde, "Birileri zaten anti-faşist mücadeleyi veriyor, biz sınıfı örgütlemeye gitsek" diye buna pratik cevap verenler vardı. Tabii, bu bizim için olmaz bir şeydi. Çünkü anti-faşist mücadelenin dışına düştüğün zaman, o dışta duruşu rasyonalize edecek mantığı da geliştirmen gerekiyordu ve bunun örnekleri önümüzde TSİP, TKP ve Türkiye İşçi Partisi olarak vardı. Onlar o mücadelenin dışında kalmayı rasyonalize etmenin yolunu, bu yapılanın bir provokasyon olduğunu, goşizm olduğunu anlatarak ifade ediyorlardı. Bu sadece bize gıcık ya da rakip olduklarından dolayı söyledikleri bir şey değildi. Herkes dünyayı dur-

duğu yerden görür. Biz de eğer öyle bir duruşa geçmiş olsaydık aynı şeyleri söyleme durumunda olurduk. Tabii anti-faşist mücadeleyi bıraktın ama sınıfı örgütledin ve sınıfın o müthiş güçleri ile geldin faşistleri ezdin; kısa vadede böyle bir şeyin olabileceği gibi bir düşünce olsa, bu çok akıllıca bir yol olurdu. Ama böyle bir şeyin olması asla ve asla mümkün değildi. Dolayısıyla biz faşistlerle çarpışırken sınıfın örgütlenmesinin ve sınıfın onlara karşı duruşunun imkânları nedir diye de araştırıyorduk.

Bunun kurgulanmış bir örneğini İstanbul Kartal'daki, Cevizli'de gerçekleştirdik. Cevizli o zamanlar faşist işgal altındaydı ve orada Cevizli Tekel Fabrikası vardı. Bu fabrikayı örgütleyebilmek için cevizli mahallesindeki faşist işgali de kırmak gerekirdi ama kırabilmek için aynı zamanda fabrikanın içinde de olmak gerekidi. Burada çelişik gibi durun iki mücadelenin birleştirilmesi açısından bayağı iyi bir deney yaptık. İstanbul'un mümkün olan en iyi kadrolarını -belki başka yerlerden de getirdik tam hatırlayamıyorum- Cevizli bölgesine yerleştirdik ve sonuçta Cevizli'de faşist işgali kırmayı başardık. Faşist işgalin kırılmasına paralel olarak Cevizli Tekel'deki hemen hemen bütün temsilciler artık Kurtuluşçu olmuşlardı. Bunun sonucu olarak da Gıda İş içerisinde biz birden ciddi bir güç olduk.

Böyle yaptığımız takdirde Türkiye'nin değişik yerlerinde bunu başarabiliriz diye moralimiz çok yükseldi. Antalya'da Ant-Birlik direnişi böyle bir özellik taşır. Öncülük bize ait değildir ama İzmir'de Tariş direnişini de bu yaklaşımla, yani sınıf mücadelesi ile anti-faşist mücadelenin birleştirilmesinin örneği olarak ele aldık. Bu da bizim bu düşüncemizi doğruluyordu; ne var ki bunu yaygınlaştırmak, bunu kendi dışımıza da aktarabilmek pek mümkün olmadı. Biz bunları yapıp hayata geçirinceye kadar hayat bizi beklemedi, ardından darbe geldi.

Bodrum'da ilk örgüt konferansı

Bu arada Kurtuluş içinde üremiş bir tartışma daha var; "Bütün gücümüzle işçilere mi yoksa Kürdistan'a ve anti-faşist mücadeleye mi gitmeliyiz?" diye bir tartışma... Bu tartışmaya bağlı olarak belki de örgüt tarihinin ilk demokratik girişimi sayılabilecek olan konferans Bodrum'da yapılıyor. Aslında benzeri konferansları sürdürebilir, yani sorunların çözümüne

örgütü daha geniş bir şekilde katmanın yollarını geliştirebilirdiniz, böylece örgütün demokratikleşmesi de gelişmez miydi? Neden bu tür adımları atamadınız? Çünkü sonuçta örgütün seçilmemiş Merkez Komitesi ve seçilmemiş olan diğer yapıları, hayatlarını 12 Eylül darbesine kadar sürdürdüler, değil mi? Zaten bu meselenin önemine binaen örgüt içerisinde üremiş olan tartışmanın zorladığı demokratik bir girişim olarak Bodrum'da bir konferans yapılıyor. Böylesi demokratik adımlar atabilme yeteneği olmasına rağmen Kurtuluş tarihinde pek sık rastlanan bir girişim değil bu. Bunu nasıl açıklayabilirsin?

Aslında bu konferansı yapmak bir mecburiyet değildi. Bu konuda Merkez Komitesi'nde itirazı olan bir tek insan vardı, Doğan Tarkan. Diğer altısı bu konuda mutabıktı. Diğer komitelerde de bu azınlık görüşüne destek verecek çok az sayıda insan vardı. Mesela Ankara Komitesi'nde, Antalya'da, İzmir'de, Karadeniz'de hiç yoktu. Sadece İstanbul Komitesi'nde o fikirde olan bir kaç arkadaş vardı. Bunu mecburiyetten doğmuş bir konferans olarak görmemek gerekir. Bu daha ziyade örgütün kongre ihtiyacının yerine getirilmemiş olmasının ürettiği bir sonuçtur. Yani böyle bir şeye başvurmak bir mecburiyetten, Merkez Komitesi bir problemle yüz yüze geldi de bunu çözemiyor noktasından çıkmış değil. Tersine bu Merkez Komitesi kendisini yukarıdan aşağıya kurarken yeteri kadar ortak ürettiğinde, bir kongreye gidip bir merkez komitesi ve daha sonra da il komiteleri seçmesini öngören bir mantık üzerinden kurulmuştu. Bu olay da böyle bir yürüyüşe bir adım olsun diye hesaplandı esas olarak. Yani sahip olduğumuz o geçicilik ve mutlaka bir kongre yapmamız gerektiği düşüncesi, bunu vesile ederek böyle bir konferansı toplamayı getirdi ve konferansta tek madde bu değildi. Konferansın 17 maddesi mi, ne vardı. Bu da tartışma konularından biriydi. Demokrasiyi işletme konusunda bir atalet olduğunu kabul etmem gerekir. Bütün bunları, her şeyi doğru yaptık bu da o doğruların bir parçasıydı, diye kabul etmemek gerekiyor. Öyle değil. Gerek üye almadaki tutukluğumuz, gerekse aldığımız üyelerle daha eşit zeminde yetkiyi paylaşma konusundaki eksikliklerimiz bence altı çizilmesi gereken noktalardır. "Böyle bir mantığımız yoktu" diye düşünmüyorum; ama "demokrasi konusundaki mantığımız yeteri kadar güçlü değildi" diyebilirim. Buna karşın kolektif liderlik,

kolektif yönetim, demokrasinin geliştirilmesi konusundaki düşüncelerimizin bence o zamana ait kanıtları da vardır.

Sosyalist demokrasi görüşü bizim hayatımıza damdan düşmedi. İlerleyen sürecin değişik safhalarında belki hayatın dayatmalarını da içinde taşıyarak gelişen fikirlerimizin ürünü oldu. Mesela sosyalist demokrasiye gelmeden önce biz, Kürdistan Seksiyonu diye bir yapı kurduk. Bu seksiyonun yapılanmasını, neredeyse bağımsız olması yönünde tarif ettik. Merkez Komitesi'nin Kürdistan üzerinde karar alma hakkı yoktu. Böyle belirleme yapmıştık. Yerel örgütlerin bulundukları alanda özerk olmaları, Merkez Komitesi'nin doğrudan müdahalesine açık olmamaları konusunda bir tüzük maddemiz vardı. Daha sonraki yıllarda geliştirdiğimiz düşüncelerle karşılaştırdığımızda demokrasi düşüncemiz zayıftı. Kimi yerlerde, zayıftı demekten öteye, bizi demokrasinin tersine savurabilecek olan öğeleri bile içinde taşıyordu. Hayatımızda böyle şeyler daha sonraki yıllarda cereyan etti ama bu yürüyüş hattı, bence bazı şeylerin uzun vade içerisinde ele alınması, nereden nereye gidildiğini anlamak konusunda daha yol göstericidir.

Biz hayatımızda cereyan eden bir ihtilal olarak sosyalist demokrasi düşüncesine ulaşmadık; olduğu kadarıyla demokrasi düşüncemiz mesela milli meselede ilk motivasyonu verdi. Daha önceki anlayışlara göre biz yaptığımız tespitlerde, "Burası başka bir ülkedir, başka bir ülke ise bir başka türlü de yönetilmesi gerekir" diye bir kabulü benimseyebildik. "Başka ülkedir ama Türkiye'nin parçasıdır, Türkiye'yi biz yöneteceğimize göre onu da biz yönetelim" demedik. Bu yerel örgütlerimizi de kapsayan özerklik düşüncesini taşıyan mantığımızın temelleri vardı ama bunlar, daha sonra anlattıklarımızla, savunduklarımızla tabii ki özdeş şeyler değil. Bunları da unutmamak gerekir.

Bu açıklama daha önce konuştuğumuz bir konuyu hatırlattı. MK'da baş gösteren "bütün gücümüzle mi / esas gücümüzle mi" tartışmasının aşılmasını konferans türü bir girişimle sağlayabilmişken, birkaç yıl önce, daha sonra Dev-Yol'u oluşturacak arkadaşlarla yaşanılan sorunların giderilmesinde benzer bir adım atmayı beceremediğiniz gözüküyorsunuz. Belki adı konferans olmamakla beraber onu çağrıştıran bir dizi organizasyon gerçekleştirip aradaki sorunların yetkin kadrolar arasında tartışılması sağlanamaz mıydı?

Buna değgin bir şeyler söyledim ben de. Bizim mantığımızda fikir farklılığına düştüğümüz zaman başkalarıyla tartışmamak, onu kesip atmak düşüncesi bence başından beri olmadı. Daha geniş bir bakışın temelleri vardı. Daha sonra yaşadığımız diğer çelişkilerde de bunlar ifade buldu. Mesela Karadeniz'le olan çelişkilerde kesip atmak, çatışmak vs. gibi yollara girmedik. Tersine orada tartışmak, birbirine derdini anlatmak, hayatın gerçekliğinin bazı şeylerin kabulünün sağlaması için muhatabına zaman tanımak gibi düşünceler oldu. Daha sonra bu konferansta da aynı şey oldu. Kesip atmak düşüncesi olmadı. O konferansta Doğan Tarkan arkadaşımız, tezin sahibi olarak katılan delegelerin aleyhte oy vermesi, bir tek kendisinin kendine oy vermesi ile sonuçlandığında, MK'dan istifa etmişti ve orada ilk defa MK oylandı. "Merkez Komitesini kabul ediyor muyuz, Doğan'ı da merkez komitesi üyesi olarak kabul ediyor muyuz? diye oylama yapıldı ve orada MK onaylanırken Doğan da MK'ne konferans kararıyla geri döndürüldü.

MK kendisine güvenoyu sayılabilecek böyle bir uygulamaya başka dönemlerde ihtiyaç duydu mu?

O dönem için olmadı. Ama şöyle bir pratiğimiz her zaman vardı. Oylamalarda birbirine yakın sonuçlar ortaya çıktığında ya da meselenin kapsamı gerektirdiğinde yerel komitelerin konu hakkındaki görüşü alınır ve karar buna göre oluşturulurdu.

Siyasi kampanyalarla güçlenmek

Aynı dönemde, başka örgütlerle birlikte, Kurtuluş'un da düzenlediği siyasi kampanyalar var. Devrimci Yol ve Halkın Kurtuluşu'nun da birbirine benzeyen başlıklar ve yöntemlerle gerçekleştirdiği bu kampanyalarla nasıl bir gelişme gösterdiniz?

Diğerlerinin kampanyalarının neler olduğunu hatırlamıyorum da biz çalışma tarzı üzerine düşünce geliştirirken, "Bir proletarya partisi ya da o amaçla yürüyen bir sosyalist örgüt gündemini kendisi yaratmalıdır; var olan gündemin arkasına takılıp, burjuvazinin yarattığı gündemlerle uğraşarak hayatını geçirmemelidir" diyorduk. Burjuvazinin yarattığı gündeme kendi yaratmayı düşündüğü gündemle çakıştığı ölçüde yer vermelidir. Böyle temel

bir tespitimiz vardı. Bunun da net formülasyonu yazılı olarak da ifade edilmiştir. Bu bizim çalışmamızda belirgin olan örgütümüzün bütün temel faaliyetinin kampanyalar aracılığıyla yürütülmesiydi. Diğer rutin faaliyetler hep sürer gider ama örgüt yaratmak istediği gündeme ilişkin kampanyalarla faaliyetini yürütür. Biz yılda hemen hemen iki kampanya yapıyorduk. Bunu da bir çalışma tarzının gereği olarak düşünüyorduk. Bunun diğer örgütlerle ilişkiyle hiçbir bağlantısı yoktur. Bizim proletarya partisinin çalışma tarzına ilişkin yapmış olduğumuz tespitlerden birinin hayata geçirilmesidir.

1978' in Eylül-Ekim aylarında gerçekleştirilen ilk büyük kampanyanın – Faşist Saldırılara, Hayat Pahalılığına ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası– Kurtuluş örgütünün hayatında özgün bir yeri var. O güne kadar bu kapsamda bağımsız bir eylemlilik sürdürmemiş olan Kurtuluş bu kampanya ile birlikte o güne kadar ki çalışmalarının sonucunu da izleme şansına sahip oldu. Anlaşıldı ve görüldü ki Kurtuluş'un faaliyetleri Türkiye'nin ve Kürdistan'ın birçok yerinde örgütlü bir güce ulaşmış ve aynı anda 30-40 bin kişilik gücü sokağa çıkarma kapasitesine ulaşmış... Bu kampanyayı nasıl düzenlediniz ve sonuçlarını değerlendirdiğinizde bu gelişmenin sizi daha farklı bir sürece zorladığı, ona denk düşecek yeni yapılanmalar oluşturmak gerektiği konusunda yeni fikirler edindiniz mi?

Faaliyeti kampanyalarla yürütmek düşüncesi, o kampanyanın nasıl örgütleneceğini, sonuçlarının nasıl derleneceğini de içinde taşıyordu. Mesela kampanyalarımızı MK yürütmezdi. O faaliyeti yürütmek için en ileri düzeyde oluşturduğumuz özel kampanya komiteleri yürütürdü. Kampanya komiteleri daha çok ihtiyacın gerektirdiği öğelerden oluşurdu. MK'dan birileriyle birlikte, başka birileri de içinde olurdu. Böylece hem MK'nın fikri hem de hem de başka uzmanlık örgütleri ya da yerel örgütlerin fikri Kampanya Komitesi içerisine taşınırdı ve yetkili o olurdu. Bunu öyle genelleştirmiştik ki merkezi ve yerel düzeyde de aynı biçimde tekrarlıyorduk. Merkezi düzeyde oluşturduğumuz bir kampanya komitesi Ankara'da Ankara Kampanya Komitesi, İstanbul'da da İstanbul Kampanya Komitesi, Kürdistan Kampanya Komitesi diye kendisini sürekli tekrarlıyordu. O kampanyalar sırasında sürekli yeni örgütler kuruyorduk. Bu çalışma tarzı, örgüt anla-

yışımızın bir ifadesiydi. Her kampanyayı hem var olan yapımızı sınamak, geliştirmek, hem ona yeni örgütlenmeler katmak hem de kitleye propagandamızı yapmak, örgütsel ilişkilerimizi uzatmak için kullanıyorduk. Bu kampanyaların sonuçları da planlanmış bir şey olarak hakikaten beklediğimiz gibi oldu. O ilk yaptığımız kampanya, "Faşist Saldırılara, Hayat Pahalılığına ve Sömürgeciliğe Karşı Mücadele Kampanyası" diye çok başlıklıydı. Ama orada "sömürgeciliğe karşı" kısmı Türkiye'de yeni bir şey olduğu için çok öne çıkmıştı. O zamanki burjuva basınının da reaksiyonları dolayısıyla etkisi büyümüştü. Arkadaşlar belli ki büyüsün diye gidip Meclis'in duvarlarına da afişler yapıştırmışlardı. Tepki iyice büyüsün ki, etki de çoğalsın diye. Bunun sonucu bizim Türkiye'de daha ciddi bir örgütlülük haline gelmemiz oldu. Her kampanya planlı bir biçimde bizi örgütlenmede bir adım daha ileri götürüyordu. Kampanyalar, örgütlenmenin, ajitasyonun, propagandanın ve eğitimin yoğunlaştığı dönemleri ifade ediyordu.

Bu kampanya sonuçlarıyla ilgili şaşırtıcı rakamlar var; dokuz ayrı yerde aynı saat, aynı günde mitingler yapılmış ve bunlara yaklaşık 40 bin kişi katılmış, bir milyonun üzerine bildiri dağıtılmış, yaklaşık beş bin kişi aktif olarak harekete geçirilmiş, dağıtılan özel broşürler ve afişlerin sayısı yüz binleri geçmiş... Hem önemli bir gücü yansıtıyor hem de Türkiye'nin o günkü koşullarının anlaşılması bakımından iyi bir örnek...

Planlanmış bir faaliyetti bu. Bir sürprizle yüz yüze gelmedik. Amma çokmuşuz diye düşünmedik; buna yakın bir gücümüz olduğunun farkındaydık. *Kurtuluş* dergisini biz ilk bastığımız zaman –76'nın Haziran ayında bastık– kendi içimizden de endişe edenler vardı; daha örgüt değiliz nasıl dağıtacağız, nasıl parasını bulacağız gibi. Biz de mütevazı olalım diye 5 bin basmıştık. 5 bin adet adeta kayboldu; her yerden öylesine talepler geldi ki bir 5 bin daha bastık ve ondan sonra bizim derginin tirajı hep 10 bin oldu. Teorik bir dergi, ayda bir çıkıyor ve 10 bin satıyor. Bu ciddi bir güce tekabül ediyor demek ki. "Bizim savunduğumuz düşünceler içerisinde, Türkiye için yeni birçok şey var ve insanların bunları kavraması, bunları hayata geçirmesi de öyle kolay bir şey değil" diye düşünüyorduk. Peşinden haftalık *Kurtuluş* gazetesini çıkardığımız zaman –45 bin mi ne basmıştık– o kadar gazete de satıldı. Satardık biz bunları, parasız dağıtmazdık. Satışını da dağıtımını

da oluşturmuş olduğumuz iç örgütlenmelerle yapıyorduk. Bu da örgütlenmemizin bir başka parçasıydı. Bütün Türkiye'yi kapsayan bir dağıtım örgütümüz vardı, şimdiki gibi kargolar falan yoktu, kendimiz örgütleyip ulaştırıyorduk Türkiye'nin dört bir tarafına. Bu dağıtım ağı, yerellerde de örgütlenmişti ve o dağıtım ağı örgütleyiciliğin yanında aynı zamanda bir muhabir ağı olarak geriye doğru da çalışıyordu.

Gazetenin merkezi çok enteresandır. Mesela örgütten en çok haberi olan MK'ne bağlı Örgütlenme Bürosu vardı. MK diye bir yapı oluşturduğumuz zaman o, bir tek yedi kişiden oluşmuyordu; çeşitli bürolar oluşturuyordu kendisine. Mesela yazı kurulunda, MK'nden iki kişi görevlendirilmişti ama onun etrafında, merkezi dağıtım ve yazı faaliyetleri ile uğraşan 52 kişi çalışıyordu. Doğan Tarkan'la ikimiz MK adına yayın kurulu görevlisiydik. Onun dışında tabii ki, herkes yazı işine yardım ediyordu. İsmet, İlhami, Kaçar, Şaban, Ali Demir ve başka birçok arkadaş yazı işine yardım ediyordu. O alandaki en birinci elemanımız Ziya idi; bizim Kızıl Ziya. Basın yayın cemaatini en iyi o tanırdı. Basım işlerimizin belkemiği oydu. Kadın arkadaşlarımız vardı, Sevil yardım ederdi. Zerrin orada faaliyetteydi. Yayın bürosunda çalışanların tümü, mizanpaj yapan, yazıları daktiloya çeken, orada yazı yazan, matbaaya götüren arkadaşlar hep birlikte bir ekip olarak bu sayıyı nasıl çıkaracağız diye birlikte konuşuyorduk; herkes orada fikrini söylüyordu. 50 kişinin hepsi bir arada ve aynı şehirde değildi ama o yayın kurulunun etrafında 50-52 kişi vardı. Şartlar elverseydi o kadronun kalitesinin hem niceliği hem teknik imkânları hem tecrübeleri itibariyle bir günlük gazete çıkarmaya yeteceğini hesaplamıştık. Yayın yapısını oluşturduğumuz çerçevede bir günlük gazeteyi de çıkarabilecek kapasiteyi taşıyoruz, diye MK'ne de bilgi vermiştik. O günlerde MK şartlar el verirse günlük gazete çıkarmayı kabul etmişti ama o günler, Türkiye'de artık kıyametin koptuğu günlerdi. Bunu 1980'de konuştuk ve artık günlük olarak 10 kişinin falan öldüğü zamanlara gelmiştik. Dolayısıyla hemen böyle bir şey yapalım deme cesaretini de gösteremezdik. Gerçi yanlış da olmazdı. "Kan gövdeyi götürürken siz günlük gazeteyi nereden düşündünüz?" diyenler olmuştu. Evet, düşündük. Kan gövdeyi götürürken *Kurtuluş* dergisini çıkarıyoruz. Haftalık gazeteyi çıkarıyoruz, kadın dergisini çıkarıyoruz, iş kollarına ilişkin gazeteler çıkarıyoruz

da niçin bunu yapmayalım? Biliyoruz darbe geleceğini ama darbe zaten öbür yayınları da kapatacak, bunu da kapatsın ama biz bir ay propaganda yapmış olacağız.

Kurtuluş'un iç örgütlenmesi

Bu yetkinlikte başka bürolar kurabildiniz mi?

Örgütlenme Bürosu, Propaganda Bürosu vardı. Ayrıca Politbüro vardı. Onun daha dar bir yapısı vardı. Birkaç kişiden oluşuyordu. Genel yayın faaliyetimizin dışında birçok yerde insanlarla belli meseleleri konuşmak, tartışmak için yetkin arkadaşlarımızın gönderilmesi gerekiyordu. Bunu da rastgele değil, bir organa kavuşturmak gerektiği düşüncesi vardı. Zaten örgütlenme modelimizde böyle bir taslağımız vardı. Bunu da aslında Bolşeviklerden aynen devralmıştık. Merkez komitesinin hem içinde hem etrafında, iç içe değişik bürolar oluşturmak gerekir, diye karar vermiştik. Bunların hepsinin günlük faaliyetini yürüten MK içerisinden bir politik büro vardı. Politbüro, günlük olarak sürekli toplanmaya çalışır, politik gidişatı sürekli o kontrol ederdi. Bir Örgütlenme Bürosu vardı. Bu büro bütün Türkiye ve Kürdistan'a yayılmış olan yapımızın ortak şekillenmesine katkılı olmaya çalışıyordu. Mesela kampanya yapılacağı zaman Örgütlenme Bürosu, kampanya komitelerinin kurulmasına ön ayak oluyordu. Ya da değişik illerde yeni il örgütleri kurulacak, var olan il örgütlerinin geliştirilmesinde neler yapılacak gibi işleri yürüten Örgütlenme Komitemiz vardı. Bir yayın kurulu vardı, malum. Bir sendika fraksiyonumuz vardı. O da gene MK'ne bağlıydı ve sendikal alandaki faaliyetlerimizin koordine edilmesinde görev sürdürüyordu. Böyle bir model oluşturmuştuk. Hangi alanda hangi uzmanlık alanında ihtiyaç doğarsa MK hemen kendisine böyle bir büro oluşturuyor ve o büroya MK içinden bir ya da iki kişiyi dahil ediyorduk. Yani hemen MK dışından elemanlarla tamamlanan ikinci bir yapı oluşturuluyordu. Kendisini böyle genişleyen bir biçimde örgütlememiş olsa zaten yedi kişinin her şeye yetmesi mümkün değildi.

Merkezi düzeyde sanat-kültür faaliyetlerinin organize edilmesi ve bu alanda hegemonya oluşturma gayretine katkıda bulunan yapılar var

muydı?

Bu noktaya gelmedik ama bu mümkün olabilirdi. Çevremizde gittikçe genişleyen, merkeze bağlı değil ama Kurtuluşçuların oluşturduğu sanatçılar derneği vs. yapılar ortaya çıkmaya başlamıştı. Bir kısmı yazı kuruluyla iç içe çalışırdı. Böyle bir büro, organ da oluşturabiliriz diye bir düşünce vardı tabii ki. Yayın olmasına karşın kadınlarla ilgili bir organ henüz oluşturmamıştık.

Bu anlattığın süreç gelişirken 1 Mayıs 1977 katliamıyla akamete uğruyor. Bu kitlesellik ve yoğunlaşmada bir farklılaşma göze çarpmaya başlıyor... Bu arada İstanbul'daki 1 Mayıs 1977 mitinginde en son Kurtuluş korteji alana girdikten sonra çatışma çıktığı için çeşitli tartışmalar ve söylentiler de oldu. Bununla ilgili ne söyleyebilirsin?

Çatışma değil saldırı oldu. Demin söylediğim gibi bütün faaliyetlerimizi belli bir kampanya biçiminde değerlendiriyorduk; 1 Mayıs'a katılımı da bir kampanya olarak değerlendirdik ve onun için de hemen bir kampanya komitesi kurmuştuk. Faaliyetin organizasyonu, o kampanya komitesinin uhdesindeydi. Ayrıca bir ittifak çerçevemiz vardı; Emeğin Birliği ve Türkiye Emek Partisi ile ortak blok oluşturmuştuk ve başka şeylerde de o bloku yürütme anlayışı taşıyorduk. 1 Mayıs'a bu blokla katıldık. Biz o 1 Mayıs'ı, Türkiye sosyalist hareketinde işçi sınıfına kendimizi bir biçimde göstermenin bir vesilesi olarak düşündük ve özel olarak DİSK'le bir görüşme yaptık Saraçhane'ye gelmek istiyoruz diye. Bütün diğer partiler, demokratik kitle örgütleri Beşiktaş'ta toplanıyorlardı, DİSK ve TKP ise Saraçhane'de toplanıyordu. İşçi sınıfı orada olacağı için biz de Saraçhane'ye gitmeye karar vermiştik. Saraçhane'ye gelmemiz konusunda DİSK'liler önce bize izin vermediler. "Demokratik kitle örgütleri ve partiler Beşiktaş'ta toplanıyor, oraya gidin" dediler. Biz, hem işçi sınıfı ile daha yakın bir kontakta olmak hem de daha önce Devrimci Yol'la aramızda olmuş olan gerginliğe herhangi bir provokasyonla yeni bir problem katabilir düşüncesiyle Beşiktaş'a gitmek istemedik. Devrimci Yol'cular oraya gidiyorlardı. Bu iki nedeni DİSK'e söyledik, "Biz işçi sınıfının yanında olmak istiyoruz bu bir. İkincisi orada daha önce bizim problem yaşadığımız Devrimci Yol'cular var, birileri çıkar provokasyon yapar, ne onların ne bizim yapacağımızı düşünmüyoruz elbette

ama devlet belli ki hazırlanıyor, dolayısıyla biz böyle provokasyonlara bilebildiğimiz kadar engel olmalıyız" dedik. Önce kabul etmediler. Biz ısrar ettik, "Biz oraya gelmek istiyoruz, siz bu kararınızı yeniden gözden geçirin" dedik. Eskiden Cepheci olan tanıdık arkadaşlarımız vardı aralarında. Sonra 1 Mayıs'tan bir gün önce aradılar ve "Tamam Saraçhane'ye gelin" dediler. Biz de Türkiye'nin her tarafında örgütlenmiştik. Kürdistan'dan bile arkadaşlar kalkıp geldiler. TEP'liler ve Emeğin Birliği ile birlikte hemen hemen 10 binin üzerinde bir kitle oluşmuştu. Bütün kitle bizim kitlemiz değildi ama onun içerisinde herhalde yüzde 80'i bizim kitlemizdi.

Biz Saraçhane'ye gittik. Biz, DİSK'liler sonunda anladılar durumu, anlayışlı davrandılar diye sevinirken bunun niye yapılmış olduğunu ancak oraya varınca anladık. O sırada o zaman Maocu blok denilen grup "Kahrolsun faşizm, sosyal faşizm" diye diye Saraçhane'ye geldiler. Biz TKP'lilerle Maocu blokun arasında tampon olduk. Bizi daha önce Saraçhane'ye kabul etmezken daha sonra niye çağırdıklarını o zaman anladık. Biz bilmiyorduk onların geleceğini ama onlar o grubun oraya geleceğini önceden öğrenmişler. Önce TKP'lilere gittik "Bize yol verin geçelim, bizim bunlarla aramız iyi değil" diye, "Bizim hiç iyi değil, geçemezsiniz" dediler. Biz önceden geçip gitmek istedik, izin vermediler. Gerginlik de yaratmadık, ille geçeceğiz diye. Bu, düşüncemize ters bir şey olurdu. Devlet zaten provokasyon hazırlıyor, bunlara imkân verici tavır içerisinde olmamak lazım diye kesin, katı düşüncemiz vardı. Gittik Maocu grupla konuştuk. O zaman onların başında yine tanıdığımız arkadaşlar vardı. Onlara durumu anlattık, "Biz arada yastık gibi kaldık, siz bunlarla düşmansınız, bizim ne onlara ne size düşmanlığımız var, sizin yapacağınızı düşünmüyoruz ama başka birileri bu işte provokasyon yapabilir, onun için aramıza yeteri kadar mesafe koyalım. Herhangi bir silah sıkma şu bu gibi işler olursa birbirimizden gelmediğinden emin olacak bir mesafe koyalım aramıza. En azından 100 metre olsun aramızda. Bir tabanca mermisinin mesafesi aramızda olsun ki bir şey olursa, dışarıdan filan bir müdahale olursa, yanılıp birbirimize ters bir şey yapmayalım" dedik. "Tamam" dediler, onlar da bunu kabul etti. Biz alana kadar öyle yürüdük ama biz alana giremiyoruz, onlar da bizim mahsus girmediğimizi düşündüler ve o 100 metreyi filan unuttular, biz burun buruna geldik. Bir takım slo-

ganlar atıyorlar, bizim arkadaşlar da o sloganları bize atıyorlar diye düşünüyorlar. "Kahrolsun faşizm, sosyal faşizm" en çok attıkları slogan da o. Epey bir gerilim yaşadık orada. Sonra biz bir biçimde alana koşa koşa girdik. Biz alana girdik, Intercontinental Oteli vardı o zaman orada, onun önüne geldik ki, Tarlabaşı'ndan, Sular İdaresi'nin yan tarafından iki el silah sıkıldı. Çok az bir zaman sonra, nereden geldiği belli olmayan bir yaylım ateşi başladı. Ondan sonra orası bir cehenneme döndü. Bu da başka bir uzun hikâyedir.

Bizim bir provokasyon olabilir, buna karşı tedbirli olmalıyız, diye düşünerek bir hazırlığımız vardı. Yürüyenleri gruplara ayırmıştık. Grupların sorumluları vardı ve o grupların nasıl davranacağını hep o sorumlular tayin edeceklerdi. Kampanya Komitesi, "Onlara bakacaksınız, sadece onları dinleyeceksiniz, başka kim ne derse desin kimse karışmayacak, onların dedikleri yapılacak" demişti. Bir sürü teferruatı var bunun ama sonuçta, bizim büyük bir pankart vardı, o büyük pankartı AKM'nin önüne çektiler, görevlilere de "Pankart nereye giderse kitleyi oraya getirin" denmişti. Bizim kitleyi Intercontinental'in önünden AKM'nin önüne çektiler. Orası öyle boşalınca muhtemel ki alanda olan kitle o tarafa doğru kaçtı ve orada malum Kazancı Yokuşu denilen, o büyük ölümlere sebep olan yere daldılar. Bizden bir tek insan orada kalmış, Jale Yeşilnil adında liseli bir kadın arkadaşımız onların arasında kalmış. Normalde orada ölen insanların hepsinin bizden olması icap ederdi. Çünkü biz orada duruyorduk. Bizim kitle o tarafa kaçmış olsaydı orada ölenlerin hepsi Kurtuluşçu, TKEP'li, TEP'li olacaktı. Ama biz kitleyi AKM'nin önüne çektiğimiz için orası boşaldı, oraya başkaları geldi ve maalesef onlar öldüler.

Sol içi çatışma

Bu vesileyle sol içi çatışma meselesine de değinmekte fayda var. Kurtuluş'un Devrimci Yol'la ciddi bir çatışması var, bu biliniyor ama daha önce Halkın Kurtuluşu'yla da bir çatışma olmuş...

Halkın Kurtuluşu ile olan çatışma Siyasal'da cereyan etti. Biraz birbirine saldırmalar filan oldu. Bunun teferruatını başka arkadaşlar daha iyi bilirler

ama yanlış hatırlamıyorsam Doğan Fırtına ve Ümit Savaş'a saldırıp, dövmüşlerdi... Onun üzerine, tepki olarak Halkın Kurtuluşçuları Siyasal'ın kantininde otururken bizim arkadaşlar, orayı silahla basmış. Halkın Kurtuluşçularını bir tarafa ayırıp, orada olanları dövmüşler. Birkaç ev baskını gibi şeyler olmuş. ...muş diyorum, çünkü bunları ben tam birebir yaşamadım. Hatırladığım kadarıyla ben başka bir yerdeydim, aktarımlardan dinledim. Sonra, başkaları da araya girdi; dedik, bu yanlış. Çünkü böyle bir şeyi doğru bulmuyorduk. Sol birbirine karşı şiddet uygulasın, kim kimi bastırırsa o egemen olsun, diye düşünmüyorduk. Biz, sol arasındaki ilişkilerin eleştiri-özeleştiri yöntemiyle çözülmesi gerektiğini, solun birbirine karşı şiddet kullanmasının doğru olmadığını savunuyorduk, ama fiilen hep silahlı külahlı örgütler olduğumuz için de ister istemez böyle durumların içerisine düşüyorduk. Bu iş, kendini "Saldırıya uğradık, o saldırıya karşı da biz kendimizi savunuyoruz, meşru savunma yapıyoruz" diyerek rasyonalize ediliyordu. Tabii, bunun sonu gelmiyor, herkes kendisini meşru savunma durumunda gösterebiliyor. Demin anlattığım gibi, bunun bizim tarafımızdan izahı, "Doğan Fırtına'yı dövdüler, saldırıya uğradık, dolayısıyla biz de o saldırıya karşı kendimizi savunduk" biçimindeyken toplumdaki somut ifadesi, "Halkın Kurtuluşu ile Kurtuluş örgütü çatışıyor" oluyor. Böyle durumlarda dezavantajı kabul edip, o çatışmaya girmeden, bu sorunu başka türlü çözmeye çalışmak sosyalistler tarafından benimsenmesi gereken yöntem olmalıydı; ama o zaman öyle düşünmüyorduk. "Bize saldırana karşı bizim de nefsi müdafaa yapmak hakkımız vardır" diye düşünüyorduk, ben de öyle düşünüyordum.

Daha sonra bu düşünüş biçimin değişti mi?

Halkın Kurtuluşu ile olan çatışma meselesini duyduğumda, bunu hemen durdurmamız gerekir diye konuştum. Bu işte, kimler aracılık yapar diye konuştuk ve çok uzamadı zaten durdurduk. Ama Devrimci Yol'la olan çatışmada çok somut çaba gösterdim. O zaman İstanbul'daydım, o çatışmanın üzerine ben de Ankara'ya geldim. Arkadaşları bu çatışmadan vazgeçirmek için çok çaba gösterdim. Devrimcilerin birbirlerine kurşun sıkmasının yanlış olduğunu; savunma durumu olsa bile, bu savunmayı hakikaten savunma-

dan çıkaracak tutumlara girişmemek gerektiğini söyledim. Kendi içimizde böyle konuşuyordum, karşı tarafla görüşmek mümkün olmadı. Karşı tarafla görüşmek için aracılar koyduk. TMMOB'den insanlar vardı, somut olarak, tam kim vardı bilmiyorum ama TMMOB Başkanı Teoman'dı (Öztürk) zannediyorum o zaman. Teoman hem bizi hem Devrimci Yol'cu-ları tanıyordu; zannediyorum o aracılık yaptı. Teoman da bizim Cepheci gelenektendi. Devrimci Yol'culara biraz daha yakındı, ama bizim örgütten birtakım insanlarla da çok yakındı, öyle iç içe ilişkilerimiz vardı. Ben mesela, o zaman Nasuh'un Ankara'da olduğunu biliyordum, "Görüşelim, bu işi durduralım, bu yanlış bir şeydir" diye onunla görüşmek istemiştim ama görüşmeye gelmemişti. Haberin ona gittiğini biliyorum. Siyasal'ın oralarda bir yerde, çatışmayı yönetiyormuş; bunun bilgisini alınca, "niyetleri yok" diye durumu anlamıştım. O zaman, zayıf olduğumuz her yerden çekilelim diye konuşmuştuk. Mesela gençlik içerisinde cereyan ediyor bu çatışma, "Devrimci Yol'culara göre zayıf olduğumuzu bildiğimiz okullardan çekilelim, gitmeyelim oraya bir zaman için" diye önermiştim. Tabii, gençler buna "Nasıl olur, biz orada saldırıya uğruyorsak, kendimizi koruruz" diyerek şiddetle karşı çıkıyorlardı. "Yapmamak gerekiyor" diye anlatmaya çalıştım. Güçlü olduğumuz yerlerde duralım, onlara da "Buraya gelmeyin" diyelim. "Oralara gelip saldırırlarsa, o zaman savunun kendinizi, tamam" diyorduk. Bu da tehlikeli bir şey, bu da çatışma çıkarabilecek olan bir şey. Ama en azından bizim çok güçlü olduğumuz bir yere gelip saldırmaya kalkışmazlar, onlar için de bu riskli olur. Dolayısıyla, bu çatışma herkesin kendi mevzilerine geri çekildiği bir yerde durur, bir zaman sonra da biter... O arada mutlaka görüşmeler olur, sorun biter diye düşünüyordum. Öyle olmadı, birkaç kişi daha vuruldu, bizden onlara saldıranlar oldu. Bir zaman böyle gittikten sonra artık yavaş yavaş herkesin aklı başına biraz gelmeye başladı. Bu arada polis de bize hiç karışmıyor, Ankara'yı bize bırakmış, biz birbirimizi vurup duruyoruz, araya girenlerin etkisiyle herkes bir biçimde yavaş yavaş çekildi.

Kimler araya girdi? Başka örgütlerden giren oldu mu?

Başka örgütlerden araya giren oldu mu, şimdi hatırlamıyorum, belki olmuştur. TMMOB'den araya girenlerin olduğunu, karşılıklı gidip geldiğini hatır-

lıyorum. Dev-Yol'la o süreçte bir araya gelmemiz olmadı ama onlardan da "Onlar çekilsin, biz de çekiliriz" gibisinden karşılıklı haberler gidip geldi. Tabii, onlar da sürekli bizimle savaşmayı istemiyorlardı. Bir yandan da herkes, karşımızda esas düşmanın faşistler ve devlet olduğunu biliyordu. O sırada faşistler de, devlet de bize saldırmıyor, meydanı bize bırakmışlar, biz birbirimizle boğuşuyoruz. Kimse o kadar aptal değil, onlar da bunu düşünüyorlar, biz de bunu düşünüyoruz... Düşman, bize meydanı bırakmış yiyin birbirinizi diyor. Bir yandan, hepimiz bunu hesaplıyoruz tabii ki. Bu düşünceler içerisindeyken geriye doğru çekilme düşüncesi her iki tarafta oluyor. Devrimci Yol o zaman tabii, herkese haddini bildirme halindeydi, bunun farkındaydım. "Biz en büyüğüz, biz tayin ederiz" havası fazlasıyla vardı onlarda; onun için de çatışmadıkları örgüt kalmadı. Diyelim biz iki-üç örgütle çatıştık ama Devrimci Yol, belki hemen hemen her örgütle çatıştı ya da çatışma noktasına geldi. Çünkü büyüklük kompleksi, burada bu işler bizden sorulur düşüncesini yaratıyor. Dolayısıyla birileri de "Hayır, sizden sorulmaz, bizden sorulur" dediği anda herkes de silahlı olduğu için olay çıkıveriyor. Sonuçta tabii bütün bunlarda rol oynayan faktör, ilkelere rağmen kazanmak için kendine yeni ilkeler uydurmak... Prensipler uğruna kaybetmeyi kabul etmeyen anlayış, demin söylemiş olduğum gibi, insanların sık kullandığı bir başka prensibi deforme ederek kullanmaya neden olabiliyor. Yani, insan "nefsi müdafaa yapıyoruz, saldırıya uğradık, saldırıya uğradığımız için de kendimizi korumak hakkımızdır" mantığını kurmaya başladığı zaman, bunun arkasından "Savunmanın en iyi biçimi saldırıdır" diye de mantıklar geliştirip saldırıya uğramış olduğu için saldırıyı durdurmak üzere, "önleyici karşı saldırılar" yapabiliyor ve dolayısıyla iş savaşa dönüşebiliyor.

İş bu noktaya geldiği yerde, siyasal hareket olarak silinecek olsan bile kaybetmeyi kabul ederek tümden çekilmek lazım. Kazanmak için bu kadar kirlenenin artık kendi amaçlarıyla tutarlı bir davranış içine girmesi beklenemez. Kazanmak için her şeyi yapmayı mubah görenlerin şansında esasında karşı devrim çoktan kazanmış demektir. Onun için en baştan kaybetmiş olmak aslında karşı devrime kaybettirmiş olmak anlamına geleceği için, kirlenmiş, bambaşka bir niteliğe bürünmüş hareket olarak kazanmak yerine

kaybetmek asıl sosyalizm adına kazanmaktır. Tabii, bunu bugün söylüyorum, o zaman öyle düşünmüyordum. Siyasal hareket olarak silinecek olsak bile, bu yola girmem bir daha. Yoksa bu işin sonu yok, bu işi tutarlı bir şekilde yapmaya kalkıştığın zaman birbirini bitirinceye kadar savaşabilirsin. Faşistlerle savaştığın gibi savaşabilirsin. Devletle savaştığın gibi savaşabilirsin. Çünkü bir kere bu kanala girdin mi bunun neresinden dönebileceğin belli değil. Hiç dönemeyebilirsin, birbirini tüketmeye gidebilirsin. Zaten böyle düşmanlıklar solun ilişkilerini mahvetti. Daha sonra, darbe olduğu zaman, ortak davranamayışta yaşanmış olan bu tarihin korkunç etkisi vardır.

12 Eylül öncesi durum

Solun yükselişinin durmasında, kitle hareketinin gerilemeye başlamasında da solun bölünmüşlüğü büyük etken iken bir de sol içi çatışma daha da büyük bir sorun oluyor elbette. Yine de sosyalist hareketin gelişmesi, kitleselliği 12 Eylül'e gelinceye dek sıfırlanmadı ama bir inişe geçtiğine ilişkin de değerlendirmeler var. Kurtuluş'ta da bu tür değerlendirmeler yapıldı mı?

Buna benzer bir değerlendirme yaptık ama buna tam olarak "iniş" demek gerekiyor. Çünkü ondan sonra da mücadele kabarmaya devam etti. Sadece kadro eylemlerine dayalı mücadele değil, kitle eylemleri ondan sonra da devam etti. 12 Eylül'e geldiğimizde metalurji iş kolunda 60 bin işçinin grevde olduğunu hatırlatmakta yarar var. Hükümet 80 bin işçinin grevini de ertelemişti. Eylül ayının sonlarında falan onların da grevlere dahil olması söz konusuydu ama ne oldu?

Daha önceki yükseliş ivmesi düştü. 77'ye kadar binlerin, on binlerin hızla gelip içine katılmasına yol açan bir atmosfer varken sosyalist harekete katılım azaldı. Sosyalist hareket aşağıya doğru gitmedi ama katılım azaldı. Mesela 77'deki 1 Mayıs'ta birkaç yüz bin kişi varken ondan sonraki 78 1 Mayıs'ı 100 bin kişi ile ancak yapılabildi. İnsanların kitle eylemine katılma enerjisi püskürtülmüştü ama bu katılımları engellemedi, hızını kesti. O hızla devam ediyor olsaydı belki çok daha büyük bir sosyalist hareket ortaya çıkacaktı. Ne olurdu? Akıbet çok değişmezdi bence. Çünkü bir sosyal hareket

eğer kendi içinde örgütlülüğe sahip değilse ve bizimki kadar çok parçalanmış, enerjisini birbirine karşı tüketen bir nitelikteyse ne kadar büyürse büyüsün, organize güçler onu batırma kabiliyetine her zaman sahip olur; ta ki tam bir kopuş yaşanana kadar. O da kendi örgütünü o zaman hızla yaratır. Maalesef ekseriyeti kendi etrafında toplayan bir örgütlülük ortaya çıkmadı. Tersine herkes gelişiyordu, o gelişmeyle kazandığı enerjinin de çok önemli bir kısmını birbirine karşı harcıyordu. 12 Eylül'ün en büyük başarısı da zannediyorum burada yatıyor. Darbe devrimci, sosyalist muhalif örgütlerin enerjilerini büyük ölçüde birbirlerine karşı tükettikleri süreçte geldi. Bu yüzden de kendi tahmininden daha düşük bir karşı çıkışla yüz yüze gelip duruma kısa sürede hakim oldu.

Anti-faşist mücadele, Kürt ulusal hareketi, sendikal hareketteki gelişmelere bakıldığında 1980'e doğru gelirken Türkiye büyük bir alt üst oluşun eşiğinde duruyor gibiydi. Kurtuluş hareketi kendisini bu büyük karmaşaya hazırlamak için örgütsel hayatında, iç işleyişinde herhangi bir değişiklik yaratabildi mi? Söz gelimi henüz daha seçilmemiş olan Merkez Komitesi kendi içerisindeki işleyiş bakımından ne kadar demokratikti? Merkez Komitesi ile diğer örgütler arasındaki ilişkiler bakımından nasıl bir demokratik işleyiş vardı?

İşin gerçeği tabii, örgütlenmeye başladığımızda biz örgüt konusuna çok yabancı olduğumuzu hemen fark ettik. Bizim daha önceki örgüt pratiklerinden devralıp getireceğimiz hemen hemen hiçbir şey yoktu, örgüt deneyimlerimiz derneklerin deneyimleri düzeyinde kalmıştı. Dünya literatüründeki örgütlenme deneylerini okumaya başladığımız zaman, kendimizi gerçekten çok yabancı bir alanda hissettik. Çünkü bizim daha önceki örgütlenmemiz içerisinde bir Cephe lafı geçiyor, bir parti lafı geçiyor ama o partinin ne kadar üyesi var o belirsiz. Bir genel komite diye bir şey var, bir de merkez komitesi var, ondan sonra da gerilla birlikleri var. Politik partinin bu kadarla olabilmesi, hayata müdahale etmeye başladığımız zaman imkânsız göründü. Bunlarla hayata cevap verilmez. Yoğun biçimde, başka ülkelerde hem askeri hem politik hem kitlesel hem sınıfsal örgütlenme pratikleri neler diye okumaya başladık. Tabii bunları okumaya başladığımız zaman bambaşka bir alanda bulduk kendimizi. Proletarya partisi yukarıdan aşağıya örgütle-

nir diye bir klişemiz vardı, başka türlü olması mümkün değildi. Bolşeviklerden öğrendiğimiz kadarıyla da böyle olmuştu ama Bolşevik partisinin oluşumuyla bizim oluşumumuz birbirine hiç benzemiyordu. Bolşevik partisi değişik grupların bir araya geldiği, bir partinin ortaya çıktığı, sonra dağıldığı, sonra yeniden kendi birliğini kurduğu bir parti. Biz THKP-C olarak dağılmıştık, yukarıdan aşağıya örgütlenme mantığına göre önce kendimizi örgütleyelim dedik. Merkez komitesi kuralım dedik. Merkez komitesi kurduk ama merkez komitesi kurmakla kalmıyor iş tabii ki hemen yerel faaliyeti yürütecek olan yerel komiteleri kurmak gerekiyor.

Kuruluşta seçilmeyi hiç düşünmediniz değil mi?

Hayır, hiç düşünmedik. Seçilmeyi düşünmemiz için sahip olduğumuz örgüt mantığı açısından izin yoktu, yani yukarıdan aşağıya örgütlenme denilen şey seçilebilecek durum yaratıncaya kadar örgütlenmek gerekiyordu; ikincisi de zaten seçecek ve seçebilecek kimse yoktu. Ortada bir örgüt olmadıktan sonra kim kimi, neye seçecek? Bunun cevabı yoktu.

"Kurtuluş örgütü" diye bir örgütün kurulma tarihini verebilir misin? Kimlerden oluştu?

1977'nin başında –ayını tam hatırlamıyorum şimdi– ilk defa biz, Doğan Tarkan, İsmet Öztürk, Mustafa Kaçaroğlu, Şaban İba, ben ve İlhami Aras bir araya gelip ilk tüzüğümüzü hazırladık. Buna Ali Demir'i de kattık.

Ali Demir sonra mı katıldı yoksa hemen kuruluşta var mıydı?

İlk toplantıda yoktu galiba ama kafamızda olması gereken insanlardan biri diye o duruyordu. İsmet'in kafasında da Tekoşin'i oluşturmuş olan Seyfi Cengiz vardı. Seyfi Cengiz'i biz düşünmüyorduk çünkü Seyfi Cengiz'le aramızda ciddi farklılıklar söz konusuydu. Ama Ali Demir ta 1970 öncesinden bildiğimiz, hapishanede birlikte yattığımız, çıktıktan sonra da kararlılıkla birlikte davrandığımız bir arkadaşımızdı. Dolayısıyla hep birlikte ilk tüzüğümüzü hazırladık. O tüzüğün hazırlanışında çeşitli enstantaneler vardır.

Mesela?

Mesela tüzüğü hazırlarken sekreter nedir, konusunu tartıştık. Bir arkadaşımız, "Sekreterlik, kâtiplik gibi bir şey olduğu için dönerli olsun" dedi. Fakat

biz bunları, Bolşevik Partisi tüzüğünden almışız, orada bir örgütlenme şeması sunuyor, sekreter nedir, yazı kurulu nedir, filan bunların hepsi Lenin'in Bolşevik Partisi'nden aldığımız şeyl; dönerli sekreterlik bize komik geldi. Ne diyeceğiz derken, Doğan Tarkan, "Bu ne ya? Lenin çocuk oyuncağı mı? Bu sekreterlik, bilmem neyin sekreterliği mi zannediliyor? Böyle şey mi olur?" filan diye bir köpürdü; bu lafı söyleyen arkadaş çok komik bir duruma düştüğünü fark ederek sesini kesti. Başka bir enstantane, nasıl olacak tüzük diye konuşuyoruz; Bolşevik Partisi bu işe örnektir, diye bir şeyler söyledik, bir arkadaş "Meclis içtüzüğüne bakalım, oradan önemli şeyler aktarabiliriz" dedi. Bu da öyle bir enstantaneydi.

Sonuçta yanılmıyorsam 11 maddelik, Bolşevik Partisi'nden kopya çekilmiş tüzüğü Doğan'la ben hazırladık. Sonra Şaban kaybetmiş bu tüzüğü, bulamadığı için yeni tüzük hazırlamış. 1980'den sonra "Ekim Grubu" dediğimiz grup, tüzüğü kaybetmiş ve yeniden tüzük yazmışlar. Bunu istihza ile söylüyorum, insan bir örgütü nasıl yönettiğini bilmiyorsa, tüzüğünü ezberden yazamıyorsa, o örgütü keyfi yönetiyor demektir. Bir örgütün yöneticisi, örgütün tüzüğünü ezberden bilmelidir. Ezberden bilmek çarpım cetvelini ezberden bilmek gibi değil, hakikaten uygulayacak biçimde bilmelidir ki, tüzüğe uygun davranış gösterebilsin. Tüzüğü kaybettiğini söyleyen bir merkez komitesi üyesi, özrü kabahatinden büyük bir laf etmektedir. Bana bunu söylediği zaman, "Bana bir telefon etseydin, ben sana telefonla her bir maddesini teker teker söylerdim" dedim ve aynısını söyledim tabii. Öyle bir tüzük olur ki, şimdiki tüzüklerde olduğu gibi ince ince çok detaylandırılmıştır bunu anlarım; fakat o tüzükte sadece genel prensipler vardı ve taş çatlasın 11 maddeydi. Bunu da akılda tutamıyorsan hangi mektepten, nasıl mezun oldun? Okul okuman mümkün değil. Çarpım cetvelini ezberleyemezsin eğer 11 maddeyi aklında tutamıyorsan. Bir de bu herhangi bir 11 maddeyi ezberleme meselesi değil ki, Marksizm-Leninizm diye öğrendiğimiz birtakım temel örgütsel işleyiş ilkelerinin maddelendirilmesiydi. Demokratik merkeziyetçilik nedir, sorusunun cevapları vardı içerisinde. Olur ya, bir maddesini karıştırabilirsin ama bir kişi değilsin ki, bir sürü insan var, bunlardan bir ikisine sorduğun zaman biri bir maddesini hatırlar, öteki diğerini hatırlar tam tamına aynısı çıkar. Ayrıca tüzük kaybolmaz. Yapılan başka bir şeydi aslında; çünkü bizim o zamana kadar geliştirmiş olduğu-

muz demokratik öğeleri temizleyen yeni bir tüzük yaptılar. Yani yerel örgütlerin özerkliğini, seksiyonun kaderini filan tayin etmeye başladılar; zaten onun için kıyametler koptu.

Neden bir parti değil de bir örgüt olarak kuruldunuz? Bu konuda tartışmalarınız var mıydı?

Biz bu örgütü oluşturduğumuzda, program olarak elimizde o zamana kadar yazdığımız yazılar vardı ve düşünüyorduk ki bu yazdıklarımız, henüz proletaryanın bundan sonraki bütün mücadelesine yol gösterecek bir program olmaya yetmez. Tabii, sadece program değildi, bir de kadrolaşma sorunu vardı. Biz, önümüze "partileşme süreci" diye bir dönem koyduk. Yani bugüne kadar var olan birikimlerle biz örgüt kurabiliriz, fakat bu örgütün proletaryanın öz örgütü olduğu ve proletarya partisine tekabül ettiğini söyleyebilmemiz mümkün değildir, bunun için önümüze bir süreç koymamız gerekir diye düşünüyorduk. Bu sürecin ne zaman sona ereceği konusunda herhangi bir tarih belirlemedik ama bu süreç, bizim düşünmediğimiz kadar uzun –20 yıl– bir süreç oldu. Bunun 20 sene kadar süreceğini asla düşünmemiştik. Dünya üzerinde kurulan diğer partiler bir ön çalışmadan sonra bir iki sene içinde kurulmuş partilerdi. Biz de düşünüyorduk ki –o zaman aklımdan geçenleri söylüyorum– yeteri kadar kadrolaşma sağlarız ve o zamana kadar da taleplerimizin genel çerçevesini daha sistematik bir hale getiririz. Sonuçta, bir program ve tüzükle biz proletaryanın partisi olduğumuzu ilan ederiz.

Bir de o kadrolaşmanın berisinde, bu partinin öncü işçilerin örgütü olması gerektiği konusunda bir temel belirlememiz vardı, onun için de parti adını hak edebilmek için "işçi sınıfı içerisinde önemli bir azınlık haline gelebilmek" diye bir kavram kullanıyorduk. Aslında, önemli bir azınlık haline 80'li yıllarda gelmiştik. Mesela Haziran 1980'de yapılan DİSK kongresine baktığımız zaman küçük ama görülebilir gruplardan biri Kurtuluş'tu. 30'a yakın delegesi vardı Kurtuluş'un. Bu, o zamanki değerlendirmemiz içerisinde kastettiğimiz görünebilir, önemli bir azınlık olma durumuna ulaşmış olmak demekti. O zamana kadarki çabalarımızla biz belki tatmin olmamıştık ama işçi sınıfı içerisinde belli mevziler kazanmış bir örgüt haline gelmiştik. Ama kendimizde şöyle eksiklikler de tespit ediyorduk. Bize göre partinin esas olarak modern sanayi proletaryası üzerinde yükselmesi gerektiğini

düşünüyorduk. Tabii bu parti içerisinde başka sınıflardan, kesimlerden komünist insanlar yer alacaktı ama partinin ağırlıklı unsurunu modern sanayi proletaryasının oluşturması gerekiyordu. Bunun için de üç temel alan seçmiştik: metalürji, gıda ve tekstil. Bu üç alan, işçi sınıfının ağırlıklı kitlesinin ve en ileri unsurlarının bir araya geldiği kesimi oluşturuyordu. Bunların içerisinde gıda ve tekstilde belli ölçülerde bir gücümüz olmasına karşılık, metalürji iş kolunda aynı güce ulaşamamıştık ve aslında o alanda TKP çok egemendi. İşin doğrusu, en ileri işçiler de o zaman metalürji işkolunda yer alan işçilerdi. Kendisine sosyalist, komünist diyen işçilerin ağırlıklı kesimi metalürji iş kolunda yer alıyordu. O alanda etkili olabilmek için ayrı sendika da kurduk; Tüm Döküm-İş diye bir sendikamız vardı. Yanlış anlaşılmasın, o zaman var olan metalürji iş kolunda ilerici işçilerin esasını, ağırlıklı kısmını örgütlemiş olan Maden-İş'e bir alternatif olarak düşünülen bir şey değildi bu yaptığımız. Tam tersine, örgütlenme faaliyetinde Maden-İş'in örgütlenmeyi istemediği, kabul etmediği alanlarda örgütleniyordu ve onlar da nispeten küçük fabrikalardı. Diyelim elli kişinin çalıştığı fabrikalar, örgütlenmek için Maden-İş'in hevesini uyandırmıyordu. 100 tane elli kişi çalışan fabrika başa belaydı onlara göre; ama 10 tane bin kişi çalışan fabrika örgütlediğin zaman çok daha güçlü bir sendika ortaya çıkıyordu. Pratik olarak doğru tabii ki. Biz de o boş bırakılan alanda hem sınıfla ilişkilerimizi geliştirmek hem sınıfın o kesiminin örgütlenmesini sağlamak için çalışıyorduk. O alanda örgütlenirken büyük fabrikalar söz konusu olduğunda, biz bunları Maden-İş'e götürmeliyiz diye kendimize sınır koymuştuk. Tabii, Maden-İş'çiler bizim orada örgütlü olduğumuzu bildiklerinde, o fabrikayı almamaları gibi bir risk vardı. Böyle anormal bir rekabet vardı işçi sınıfı içerisinde de. Dolayısıyla önümüze koyduğumuz böyle hedefler, bizim kendimizi hemen bir parti olarak ilan etmemizi engelledi, bunu geleceğe bıraktı.

Tabii, 12 Eylül darbesi gelince her şey altüst oldu, bizim bu hedeflerin hepsi de kaybolup gitti. Ne işçi sınıfı içerisindeki öncü işçiler kaldı, ne bizim kadrolar kaldı, ne kitle bağları kaldı... Bir şey kalmadı. Sonuçta, parti olalım mı olmayalım mı meselesi askıya alındı. Örgütlülüğünü devam ettirebilmek, var olan ilişkileri korumak, onlara yeni bir şeyler eklemek en önemli hedef haline geldi. Partileşme meselesi gündemimizden düştü. Kendine ister parti de ister deme, hiç önemi yoktu. Tabii, deme cüretini de gösteremiyorduk. Darbe öncesinde kat be kat güçlüyken kendine parti deme cesareti-

ni gösteremeyen bir topluluğun, 12 Eylül'de yediği darbe ile onda birine düştükten sonra –belki onda biri bile yoktuk– kendine parti demesi bize çelişki geliyordu. Zaten o dönemde sosyalizm konusundaki düşüncelerimizdeki ciddi değişimler böyle bir laf etmenin –bu sefer bir başka biçimde– önüne geçti.

80'li yılların ortasından itibaren biz, aynı 70'li yılların ortasında olduğu gibi, Türkiye sosyalist hareketinin yeniden yapılanmasını, birlik sorunu diye bir meseleyi kendimize dert edindik yeniden. Ondan sonraki bütün hayatımız da öyle geçti galiba. Sosyalist hareketin yeniden yapılanması meselesi, bugün hâlâ bizim karşımızda cevabı verilmemiş ve var olan ilişkiler çerçevesinde de herhangi bir cevap üretilemeyecek bir sorun olarak dikilmeye devam ediyor.

Kurtuluş örgütü kurulurken ismini kim önerdi?

Kurtuluş ismini, sanırım, ben önerdim. O zaman daha örgüt yoktu, gazete ismi olarak önermiştim. Eskiden, ilk Mihri Abi ile çatıştığımız zaman, adımız "Kurtuluş Grubu"ydu. O zaman 15 günlük bir gazete çıkarıyorduk, onun adı *Kurtuluş* gazetesiydi ve ben ona istinaden önermiştim. Başka değişik isimler söylenildi ama "Bize en çok bu uyar, daha önce de adımız buydu" dedim, kabul gördü.

Üyeler, tüzük ve program

Merkez Komite oluşmuş, tüzük de yapılmış, örgüte üye almakta ölçüt neydi? Kim, nasıl üye oluyordu?

Hemen her şeyi Bolşeviklerden örnek alıyorduk. İki Merkez Komite üyesi önerecek, çünkü üye almaya Merkez Komitesi karar veriyordu, dolayısıyla bir kişi de önerse yeterdi. Zaten o yedi kişinin tanıdıkları ortak tanıdıklardı. Ancak birilerinin itirazı söz konusu olabilirdi. Öyle de olmuştur ama örneklerini şimdi hatırlayamayacağım. Birlikte olduğumuz insanlar ilk ağızda en yakın olanlar, daha önceden bir arada olmuş olanlar üye olarak alındı. Onlarla yerel komiteler kuruldu. Tabii ki gittikçe ustalaştık. Sadece merkez komite, yerel komite değil artık merkez komite etrafında özel görevleri yürütecek organlarla donanmış bir geniş çerçeve haline gelmeye yönelikti mantığımız. Yayıncısı, propagandacısı, örgütçüsü, sendikacısıyla artık yapı

yedi kişi olmaktan gittikçe çıkıyordu. O yedi kişi bir çekirdek diye duruyor ama gittikçe uzmanlaşıyordu etrafındaki organlarla. Bu mantık, bütün aşağıya doğru olan yapılarda aynı merkez komitesi gibi kendisini tekrarlamalıydı. Başka sınıflar arasında da örgütlenmeye devam ediyorduk ama Lenin'in tabiriyle kendimizi işçi sınıfı ile sınırladığımız takdirde, üç basamak düşünüyorduk örgütlenmemiz için; merkez komitesi, yerel komite ve fabrika komitesi. Merkez komitesi, Kurtuluş örgütünün yönetici organıydı, yerel komite, o yerellik neresiyse oranın yönetici organı ve fabrika komitesi de belli bir fabrikadaki örgütün yönetici organıydı. Haliyle bu yönetici komiteler yönetme işini etraflarında oluşturdukları uzmanlık organlarıyla birlikte sürdürüyorlardı. Planımızı böyle kurmuştuk.

Bunu ne kadar yaptık? Çok fazla yapamadık. Bu yapılanmanın ömrü de aslında çok uzun değil, 78-80 arası. 80'e gelindiğinde de bu mantıklar oturmuştu artık ama ondan sonra da hayat değişti, bambaşka bir şey oldu. Darbeyle birlikte örgüt çok önemli özelliklerini kaybetti. Bu gelişim kısa bir zaman sonra durdu ve bizim Kurtuluş örgütü büyük bir krize girdi o dönemde. O başka bir konu ama o zamana kadar ki bütün kazanımların geriye savrulduğu, hem entelektüel gelişmesi açısından hem insan kaynağı açısından korkunç geriye savrulduğu bir dönemi yaşadı. Bunu telafi etmek 12 Eylül darbesinden sonra birkaç senemizi aldı, fakat telafi ediyor olduğumuzu zannettiğimiz momentte de bu defa büyük bir operasyon darbesi yedik. 1985'teki darbe ile birlikte bu kez örgüt var olan en kaliteli, en önde gelen üyelerini, deneyimi en çok taşıyan, en çok ustalaşmış üyelerini de kaybetti, hepsi yakalandı, hapse girdiler ve ondan sonra Kurtuluş Hareketi birdenbire başlangıç noktasının çok gerilerine savrulan bir duruma düştü. O zamana kadar belki bir il komitesinde bile görev yapmamış olan arkadaşlar merkez komitesinde yer almak zorunda kaldılar. Bu tabii örgütün hem örgütlenme kabiliyetinin hem entelektüel kapasitesinin çok gerilere düşmüş olması anlamına geliyordu. Ama gene de öncesinde öyle bir birikim vardı ki, bu kadar gerilere savrulmuş olan örgütlenme 85 sonrasında atılan adımlarla Türkiye'de gündem yaratabilecek bir Kurtuluş örgütünü ortaya çıkardı. Niçin? Kendi emsalleri de aynı darbeleri yemişlerdi; onlar da dağılmıştı. Onların arasında Kurtuluş'un birikimi, o kadar dağılmaya karşın bir gündem üretebilecek potansiyeli gene o günlere taşıyabildi. O darbeyle yüz yüze gelinmese ya da darbeye karşı daha ustalıklı durma başarısı sağlanabilmiş olsaydı bu örgütlenme tecrübesi bizi bu işe başladığımız noktadaki duruma göre

oldukça ileri noktalara taşıyabilir ve bugün savunduklarımıza daha denk düşen bir örgüt yapısının ortaya çıkarılması mümkün olabilirdi. Hem insan malzemesi olarak hem entelektüel gelişim olarak böyle bir noktaya gelmiştik; ama bizim örgütlenme işine giriştiğimiz nokta sıfırdır, bunu unutmamak gerekiyor. Geride bıraktığımız örgütlerin ne yaptığını öğrendikçe durumu daha iyi görüyorum. THKP'den gelip de başka örgütler kuranların yaptıkları işlere baktığım zaman, hâlâ yapmakta olduklarına baktığım zaman, görüyorum ki THKP mirasının taşıyıcısı olduğunu düşünen insanlar, örgüt deneyimi açısından hâlâ telafi edemedikleri ölçüde geri noktadalarmış. Genellikle bazılarının en çok ulaşabildikleri yer Stalinci bir örgüt yapısı olmuş. Mesela Dev-Sol böyle bir örgüt anlayışını geliştirdi ama gelebildiği yerde, Stalinci örgüt diye tabir edilen, demokratik merkeziyetçiliğin merkeziyetçilikle belirlendiği, yani bürokratik merkeziyetçilikle belirlendiği, demokrasinin söz konusu olmadığı yapılar ortaya çıktı.

Kurtuluş'ta merkezin işleyişi açısından demokrasi nasıldı?

Eğer demokrasiyi seçim yapmak olarak alırsak seçim söz konusu olmadı ama en ilkel zamanında, daha önce bahsettiğim gibi merkezin, yönettiğini düşündüğü organların fikrini alma düşüncesi vardı. Ama fikir alma belirleme hakkını otomatik olarak yaratmaz. Belirleme hakkı olmadan da gerçek demokrasi olmaz. Tüzükte olmayan ama MK'nin kabul ettiği prensiplerden biri, ciddi sorunlar söz konusu olduğu zaman, oylamada yakın oylar çıktığında, mutlaka komitelerin fikrini alma prensibi benimsenmişti. Daha ötesi, tüzükte ifade bulan konferans neredeyse bir kongre gibi yapılmış ve örgüt üyelerinin durumu belirleme hakkını kullanmaları sağlanabilmiştir. Ne var ki bu tüzükteki demokratik işleyişlerin tümünün bir rutin haline gelmesi noktasına ulaşamamıştır.

Bunun pratikte sonuçlarını aldınız mı?

Evet. MK'nde ciddi olduğunu düşündüğümüz tartışmalarda birbirine yakın oy çıktığı birkaç durumda –hangi durumlar olduğunu şimdi hatırlayamıyorum ama– kendimin böyle bir durumda "Ben oyumu çekiyorum arkadaşlar, komitelere soralım" dediğimi hatırlıyorum. Mesela diyelim dörde üç karar çıkmış ama mesele ciddi, o zaman "Bu durumda bunu karar haline getirmeyelim ve komitelere soralım" diye önerdiğimi hatırlıyorum. Tüzüğe yazmamıştık bunu ama ciddi olduğunu düşündüğümüz oylamalarda, ya-

kın oy çıktığı zaman, "alt organların görüşünü alarak karar vermek gerekir, hatta ondan sonra bir daha oylama yapmak gerekir" diyerek, seçimin olmadığı zamanda yönetilenlerin yönetene müdahalesinin olanağı yaratılmıştı mesela.

Örgüt içi demokrasi

Demokratik bir refleks olarak kabul edilebilir ancak henüz demokratik bir kurumsallaşmanın tam tezahürü değil haliyle...

Örnekleri görüldü ve ne kurduğumuzun ifadesidir bunlar: Daha örgüt hiçbir kongre yapmamışken, konferans toplamak, bu konferansta yüz yüze bulunduğumuz çeşitli sorunları üyelerin tartışmasına ve onayına açmak, o konferansta MK'nin kendisini güven oylamasına sunması ve istifa eden bir arkadaşın o konferansın bastırmasıyla MK'ne yeniden geri dönmesini sağlamak; Mesela bunlar demokrasi konusunda savunulan düşüncelerin pratikleridir. Çok gelişkin bir pratik değil tabii. Bunlarla demokrasi olur demek mümkün değildir. Bunlarla kaldığı zaman bu demokrasi olmaz. Ama nereye ilerlenmek istendiği konusunda yol gösterici özelliği vardır bunların.

Uyumluluk içerisinde ilerlendiğinde başvurma ihtiyacı duyulmayan, bir uyumsuzluk olduğunda, bir farklılaşma ortaya çıktığında başvurulan bir işleyiş değil mi bu?

Zaten rutinlerin dışındaki başvurular, bir problem olduğunda ortaya çıkar. Mesela konferanslar çoğunlukla bir problem olduğunda ortaya çıkar. Yeni bir durum çıktığında olur ama kongreler, bir olay çıktığından dolayı değil, belirli aralıklarla yapılması karara bağlanmış toplantılardır. Bizim tüzüğümüzde "iki senede bir yapılır" diye yazılmıştı ama gerçekleştirmek nasip olmadı.

Kongre toplanması konusunda 80 öncesinde hiçbir girişim, tartışma oldu mu?

Girişim yoktu ama yazmış olduğumuz tüzüğe bağlı olarak, askeri darbenin olduğu yılda kongre yapmamız gerekiyordu. Kendi kararlaştırdığımız şey buydu. Geçici Merkez Komitesi iki sene sonra mutlaka kongre yapmalı, diye tüzüğe madde koymuştuk ama darbeden önce bu süre dolmuştu.

Bu arada MK üyesi üç kişi, yani sen, İlhami ve Kaçaroğlu arasındaki ilişkinin de zaman zaman tartışma konusu olduğu, hatta bu üç kişinin bir tür 'hizip' gibi çalıştığı iddiaları, tartışmaları var. Bu konuda ne dersin?

Bunu kanıtlamak gerekir. Bu ezbere bir yorumdur. Bunu ben de duydum. Bu üçlünün durumu, tabii haksız biçimde, örgüt hayatını belirliyor diye değerlendirmeler oldu... Bunu somutlamak gerekir. Hangi somut olguda, nasıl oldu? Haksız biçimde, ahbap çavuş ilişkisi değerlendirilmesine sebep olacak bir yorumdur bu. Bu iddiayı ortaya atanın, olgularla kanıtlaması gerekir ve tabii ki tarih, bu iddianın aksine konuşur. Bugün İlhami ile ben aynı yerde değilim. Çok uzun zamandan beri aynı yerde değilim. Hiç de öyle "her durumda böyle olur" diye bir şey yok. Bir de ayrıca, bu iddiayı ortaya atanın iddiayı kanıtlaması için o sürece kendi içinde bakması gerekir zaten. Her durumda, İlhami ile ben aynı oyu mu vermişim ya da Kaçar'la ben aynı oyu mu vermişim? Bir de buna bakmak gerekir. Aslında hiç öyle değildir.

Bizim üçümüzün ilişkisinin nereden çıkıp geldiği, tarihsel bir süreç olarak ortada. Biz mahalle arkadaşı, akraba değiliz; aynı milliyetten olma gibi hiç sübjektif faktör bizi öncelikle birbirimize bağlamıyor. Bizi birbirine bağlayan tek bir ilişki vardır o da THKP-C'nin kurmuş olduğu ilişkidir. Hepsi bu. Yılları birlikte geçirmek, üç yıldan fazla bir zamanı hapishanede beraber ve değerlendirerek kullanmış olmak, bizim aramızda hem insani olarak bir dayanışma ilişkisini yarattı hem de ideolojik olarak ortak bir örgüyü yarattı. Bizim ortak düşünüyor olmamız tesadüf değil. Birbirine uyuyor olmaktan değil, en az üç buçuk yıl biz birlikte eğitim yaptık, aynı şeyleri birlikte geliştirdik. Bu, tabii ki ondan sonraki zamanda da düşünülecek olanları belli ölçüde –bütünüyle belirlemez– tayin ediyor. Bizim toplantılarımıza katılmış olanlar karar alma süreçleri içerisinde nasıl farklı tutumlar almış olduğumuzu, nasıl farklı önerilerle ortaya gelmiş olduğumuzu; ben bir tarafta oy kullanırken İlhami'nin başka tarafta, Kaçar'ın bir başka tarafta oy kullanmış olduğunun örneklerini yaşamışlardırlar. Ama başkalarına göre daha yakın düşmüşüzdür. Şov olsun diye, aynı düşünürken –yakın görünmeyelim diye– ayrı düşünüyormuş gibi yapamazdık ya! Asıl böyle bir şey anormaldir. Bence burada başka bir şeyi görmek gerekiyor. Bu eleştirinin içerisinde başka bir şey görüyorum ben. Bizim de yanılgılı yanlarımız olmuş olabilir; bun-

ların neler olduğunun söylenmesi lazım. Bunu eleştiriye açık durmak için söylüyorum...

İki kişinin bir araya gelemediği, rekabetten dolayı hep birbirlerini yemiş oldukları ilişkiler çerçevesi içerisinde, böyle bir ilişkinin olamayacağını düşündüklerini sanıyorum. Çünkü diğerlerinin hiçbirinin arkadaşı yoktu. İlişkileri sadece örgüt ilişkisiydi, belki hiç arkadaşları yoktu. Örgüt içinde herkes birbirine rakip diye bakarsa algı böyle olabilir. Ayrıca Herkesin kanaati de bu iddia sahiplerininki gibi değildi. Bu yoldaşlık ilişkisini örnek alan insanlar esasında çoğunluktaydı bence. Bizim birbirimizle rekabet etmeyişimiz de tuhaf geliyordu bu iddia sahiplerine. Öyle zannediyorum "Niçin bunlar da diğerleri gibi birbirleriyle rekabet etmiyorlar?" diye düşünüyorlardı. Aynı kitapları okuyorduk, birimiz okuduğu bir şeyi diğerine, "Bak, ben burada bunu okudum. Sen bunu okudun mu?" diye gösteriyordu. Okumadıysa anlatıyor, merakını uyandırıyordu; üzerine "öyle mi, böyle mi" diye tartışıyorduk. Bu işte, birlikte eğitimdir. Aynı eğitimden geçiyorsun ve beraber yapıyorsun bunu, başkası sana dikte etmiyor, birlikte oluşuyorsun. Oluşturduğun ideolojik birlik var. Kuşkusuz bir de zor koşullarda birbirine omuz veren insanlar, birbirlerine güvenirler. Çatışmada birbirini görüyorsun, poliste birbirini görüyorsun, hapishanede birbirini görüyorsun ve oralarda hep omuz omuzasın. Bunlar başka duygular; bunlar başka şeyler. Ben şöyle düşünüyorum; bu iki adama her zaman sırtımı dönebilirim, bu çok önemli. Kavga eden, mücadele eden insanın güvenebileceği insanlar araması çok doğal bir şey; çünkü bu kavganın tek başına sürdürülecek bir kavga olmadığını biliyorsun. Kendi saltanatını ilan etmemişsin, kolektif bir dava sürdürüyorsun, bir iktidar değişikliği, toplumsal dönüşüm kavgası veriyorsun... Burada güveneceğin insanlarla olmayacaksın da kiminle olacaksın? Bunu arar insan; hele bir de ölümüne kavgaysa, insan buldu mu böyle insanları dayanışır birbiriyle. Karşı taraf da aynı duygulara sahipse o bağ kuvvetli oluyor. Biz nihayetinde Marksist ve eleştirinin kendimize de dönmesi gerektiğini bilen insanlarız; onun için de bizim bu ilişkimizin zedelenmesinden korkarak birbirimizi eleştirmememiz söz konusu değildir. Bunun örnekleri bizim yaşamış olduğumuz tarihte var. Bunlar kapalı eleştiriler değildi. Hani bazıları öyle derler, "Biz kendi aramızdayken birbirimizi nasıl

kıyasıya eleştiriyoruz!" Öyle değil, herkesin önünde diğer arkadaşlarla eşit bir biçimde yer alarak birbirimize karşı olan laflarımızı da söylemişizdir hep. Onun için, ahbap çavuşluk çağrışımı yapacak olan bu benzetmeleri doğru bulmuyorum. Onlar, demin izah etmiş olduğum gibi, rekabetçi bakış açısının değerlendirmeleridir. Ama şu kısmı doğrudur: Üç kişi birbirine böyle omuz verdiği zaman güçlü oluyor zaten; öyle de bir şey vardı, doğrudur. Yani Kurtuluş örgütlenmesi içerisinde, bizim üçümüzün böyle dayanışma içerisinde olması bizi güçlü yapıyordu ama bu başka kimselere karşı kurulmuş bir ittifak değildi. Hani diyelim ki başka bir ittifak, başka bir görüş vardı da ona karşı böyle bir dayanışmaydı bu: Yok, hiç kimseyle alakası yok. Kurulmuş olan, bizim yaşantımız içerisinden çıkıp gelmiş olan bir dayanışma ilişkisiydi ve onun için de kimseye karşı olmak gibi bir durumu söz konusu değildi. Kendi dışından gelen seslere de hiç kapalı değildi bence. Zaafları olabilir, -mutlaka ki vardır, her kendini güçlü hisseden zaafa sürüklenmeye hazır haldedir- ama biz bunu da biliyorduk, bilmediğimiz bir şey değildi. Yani birileri bir güç ele geçirdiği zaman, o gücü nasıl kullanacağını da çok iyi bilmelidir. Bunlar da bilmediğimiz şeyler değildi. Eleştirinin ne olduğu, ne olacağı, demokrasi vs. gibi şeyleri kimse bize dayatmadı. Adım adım bu düşünceleri hem kendimizi hem dünyayı hem içinde bulunduğumuz ilişkileri, hepsini eleştirerek geliştirenlerin de önünde geliyoruz. Dolayısıyla kendi ilişkimizi de sorgulamadan yaşadık demek mümkün değil.

Bu arada yine değinilmesi gereken bir olay olarak 1978 yılında bir operasyon oluyor ve seni gözaltına alıp sorguluyorlar. Neydi o mesele?

O mesele esasında şundan olmuştu: O sırada Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ile Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK) çatışmıştı ve YNK'nin bin kişilik bir grubu, Soran bölgesinden İran üzerinden Hakkari'ye, oradan Behdinan bölgesine geliyordu. YNK, Talabani'nin örgütü, Soran bölgesinde örgütlü. Barzaniciler de Behdinan bölgesinde örgütlü. Güney Kürdistan'ın güneydoğusu Soran bölgesidir, batısı Behdinan bölgesidir. Soran bölgesinde KDP'liler yoktu, Behdinan bölgesinde YNK'liler yoktu. Onlar bin kişilik bir birlikle Hakkâri'ye giriyorlar, Hakkari'den tekrar KDP'nin denetim alanı

olan Behdinan bölgesine gidiyorlar. Yani batıya doğru gidiyorlar, oralarda örgütlenecekler. Fakat bunları, yanılmıyorsam -başkaları da olabilir- Jirki aşireti, devletin yardımıyla kıstırıyor bir yerde, bir kısmını öldürüyor, bir kısmını esir alıyorlar. Onun üzerine YNK Merkez Komitesi'nden, yanılmıyorsam Doktor Fuat Kemal, Türkiye'ye gelmişti ve arkadaşlarının kurtarılması için destek, yardım istiyordu. Bizi tanıyan Kürt arkadaşlar, "Kurtuluş, Kürt halkının dostudur, yardım ederler" diye bize getirdiler. Oturduk konuştuk nasıl yardım edebiliriz diye. O sırada takipteymiş, biz de belki takipteydik; bizim bu görüşmemizi tespit ettiler. Beni aldıklarında çeşitli biçimlerde sıkıştırdıktan sonra, "Anlat bu mesele nedir?" diye esasa geldiler. O sorguda işkence görmedim, çünkü işkence görecek bir durum da yoktu. Sorguda şöyle bir durum ortaya çıktı: Ben, takip edildiğimizi anladığım ve hatta dinlenilmiş olabileceğimizi de kestirdiğim için "Bu işi siz yaptınız, bana niye soruyorsunuz? Devlet olarak siz Talabani ve Jirki aşiretiyle birlikte çalıştınız. YNK'lileri kıstırdınız, imha ettiniz, bana ne soruyorsunuz? Takip etmişsiniz, dinlemişsiniz... Siz ne yaptınız asıl siz bana anlatın" dedim; biraz böyle geçti. Baktılar, hakikaten benden öğrenecekleri bir şey yok - gerçekten de yoktu- bir tane adam gelmiş yardım istiyor, onu da zaten takip etmişler, kiminle görüşmüş tek tek hepsini biliyorlar, dolayısıyla sabah bıraktılar beni.

Senin gibi önemli bir adamı niye serbest bırakıyorlar?

Beni her zaman yakalarlardı ki, örgüt mörgüt falan dediler zaten. "Ne örgütü? Böyle bir şeyi hiç konuşmayalım. Örgüt falan yok. Ortada sadece bir *Kurtuluş* dergisi vardır, onun dışında bana böyle bir şeyin lafını bile etmeyin. Şu anda ağzımı kapatırım ve bir daha açmam. Ne örgütü? Nereden çıkardınız? Siz bana tezgâh kuruyorsunuz" dedim. Biraz böyle devam etti, "İyi, tamam" dediler ondan sonra. Niyetleri örgütlülük meselesi değil, Kürt meselesiydi. Sorgulamanın biçiminden önce anlamamıştım, örgütsel operasyon yiyoruz, diye düşünmüştüm; ama niye o saatte örgütsel operasyon yiyelim? Onu da bilmiyorum. O anda örgütsel operasyon yememiz için bir neden yok. Bir darbe şu bu, filan gibi bir girişim yok. Faaliyetimiz dernekler olarak sürüyor, açıktayız, ortalıktayız, dergi filan çıkarıyoruz... Ancak bir

genel saldırı olması gerekir ki bizi de toplasınlar; ama öyle bir ortam, durum yoktu. Zaten YNK meselesine gelince, durum ortaya çıktı. O zaman anladım ki, operasyon bu görüşme için döndü. Orada da benden öğrenebilecekleri sahiden hiçbir şey yoktu. Gizledim mizledim değil, yoktu çünkü. Bir tek, bir adamla görüşme yaptık, yardım istedi. Nasıl yardım edeceğimizi de bilmiyordum; ne Jirki aşiretini tanırız ne bir şey... En fazla tanıdıktan tanıdığa bir Kurtuluş örgütü olarak, ne kadar etkimiz varsa onu kullanabilirdik; ama Jirki aşireti üzerinde bizim hiçbir etkimiz olmazdı ki. Onlar zaten devletin işbirlikçisi, bizi neden taksınlar. Bir etkimizin olabileceği insanlar da değiller. Ne olur? Ancak politik propaganda itibariyle etkimiz olur. Politik bir örgüt olarak bunu yapabilirdik. "Sizi protesto ediyoruz, birbirinize düşmanlık etmeniz yanlıştır" diye Barzanicilerle görüşebilirdik. En fazla bunlar olabilirdi, onun dışında konuşsam bile verebileceğim bir şey yoktu!

Kürdistan'daki örgütlenme ve kadrolar

Ulusal soruna çok önem vermesine karşın, Kurtuluş'un Kürdistan'da Türk solu kimliğini kırabilme şansı pek olmadı, "Türk solundan Kurtuluş" gibi algılandı. Oysa Kurtuluş'un bir Kürt-Türk örgütü olması icap ederken, Türk-Kürt örgütüne dönüşerek ilerlemesi gerekirken "Türk solu" kimliğini aşabilecek bir noktaya ulaşamadığı söylenebilirse bunun nedenleri ne olabilir? Yerel kadroların bulunamaması, MK'nin tutukluğu, anti-faşist mücadele veya işçi sınıfı içinde örgüt-lenmeye verilen önem ve ağırlığın verilmemesi... Ne söylenebilir?

İki faktör var: Bir tanesi, Kürdistan'da gittikçe ayrı örgütlenme fikri hakimiyet kazanıyordu. Tarih sıçramalı gelişir ama nihayetinde onları haklı çıkardı. Kürdistan mücadelesi, 12 Eylül darbesinden sonra bütün Türkiye'nin içine girdiği durgunlukta, bir sıçramayla Türkiye'de daha önceki mücadeleyi çok aşan bir düzeye yükseliverdi. Biz milli mesele üzerine tezlerimizi ortaya koyarken, örgütlenme meselesini bir mutlaklık olarak değil somut duruma bağlı, değişken bir ilişki olarak düşünmüştük. Bizim bu örgütlenmeyi mutlaklığın dışında görmemiz, "hangi ülkenin devrimi önde gidiyorsa ona göre tutum alınır" şeklinde ifadesini buluyordu ve o dönemdeki düşüncemize göre Türkiye devrimi çok öndeydi. Dolaysıyla Kürdistan devrimi geli-

şiminde Türkiye devriminden yararlanmalıydı. Bu yararlanmayı sağlayabilmek için de esasında, iki ayrı parti gibi olacak olan yapının bileşimi biçiminde bir formülasyon, bir ilişki geliştirmiştik. Ama bu, ayrı örgütlenmeyi savunan Kürdistanlılar tarafından bir Kürdistan örgütü, Kürdistanî örgüt olarak görünmüyordu ve bağımsız, ayrı örgütlenme fikri de gittikçe daha çok yayılıyordu. Fakat en azından Kurtuluş fikriyatını benimseyen veya daha başka akımlar da vardı tabii, onların milli meseledeki yaklaşımları bence yerinde değildi. Kürdistan'da Devrimci Yol'cular da vardı, TKP'liler de vardı, ne bileyim o zamanki Halkın Kurtuluşçuları, TİKKO'cular da vardı. Ama onların yaklaşımı bize benzemiyordu. Onlar, Kürdistanı Türkiye'nin bir parçası olarak görüyorlardı; dolayısıyla İstanbul'la Diyarbakır'ın onlar açısından bir farkı yoktu, benzer biçimde örgütleniyorlardı. İstanbul'da ne yapıyorlarsa Diyarbakır'da da aynısını yapmaları gerektiğini düşünüyorlardı. Biz daha farklı bakıyorduk ama Kürdistanî örgütlerin bakışlarında da bir farklılık vardı ve bu da gittikçe etkiliyordu.

İkincisi, tabii ki bizim dışımızdaki nesnel durum var ama bir diğer şey de bizim kendi eksikliklerimizdi. Kürdistan devriminin Türkiye devriminden yararlanması gerektiğini düşünüyorduk ama bu yararlanmanın, esas olarak ideolojik yararlanmadan pek öteye geçtiği söylenemez. Biz, batıda gelişen kadro imkânlarından artırarak Kürdistan'a kadro göndermek gibi işleri pek yapamadık, hatta MK'nden birinin çoğunlukla Kürdistan'da konumlanması gerektiğini savunuyorduk ama bunu yaptıracak imkân bulamadık. Kürdistan seksiyonunun kurulmasından evvel "MK'nden bir arkadaşımız, ayın en az yarısını Kürdistan'da yaşayarak geçirmeli" diye karar almıştık. Tabii bu şartlara göre değişir, üç ay kalırsın da bir ay sonra gelirsin; yani 15 gün orada 15 gün burada şeklinde değil. Kürdistan'a göndermeyi düşündüğümüz arkadaşın buna çeşitli noktalardan itirazları oluyordu. Ancak arada bir gidip geliyordu. Bunun da yarattığı şu dezavantaj oldu; Kürdistan'daki kadroların nispi zayıflığı dolayısıyla gelişmemiz sınırlandı. Biz oraya Kürdistan seksiyonu kurulduktan sonra başka arkadaşlar gönderdik ama ondan öncesinde, hemen hemen herhalde hiç kimseyi oraya, oranın elemanı olarak göndermemiştik. Tersine oranın elemanı da batıda çalışıyordu. Ankara'nın sorumlusuydu. Bunun yarattığı zaaf da ortaya çıktı.

Kendi yerel kadroların niteliği konusunda fikriniz var mıydı?

Yerel kadroları tanıyorduk ve ayrıca mesela ben giderdim Kürdistan'ın değişik şehirlerine. Çeşitli yerlerde örgüt anlayışı, mücadele tarzı konusunda seminerler verdim, sohbetlerimiz oldu. Başka arkadaşlarımız da gidiyorlardı. Bu vesileyle oradaki kadroların niteliğini de tanımak, a'dan z'ye her şeyi olmasa da tanımak mümkün oluyordu. Seksiyon kurulduktan sonra tabii daha bilgilendik. Arkadaşlar daha yoğunca oradaydılar. İnsanları daha fazla yakından tanıdılar. Oraya birkaç kişinin transferi de mümkün olabildi ama bu epeyce geç oldu. *Şoreş* adlı yayını bir tek sayı çıkarabildik. Kürtçe-Türkçe tasarlanmıştı ama Kürtçesini arkadaşlar pek beğenmemişlerdi hatırladığım kadarıyla. O zamanlar Kürtçe yazı ve edebiyat çok yaygın değildi. Dolayısıyla iyi Kürtçe yazdığını iddia eden arkadaşların yazdıklarını, konuşanlar "Biz bunu anlamadık" diye karşılamışlardı. Ama tabii her şeyin başlangıcında böyle acemilikler, eksiklikler olur. Bence iyi bir başlangıçtı ama çok geç kalmış bir başlangıçtı. *Kurtuluş* dergisini çıkartmamızdan bir sene sonra filan başlatabilmiş olsaydık çok farklı olurdu.

Kurtuluş'a karakteristik özellik kazandıran bir konuda bu kadar tutuk davranılması nasıl oldu? Sadece MK'nden bir arkadaşın gönderilememiş olması açıklıyor mu sorunu?

Oradaki yapı geliştikçe önemini kavrattırdı. Milli meselenin kabullenişi bizim için teorik bir konuydu. Öncelikle teorik olarak milli meseleyi benimsedik ve bunu birinci olarak batıda anlatmakla kendimizi yükümlü gördük. Kürtlere sömürge olduklarını anlatmaktan çok, Türklere ya da diğer milliyetlere Kürdistan'ın sömürge olduğunu ve bu özelliğin Türkiye'nin politik hayatının önemli noktalarından birini oluşturduğunu anlatmak, bizim için daha birincil görev görünüyordu. Çünkü içine atladığımız suda neredeyse biz boğuluyorduk. Öylesine yoğun bir şoven ortamı vardı ki biz, tam mahallenin kara koyunu olmuştuk. Dolayısıyla o karanlık sularda yüzerken birçok şeyi ihmal etmek de kendiliğinden mümkün oluyor. Bugün Kürdistan meselesi 30 yıllık savaşın arkasından bile itirazlarla karşılaşıyor. O zaman bunun lafını ettiğimizde, sonradan ayrıldığımız arkadaşlardan biri bana, "Mahir sen bu görüşlerinle sadece örgütü değil memleketi de bölersin"

demişti. Düşünebiliyor musun, bir sosyalist öbür sosyaliste milli mesele ile ilgili olarak savunduğu görüşlerden dolayı memleketi bölecek olduğunun tehdidini yapıyor. Bu tehdit ancak burjuvazinin bize yaptığı tehdittir ama demek sosyalistin kafasında da böyle bir şey var ve biz, bunu mesela TÖB-DER'de anadilde eğitimi kabul ettirmek istiyoruz, zorlanıyoruz. Anti sömürgeciliği kabul ettirmek zaten mümkün değil. Anti sömürgeciliğin Türkiye'deki ifadesi olarak benimsemiş olduğumuz şovenizme karşı mücadeleyi bir prensip olarak kabul ettirmeye kalkıştığımızda, önce karşımıza "Ya bu da nereden çıktı şimdi" itirazı dikiliyordu.. İşte şuradan çıktı diye izah ettiğimizde "Ha canım, onu koymaya gerek yok, o anti-faşist mücadelenin içerisinde vardır zaten" diye çevirmeye çalışıyorlardı ama sonunda becerdik. Demokrat olmanın şartlarından biri olarak TÖB-DER'in ilkelerinden biri oldu antişovenizm. TMMOB'ye de kabul ettirdik. Demokratik kitle örgütlerinin hepsinde bir yeni ilke çıkardık. O zamana kadar demokratik kitle örgütlerinin iki ilkesi vardı; anti-faşist, antiemperyalist olmak diye. Biz üçüncü bir ilkeyi olmazsa olmaz haline getirdik. Tabi bunu tek başımıza yaptığımız söylemek diğer Kürdistani örgütlere haksızlık olur. Birlikte başarıldı bu iş.

Çok basit bir şeydir aslında; sosyalist bir ilke değildir anti-şovenist olmak. Bugün dünyanın neresinde söylesen, anti-şovenist olmak tabii ki olmadan olmazdır. Ama o günlerde bunun ilke olarak yazılmasını istediğin zaman, "anti-faşizmin içerisinde o vardır" diye delinmesi, Türkiye'nin o zaman ne kadar büyük bir ilkellik içerisinde olduğunu gösteriyor. Bununla çarpışırken tabii her şeyde rahat olamıyorsun. Bu boğuyor insanı ve o zaman bizim için bunu Türkiye'de anlatabilmek birincil görev haline gelmişti. Kürdistan'da örgütlenme görevi bunun gölgesinde kalıyordu. Oradaki arkadaşlarımızın enerjisi ne kadarsa o kadar gelişebiliyorduk. Beş kişi isek dördünü işçi sınıfının örgütlenmesine ayırıp birini de Kürdistan'a ayırmayı konuşmuştuk aslında ve sınıf meselesi üzerine yapmış olduğumuz propagandalar, Kürdistan'daki arkadaşlarımızı çok ciddi etkilemişti. Onlar da bu sınıf perspektifini gerçekten çok sıkı, sağlam benimseyen insanlar oldular. Ama biz, o dediğimizi başaramadık. Belki demin anlattığım gibi batıda bu işi benimsetmenin zorluğu Kürdistan için ekstra bir eylemi daha gerçekleştirmenin önüne geçiyordu. Bunu benimsettiğimiz ölçüde, Kürdistan'a des-

tek çıkabilecek imkânlarımız artacak diye bekliyorduk. Aslında biraz öyle de oldu. Kurtuluşçular da milli meselede ustalaştıkça, gittikçe gözlerini Kürdistan'a daha fazla çevirir oldular. Kürt olmayan arkadaşlarımız da kalktılar gittiler Kürdistan'daki faaliyete katılmaya başladılar. Zaten hepsini iyi yapmış olsaydık Kurtuluş örgütü olarak çok başka yerlerde olacaktık. Haliyle başka alanlardaki çeşitli eksikliklerimiz burada da bir biçimde yansıyordu.

Bu arada değinilmesi gereken bir Tekoşin meselesi var, bu kopuş nasıl gelişti?

Kürdistan'ın çeşitli şehirlerine yayılmış bir sempatizan ağı vardı. En yoğun Mardin'de, bir grubumuz da Dersim'de vardı. Seyfi Cengiz, Dersim'e gittiği zaman bir canlılık yarattı tabii. Askerliği bitirdikten sonra Dersim'e gitti ve o canlılığın içerisinde, kısa zamanda bizi PKK ile düşman edecekti, olmadı. Seyfi oraya gittikten epey bir zaman sonra, PKK'den ayrılan 20 civarında insan daha sonra bize geçtiler ve PKK'liler bunlardan silahlarını geri istediler. Biz de "Tamam göndeririz" dedik. İnsan örgüt malı değildir ama silah örgüt malıdır. O zamanki bu anlayışımız aslında yanlış değil bence, doğru; dolayısıyla böyle uygulanan bir kuraldı. Birilerinin bir örgütten diğerine giderken örgütün malını, mülkünü alıp öbür tarafa götürmesi etik olarak kabul görmezdi. Biz de "Tamam" dedik, ben Diyarbakır'dayken Seyfi ile konuştum, silahları vermesini istedim, Seyfi bunu kabul etmedi, "Silahlar o insanların, vermeyiz" dedi. Bu, Seyfi ile ipleri koparmaya sebep olacak kendi başına bir mesele oldu. Ben o zaman Seyfi'ye, "Bunları ya verirsin ya da biz seninle ilişkiyi keseriz" dedim. "Sen kim oluyorsun, kendi kendine karar veriyorsun" demişti, "Ben kendi kendime karar vermiyorum, prensiplerin gereği böyle olduğunu düşünüyoruz, birkaç tane kalaşnikof için bir başka örgütle çarpışmaya girmeyiz, böyle bir şeyi doğru bulmayız. Sen bunu dayatırsan biz bu çatışmada olmayız, seni onlarla yüz yüze bırakırız. Ya bunları gönder ya bu ilişki biter, ben sana söyleyeyim" dedim. O da "Göndermiyorum" dedi. Geldiğimde, arkadaşlarla konuştum, "Arkadaş böyle böyle diyor, PKK'ye bu arkadaşla ilişkimiz olmadığını söyleyelim. Madem teşkilatın kararını dinlemiyor, biz bu arkadaş yüzünden niye PKK'lilerle çatışaca-

ğız?" Bir de PKK'lilerle arkadaşız biz o zaman. Birçoğu bizim Cepheci takımdan çıkmış gitmiş oraya. Böyle bir çatışmayı kabul etmemiz mümkün değil. Şimdi diyorlar ya PKK herkese saldırıyor diye; o zaman da PKK'ye herkes saldırıyordu; bir de öyle bir gerçeklik vardı. Biz bunu kabul etmiyorduk tabii ki. Bir kere de İstanbul'da bir görüşme oldu Seyfi'yle ve koptu bu ilişki. Silah meselesi işi bu hale getirdi. Seyfi, kendisi tutup bize, "Kürdistan'ın tek sorumlusu ben olayım. Siz beni destekleyin, ben orada ayrı bir örgüt geliştireyim" dedi. Biz de "Böyle bir şey düşünmüyoruz. Sen bildiğini yapabilirsin" dedik, üstüne bu iş de gelince bitti. Zaten konuşmaya fırsat kalmadı, PKK ile çatışmaya girdi ve bizim artık onu sahiplenmemiz mümkün değildi. Dediğimizi yapmış olsa sahiplenirdik, ayrı örgütleneyim dese de sahiplenirdik.

12 Eylül darbesine örgütsel hazırlık

12 Eylül darbesinin yaklaşmakta olduğunu öngörüyorsunuz, örgütsel olarak nasıl bir hazırlık yaptınız? Bu yeni duruma ilişkin örgüt üyelerinin, organlarının görüş ve önerilerini almak için konferans, bölge toplantısı, il toplantısı gibi demokratik adımlara yöneldiniz mi? Hangi yöntemlerle örgütün bu sürece ve almış olduğunuz karara katılımını sağladınız?

Öncelikle tabii ki bu karar bizim hayatımıza öyle damdan düşer gibi gelmedi. Daha önce ifade etmiştim, Maraş Katliamı dolayısıyla ilan edilen sıkıyönetimin, Türkiye'yi bir darbeye doğru götürdüğü konusunda bir tespitimiz vardı ve örgüt içerisinde merkezden tabana kadar yaygın bir biçimde tartışılan bir meseleydi. Biz bir darbe ortamına doğru gidiyoruz. Tabii ki darbe ortamına doğru gidiyoruz diye düşünenin o darbeye karşı ne yapacağını da düşünüyor olması gerekir. Bu anlamda örgüt içerisinde fikir alışverişi cereyan ediyordu. Sadece bir momentte toplanıp yahut bir konferans, bir kongrede konuşulacaklara kalmayacak ölçüde geniş bir süreci oldu bu meselesinin tartışılmasının. Ne yapılacağı konusundaki fikirler de zaman içinde oluştu. O da yine darbenin olduğu günün ertesinde oturulup "Şimdi darbe oldu, ne yapalım?" şeklinde değil. Dediğim gibi sıkıyönetim süreci üzerinden örgüt içerisinde konuşma devam ediyordu. Bu konuda daha önce ya-

şanmış olan tecrübelere dayalı olarak, bizim ikili bir bakışımız oluşmuştu. Birincisi, ortak direniş cephesinin oluşturulabilmesi: Hatta bu ortak direniş cephesinin oluşturulması anti-faşist mücadelede de böyle bir adımın atılması noktasından başlıyordu. Anti-faşist mücadelede böyle bir şey olmadı. Bir umudumuz belki darbe koşulları oluştuğunda, herkesin aklı başına gelir ve böyle bir şey olabilir düşüncesi vardı. Bu olmadığı takdirde de darbeyi tek başına karşılamanın imkânsızlığı göz önünde bulundurularak, buna karşı kendini nasıl koruyacağın düşüncesi vardı. Bu düşünce örgüt içerisinde konuşulmaktaydı. Bu anlamda bir fikir alışverişi örgüt içerisinde cereyan ediyordu. Bunu yeterli demokratik mekanizmalar içerisinde işletmediğimiz aşikârdır. Bizim örgütümüz henüz o tarihlerde, daha sonra edinmiş olduğu demokrasi pratiğini sergileyecek olan mekanizmaları ortaya çıkarmamıştı. Henüz yerel organlarla Merkez Komitesi arasında yerel organa gönderilen MK temsilcisinin onlara MK'nın görüşlerini aktarması, buna karşılık onların da kendi görüşlerini söylemesi ve bu görüşlerin gerisin geriye merkez komitesine gelip değerlendirilmesi ya da rapor alışverişi biçiminde cereyan ediyordu. Bunun rutin konferans ve kongre biçimine bürünmesi söz konusu olmamıştı. Tüzüğümüzde en az iki yılda bir kongre toplanması, her önemli konuda konferansların toplanması konusunda madde olmasına rağmen, örgütümüzün bu mekanizmaya ulaşması söz konusu olmadı. Bu aslında demokrasi düşüncesinin gelişiminin de zayıflığını gösterir. Daha sonraki yıllarda "sosyalist demokrasi" diye bir çerçeve oluşturduk ama o çerçeve, 80 öncesinde henüz ortaya çıkmış değildi. Belki buna işaret edecek olan doğrultular vardı ama böyle bir rutine ulaşmış değildik. O zaman yapabilmiş olduğumuz tek konferans, daha önce sözü geçmiş olan Bodrum Konferansı'dır, onun dışında başka bir konferans veya kongre söz konusu olmadı. İkili davranış konusunda bir toplantı yapma ihtiyacı da doğmadı; o ihtiyaç daha sonra doğdu. Bu ikili davranış biçimi konuşulduğu zaman içerisinde, örgüt yapılarıyla görüşüldüğünde kimsenin buna herhangi bir şekilde itirazı yoktu. Ancak bunu pratikçe nasıl yaparız teknikleri konusunda fikir geliştirmeler vardı; ama bunları sorgulayan, öyle olması gerekir mi gerekmez mi gibi bir zaruret de ortaya çıkmamıştı.

Geri çekilme taktiği

12 Eylül'le birlikte hem Kurtuluş hem Türkiye sosyalist hareketi hem Kürdistan'daki yapılar yepyeni bir döneme girdiler, çok hızlı bir çözülme ve püskürtülme oldu. 12 Eylül ummadığı kadar hızla başarı kazandı, cunta iktidarını pekiştirdi. 12 Eylül darbesi ile birlikte Kurtuluş "geri çekilme taktiği" adı altında kendisini koruma politikaları geliştirdi ancak sonuçta Kurtuluş örgütlenmesi de atomize olmadı mı birkaç yıl içerisinde? Kurtuluş örgütlenmesi neden 12 Eylül saldırısına bu kadar hazırlıksız yakalandı? Bu kadar korunaksız bir şekilde karşılık verdi? Bu "geri çekilme taktiği" nasıl bir taktikti? Bu önemli karar, sadece MK'nin kararıyla mı uygulanmaya başladı yoksa var olan örgütlü yapılarda, il komitelerinde, bölge komitelerinde, Kürdistan sekretaryasında tartışılması sağlanabildi mi?

"Geri çekilme taktiği" öyle darbe oldu da kararlaştırıldı diye bir durum yok. Bu geri çekilme taktiği, muhtelif taktiklerden biri olarak darbeden belki bir sene kadar önce konuşulmuştu. Daha önceki sorulardan birinde buna değinmiştim, 1978'in sonunda sıkıyönetim ilan edildiğinde Türkiye'nin yokuş aşağı bir yola girmiş olduğuna dair bir tespitimiz vardı ve o yokuş aşağı gidiş devam ediyordu. O zaman belki tam anlamıyla daha sonra cereyan edecek vukuatın bilincinde değildik. Yani, dünyada bir yeni neoliberal dönemin böylesine hakim olacağı ve bunun kurgulanmakta olduğunun bilincinde değildik işin doğrusu. 1973'teki petrol krizi kapitalizmin büyük sıkıntı içerisine girmiş olduğunu ortaya koymuştu ama bu sıkıntının aslında bir dönemin tümüyle sonu olduğu ve yepyeni bir dönemin başlamakta olduğunun bilincine varamamıştık. Dünyada hiçbir teorisyen de bugün ortaya çıkan sonuçlarıyla, durumu böylesine ortaya koymamıştı. Monetarizmden falan bahsediliyordu. Yeniden yapılanmaların olabileceğine dair işaretler vardı ve Türkiye'de de bunun ifadesi olarak, o zamanki Süleyman Demirel hükümetinin almış olduğu ünlü 24 Ocak 1980 Kararları vardır. Bu kararlar aslında gelişmekte olan yeni döneme uyum için atılmış adımlardı. Türkiye'de o kararlar alınmadan çok öncesinde, dünyada bu yeni yönelim başlamıştı ve MHP hareketi, bizim karşımıza sadece o dönemde gelişmekte olan sınıf hareketini bastırma ihtiyacı nedeniyle dikilmedi diye düşünüyorum. Bu tabii ki önemli bir noktaydı, Türkiye'de sınıf hareketi hızla gelişiyordu. Ulusal hareket, kadın hareketi dolayısıyla egemen sınıflara endişe

veren bir durum vardı ve onu durdurabilmek için çeşitli tedbirlere başvurulabilirdi ama bundan daha önemli bir şey varmış önümüzdeki süreçte. Türkiye'de hakikaten "yaprağın kıpırdamadığı", her türlü halk düşmanı tedbirin alınabildiği bir ortam yaratmanın da hesabındaydı uluslararası sermaye. Bizim politikacıların hepsi bunun ne kadar bilincindeydi bilemem ama uluslararası sermaye böyle bir hesabı, NATO çerçevesi içerisinde uygulamaktaydı. Böylesine büyük bir global saldırı karşısındaydık. Biz, bu saldırıya karşı hakikaten o saldırının büyüklüğü ölçüsünde bir önemle yaklaşamadık. Bazı başka akımlara göre hiç kuşku yok ki çok daha önem vererek yaklaşıyorduk bu meseleye. Burjuvazinin, oligarşinin çok büyük bir saldırısı geliyor, buna karşılık mutlaka ve mutlaka bir takım tedbirler geliştirmeliyiz diye öngörülerimiz vardı. Ne yazık ki o tarihlerde herkes darbe üzerine konuşmuş ve sonra herkes kendi düşüncesinin ne kadar haklı olduğunu anlatan yazılar yazmış olsa ve halen yazmaya devam ediyor olsa da şöyle örnekleri hatırlıyorum: Faşist saldırılar sürerken ortak savunma mekanizması oluşturalım denildiğinde buna hiç kulak asmayan akımlar, "Darbe olacak deniliyor ama o darbe hele bir gelsin, biz onları çıktığı yere nasıl sokarız" diye böbürlenen, hatta daha sonrasında, "Az daha iktidarı alacaktık" diye kendisini Kaf Dağı'nın tepesinde gören anlayışlar vardı. Darbeden sonra da bu anlayışın çok net ifadelerini duydum.

MK içerisinde kimse tüzükteki konferans ve kongre maddelerini hatırlatarak "Örgüte başvuralım" dedi mi?

Yok, o zaman o da söz konusu olmadı. Hiç kimsenin aklına gelmedi. Yazı Kurulu'nu yurtdışına gönderiyoruz, aslında bu önemli bir karar, bunu bir konferans kararı olarak yapmak gerekir ama bunu bile sorma ihtiyacı doğmadı. Olsa ne olurdu? Olsa farklı bir önerinin geleceğini zannetmiyorum. Merkez ile yapılar arasında olan alışveriş bir uyumu hep koruyordu. Bu konuda farklılıkların ortaya çıktığı tek yer, İstanbul Komitesi oluyordu. İstanbul Komitesi'nde çeşitli farklılıklar yansırdı. İstanbul Komitesi ilginç bir biçimde diğer komiteler ya da MK ile daha fazla günlük mesai içerisindeydi. Böyle bir fikir alışverişi diğer komitelerden daha çoktu, MK'nin çoğunluğu İstanbul'da bulunduğu için daha sıkı bir ilişki vardı. Her taktik görüşülmez, konuşulmaz zaten ama ne geri çekilme kararının ince taktiklerinin genel bir çerçevesinin çizilmesi için ne de bu taktiklerin hangisini seçelim ve artık nihai kararı verelim konusunda bir konferans yapılması ihtiyacı doğdu. Bun-

lar komitelerle konuşuluyordu ve komiteler de bunları tartışmalar içerisinde kendine göre onaylamıştı; Bir uyum söz konusuydu. Bir araya gelinse, hep birlikte tartışılsa ortaya ne çıkardı, onu bilemiyorum.

Yani uyumlu ilerleyiş, demokratik bir adımın atılmasının önünde bir engel haline mi geldi?

Evet, aynen öyle. Ama bu uyum da kendiliğinden değil, organlar arasındaki sürekli bir alışverişten doğuyordu.

Çünkü bu uyumlu ilerleyişe rağmen demokratik adımlar atılırsa farklı sesler o uyumlu unsurları farklı biçimde harekete geçirebilir, uyum bozulabilir...

Esasında engel bu uyumluluktur çünkü kongre ya da konferans yapmaya karşı bir düşünce yoktu. Bu konudaki esas ihtiyaç, darbeden sonraki süreçte ortaya çıktı. Geri çekilme kararının ne olduğu konusunda, biz Doğan'la Suriye'ye gittikten epeyce bir sonra "Geri çekilme kararı konusunda siz ne düşünüyorsunuz, sizin fikriniz nedir? Bu konuda merkez komitesi içerisinde görüş farklılığı ortaya çıktı" diye bir bilgi geldi. İşte bu ortaya çıktığında, aslında o zaman bir konferansa ihtiyaç da ortaya çıkmıştı. Yurtdışında olup MK'nde artık oy hakkı da bulunmayan insanlara görüş sorma ihtiyacını duyanların, bu soruyu aynı şekilde üyelere de bir biçimde iletmesi gerekirdi. Onlarla oturup karar neydi, ne değildi, bunu nasıl uygulayacağız diye bu sefer örgüt olarak hep birlikte yeniden karar oluşturmak yahut eski kararı nasıl uygulayacağız konusunda örgüte ait görüş oluşturmak için böyle bir şey yapmak gerekirdi. Bunu yapmak yerine –muhtemel ki riskli görmüşlerdir– başka şeyler yaptılar. Bu kararın ne olduğunu çoğunluk kararı olarak MK içerisinde bir sonuca bağlayıp uygulamaya devam ettiler.

MK'nin çoğu yurtdışına çıkıyor

MK'nin kalan üyelerinin de dışarıya çıkartılmasının bu tartışmayla bir ilgisi var mı?

Bu tartışmayla ne kadar ilgisi olduğunu tam kestiremiyorum. İlhami ve Ali Demir beraber gelmişti, daha sonra İsmet Öztürk de geldi. İsmet gelmeden önce İlhami'ye gelişlerinin nedenini sormuştum. İlhami, risklerin çok yükseldiği ve yakalanma ihtimalinin arttığı, ülkedeki sayının düşürülmesinin

ve belli insanların korunmaya alınmasının gerekli olduğunu konuştuklarını söyledi. Hatta Kaçar'ın kendisine "Sen mutlaka çık" diye çok bastırdığını söyledi. Ali'nin çıkışı da İlhami ile paralel görünen bir şey ama sanıyorum İsmet'in çıkışı tam senin de soruyu sorduğun nedenlere dayalı. İsmet'in özel olarak korunmaya alınması düşüncesi vardı ama var olan çelişkilerin bir sonucu olduğu da söylenebilir. Bunlara şahsi tanıklık etmediğim için yeteri kadar sağlam kanaatlerle söyleyemiyorum. Çünkü ben o sırada yurt dışındayım ve aktarılanlarla anlatma durumunda kalıyorum. İlhami ile Ali Demir'in değil ama İsmet'in çıkışının bu çelişkileri yumuşatmak amacını kendi içinde taşıdığını tahmin ediyorum. Yahut da bir çelişkiyi yurtdışına taşımak istediler ama İsmet'in geri çekilme kararı konusunda bir itirazı olduğunu da bilmiyorum. Bu konuda Ali Demir'in belli itirazları olduğunu duymuştum ama İsmet'in herhangi bir itirazı olduğunu duymamıştım. Birlikte olduğumuz zamanda da böyle bir konudan söz etmedi. Onun için bu anlattıklarım sadece şahsi değerlendirmedir. Bana birileri ispatla derlerse ispatlayamam. Bunları ben de sordum. Doğrusu bu geri çekilme kararı dolayısıyla kimlerin dışarı çıkması gerektiği konuşulurken benim düşüncem, şu organı dışarı çıkaralım, değildi, o zaman konuşulmuş olan yazı kurulunun dışarı çıkmasıydı ama aslında yazı kurulu bütünüyle çıkmadı, çünkü İsmet de yazı kurulundaydı; yazı kurulundan iki kişi, Doğan ve ben dışarı çıkarıldık. Ben bu yöntemin doğru olmadığını bunun yerine MK'den içeride kalacak olanların, kendi içinde uyumlu olması ve örgütün güvenini daha çok taşıyan insanlardan oluşması gerektiğini formülasyon olarak ortaya koymuştum. Bunun için de somut önerim "İlhami, Kaçar, Mahir kalsın" yönündeydi. Bunların kendi aralarında uyum sağlama kabiliyetleri diğerlerinden yüksektir. Örgütün genelinin güveni açısından düşünüldüğünde de bu konuda bir sorun yoktur, herhangi bir yerden "Niçin böyle oldu?" diye itiraz çıkmaz diye düşünüyordum. Böyle düşünmemin nedeni, öyle bir dönemde gerçekten insanların hayatını ilgilendiren ani kararlar alınacak, hızlı taktikler uygulamak gerekecekti ve bunun bir uyum ve güven ilişkisi içinde yapılması önemliydi. Yanı sıra örgütle alışverişte o güven ilişkisini sarsmayacak bir durumun olması da gerekiyordu. Çünkü daha öncesinde de can pazarı vardı ama bu sefer can pazarı daha da büyümüştü. Burada güven duygusu, insanların kendilerinin harcanmadığına, bir kaderin hep birlikte sürdürüldüğüne dair

güvenlerinin olması bence çok önemliydi. Zaten ondan sonraki süreçte, bu güven kaybolduğunda nasıl büyük sonuçlara yol açtığını, hatta bütün bir örgütü, bütün bir Kurtuluş'u tasfiye eşiğine getirebilecek ölçüde problemlere yol açtığını gördük.

Bu karar uygulanırken MK'ndeki bütün bu değişiklikler, merkeze olan güveni gittikçe düşürdü bence. Daha önceden öyle veya böyle doğal seyir içerisinde onay ala ala ilerlemiş olan ve davranışı konusunda belli bir güven oluşturmuş olan MK yurtdışına göndermeler sonucu bu güveni oluşturmuş üyelerin müdahalesi olamadan yeni bir merkez komitesine doğru evrildi. Örgüte bunu sormadan böyle bir yola girmiş olmak, çok açıktır ki örgütün kendi iç ilişkilerinin zayıflamasına yol açtı. Zaten bu zayıflamayı örgüt içinde yükselen çeşitli itirazlarla hemen görmeye başladık. Sanıyorum bu itirazların yükselmeye başlaması zayıflayan o merkezin kendisini demokrasi dışı, onay almaya ihtiyaç duymayan yöntemlerle konsolide etme zorunluluğunu da dayattı. Bu iş daha sonra çok uzun, değişik başlıklar altında tartışmalara sebep olan bir "Ekim" dönemiyle sonuçlandı. Bu tartışmalar da yeniden bu örgütün kendi gelenekleri üzerine oturtulmasında önemli bir rol oynayacak olan yeni kongresine- ya da tam kongre olmadı, konferans ve konferansın dışında bütün üyelerin oy vermesi ile yapılmış olan bir seçime gidilmesine- yol açtı.

Kendisi seçilmemiş olan bir MK'nin, kimi örgüt üyelerini kendi peşi sıra yurt dışına çıkartarak koruma altına aldığı gözüküyor. Bu arada kendilerinin yerine yeni bir MK de atıyor. Bu merkez komite üyeleri yurt dışına çıktığında, özellikle yazı kurulu üyeleri kendi görevleri bakımından ne tür çalışmalar yapabildiler?

Yeni bir MK atama söz konusu olmadı. MK'nın kooptasyon hakkı vardı ve yedeklerini sayı eksildikçe asil üye oyarak alma hakkı tüzükte tanınmıştı. Ama bu hak o kadar çok kullanıldı ki, eski MK'den sadece bir kişi kaldı yenilenen MK'nın içerisinde. Bu kendisi başlı başına bir problem kaynağı tabii.

Yazı Kurulu Suriye'ye gittiğinde zamanının bir kısmını da Lübnan'da geçirdi. Yazı Kurulu demeyelim buna çünkü Yazı Kurulu'nun bir parçasıydı ama bu görevle de yükümlüydü. Yani örgütün yayın faaliyetini devam ettirmek, teorik gelişmesine katkıda bulunmaya devam etmek tabii ki göre-

viydi. Bu görevi Suriye'de yerine getirebilmesi için şartları yoktu. Çünkü iletişimi yoktu. Suriye'de bulunduğu zaman içerisinde Türkiye ile düzenli iletişim olanakları hemen hemen yoktu. Doğan'la ben oraya gittikten sonra epeyce bir zaman memlekette ne olduğunu bile duymadık. Birkaç ay sonra bir arkadaşımız geldi, o da MK'nde çıkmış olan problemi bize anlattı. O zamana kadar bu problem nasıl çıktı, nereden üredi, ne oldu bilmiyoruz. Suriye'de yayın çıkarmak gibi bir şey bizim için mümkün değildi. Öyle bir şey söz konusu değildi. Lübnan'da biraz daha fazla imkânlara kavuştuk. Yayın çıkarmak düşüncemizi ancak Avrupa'ya gittiğimiz zaman gerçekleştirebildik.

Avrupa'ya gittikten kısa bir süre sonra, orada *"Sosyalist İşçi"* diye bir dergi çıkarmaya başladık. Tabii o dergiyi çıkarmaya başlamakla teorik üretim de yeniden başlamış oldu fakat yine ilişkisizliğimiz sürüyordu. Öyle ki biz bu dergiyi Türkiye'ye gönderme imkânına sahip olamadık. Bize verilmiş olan görev doğrultusunda Avrupa'da dergi çıkarmaya başladık, herhalde 6 sayı filan çıkardık; ama bu dergileri arkadaşlarımız 1983 Mart'ında Suriye'ye geldikleri zaman görebildiler. Yurtdışındaki bizler de Türkiye'de çıkmış olan bir takım tüzük, program ve *Ekim* dergisi gibi şeyleri ancak o zaman görebildik. Tabii hiç beklediğimiz bir faaliyet biçimi değildi bu.

MK'nin büyük çoğunluğu yurtdışına çıktıktan sonra örgütle iletişim için özel bazı yol ve yöntemler, kurye organı gibi adımlar atıldı mı?

Yapamadık. Kurye vardı tabii ki. Haberleşmemiz telefonla, telgrafla olamazdı. Telsizimiz zaten yoktu. Kurye örgütü diye bir şey yoktu ama kuryelerimiz vardı. Kurye yapısı diye bir şey yoktu ama yurt dışına gidiş geliş trafiğinin içinde olan arkadaşlarımız vardı ve bunlar aynı zamanda kurye görevi yapıyorlardı ancak bunun işleyişi de hiç bizim beklediğimiz gibi olmadı. Esasında geri çekilmeyle birlikte örgütün konumlanışı konusunda almış olduğumuz kararlar işlemedi. Örgüt kısa sürede bence bitti. Sen bir sene sonra filan dedin ama örgütün işleyişi 81'in Mart'ıyla birlikte darmadağınık olmuştu. 81'in Mart'ında Kaçaroğlu'nun yakalanması örgütte ciddi bir dağılmaya yol açtı. O zaman eksenini kaybetti örgüt. Niye kaybetti? Çünkü zaten o zamana kadar o örgütü yöneten önemli insanlar yurtdışına çıktılar. İlhami, Ali Demir, İsmet yurt dışına çıktı. Mahir, Doğan yurtdışında, Kaça-

roğlu da yakalandı. Dolaysıyla birdenbire yepyeni bir yapı çıktı. Bu yapının devletin saldırıları karşısında da o yaptığının daha fazlasını yapma kabiliyetinin olmadığını olaylar ortaya koydu. O zaman basiret gösterip müdahale edebilir miydik? Edebilirdik. Doğru.

Böyle taleplerle yüz yüze kaldınız mı hiç?

Çok sonra kaldık ama birçok şey olmuş bitmişti. Bu taleple yüz yüze kaldık, zaten örgütü toplantıya çağırdık, "Bu olan biten nedir, tartışalım?" dedik ama artık olanlar olmuştu. 1981-82'de bizim örgütsel hayatımızdaki o dağılma, geçmişle olan bağlantıyı koparacak ölçüde farklı bir oryantasyona girilmesine neden olmuştu. Doğrusu o zamanki ilişkiler içinde bir kısım işten de, haberleşmenin sınırlılığı dolayısıyla haberimiz olamıyordu. Bu sıkıntılar içerisinde oluşan yeni merkezin aldığı kararlardan rahatsız olan bir kısım insan merkezin nitelemesine göre "12 Eylül hizbi"ni kurdu. Doğan Tarkan'ın bunların başında olduğu konusunu, yanlış hatırlamıyorsam 81'in sonlarında Şaban İba ile aramızda geçen bir telefon konuşmasıyla öğrendim. Bana o zaman Doğan Tarkan hakkında tahkikat yapmam görevi verildi. Ben de böyle bir soruşturmayı doğrusu ciddiye almadım ve bir sonraki görüşmemizde Şaban'a şu raporu verdim: "Doğanla konuştum, kendisine hizip kurup kurmadığını sordum, kurmadığını söyledi. Merkez Komitesi üyemizin sözüne güvenmek gerekir düşüncesiyle de sempatizanlara onun hakkında bir şey sorma gereği duymadım. Dolaysıyla böyle bir hizip yoktur." Bu sert bir tartışmaya neden olup Şaban'la aramızdaki ipleri kopardı. Hesabını bir zaman sonra Şam'da gördük.

12 Eylül darbesine karşı ittifak

12 Eylül'e karşı mücadele ve ittifak konusunda solda hemen herkes kendi durumunu benzer cümlelerle ifade ediyor, "Çağrı yaptık, çağrımıza şöyle karşılık verildi" diye. Herkes kendi üzerine düşeni yaptığını ama diğerlerinin yapmadığını söylüyor...

Darbeden bir ay kadar sonra Türkiye'den ayrıldım ama o zaman zarfında değişik ittifak görüşmeleri yaptık ve o zaman Dev-Yol'dan, Kurtuluş için "Bu örgüt var mı ortada, hele bir kendini göstersin, görelim de ondan sonra

bakarız, ittifak yapar mıyız yapmaz mıyız" diye cevap almıştık. Bu çağrılara cevap vermiş olan, görüşme yapmış olan bir tek, o zamanki Halkın Kurtuluşu'dur, yani TDKP'dir. Onun dışında diğer örgütlerden böyle bir şey söz konusu olmadı. TKP'nin, TSİP'in zaten böyle bir şeye niyeti yoktu.

Devrimci Yol'un çağrısı olduğu söylenir ve Devrimci Yol'cular da bu çağrıya Kurtuluş dahil olmak üzere hiç kimsenin karşılık vermediğini ileri sürüyor. Bu konuda ne diyorsun?

Böyle bir çağrı bize gelmemiştir. Bu konuda tanık gösterebilirim. 1980'in başlarında bizatihi Murat Belge böyle bir ortak savunma sisteminin oluşturulması için aracılık yaptı. Gidip gelmelerden sonra "Bu işe kimse yüz vermiyor" deyip vazgeçti. Daha sonra Devrimci Yol'cuların Mihri Abi ile birlikte böyle bir şeyi görüştüklerini duydum ama o görüşmeden ne bize bir davet geldi ne böyle bir görüşme oldu, ne siz de gelin diye başkaları üzerinden bir teklif geldi.

Çok açık ki, darbe olduktan sonra da bu konuda uzak durmalar devam etti ve daha sonrasında da hiçbir ilişki mümkün olmadı. Bunları geçiyorum. Esas olarak biz, darbenin geleceği hesaplarıyla 80'in başlarında karşımızda iki ihtimalin olduğunu tespit ediyorduk: Birisinin darbeye karşı birleşik direniş oluşturma olduğunu -ki bu durumda olanca gücümüzle darbenin yerleşmesine imkân vermeden, ortak direniş gerçekleştirilebileceğini-, ikinci ihtimal olarak da, böyle ortak bir direniş olmadığı takdirde, tek başımıza ve yahut herkesin kendi başına parça bölük cuntaya karşı mücadele ederek cuntayı geriletmesinin mümkün olmadığını, dolayısıyla da bu durum karşısında yapılacak olanın ona karşı dayanıklı bir yapıya dönüşmek olduğunu konuşmuştuk. Geri çekilme taktiği denilen işin aslı budur.

Ortak direnişin planını bizim yapmamız mümkün değildi, onun planını ortaklarla yapmak gerekir ama geri çekilme dediğimiz, kendimizi sağlamlaştırma planını komitelerimize anlattık. Kimsenin bu konuda bir itirazı olmadı ve komitelerimize "Artık bundan sonra bir darbe yüksek ihtimaldir, öncelikle çalışma tarzımızı değiştirmemiz gerekiyor. Açıkta yürüttüğümüz çalışmalar, birbirinin evlerini bilmeler gibi şeyler yavaş yavaş ortadan kalkmalı. Kimliği devlet tarafından bilinen insanlar yeni kimlikler edinmeli

ve bu kimliklerle yaşamaya yavaş yavaş geçmelidir" diye bir darbe olduğu durumda kendimizi nasıl devletten gizleyebileceğimizi anlattık. Çünkü ilişkilerimizin çoğunluğu açık ilişkilerdi, hemen hemen her yerde tanınan insanlardı. Bunun bir başka parçası da, küçük yerlerde artık barınma imkânı kalmayacak olan arkadaşlarımızı büyük şehirlere transfer etmekti. Ayrıca bu kadar insanı istihdam edecek imkânımızın olmayacağını düşünerek de bu insanlarımızdan bir kısmını da yurt dışına çıkarmak, bir zaman orada korumak, eğitmek sonra da ihtiyaç duyulduğunda ve durum uygun görüldüğünde Türkiye'ye geri getirmek hesabı yapmıştık.

Muhtemel bir rakam, tarih oluşturmuş muydunuz kafanızda?

Tarih darbe ile bağlıydı. Üç yıl içerisinde döneriz geriye gibi düşünüyorduk.

Örgütlü yapımız 1000-1500 kişiydi

12 Mart uygulamasının bir tecrübesi olarak mı böyle düşündünüz?

Eğer bu askeri rejim bir faşist diktatörlüğe dönüşürse, o zaman üç yıl müç yıl dinlemez. Ama askeri rejim daha önceki, 27 Mayıs, 12 Mart deneylerindeki gibi iktidarı sivillere devrederse bu iş üç sene sürer, sonra sivil yönetim başlar, biz de döneriz düşüncemiz vardı. Bu üç aşağı, beş yukarı doğru çıktı. Geri çekilme taktiği dediğimiz işin bir parçası da sınıfın içine geri çekilmek, taşradan taşıyıp getireceğimiz insanlarımızı da sınıf faaliyeti içine sevk etmekti. Başka ne yapacaksın zaten? Ne yapacak bu insanlar? Bu insanları taşradan alıp büyük şehirlere getiriyorsun, ne yapacaksın? Haliyle sınıf içerisinde örgütlenme konusundaki mantığımızın gereği olarak da bunların sınıf içindeki çalışmaya sevk edilmesi gerekirdi. Fabrikaya, atölyelere işe sokmak, sendikada iş bulunursa oraya girmek, sınıfla yakın kontağa girebilecek konuma getirmek gerekirdi.

Bizim örgütlü yapılarımız içerisinde olan insanlarımız binle bin beş yüz arasındaydı; bunların üçte birini istihdam etmeye devam ederiz, üçte birini yurt dışına çıkarırız, üçte biri de biz bunları yapıncaya kadar yakalanır zaten, diye düşündük. Çünkü hayat bizim istediğimiz gibi cereyan etmeyecek, burjuvazi saldıracak. Biz oradan oraya gidelim, gelelim derken insanlarımızın bir kısmı da yakalanacaktır. Bu çok kaba bir hesap tabii ki, kimse böyle

üçte bir, üçte bir, üçte bir diyemez ama hesap yaparken insan aklından böyle bir şey geçiriyor. En azından birkaç yüz insanı yurt dışına götürmek düşüncesi vardı aklımızda. Kendimizce daha önceden buna yönelik çalışmalar yapmıştık. Sınır bölgelerinde örgütlenirken, oralardaki arkadaşlarımıza "sınır geçişleri konusunda ilişki bulun mutlaka" diye uyarılarda bulunuyorduk. Çeşitli ilişkileri canlı tutmaya çalışıyorduk. Zaten o arada gidiş gelişler de oldu darbe öncesinde.

Filistinlilerle iyi bir ilişkimiz vardı, özellikle El-Fetihlilerle. Onlara Türkiye'de yardımlarımız olmuştu, onlar da daha sonraki süreçte dostluklarını bizden esirgemediler. Onlar bize orada barınacak yer vereceklerine dair yüreklerini açmışlardı; dolayısıyla o açıdan da bir sıkıntı yoktu.

Sonra ne oldu?

Biz bunları adım adım yapmaya başladık. Her yerde kadrolarımız daha gizli yaşamaya uygun faaliyetler sürdürüyorlardı. "İlişkilerimizi daha bir denetimli hale getirelim" diye bildiri yayınladığımızda, hatırlıyorum, İstanbul Komitesi "Daha ne yapacağız ya? Dediklerinizi daha önceden yapmıştık, darbeye karşı aldığımız tedbirlerle biz hazırız" demişlerdi. Ama değerlendirmelerimizde durumu öyle görmüyorduk. Bir hazırlık yapılıyordu ama o kadar da hazır olduğumuzu söylemek mümkün değildi; zaten sonrasında gördük ne kadar hazırız diye. Ama esas problem, bizim bu konuştuklarımızın, darbe olduktan sonra Merkez Komitesi içerisindeki arkadaşlarımız tarafından karmakarışık hale getirilmesi oldu. Bu tartışmalar bire bir nasıl cereyan etti, bunları bilemeyeceğim, onların üzerine tam akıl yürütemiyorum; çünkü biz darbeden bir ay sonra Doğan Tarkan'la birlikte, daha önceden alınmış olan, yazı kurulunun yurt dışına çıkması kararı çerçevesinde, yurt dışına çıktık. Suriye'ye gittik, orada kalıyoruz; Dolayısıyla da günlük olarak kontağımız yok. Telefon şu bu gibi şeyler kullanmıyoruz. Bunların hepsi risk yaratıcı işler. Hele Suriye'den gelecek olan telefonları mutlaka dinleyeceklerini dolayısıyla arkadaşlarımız için iyi olmayacağını biliyoruz. Sonuçta birkaç ay sonra, biz Şam'dayken MK'ndeki arkadaşların birbirleriyle son derece uyumsuz tartışmalar içerisine girdiklerine dair bize bir pusula geldi memleketten. O pusulada, "Siz geri çekilme kararı konusunda ne diyorsunuz? Bu geri çekilme kararının ne olduğunu savunuyorsunuz?" gibi sorular

da vardı. Biz yurt dışına çıkmadan önce, "Hangi organdan olursa olsun, her organdan yurt dışına çıkan kişiler, yurt dışı organında görevlendirilecektir ve yurt içinde bulunduğu organdaki söz, oy hakkı kalkacaktır" diye prensip kararı almıştık. Dolayısıyla somut durumumuzda MK üyeliğimiz bir anlamda donmuş oluyordu; artık bizim MK'nde oy kullanma hakkımız filan yoktu.

Gelen notta "Arkadaşlar biz burada oylama yapıyoruz, yapmış olduğumuz şu konudaki oylamanın neticesi hakkında bir noktaya ulaşmak için sizin oyunuzu..."

Öyle değil de, fikrimizi istiyorlardı, diyebilirim. Ama "Biz yetkimizi orada bırakarak geldik, dolayısıyla bizim oy hakkımız söz konusu değildir" diye cevap verdik. Çünkü Doğan'la birbirimize "Bunu bize niye soruyorlar?" dedik. Gene de sorduklarına göre cevap verelim diyerek, geri çekilmeden ne anladığımızı, o zaman konuştuğumuz şekilde anlattık. "Biz bunu anlıyoruz" ve "...şu ana kadar orada ne oluyor tam bilmiyoruz ama bizim cephede bu kararın uygulanmadığını görüyoruz" dedik. Çünkü biz oraya gittik, bizden sonra kimsenin geldiği yok. Biz gittik, tamam durum uygundur, diye geriye doğru haber gönderdik. Benim özellikle gitmekten amacım da, oraya gönderilecek olan arkadaşların kalacakları yerlerin garantiye bağlanmasını sağlamak içindi. Doğan mesela "Biz buradan doğrudan doğruya Avrupa'ya gidelim" diyordu. Bense gelecek arkadaşların durumunu güvenceye almalıyız; hem belki birimiz Avrupa'ya giderse birimiz orada kalırız, diye düşünüyordum.

Filistin ve Suriye'de ilişkiler

Kurtuluş'un, 1980 öncesinde Filistin örgütleriyle ilişkileri çerçeve-sinde, eğitim amacıyla oraya giden gelen unsurları vardı, dolayısıyla orada barınma imkânları falan mevcuttu. Dolayısıyla esas olarak ülkeden oraya gönderileceklerin organizasyonu mu söz konusuydu?

Sadece o kadar değil. Gidip gelmeler vardı ama orada bizim kendimize ait bir kampımız filan yoktu. Gidiyor arkadaşlar, mesela Şam'da Hamuriye Kampı'nda kalıyorlar. Daha sonra onların kamplarında bizim kendi komu-

tamız altında bize yer ayırdılar. Tabii onların genel komutası dışında değil. Öyle bir şey olsaydı ölürdük hepimiz. İsrail'e karşı nasıl savaşılacağını biz nereden bilelim? Ama bize kampta bir yer ayırmışlardı. Abu Cihad'la konuşmuş, bize ait kamp istemiştik. Tabii onların himayesinde oldu bu. Başka türlüsü de olamazdı, ne Suriye'de olabilirdi ne de Lübnan'da olabilirdi. Filistinlilerin şemsiyesi olmasa tek tek insanlar yaşayabilir ama kamp halinde yaşamak mümkün değildi. Sonuçta biz bu bilgileri geriye doğru bildirdik. Geri çekilme kararını böyle anlıyoruz ama buraya gelecek olanlardan da kimse yok ortada. Daha sonra gelen arkadaşlardan bu çelişkilerin ne olduğunu dinledik. Kimi "Geri çekilme saldırıyla olur" demiş, kimi "Hayır, sınıfın içine doğru geri çekilelim" demiş. Bu kargaşa içerisinde biz bir baktık ki geri çekile çekile bizim merkez komitesinin elemanları geri çekildi; çok az sayıda da diğer elemanlardan gelen oldu. Halbuki bu plan yapılırken yakalandığında hemen idam edilebilecek durumda olan arkadaşların, hareket herhangi bir durumda çöktüğünde bölgesel olarak yeniden o bölgede hareketin kurulmasını sağlamaya uygun olacak arkadaşların, daha sonra nasıl yazı kurulunu oraya gönderelim denilmişse, hareketin ideolojik gelişimine katkıda bulunacak türden arkadaşların gönderilmesini konuşmuştuk ve bunların gelebileceğini bekliyorduk; ama gele gele MK üyeleriyle ve belki sayıları 15'i ancak bulan MK'nin dışındaki arkadaş geldi. Bu iç çelişkiler içerisindeyken de bence örgüt, daha önceki rasyonalitesini kaybetti. Kendi içinde hem örgütsel hem ideolojik olarak bir alt üst oluş da yaşadı. Sekter, sosyal şovenizmden etkilendiğini söylediğimiz bir çizgiye doğru yürüdü.

Yeni tüzük ve sekterizm

Sosyal şovenizmin nasıl tezahürleri oldu?

Bir kere komik bir iddiayla "Tüzüğü kaybettik, yeni tüzük yazıyoruz" diye, bir tüzük yazmışlar. Tüzük de bürokratik merkeziyetçi bir mantığa göre yazılmış. Daha önceki tüzüğümüz çok çok iyi değildi ama en azından daha demokrasiye yakın prensipler vardı, geliştirdiğimiz gelenekler vardı. Yeni bir tüzük yazarken o eski tüzüğü oluşturduğumuz geleneklerle birlikte ihtiva eden bir şey olmalıydı. Bir de bir program yazmışlardı; o da bizi ideolojik

olarak demokratik devrimciliğe indirgeyen bir programdı. İkisi de bize yabancı şeylerdi. Çünkü Kurtuluş o güne kadar geliştirdiği düşüncelerle demokratik devrimi savunuyordu ama savunduğu demokratik devrim, daha önce savunulan demokratik devrimlere benzemiyordu. Mesela, "Türkiye kapitalistleşmekte olan bir ülkedir ve bu devrim az ya da çok sosyalist nitelikli olacaktır" diye laflarımız vardı. Asya ülkelerinde savunulan demokratik devrim, milli demokratik devrim filan bunlardan epey uzaklaşılmıştı ve tabii amaç maddesi olarak bizim öne koyduğumuz şey, sosyalizmdi. Sınıflar ittifakının temsilcisi bir partiden bahsetmiyorduk. Yeni yazılan programda buna dönüştü. Bu tam bir sekterizm yarattı. Tam bir sekterizm nedir? Ülke içinde bulunan örgüt merkezinin artık kimseye kulak asmadan her türlü kararı kendisinin verebileceği, herkesin de onlara mutlak itaat içerisinde olacağı bir anlayış ortaya çıktı. Bürokratik merkeziyetçilik dediğimiz zaten budur. Askerlikteki gibi, merkeze mutlak itaatin geçerli olduğu bir sistem.

Tabii o arada, sosyal şovenizmden etkilenme dediğimiz mesele de aslında, gene tüzüğümüzün apaçık bir ihlaliyle ortaya çıkmıştı. Mutlak merkeziyetçilik prensibi altında daha önce geçerli olan, Kürdistan örgütlenmesine merkezden müdahalenin olmayacağı ancak desteğin olacağı, onun kendi kongresinin, kendi merkezinin olacağı, kendine ait kararları kendisinin vereceğine dair anlayış da ortadan kaldırılmıştı. Artık diğer örgütlerin Kürdistan'a bakışına benzeyen bir duruma düşülmüştü. "Ha İstanbul ha Diyarbakır" türünden bir anlayışa doğru evrilmişti mantık. Tabii bunlar Kurtuluş'un karakteristik özelliklerinin ortadan kalkması anlamına geliyordu. Sınıf zaten yok. Anti-faşist mücadeleyi de devlet bitirmiş. Kürdistan örgütlenmesi ile ilgili de böyle bir durum. Geriye hikmeti kendinden menkul, kitlesi yok olmuş, dağılmış dar bir kadro örgütü kalmış. Ama tabii bunun yaratabileceği nedir? Bizim beklediğimiz sınıf içine çekilme filan gibi bir şey değil, üstelik daha önceki birikimin de tümüyle ortadan kalkmasıdır. Tabii bunları Kurtuluş için söylüyorum da Kurtuluş'un dışında acaba başka birileri kaldı da Kurtuluşçular mı bunu beceremediler? Onun dışındaki örgütlerin de hiç biri anlamlı bir varlık koruyamamıştı. Örgütsel olarak kimseye rastlamak da mümkün değildi.

12 Eylül darbesinin akabinde, kendisinin de örgütlenme sorunları olan cuntacıların esas olarak daha büyük örgütlere karşı bir hazırlık ve faaliyet içerisinde oldukları çok net olarak görülüyordu. Dolayısıyla Kurtuluş'un varlığını tehdit eden saldırılarla yüz yüze gelmesi, neredeyse bir yıl sonra oldu. Bu bakımdan geriye çekilme taktiğinin hayat bulması için yeterli olabilecek bir sürenin iyi değerlendirilememiş olduğu anlaşılıyor. Bu durumu MK içerisindeki uyumsuzluk dışında nasıl açıklayabilirsin?

Birincisi bu kadar uzun bir süreç ve tam uyulan bir sıralama olmadı. Mesela Kaçaroğlu, yanılmıyorsan, 1981 Martının başında yakalandı. Onunla birlikte tabii ki, bir darbe yedik. Karadeniz'de tırpan yiyorduk. Ondan kısa bir süre sonra Mustafa Yavuzlar yakalandı. Hep darbeler yedik ama örgütün darbeden sonra kendi durumunu görüşebilmek üzere bir toplantı yapması yerleşmesine bağlıydı. Öncelikle bir yeniden yapılanma olmak durumundaydı. Hayata geçirilen geri çekilme kararı uygulanıyor; küçük yerlerden insanlar gelecekler, büyük şehirlerde istihdam edilecekler. Bir kısmı yurtdışına çıkarılacak. Böyle bir faaliyet sürecek. Bu faaliyet gerçekleşemedi. Bu faaliyetin gerçekleşememesinde birinci derecede etkili olan MK içerisindeki uyumsuzluklardan bahsediyorum. Uyumsuzluk geri çekilme kararının ne olduğu üzerine. Geri çekilme kararı için biri şöyle, biri böyle, diyor. Merkezdeki böyle bir kargaşa her şeyin altüst olması için yeterli. Merkez kargaşa içindeyse kararları kim, nasıl uygulayacak ve hayat da sizin suların durulmasını beklemeye hiç niyetli değil.

"Başının çaresine bak" uygulaması, geri çekilme taktiğinin başka türlü bir açıklaması mıydı yoksa başka bir şey mi?

Bizim böyle bir kararımız asla yoktu. Şu anlattıklarımın içerisinde "Herkes başının çaresine baksın" diye bir şey bulabilir misiniz? Küçük bölgelerdeki insanlar için demin anlattığım plan ortada. Küçük şehirlerdeki insanları büyük şehirlere getireceğiz, başının çaresine nasıl bakacak? İşe girecek. Böyle bir şey vardı tabii ki. 500 kişiyi besleyecek bir Kurtuluş örgütü yoktu? Neyle besleyecek? Üç gün besleyemez. Bırak bir yıl, iki yıl beslemeyi üç gün besleyemez. Ve böyle bir şey zaten saçmalıktır. Ne olacaktı? Demin söylediğim gibi bir kısmı yurtdışına çıkarılacak bir kısmı da sınıf çalışmasına denk düşecek işlere filan gireceklerdi. "Başının çaresine bak" konusunda en yakın

olabilecek laf, bu olabilirdi. "İstanbul'a geldin ama hemen iş ara" denilmiştir insanlara.

Böyle bir tevatür ve gerçekten mağdur olmuş insanlar var ama sözünü ettiğin gibi bir kararın yazılı çizili, tartışılmış bir formunu görmüş değilim. Kimi arkadaşların anlattıklarından "Onla ilişkiyi kes, bunu buraya bırak, bunu boş ver" diye kendini güvenceye alıp, etrafını boşaltan uygulamaların olduğunu dinledim. Geri çekilme kararı böyle bir şey değildi ki. Zaten böyle düşünülecektiyse geri çekilme diye bir karar almaya ne gerek var? Yurtdışına şunları götüreceğiz, büyük şehirlere taşınacağız gibi bir karar almaya da gerek yoktu. Eğer geri çekilme böyle bir şey olacaktıysa herkese haber uçururduk, "Arkadaşlar darbe geliyor, çok fena edecek bizi, onun için herkes başının çaresine baksın, ne yapacaksa yapsın!" diye. Hiç başını ağrıtmadan, baştan böyle bir tedbir -eğer bu tedbirse- alır, bu dertten de herkes kurtulurdu.

Tam tersine bir plan yaptık. Bu plan bir anda, panik içinde yapılmış bir plan filan değildi. "Darbe geldi, eyvah şimdi ne yapacağız, arkamızdan kovalıyorlar, nereye saklansak" telaşı içinde alınan bir karar değildi. Böyle bir durum daha olmadan, sakin kafayla düşündüğümüz, üç aşağı beş yukarı ne kadar insanımız var, bu bize neye mal olur, diye incelikli diyebileceğim bir şeydi.

Merkez ekibi mutlak merkeziyetçi prensibi, Marksizm Leninizm budur diye hayata geçirdiğinde, kendisini güvenceye alan tedbirleri aldığında, etrafında kendisi için tehlikeli görünen ilişkileri kesmeyi de normal gördü. Bunları ben yaşamadım tabii ki; ancak aktarımlardan dinleyerek biliyorum. Kendisini bu kadar merkeziyetçiliğe mahkûm eden bir yapının, korumayı kendisi ile sınırlı görmesi, hayatın varlığını kendisi ile sınırlı görmesi de kendiliğinden bu düşüncenin parçası olarak gelir, diğer insanları etrafından koparır; doğaldır. Dolayısıyla bu lafları da o zaman eder hatta görmezden gelir. Bırak "Başının çaresine bak" demeyi, gördüğü zaman hiç görmeyeyim daha iyi, en iyisi budur deyip kaybolur gider. Bunlar oldu ve bunların olduktan sonra hesabını gördük ama baad el harab ul Basra (iş işten geçtikten sonra).

Örgüt içi tartışma ve ikinci konferans

Kalabalık bir grup -Doğan Tarkanlar grubunu kast ediyorum- bu süreçte uygulanan politikaların, yani geri çekilme politikasının yanlış tezahürü veya yanlış uygulaması yüzünden ayrıldılar, denebilir. Ayrıca Kürdistan seksiyonu ile yeniden kurulması mümkün olmayan bir duygusal kopuş söz konusu oldu; en gerekli olan güven ilişkilerine önemli bir darbe vuruldu. Bunlarla ilgili olarak ne söyleyebilirsin?

Zaten bir sekter mantık egemen olduğu zaman sadece var olan ilişkilerini kaybetmek değil kopuşlar da kapıya gelir dayanır. Artık benmerkezcilik egemen olduğundan dolayı sekterlik, çıkan her itiraz sesini kendisine isyan diye algılar ve "her merkez için isyan bastırmak meşru haktır!" deyip muarızının kafasına vurur. Böylece, sadece Kürdistan seksiyonu değil, sadece Doğan'lar değil, biz de topun ağzına girmiştik. Zamanında bana da Doğan Tarkan'ı ihraç ettirmek için soruşturma görevi verdiler. Yaptığım soruşturmanın sonuçları Doğan'ı ihraç etmeye yaramayınca, benden de bir hesap sorulmuştu. Bu böyle devam etseydi, önünü alamasaydık bizler de ihraç olmuş olacaktık. Bu mantık, kendisini bu kadar mutlak merkeziyetçiliğe mahkûm eden mantık, aslında sonunda kendisini de tasfiye eder. Stalin'in hiçbir arkadaşı kalmamıştır yanında; sonuna kadar herkesi tasfiye etmiştir. Tasfiye ettiklerinden geri kalanlar da ondan sonra onu lanetlemiştir. Aynı şey bizim merkezde de cereyan etti. Tam tamına aynısı oldu. Bu işi yapan arkadaşlarımız nihayetinde birbirlerini lanetleyecek noktaya da geldi. Ne kadar telafi olur bu kadar yaralandıktan, berelendikten sonra ayrı mesele ama bizim bir senelik tartışmamızın sonucunda belli ölçülerde telafi ettik diyebilirim. Bu işlerin olduğu dönemin arkasından yeniden Kurtuluş'un geleneklerine daha uygun bir duruma geldik. Yani 1983'ü, bütün bir yılı örgüt olarak tartışmayla geçirdik ve arkasından tartışmaların sonuca bağlanma oturumu olarak da bir konferans yaptık. O zaman tam 300 küsur yazı dolaştı bizim örgüt içerisinde. İnsanlar birbirleri ile olan biten üzerine epeyce bir tartıştı ve şahsen benim o tartışmalardan kazanımım şudur: düşünüşüm orada sıçradı.

Bir önceki dönemde yapmış olduklarımızın yetersizliklerini o tartışmaların içinde daha net gördüm. O tartışmaların verdiği ışıkla gerek genel olarak

demokrasi, gerek örgüt içi demokrasi, gerek sınıfla ilişkiler ve özgürlükler meselelerinde fikirlerimde farklılaşma, gelişme ve daha sonra savunduklarımda benim için yol açıcı bir gelişme oldu. Sanıyorum sadece benim için olmamıştır. Kurtuluş'taki diğer insanlar için de öyle olmuştur; çünkü o süreçte sorumluluk üstlenen birçok insan özeleştiri yaptı. Bazı arkadaşlarımız özeleştiri yapmamakta "tutarlılık"larını sonuna kadar sürdürürken birçok arkadaşımız, yaşanan o ara dönemdeki yanlışlıkları, tarihimizin ilerleyişindeki eksiklikleri gören bir bilinç gelişmesi yaşadılar. Daha sonraki yıllarda çok büyük darbeler yemiş olmamıza rağmen Kurtuluş hareketi, Türkiye'de nasıl milli meselede ön açıcı rol oynamışsa bu defa demokrasi sorununda – hatta kadın sorununda da diyebilirim– genel olarak özgürlükler sorununda, aslında o milli mesele ile başlamış olduğu gelişmeyi tamamlayan bir rol oynadı.

Kürt ulusal meselesinde merkez komitesi unsurları içerisine uzanacak ölçüde bir içselleştirememe sorunu daha sonrasında Kürt unsurlarla güven ilişkisinde büyük bir tahribata yol açtığı söylenebilir mi?

Seksiyona böyle merkezi müdahaleler Kürt arkadaşların güvenini tabii ki sarstı. Ama bunlar üzerine tartışmalar oldu. Bence o zedelenme belli ölçülerde telafi edildi. Ondan sonraki süreçte Kürdistan'da yeniden örgütlenme adımlarına giriştik ama tutturamadık. O zaman için yurt dışına çıkarılmış yahut kendi kendine çıkıp da orada biraz daha gelişmiş olan arkadaşlarla Kürdistan'da yeniden örgütlenmelere giriştik. Sonra aldığımız ikinci bir darbede artık ortada örgüt kalmadı. Onun öncesinde bu tartışmaların arkasından gelişen örgütlenme çalışmasında Kürdistan'da kimsenin örgütlenmesi kalmamıştı. Yurtdışında konuştuğum çeşitli Kürdistanlı örgütlerden arkadaşlardan, "Para göndereceğiz ama göndereceğimiz adres bile yok" lafını duyuyordum. Kürdistanlı arkadaşlardan, örgütsel olarak bu kadar ilişkisiz duruma gelenlerle çok yaşadım. O zamanki örgütlerin birçok yöneticisini tanıyordum, onların çoğunluğu yurt dışındaydılar.

Bu koşullarda biz yurda dönüp -1983 yazı- yeniden örgütlenmeye giriştik. Bir yandan tartışma sürdürüyor bir yandan da örgütlenmemizi geliştirmeye çalışıyorduk. Oldukça da başarılı bir gelişme ortaya koyduk. Mesela o zaman gizli dergi basıyorduk; 2 bin 500 tane gizli dergi dağıtıyorduk. Bu epeyce bir toparlanmaya tekabül eder. Yeniden ilişki ağını genişletmek

anlamında oldukça geniş bir ağ bu ve o tarihlerde Türkiye'de etkili olduğu söylenebilecek örgütlü faaliyetin başka izlerine pek rastlamadık. Biz bunu başardığımız zaman, diğer örgütlerle mukayese edildiğinde, sanıyorum en güçlü duruma geldik ama kendi hesapsız adımlarımızla –belki kendine fazla güven ortamı mı oluştu, bilemiyorum– 1985 darbesini hazırlayan da biraz kendi attığımız adımlar oldu. O kadar yayılma, kendini o kadar rahat hissetmek belki de bize o büyük darbenin faturasını getirdi. Daha yavaş, biraz daha dikkatli bir faaliyet sürdürmek gerekiyordu; çünkü hiçbir legal hava borumuz kalmamıştı. Her şey yer altında, her şey gizli ve bu kadar gizli süren bir hayatın polis tarafından bulunması da bir o kadar kolay oluyor. Örgütü örten, gizleyen hiçbir hareket yoktu.

Bütün üyelerin oylarıyla MK seçimi

Örgütün uyumluluğu demokratik işleyişin bir parçası olarak yorumlanıyor ama örgüt içerisinde bir sorun çıktığı zaman en zorlu koşullarda bile konferans yapılabiliyor. 1983 yılındaki örgüt içi tartışmalar ve sonuçta yapılan konferans ve MK seçimi böyle görünmüyor mu?

Bir şeyi farklı ifade etmek isterim; adı konferans diye geçen bu toplantı aslında daha önce yapmış olduğumuz konferanstan mahiyet itibariyle farklıdır. Daha önce yapmış olduğumuz konferans, bizim tüzüğümüze göre sahiden bir konferanstır. Yani, örgütçe görüşülmesi gereken birçok meselenin yanında bir problem ortaya çıktı ve bütün bu meselelerde MK'nin dışındaki örgüt temsilcileri ne düşünüyorlar, belli fikirlerin ortaya çıkması ve bir tavsiye kararının alınması için toplanan bir konferanstı. Bu anlamda tüzüğümüze göre konferansların kararları bağlayıcı değildi. MK'ne tavsiyede bulunmak içindi. 83'te yapmış olduğumuz konferans aslında bir kongrenin parçasıydı. Yani orada alınmış olan kararlar artık tavsiye mahiyetinde değil, MK'nin uygulamakla yükümlü olacağı kararlardı. Çünkü konferans diye isimlendirmiş olduğumuz toplantıda sadece delegeler bulunacaktı, seçimin ise bütün üyelerin oyuna başvurularak yapılması düşünülmüştü. Bütün üyeleri toplamanın çok zor olacağı düşüncesiyle onların temsilcileri toplandı, tartışmaları onlar yaptı ve tabii geriye doğru taşıdılar o tartışmaları. Zaten bir yıldır hiç kimseye engel çıkarılmadan herkes tartışmıştı. Örgüt hayatımızda demokratik geleneklerin en esaslı kurulduğu dönem aslında bu zamandır. Ondan önceki dönemde sorunda ifade etmiş olduğun gibi,

uyumluluk faktörünün arkasında MK böyle girişimlere pek fazla iltifat etme ihtiyacı duymuyordu ve dediğin gibi problem çıktığı zaman konferans topluyordu.

Ama bir yıl süren tartışma süreci o konferanstan önemlidir zaten. Birincisi, koşulların zorluğu-kolaylığı meselesi bir tarafa konulup hem o zorluklara göğüs germek hem de örgütün kendi iç canlılığını korumak pratiği sürdürülmüştür; bu her şeyden önemlidir. Bir yıla yakın sürmüştür yazıların dolaşması; uzun kısa üçyüzün üzerinde yazı vardı ve bunlar örgüt içerisinde bütün üyelere ulaştırılarak bir tartışma süreci oldu. Bu daha sonraki her konuşmada örnek gösterilecek olan bir geleneği oluşturdu. Bu, çok önemli. Örgütlerin hayatlarında da özellikle böyle zamanlarda oluşturulmuş olan geleneklerin hayatı idame ettirmede örnek rol oynamaları söz konusudur. İnsanların "O koşullarda bile bu yapılmış, şimdi niye yapmıyorsunuz?" diyerek, demokratik taleplerin her zaman yerinin olacağını kanıtlamada önemli bir pratik oldu bu.

Bu durumlarla daha sonra yüz yüze geldik. 1985'te darbeyi yediğimizde gene benzeri eğilimler ortaya çıkmıştı. Bunu şunun için zikrediyorum; sıkıntı baş gösterdiğinde demokrasi düşüncesi zayıf olan insanlar, güvenliği kendilerini insanlardan tecrit etmek ve yetkiyi kendi şahıslarında toplamak doğrultusunda bulabiliyorlar. Ama bu tartışma sürecinin o zaman bütün risklerini de üstlenerek yapılmış olması, büyük bir çoğunlukta "Biz onu 1983 şartlarında bile yaptık, şimdi niye yapmayalım?" diye bir düşüncenin doğmasına imkân vermişti. Bizim için o tartışma süreci sadece problem çözmek olmadı. Bizim için örgütün toplu bir eğitim çalışması da oldu. Ben onu o zaman da öyle niteliyordum. Bu bizim toplu eğitim çalışmamızdır ve gerçekten de o tartışmaların üzerine Kurtuluş hareketi daha önceden en ilkel biçimler içerisinde geliştirmiş olduğu demokrasiye yönelik adımları, bir sisteme ve artık ondan sonra Türkiye'nin hayatında yer sahibi olacak olan bir görüş çerçevesine ulaştırma şansını da elde etti.

Bu konferansın ardından bütün üyelerin oylarıyla MK'nin seçilmesinin yanı sıra önemli kararlardan biri de "hizip" suçlamasıyla örgütten atılanlara "geri dönün" çağrısı yapılarak özeleştiri yapılması olmuş, değil mi?

Doğrudur. Örgüt "özür dileriz" demez ama davranışı yanlış bulduğunu ilan etmesi ve oradan doğmuş olan mağduriyetlere karşılık örneğin "Bu ka-

rar iptal edilmiştir, bu kararların alındığı momentte kimler neredeyse herkes yerine aynen geri gelecektir" demesi, durumun bir anlamda telafi edilmesidir. "Ekim Dönemi" diye adlandırdığımız dönemde tartışma konusu olmuş olan birçok karar iptal edildi ve bunlara muhatap olmuş kişilere yönelik uygulamalar konusunda örgüt geri adım attı. Çok somut olarak hizip diye ihraç edilmiş olan arkadaşlara, "Siz dün nerede idiyseniz aynı yere geri dönüyorsunuz. Bu arada sizin hakkınızda alınmış olan kararlar yok hükmündedir, sadece yok hükmünde değil mahkûm edilmiştir" dendi.

Ancak bir geri dönüş söz konusu olmuyor. Aynı dönemde Kürdistan seksiyonuyla baş gösteren güven bunalımının aşılması bakımından nasıl bir karar var?

O konuda da, "Bu dönemde Kürdistan seksiyonuna karşı alınan tutumlar, sosyal şovenizmden etkilenmenin sonuçlarıdır. Bu uygulamalar da haksız uygulamalardır" şeklinde bir karar alındı. O zaman aktarılanlardan aklımda kalan kadarıyla başkalarında eleştirdiğimiz "İstanbul neyse Diyarbakır da odur" vb. mantıklar, sosyal şovenizme yönelim olarak nitelendirildi ve örneğin Kürdistan seksiyonuna ait komitelerin atanması konusunda yetkili olanın MK değil, Kürdistan Seksiyon yönetimi olduğu bir kere daha tekrarlandı.

En ağır darbe 85 operasyonu

1983'ü 85'e bağlayan süreç içerisinde 12 Eylül'ün saldırısı devam ediyor ve ağır kayıplar veriliyor. Sonuçta Nisan 1985'te örgüt en ağır darbeyle karşı karşıya kalıp hemen tüm MK tutuklanıyor. Bu sırada sen neredeydin ve sonrasında neler oldu, neler yaptınız?

83'te yaptığımız tartışmalar sırasında ve bilahare yaptığımız konferansın akabinde örgütlenmemiz gelişmeye başladı. Daha önce uğradığımız tahribat ve ilişkilerden tecrit olma aşılmaya başlandı. Bir başka soruda yanıt verirken de söylemiştim 2500 civarında gizli dergi dağıtıyorduk. Bu dağıtım, örgütlü ilişkilerimize verilen dergilerdi. Minik minik, el kadar dergiler basıyorduk ve Türkiye'nin büyük şehirlerinde olan ilişkilerimize dağıtılıyordu. Bu aslında az bir şey değil. O dönemde Türkiye'de kaç tane böyle örgütlü yapı vardı bilemiyorum. O da başka bir tartışma konusu olabilir ama o zaman, ben de Türkiye'deydim diğer arkadaşlarla birlikte; yayın işleriyle uğ-

raşmak gene bana kalmıştı. Yayın ayrı zamanda tabii dağıtımla da birlikte olmak zorundaydı; onun için bu rakamları net biliyorum.

Ama hareket hiçbir legal imkânı içinde taşımıyordu, bütünüyle gizliydi. Tabii böyle yapıların çok yaşayamayacağını başka tarihsel deneylerden biliyorduk. Nefes boruları oluşturamayan gizli örgütlerin yer altında boğulmaları neredeyse mukadder gibidir ya da böyle örgütler, kitle ilişkisi olmayan, dar, sadece kadrolardan oluşan, eylemi suikast, darbe yapmak filan gibi olan cemiyetlere yahut örgütlere dönüşür. Bizim hesapladığımız işçi sınıfı örgütü, işçi sınıfı partisi yaratmaktı, Carboniari Cemiyeti veya darbe örgütü değil. Bu durumdan nasıl çıkarız diye haliyle tartışıyorduk. Türkiye'nin hayatında da o tarihlerde yavaş yavaş normalleşme başlamıştı. Yeni anayasa yapılmış, berbat bir anayasa olmasına rağmen askerin "Yönetimi sivillere devredeceğiz" vaadiyle seçimler yapılmış, Özal yönetimi oluşmuştu. Bu da bize nispeten girmiş olduğumuz doğrultuda yeni adımlar atabilme umutları veriyordu. Sendikalar yeniden ortaya çıkabilir, oralarda biz de yer alabiliriz, diye düşünüyorduk ve bu bizim cüretimizi fazla artırdı. 83-85 arasında altı ayda bir darbe yememize rağmen, 85 darbesini yiyinceye kadar böyle çalıştık.

Gerçekten altı ayda bir darbe yiyorduk. Ya bir il komitemiz gidiyordu ya o il komitesinden birkaç kişi birden yakalanıyordu; böyle sürekli darbe yiyorduk. Kurmuş olduğumuz ilişkilerin verimi, bize o darbelerden nasıl kaçınacağımızdan ziyade, biz bunu devam ettirebiliriz düşüncesini veriyordu ve o düşünce içerisinde, cüretli adımlar atmaya kalkıştık; attık da. Malum, büyük bir banka soygunu oldu ve onun akabinde senin işaret ettiğin, bizim örgütün bütün MK'sı yakalandı. Ben bundan 7-8 ay önce yeniden yurt dışına çıkmıştım. O zaman İsveç'teydim. 84'ün ortalarıydı zannediyorum, İsveç'e gitmiştim.

Türkiye'ye çeşitli kereler gidip geliyorsun, gizli yollardan tabii...

Gidiş gelişlerimiz tabii ki kaçak yollardan, gizli yollardan oluyordu. Hemen hepsi de sınırdan gizli geçişle sağlanıyordu. Daha sonra pasaport da kullandım ama sahte pasaport tabii. Ama bu yıllarda gümrükten sahte pasaportla geçmeye cesaret edemezdim. Yıllar geçtikten sonra tanınmayacağıma kanaat getirince o konuda da cesaret geldi ve biraz hafif şekil değiştirerek sahte pasaportla geçme yolunu da denedim. Ama esas olarak Suriye'ye geçiyorduk. Birçok insan kendisini Ege Denizi'ne atıp Yunan adalarına geç-

miştir; bizim öyle can havliyle kendini bir yere atma durumumuz olmadı. Örgütlü gidişlerdi bunlar. Daha öncesinde sınır bölgesinde böyle örgütlenmelerimiz söz konusuydu, dolayısıyla bu geçişlerin hepsi o işte ustalığı olan rehberlerin yol göstericiliğinde oluyordu.

Yurtdışında yaşam

Yurtdışında, Avrupa ve Suriye'de nasıl yaşıyordunuz?

Suriye'ye çıktığımızda esas olarak askeri ilişkiler içerisinde yaşıyorduk. "Askeri" dediğim Filistin Kurtuluş Örgütü içerisinde yer alan El Fetih, Cephet ul Nidal gibi örgütlerin imkânları içinde yaşıyorduk. Yiyeceğimiz, içeceğimiz, orada kullanacağımız harçlığımız için onlar destek oluyorlardı, sağ olsunlar. Filistinlilere bu konuda epeyce çok şey borçluyuz kuşkusuz ama öncesinde de bizim onlarla dayanışma ilişkilerimiz olmuştu; siyasi dayanışma hep vardı, pratik dayanışma ilişkilerimiz de olmuştu.

Ülkeye geldiğiniz zaman nasıl para sağlıyordunuz?

Bir kısmı çeşitli arkadaşların yardımları sayesinde sağlanıyordu. Bir kısmı da burjuvazinin halktan almış olduğu gelirin bir kısmının kamulaştırılması biçiminde oluyordu.

12 Eylül işkencehanelerinde örgüt yöneticileri ile kadrolarının yaşam standartlarının nasıl farklı olduğu anlatılarak moral ve direnme gücü çökertilmeye çalışılırdı. Sizin koşullarınız nasıldı?

Ülkede kaldığım zaman zarfında hep arkadaşların evlerinde kaldım. Hiçbir zaman özel imkân diye bir şey söz konusu olmadı. Tam tersine nerede yer bulursa orada yaşayan insan konumundaydım. Bu konuda oligarşinin insanları demoralize etmek için kullandığı iddiaların hiçbir gerçekliği yoktur. Arkadaşlar ne yediyse, biz de onların yanında ne bulduysak onu yedik. Yurtdışındayken her zaman çalıştım. Yurtdışındayken de hiçbir şekilde ne arkadaşların parasını almak ne örgütten ya da başka bir yerden para almak gibi bir şey olmadı. Tersine, yurtdışında ne kadar para toplayabildiysek onu da içerideki arkadaşlarımıza gönderdik. Şimdi emekli oldum. Başka yerlerdeki çalışmalarımın hepsi katılmadı ama İsviçre'de 27 sene bilfiil çalışmış olduğumu bana emekli dairesi belgeleriyle gönderdi.

1985'teki o büyük operasyon ve tutuklama dalgasını diğerlerinden ayıran nasıl bir fark vardı?

Diğer operasyonlarda hep kısmi yakalanmalar vardı. MK'nden de yakalanan insanlar olmuştu ama diyelim bir kişi yakalanmıştı. Birer, birer yakalanmalar olmuştu. Kadrolardan diyelim 10 kişi, 15 kişi, yakın ilişkilerden 10-20 kişi. Ama yanlış hatırlamıyorsam hiçbir zaman il komitesinin bütünüyle yakalanması olmamıştı. Bu operasyonda MK'nin ben hariç bütün üyeleri yakalandı. Ben de yurtdışında olduğum için yakalanmadım yoksa orada olsam o ilişkilerin içinde olacaktım; ilişkide olduğum insanlar yakalandığına göre ben de onlarla birlikte yakalanacaktım. Var olan il komitelerinin hepsi, Kürdistan Seksiyonu hepsi birden yakalandı. Hemen hemen, tek tük insanlar bu operasyonun dışında kalmıştı; diyebiliriz ki o anda Kurtuluş örgütü yapı olarak çökertildi.

85'te Kurtuluş örgütünün yapı olarak çökertildiğini söyleyebiliriz çünkü benim hatırladığım, hiçbir yapısı kalmadı. Aslında daha önce örgüt anlayışı, çalışma tarzı meselelerini tartışırken konuştuğumuz şeyler vardı. "Kalabilecek olan en küçük hücremiz dahi kendisini yeniden bir örgüt olarak üretebilecek olan akla, ilişki biçimine, forma sahip olmalıdır. Bırakalım bir il örgütünün kendisini yeniden bir bütün Kurtuluş örgütü olarak inşa etmesini, bir fabrika komitesi bile bütün herkes gittikten sonra tek başına kalsa o fabrika komitesi kendisini Kurtuluş örgütü olarak yeniden kurabilecek donanım ve ilişki biçimlerine sahip olmalıdır" diye bir yaklaşımımız vardı. Bunların hiçbiri kalmadı. Sadece bu operasyonun ulaşamamış olduğu tek tek arkadaşlarımız kaldı ki ben onların bazılarıyla kontak kurduğumda, onların bile yemlik olarak bırakılmış olabileceğini, yani daha sonraki operasyonlar için kasten alınmamış olabileceklerini düşünerek karşı tedbir düşünüyordum. Onlara o anda hiçbir örgütlenmeye girmeden, benimle ilişkiyi koruyup ortadan kaybolmalarını söyledim. Mesela bazılarına "Yurtdışına gelme imkânlarını biz yaratalım, yurtdışına gelin" diye önerdim. İlişkilerin içerisinden bir çıkın; operasyonun nasıl gerçekleştiğini ve nerelere uzandığını kesin olarak öğreninceye kadar diğer arkadaşlar da en az üç ay birbiriyle ilişki kurmasınlar; üç ay kimse kimseyi aramasın çünkü bunların içerisinde kim hâlâ polisin takibi altındadır bilmiyoruz ve yeniden polisin denetlediği bir örgüt-

lenme yaratma riskiyle yüz yüze gelebiliriz. Böyle bir örgütü yapmamak yapmaktan daha hayırlıdır. Çünkü insanları bu defa, bilinçli bir biçimde hapishaneye göndermek için örgütlemiş olacağız. Yani proletaryaya hizmet için, proletaryanın öncülüğünü sağlamak için değil, polisin toplayamadıklarını da bir araya getirip onları kolaylıkla toplamasına imkân veren bir durum yaratmış olacağız, diye düşünüyordum.

Benim bu dediğim olmadı ama arkadaşlar da bunun bilincinde davranarak yeniden Kurtuluş örgütünü bir araya getirecek olan ilişkileri kurma yoluna girdiler. Ülkedeki arkadaşlarla olan kontağımız bir zaman sonra yurtdışından gönderdiğimiz bir arkadaşımızla tamamlandı.

Yurtdışından bir arkadaş Türkiye'ye gitti; çünkü örgütlü olarak yurtdışına çıkardığımız insanların görevi örgütün çökmesi ya da ihtiyaç duyması durumunda örgütü yeniden canlandıracak bir faktör olmaktı. Bunun da zamanı gelmişti. Bu görevle yüz yüze bulunan insanlar olarak Metin Ayçiçek ve ben vardık Avrupa'da. Konuştuk ve Metin Ayçiçek'in gitmesi konusunda mutabık olduk. Metin'in gidişini müteakiben var olan ilişkiler yeniden derlenerek benim endişelerimin de izole olduğu, bir yeni başlangıç, yani polisin takip ettiği insanların örgütlenmesi değil, ondan kurtulmuş olanların merkezi yapısını ve giderek çevresindeki yapıları oluşturma adımları atıldı. Ondan sonra yeni bir sürecimiz başladı.

1983 konferansından üremiş olan demokratik kültürün yansıması olarak ifade ettiğin şey bu mu?

Evet. Bu kadar kötü duruma düşülmüş olmasına, arkadaşlara "Siz de kalmayın, gelin" diyecek kadar endişe taşımamıza rağmen, bu endişelerin izale edilmesi ile beraber arkadaşlar hemen yeni bir konferans yaptılar. O yeni yapının yetkili organını oluşturmak için bir kongreye gittiler. "O şartlarda onu yaptığımıza göre şimdi de yapmamız gerekir" mantığı, söylemiş olduğum gibi artık yer buldu kendisine ve ondan sonraki hayatımızda kongre ya da konferanslar sıklaştı. Bütün örgüt olarak kolektif yönetim anlayışı daha gelişti. Bu yıllarda bunları daha da bilince çıkarabileceğimiz, çıkarmamızı sağlayan "sosyalist demokrasi" tartışması da içimizde artık gelişmiş ve daha sonra yapmış olduğumuz bir kongrede de artık bu doğrultuda bir takım ka-

rarlar alınmıştı. O zaman hatırlıyorum, demokratik merkeziyetçiliğin ne olduğu konusunda daha önce yaşanan yıllardaki problemleri ele alan, sosyalist demokrasi düşüncesine ve daha sonraki yıllarda da yazdığım yazılara temellik eden bir yazıyı o zaman, yine 85'teki kongreden sonra, 86'da Şam'da yaptığımız kongreye, tez olarak sunmuştum ve orada kabul gördü. Ondan sonra da bu tartışmalar örgüt içerisinde gittikçe daha da gelişti ve Türkiye'de bilinen sosyalist demokrasi tartışmalarının temeli işte o 1983'teki tartışmalarda ortaya çıktı, o dönemin eseri oldu.

Son olarak ne söylemek istersin?

Kurtuluş örgütü, benim kanaatime göre, Türkiye'de özgün olan birçok şeyi devrimci hareketin gündemine sokmuş bir harekettir. Enternasyonalizmin Türkiye'deki çok kararlı bir savunucusu olmuştur. Benim inancım odur ki, enternasyonalizm konusunda eksiği olan, sosyalist olamaz... Tek tek olgulardan gurur duymak veya kendime pay çıkarmak gibi bir anlayışım olamaz. Yaptıklarımızı hep birlikte yaptık, aslında her devrimcinin yapması gerekeni yaptık...■

KURTULUS

İŞÇİLER,

oligarşiye karşı
yeni
15-16 HAZİRANLAR
için
İLERİ!

DOĞAN TARKAN*

Görüşenler: Gönül Sevindir, Mustafa Yeşim, Ayhan Aras

Görüşme Tarihi: Ocak 2013

İşçi Partisini aramaya başladık

Kendini tanıtır mısın?

1948'de Ankara'da doğdum. İstanbul'da nüfusa kayıtlıyım ama Ankara'da doğdum. Babam Ankara'da çalışıyordu. Nispeten rahat bir çocukluk ve gençlik geçirdim. Babam büyük bir memurdu, fena değildi yaşam koşullarımız. Ankara Koleji'nde okudum. Bu da zaten yaşam koşullarının iyi olduğunu gösteriyor. İki kardeştik, bir de ağabeyim vardı, ikimiz de orada okuduk. Ben iyi bir öğrenci değildim ama Ankara Koleji'nde okudum. Ankara Koleji'nde okumak bana bir, iki özellik kattı. Dil öğrendim ve bu, daha sonraki yaşamımda bana çok yardımcı oldu. Ankara Koleji'ni bitirdim sonunda. Ortaokulu bitirip liseye başladığımda, hafifçe politikaya ilgi duymaya

* Doğan Tarkan hayatını kaybettiği için görüşme metninin onayı ve eksiklerini tamamlamak için yeni görüşme yapılamadı.

başladık okuldan birkaç arkadaşla birlikte. Türkiye İşçi Partisi'nin İstanbul'da, Beyaz Saray düğün salonunda yapılan bir toplantısı basıldı, gazetelere yansıdıydı. Yıl herhalde 1963 falandı sanıyorum, tam hatırlamıyorum ama TİP'in ilk yıllarıydı. Aybar'ın yeni genel başkan olduğu yıl ne zamansa işte o zamandı. İlk defa o vakit gazetelerde falan yer aldı, doğru dürüst bir şekilde ve biz de ilgi duyduk. İlgi duymamıza rağmen fazla da bir ilişki kuramadık tabii. Bir süre sonra Şadi (Samer) adlı arkadaşımla TİP'e kaydolmaya karar verdik. Türkiye İşçi Partisi'ni aramaya başladık ama Ankara'da bulamadık nerede olduğunu. Lisedeydim o zaman. Sonunda Şadi, Akay Caddesi'ndeki TİP Genel Merkezi'ni buldu. Kanun gereği mecburen ya da Meclis'e girdikleri için, genel merkezi Ankara'ya taşımışlar. Biz Şadi ile birlikte gittik TİP Genel Merkezi'ne. Partiye üye olmak istedik, liseli olduğumuz için bizi üye yapmadılar "Siz daha çocuksunuz olmaz, gidin gençlik kollarına kaydolun" dediler. Bunun üzerine biz Şadi ile birlikte, nerede bu gençlik kolları dedik, tarif ettiler oraya gittik ama orası ölmüş bir yerdi, yani kimse yoktu. İl Merkezi bomboştu, bir tane çaycı Mustafa vardı, çok kıyak bir adamdı, onunla daha sonraki yıllarda ahbap olduk ama ondan başka da kimse yoktu. Sonra Atilla Sarp çıktı ortaya, o, Gençlik Kolları Başkanı'ymış, bizi hemen aldı ve daha sonra MDD'yi oluşturan ekibe dâhil etmeye çalıştı. Ama biz farkına vardık ki TİP'in tam karşısında Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun (FKF) yeri var, orası daha cazip geldi ve kapağı oraya attık.

Benim ilk katıldığım politik iş, *Dönüşüm* dergisinin Kızılay'daki satışı oldu. *Dönüşüm* adlı bir dergi çıkarıyordu FKF'nin etrafındaki gençlerin bir kısmı ama hepsi FKF'li değildi. *Dönüşüm* dergisini Kızılay'da satmaya çıktık, ben böyle bir deneyi hayatımda daha sonra hiç yaşamadım. Biz, on, on beş dakikada falan şöyle üç yüz, beş yüz kadar dergi sattık. Para ile sattık, içini filan ben okumamıştım, bilmiyordum yani herhâlde iyi bir şeydi. Sonra polis geldi, Adalet Partililer geldi, kavga dövüş derken herkes yakalandı; biz Şadi ile yakalanmadan kaçtık, liseliyiz daha. İlk politik eylemim bu, polisle ve sağ bir terörle ilk karşılaşmam böyle oldu. Sonra da işte yavaş yavaş TİP eylemlerine gitmeye, TİP'in faaliyetlerine katılmaya başladık. Öyle çok ciddi şeyler olmuyordu zaten. TİP'in zaman zaman gösterileri oluyordu ki, onlarında çoğunu FKF yapıyordu. Orman yürüyüşü yaptığımızı hatırlıyorum. Zonguldak'ta ormanlar kesiliyormuş,"Ormanlar Bizimdir, Kestirmeyiz" falan gibi, Ankara'da bir yürüyüş yaptıydık. Tek sıra halinde altmış kişi filan yürümüştük, hatırlıyorum.

Fikir Kulübü kurarsın dedikleri için Eskişehir'e gittim

Yıllar sonra, Türkiye'de kamu emekçileri için Sendikalar Yasası'nın çıkmasından bir gün önce, Atatürk Köprüsü'nden metroya kadar, bu defa KESK'lilerle bir yürüyüş yaptık. Birkaç yüz kişiydik ama yine tek sıra yürümek zorunda kalmıştık. Kendi kendime "Ya, aradan otuz yıl geçti, biz hâlâ tek sıra yüz kişi yürüyoruz" dedim, çok canım sıkılmıştı. İkincisinde de polis saldırdı, dayak yendi falan. Birincisinde öyle bir şey olmadı ama Ankara'yı biliyor musunuz bilmiyorum? Tandoğan Meydanı'ndan çıkıp uzun bir daire yaparak Kurtuluş'a kadar seksen, yüz kişi kadar tek sıra yürümüştük, çok sıkıntı verici bir işti.

Ben daha sonra hem okumak hem de bana "Orada parti faaliyetine katılır, Fikir Kulübü kurarsın" dedikleri için Eskişehir'e gittim. Üniversiteyi Eskişehir'de okudum.

Liseyi bitirinceye kadar bildiri dağıtmak, afiş asmak gibi şeylerden çok sayıda gözaltına alındım, yani hatırlayamayacağım kadar çok başıma geldi. Bitirdikten hemen sonra da, daha henüz üniversiteye kaydolmamıştım, Çetin Altan bir yazı yazdı. Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nin dışında bir de Bursa Konuşması mı ne, öyle bir konuşması var. Gençliğe Hitabesi'nden farklı vurguları olan, işte biraz daha farklı olan bir konuşma, onu yazdığı için dokunulmazlığını kaldırmak istiyorlardı falan. Sonra Çetin Altan çıkıp bu metni Meclis'te okudu, yasaya göre Meclis'te yapılan konuşmalar suç teşkil etmiyor diye, biz de onu FKF'de bildiri haline getirip sokağa çıkıp dağıtmaya çalıştık, yakalandık. Sonra yirmi kişi falan 141, 142'den hakkımızda dava açıldı, beraat ettik. Ama biz beraat ettikten tam bir hafta sonra 12 Mart darbesi oldu. Dava Yargıtay'a gitti, tabii geri geldi ve biz, on beşer yıl hapis cezası yedik. Yani çok komik bir olaydı.

İçimizden bir Zülküf Şahin öldü. O FKF Başkanı'ydı, biz Altındağ Karakolu'ndayken Zülküf Şahin de ne yapıyoruz, durumumuz iyi mi filan diye bizi görmeye gelmiş. Zülküf Şahin yakalanmamıştı, adam kendisi gönüllü gelmiş, onu da bizimle beraber Şube'ye götürdüler. Zülküf "Ya, ben tutuklanmadım ben misafirim" filan dedi ama "Tabii, tabii bir şey yok canım, merak etme" falan dediler ve bizimle sabaha kadar kaldı, bizimle birlikte mahkemeye çıktı, bizimle birlikte cezaevine girdi. Önce bizimle birlikte be-

raat etti. Zülküf "Ya, beni niye beraat ettiriyorsunuz?" filan dediyse de beraat etti, sonra da ceza yedi, öyle bir durumdu işte. Komik bir durumdu.

Sonra ben Eskişehir'e gittim. Eskişehir'de İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi vardı. Bir yıl filan kadar Eskişehir'de kaldım ama Akademi'ye ya üç ya da beş kere gittim. Yani okulla hiçbir ilgim yoktu, ben daha ziyade TİP'in gelişmesi ile ilgili bir şeyler yaparım diye düşündüm. O vakit Turgut Kazan'dı İl Başkanı orada. Turgut Kazan o vakitler çok gençti, yeni bir avukat, askerden yeni gelmiş, cevval koşturan – şimdi de öyle – bir adamdı. İyi konuşan, konuşmasını bilen, kendisini iyi sunabilen bir adamdı. O doğrusu Eskişehir'de bizi iyi temsil ediyordu, ben de o temsil ederken bildiri dağıtıyordum sürekli. Orada da üç, beş kere gözaltına filan alındım. Hatta birinde, galiba üç gün hapis cezası yedim. Sonra onu beş lira para cezasına çevirdiler, ben de hemen beş lirayı çıkarıp hâkime "Al" deyince adam tabii çok kızdı.

Eskişehir'de köylere gidiyorduk, TİP'in faaliyeti oy toplamak olduğu için biz köylere gidip işte "Sosyalizm iyidir, TİP iyidir" filan anlatıyorduk ve çok zaman tabii ki hoş karşılanmıyorduk. Ama çok köye gittim; yani hatırlayamıyorum ama herhalde Eskişehir'in köylerinin üçte ikisine filan girip çıkmışımdır. Bunun sonunda hiçbir şey olmadı. Ne TİP'in oyları arttı (aksine azaldı), ne sosyalizm köylerde büyük bir güç kazandı, ne kırdan şehire doğru bir hareket başlatılabildi. Ben kendi adıma kişisel bir bozguna uğramıştım. Buradan iki şey çıkardım: Bir, bu köylü sınıfından pek bir şey olmaz, fazla abartmamak lazım. Sonra fark ettim ki Eskişehir bir sanayi kenti. Koca koca fabrikalar vardı, yani beş, on tane, o vakit ki Türkiye için önemliydi. Büyük fabrikalar var, niye oralarda çalışmıyoruz diye düşündüm. Eskişehir'in emekçi mahalleleri vardı, yani bunlar o köy faaliyetinin ardından daha bilincime çıktmıştı. Belki başkaları bunu daha önceden fark etmiş ve biliyor olabilir; ama benim bilincime o zaman çıktı. Sonra kısa bir süre Eskişehir'de fabrikalara gitmek, mahalle faaliyeti yapmak gibi işler yaptım. Ama sonra okul bitti, ben Ankara'ya döndüm ve bir daha Eskişehir'e okumaya gitmedim doğrusu. Zaten bir sene kaldım ve okula hiç gitmedim. Babam arada geldi, beni gördü "Nasıl gidiyor okul?" dedi, "Valla iyi baba, güzel gidiyor okul" dedim. O biliyor tabii, zaten Akademi'de öğretim üyesi. 1965-66 filan, öyle bir tarih olması lazım. "İyi gidiyor" filan dedim işte. "Muhasebe dersi nasıl gidiyor?" diye sordu. "Valla baba, en iyi dersim değil ama fena değil" dedim. Sonra babam da ben de anladık ki okul taşınmış. Okul eski

tren istasyonunun yanındaki bir binadaydı. Şimdi üniversite olan yere taşınmış o arada. Ben babama istasyona kadar "Şöyle gidiyorum, şu arabayla gidiyorum" falan diye anlatmıştım. Babam geldi "Nereye gidiyorsun sen?" dedi "İşte okula, istasyona" dedim. "Oğlum okul bilmem nereye taşınmış" deyince "Haa, herhalde dün akşam falan taşınmıştır" dedim. Onun üzerine döndüm tabii Eskişehir'den. Sonra Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne girdim. Orada da üç beş derse filan girdim sonra, ben okumayayım diye karar verdim kendi kendime. Ama öğrenciliğim devam etti. Dil Tarih'te zaten işler daha kızışkındı, faşistler vardı, Türk Ocakları çok yakındaydı. Dil Tarih onların saldırı alanlarından biriydi ki hâlâ öyle bir durumda galiba. Sonra da faşistlerle itişip kakışmaya başladık.

Eskişehir'deyken değişik bir işe katıldım. Harun Karadeniz, İTÜ'lü ve Yıldız Teknik'liler, İstanbul'dan Ankara'ya "Özel Okullar Devletleştirilsin, Fakirler de Okusun" yürüyüşü yaptı. Onlar İstanbul'dan başladı, biz Gebze'de katıldık onlara. Eskişehir Akademi'den beş, on kişiyi örgütlemiştik o sırada, o kadar insan olmuştuk. Biz de oradan Ankara'ya kadar yürümüştük. Benim açımdan çok değişik bir deneydi. Çünkü ilk defa öğrenci devrimcilerle doğru dürüst karşılaştım. Onların arasındaki tartışmaları ilk defa doğru dürüst dinleme şansım oldu. Ben Eskişehir'den gelmiş bir taşralı öğrenci gibiydim çünkü. Ankara'da uzunca bir süre FKF'ye gidip gelmiş olmama rağmen tartışma yoktu o sırada. Hâlbuki bu yürüyüşün olduğu yıllarda MDD/sosyalist devrim tartışmasının ilk nüveleri ortaya çıkmaya başlamıştı. Doğrusu ben o tartışmalardan pek bir şey anlamamıştım yürüyüşün ortasında; ama bir gerginlik, bir mücadele olduğunu anlamıştım. Sonra biz, "Özel Okullar Devletleşsin, Fakirler de okusun" sloganı ile Ankara'ya girerken bir başka ekip de Kıbrıs mitingi düzenlemiş Ankara'da. Bizi o mitingin parçası haline getirmeye çalışıyorlardı ve onlar da "Kıbrıs Türk'tür Türk Kalacaktır, Rumlar İttir İt Kalacaktır" yürüyüşü yapıyorlardı. Tabii bir çatışma ve olay da oldu. Ben doğrusu bilinçli bir şekilde, o zaman da "Kıbrıs Türk'tür..." yürüyüşünü değil, öbür yürüyüşü tercih ettim. Kavga dövüş falan da çıktı, bir itiş kakış oldu. Daha doğrusu biz – o zaman pek o kadar değil ama şimdi düşününce – tam kitleselleşmenin arifesine gelmişken, TİP az çok bilinir bir hâl almışken, Eskişehir'in bütün köylerine TİP'li birileri gidip geliyorken ve Türkiye'nin her yerinde durum beş aşağı beş yukarı böyleyken, öğrenci gençlik içinde ciddi mevziler kazanmışken, bir biçimde aslında bölünme tohumlarını da taşımaya başlamışız. Sonraki dönemde de

zaten hızla bölündük ve ayrıştık. Bunun çok doğal olduğunu zannetmiyorum doğrusu, yani doğal süreçlerin sonunda Türkiye'deki sosyalistler o yıllarda birbirlerinden ayrıştılar ve giderek kanlı bıçaklı çatışmaların içine düştüler diyemiyorum. Şimdi oturup analizler yapma ihtiyacı duymuyorum ama o vakit de bir müdahale olduğunu düşünüyordum, şimdi de düşünüyorum doğrusu.

İlle de derin devlet müdahale etti falan demek istemiyorum ama bir terslik vardı ortalıkta. Yani niye biz öğrenci gençlik içinde MDD ve sosyalist devrim diye birbirimize girdik, bunu açıklamakta zorlanıyorum; birden bire oldu çünkü. Kemalizm lök gibi gençlik hareketinin merkezine oturuverdi. "Ordu Gençlik Elele Milli Cephede", "milli cephe" vs. tabii bunları harekete sokanın kim olduğunu biliyoruz. Bir taraftan Mihri Belli'nin *Türk Solu* dergisi, öbür taraftan Doğu Perinçek. Bu tartışmaları açan ve saflarımıza sokan onlardı. Bunlara nereden geldik? O "Özel Okullar Devletleşsin Fakirler de Okusun" yürüyüşünün ve Kıbrıs mitinginin çakışmasını izleyen dönemde, ben Dil Tarih'te öğrenciyken aynı zamanda Dil Tarih'te de bölünmeye başlamıştık. Aynı günlerde başladık, çok netçe birbirimizden ayrı iki blok olarak ayrılmadık ama giderek ayrışmaya başladık. Doğu Perinçek'le beraber olan Gün Zileli'nin başında olduğu bir grup, FKF'nin bir kanadını oluşturmaya başladı, biz FKF'nin bir başka kanadını, daha TİP'e yakın kanadını oluşturmaya başladık. İşte böylece bölünmeye, itişmeye başladık. Senenin sonunda öğrenci birliği seçimleri vardı, onlar ayrı bir liste, biz ayrı bir liste olarak seçimlere girmeye çalıştık, onlar bize saldırdı "Siz sosyalist ismini kullanamazsınız" diye. Geçenlerde İstanbul'da olan birkaç olayı düşündüm de bire bir aynı. "Siz onu yapamazsınız, siz sosyalist diyemezsiniz, siz şu binada oturamazsınız, siz Dev-Genç diyemezsiniz kendinize..." Yani aynı şeyler, aradan kırk yıl filan geçti ama aynı biçimde devam ediyor. Yani kırk yıl içinde bunu defalarca yaşadık. Kırk yıl sonra Türkiye'nin çok daha sakin olduğu koşullarda, bir kere daha yaşadık. Kaldı ki biz, MDD ve sosyalist devrimciler diye ayrışmaya başladığımız zamanlarda da Türkiye oldukça sakin bir ülkeydi. İktidarda Adalet Partisi çoğunluğu vardı, halkımızın çoğunluğu, emekçilerin çoğunluğu Adalet Partiliydi. Faşistler daha henüz ülkücü kimliğiyle, faşist kimliğiyle ortaya çıkmamıştı. Ufak tefek itiş kakış, çatışma, TİP mitinglerinin basılması filan oluyordu ama çok sakin bir ortamdı. O sakin ortamda biz ayrışmaya başladık ve sonra sakinlik hızla ortadan kalktı.

1968'de Türkiye'deki ilk öğrenci eylemi Dil Tarih'te oldu. Ben o zaman Dil Tarih öğrencisi değildim. Ondan sonraki sömestrde Dil Tarih'e girdim. Nasıl başladı Dil Tarih'teki boykot ya da işgal? Öğrenci notları çok kötüydü, teksirle yapılıyordu. Eğitimin koşullarından dolayıydı. Her şey eğitimle ilgiliydi. Öğrencilerin günlük talepleriyle ilgiliydi. Normal öğrenci talepleriydi. İkinci boykot dalgası geldiğinde, yani ben üniversiteye girdiğimde ise artık "Tam Bağımsız, Gerçekten Demokratik Türkiye" için boykot yapmaya başladık. Dil Tarih'te ben bir deneyi hatırlıyorum. Tam tamına anlatacağım gibi olmayabilir ama ben biraz espri katarak söylersem; her yerde boykot, işgal vardı, sonra bitti. Neden bittiğini hatırlamıyorum neden başladığını da hatırlamıyorum zaten. Her yerde bitti, biz Dil Tarih Coğrafya Fakültesi olarak boykota devam ettik. Toplantı yapıldı, "Her yer anlaştı biz niye anlaşmıyoruz?" diye. Dedik ki "Dil Tarih Coğrafya Fakültesi üniversite olmalıdır. Hem Dil hem Tarih hem Coğrafya biz üniversite olmalıyız" dedik. Üniversite olma talebiyle boykotu yaptık. Sonra Dil Tarih Coğrafya da boykottan vazgeçti. Saçma bir durumdu. Dil Tarih Coğrafya'nın en üst katı Sosyoloji, Psikoloji ve Felsefe bölümüydü. Ben felsefe öğrencisiydim, biz boykota devam etme kararı aldık. Talebimiz ne? Tabii ki Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe fakülte olsun... Biz de birkaç gün boykot yaptık böyle. İşin nasıl suyunu kaçırdığımızın bir göstergesidir bence. Tam tamına böyle olmamıştır mutlaka, ben biraz manipüle ettim galiba ama buna benzer bir şeydi. Biz Felsefe, Sosyoloji ve Psikoloji Fakültesi olmalıyız toplantısını hatırlıyorum; çünkü ben de oy vermiştim, fakülte olmalıyız diye. Bu biraz nasıl eylem yapmak için eylem yapmaya başladığımızın bir göstergesi. Okulda tüfeklerle gezer faşist beklerdik. Çatıda nöbet tutardık. Böyle bir hayat sürmeye başladık.

Dev-Genç'in oluştuğu zamanlardı

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir FKF kongresi oldu. Şimdi tam hatırlayamıyorum, FKF kongresi miydi yoksa FKF adı o kongrede Dev-Genç'e mi çevrildi, yoksa Dev-Genç olduktan sonraki bir FKF toplantısı mıydı tam hatırlayamıyorum. O kanat içinde yer almadığım için bu tarihi çok az biliyorum, doğru dürüst hatırlayamıyorum ama Siyasal Bilgiler'de büyük bir toplantı vardı, amfi hınca hınç doluydu, herkes oradaydı. Ben hiçbir zaman MDD saflarında yer almadım, hep TİP'te kaldım, sosyalist devrimci oldum. İşçi sınıfı dedim, öğrenci gençlik içinde örgütlenmeyi hep biraz küçümsedim,

işçi sınıfı içinde örgütlenmek gerekir dedim. Bunları acaba Eskişehir'deki pratiğimden yola çıkarak mı söyledim? Öğrenci gençlik içinde çok moralim bozuldu demin anlattığım türden bir dizi olay yaşayınca, ondan mı yaptım? Tam hatırlayamıyorum ama böyle bir eğilimim vardı. TİP ve FKF içinde benden biraz daha büyük ya da genç tanıdıklarım da böyle bir eğilim içinde olduğu için onların arasındaydım.

Siyasal'daki toplantıda bir taraftan Doğu Perinçek ve taraftarları ihraç ediliyordu Dev Genç'ten. İşte biri çıkıyor, Ziraat Fakültesi'nden uzun bir liste sayıyor, bunlar ihraç edilsin diyordu. Herkes elini kaldırıyor indiriyor, on kişi oradan atılıyor, beş kişi şuradan, yirmi kişi buradan filan, bir de "revizyonist"ler olarak TİP'liler atılıyordu. Ben de Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde ihraç edilenlerden biri oldum. Biz de kenardan gülüyorduk duruma. Bence çok komik bir olay yaşıyorduk. Ziraat Fakülteli biri benim ihracım için oy veriyordu. Ne yapalım ama öyle oldu. Bu olaydan kısa bir süre sonra ben, bir grup öğrenciyle birlikte Karabük'te bildiri dağıtmaya gittim. Önce birçok kez Zonguldak'a gittim, maden ocaklarında bildiri dağıtıyorduk, sonra bir gün de Karabük'e gittik. Karabük'te daha otobüsten inerken yirmi üç kişi tutuklandık. Çok komik bir günün sonunda hapse atıldık. Daha bildiri dağıtmamıştık, suç da işlemeye fırsat bulamamıştık, bildiriler koltuğumuzun altındayken polis bizi topladı. Bütün gün Emniyet'te kaldık, zaten Emniyet'in üst katı Adliye'ymiş. Bizim Adnan Celayir vardı, o polis müdürüyle tartışmış, pazarlıklar filan da yapmış; o arada biz hâkimin odasında oturuyorduk. Hâkim bize "Ya çocuklar niye yapıyorsunuz böyle şeyler, ne lüzumu var?" diyordu. Biz sendikanın aleyhinde bildiri dağıtıyoruz, sendikacılar o arada dolaşıyor "Ya birader siz de niye bizim aleyhimize bildiri dağıtıyorsunuz?" diyordu. Böyle bir hava vardı ortalıkta. Adliye'nin önünde Karabükspor maçından çıkmış beş, altı yüz kişi vardı, "Kahrolsun komünistler" diye slogan atıyorlardı. Sendikacılar arada onlara gidiyor, daha çok bağırtıyor, bize geliyor "Ya çocuklar niye yapıyorsunuz?" diyordu. Biz hâkimin odasında otururken bir sekreter kadın geldi, tutuklandığımız kâğıtları hâkimin masasına bıraktı, hâkim bize döndü "Çocuklar hepiniz tutuklandınız, hayırlı olsun" dedi. Ne sorgu, ne bir şey, biz hapishane arabasına doldurulduk, orada da jandarmalar vardı, bizi götürecekler, dışarıdaki kalabalık da "Kahrolsun komünistler" diye bağırıyordu. Çünkü "Bunlar geldi Karabük fabrikasını dinamitleyecekler" diye haber yaymışlar. Halkımız da tabii sinirlenmiş bu duruma, "Kahrolsun komünistler" diye bağırıyordu,

jandarmalar da korkuyor. Biz jandarmalara "Ya, bir şey olmaz" falan diyorduk. Böyle bir olay da yaşadık. Üç, beş ay hapishanede kalıp çıktıktan sonra Dil Tarih'e geriye döndüğümde hemen tekrar FKF'ye üye yapıldım Gün Zileli tarafından. Ben galiba kabul etmemiştim.

Bu yıllar Dev-Genç'in oluştuğu zamanlardı. Dev-Genç'in üniversitelerden taşıp şehirlerde taşra illerinde, ilçelerinde örgütlenmeye, gençleri örgütlemeye başladığı dönemde, hareketimiz çok kesince ikiye bölünmüştü. Bir tarafta MDD'ci Dev-Genç, öbür tarafta galiba sosyalist devrimci Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler. Ben TİP'te kaldım ama çok kısa bir zaman sonra fark ettim ki TİP'te de vaziyet çok vahim. Bir kere ölü insan yığını kaldı. Bütün gençler, daha çok ezici bir çoğunluğuyla Dev-Genç tarafına geçince geride hiçbir şey kalmadı. Çok az sayıda genç kalmıştı, onlar da bir süre sonra kopup THKO'yu kuran ekip oldular. Dil Tarih'te Sinan, Hüseyin filan bunlar TİP'te kalmış ekipti, onlar da çok kısa zaman sonra koptu ve gitti. Geride biz, çok az sayıda öğrenci kaldık. Çok ezildik tabii. TİP'in hiçbir eylem gücü kalmadı. Sokağa çıkma yetenekleri azaldı. Bir iki girişim oldu, ben bulaşmadım ama ben kendi adıma, o tarafta durmama rağmen TİP'ten kopan bir ekip oldum. Biz Ankara'da az sayıda liseli ve üniversiteli öğrenci, Ankara işçi sınıfını örgütlemek gibi bir görev koyduk önümüze. Kolay bir görevdi çünkü Ankara'da işçi sınıfı yoktu zaten. O kadar da zorlanmadık biz bu işte. Sanayi Çarşısı'nda beş kişi, on kişi, üç kişi çalıştıran fabrikalar vardı. Bizim çok büyük zannettiğimiz Kavaklıdere Şarap Fabrikası vardı Sanayi'nin içinde. Onu büyük zannederdik ve örgütlemek istedik orayı. Sonra 16 Haziran'da yürüyüş yaptık, o fabrikanın önünde durduk "Hadi dışarıya" falan dedik, çıkan dört ya da sekiz kişi filandı. Sonra öğrendim ki şarap fabrikalarında o kadar insan çalışırmış zaten. Öyle pek de kalabalık olmazmış.

15-16 Haziran'ın izleri

İki tane fabrika vardı yüz kişilik filan, biz onların örgütlenmesine katılmıştık. Sonuç olarak biz o sırada *İşçi Birliği* sonra *Öncü İşçi Birliği* diye gazete çıkarıyorduk. Ankara'da işçiler arasında iki bine yakın gazete satan değil ama dağıtan ekip haline gelmiştik. Çokça sayıda ileri ve parlak işçi vardı etrafımızda. Bunlar daha sonraki yıllarda sosyalist hareket içinde yer edinemedi, kalamadı, yok oldu. Ama o zaman için çok parlak insanlardı. Doğrusu bizim o sırada en yakın ilişkimiz, İstanbul'da TİP Eminönü İlçesi'nde Nabi

Yağcı'nın, Veysi Sarısözen'in filan içinde olduğu Partizan ekibiyleydi. Onlar da fabrikalara gidip çalışıyordu. Tabii onların şansı daha yüksekti. Onlar büyük fabrikaların olduğu bir şehirdeydi, biz ise Ankara Sanayi Çarşısı'nda çalışmak zorundaydık. İşin yamukluğunu 16 Haziran günü fark ettim kendi adıma. Ondan önce çok memnundum. Basın-İş'i biz ele geçirmiştik. Maden-İş, Kimya-İş'i ele geçirmiştik. Zavallı Uğur Cankoçak'ı görevden aldırmıştık. Arkasından DİSK temsilcisi oldu adam, onu devirmeye çalışıyorduk. Uğur Cankoçak benim yakınımdı. O vakit de yakınımdı ama herifi deviriyorduk her bulduğumuz yerde. Bunlar çok büyük başarılardı. Basın-İş'in üç yüz üyesi, Kimya-İş'in doksan altı üyesi, Maden-İş'in de belki sekiz yüz üyesi vardı. O kadar da büyük görev değildi. Bu taraftaki partizancılara daha bir hasetle bakardım çünkü onlar, büyük fabrikalarda çalışırdı.

16 Haziran günü Uğur Cankoçak ve biz, 15 Haziran'ı İstanbul'da gördükten sonra mutlaka burada da yürüyüş yapmalıyız diye düşündük. Zaten DİSK merkez de "Bir şey yapın" demişti, biz de dedik ki Sanayi Çarşısı'ndan Ulus'a çıkarız, Ulus'tan Meclis'e doğru yürürüz. Zannediyoruz ki İstanbul'da Gebze'den Kadıköy'e doğru gelen korteje benzer bir şey oluşacak. Biz gittik kırk, elli kişi vardı, ODTÜ'nün tam karşısında bir fabrika vardı, oradan iki otobüs işçi geldi, bir de Layne Boyner diye bir kazan fabrikası vardı, oradan da bir miktar işçi çıktı. Biz birkaç yüz kişi olduk. Sanayi içinde dolaşıyorduk, her atölyenin önünde durup "Hadi dışarı" filan diyorduk kimse gelmiyordu tabii. Hiç kimse gelmedi ama. Şarap fabrikasından dört kişi geldi, öyle gidiyorduk. Sonra polis çıktı bizi dağıttı. Bizi dağıtmak çok zor olmadı, birkaç yüz kişiydik. Bizim arkamızdan Ertuğrul Kürkçü'nün başkanlığında, tam hatırlamıyorum ama beş, on otobüs ODTÜ'lü, Sanayi Çarşısı'na gelmiş. Tabii onlar çok fazla dayak yemiş. Çok fazla gözaltına alınan olmuş. Bizden sadece çamaşır suyu, bulaşık sabunu yapan bir fabrikadan, on tane kadın işçi gözaltına alındı. Onlar kaçamadı. Öbür işçiler polis gelince hemen kenara çekilip durmuş. Polis tanınamış önlerinden geçmiş. Bizden beş, altı tane öğrenciyi kovaladı, biz yırttık. Ertuğrullar tabii çok fena olmuş. Ben kendi adıma o vakit şunu sorgulamaya başladım; işçi sınıfı filan biz burada iyi, güzel, hoş bir şeyler yapıyoruz da bu şehirde işçi sınıfı yok. İşte hepsini topladık yüz kişi ancak oldu. Ayrıca hâlâ işçi sınıfı diye gördüğümüz atölyelerdeki işçiler de ellerinde demirlerle çıkıp Ertuğrulları dövdü, ODTÜ'lü öğrencileri dövdü, bu nasıl iştir? Ne yapacağız şimdi? Doğrusu biz ciddi bozguna uğrayan ekip haline geldik o vakit. Moralimiz çok bozul-

du. O gece otobüslere binip İstanbul'a geldik. İstanbul'da da sıkıyönetim ilan edilmiş, hareket bitmişti. Biz Demir Döküm' ün önüne gittik, orası işgal edilmişti ama o akşam, oradaki işgal de bitti ve 15-16 Haziran eylemi bitmiş oldu.

Eylemi resmen sendikacılar satmıştı. Hâlbuki biz o güne kadar DİSK'in sendikacılarına çok önemseyerek bakardık. DİSK her yerde işgaller yaparak, büyük mücadeleler vererek gelişen bir örgüttü ve bunun liderliğine de çok saygıyla bakardık. Hâlbuki 15-16 Haziran'ı bitiren çağrıyı onlar yapmıştı ve bizim için bir bozgun daha olmuştu. Benim hayatımdaki köylü bozgunundan sonra işçi sınıfı üzerine olan bozgun da böyledir.

Ankara'da 16 Haziran'da yürüyüşe çıkarttığınız işçiler bilinçli olarak mı yürüyüşe katılmıştı? Karşı çıkılan yasa maddesinden haberleri var mıydı?

Tabii, iki tane fabrikamız vardı bizim ama yüzer kişi filan çalışıyordu, Layne Boyner'den üç, beş kişi vardı, diğerlerinden daha çok sayıda; onlardan bir kaçını hâlâ görüyorum. Sendikanın etrafında toplanmış bir grup vardı; yani yürüyüşe zaten üç yüz kişi katıldıysa bunların otuz, kırkı doğru dürüst biliyordu. Sosyalistti bunlar, yani tercihleri sosyalizmdi, sosyalizm üzerine okur, tartışır, yazı yazarlardı bizim *Öncü İşçi*'de. Sosyalizm üzerine yazı yazarlardı. Yani farklı bir ekipti. Bir kısmı büyük olasılıkla fazla bilinçli değildi. Sanayideki çırak ve işçilerin hiçbirinin bir şeyden haberi yoktu ve bizi bozguncu komünistler olarak görüyorlardı. Bu nedenle, hani biz işçi görünümlü olduğumuz için, on beş öğrenci ve geri kalanımız işçi, bize saldırmadılar. Ama Ertuğrullar gelince "Ya Allah" deyip onlara saldırdılar. Çünkü yabancı bir şeydi ve zaten onların da eylemle ilgili hiçbir bilgi ve kanaatleri yoktu, en fazla belki gazetelerden 15- 16 Haziran'ı bir şekilde okumuşlardır. Bu da belki, yani ben Ankara Sanayi Çarşısı işçisinin gazete okuduğunu ve oradan yorum yaptığını düşünmüyorum. O vakit Demir Döküm' ün oralarda bir kahvede bir daha oturup konuşmuştuk. Neler konuştuğumuzu tam ayrıntılı hatırlamıyorum ama "Biz Ankara'da boşa kürek çekiyoruz" diye düşünmüştük. Ankara'da yapılması gereken iş, az sayıda işçiyi örgütlemek ve daha çok okurlara dönmektir, gibi bir karar aldık.15-16 Haziran'dan kısa bir süre sonra da 12 Mart geldi. Zaten 12 Mart ara verdi her şeye.

Öncü İşçi olarak Kurtuluş'a katılmamız

Biz işçici bir örgüt olarak Kurtuluş'ta iki şeyi çok önemsedik. Bir, işçi sınıfının merkeze konması ve işçi sınıfı temelli bir siyasi parti denmesini çok önemsedik. İki, Kemalizm eleştirisini çok önemsedik. Çünkü ben kendi adıma – orayı atlayarak geçtim – ilk Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nda yoğun ilişkilere sahiptim. Çünkü TİP'li olmam ve ayrıca FKF içinde bizimle birlikte tutuklanan Zülküf Şahinlerin orada olması nedeniyle o insanlarla yakın ilişkim vardı. Dolayısıyla Kürt sorununda, Türkiye solunun birçok bireyinden daha önce – bir Türk olmama rağmen – kafamda bir nosyon vardı. En azından Kürt ulusunun varlığını fark etmiştim, bağımsızlık hakkı olduğunu düşünmeye başlamıştım vs. Kemalizm eleştirisi bana ve tabii diğer arkadaşlarımıza çok sempatik gelmişti. Bu iki olgu, bizim Kurtuluş'a yakınlaşmamızı hızlandıran ve Kurtuluşçu olmamızı sağlayan şeyler oldu. O küçük *Öncü İşçi* olarak Kurtuluş'a katılmadan önce, arada iki şey daha yaşadık. Biri Kıbrıs Barış Harekâtı oldu. Biz Barış Harekâtı'na karşı sokakta, fabrikalarda filan bildiri dağıtmaya çalıştık. Belki çok az dağıtmışızdır, hatırlamıyorum, herhalde öyledir, çok sembolik miktarda azdır ama karşı tutum almıştık. Dolayısıyla Kemalizm eleştirisi, bu yüzden de bizim için önemliydi. Dolayısıyla bu iki nedenle Kurtuluşçu olmayı makul bulmuştuk. Ayrıca Ankara'daki arkadaşlarımız da çok sayıda Kaçarcı ile – o zaman Kurtuluşçu değil, Kaçarcıydık – ilişkiye sahip oldukları için bir yakınlıkları da vardı, birçok yerde birlikte iş yapıyorlardı. Az sayıda arkadaşımız katılmadı bize, onlar politika dışına düştü zaman içinde. Biz Kurtuluşçu olduk.

Benim Kurtuluş içindeki tarihim çok garip. Onun için üzerinde konuşacak şeyim de az maalesef. Çünkü ben Kurtuluşçu oldum, bir seneye yakın bir zaman İstanbul örgütlenmesi içinde oldum. Ondan sonra *Kurtuluş* gazetesinin bürosuna girdim ve bir daha 12 Eylül günü filan çıktım dışarıya. Çok az dışarıya çıkma şansım oldu. İstanbul'daki az sayıdaki Kurtuluşçu dışında zaten kimseyi tanımam. Tek tük Karadeniz'den, tek tük Ankara'dan insan tanırım. Öyle geçmiş bir tarihim yok ama Kurtuluş içinde pratik bir çalışmanın içinde oldum.

Ben Kurtuluşçu olduktan sonra bir süre çok mutluyduk. Daha büyük bir örgütün parçası olmak, İstanbul'da örgütlenmeye çalışmak filan bunlar iyiydi. Arada bir tane ilginç ve birazcık komik bir şey anlatayım. Kaçar geldi bize "Kadırga'da İYÖD toplantısında Dev-Yolcularla itiş kakış var, siz de

gidin" dedi. Ben de *Öncü İşçi*'den gelmiş olan on, on beş kişiye haber verdim, biz de gittik toplantıya, üstelik silahlı külahlı gittik. Toplantı başladı, biri Bülent biri de Seyfi Cengiz'di herhalde, onlar konuşuyordu, yanımda duran arkadaşlardan biri "Abi bizimki hangisi?" diye sordu. "Oğlum bilmiyorum, bir bakalım" diye cevap vermiştim, daha yeni Kurtuluşçu olmuşuz tanımıyoruz kimseyi. Orada konuştular ama konuştukça da anlayamadık aradaki farkı. Kim Dev-Yolcu, kim bizimki anlayamadık. Sonra bir ara gerildi ortalık, birbirlerine gireceklerdi. Bizden de beklenen o duruma müdahale etmek ama kime müdahale edeceğiz onu bilmiyorduk. Böyle komik bir durum yaşadık. Daha sonra ben buradan hangi dersi çıkarttım? Demek ki o kadar da büyük farklarımız yokmuş; yani dışarıdan gelip örgüte katılan, daha çok işçici olan bir ekip olarak, aradaki farkı kavramakta zorlandık. Gene de Kurtuluşçu olmakta kararlıydık.

Örgüt büyüyor ama üyeleri yok

Örgütte ilişkiler nasıldı?

Biz girdiğimizde İstanbul'da Kurtuluş çok cılızdı. Az sayıda öğrenci vardı. Hüseyinlerin okulu İktisat'ta, Cerrahpaşa'da birileri vardı. Tek tük de galiba İTÜ'de vardı ama çok cılızdı bu ilişkiler. Onun dışında herhalde Çiçekçi vardı. Mutlaka unuttuğum bir şeyler vardır ama pek de bir şey yoktu. Dolayısıyla bizim az sayıda arkadaşımız, önemli bir kan getirdi. Biz başlangıçta İstanbul örgütlenmesinde –ben de dâhil benimle birlikte gelen arkadaşlar – çok aktifçe yer aldık. Daha sonra bizimle birlikte gelen ekip birlikte davranma durumunda olamadı, politik olarak da pratik olarak da birbirlerinden çok uzak yerlere düştüler. Biz zaten kendi adımıza şöyle bir karar almıştık: Örgüte girdiğimizde bir hizip gibi bir topluluk olarak durmamalı, dağılmalıyız. Ama öyle olmadı tabii. Sürecin sonunda 12 Eylül'den sonra ben Kurtuluş'tan koparken benimle birlikte, o gün beraber geldiğim arkadaşların hepsi değil ama epeyce bir kısmı, gene birlikte davrandı. Acıklı olan bizimle birlikte Kurtuluş'a gelen az sayıda ama çok kaliteli işçi arkadaş vardı, bunların hepsi kayboldu. Benim kendi adıma acıklı olan bir başka şey de Ankara'da da çok kaliteli, yetenekli işçi arkadaşlar olmasıydı *Öncü İşçi* içinde, onlar da hapse girdi, tutuklandı ve serbest bırakıldı. Onlar da yok oldu. İçlerinden bir tane Yusuf Yıldırım kaldı, hâlâ duruyor; bu çok acıklı

bir şey tabii. Kendi adıma ben bunun farkına vardım, bizim bütün o eski işçi arkadaşlarımın, Kadırga Yurdu'ndaki toplantıya birlikte gittiğim insanların önemli bir kısmı yok oldu, tutamadık onları. Kısa süre bütün Kurtuluş örgütünü grevlere, fabrikalara, sendikalara doğru yönlendirebildik ama bir süre sonra o yeteneğimiz kalmadı. Kurtuluş'un sınıf içindeki faaliyeti durdu demek yanlış ama ağırlıklı kısmı o olmaktan çıktı. Zaten o aşamadan itibaren benim açımdan Kurtuluş içinde bir tartışma başladı. Şimdi de düşünüyorum ki bir devrimci hareket, bu tür unsurlarını kaybetmemeyi başarmak zorunda. Çünkü onları kaybettiğin vakit, birden bire bir profesyonel devrimci örgüt olarak kalıyorsun ve başka hiçbir şeyin olmuyor etrafında. Sizi kucaklayan, sizi sarmalayan başka şey yok. Profesyonel devrimci, yani fedakârca hayatlarını devrime adamış bir küçük ya da büyük grup insanın dışında, başka hiçbir şey kalmıyor. O insanlar ise hayatın içinde olan yani mahallesinde, fabrikasında ilişkileri olan, sendikasına gidip gelen ve oldukları yerde öncü roller oynayan insanlardı. Onların bir kaçını çok uzaktan duydum, herhangi bir siyasete de girmediler; hani bizden kopup TKP'ye falan da gitmediler. Şimdilerde o zaman TKP'de aktif olan arkadaşlarla konuşuyorum, onlar da aynı türden deneyler aktarıyor. Onların işçi ilişkileri muazzam çoktu ama onların da çoğu yok olmuş. Bu üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir sorun. Sonunda geriye bir avuç profesyonel devrimci kalıyor ve onlar da yıpranıyor, elenmeye başlıyor, giderek daha da küçük bir grup haline dönüşüyorsun. Tabii örgüt olma yeteneklerini de giderek kaybediyorsun.

Ben hem bu işçi arkadaşları kaybetmeye başlamamızla birlikte hem Kurtuluş'un baştan düşündüğüm ölçüde işçi sınıfçısı bir örgüt olmadığını gözlediğim ölçüde, Kurtuluş içinde rahatsız olmaya başladım. "Bizim güçlerimizi işçi sınıfına döndürmemiz gerekir" demeye başladım. Şimdi aynı şeyi savunmuyorum. Kendi örgütümün bütün güçlerini işçi sınıfına harcaması gerektiğini savunmuyorum çünkü zaten artık İstanbul'da, o günkü gibi bir işçi sınıfı yok. Ayrıca yıl 2012 ve benim örgütümün niteliği belli. O günkü Kurtuluş gibi mahallelerde az çok var olan, fabrikalarda, sendikalarda iyi kötü her şeye rağmen ilişkileri bulunan, çok sayıda öğrenciyi sınıf hareketine dönük seferber etme yeteneği olan bir örgüt için, "bütün güçlerimizle işçi sınıfa gitmeliyiz" diyordum. Bunu tabii, o Lenin okumalarımdan aldığım malzemeyle de teorik olarak temellendiriyordum. Eksik şurada benim

açımdan, o günkü duruma daha soğukkanlı bakmayı başarabilmiş olsaydım, Kurtuluş örgütünü bütün güçleriyle işçi sınıfına döndürmenin mümkün olmadığını görmüş olsaydım, belki daha akıllıca bir politikayla da – diyelim ki var olan işçileri korumak için – önlemler almaya ve aldırmaya çalışabilirdim. Hem kendim yapabilirdim hem örgütün bütününün bunu yapmasını, hiç değilse bunu yapmasını sağlamaya çalışabilirdim. Ama ben dipsiz bir kuyu olan "Bütün güçlerimizle işçi sınıfına" tartışmasını açıp kongreye benzer yaptığımız tek toplantıda da hezimete uğradım, mağlup oldum.

Kurtuluş'ta başka sorunlarım da oldu doğrusu. En başta şöyle bir sorunum oldu, Kurtuluş koca bir örgüttü, herhalde otuza yakın şehirde örgütlü olan, büyük şehirlerde onlarca mahallede örgütlü olan, onlarca okulda örgütlü olan koca bir örgüttü. Şimdi Kurtuluş'tan gelen bir örgüt olarak SDP, o kadar yaygın ilişkiye sahip olsa, şimdiki Türkiye solunun bütününden dört katı büyük bir örgüt olur. Biz o çapta bir örgüttük ama üyemiz yoktu, örgüt değildik. Bir Merkez Komitemiz vardı, İlhami bir gün geldi "Yaa, bu işler böyle gitmez bir merkez komitesi kurmak gerekir" dedi, hepimiz de bunun doğru olduğunu söyledik, sonra seçti: Siz Merkez Komitesiniz dedi. Merkez Komitemiz de böyle oldu. Tamam, böyle bir merkez komitesiyle hayata başlayabilirsin, bunda çok acayip bir şey yok. Birilerinin çıkıp biz başlatalım demesi lazım, buna itiraz etmiyorum ama sonra çok uzun bir süre, bu Merkez Komitesi'nden başka üye yoktu bu örgütte. İstanbul İl Örgütü, Ankara İl Örgütü, mahalle örgütü vb. oluşturuluyordu, her tarafta tayin edilmiş komiteler vardı. Örgüt büyüyordu ama bunların üyeleri yoktu. Bir örgütte üye olduğu takdirde, sonuç olarak bir aşamada seçime geçmek zorundasınız. Örgütün kongresi olur. Bunları yapmak zorundasınız. Üyesi olmayan koca bir örgüt garabet... Zaten 12 Eylül'den sonra herkes "Hiçbirimiz üye değilmişiz meğer" demiş ya. Elli bir üyesi vardı, onun da sekiz, dokuz tanesi 12 Eylül'den sonraki bir toplantıda oldu. Alelacele bir miktar insanı üye yaptık, Sevil de ilk kadın üyemiz olmuştu. Burada bir garabet vardı tabii. Benim ortaya attığım bir tez vardı, tabii örgütlenmeyi biraz zorlaştıran bir şeydi. "Devrimci bir örgüte bireyler üye olmaz, komite, komite üye olmalılar" diyordum. Bir bireyi nasıl üye yapacaksın? Dolayısıyla biz herkesi bir komite halinde üye yapmalıyız diye düşünüyordum. Şimdi de bunu yanlış bulmuyorum. Git Bağcılar'da bir komite kur, Bağcılar komitesi olarak ilişkilerinle vs. ile gel. Ama biz hiç kimseyi üye yapmadık çünkü asıl

çelişkimiz Merkez Komite içindeki çelişkiydi. Ankara'da bir miktar çelişki vardı ve tabii İsmet bir çelişkiydi, daha sonra ben bir çelişki haline geldim. Ben "İstanbul'da bilmem ne komitesi üye olsun" deyince, "Hop hop bu olacaksa öbürü de olmalı" deniyordu. O vakit ben de "öbürü olmamalı, bu olmalı" diyordum. "Karadeniz Komitesi üye olmalıdır, Karadeniz üye olursa Antalya Komitesi de üye olmalıdır" deniyor ve sıkışıyordu. Bu tabii çok olumsuz bir durumdu. Biz esas olarak bu çelişkiden dolayı örgüt haline gelemedik. Hâlbuki aynı dönemde, daha sonra öğrendim, mesela Halkın Kurtuluşu TDKP'yi kuruyor ve onlar bizden çok farklı biçimde, herkesi üye yapıyordu, daha doğal bir şekilde gelişiyorlardı. Bakın bugün EMEP daha birleşik ve güçlü bir örgüt, Halkın Kurtuluşu paramparça olmuş halde. Buradan bir sonuç çıkarmak lazım. Bir örgütün en zor koşullarda bile bir demokrasiye sahip olması, o örgütü güçlendiren bir şeydir. İnsanların fikirlerini ifade edebilmeleri, birbiriyle tartışabilmeleri, itiraz edebilmeleri, merkezi daha güçlü hale soktuğu gibi örgütü de güçlendirir. Bu bence çok açık bir örnekti. Bakın Dev-Yol'un haline, bakın EMEP'in haline. Halkın Kurtuluşu'nun haline bakın. EMEP daha güçlü, çünkü örgüt olarak yaşama şansını buldu. Adamlar Çiçekçi Komitesi'ni de örgüt yaptılar çünkü. Biz yapmadık, elli bir üyeydi, sonra Şaban İba hepsini attı zaten ve yine üye yaptı. Yine elli bir kişi, bir türlü elli iki kişiye ulaşamadı Kurtuluş.

Üye yapma kararı ne zaman alındı?

Merkez Komitesi dışında tam hatırlamıyorum ama herhalde Ankara, İstanbul, Karadeniz ve İzmir Komitelerinin üçer, beşer, yedişer insanı üye oldu.

Kurtuluş MYK'daki Gerilimler

Daha sonra kongre mi oldu?

Şimdi kongre diye anlatılıyor ama kongre filan değildi o. Benim "Bütün güçlerimizle işçi sınıfına" tartışmam ayyuka çıkınca, bana "Sen çık örgüt içinde dolaş, görüşlerinin propagandasını yap" dediler. Ben hiç kimseyi tanımıyorum, arada bir Ankara'ya gittiydim orada Celal ve üç beş kişiyle bir sohbet ettiğimi hatırlıyorum. Bir kere de İzmir'den Saim Koç gelmişti, bir de onunla karşılaştık. Bu ayyuka çıkan olayın üzerine bir de İsmet'le olan her zamanki çelişki, toplantı yapmayı gerekli kıldı. Bir delege seçme yöntemi de

saptandı, ona göre insanlar geldi ama buna kongre demek zor. Bodrum'da bir adaya gittik. Sonuç olarak bir toplantıydı. Her şeye rağmen Kurtuluş'un hayatı içindeki en önemli demokratik sıçramaydı. Ama o zaman da ifade ediyordum, bugün daha netçe söyleyebiliyorum tabii daha fazla düşünmüş olarak, bu Kurtuluş örgütü Merkez Komitesi'ni kurduktan altı ay sonra, bin üyeli bir örgüte dönüşebilirdi. Çok rahat olurdu. Bin üyeli bir örgüte dönüşürseniz Trabzon kongresi de yapardınız, Ankara kongresi de yapardınız, merkez kongresi yapar, Merkez Komitesi'ni seçerdiniz. Bu işten dolayı çelişkiler daha yumuşardı, İsmet'le olan çelişkiler yumuşardı, benimle olan çelişki yumuşardı, yeni çelişkilerin filizleri doğmaya başlamazdı. Mesela Kürt sorununda Ali Demir'le olan çelişkilerin filizlenmesi baştan engellenirdi, örgüt daha güçlü bir örgüt olurdu. Tartışan, örgüt olan bir örgüt olurdu. Zaten örgütüz diye bakılması biraz da çelişkilerden dolayı, esas önemli olan da İsmet'le olan çelişkilerdi.

İsmet Öztürk ile olan çelişki neydi?

Bütün Karadeniz'de İsmet güçlüydü. Oradan Ankara ve İstanbul'a gelen bütün Karadenizli öğrenciler İsmetçiydi. Bu az bir güç değildi. İsmet kopup giderse Kurtuluş'tan koca bir blok kopup gitmiş olurdu. İsmet de doğrusu kopup gitme sinyali pek vermedi ama hep bıçak üstünde yürüdü. Ben hiçbir zaman anlamadım İsmet'in çelişkilerini. Bu sorunu hiçbir zaman anlamadım hep gayret sarf etmeme rağmen. İlk anlatılan çelişki neydi? İşte, hapisten çıkmışlar, hepsi okula gitmiş, Kaçar hariç hepsi evlenmiş sonra çocukları olmuş; böyle bir eleştiri tabii biraz garip. İsmet böyle eleştiriyordu, bu bize çok garip gelmesine rağmen 1977 yılında bu çok hırpalayan bir eleştiriydi. Herkesin beline silahını taktığı, antifaşist mücadelenin kahramanı olduğu bir dönemde, herkesin fedakârlık, cefakârlık, ölümü göze almak gibi kavramları en öne çıkardığı bir dönemde, biri dönüyor "Bu evlendi zaten çocuğu da var" diyordu; tabii biraz hırpalayan bir tutumdu. İsmet hep böyle bir eleştiri yaptı, onun dışında "Yahu biz niye Sovyetikiz?" ya da "Niye Kemalizm'in şurasını bırakıyoruz" gibi bir eleştirisi olmadı. Bu tabii Kurtuluş'u çok içine kapatan ve kendi kendisini kemirmesine yol açan bir tartışma oldu. Ama bana sorsanız, biz Dev-Yol'la çelişkilerimizde de – ki en çok onunla mücadele ettik herhalde – benzer bir haldeydik. Çok içe kapalı, Dev-Yol Merkez Komitesi dışında, hiç kimsenin anlamayacağı bir üslupla onları eleştiren bir üsluba sahiptik ve çok fazla, kadroların birbiriyle itişmesini içe-

ren çelişkiler yaşadık. Tamam, biz öncü savaşı reddettik, Kemalizm eleştirisi yaptık, Kürt sorununda önemli şeyler söyledik, Dev-Yol'la bu açıdan farklarımızı anlattık ama asıl mücadelemiz bu alanlarda olmadı. Asıl mücadelemiz itiş kakış oldu. Dolayısıyla onlar daha büyük olduğu için bu mücadeleyi kazanma şansımız çok azdı bence. Nitekim de kaybettik. İçe dönük olarak yaşadığımız çelişki, dışımıza dönük olarak da kendini gösterdi.

Kurtuluş'ta – parçası olmama rağmen – zaman zaman beni rahatsız eden bir şey de fazla bıçkın olmamızdı. İlk Kurtuluş Dev-Yol çatışması nasıl çıktı? Şimdilerde ÖDP'lilerin yere göğe sığdıramadıkları direniş komiteleri kurulmuştu. Direniş komiteleri kendilerinden izin alınmadan hiçbir faaliyete izin vermeme kararı almış ve İstanbul'da bir kısım arkadaşımız, bir okulda bildiri dağıtırken "Bizden izin almadan bildiri dağıtamazsınız" deyip dövülmüş, bildiri dağıtmaları engellenmiş. Onun üzerine bizim genç arkadaşlar bana gelip "Ne yapalım?" diye sormuşlardı. Ben de kendi adıma "Gidelim, dövelim ve dağıtalım" demiştim. Bu iş böyle başladıktan, "Vur" dedikten sonra farkına vardım ki bunun sonu yoktu. Acayip bir şekilde gidiyordu, sonra "Vurmayalım" dedim. Ama o bıçkın halimiz, "Ne demek bu, bizi nasıl durdururlar?" deyip karşılık verme hali hepimizin ruh haliydi. Bütün solun ruh haliydi esas olarak. En farklı yerde durduğu söylenen TİP, TSİP, TKP'nin de ruh hali buydu. Kimse burnundan kıl aldırmıyordu, birine "höt" dedin mi o da sana "zöt" diyordu hemen ve böylece çatışma ortamına güm diye düşüyordun. Bu sol içi ilişkilerde böyle olduğu gibi örgüt içi ilişkilere, günlük yaşama da yansıyan bir tutumdu. O kadar çok insana silah dağıtırsan, gencecik insanlara silah dağıtırsan, bu kontrolsüz bir hale gelmeye başlarsa – daha sonra duyduğum gibi – biri de tabancasını çekip berberdeki kuşu vurabilir. Bundan çok neşe de duyabilir, bundan dolayı arkadaşları "Aferin" filan da diyebilir ama öyle bir siyasi ortam, tabii çok vahim yerlere götürür. Bütün silahlı mücadele, silahın kullanılması böyleydi demek istemiyorum tabii ki. Faşistlerle çatışmalarda silahın da önemli bir yeri vardı ama bir boyuttan sonra iş buraya da varabiliyordu. Biz çok laf da söylememize rağmen antifaşist mücadelede kitlesel mücadeleyi, propagandayı, büyük yığınların harekete geçirilmesi gibi şeyleri ıskaladık. Esas olarak ıskaladık. Faşistler bizleri vurdu, biz faşistleri vurduk ve böyle bir çıkmazın içine yuvarlandık. Şimdi birileri "Zaten bir aşamadan sonra bu, darbe yapmak isteyenlerin planının bir parçasıydı" diyor. Parçası mıydı değil miydi ben çok bilemem ama mantıklı da geliyor insana. Çünkü böylesine zıvanadan

çıkmış bir hale ulaşmıştı ki sonunda, hatırlıyorum Ankara'da bizimle Dev-Yolcular arasındaki çatışma, bütün Ankara'yı kaplamıştı. Polis ve bütün diğer sol teşkilatlar kenara çekilmiş bize bakıyorlardı; 12 Eylül geldi o arada. Olmadık garip işler oldu. Anlatılması çok hoş olmayan garip şeyler yaşadık hep birlikte. Bunları yaşamak zorunda değildik ama silahın bu kullanılış hali, sadece Kurtuluş ve Dev-Yol'u değil, hepimizi aşağıya doğru çekti ve batırdı. Kürtler arasında bu çatışma çok daha büyük ve ciddi boyutta oldu. Ondan sonra devam etti. 12 Eylül'den sonra da üstelik sol içi çatışmalar devam etti ve 12 Eylül öncesi dönemin kalıntısı olarak devam etti. Bakıyorsunuz 2012 yılında hâlâ devam ediyor. Tabii artık kimse silah taşımıyor ama yine devam ediyor. O grup bu gruba saldırıyor, kırıyor, dövüyor ve bunda beis görmüyorlar, aksine böbürleniyorlar.

1970'li yıllarda Kurtuluş, her şeye rağmen diğer sol örgütlerin birçoğundan daha olumlu yanları olan bir örgüttü. Her şeye rağmen bir politik tutumdan dolayı diğerlerinin bir kısmına oranla daha çok kadını vardı mesela. Kadınlara karşı pozitif ayrımcılık yapmaya çalışıyordu en azından, lafta yapmaya çalışıyordu. Sonra çok yanlış şeyler de yapmış olmasına rağmen böyle bir tutumu vardı. Daha modern bir hareketti, daha şehirli bir hareketti, şehirli olması ona daha farklı bir nitelik kazandırıyordu. İstanbul'da herhalde Dev-Yol'dan daha büyüktü ve dolayısı ile farklı bir ruh halimiz vardı. Bu bütün Türkiye'ye de bir şekilde yansıyordu, olumsuzluklarımızın yanında böyle olumlu yanlarımız da vardı. Ama şimdi söyleyebiliriz ki ne biz ne de bir başka siyaset – belki TİP, TİSİP, TKP'de durum farklı olabilir bilmiyorum – öğrencileri, mahallelerin küçük işletmelerde çalışan gençleri, az sayıda işçi yandaşı dışında, ne akademisyen ne avukat ne mühendis ne doktor kazanamadı; bu da bir önemli durum. Vardı evet, bizim üç beş doktorumuz vardı, tek tük insanlardan bahsedebiliriz ama mesela hiç akademisyenimiz yoktu. Hâlbuki şimdi benim küçücük örgütümün bile sayısız akademisyeni var, sayısız profesyonel insanı var. Acaba Kurtuluş'un ya da diğer sol teşkilatların ideolojik yetersizliğimi vardı ki bunları kazanamıyordu? Ya da mücadele çok keskin ve sertti bu nedenle mi bu tür insanlar örgütlere katılamıyordu? Yoksa bizim örgüt anlayışlarımız çok katı ve çok içe kapalı olduğu için onları dıştalıyor muyduk? Herhâlde bunların hepsinin toplamı olarak biz öyle bir kesimden mahrumduk, bu bizim karakterimizde bir yan oluşturuyor, bir nitelik oluşturuyordu. Aramızda daha çok sayıda öğretim üyesi avukat, doktor vs. olsa bir farklılık mutlaka oluşurdu. Daha çok kadı-

nın olması nasıl bir farklılık oluşturacaksa daha çok sayıda böyle unsurların olması da bir farklılık oluştururdu. Bir de şöyle bir şey düşünün, 1977 de Ekim Devrimi'nin üstünden altmış yıl geçmişti, şimdi yüz yıl geçti. Altmış yıl öncesinin etkisi tabii ki daha fazla, yüz yıl sonra aynı etki daha düşük bir halde. 1930' lardan sonra dünya savaşının başlamasının arifesinden bizim yaşadığımız yıla kadar otuz, kırk yıl geçmiş durumda, şimdi yetmiş yıl geçti, etkisi çok azaldı; bunları da düşünmek lazım tabii ki. Gene de bu gün soğukkanlı düşündüğümüzde, bizim 1970' li yılların hareketi çok kaba bir hareketti. Yani içinde hiçbir aydın taşımayan, esas olarak profesyonel devrimci kadroların teorik gücüyle yürümeye çalışan bir hareketti ki, bu bir eksiklikti. Çünkü aynı kadroların bir yandan örgütlenmeye, bir yandan antifaşist mücadeleye yön vermeye çalışırken doğru dürüst bir teorik sıçrama/gelişme yaşaması doğrusu o kadar kolay değildi. Bir de teori, bir insanın çok çok düşünüp yazması ile değil, tartışmayla oluşan bir şey. Tartışma ortamının olağanüstü sınırlılığını düşünürsek hem koşullardan dolayı hem de bizim tercihlerimizden dolayı, tabii ki çok cool hareketler olmak zorunda kaldık. Sürekli faşizm gibi ucube teoriler bu ülkede kök buldu. Şimdi Recep Tayyip Erdoğan da faşizmden bahsetmeye başladı, o hale geldik. Sonunda o kadar yavşadı faşizm tarifi. Ama onu üreten kadrolar, Mahir Çayan'dan başlayarak demin dediğim gibi 1960'larda bu durum biraz daha farklı olmasına rağmen, 1970'lerde iyice dar profesyonel devrimci kadroların teorik yeteneği ve bilgisine dayanan bir hale dönüştü; bunu düşünmek lazım. Şimdi de bunun tersine önlemler almak için çabalamayan gruplar kendilerini hançerliyor. Bence böyle bir çabaları yoksa eğer, hâlâ profesyonel devrimci kadroların teorik yetenekleri ile yürümeye çalışıyorlardır, hâlbuki dünyada yeni tartışmalar var. Lenin'in anlattığı profesyonel devrimcilikte adam, 1800'lerin son yıllarında bu fikri ortaya atıyor, yirmi yıl sonra iktidar oluyorlar. 1968'de bu fikri ortaya atınca 1988'de iktidar olmalısın, hadi iki yıl geçip 1990'da hadi beş yıl daha koy 1995'te. O günden bu güne yirmi yıl geçti, yani bu kadar uzun süre profesyonel devrimci kadroların varlığını sürdürmesi mümkün değil ki, yaşlanıyorsun zaten. Ben yirmi küsur yaşında iken başkaydım – otuz beş yaşlarımda falan iktidar olmalıydım Lenin'in hesabına göre – şimdi oldum altmış beş yaşında. Benden şimdi profesyonel devrimci biraz zor olur bu saatten sonra. Şimdi de profesyonel devrimci olan, olmaya çalışan kadrolara çok saygım var tabii, onları da ayrıca fikren reddetmiyorum, doğru fikirdir. Doğru fikirdir ama bunu bir başka şekilde yorumlayıp

genişletmediğiniz takdirde, örgütün hayatında başka kanallar açılmadığı takdirde, dar ve tam anlamı ile sekter örgütler doğar. Bizim 1970'li yıllarımızın bütün örgütleri, olağanüstü sekter örgütlerdi. Yani bir başka fikre çok kapalı olan, her türlü başka fikri düşmanca gören ve hemen düşmanca tutum alan, düşmana alınması gereken tutum gibi tutum alan örgütlerdi. Dolayısıyla gelişmenin olanakları 1970'li yıllarda yoktu doğrusu.

Sosyal Hayat ve Kadın örgütlenmesi

Sosyal yaşamında neler yapıyordun? Kadın erkek ilişkileri nasıldı?

1970'leri gözledikten sonra, 1970'lere oranla 1960'lardaki sosyal hayat daha gelişkindi. Çünkü mücadelenin şiddeti filan da farklıydı. 1960'larda daha çok yasal örgütlenmeler içindeydik, 1970'lerde bir başka türlü örgütler içindeydik. 1960'larda hepimiz daha yeni "normal" hayatımızdan kopup devrimciliğe katılmıştık. Birkaç tane kolej öğrencisi ile birlikte devrimci olmuştum ve tabii ki birçok sosyal ilişkiye sahip biriydim. Mesela sinemaya giderdim. Bunu şundan söylüyorum, 12 Mart geldi ve ben bir daha sinemaya gitmedim. Bütün 1970'li yıllarda tek bir filme gittim, TIR şoförlerinin direnişini anlatan "Konvoy" diye bir filmdi. Ondan sonra İngiltere'ye gittikten iki üç yıl sonra bir daha sinemaya gittim. Düşünün ki on dört yılda iki kere sinemaya gitmişim. Herkes benim gibi değildi herhalde. 1960'larda sinemaya gidecek arkadaşlara, kız arkadaşlara sahiptim, 1970'lerde böyle bir durumum yoktu. 1970'lerde daha çok param vardı doğrusu. Ben parasızlık çekmedim, yoksulluk çekmedim ama 1970'lerde sinemaya gitmek aklıma hiç gelmedi. Bir sinemaya gitmek gerekir diye düşünmedim. Mutlaka gidenler olmuştur. Ben ekstra bir örnek olabilirim ama herhalde bizim 1960'larda yaptığımız kadar çok değildir bu. Biz 1960'larda haftada bir, belki iki haftada bir mutlaka sinemaya giderdik. Partiler olurdu. Diskoteğe gidenler, dans edenler olurdu. Daha farklı bir sosyal yaşam vardı. Belki ben gene o anlattığım dönemde, yine bir kolej çocuğu olarak daha bu tarafta durduğumdan, daha çok sinemaya giden ve daha çok dans eden bir ekibin içindeydim; ben dans etmem ama olsun. Daha çok içki vs. içen bir ekibin içindeydim, belki bunu daha az yapan bir başka kanat vardı, mutlaka da vardır ama 1970'lerde durum bunun tam tersine döndü. 1970'lerdeki ağır eğilim, bütün bu sosyal hayattan çekilme biçiminde olmuştu.

Şimdi harekete bakınca hem 1960'larda hem 1970'lerde şaşkınlık verici ölçüde ne kadar erkek örgütlermiş onu görüyoruz. Dönün bakın mesela Kurtuluş'a, ne kadar az kadın vardı. Yoktu demiyorum ama ne kadar az. Dönün bakın 1960'ların, 1970'lerin yürüyüşlerine, kadın yoktur. "Aaa kadın var" diye fotoğrafta gösteriyorsun, yok hemen hemen. Varsa da onları da hemen hep kadın kolları olarak örgütlemişiz, bir arada yürütüyoruz demokratik devrimci ve ilerici kadınlar teşkilatları olarak. Asıl örgüt hep erkek. Şimdi öyle değil tabii. Şimdi yürüyüşe gittiğiniz vakit bazen kadınlar daha çok olabiliyor. Bu çok önemli bir gelişme ama hem 1960'larda hem 1970'lerde hareketin bir dizi karakterinde herhalde kadınların yer almamasının ya da çok sınırlı yer almasının önemli bir payı olsa gerek. Yarısı kadın olsaydı acaba THKO olur muydu? Nurhak Dağı'na çıkmayı düşünür müydü yarısı kadın olsaydı? Şimdi PKK'nin birçok kadın gerillası var, azınlık da olsa var ama hep sonradan oldu bunlar. Örgüt dağa çıktı, yerleşti, yerleşik bir örgüt haline geldikten sonra kadın gerilla toplamaya başladı. Acaba Sinan yanında üç tane Ayşe, Fatma ve Nilgün'le Nurhak Dağı'na çıkmayı düşünebilir miydi? Mümkün müydü bu? Ya da banka soymaya iki tane kadın ve üç tane erkek o sırada gider miydi? Dev-Sol'da birçok kadın çatışarak öldü, TİKKO'da birkaç kadın polisle çatışarak öldü. Kadınlar tabii ki silahlı mücadeleye ve başka şeylere de katılabilir ama 1960'ların dünyasında ve Türkiye içinde bu olur muydu? Kadınların olmaması hareketin bazı çok genel niteliklerini bile etkilemiştir diye düşünüyorum. Bunda çok iddialı, çok düşünmüş, çok sosyolojik araştırmalar yapmış olarak konuşmuyorum ama bir kanaat olarak söylüyorum. Tabii sade Türkiye'de değil, 1960'lı yıllarda dünyada da kadınların hareket içindeki yeri göreceli olarak azdı. Avrupa, Amerika filan söz konusu olduğunda bizimle karşılaştırılamayacak ölçüde çok kadın, hareket içinde yer almıştı. Hatta 1960'ların sonunda Almanya'da Baader Meinhof'da birçok kadın vardı. Bizde ise biraz başka türlü gelişti.

1970'lerde belki solcular kadın sorununun az çok farkına varmaya başladı. Bunda üniversitelerde daha çok kadının olması, iş hayatına daha çok kadının katılması, ilk sosyalist kadroların biraz daha büyümesi ve evlenip eşlerinin olmaya başlaması gibi şeylerin de rolü olabilir ama gene kadınların politikada önde gelen bir rolleri, söz yetenekleri olmadı. Hatırlıyor musunuz hiç bir siyasi örgütte kadın merkez komitesi üyesi? Galiba bir tek Ala Rizgari'de Hatice vardı. TİP'te ise bir ölçüde varlardı, TSİP de buna dâhil, tabii o taraflarda hayat başka türlüydü. Yasal örgütler oldukları için kadın-

ların harekete katılması, yasal toplantılarda öne çıkmaları mümkündü ama Behice Boran da çok atipik bir örnektir. Margaret Thatcher'in başbakan olması gibi ya da Tansu Çiller'in başbakan olması gibi, çok atipik bir örnek. Diğer kanada oranla tabii ki TİP'te daha çok sayıda kadın vardı ve TİP hareketi devam edebilmiş olsaydı, 12 Mart'ta filan kapatılmadan, MDD ondan kopmadan devam edebilmiş olsaydı, herhalde kadın erkek ilişkileri de daha olağan, kadınların sol siyasette yer alması daha güçlü olabilirdi.

1960'larda sosyal hayat farklıydı. 12 Mart'la birlikte biz bir travma yaşadık. İki üç silahlı örgütümüz çok kısa zamanda yok edildi. Yasal kocaman partimiz TİP, kısa zamanda yok edildi. Bir anda gördük ki bizim çok güvendiğimiz örgütlerimiz aslında çok cılız şeylermiş. Bir anda yok oldular. 12 Mart'tan sonra üç, beş kişi İstanbul'a geldik. Hepimiz yavaş yavaş İstanbul'a gelip İstanbul'da bir örgüt olmayı planlıyorduk, hatta işçilerimizi filan da taşımayı planlıyorduk. Böyle hazırlıklarımız vardı 12 Mart'tan sonra. Demin dediğim gibi 15-16 Haziran'ın üstüne düşünmeye başlamıştık bunları. Bizim örgüt zaten küçük bir şeydi ama iki günde bitirildi. İki gün sonra Ankara'dan kaçmayı becerebilen son arkadaşımız geldi, kimsenin kalmadığını söyledi. Herkes toplanmıştı. Biz küçüktük onun için iki günde bittik ama diğer örgütler de bir yılda, altı ayda imha edildi.

12 Mart'tan sonra benim düşündüğüm en önemli şey şuydu; biz o kadar güçlü bir hareket gibi görünüyorduk, ideolojik olarak o vakit de yanlış gördüğümüz, zaaflı gördüğümüz yanları olmasına rağmen, kitlesel gücü küçük olmayan bir şeydik ama derhâl yok edilebildik. Demek ki başka bir şey yapmak lazım, başka bir örgüt türüne sahip olmak lazım diye düşünüp kendimi yoğun ölçüde Lenin okumaya vermiştim. Şimdi düşünüyorum ki yapılması gereken en önemli iş, o kadar yoğun Lenin okumak değil, Lenin okurken bu Türkiye nasıl bir yer diye de bakmak olmalıymış herhalde. Lenin okudukça merkezi, çelik disiplinli bir yeraltı örgütün gerekliliğini düşünüyorsun ki Lenin, kendisi "Bizim örgütümüz Rusya'nın özel koşullarının örgütüdür. Her yerde bu örgütü tekrarlamayın" diye iktidara gelmelerinden sonra Enternasyonal'in diğer örgütlerine anlatıyor. Ama biz okuma faslında oraya kadar gidememiştik. Partinin kuruluş aşamasını tartıştığımız için bu kısmı görmemiştik.

12 Mart aslında bütün sol için çok önemli olmalıydı. Bırakalım THKP-C, THKO vesaireyi Dev-Genç yok oldu. Her yerde örgütü olan Dev-Genç esas olarak yok oldu. Biz Mahir Sayın'la bir gün hesap yaptık, yıl kaç bilmiyo-

rum ama 1970'li yıllardan biriydi, çok kabaca o hesabı şimdi gene yapalım: Ankara, İstanbul, İzmir, Erzurum ve Trabzon'da üniversite vardı. Herhalde buralarda altmış, yetmiş tane fakülte veya akademi vardı. Bunların her birinde FKF ve Dev-Genç şubeleri vardı. Her birinde yasal seçim yapıyorduk yani kongre toplanıyordu. Dernekler Kanunu'na göre, her birinde, bir tane başkan olmak üzere yedişer tane yönetici seçiyorduk. Her sene Dev-Genç, FKF kongresi toplanıp bir genel yönetim kurulu seçiyordu kocaman, bir İstanbul sekretaryası seçiyordu kocaman ve bir tane merkez komitesi seçiyordu dokuz kişi ve her sene yapıyorduk bunu. Beş sene boyunca bunları çarpıp topladığınız vakit ortaya koca bir sayı çıkıyor. Bu kadar kadro vardı Dev-Genç'te. Bırakın TİP'in her ilçedeki yöneticilerini vs. Dev-Genç'te bile bu kadar kadro olması gerekirken şimdi bunu tam olarak hatırlayamam ama biz Mahir'le saymıştık işte, şu okuldan şu kaldı, bu okuldan bu kaldı diye. Bizim farkına varmadıklarımız rakamı beş katına çıkarsa bile çok küçük bir şey kalmıştı geriye. Koca bir Dev–Genç ve FKF kadro birikimi yok olup gitmişti aslında 12 Mart'ta. Biz 12 Mart'ın arkasından bunu düşünmedik. Niye bu kadar büyük tahribata uğradık, niye bu kadar çok kadro kaybettik, diye hiç düşünmedik aksine kolları sıvayıp yeni örgütler kurmak için faaliyete başladık. Hâlbuki sakince oturup düşünüp niye bu kayba uğradığımızı tartmak gerekirdi. TİP tarafına bakarsanız kayıp daha da ağırdır. Dev-Genç'in şehirlerdeki örgütlenmesine bakarsanız kayıp daha da ağırdır. TİP'in birçok ilde, her ilçede yöneticileri vardı ve onların büyük çoğunluğu toz olup gitti. Milletvekillerinin bile bir kısmı toz olup gitti ya da çok etkisiz hâle düştü. Bunları düşünmeden biz 12 Mart sonrasına kolları sıvadık.

Bir de 12 Mart sonrasına galiba bir tek ders çıkararak girdik: daha sıkı merkezi örgütler olmak gerekir, daha yeraltında olmak gerekir. Yasadışılık değil belki de gizlilik çok daha önemlidir, diye işe başladık ve bütün 1970'li yılları esas olarak bu kaba dersle geçirdik. Yani mümkün olduğunca yer altında, mümkün olduğunca gizli, mümkün olduğunca merkezi, mümkün olduğunca disiplinli örgütler olmaya çalıştık. Bir süre sonra faşistler bize vurmaya başlayınca da tabii dönüp cevap vermeye, kendimizi savunmaya başladık. O bizi bir kere daha bir başka boyutta yeraltına itti. Bir başka boyutta disiplinli ve merkezi örgütlere doğru gittik. Bütün örgütler aynı tutumu almış olmasalar bile esas rengimiz bu oldu. Burada belki sorgulanması gereken bir şey de, 12 Mart'tan niye çok iyi dersler çıkarmadık dışında, niye o kadar çok parçalandığımızdı. Ne oldu da birden bire 12 Mart öncesinde üç

beş örgütümüz varken 12 Mart sonrasında otuz beş örgüte çıktık? Halkın sülalesi dediğimiz bir kanat vardı, halkın arkasına gelecek her ekte bir örgüt çıktı. Halkın Birliği, Halkın Gücü, Halkın Sesi, Halkın Yolu, Halkın Kurtuluşu hemen beş altı tanesini saydım. THKP-C'den bilmem kaç tane örgüt çıktı. Nasıl oldu da bu kadar çabuk parçalanıverdik? Ayrıca neydi bizi birbirinden ayırt eden? Çok emin değil kimse bundan. Halkın sülalesi içindeki ayrımları zaten biz bilmiyoruz. Onlar basketbol ligi biz futbol ligiyiz. Hiçbir alakamız yok ama bizim tarafta, yani mesela Dev-Yol'la Kurtuluş daha sonra Dev Yol'la Dev-Sol arasında hangi farklar vardı da birbirimizle o kadar sert çelişkilere sahip örgütlere dönüştük? Bu durum o vakitler düşünmemiz gereken şeydi. Hatırlarım, gazetede başlık bulamadığımız vakit, "Bir kere daha birlik üzerine" diye yazı yazardık. Ha bire birlik üzerine yazı yazardık ama birlik yazısı yazdığımızda, arkasından Nasuh'a, Oğuzhan'a mutlaka bir yerlerden bir şeyler geçirirdik, bir küfür olurdu mutlaka. Hem birlik deyip hem bunu yaptığın vakit, birlik olmuyor. Tabii, onların da aynı şeyi yaptığını düşünmek lazım.

Bence Dev-Yol hepimizden daha az merkezi bir örgüt olduğu için, daha ademi merkeziyetçi bir örgüt olduğu için hepimizden büyük oldu. Bu bile aslında o vakit ders çıkarmamız gereken bir şeydi. Kendi adıma ben en merkeziyetçi insandım. Kurtuluş'un Merkez'inde "Merkezi olmak lazım, disiplinli olmak lazım" laflarını en çok altını çizerek vurgulayan insandım. Bunları o vakit düşünmüyordum şimdi düşünüyorum. Ben Lenin'in ilk yıllarında kalmış bir insandım.

Kurtuluştaki Hayatım

Nasıl Kurtuluşçu oldun?

Ankara'da Balyoz operasyonu olduğunda, biz *Öncü İşçi* teşkilatı olarak bir bildiri yayınlamaya karar vermiştik 12 Mart'tan sonra. O bildiriyi iki kişi yazdık, onu cebimize koyduk başka arkadaşlara vereceğiz, onlar da teksir edecek, dağıtacağız bildiriyi. Henüz daha 12 Mart çok baskı yapmaya başlamamış durumda ama o sırada, Mahirler İsrail elçisini kaçırmış, hükümet de Balyoz Harekatı'nı başlatmış, yani bulduğunuzu toplayın demiş. Biz Kızılay'dan salak gibi geçerken alındık ve ben beş, altı ay Yıldırım Bölge Komutanlığı'nda yattım; ama orası 12 Mart hapishanesi değildi, tutukeviydi, şiddet filan yoktu, ense yapıyordum. Bizden sonra biraz olmuş ama benim

yaşadığım zaman sadece tutukluyduk, özgürlüğümüz sınırlıydı o kadar, başka bir durum yoktu. Cezaevinden çıkınca benim Ankara'da dolaşmam zordu, çok gözaltına alınmış bir insan da olduğum için tanınıyordum. Ayrıca İstanbul'a gidip işçi sınıfının kalbinde örgütlenmek gibi bir fikrimiz de olduğu için merkezi örgütümüz, disiplinli bir şekilde bizi İstanbul'a yolladı. Ankara'da teşkilat bitti, biz İstanbul'da beş altı kişi kaldık. Sonra tekrar Ankara'da birilerini bulduk, o sırada hapishanelerden çıkış dönemi başladı. Af çıktı, insanların süreleri bitti filan. O arada geçirdiğimiz dönemde İstanbul'da gereksiz, alakasız bir, iki yıl geçirdim. Doğru dürüst bir siyasi faaliyet yapma şansı olmadan, çok az sayıda insanla ayakta kalmaya çalışarak, yakalanmamaya çalışarak bir süre geçirdik. Ondan sonra yavaş yavaş yeniden örgütlenmeye başladık. Benim küçük örgütüm İstanbul'da, 12 Mart sonrasının bütün büyük işçi hareketlerinde yer aldı. İçeride üyeleri olarak yer aldı. Bu grup daha çok Ankara'daki arkadaşlarımızın da tartışmasıyla Kurtuluş'a katıldı, uzunca bir süre biz de tartıştık. Ankara'dayken işçi sınıfının olmadığı bir şehirde işçi örgütlemeye başlamıştık. İstanbul'a geldikten sonra daha büyük fabrikalarda örgütleniyorduk, daha efektiftik ama belli ki bu örgütlenme yavaş yavaş büyüme şansına sahip değildi. O sırada Kurtuluş'un da ilk teksir biçiminde çoğaltılan yazıları çıkmıştı. İşçi sınıfı merkezli bir örgüt kurma fikri vardı. Bu bize çok cazip, biraz da kurtarıcı gibi geldi. O sıkışmışlığımız içinde, bizden daha büyük bir nesneye katılmak ve üstelik anlaştığımızı düşündüğümüz nesneye katılmak bize çok cazip geldi. 1976 Haziran'ında *Kurtuluş Sosyalist Dergi*'nin ilk sayısı çıktı. Biz de 1976 yılının herhalde kış sonunda, Çiçekçi'de bir evde, seri toplantılar yaptıktan sonra Kurtuluş'a katıldık. Bizim ismimiz "Öncü İşçi" idi.

12 Mart geldiğinde İstanbul'daki TİP'li partizan ekibiyle konuşuyorduk, birbirimize yakınlaşıyorduk. Biraz daha işçici, biraz daha aktivist, biraz daha farklı bir ekipti bunlar ve bizden kalabalıktı. Ayrıca yaşça da daha büyük insanlardı, biz daha gençtik. Ayrıca daha çok işçi ilişkileri filan vardı, biz gıpta ile bakıyorduk onlara ama tabii gidip de katılmıyorduk, öyle bir şey yoktu. "Birlikte gazete çıkaralım" dedik. Onlar *Gerçek* adlı bir gazete çıkarıyordu. "Tamam, *Gerçek* ve *Öncü İşçi* diye gazete çıkaralım" dediler. Biz matbaaya gittik, "İki bin tane basın" dedik, matbaa yanlış anlamış yirmi bin tane bastı ve 14 Mart günü bizim büroya yirmi bin tane gazete geldi. Zaten 12 Mart gelmiş, büroya girip çıkmaya çekiniyoruz. Orada yirmi bin gazete

öylece kaldı, sonra ne oldu bilmiyorum. Biz o büroya bir daha gitmez olduk. Veysileri bir daha göremedik, görsek belki birleşirdik, belki ben TKP'ye doğru Doğu Almanya'ya gidebilirdim, bu mümkün olmadı buluşamadığımız için.

Ankara'daki arkadaşlarımız yani Topal ve başkaları, Kurtuluşçularla daha çok karşılaşıyorlardı. Abidinpaşa vs. birkaç mahallede biz vardık, oralarda Kurtuluşçularla karşılaşıyordu arkadaşlar ve sonuç olarak Kurtuluş'a katıldık biz. Biz TİP'ten gelen bir ekip olmamıza rağmen, arada geçirdiğimiz dönemde nedeni çok belirsiz bir şekilde yavaş yavaş silahlı bir ekibe de dönüşmüştük. Bu durum bir miktar THKP-C, THKO'dan etkilenmedir, bir miktar fabrika yöneticilerinin de aynı zamanda silah külah sahibi olmasındandır.

Sevil'le nasıl tanıştınız?

Sevil'le 1960'larda tanıştık. O Fen Fakülteli, sosyalist, devrimciydi, TİP'te olan kadronun içindeydi. Ankara'da o kadronun en güçlü olduğu okul Fen Fakültesi. Benim gibi başka okullardaki tek tük unsurlar da hep oraya giderdik, dolayısıyla oradan tanışıyoruz. Demin dediğim gibi o Balyoz Harekatı'nda birlikte sokağa çıkıp gözaltına alındık, sonra çıkınca evlendik ve birlikte İstanbul'a geldik. Evlenmek istemenin dışında, biraz da örgütsel bir tedbir olarak evlendik, bu da ufak bir payını oluşturuyordu. Çünkü onun ailesi reddetmiş, bırakıp gitmişti, çok öfkeliydiler. Benim ailem öfkeli değildi. İstanbul'a geldik, benim ailemin desteğiyle bir süre yaşadık, sonra kendi ayaklarımızın üzerinde durmak zorunda kaldık çünkü aileyle ilişkilerimiz koptu. 12 Mart'tan sonra 1970'li yılların başlarında çok zor koşullarda yaşadık. Herkes hapisteyken biz dışarıdaydık, özgürdük ama koşullarımız doğrusu çok vahimdi. Sonra bazı özel becerilerle biraz daha iyi hâle geldik, para kazanır hâle geldik. Kurtuluşçu olduktan kısa bir süre sonra, Sevil'i 1978'de Almanya'ya yolladık. Geldi, sonra "Sen git orada örgütlenme yap" dedik. Çünkü yurt dışına çıkma şansı olan az sayıda insandan biriydi. Hem dil biliyordu hem becerikliydi hem pasaport alıp yurt dışına çıkmayı başarabilecek yasal konumlara sahipti. Herhalde bu konumda olan başkaları da vardı ama o gitti. Bir kere de gidip gelmiş olduğu için yolu biliyor diye yolladık. O gitti ben burada kaldım. Sevil orada çok başarılı olamadı. 12 Eylül öncesinde yurt dışında örgütlenmek o kadar kolay bir iş değildi ama gene de – Türki-

ye'den yanlış yönlendirmemize rağmen – o sonunda kendi yetenekleriyle Berlin'e gitmeyi ve Berlin'de örgütlenmeyi becermişti. Doğrusu 12 Eylül darbesi olduktan hemen sonra Berlin'de, koca bir Kurtuluşçu örgüt vardı. Tek başına gösteri yapabilecek, üç yüz, beş yüz kişiyi toplayacak bir örgütümüz vardı ama bu örgüt yok oldu. Şimdi oradan kim kaldı diye sorarsanız, geçenlerde tatile gelen Selahattin var. Birkaç kişi daha kaldı, bitti yani o örgütler. Yurt dışında solcular önce sahip oldukları örgüt neyse onun etrafında örgütlendi, aradan bir süre geçtikten sonra da 1989'a filan geldiğinde her tarafta herkes çökmeye başladı. Azalmaya başladı. Yurt dışında örgütlenmeye çok önem veren TDKP, EMEP nispeten ayakta durdu doğrusu ama onun dışında biz ve bizim bütün kanatlarımız eridik. Çok azaldık. Ama benim döndüğüm yıldan itibaren – 1992'den başlayarak – yurt dışında eğilim daha çok Alevicilik şeklinde gelişmeye başladı. Herkes Alevi olduğunu hatırlayıp Alevi derneklerle yürümeye başladı. Öyle bir dalga oldu. O dalga çok kısa sürdü. Solcular çok beceremediler. Çok azı orada kaldı, büyük çoğunluğu birden bire Kürt olduğunu fark edip, Kürt hareketine destek vermeye ya da katılmaya başladı. Kürt olmayan devrimciler de benzer bir şey yaptı ama o aşamadan itibaren, zaten Türk solu kalmadı diyebiliriz, çok çok sınırlı bir hale ulaştı. 1980'lerin ortasında Frankfurt'ta bir 1 Mayıs gösterisi olmuştu, kocaman, görkemli bir gösteriydi. Her teşkilat arka arkaya yürümüştük. O bitti artık, öyle bir şey yok ama tabii komik bir halimiz vardı. Biz Kurtuluşçular biliyorsunuz antisömürgeci ilkeye sahiptik, biz bildirilere not koyardık. Bildiri yazarken "Kurtuluş örgütü Türkiye'de faşizmin olmadığını fakat bir askeri diktatörlük olduğunu söyler" diye bir dipnot düşerdik. Böyle dipnotlu bildiriler dağıtırdık. Tabii bu hal bize yaramadığı gibi diğerlerine de yaramadı. Dipnotlu bildiri dağıtmaya başlayınca çok fazla şansın yok. Şimdi, faşistleri demiyorum ama Türk sağı, yurt dışında herhâlde soldan daha hızlı büyüyor ve güçleniyordur. Hem İslamcı hem faşizme yakın milliyetçi örgütlenmeler daha hızlı büyüyordur. Ben dehşet içinde kaldım, İsviçre'de bir Türk yürüyüşü gördüm televizyonda, bayağı kalabalıktı. Benim orada olduğum yıllarda böyle yürüyüş yapmaları mümkün değildi, onun iki misli kalabalığı biz yürütürdük hep birlikte. Demek ki durum çok değişmiş.

Nasıl ki 12 Mart'tan yeterince ders çıkaramadıysak 12 Eylül'den de yeterince ders çıkarmadık. Mesela Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sol içinde

bir tartışma konusu olmadı. Kuruluşundaki katliamlar dizisi, Türkiye solu içinde konu olmadı. Ermeni sorunu, Rum sorunu, Süryaniler vs. konular çok tartışma konusu olmadı. Çok daha bariz olmasına rağmen Alevilik bile bir tartışma konusu olmadı. Üstelik birçok siyasi örgüt sırtını Alevilere dayamış olmasına rağmen bir tartışma olmadı. Dersim bizim için bir tartışma konusu olmadı. Emeğin Birliği hariç, onlar da yarım yamalak, Kürt sorununda ses çıkaran başka bir Türk solu yoktu. Biz bu konuda evet çok yazı yazdık, çok tartıştık ama çok ısrarcı da değildik. Bunu bir temel ayrım noktası haline getirmedik. Bunu temel ayrım noktası haline getirmek yerine "Bir Kere Daha Birlik Üzerine" diye yazılar yazıp Dev-Yol'la yan yana gelme havası attık. Böyle bir niyetimiz olmadığını düşünmüyorum ama bu havayı attık. Hâlbuki ulusal sorunu öne çıkarıp Dev-Yol'la ayrımı çoğaltmak gerekirdi bana kalırsa. Ayrışmacı olmalıydık. Daha gerçek bir zeminde, daha gerçek politik konularda ayrışırdık. Dev-Yol'la ayrılığımızın ne olduğunu bilmeden ayrı düştük, ulusal sorunu öne sürseydik daha gerçekçi olurdu. Çünkü faşizm bir tartışma konusuydu, bence birbirinden çok farklı şeyler yapmayan iki siyasi grup, faşizm üzerine tartışıyordu ama aynı şeyi yapıyor, aynı türden bir mücadele sürdürüyordu. Sen faşist diyorsun öbürkü demiyordu. Bu çok sorun değildi hâlbuki. Burada anlaşıp birlikte davranabilirdik. Antifaşist birlik kurabilirdik ama hem bunu yapmadık hem de gerçek ayrılık konularını tartışmada daha öne çıkarmadık. Haksızlık etmek istemiyorum, Kurtuluş Kürt sorununda çokça yayın yapmış, çokça tartışmış üç temel prensibinden biri hâline getirmiş, hep bunu dayatmış, bu nedenle birçok zorluğu göğüslemiş bir siyasi örgüttü. Gene de bugün Türkiye'de bu konuların tartışıldığı güçte biz tartışamadık; çünkü Kemalizm'e karşı tartışmamız, eksik bir tartışmaydı, bir çıkıştı o kadar, devamı gelmedi. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla tartışmadık. Ermeni soykırımıyla tartışmadık. Rumların bu ülkeden dalgalar hâlinde kovalanmasıyla tartışmadık. Yahudilerin imha edilmesiyle tartışmadık. Bunları konu edinmedik. Cumhuriyet'in kuruluşunun nasıl tek parti diktatörlüğü olduğunu tartışmadık ama niye bunları yapamadık? Çünkü biz, 1960'lı yıllarda ikinci ulusal kurtuluş savaşını sürdüren bir gelenekten gelip 1970'lere oturduk. Tabii ki onun bütün sol üzerindeki etkisinden de kurtulamadık. 1960'larda "Ordu Gençlik El Ele Milli Cephede" diye slogan atıldı Türkiye'de. Bu bir kere, iki kere ve yanlış-

lıkla filan değildi, bütün politik mücadelenin temel sloganıydı "Ordu Gençlik El Ele Milli Cephede".

Komik bir olay anlatayım, Dev-Genç önderliği dedi ki "Meclis'i basacağız", Ankara'da bütün okullardan öğrenciler, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde toplandık, polis de tabii Dil Tarih'le Meclis arasına birçok barikat kurdu, biz fena değildik, epey bir kalabalıktık. Belediye otobüsleri çevriliyordu, zaten polis barikatı olduğu için devam edemiyor, Dil Tarih'in önüne yığılıyordu; dolayısıyla bizimle polisin arasında çok miktarda otobüs yığılmış oldu. Sonra kimdi şimdi hatırlamıyorum, çıktı "Hadi Meclis'e yürüyoruz!" dedi. Ben Dev-Gençli filan değildim ama oradaydım, nereye yürüyeceğimizi filan da bilmiyordum. O tarafa gidersek mahvolacağımızı biliyordum sadece. Dil Tarih'ten çıkıp sağa saparsan Ulus'a, sola saparsan Kızılay'a ve Meclis'e gidiyorsun. Biz çıktık ve sağa saptık, koşa koşa Ulus'a doğru gitmeye başladık. Ulus'a çıktık biraz aşağı inip eski Meclis'i bastık, tabii ki birinci Meclis sanıyoruz öbür Meclis'i tanımıyoruz. Güzel bir şey yaptık ama bunun altında bir şey vardı, birinci Meclis'i niye tanıyoruz? Biz birinci Meclis'i tanıdık ve oraya gittik, ona saygı duyduğumuzu, var olana saygı duymadığımızı söyledik. Neyse, çıktık oradan yavaş yavaş dağılmaya da başladık, polis arkamızdan koştura koştura geldi, tabii çok geç kaldı. O Meclis'in hemen yanında Senato binası vardı, bir grup Senato'nun önüne geçti ve "Ordu Gençlik El Ele Milli Cephede" diye slogan atmaya başladı. Sonra içerden elli, altmış tane asker, rap rap diye başlarında bir tane teğmenle çıktı ve binanın önüne dizildi. Teğmen "Süngü taaak!" dedi, askerler süngü taktı, çevirdiler bizi "Allah Allah" diye üstümüze saldırdılar. Ben yoktum ama gösteri yapanlar "Ordu Gençlik El Ele..." derken süngünün ucunda olduk biz. Bunlardan da hiç ders çıkarmadık. 12 Mart'tan da hiç ders çıkarmadık. Birinci Meclis'i tanımaktan da hiç ders çıkarmadık. Oysa bütün bunlar, 1970'li yıllarda Kemalizm'i tartışmaya başlamış olan Kurtuluş için tartışmaya devam etmesi gereken noktalardı. Ama bu iş, Kurtuluş Merkez Komitesi'nin ve Ankara, İstanbul, İzmir ve Karadeniz komitelerinin işi haline gelince bizim bunu yapma yeteneğimiz çok düşüktü. Şimdi onlarca akademisyen var bu konularda kafa patlatan, malzeme bulan, malzeme sunan. Bunlara o vakit ulaşmamış olduğumuza göre bu tartışmaları da sürdürmemiz çok zordu doğrusu. Sadece ideolojiden yola çıkarak Birinci Meclis'e karşı koyabilirdik, bir araştırmanın ve çalışmanın sonucunda bunu yapamazdık.

Şimdi Ayşe Hür, *Taraf* gazetesinde, her hafta skandal bir olay anlatıyor Cumhuriyet'in kuruluşuna ilişkin. O bile tek başına muazzam bilgi veriyor bizim 1970'lerdeki durumumuza göre. Ayşe Hür çok parlak bir akademisyen, şimdi onun gibi araştırma yapan onlarca, hatta yüzlerce akademisyen olmak üzere. Şimdi güçlendik. Gerçi şimdi üzerine konuşmayacağız herhâlde burada ama aynı 1970'lerdeki hâlimiz bence esas olarak devam etmektedir.

Kazanabileceğimiz en önemli tartışma da sol niye durmaktadır, hatta bazen öbür tarafa kayış olmaktadır tartışmasıydı. Bu anlaşılabilir gibi bir şey değildi. Niye? 1960'ların ve 1970'lerin geleneği üzerinde durmaya çalışıldığı için. Bugün de en önemli tartışma konuları atlanmaktadır. Biz geçen 24 Nisan'da Taksim'de Ermeni soykırımı için gösteri yaptık, bütün sol karşıda nükleer enerjiye karşı gösteri yaptı aynı gün. Nükleer enerji de çok önemli de hani 25'inde de yapabilirsin, o kadar dert değil, kaçmıyor.

12 Eylül'ün ayak sesleri, yeni isimler, takım elbiseler

12 Eylül'ün geleceğini biliyor muydunuz?

Biz 12 Eylül'ü bir gün önce haber aldık, 11 Eylül günü öğrendik, gece biraz tedbir aldık. Şimdi biz 12 Eylül'den önceki son Merkez Komitesi toplantımızı, Ağustos ayı gibi yaz aylarından birinde yaptık. Çok uzun süren bir toplantıydı, günlerce sürdü bu toplantı. İstanbul'da bir Merkez Komite toplantı salonumuz vardı, orada başladık, devam edip en son Antalya'ya Kemer'e gittik, bir pansiyona yerleştik. Birkaç gün boyunca orada tartışıp, sonra orada toplantı yapmanın çok saçma bir şey olduğuna karar verdik. Sonra işte herkes dönüyordu, Mahir, ben ve İsmet Otomobil-İş'ten ele geçirdiğimiz Mercedes otomobille geri dönerken Mahir ve ben "Biz Kuşadası'nda inelim, geceyi orada geçirelim" dedik. Onlar da kaldı, İsmet, şoför olan arkadaşla bir yerde kaldı, biz Mahir'le gidip plajda geceledik. Sonra dedik "Biz gelmiyoruz, siz gidin", İsmet "Beni öldürürler" dedi. Dedik "Biz gelmiyoruz, siz gidin." Biz Mahir'le denize falan girdik, ben ilk ve son defa Kuşadası'na gitmiştim, Mahir de öylcydi sanıyorum. Sonra oradan böyle, işte bulduğumuz arabalarla otobüslerle garip bir şekilde İstanbul'a geldik. Sonra galiba bir toplantı daha mı yaptık hatırlamıyorum, herhalde bir toplantı daha yap-

tık. Sonra işte Ankaralılar Ankara'ya gitti, herhâlde ondan üç beş gün sonra da darbe olacağını öğrendik ve o gece darbe oldu. Biz o toplantıda şöyle şeyler konuşmuştuk; "Ya, vaziyet kötü, politik olarak önlem almak lazım. Nasıl, önlem almak lazım?" Ama bir günlük bir toplantı değildi bu, yani on kere bir günden oluşan bir toplantı ya da sekiz kere, on üç kere""İşte önlem almak lazım. Ne yapmak lazım? İşte komitelerin yerlerini değiştirmek, Karadenizlileri Ankara'ya Ankaralıları Karadeniz'e göndermek lazım. Çok deşifre olmuş haldeyiz böyle önlemler alalım, yurt dışına bir, iki kadro çıkaralım." Bizim Merkez Komite'nin bir yazı kurulu, bir de teknik işler komitesi vardı. "Yazı kurulunu yurt dışına çıkaralım iyi tamam." Bu kararları aldığımız için 12 Eylül gecesi ben evimi topluyordum, yurt dışına gideceğim ya bir şekilde. Tasfiye edecektim sonra da birkaç zaman ortada dolanacaktım, sonra da yurt dışına çıkacaktık. Ama darbe olacağını bilmiyordum ki. O gece darbe oldu, darbeden sonraki gün, biliyorsunuz sokağa çıkma yasağı vardı, Ben Seyfi ile karşılaşabildim – biz çok yakın oturuyorduk – sonra işte toplandık bir yerlerde, nasıl toplandık nerede toplandık tam hatırlamıyorum ama vaziyetin vahim olduğunu gördük. Yani darbe oldu, işte geri çekilme kararını o vakit aldık. Zaten ondan önce de geri çekilme fikrini oldukça pişirmiş, önlem alma fikrine geçmiştik. Bir de şu kararı almıştık: Bir yandan geri çekilme kararı alırken – belki bunu daha önce almıştık – Halkın Kurtuluşu ve Dev-Yol'a gidip "Birlikte direniş yapalım" deme kararı aldık. Şaban İba görevlendirildi galiba. Sonra onun bize söylediği, Dev-Yol "Ya, siz zaten faşistsiniz, biz sizinle ne direneceğiz ki" demiş, Halkın Kurtuluşçuları ise toprak sorununu konuşmayı önermiş, yani abes bir şey söylemişler herhâlde, toprak sorununu konuşmayı değil. Ama Şaban öyle aktardı bize, onun üzerine artık geri çekilme kararını almıştık biz. Daha sonra "Yaprak bile kımıldamayacak" ifadesi ortaya atılmıştı. Bunların hepsi bence yanlış olmayan ama absürd bir şekilde uygulanmaya başlanan kararlardı. Ama bizim örgütümüzün – en başta ben olmak üzere – bir darbe gelmekte olduğundan haberi yoktu, hiçbir örgütün haberi yoktu. Bir durum olduğunun tabii ki farkındaydık, arka arkaya katliamlar oluyor, işlerin boyutları büyüyor, suikastlar oluyordu; tabii ki farkındaydık, farkındaydık ama ne olduğunu bilmiyorduk. Şimdi 12 Eylül oldu, İlhami geldi "Sizi yurt dışına yolluyoruz" dedi. Nasıl yolluyoruz? "Suriye'ye gideceksiniz," "İyi peki" dedik. "Gidin doğru dürüst kıyafetler alın kendinize." Biz çıktık Vakko'ya gittik ve var olan en kötü, en eski, en iğrenç takım elbiseyi alıp geldik. İlhami tabii

bir güzel fırça attı. Ondan önce de bir gün çıkıp demişti ki – 12 Eylül'den bir süre önce – "Böyle hırpani gezilmesin..." "Napalım?" "İşte herkes doğru dürüst şey yapsın, elbiseler alsın, hatta kravat takın, takım elbise giyin ki, sokakta sizi gördükleri vakit götürmesinler," dedi İlhami. İstanbul'da sıkıyönetim de ilan edilmiş, her tarafta aramalar vardı. "Evinizi boşaltacaksınız, bir şey olmayacak, kitap olmayacak," Ee, nasıl Merkez Komitesi olacağız? Kitap da olmayacak, o da olmayacak bu da. Neyse ben kitaplarımı vermedim, herkes verdi ben vermedim. Sonra biz Mahir'le gittik, – biz yazı kuruluyuz ya hep beraber dolaşıyoruz – kumaş aldık bir yerden. Ben ishal kakası renginde bir kumaş buldum gayet net hatırlıyorum. Onu Kadırga'da bir berber bulduk, şey berber diyorum bir terzi bulduk – orada büromuz vardı, ona giderken yolda – ama yani Kadırga'daki terzi ile berber arasında aslında bir fark yoktu, felaket bir terziydi. O adama bir takım elbise diktirdik. Mahir'inki de açık maviydi, yeşimliydi, onunki de çok iğrençti. Belki de benimkinden bile daha iğrençti ama kumaşlar güzeldi. İlhami bizim halimizi görünce... İlhami'nin tarzı değildi.

Sonra kurallar vardı işte, silah taşımayacaksın gibi, yani hep yakalanmamak üzerineydi bunlar. Aramaya falan rastlarsan üzerinde silah olmayacak, düzgün bir hüviyet olacak, kıyafetin de tamam, geçeceksin. Plan bunun üzerine kurulu ama biz hiçbir yere ana yoldan gitmiyorduk ki, hep arka sokaklardan gittiğimiz için zaten aramaya falan denk gelmiyorduk, yakalanmıyorduk ama öyle takım elbise falan giyiyorduk.

Ama İlhami yakalandığında da son derece şıktı, takım elbise kurtarmadı onu yani...

Öyleymiş, bir de İlhami geldi gene bir gün, "Bundan sonra herkesin bir takma adı olacak, herkes Mahir, İlhami falan diye konuşuyor toplantılarda, hepiniz bir isim bulun" dedi. "Peki" dedik, ben hatırlamıyorum herkesin ismi neydi ama herkes böyle ciddi isimler buluyordu. İlhami'ninki Yılmaz, Mahir'inkini biliyorsunuz Cafer, benimki Hulki filan

Sen elbisene uysun diye mi Hulki koydun?

Ben karşıydım, bu kadar deşifre olduktan sonra son saatte adımız Hulki olsa kaç yazar, Doğan olsa kaç yazar ama genel sekreter öyle dediğine göre mecburuz tabii Hulki olmaya. Mahir kullandı uzun süre Cafer Kamil ismini,

ben Hulki'yi çok az kullandım. İsmet'e de ben taktıydım, Muhittin miydi öyle bir şeydi, şu pastaneden aklıma gelmişti Hacı Muhittin, Kaçar'ınki de Kemal.

Geri çekilme kararı üzerine çok fazla söz söyleyemem çünkü 12 Eylül'den bir ay sonra, yurt dışına çıktım. Dolayısıyla onun gerçekten uygulanışını, kararın şekillenişini doğrusu fazla bilmiyorum. Başkalarından duyarak biliyorum ama geri çekilme kararından önce biz, Temmuz ve Ağustos aylarında bir darbenin Eylül ya da Ekim'de yapılacağını düşünmemiştik ama durumun kötüye gitmekte olduğunu, sıkıştığını, baskının arttığını, sıkıyönetimin bütün ülkeye yayıldığını filan göz önüne alarak bazı önlemler almak lazım demiştik. Bu önlemleri iki başlıkta toplayabiliriz: Birincisi, bir grup kadronun yurt dışına çıkarılması, ikincisi, mümkün olduğunca insanların yerini değiştirerek polisin eğer tespitleri, takibi, bilgisi varsa bunun dışına çıkmaya çalışmak. Yani İzmir'dekini Ankara'ya, Ankara'dakini Trabzon'a filan yollamak. Şimdi düşününce bu karar biraz garipçe bir karar. İstanbul'dan iki kişi Trabzon'a gitse ne yapacak? Çok mekanikçe bir karar. Onun yerine kadrolarının daha güvenli bir yaşama geçmesi olanaklarının sağlanması, gerçekten yeraltına çekilmesi gerekirdi. Çünkü yeraltındayız deyip aslında yeraltında olmayan bir örgüttü. Bunları yapsak belki daha doğru olurdu ama o gün, böyle bir karar alınmıştı. Yazı kurulunu yurt dışına çıkarma kararı alınmıştı, dolayısıyla bir tek Mahir ve ben yurt dışına çıkacaktık, yazı kurulu bizdik çünkü. Arkamızdan da durumu çok tehlikeli, yakalanırsa kötü duruma düşecek az sayıda kadroyu, bir de her bölgeden birer kişiyi dışarıya çıkarmalıyız ki hani bir olay olduğu takdirde, darbe gibi bir gelişme olduğu takdirde o bölge ile ilişkileri sürdürebilecek birileri olsun. Bunlar ilk başta makul geliyordu ama galiba gerçek hayata uymayan düşüncelerdi. Nitekim yurt dışına bölgelerden ikinci ve üçüncü parti olarak epey sayıda insan geldi ama doğrusu, o insanlar geriye dönük kendi bölgelerinde yönetici, yürütücü ilişkileri sürdürücü roller sanırım oynayamadılar. Biz yazı kurulu üyesi olarak yurt dışına çıktık ama doğrusu yazı mazı yazmadık. Zaten yedi, sekiz ayımız ilginç ve değişik koşullarda geçti. Bu aylarda Suriye ve Lübnan'daydık. Orada yazı ile alakamız tabii ki yoktu. Ne bir şey okuduk ne bir şey yazdık. Lay lay lom yaptık, biraz orada yapılabilecek işleri yaptık sonra yavaş yavaş orada bir Kurtuluşçu grup oluşmaya başladı. Çoğu bağımsızca oraya gelmiş arkadaşların sorunlarıyla uğraştık, onları

beslemeye çalıştık, FKÖ ile ilişkilerimizi geliştirdik vs. Sonra Mahir ve Bülent Almanya'ya gitmeye çalıştı, gidemediler ama sonra gittiler, ben de Londra'ya gittim. Kendi adıma ben Londra'ya giderken yurt dışında bir örgütü yönlendirmek üzere gitmedim. Hâlbuki Mahir ve Bülent'te biraz daha fazla o duygu vardı; çünkü bizim esas yapımız Almanya'daydı. Çok bir şeyimiz olmasa da vardı, gidip Almanya'daki o örgütü yönlendirmeye çalıştılar. Ben böyle bir şeyin olamayacağını FKÖ'de geçirdiğim yedi, sekiz ayda düşünmüş, böyle bir şey olamaz demiştim. Olursa çok küçük bir katkısı olabilir demiştim. Arada Sevil bizi gelip görmüştü zaten. Onun anlattıklarından anladığımsa zaten yurt dışında pek bir varlığımızın olmadığıydı. Berlin'de ufak bir grubumuz vardı. Dolayısıyla bununla Türkiye'deki örgüte çok fazla yardım, katkı gibi şeylerin olmayacağını düşündüm, daha yararlı olabileceğimi düşündüğüm İngiltere'ye gittim. İngilizce biliyordum, İngiliz solunu azıcık da olsa tanıyordum, dolayısıyla hem kendi bilgimi artırabilirim hem de katkım olabilir diye düşünmüştüm. Şu anda da ben doğru bir tercih yapmışım diye düşünüyorum. Almanya'ya gitseydim Almanca öğrenmek için yıllarca uğraşırdım, Almanya'daki Türkiyeli göçmen ve işçi toplulukları arasında uzun vakitler geçirirdim, bitmek tükenmek bilmeyen Türkiye maceralarını birbirimize anlatmaya devam ederdik. Buradan bir şey çıkacağını düşünmüyordum. İngiltere'de ise daha fazla okuma, daha fazla tartışma, daha fazla öğrenme, daha fazla Türkiye'yi anlatma olanakları buldum. Mesela bir tane Türkiye Dayanışma Komitesi kurduk, koca bir kampanya yaptık, çok etkiliydi. İlhami yakalandığında da acayip işler yapmıştık.

İngiltere'ye iltica ve Kurtuluştan ayrılmam

İngiltere kişisel tercihin miydi?

Bu benim kişisel tercihimdi çünkü Avrupa'ya gitmemiz zaten baştan söylenmişti. Biz Lübnan'dan Avrupa'ya giderken artık yanımızda başka merkez üyeleri de vardı. Galiba bazı ufak tartışmalar oldu "Gidelim mi gitmeyelim mi, burada mı kalalım, burada kalmak içeri ile ilişkiyi daha mı güçlü yapar?" gibi argümanlar vardı. Mahir ile ben "Bizim burada hiçbir yararımız yok, biz Avrupa'ya gitmeliyiz" diye tartışıyorduk. Bence bu tartışmada da biz doğruyduk. Keşke birçok arkadaş da Lübnan'da kalmasaydı da bi-

zim arkamızdan Avrupa'ya gelseydi, bence daha yararlı bir iş yaparlardı. Niye? Avrupa'da her şeye rağmen insanın okuyabileceği, tartışabileceği, bilgisini artırabileceği bir ortam var. Her bir ülkede kocaman ya da küçük sol örgütler var. İlle o zamanlar bize çok benzeyen örgütler olmayabilir ama örgütler vardı. Bunların hayatına karışmak, hayatını izlemek mümkündü. Dolayısıyla bireyler olarak gelişme şansını elde ederdik ve bunu örgüte yansıtacak mekanizmaları kurmak daha kolay olurdu. Küçücük Kurtuluş grubu, yurt dışında belki daha da güçlenmiş bir gruba dönüştürülebilirdi, bilmiyorum tabii bu bir spekülasyon.

Ben Avrupa'ya gittikten kısa süre sonra Mahir'le beraber *Sosyalist İşçi* diye bir yayın çıkardık, Almanya'da yazıldı, İsveç'te basıldı. Esas olarak Almanya'daki kadrolarımızın, Mahir'in bireysel katkısının dışında çıkan bir yayındı. Üç, beş sayı çıkartıp hayatını sona erdirdi çünkü ondan sonra, yurt içindeki gelişmeler çok hız kazandı. Önce bizi örgütten "12 Eylül Hizbi" diye attılar. Atılmamız ve dışlanmamızın etkisi tabii kendisini yurt dışında da yansıttı. Örneğin, bütün Berlin'deki arkadaşlar benimle birlikte tutum aldılar filan, böyle şeyler oldu.

Atılma mı ayrılma mı oldu?

Benim için atılma lafı doğru değil, ben ayrıldım ama Topal, Bekir, Ümit için atıldıkları söylenebilir. İzmit'in Gebze komitesi içinde Ümit, Uzun Şükrü ve şimdi hatırlayamadığım birinin daha yazdığı bir eleştiri vardı. "Her şeyi sorgulamalı, her şeyi tartışmalıyız" diyorlardı. Tabii yenilgi ortamının başladığı bir gün, birilerinin çıkıp her şeyi tartışmalıyız demesi biraz kuşku verici bir durumdu ama tartışmak istedikleri şeyler bence yanlış şeyler değildi. Bir de yeni uydurdukları konular değildi ki, hepsi daha önce de az çok tartışılan konulardı. Bunu söyledikleri için bu arkadaşlar hemen atıldı. Topal, Bekir gibi arkadaşlar ise eskiden İstanbul Komitemizin başında olan insanlardı, hatta İstanbul Komitemizi kuran, geliştiren insanlardı. Daha sonra İstanbul Komitesi'ne katılan arkadaşlar, Merkez Komitesi'ne çıkarken bizim arkadaşlar, Kadıköy yakasının Bostancı bölgesinin falanca sokağı komitesine yollandı. Bu ihraç edilmek değil elbette ama hepsi birden dağıldı, birbirleri ile hiçbir ilişkileri kalmadı. Hepsi birden "O komiteyi niye atıyorsunuz?" dedikleri için de örgütle ilişkileri kesildi. Buna ihraç demek mümkün mü değil mi çok uzun boylu tartışmaya bence gerek yok. İlle yasal bir tanım

bulmak durumunda değiliz ama sonuç olarak örgütün dışında bırakıldılar. Bizim gibi yeraltında olan, hele 12 Eylül koşullarında yeraltında olan bir grupta, örgütün dışında bırakılmak, görülmemek, görüşülmemek, iletilmemek, haber verilmemek örgütten ihraç edilmektir.

Bülent (Uluer) aşağıya geldiğinde bunların hepsi başlamıştı, 1981'in başlarıydı, yani 12 Eylül'den dört, beş ay sonrası. Zaten 12 Eylül'den sonra komitelerin hepsinin yer değiştirilmesi uygulaması başlamış, ilk uygulama olarak da Topal, Bekir gibi arkadaşlar mahalle komitesine yollanmışlardı. Bu arkadaşlar da oturup kendilerini örgütlemeye çalıştı. Bir ad filan da kullanmadılar, örgütlemeye çalıştılar, ben onlarla bir süre sonra ilişki kurabildim. Doğrusu "bağımsızca örgütlenin" dedim, Kurtuluş'tan ayrı örgütlenmeniz gerekmiyor ama madem ilişki kuramıyorsunuz, madem sizi dışlamış durumdalar – o sırada "12 Eylül Hizbi" filan gibi ağır ithamlar taşıyan yazılar ortaya çıkmıştı – o vakit siz de bir örgüt kurun ve faaliyete başlayın dedim. O sırada tabii matrak bir durum oldu. Kurtuluş örgütü için karar hâlâ yaprak bile kımıldamasın, geri çekilin kararıydı. Bizim daha küçük çevre tabii ki buna inattı, yaprak kıpırdasın ve faaliyet sürsün kararı aldı. O vakit çok farkında değildim ama şimdi düşününce o kadar küçük grup – Kurtuluş'un kendisi de çok küçük bir hale gelmişti – yaprak kıpırdasın dese kaç yazar, kıpırdamasın dese kaç yazar?

12 Eylül'ün biraz öncesine ve 12 Eylül'e dönersek eğer, bizim örgütte sorun, son derece daraltılmış bir örgüt olmasıdır. Elli bir üyesinin olması ve bunun dışında üyesinin olmamasıdır. Dolayısıyla örgüt, kendisini koruma kararı alınca elli biri koruyor, elli bir dışındaki onu ilgilendirmiyordu. Hâlbuki elli bir dışında üç, beş bin insan vardı. Dolayısıyla çok doğal bir iş yapılıyordu, "Kendimizi koruyoruz" diyorlardı ve elli bir kişiyi koruma altına alıyorlardı. Onlara para veriliyor, ev bulunuyor, sahte hüviyet bulunuyor ama geri kalan binlerce insan açıkta kalıyordu. Hadi onların da bir kısmı o elli bir sayesinde korunmanın içine girmiştir, eşi dostu, yakın arkadaşı, sevgilisi, kocası, karısı olduğu için ama onun dışındaki koca kalabalık için ortada kalmışlık söz konusudur. Asıl sorun budur. Sorun kararın kendisi değildi, uygulanış biçimi de değildi, bizim örgütün o andaki durumuydu. Elli bir kişilik bir örgüt işte öyle sonuçlanır, sonunda elli bir kişilik, kendini korumaya çalışan bir çeteye dönersin. Bunları yayınlar mısınız bilmem ama o çetenin sonra çıkıp para bulmak için yaptığı işler, hep o elli bir kişi içindir ve

bence son derece yanlış işlerdir. Son derece yanlış işlerdi ve zaten her şey de orada batmıştı, onların yakalanmasıyla batmıştı. Bir yığın gereksiz sorunları olmuştur bu örgüte. Hâlbuki örgüt kendisini az çok o güne kadar korumuştu, devam edebilirdi. Elli kişiyi belki yetmiş kişiye de çıkarmıştı üstelik. İşte oradan başlayıp devam edebilirdi, bütün o şanslarını yitirdi. Zaten elli bir kişi kalmıştı, öbür dört beş bin kişiyi küstürmüş, uzaklaştırmış, kopmuşlardı onlardan, elli bir kişinin kırk biri hapse girince de geriye pek Kurtuluş örgütü kalmamıştı. Bilmem kaç yıl sonra dışarıya çıktıklarında tabii ki bir gelenek, mücadele geleneği, örgütsel yapılar filan yoktu. Çıkıyor herkes eski Kurtuluşçu olarak birbirini ne kadar dinlerse o kadar yan yana geliyordu, ayakta kalabilmiş olan, yakalanmamış olan ama örgütten de bütünüyle kopmuş olanlar için de tabii ki bambaşka bir durum vardı. Onlar herhâlde hâlâ küstür ve hâlâ çok uzak bir yerlerde duruyordur. Zannetmiyorum ki şimdiki hiçbir Kurtuluş yapısı o büyük Kurtuluşçu kitleyi kapsayabilsin. Zaman zaman sağda sola karşılaşıyorum, geçen gün gözlük almaya girdim, bir tane eski Kurtuluşçuyla karşılaştım. Adam 1980'de kopmuş, hâlâ ben eski Kurtuluşçuyum diyor ama 1980'den 2012'ye kendi başına yaşamış. Gözlükçü olmuş, iyi de para kazanıyor. Böyle çok insana rastlıyorum, eski Kurtuluşçu olan ama artık hiçbir şeyle ilişkisi kalmamış olan. Çünkü benim kanaatim, bizim üç, beş bin tane insanımız vardı 12 Eylül öncesinde ve bunun ezici çoğunluğu ortada kaldı. Dediğim gibi bu ne yönetim hatasıdır ne kararın kendisinin hatası; bu daha önceki yapının sorunudur. O yapı değişemediği, farklı bir yapı hâline gelemediği için elli bir kişi, elli bir kişiyi koruyarak hayatını sürdürdü.

Elli bir kişilik örgütü kuran ve koruyan anlayış, tabii ki 12 Eylül'den sonra da öyle davranmak zorundaydı. Doğal olanı yaptı ama 12 Eylül'den sonra birdenbire hinleşmedi, 12 Eylül'den sonra bozulmadı, öncesinde sahip olduğu anlayışı devam ettirdi. Tabii Kurtuluş örgütünün çoğunluğu için ise garip bir durum hasıl oldu; çünkü herkes kendisini örgüt zannediyordu ve birden bire örgüt olmadığını anladı, üstelik de acı bir deneyle anladı. Tek başına kalarak, en yakın iki arkadaşıyla kalarak anladı, bu çok acı bir deney oldu. Çok burukluk olmuştur elbette ki.

Geri çekilme kararı bana kalırsa yanlış olan bir karar değildi. Bir askeri darbe yapılmış, askeri darbe güçlüydü, toplumsal bir desteği vardı. Silindir gibi ezmiş bütün kitle örgütlerini, sendikaları dağıtmış, parlamentoyu dağıtmış, direnişsiz bunlar olmuştu. Sağdaki soldaki tek tük ufak tefek direniş-

leri saymıyorum, ufak tefek gösterileri saymıyorum. O koşullarda ileriye doğru hamle etmek mümkün değildi. Yapılması gereken bence örgütü korumaktı. Politik gücü korumaya çalışmaktı. Koşullar değiştikçe de politik faaliyete yeniden başlanabilirdi. Nitekim karşı olmama rağmen, Kurtuluş'u yöneten arkadaşlar da bir aşamadan itibaren yeniden politik faaliyete girmeye çalışmıştı. Yayın çıkarmışlar, bildiri çıkarmışlar dağıtmaya çalışmışlar. Her neyse iyi ya da küçük ya da büyük, doğru ya da yanlış ama bir şey yapmaya çalışmışlar. Dolayısıyla geri çekilmek yanlış değildi ama elli bir kişinin geri çekilmesi yanlıştı. Doğru olan binlerce insanı geriye çekmek, örgütü korumaktı, tabii bazı kayıplara uğrardık binlerce kişilik bir örgütle geri çekiliyor olsaydık; ama geride kalanlar da yeterdi, onlarla da işi başarabilirdi Kurtuluş.

Bana gelince, ben 1981 yılında aslında Kurtuluş'tan fiilen koptum. Niye fiilen koptum? Çünkü yurt dışında yabancısı olmadığım yeni fikirlerle karşılaştım ve yaptığımız birçok şeyi de başka türlü sorgulamaya başladım. Türkiye'deyken, niye bu kadar sınıf içinde ilişkimiz varken daha güçlü bir şekilde sınıf hareketine eğilmiyoruz, diye eleştirirdim. Niye örgüt bu denli dar, genişletmek lazım, kapıları açmak lazım, diye eleştirirdim. Birden bire farkına vardım ki bu eleştiriler aslında çok tali olan eleştiriler. Daha önemli olan bizim sosyalizmi bütünüyle kavrayış tarzımızdaki sorunlardır. Dolayısıyla o açıdan da örgütten kopmaya başladım. Doğrusu benimle birlikte tutum alan ya da benim onlarla birlikte tutum aldığım arkadaşlardan da bir ölçüde uzak kaldım. Nitekim Türkiye'ye geldikten sonra onların hemen hiçbiriyle bir ikisi hariç beraber olamadım.

Ekim dönemi ve üyeliklerimiz

Sosyalizmi bütünüyle kavrayış tarzındaki sorunlar nelerdi sence? Bunları tartıştınız mı?

Bunlar tartışılmadı ama en kestirme şekilde ifade edersem, biz dâhil Türkiye'deki örgütlenmelerin Stalinist örgütlenmeler olduğunu, iliklerine işlemiş bir Stalinizm'in hakim olduğunu, Kurtuluş'un Türk Stalinizm'i içinde bir olumlu yanı olduğunu, ulusal sorun, Kemalizm eleştirisi gibi olumlu bir yanı olmakla beraber sonuç olarak bütün hayata bakışının, – ben de dâhil olmak üzere – Stalinist olduğunu, bu nedenle elli bir kişilik bir örgütümüzün olduğunu, bu nedenle dar yapılara sahip olduğunu, bu nedenle doğru

dürüst kitle ilişkisi kuramadığını düşünmeye başladım. Aynı günlerde benim şimdi savunduğum, bana daha doğru gelen fikirlere ulaştım. Sovyetler Birliği'nde 1920'lerin ortasında bir karşı devrim olmuştu ve 1920'lerden itibaren Sovyetler Birliği'ne sosyalist denemeyeceği biçiminde fikirlerdi bunlar. Bu birden bire dünyayı başka türlü görmemi, devrimi başka türlü algılamamı, yığın hareketini başka türlü algılamamı sağladı. Bir günde olmadı belki ama kısa süreç içinde farklılaşma oldu. Dolayısıyla dönüp Türkiye'de yaptığımız her işi, tek tek daha farklı düşünmeye başladım. Kimi tartışmalarımız çok cılız da olsa vardı. Sovyetik bir devrim mi yoksa silahlı mücadelenin ürünü olan bir devrim mi? Ordulu parti mi ordusuz parti mi gibi, benim de parçası olduğum ama şimdi çok komik gelen – yani başka türlü ifade edemiyorum – tartışmaları daha önce de yaşamıştık. Ordulu parti ne demek? Biz neyiz ki ordumuz olacak? İşçi sınıfının ordusu olamaz. Ordusu olduğu an işçiler işçi olmaktan çıkar, başka bir şey olur, asker olur; dolayısıyla işçi devriminden değil asker devriminden bahsetmeye başlarsınız. Kaldı ki Rusya'da karşı devrimin gerçekleşmesinin nedeni işçi sınıfının büyük kesiminin iç savaşta telef olmasıdır. Geri gelenlerin ise subay, komiser vs. olarak geri dönmeleridir. Dolayısıyla işçi sınıfı telef olduğu için Rus Devrimi de telef olmuştur onunla birlikte. Yeni işçi sınıfı ise devrimi yapan değil, başka bir işçi sınıfı olarak doğmuştur. Biz ise "ordulu partiyi" tartıştık. Niye? Çünkü Latin Amerika'da şu anda artık hiç kimsenin üzerinde konuşmadığı bir gelenek, Küba devrimini izleyen örneklerle dağa çıkıp ya da şehirde kalıp gerilla savaşı veriyordu. Biz Kurtuluş olarak hem ona bakıyor, oradan silahlı mücadele sonuçları çıkarıyor hem Rusya'ya, Bolşevik Devrimi'ne ve Batı Avrupa devrimlerine bakıp oradan bir yığın hareketi, işçi sınıfı partisi gibi sonuçları çıkarıyorduk. İkisini birbirine monte etmeye çalışıyorduk ve tabii ki olmuyordu. Bize oranla böyle yapmayan, Rusya'yı filan hiç önemsemeyen Dev-Yol, daha esnek olduğu için bizden daha hızlı gelişme şansı elde etti.

Ekim dönemi ile ilgili ne söyleyebilirsin?

Onunla ilgili pek bir şey söyleyemem, benim zamanımda *Ekim* dergisi bir sayı çıkarmıştı galiba. Ne yazdığını hatırlamıyorum ama iki tane örnek vermek istiyorum. Birincisi, sanırım *Ekim*'deydi, orada Mahir'le benim üzerinde çalışıp herhalde Mahir'in yazdığı bir sonuç vardı: Öğrenci birliği seçimlerinde biz de, Dev Yol da, başka gruplar da seçimleri kazanıyordu ama

biz oturup "Seneler boyunca bu öğrenci birliği seçimlerine kaç kişi katılmış?" diye bakmıştık ve çok dramatik bir düşüş vardı. Örneğin 1976 seçimlerine bin kişi katıldıysa 1980 seçimlerine 198 kişi katılmıştı. Dramatik bir şekilde her okulda, her yerde düşüş vardı. Aslında bu, hareketin geri çekilmekte olduğunu, bizim de aslında yenilgi koşullarına hızla yaklaşmakta olduğumuzu gösteriyordu. Ama üzerinde oturup düşünmek, tartışmak olanağımız olmamıştı. Zaten darbe gelmişti. Darbe gelmeseydi olur muydu? Onu da doğrusu bilmiyorum. İkincisi – bunu bana Aydın Enginoğlu hatırlatıp göstermişti yurt dışında – bizim ya *Ekim*'de ya ilk gizli çıkan ve gizli dağıtılan yayınımız her neydiyse onda "dünyanın sayılı büyük grev hareketlerinden birinin olduğu Türkiye" deniyordu 1980 yılı için. 1980 yılında otuz, kırk bin Maden-İş üyesiyle otuz, kırk bin tekstil işçisi grevdeydi. Yani toplam yetmiş, seksen bin işçi grevdeydi. "Dünyanın sayılı büyük grev hareketlerinden biri" demek için dünya hakkında, işçi sınıfı hakkında, grev hakkında hiçbir bilgiye sahip olmamak gerekir. Şimdi şöyle düşünüyorum, ben de belki Türkiye'de yaşamaya devam etseydim, "en büyük" lafını kullanmazdım ama "Bizim seksen bin kişilik grevimiz de muazzamdı" derdim. Yurt dışına çıkınca ve dünya işçi sınıfının mücadelesi ve tarihi ile hafiften karşılaşınca, bizim seksen bin kişilik grevin çok sıradan, küçük bir grev olduğunu görüyorsun. Türkiye'ye döndükten bir süre sonra Antikapitalist Hareket başlamıştı, bir sohbetimde eski bir Kurtuluşçu arkadaşla konuşurken "Dünyada şu kadar ülkede genel grevler oluyor" demiştim bana gülmüş, "Sen her zamanki gibi abartıyorsun" demişti. 2011 yılının başından 2012 yılının bugününe kadar Yunanistan'da on üç tane genel grev oldu. On üç genel greve yaklaşık on üç milyon insan katıldı; Yunanistan küçücük ülke. Ben abartıyorum tabii iyimser olduğum için işçi sınıfının durumunu ama o kadar da değil. İşçi sınıfı daha çok abartıyor bence.

1981-82'de politik olarak Kurtuluş'tan çok uzak bir yere düşmüştüm ama doğrusu Kurtuluş'tan kopmak gibi bir fikrim hiç olmadı. Çünkü ben zaten Kurtuluş'a katılırken de belirli farklılıkların olduğunu düşünüyordum. Ama daha büyük bir grubun içinde bu farklılıklarıma rağmen ve farklılıklarımı bir şekilde tartışma olanağı bularak –ki, nispeten bulduğumu da düşünüyorum – yaşayabileceğimi ve doğru olanın bu olduğunu düşünüyordum. Dolayısıyla 1980'den sonra uzaklaştığım noktada da doğrusu her şeye rağmen Kurtuluş içinde kalmanın gerekliliğini, daha büyük bir yapı

olduğunu, orada tartışmanın mümkün olduğunu düşünüyordum ama bir yandan da mesafe açılıyordu. Bizim tamamen kopmamız Şaban İba'nın önderliğindeki Merkez'in sade bizi değil, arkamızdan herkesi örgütten atıp sonra tekrar üye yapmasıyla oldu. O aşamada zaten bizim ihraç edildiğimiz fikri kesinlik kazandı çünkü ben ve başkaları geri alınmadık bir daha. Atıldık sadece.

Bunu nasıl açıkladı?

Üye yenileme yapmış. Üye yenileme böyle olmaz tabii, önce sorarsın "Hâlâ üye misin?" diye. Biz mesela DSİP'de zaman zaman üye yenileme yapıyoruz. Çok eskimiş, kopmuş olan ilişkileri böylelikle çıkarıyoruz. Ki onları bile atmıyoruz bir köşede üyemiz olarak duruyor. Hangi hakla atabiliriz onları? Adam gelmiş, "Ben sana üye oldum" diye fiş doldurmuş. Şaban İba ve o zamanın politbürosu herkesi atmış, İlhami, Mahir filan dâhil olmak üzere ve sonra da tekrar geri almış. Tabii bu epeyce bir gürültü yarattı. Bizim dışımızdaki arkadaşlar da bu gürültünün parçası oldu. Tam hatırlayamadığım bir biçimde Mahir, ihtimal daha eleştirel şeyler söylediği, daha eleştirel şeyler yazdığı için yurt dışından, biraz daha içerideki politbüronun hışmını çekmiş. Bunun üzerine Merkez Komitemizin gerçek sahipleri Suriye'de bir toplantı çağrısı yaptı. Bu toplantıya gittik. Avrupa'dan ben ve Mahir gittik. Türkiye'den birileri geldi. Şam'da yapılan bu toplantı bir süre devam etti. Önce içeriden gelenler rapor verdi. O rapor değerlendirildi sonra ayrılıklar, tartışmalar filan konuşuldu. Bunların hepsinin sonunda benimle ve o sırada Kurtuluş Geçici Komite diye örgütlü olan arkadaşlarla bir uzlaşma çizgisi olarak "Herkes örgüte geri dönebilir, üye yenileme faslında atılmış olması önemli değildir" dendi. Ben bu karara itiraz ettim. "Kusura bakmayın ama Kurtuluş Geçici Komite, bir zamandır kendi başına faaliyet sürdürmektedir ve tabii ki kendisine yeni üyeler almıştır, kendisini genişletmiştir. Eğer örgüte tekrar dönmeleri olanağı varsa bunların hepsinin de birlikte dönmeleri lazım. Yoksa yeni arkadaşlarını bırakıp "Siz başınızın çaresine bakın" deyip Kurtuluş'a geri dönemezler" dedim. "Bu olmaz" dediler. Olurdu olmazdı derken "İyi öyleyse kusura bakmayın bundan sonra ayrı ayrı yürüyelim ama tabii ki Türkiye'deki arkadaşlara sorarsanız, onlar dönmek istiyorlarsa dönerler ama ben bu koşullarda Kurtuluş üyesi olarak kalmam" dedim ve oradan döndüm.

Kendi adıma doğru fikri savunduğumu düşünüyorum çünkü "Yasal bir konumda değiliz, bir kısmımız üye olsun sonra öbürküler de başvursun, uygunsa örgüte üye alınırlar" dendi. Bu bana uygun gelmedi, ben katılmadım, zannediyorum yurt içindeki diğer arkadaşlardan da hiçbiri katılmadı. Yani Kurtuluş Geçici Komite bağımsız bir örgüt haline geldi ve sonra da zaten geçiciliğini kaldırdı, hemen sonra konferans yaptı çünkü. Kendisini örgüt haline soktu. Biz o sırada Troçkizm, devlet kapitalizmi filan gibi fikirlerle daha fazla haşır neşir olmuştuk. Yurt dışında ve yurt içinde bir grubumuz vardı.

Kurtuluş'a gelince, o toplantıda Şam'da yaşayan herkesin Türkiye'ye dönmesine karar verildi. Ben kendi adıma dışarıdan arkadaşça ve dostça bunun yanlış olduğunu anlattım. Çünkü Şaban İba'nın bize çizdiği "Örgüt capcanlı, ayakta duruyor ve siyasi faaliyete hazırdır" tespitinin eksik olduğunu, tam doğruyu yansıtmadığını, örgütün kendisini ve bir kısım üyelerini hâlâ korumasının yararlı ve gerekli olduğunu, bir ikisinin dönse bile bir kısmının dışarıda kalmasının gerekli olduğunu anlatmaya çalıştım. Ama tabii dinlemediler beni. 1984 yılında oldu bu. Hepsi birden döndü ve hepsi birden çok kısa zamanda yakalandı. Yaptıkları işlerin niteliğinden dolayı da yakalandılar, örgütün bence zayıflığından dolayı da yakalandılar. Belli ki iyi bir istihbarat olduğu için de yakalandılar. "Bunların hepsi döndü şunları bir yakalayıverelim" dendiği için de yakalandılar. Kurtuluş örgütü elinde kalan son şansını da o kararla harcadı bence. Eğer yurt dışında bir miktar insanı daha kalmış olsaydı, hatta daha çok sayıda insanı, becerseydi de yurt dışına çıkarsaydı hiç mahzuru olmazdı, bunlar tekrar Türkiye'ye döndüklerinde yeniden bir siyasal faaliyet başlatabilirdi. Türkiye ile ilişkiler başka türlü kurulup geliştirilebilirdi ama bunu Şam'dan yapmak zaten mümkün değildi. Çünkü ben Şam'da kalmanın da yanlış olduğunu düşünüyordum. Şam'da sadece o zamanki genel ruh haline uygun, silahlı külahlı bir ortam içinde kalınmış oluyordu. Düşüncenin kırıntısının bile olmadığı koşullardaydık. Kitap, gazete, haber yoktu, BBC Türkçe yayınını dinleyerek haber almaya çalışan bir insan topluluğuyduk. Belki daha sonra Ankara Radyosu da dinlenir hale gelmiştir, bilmiyorum.

Şam, Avrupa ve Eskimiyen tarih

Biz Avrupa'ya giderken Şam'da kalınması gerektiği, Türkiye'ye daha yakın olmasıyla açıklıyorlardı. O zaman da teknoloji az gelişkin değil, şimdi daha gelişkin tabii ama o zaman da Almanya'dan İstanbul'la konuşmak, Şam'dan İstanbul'la konuşmaktan daha kolay, daha kestirmeydi. *Sosyalist İşçi*'yi çıkarmaya başladık 1984'te yaklaşık altmış, yetmiş tanesini Türkiye'ye göndermeyi başarabildik. Her ay çıkıyor, her ay gönderebiliyorduk çünkü olanaklar Avrupa'da daha fazlaydı bence. Şam'da bir yayın bastırman mümkün değildi, hadi diyelim bastırdın bunu Türkiye'ye yüz tane göndermek mümkün değildi. Bence yanlış bir fikirdi, bu yanlış fikre ve orada kalma tutumuna, silahlı mücadeleyle iktidar, ordulu parti gibi sayısız fikir yardımcı oldu. Bence yanlış yapıldı. Orada kalan arkadaşlar orada kaldıkları sürece Türkiye'deki kadar bile okuma, tartışma ve kendilerini geliştirme olanağı bulamadılar. Türkiye'de bile daha çoktu bu olanaklar o günlerde. Yurt dışında ise misliyle çok olurdu. Hepsi kısa bir süre adapte olmak, dil öğrenmek gibi işler, sonra da kolları sıvayıp daha faydalı işler yapılabilirdi. "Çıkanlar yaptı mı?" diye sorulursa bence onlar da yapmadı maalesef. Avrupa'ya çıkan arkadaşlarımız da onun olanaklarını yeterince iyi kullanmadı. Çünkü yurt dışında, göçmen işçi ve siyasi mülteciler arasında yaşandı, Türkler ya da Kürtler arasında yaşandı, bunun da çok yararlı olması mümkün değildi. Dolayısıyla yurt dışı fırsatı bence kaçırıldı. Bir fırsattı, işe yarayabilirdi ve kaçırıldı. Bunun ahlaki, utanç verici bir yanı yok. Dünya devrimci hareketinde hep kullanılmış bir taktik. Hepimizin sürekli baktığı ve papağan gibi ezberleyip tekrarlamaya çalıştığı Lenin ve onun çağdaşı olan bütün devrimciler de yurt dışında yaşamış, oradan örgüte gazete yollamış, yayın yollamış, politika yapmışlar. Neden? Çünkü daha özgür koşullarda daha rahat koşullarda daha kapsamlı koşullarda çalışma olanağı bulmuşlar. Biz bunu reddettik. Tam dönüşse bence intihar hareketiydi zaten. Hep birlikte Şaban İba'nın gazına gelindi, hep birlikte dönüldü. Dönenler de Türkiye'de o güne kadar ayakta kalmayı başarmış olan bir avuç insan da yakalandı ve hepsi çok uzun süreler içeride kaldı. Bütün dalgalar geçtikten sonra ancak dışarıya çıkabildiler ki dünyanın çok önemli bir dönemini kaçırmış oldular.

Dünya derken, bir dizi tartışmayı daha önce yapıyor muyduk? Ben 12 Eylül'den önceki son Merkez Komite toplantımızda, işte yurt dışına kadro yollamak filan, bunları tartıştığımız toplantıda iki konuyu tartışmaya çalışmıştım. Bunlardan biri İran Devrimi'ydi. O sırada İran Devrimi oluyordu. Kimse tartışmamış, hiçbir şekilde gündem konusu bile olmamıştı. İkinci tartışmaya çalıştığım da Dayanışma Sendikası o günlerde kuruluyordu Polonya'da. Dayanışma Sendikası'nı ve Jarujelzki'nin darbesini tartışmaya çalışmıştım, bunlar da hiç tartışma konusu olmamıştı. Oysaki o yıllarda, yani 1980'den 2012'ye kadar geçen otuz iki yıl içinde, dünyayı belirleyen en önemli iki gelişmenin ipuçları orada başlamıştı. Biri teröre karşı mücadelede İran, öbürü Doğu Avrupa'nın çöküşünün ilk adımı Dayanışma Sendikası'nın kurulması. Politikaya ve dünyaya ilgisiz olmak işte bu sonucu doğuruyordu. Dünyadaki en önemli iki gelişmeyi tartışmıyordun bile. Ne tartışıyordun? "Karadeniz komitesinden Recai mi üye olsun Muzaffer mi üye olsun, Kazım'ı mı atalım Mehmet'in mi ayağını kaydıralım, silahı ona mı verelim buna mı verelim, o bankayı mı soyalım bu bankayı mı soyalım" diye konuşuyordun. Oysa dünyanın çok önemli gelişmeleri gözünün önünde yaşanıyordu. Bütün o benim ayrılık sürecim, yani 1980-84 arasında geçen süreç hem İran'da hem Polonya'da çok önemli gelişmelerin devam ettiği süreçler oldu. Bunları gene hiç konuşmadık, politika konuşmadık çünkü ve nitekim 1989'da benim bütün eski arkadaşlarım hapisteyken dünyadaki çok önemli gelişmelerden biri yaşandı ve Doğu Avrupa çöktü, arkasından Sovyetler Birliği çöktü. Sosyalizmi oturup yeniden tartışmak, tasavvur etmek gibi sorunlar çıktı, kimi arkadaşlar da bu doğrultuda bazı şeyler düşünüp yaptılar ama esas olarak Kurtuluş grubu bu sürecin dışında kalmış oldu. Süreci tartışmadan yaşamış oldu ya da *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetesinden izleyebildi. Bu vahim bir şeydir. Bu bizim gene bir tür politika anlayışımızdan kaynaklanıyor.

Kendimi dışarıda tutmuyorum ama biz, örgütsel sorunları tartışmayı, diğer gruplarla ilişki ve çelişkilerimizi tartışmayı daima dünyayı ve ülkede olan gerçek politik gelişmeleri tartışmanın önüne çıkardık. Bunun için darbe tehdidini yeterince iyi hissedemedik, hissettik ama yeterince iyi hissedemedik. Dünyadaki gelişmeleri hiç kavramadık. Hiç ilgimiz olmadı. Dolayısıyla biraz dünyadan kopuk yaşadık. Türkiye solunun çoğu için bunu söylemek mümkün. Onun için bugün hâlâ Dev-Yolcu Oğuzhan Müftüoğlu çıkıp Tür-

kiye'deki bütün darbeleri emperyalizme bağlamaya çalışıyor. Bir onu öğrenmiş, bir onu aklında tutmaya çalışmış, 24 Ocak'ı hatırlıyor çünkü. "24 Ocak emperyalizmin yeniden dünyayı şekillendirmesinin Türkiye'de uyguladığı ekonomik politika sonucunda darbe oldu." Bir bu fikri aklında tutmayı başarabilmiş kırk yıllık sosyalist hayatında ve her şeyi ona bağlamaya çalışıyor. 27 Mayıs'ı nasıl açıklıyorsun? Emperyalizmin müdahalesiyle. Hiçbir emperyalist müdahale vs. yoktur hâlbuki. 28 Şubat'ı, 27 Nisan'ı nasıl açıklıyorsun? Böyle garip bir Türkiye solu olduk hep birlikte. Tabii Stalinizm'in etkisi çok yüksektir.

Bunların üzerine ben biraz da başka şeylerden de bahsedeyim. Bunu ben kendi adıma bir kere değil birçok kere düşündüm. Ben Kurtuluşçularla 1976 yılının Haziran'ında yan yana geldim. 1981'de koptum, 1984'te ise resmen koptum. Yani altı ila sekiz yıl beraber kalmışım. Şimdi bakıyorum ben Şenol Karakaş'la 1993 yılından beri, yani on dokuz yıldır beraberim. Yeni beraber olduğum birçok insanla bu kadar uzun süredir beraberim ama gene de ben Kurtuluş'ta – daha önce de söylemiştim çok fazla insan tanımam, bir odaya tıkılmış ve gazete çıkarma görevi verilmiş olduğu için dışarıda insan tanımam – tanıyabildiğim az sayıda insanın hepsine fazlasıyla yakınlık duyarım. Ne olursa olsun, aramızdaki politik sorunlar ne olursa olsun Şaban İba'ya bile bir yakınlık duyarım ki, Şaban İba benim için çok özel bir olaydır. Öbür arkadaşlardan ise doğrusu hiçbir kötülük görmedim zaten, bireysel bir sorunum hiç olmadı. Şaban'la biraz oldu. Bu neden oluyor diye hep düşündüm tabii, yani neden ben İlhami'yi ya da Mahir'i severim, sevmek önemli değil, bu platonik aşk ilişkisi değil, bir güven duyuyorsun, bir yakınlık duyuyorsun, bunu benim açımdan açıklaması herhalde çok zor. Bir altı yılı beraber geçirdik, çok zorluğu birlikte göğüsleyerek altı yılı beraber geçirdik. SODİD'te o kadar insan niye yan yana duruyor, ne birleştiriyor? Belli ki benim duyduğum yakınlık hissi genel olarak bir grup insanda var. Bu politik bir şey değil, ne yazık ki politik bir tutum değil ama ne bileyim birçok olayda herhalde Şenol Karakaş'a ne kadar güvenirsem İlhami Aras'a da o kadar güvenirim. Bu çok bireysel bir şeydir ama. Politikayı birlikte yapmak anlamında söylemiyorum, herhangi bir olayda yanımda İlhami'nin olması bana güven verir, Şenol'un olması da güven verir, Kurtuluş'tan eskiden tanıdığım birçok insanın olması da güven verir. Yeni Kurtuluşçular güven verir mi? Vermez. Herhalde şimdi de vardır birçok insan. Geçen gün İlhami

kahvede konuşuyordu o vakit gördüm, onlara hiçbir yakınlık duymadım doğrusu. Yani iki tane izbandut gibi adam, sinirliydiler, belki sinirleri bana da dönebilir diye biraz da korktum açıkçası. Biz her zaman saldırı noktasıyız ya. Bunu da arada söyleyeyim dedim.

Kurtuluş ve Kadın yoldaşlar...

O dönemde Kurtuluş içinde kadın sorunu tartışılıyor muydu? Var olan kadın örgütlenmelerinin faaliyetleri nelerdi? 12 Eylül'de kadınların politikanın iyice gerisine çekilmesi konusunda senin düşüncelerin nelerdir?

Bizim bir kadın politikamız var mıydı? Galiba çok cılız bir kadın politikası vardı. Örgütün bütün merkezine hâkim olan bir kadın politikası mıydı? Zannetmiyorum ama zaman zaman sağda solda hayata geçebilen bir kadın politikası vardı. Kadınları ileri çekmeye çalışan, sorumluluk vermeye çalışan bir politikaydı. Yani pozitif ayrımcı bir politikaydı ama hayata geçmiyordu tabii ki. Elli bir kişiden sadece bir kişinin, biraz tesadüfen kadın olması da – biraz benden çekinildiği biraz da kendi çabası ile üye olması – bunun göstergesi herhalde. Hatırlıyorum, şimdi tek tek isimlerini söyleyemem ama birçok kadın yoldaş vardı. Kendi başına faaliyet sürdürenler vardı, belki kocası ya da erkek arkadaşı da faaliyet sürdürüyordu Kurtuluş'ta ama ben doğrusu onlardan çok kadınları görebiliyordum. Böyle birçok kadın arkadaşımız vardı. Ne bileyim Kel Metin'in karısı Armağan vardı, son derece canavar gibi becerikli bir kadındı. Ankara'da bir dizi benim daha az tanıdığım bir yığın kadınımız vardı. Bunların hiçbiri Kurtuluş örgütü içinde söz sahibi olamadılar. Olmaları mümkün değildi. Hiçbir şekilde mümkün değildi. Kurtuluş ne kadar pozitif ayrımcı vs. olursa olsun, böyle şeyler olamazdı. Neden? Çünkü silahlı mücadeleci, hiç değilse faşizme karşı silahlı mücadeleci bir örgüt olduğun vakit bir anda ordu gibi bir disipline, ordu gibi anlayışlara sahip oluyorsun. İstediğin kadar sen ordulu parti tartışması yap ve reddet, ordu gibi oluyorsun. Bir orduda da doğal olarak kadınlara yer olmuyor. Bütün öne çıkabilen kadınlar, siyasi faaliyetin genel yapılarından çıkmadır. Hep kadın örgütlenmelerimizden burunlarını yükseltmeye çalıştılar, dolayısıyla kadın örgütlenmesini iyi yapan falanca olabildiler en fazla. Bundan daha öteye geçemediler. Onların üzerinde sayısız örgüt birimi hep durdu. Onlar örgüt birimi bile değillerdi. Kadın örgütlenmesiydiler çünkü. Sanırım Kurtuluş'un dışında herhâlde her yerde durum böyleydi.

Oysa mesela TKP'yi düşünürsek bugünlerle kıyaslanamayacak kadar devasa bir İKD vardı. Bugünkü Türkiye solunun herhâlde toplamının otuz, kırk katı büyüklükte bir İKD örgütlenmesi vardı tek başına. Fabrikalarda örgütlüydü, binlerce insanı vardı, 1 Mayıs'ta yürüyüş kolları Kurtuluş örgütünün yürüyüş kolu kadar – biraz abartarak – uzundu. Buradan da bir şey çıkmadı. Yasal yapıda değil de TKP adına en önde duran iki üç kadını tanıyorum, eski arkadaşlarımdır, hiçbir rolleri olmadı TKP'de. Çünkü genel tartışmalara ortak edilmediler. Genel tartışmaya ortak edilmeyince örgütün kaderi üzerinde söz söyleme hakkın olmuyordu. Ancak örgütün kaderi üzerinde söz söylersen politikada öne çıkmaya başlıyordun. Bu yol hep kapalıydı. Bizim garip yasadışılık, illegalite, silahlı mücadele anlayışlarımız bütün bunlara birden kilit vuruyordu. Kadın örgütlenmelerimiz vardı. Devrimci Demokratik Kadın mı ne diye adı olan bir kadın örgütlümüz vardı ama bunlar, bana kalırsa İKD'nin kötü taklitleriydi. İKD, DİSK vs. gibi şeyleri de kullanarak sınıf içine sızabilmiş bir örgütlenmeydi. Biz onları tabii çok az ölçüde ya da hiçbir ölçüde yapabiliyorduk. Daha çok orta sınıf ve öğrenciler arasında örgütlüydük, mahallelerde örgütlenmeye çalışıyorduk; aslında örgütümüzün çevresindeki kadınlara bir çalışma alanı yaratmıştık biz. Onlar da o çalışma alanında faaliyet sürdürüyorlardı. Doğrusu etkisiz faaliyetleri yoktu, etkiliydiler. Bizim Devrimci Demokrat Kadın örgütlenmeleri güçlüce yapılardı ama önemli değildi o yapılar çünkü asıl mücadelenin örgütleri onlar değildi, asıl mücadelenin örgütleri faşistlerle çatışan mahalle birimleriydi. Onlar da işte biraz böyle süs gibi etrafımızda duruyordu. Dolayısıyla çok bilinçli olmasa da kadınlara dönük pozitif ayrımcılık politikası doğrusu bir işe yaramadı.

12 Eylül'den sonra ise ben kadınların geri çekildiklerini, korunduklarını bilmiyorum. Bilgim yok ama bir tane konferans ya da toplantı ya da bir şeyin sonucunda yayınlanan bir kararı biliyorum. Bizim çok dalga geçtiğimiz, çok aşağıladığımız bir karar biliyorum. Kadınlara dönük gene pozitif ayrımcılık yaptığını düşünerek "Her örgüt üyesi eşini örgüte kazanmalıdır" diyordu. Buradan çıkan sonuç, demek ki bütün örgüt üyeleri erkek, kadınlar ise kazanılması gereken ikincil yaratıklar oluyordu. Biz tabii bununla çok dalga geçiyorduk çünkü o sırada, bizim yapımızda epeyce çok kadın yer almıştı ve yöneticiydi. Bizde niye birazcık farklılaşabilmişti? Bizim bir avuç insandan oluşan bir örgüt olduğumuzu unutmamak lazım ama gene de niye birazcık farklılaşabilmiştik? Çünkü biz politikayı daha çok öne çıkarmış

olan, pratik faaliyeti değil politikayı öne çıkarmış olan, politikayı tartışan bir grup olduğumuz için; dolayısıyla kadınlar da politikayı tartışma yeteneğine elbette sahip oldukları için öne çıkma şansına sahip oluyorlardı. Tek fark budur. O anlayış bugüne kadar devam ettiği için de bizim örgütlenmemizde kadınlar zaman zaman çoğunluktur. Sadece yer sahibi değil zaman zaman çoğunluktur.

Kadınlara dönük politika, bence her şeyden önce kadınları politikaya kazandırmak olmalı sosyalist bir örgüt için. Kadınlar ve erkekler birlikte örgütlendiği için, kadın kolu bana yanlış geliyor. Kadın kolu kurdun mu, kadınlara "Gidin siz orada kadın kadına oynaşın" diyorsun. "Konken oynayın" demiyorsun da "Örgüt kurun" diyorsun; ama aslında "Konken oynayın" demiş oluyorsun bir başka biçimde. Oysa kadınlar gelip senin bütün faaliyetin içinde yer sahibi olmalı, orada pozitif ayrımcılık uygulamalısın. Kadın arkadaşın iyi konuşamıyor mu? Konuşmaya teşvik etmelisin ki iyi konuşmacı olsun. İyi yazamıyor mu? Yazmaya teşvik etmelisin ki iyi yazıcı olsun. Örgütçü değil mi? Bunu yaptırmalısın. Pozitif ayrımcılığı burada uyguladığımız takdirde kadınların ve erkeklerin daha eşit olduğu örgütler doğuyor. Türkiye'de galiba 2000'lerde, birçok örgütte kadınlar daha çok öne çıktı çünkü dünyanın her yerinde kadınlar daha çok öne çıkıyordu. Feminist hareket bütün dünyada düne oranla çok daha güçlü, çok daha etkili. Dünyanın her yerinde feminist hareketin de katkısıyla sayısız konuşan, yazan kadınlar var ve onlar, bizim ülkeye de bir örnek oluşturuyor, hatta şimdilerde birçok partimizin başında kadınlar var. Ama bana sorsanız bunların hepsi yine biçimsellik taşıyor. Bunların hepsi sonuç olarak Türkiye'de sol içinde kadınların politikayı belirleyen, örgüt politikalarını belirleyen konumlarda olduklarını tam tamına göstermiyor. Hâlâ bir ikincillikleri hem de derin bir ikincillikleri var. Hâlâ kendilerine biçilmiş rolleri, görevleri yapmaktalar. Tabii ki bunun dışına çıkan sayısız kadın var, sakın yanlış anlaşılmasın. Tabii ki bunu aşmış sayısız kadın var bugün ama bir bütün olarak baktığımızda, ben hâlâ kadınların örgütlerde yeterince eşit olduğunu düşünmüyorum. Bunun en önemli nedenini ise sendika hareketlerine baktığımızda görebiliriz. Evet, bir ara KESK'in başına bir kadın geçti, Eğitim-Sen'in başına bir kadın geçti, Tüm Bel-Sen'in başında hep bir kadın vardı, hâlâ var mı bilmiyorum, böyle tek tük kadın yöneticilerimiz var. Yürütme kurullarına baktığımızda gene tek tük var, daha aşağı şube yönetimlerine filan indiğimizde kadınlar tek tek durumdalar. Hâlbuki kitle örgütlerine bak-

tığımızda kadın işçiler daha çok, Eğitim-Sen'de de, Tüm Bel-Sen'de de, SES'de de niye kadınlar yönetici değil? Pozitif ayrımcılık orada uygulanmadığı için. Dolayısıyla kadınların geride durması, politik hayatta da geride durması söz konusu. Sadece çok ısrarlı olan, tesadüfi koşulları oluştuğu için bazı kadınlar öne çıkmaya başarıyor ve çok zorlanarak, çok mücadele ederek çok ezilerek aslında bunu yapıyor. Örgütler hiçbir önlem almadığı için çok yıpranarak bunu yapıyorlar. Mesela bizim örgütte şu sıralarda ben bunun örneğini gördüm, birkaç olay yaşadık, bir yaşa geliyor, çocuk doğurmak istiyor kadınlar, en sonunda ve pat diye politikanın en uzak köşesine düşüveriyorlar. Kimse dönüp "şiişt" filan demiyor. Çok doğal, bir sene bir buçuk sene çocuğa süt emzirmekten başka hiçbir koşulu olmayan bir kadının, bu kadar hızla politika dışına düşmesi de çok acıklı bir şey. Niye erkekler düşmüyor? Oysa bir örgüt bunu düşünebilmeli ve buna önlem alabilmeli. Ne bileyim, toplantı mı yapıyorsun her toplantıda kreş koyarsan belki bir tane çocuk gelir kreşe ama bir kadın özgürleşmeye doğru bir adım atar. Belki ileride on beş kadın gelir. Sen bunu sürekli bir politika haline getirmezsen... Nasıl ki erkek toplantıya giderken "Nasıl olsa kadın evde çocuğa bakıyor" rahatlığı içindeyse, aynı rahatlıkla kadın "Nasıl olsa kreş vardır, toplantıya gideyim çocuğu da alıp" diyebildiğinde durumda bir farklılık olabilir. Kreş burada basit, pratik bir örnektir. Bütün alanlarda kadına böyle yaklaşılmadığı takdirde sosyalist örgütlerin, evet kadın yöneticileri de olur vs., kadınların örgüt içinde eşit söze sahip olduğu, eşit yerleştiği yerler olduğunu söylemek bence mümkün olmaz. EMEP'in başkanı kadın, iyi güzel, çok hoş bir şey ama geri kalanına bakıyorsun hepsi koca koca adamlar. Bir anlamı yok genel başkanın kadın olmasının. Biraz da süs haline geliveriyor, işte bak bizim genel başkan kadın diye. Behice Hanım farklı, kendi hakkıyla kendi bileğiyle... Mutlaka EMEP'in başındaki kadın arkadaş da kendi bileğinin gücüyle, kendi bilgisiyle, yeteneğiyle başkan olmuştur, süs diye geçirilmemiştir ama istisna örnekler bunlar.

Sol örgütler – bizim Kurtuluş da öyleydi – toplumun geri kalanından farklı değildi ki. Bütünüyle toplumun yansımasıydık. Erkekler politika yapabiliyorlardı, toplumda da erkekler çalışır. Erkekler politika yapmanın dışında ev dışı hayata sahipti, toplumdaki bütün erkekler de çalışmanın dışında kahve vesaireden oluşan bir başka hayata sahipti. Kadınlar ise kendi aralarında evdeki hayata sahipti. Bunda bir değişiklik yoktu ki. Olağanüstü koşullar yaşayan kadınlar vardı elbette ama olağan içi durumlar yaşayan

kadınlar için durum farklı değildi. Örgüte bir erkek arkadaş nedeniyle değil, tek başına gelmiş kadınlar için hayat böyleydi. Zaten tek başına uzun süre durman da pek mümkün değildi, mutlaka bir baş göz etme olayı gerçekleşiyordu. Dolayısıyla farklı bir yaşam kurmak mümkün değildi. Şimdi toplumda bir farklılık var. Şimdi toplumda genç kadınlar kendi başlarına yaşıyorlar. Kendi başlarına içmeye, partiye gidiyorlar. Kendi başlarına okuyor, kendi başlarına oturuyor, dolayısıyla kendi başlarına siyasi faaliyete de katılabiliyor ve kendi başlarına devam ediyorlar. Bir erkek arkadaşı istiyorsa istiyor, istemiyorsa istemiyor. Birden çok erkek arkadaşları olabiliyor. Kadınlarımızın maalesef çoğunluğunun yaşamı böyle değil ama böyle yaşayan önemli bir kadın kesimi oluşmaya başladı sol içinde de. Dolayısıyla kadınların durumunda da bir farklılık oluştu ama Kurtuluş'un olduğu sırada kadınların yaşamının, benim annemin yaşamından çok farklı olması mümkün değildi doğrusu. Ne farkı vardı? İşte herkes ucundan derinlemesine ya da daha sığ bir şekilde politik faaliyete katılıyordu. Yani mahallede kadın evi ziyareti, yürüyüşe gelmek, okulda benzer işler yapmak gibi bir faaliyet sürdürüyordu. Şöyle bir faaliyet ortamımız yoktu, sokağa çıkıp on kişi ya da yüz kişi bildiri dağıtmak gibi bir faaliyetimiz yoktu. Bunlar hemen hemen hiç yapılmayan işlerdi. Afişe çıkmak evet vardı ama her afişe çıkış bir savaşa çıkmak gibi olay olduğu için kadınların yine dışarıda bırakıldığı faaliyetlerdi, dolayısıyla örgüt faaliyetine katılmak da kadınlar için çok zordu. Sonuç olarak gene kadınlar toplumun geri kalanıyla hemen hemen aynı koşulları yaşayan insanlardı. O vakit Behice Boran'ın ortaya çıkmasının en önemli nedeni, bence yasal bir partinin genel başkanı olmasıdır. Görürüm onu, Türkiye Komünist Partisi'nin başına geçebilir miydi ya da Kurtuluş örgütünde Merkez Komite'ye girebilir miydi? Olsa olsa Devrimci Demokrat Kadın örgütü Ankara sorumlusu olurdu Behice Boran, daha ileriye gitmesi mümkün değildi yani. Ancak orada kalırdı.

İlişkilerde onay isteme gibi bir durum oluyor muydu?

Bunu da abartmamak lazım, herhalde herkesin evliliğini örgüt ayarlamış ve onay vermiş veya gerçekleştirmiş değildi, böyle olmayan birçok evlilik biliyorum ama böyle olanlar da vardı. Önemli olan şu, evlilikten önce örgüte gelen bir kadının, örgüt içinde bağımsız yürümesi mümkün değildi. Mutlaka bir eş sahibi olmak zorundaydı. Asıl sorun burada. Hâlbuki bir kadın, bir örgüte gelip bağımsız, kendi başına yaşamaya devam edebilir, ister erkek

arkadaşı olsun ister olmasın. İsterse kadın arkadaşı olabilir, isterse sekiz tane erkek arkadaşı olabilir ya da örgüt dışından birisiyle beraber olabilir ancak bu mümkün değildi. Örgüte gelen her kadın, tabii kadınlar daha az olduğu için kadınlardan bahsediyoruz, mutlaka baş göz edilmek zorundaydı. İlle evlenmek zorunda da değil ama baş göz edilmek zorundaydı. Şiddetli bir kadın ihtiyacı da olduğu için, bu süreç bir de öyle katmerleniyordu. Bence asıl sorun buydu. Böyle olduğu için de örgüte gelen her bağımsız kadını şeflerin, bir başka arkadaşa uygun görüp, aralarını yapmaya çalışıp, varsa da bir niyet paketleyip yollama olanağı vardı. Ama asıl sorun öbürü bence. Kadınların bağımsız yaşama olanaklarının olmaması.

Tabii bununla birlikte kıyafet sorumlulukları, makyaj, şu bu gibi sorunlar var ki, kadınları zaten tek tipleştiren ve erkekleştiren şeylerdi bunlar. Makyaj yapmayacaksın, eteklik giymeyeceksin, pantalonun çok da dar olmayacak filan gibi şeyler uygulanmaya başladı mı zaten erkek oluyorsun. Kadınlığın kalmıyor orada ya da bireyselliğin kalmıyor aslında, kadınlık da önemli değil, birey olamıyorsun. İstediği gibi giyinen, saçını öyle değil de böyle yapan insan olamıyorsun. Hâlbuki şimdi bakıyorsunuz sol saflarda renkli saçlı kadınlar var, farklı kıyafetlerde kadınlar var, gene bir örneklik epeyce bir hâkim ama hangi örgüte bakıp bir örnek kadın görüyorsanız orada telaşların, ne kadar çeşitlilik görüyorsanız orada demek ki işler biraz daha olumludur.

Biz sadece kadınlara değil erkeklere de kıyafet zorunluluğu getirmiştik. Saçın uzun olmayacak, bıyığın şöyle olacak vs. Bunların hepsi tabii çok korkunçtu.

Aynı şekilde kültürel belirlemelerimiz de oldu. Devrimci oluncaya kadar, yani 1963 yılına kadar hiç türkü ve Türk sanat müziği dinlemedim. Hiç ama sıfır, radyodan, sokaktan kulağıma çalınan kadar dinledim. Özel olarak kendi isteğimle bir tanesini dinlemedim. 1963'ten sonra yavaş yavaş başladım 1960'ların sonunda klasik Türk müziği de değil, devrimci halk müziği dinlemeye başladım. Sonra da hiçbir müziği dinlememeye karar verdim. Çünkü hoşlanmıyorum türküden. Bu bile bir kültürel ambargodur. İlle de horona duracaksın. Bu bir kültürel ambargodur. Dans edemezsin, bu bir kültürel ambargodur. Kırmızı pantolon giyemez ya da saçını şöyle yapamazsın, ne bileyim bunların hepsi kültürel ambargodur. Bunların hepsi 1960'larda biraz daha rahattı çünkü 1960'larda, biz toplumun daha fazla parçasıydık. Toplumun içinden çıkıyorduk, toplum o sırada bütün dünya

çapında bir değişim yaşıyordu. Kadınlar biraz daha ileri çıkıyordu, yeni müzikler çıkmıştı, Rock müziği vs. ve biz Türkiyeli devrimciler de ona biraz daha uygunduk. Ama ne vakit ki devrimci hareket 1960'larda yayıldı, dolayısıyla Anadolu'dan gelmiş olan birçok öğrenci devrimci hareketin içinde saf tutmaya ve belirlemeye başladı. Biz birden bire Aşık Mahsuni ve Aşık bilmem kimi dinleyen, başka bir müziğe bakmayan, kısa saçla, kadife pantalonla gezinen, hafif pis olan ve bundan gurur duyan, dik yakalı kazak giyen bir insan cinsine dönüştük. Şimdi bunları söyledim diye bana çok kızıyor geri kalan sol ama böyleydik ne yapayım? Esprimiz vardı, "Kadife pantalonu çıkarıp bıraktığın vakit dik durmalı, çökmemeli, biz o kadar pis olmalıyız ki öyle soba borusu gibi durmalı" diye. Kültürümüz de böyle belirlendi. Bir halk kültürü havası hâkim oldu. Geçenlerde gördüm Halkevleri 80. kuruluş yıldönümünü kutluyordu. Niye Atatürk'ün kurduğu Halkevi'ne sahip çıkıyor bugünkü Halkevi? Rezalet diye bile adlandıramıyorum bunu. Kendilerine devrimci diyorlar, 80. yıldönümünde bir dizi şarkıcı, müzik topluluğu çıkaracaklar, hepsi halk müziği. Niye, niye yani? Bana sorsanız Türkiye'de yaşayan yetmiş milyonun çok ufak bir azınlığı halk müziği dinliyor, daha da ufak bir azınlığı klasik Türk müziği dinliyor, geri kalanları Türkçe pop dinliyor, halk müziği dinleyenlerden daha büyük bir kesim ise "gavurca" müzik dinliyor zaten. Klasik "gavur" müziğini dinleyenler, klasik Türk müziği dinleyenlere eşittir ya da biraz azdır. Niye bizim sosyalistler ya da kendilerine sosyalist diyenler ille de halk müziği dinlemeye çalışıyor? Bu her şeyimizi belirliyordu. Kadını da, erkeği de, siyasi faaliyetimizi de, sonuç olarak örgütümüzü de belirliyordu. Garip bir örgüt doğuyordu buradan. Halktan kopuk bir örgüt doğuyordu.

Bana TİP'te nutuk atarlardı "Saçını kes" diye. Ben Beatles'a özenirdim. Çok uzun olmayan, şimdiki herkes kadar olan bir saçım vardı ve hep eleştirilirdim. Herkes eleştirirdi beni, ben de gider arada bir kestirirdim tabii, "E ne yapayım yani emir demiri keser" deyip.

Başka şeyler var. Mesela cinsel yönelimler var. Böyle bir şeyi 1960'larda, 1970'lerde konuşmak mümkün mü? 1960'larda dar bir öğrenci grubumuz vardı, onların çoğunluğu TİP'li oldu. İçimizden birinin eşcinsel olduğunu keşfettik, en parlağımız oydu doğrusu. Siyasal Bilgiler'de Fikir Kulübü başkanlığı yapan, öğrenci gençlik içerisinde bizim tarafın en güçlü, en iyi konuşmacısı, en bilgilisi, en akıllısı ve en militanıydı. Ama maalesef eşcinsel olduğu için hemen eledik. Herkes ilişkisini kesti ve koptu çocuk. Hâlbuki

dediğim gibi en parlağımız oydu ama tabii bir eşcinselin parlaklığıyla ancak başka türlü bağlantı kurulabileceği için öbür parlaklığını biz kabul etmedik ve adamı harcadık.

Şam'da bizim kaldığımız kampta İsrail'e eyleme gönderilen gençler vardı. Onların arasında da eşcinseller varmış, ben bilmiyordum, söylendi ve bizim arkadaşlar öfke ile bakıyorlardı. Yani öldürebilirlerdi o kadar şiddetli öfke duyuluyordu. Şimdi de birçok örgütte eşcinsel olduğunu söylemek çok zor. Lanetleniyorsun. Tamam, eskiye oranla daha esnek ama kültürel hegemonya, kültürel şekilleniş örgüt tarafından eşcinselliğe bakış da bunun bir parçası. Sadece kadınlar değil baskı altında olan ya da zorla biçimlendirilmiş olanlar. Kaldı ki erkekler için de öyle. Ben kendi adıma hâlâ canımın istediği gibi giyinemiyorum. Hep kodlar var, o kodlara uymak zorundayım şu ya da bu ölçüde. Bunun okula giderken kravat ve ceket giymek zorunda olmaktan, parlamentonun Meclis başkanıysan frak giymek zorunda olmaktan ne farkı var?

Çocuk konusuna nasıl bakılıyordu?

Mümkünse olmaması gereken bir yaratık olarak. Çünkü çocuk oldu mu kadın gitti. Bunun tartışıldığını zannetmiyorum. Yani oturup biz çocuk meselesine nasıl bakıyoruz gibi bir tartışma herhalde hiç yaşamadım ben ama sonuç olarak, kadın arkadaşların çocuğu olduğu vakit ortadan kaybolduğu bir gerçekti. Şimdi de öyle. Bizim genel sekreterimiz olan kadın arkadaşımız doğum yaptı Ocak ayında ve Ekim ayından itibaren köşesine çekildi. Olanakların olmadığı bu günkü koşullarda başka türlü davranması mümkün değil, bu koşullarda böyle. Biz onun hayatını kolaylaştırmak için çaba sarf ettik mi? Hayır etmedik. Edebilecek olanaklarımız var mıydı? Aslında vardı ama çok azdı. Dolayısıyla oraya seferber etmek yerine başka yere harcamayı daha makul buluyoruz. İşte bu kadına bakıştaki temel noktadır. Çocuk tabii onunla birlikte, üstelik kötü bir mahlûk, kadını senin elinden alan bir mahlûk... Genel sekreterin çocuğu, bizim genel sekreterimizi bizden aldı! Hepimiz çocuğa nefretle bakıyoruz! Hiçbir şekilde sevgimizi kazanamayacak o! Nurdan da bizim eski genel sekreterimiz, onun da çocuğu oldu ve o bitti. Ona da nefretle bakıyoruz tabii! Hayatı onlar için kolaylaştırıcı önlemler almak doğal bir süreç olmayınca, çocuk tabii ki bir sorun. Tabii ki kadınlar da onunla birlikte sorun. Ben şöyle düşünüyorum: Kadınla erkek eşit değil, kadın çocuk doğurmak ve hayatının kısa da olsa bir süresini çocuğa

ayırmak zorunda, bundan kurtuluş yok. Burada ona yardımcı olmak, politik olarak ilgilenmektir. Daha başka bir yardım olmaz ama ondan sonrasında örgüt, kadını tekrar faal hale sokabilir, bu mümkün. Ama kadını kendi başına bırakırsan ancak zaman içinde, çocuktan doğan sorunlarını hallettikçe örgüt hayatına geri döner. Yok halledemezse geri dönemez ama örgüt yardım etmiyor. Nurdan'a örgütümüz yardım etmiyor. Çok çok az, çok tali bir yardımı oluyor ama olmasa da olur yani. Dolayısıyla esas olarak sorunları kendi başına ya da benim yardımımla beraber çözüyoruz. O toplantıya gitsin diye ben evde kalıyorum. Tamam, bu da bir çözüm ama bireysel bir çözüm. Örgüt niye var peki? Örgütü niye kuruyoruz? Örgüt o kadının örgütü değil mi?

İngiltere'ye gittiğimde Sosyalist İşçi Partisi ile karşılaştım, buradan da biliyordum zaten. Onların yılda iki kere toplantıları vardı, ben Ekim ayındakine ilk defa gittim. Madenci kampında üç, dört bin insan toplanmıştı, dört gün boyunca sürecek bir toplantıya gelmişlerdi ve uçsuz bucaksız bir kreş vardı. Belli ki orayı tutarken dört tane salonu olsun, bir de yemekhanesi olsun, yataklar da kuş tüyünden olsun, bir de şu büyüklükte çocuk yuvası olsun demişler. Kamyon dolusu oyuncak getirilmişti. Belli ki gitmiş, birkaç yuvadan toplayıp oraya getirmişler. Yuvayı işletmek için profesyonel insanlar vardı. Dolayısıyla oraya gidiyordun, çocuğu bırakıyordun, sen de çıkıp toplantı yapıyordun. Bu örgütün yardımıydı. Bunda da eksiklikler bulabilirsin. Oradakiler buluyorlardı ama bu bizimle karşılaştırılınca müthiş bir şeydi tabii. Bizim örgüt kendi adına bunu iki senedir yapıyordu, kreş kurduk. Tabii ilk senesinde kimse çocuğunu getirmedi, kimse güvenmedi, sonra baktılar ki oluyor, şimdi tek tük gelmeye başladı ama bunu hep yapmadıkça, her toplantıda yapmadıkça kadın ya kocasını ayarlayacak çocuğa baktıracak, ya annesini ya da evde oturup bakacak. Tabii kolay olan da sonuncusu. Dolayısıyla politika dışına düşüyorlar. Tartışmaya tartışmaya bönleşiyorlar. O yemek düşünüyor, sen acaba şimdi AKP ne yapıyor diye düşünüyorsun. Kopuyorsun birbirinden. Bu tabii evdeki hayatı da etkiler herhâlde. Kadınla erkek arasındaki hayatı da etkiler, ikisi de politikse. Ya da ikisi birden politika dışına düşüyor. Adamcağız da politika dışına düşüyor bu arada.

Kadın sorunu sadece düşünceyle aşılabilecek bir şey değil. Pozitif ayrımcılık uygulayalım, kota koyalım. Ben mesela kota gibi fikirleri de çok benimsemiyorum. Kolaycı çözümler gibi geliyor. İyi, peki kota koyalım, yüzde

ellisi kadın olsun deniyor, oluyor ama aktif ve belirleyici olamayınca o kadınlar anlamı kalmıyor ki, orada da eziliyorlar. İki tane herif çıkıyor her şeyi dan dan dan anlatıyor, onlar da dinliyor, "Tamam" diyor ve geçiyor kararlar. Böyle bir yöneticiliğin anlamı yok ki. Yönetici olan kadın ya da erkek politikayı belirleyen, düşünen, öyle değil böyle yapalım diye itiraz eden insan olmalı. Biz kadına bu olanağı vermediğimiz sürece kadınlar, örgüt içinde belirlenen unsur olmaya devam ediyor. Kurtuluş ise bence birçok örgütten daha olumluydu herhâlde. Neden? Bir ölçüde de olsa pozitif ayrımcı anlayış olduğu için böyleydi; ama demin dediğim bütün sorunlar, bütün ağırlığıyla bizim örgütte de hâkimdi, erkek egemenliği hâkimdi her haliyle. Zaten bana sorsanız o günün dünyasında, o kadar silahlı külahlı, o kadar çatışma, şiddet içinde yuvarlanan bir örgütte kadınların öne çıkması da o kadar kolay değildi doğrusu. Oldukça zordu. Biz eğer 1970'de bir darbe ile karşılaşmamış olsaydık, Avrupa solunun geliştiği gibi ömrümüz yetseydi, 1970'lerde de 1960'ların devamı olarak ilerleseydik, kitleselleşerek devam etseydik belki kadınların yer alışı farklılaşırdı ama araya bir de ciddi kesinti girince, kadınlar 1980'lerde yeniden başlamak zorunda kaldı. Biraz daha çok oldular ama sonuç olarak gene belirlenen unsur oldular.

Kurtuluşta yaşadığım hayat izleri

Kurtuluş içindeki dönemindeki anılarından da bahsedebilir misin?

Kurtuluş'ta en çok Mahir'le beraber oldum, ikimiz yazı kurulu olduğumuz için. Arada bir İsmet de yazı kuruluna gönderiliyordu ama o bizim yanımıza sürgün gönderiliyordu. Zavallı, yazı kurulunda herhâlde o grup içerisinde olmaması gereken ilk insan o ama...

Yazı kurulunda mı yoksa yayın kurulunda mıydı? Yani dağıtım işinde mi görevlendirilmişti?

Örgüt, pratik işler ve yayın kurulu diye iki ayrı parçadan oluşuyordu, yani politbüro ve yazı kurulu. İsmet'i yazı kuruluna getirdiler, biz Mahir'le kafa kafaya verip sonunda İsmet'e "Sen dağıtım işlerinin sorumlusu ol" dedik, çünkü adam zorlanıyordu yazı işlerinde. Bu da çok normaldi, biz haftada – tam hatırlamıyorum – bir on iki sayfalık mı ne gazete, ayda bir dergi, bir tane *İleri* diye gençlik dergisi çıkarıyorduk. Kadın dergisi bilmem, ne dergisi

derken İsmet bu arada harcanıyordu doğrusu. Dolayısıyla adamın daha fazla ezilmemesi için öyle bir çözüm bulmuştuk.

12 Eylül öncesinde Demokrat Kadın diye bir dergi çıkarıyorduk. Demokrat Kadın dergisinin yazı kurulunda Meltem Ahıska, Nurdan Gürbilek vardı. Nurdan Gürbilek Türkiye'nin en iyi edebiyat eleştirmenidir, bu konuda bir numara, son derece güçlü bir kalem. Meltem Ahıska gene öyle biri. O çevreden bir kadınımız daha vardı. Bunlar Kurtuluş için olağanüstü bir nimetti doğrusu. Şimdi bu hâle gelmiş olan bu kadınlar, o vakit Boğaziçi Üniversitesi öğrencisiydi ve son derece gelişkin, bilgili, parlak, akıllı, hızlı ve güzel yazan kadınlardı. Ama biz tabii ki Demokrat Kadın dergisini onlara bırakmadık ve yazı kurulu olarak el koyduk. Bir sayı galiba onlar katkıda bulundu sonra biz onları şutlayıp...

Neden öyle oldu?

Ya bunlar Boğaziçi'nde okuyan, proleter devrimci çizgiye çok da uymayan, örgüte biraz daha eleştirel bakan, esas olarak da Rusya'ya eleştirel bakan insanlardı. Bülent Somay'ın yakın arkadaşlarıydı. Hepsini birden hallettik, Mahir'le ben birlikte hallettik. Yazık oldu tabii. Sonra Demokrat Kadın'da biz yazmaya başladık, sonra ayrımımızı fark edip Armağan şu, bu filan gibi hatırlayamadığım birilerine de bir şeyler yazdırdık ama şimdi Armağan'ı ve diğer bütün kadın arkadaşları çok takdir etmeme ve sevmeme rağmen arada bir düzey farkı vardı. İşte diyorum, Nurdan Gürbilek bugün Türkiye'nin en önde gelen, hakikaten en önde gelen edebiyat eleştirmeni bir kadın. Yılda iki tane kitap yazıyor filan, çok müthiş bir kadın. Meltem de öyle, öğretim üyesi vs. Bu kadınların çapı o vakit de çok yüksekti ve biz harcadık onları. Bülent Somay'ı da öyle. Onu da onlarla birlikte yedik. Ne yapalım yani.

Mahir'le biz yazı kurulu olduğumuz için dolayısıyla en çok vaktimi Mahir'le geçirdim. Mahir'in dışında da Seyfi Öngider, Metin Ayçiçek, rahmetli İbrahim, Can diye bir tane fotoğrafçı arkadaşımız vardı. O ve Ahmet gibi insanlar benim en yakınımda olan insanlardı. Merkezimizden ise en çok vakti Mahir'le birlikte geçiriyordum. Doğrusu Mahir'le huyum suyum da epey anlaşır. Mavracıydı, o bana oranla dünyevi şeylerden daha zevk alırdı ama ben de ona ayak uydurabilirdim. Onunla birlikte dünyayı dalgaya almak konusunda epeyce yol aldık. Örgütümüzü mavraya almak konusunda da epeyce yol aldık. Bazen bizim mavralar ciddiye alındı, o vakitler tabii yanlış oldu ama biz iyi vakit geçirdik onunla. Ama ben şöyle düşünüyorum:

tamam, devrimci insan disiplinli bir hayat biçimini sürdürmeli filan, falan da canının istediği bazı şeyleri yapamıyorsa, ben serserilik etmek istiyorsam ve onu yapamıyorsam, plajda yatmak isteyip bunu yapamıyorsam devrimci olmanın çok da bir önemi yok. Yani ben devrimciliği tanrıdan bana verilmiş bir görev olarak yapmıyorum ki, yapmak istediğim için yapıyorum ve arada keyif aldığım her türlü başka işi de yapmak istiyorum. Ben içki içmekten hoşlanmam, içmem, hemen hemen hiç içmem ama içmek isteyen varsa buna içmeyeceksin demenin yanlış olduğunu düşünüyorum. O adam çok içip sürekli ayyaş geziyorsa gezebilir bana ne. Görevlerini yapıyorsa, ona söylenen işleri yapıyorsa mesela, görevi gazeteye ayda iki kere yazı yazmaksa ve bunu yapıyorsa, başka bir görev vermediysen o zaman gayet iyi. Ya da görevi başka bir şeyse ve onu yapıyorsa bunda bir sorun yok. Ahlakın işe karışması bence çok hoş değil. Biz Mahir'le bu tür konularda çok anlaşırdık ve tabii daima sorunumuz İlhami olurdu; çünkü bizi yakalayan hep o olurdu. Paçayı kurtarırdık ama.

Kaçaroğlu'yla da hep bir nefret ve sevgi ilişkisine sahip oldum. Hem çok kızardım hem de hâlâ öyle çok fazlasıyla sevgim var. Neye kızıyorum? Kaçaroğlu'nun fazla kulisçi, çok fazla iş ayarlayan bir hali vardı; yani politikanın dışında da böyle görüyordum doğrusu. Bir süre bizde kaldı, biri alışverişe gidecek gelecekti, yemek yapacağız, herifi duvara kıstırır "Dereotunu da unutma, bilmem neyi de al" diyerek bütün ayrıntıyı anlatırdı. O adam zaten onu söylenirken unutur aslında, mümkün değildi hatırlamak. Dereotunu nereden hatırlayacaksın? Bu hâli bana tabii sempatik geliyordu, adam bundan zevk alıyordu ne yapalım ama bir yandan da bu politikaya doğru yansıdığı vakit, biraz can sıkıcı hale geliyordu. Değiştiğini de zannetmiyorum. Bir kere bir yürüyüş oldu üç dört sene önce, arka arkaya dizildik Tepe Natilus'un önünde, baktım orada bu sürekli birilerinin yanına gidiyor, vıdı vıdı bir şey anlatıyordu. Belli ki kulis atıyordu, gittim yanına "Ulan Kaçaroğlu utanmıyor musun artık, eşşek kadar adam oldun, şurada kalmışsın elli kişi, kulis atsan kaç yazar atmasan kaç yazar? Biraz da şöyle bir etrafa bak, ne oluyor, gözün gönlün açılsın?" dedim; ama Kaçaroğlu'nu severim.

Kişisel anlatabileceğim aklımda kalmış önemli bir şey yok. Şam'da ve Filistin'de yaşadıklarımız var. Şam'da Hamuriye adlı bir kampta kaldık. Hamuriye FKÖ kampıydı, biz FKÖ'nün misafirleriydik, hiç hoşlanmadığım bir şekilde fedai deniyordu bize nedense ama bu nedenle itibar görüyorduk. Hamuriye kampı sözüm ona insan yetiştirip İsrail'e, eyleme yolluyordu

ama eğer Filistinliler o eğitimden geçip, eylem yapıp İsrail'i yenmeyi düşünüyorlardıysa tabii durum çok vahim. Nitekim vahim olduğunu aradan otuz yıl geçtikten sonra bugünlerde görüyoruz. Çok korkunç bir yerdi. Dendiğine göre çok eskidiği için biraz bozulmuş ama mesele binanın eskiliği, pisliği filan değildi, eğitim vs. hepsi birden, çok düşük düzeyliydi.

Şam Filistin Beyrut ve ...

Siz silah eğitimi aldınız mı?

Silah eğitimi almadık, biz eğlendik. Her türlü silaha baktık, söktük taktık filan, öyle oyunlar oynadık kendi kendimize ama eğitim almadık biz. Bir gün nedenini hatırlamadığım bir şekilde Beyrut'a gittik orada kalan dört, beş kişi olarak ve birden bire Beyrut'un bambaşka bir yer olduğunu, Şam'da yaşamanın ne kadar korkunç olduğunu keşfettik. Üstelik biz Beyrut'un Filistin bölgesine gitmiş olmamıza rağmen Beyrut'ta hayatın ne kadar farklı olduğunu gördük. Mesela Amerikan sigaraları, nescafe, poşet çay, peynirli sandviç gibi şeyler vardı. Benim için çok muazzam bir şeylerdi çünkü Şam'da kaldığım sürede hep aç yaşadım, hiç yemek yemeden yaşadım çünkü her şey etliydi. Dolayısıyla ben yemek yemek için tutturdum tabii, öbürkülerin de gözü döndü. Beyrut çünkü çok renkli bir yer. Nasıl yaşarız, ne yaparız filan fazla düşünmeden biz toplandık ve o üç, beş kişi, birimizi Şam'da bırakıp Beyrut'a gittik. Beyrut hayatımız güzeldi. Beyrut çok güzel bir şehir, deniz kenarında, bizim kaldığımız yerler olağanüstü kötü olmasına rağmen kamplar bile çok güzeldi. Küçücük bir yerimiz vardı, hem tuvalet hem mutfaktı, çok kötü yerlerdi ama özgürdük. Sonraki zamanlarda Beyrut'u niye o kadar çok sevdim, niye o kadar çok keyif aldım Beyrut'ta yaşamaktan diye düşündüm. Aradan iki, üç yıl geçtikten sonra birden bire fark ettim ki ilk defa devletten ve iktidardan yana oldum. Çünkü bizim yaşadığımız bölgenin devleti FKÖ'ydü, devlet oydu, polis onun polisiydi, kontrolleri o yapıyordu ve biz onun adamıydık. Dolayısıyla devletin has adamı olunca hayat birden bire çok farklı oluyor. Yemek istiyorsun yemek geliyor, bilmem ne istiyorsun bilmem ne geliyor. Daha çok istesek daha çok da alabilirdik belli ki. O vakit fark ettim ki devletin adamı olmak çok yararlı bir şeymiş! Ondan o kadar sevmişiz, yoksa biz zannediyorduk ki belimizde silahla geziyoruz da ondan. Kendimizi çok güvende hissediyorduk filan,

hiçbir alakası yoktu. Orada herkes tankla geziyordu, senin belinde bir tane saçma sapan tabanca var yani.

Lübnan'da Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında başlayan ve bir buçuk yıl devam eden iç savaşın bir aşamasını da gördük. Valla hoş olmayan bir deneydi. Bizim yaşadığımız Filistin bölgesi savaş dışıydı. Bizim üstümüzden mermiler geçerdi ama gider bir tepeye yatar, oradan mermilerin o taraftan bu tarafa gidiş gelişlerini izlerdik. Sonra Filistin bölgesi de savaşın parçası haline geldi ve vahim olduğunu o vakit gördüm. Tabii arkadaşlar daha sonra İsrail Lübnan'ı kuşattığında da oradaydı. Onların yaşadığı deney herhalde çok başka türlü bir deneydir. Benim parçası olamadığım deneydir. Ben daha küçük olan Hıristiyan Müslüman savaşında, Filistinliler katıldıktan sonraki parçayı bir ölçüde yaşadım. Oradan anlatabileceğim birkaç ilginç deney var.

Biz gittik FKÖ'lülerden silah istedik, kabul ettiler, bize bir, iki küçük silah, bir de roketatarlar verdiler. Odanın bir köşesine koyduk ne yapacağız bunları diye de düşündük tabii. Kime karşı kullanacağımıza dair cevap bulamadık ama bir sürü roketatarımız vardı. Sonra onlardan kurtulduk daha makul silahlar istedik. Bu arada çoğaldık, Mardin'den oradan buradan Kurtuluşçular bu tarafa gelmişlerdi, herkes sonunda Lübnan'a geliyordu, Lübnan'da bir Kürt mahallesi vardı, oradan Kurtuluş'a yakın insanlar bulduk vs. Sonunda Apocular dışında en büyük grup olduk, onlar da Beyrut'ta yoktu. Sonra bunları beslemekte ve barındırmakta zorluk çektik tabii. Üç, beş kişi olunca kolaydı, El Fetih bize yardım ediyordu, yetiyordu. El Fetih'in yardımı yetmez oldu, onun üzerine gittik Cephe Tül Nidal adlı bir örgütle anlaştık. Ben ve birkaç kişi hariç, yoldaşların hemen hemen hepsi Cephe Tül Nidal'in fedaisi olup Güney Lübnan hududuna eğitime ve korumaya gittiler.

Cephe Tül Nidal şimdi düşünürseniz Saddam'dan para ve silah alan bir Filistin örgütüydü. Biz ondan destek aldık. Bizim arkadaşları bir kampa götürdüler. Bir hafta sonra Mahir'le ziyarete gittik yoldaşlarımızı. Herkes şikâyet etti, "Burada ne yapıyorlar?" diye. Ne yaptıklarını sorduk. Bizimkilere "Hazır ol, sağa dön, ileri, marş, yürü, dur, zıpla, oraya tırman, buraya tırman" böyle eğitimler veriyorlarmış. "Bizimkilerin böyle eğitime ihtiyacı yok, biz şehir gerillası bir örgütüz, bizim daha çok silah kullanmaya, araba çalmaya, araba sürmeye ihtiyacımız var" dedik. "Yok" dediler önce bu eğitimden geçecek, asker olacaklarını, yani üstündeki adamın söylediğini sor-

gulamadan yapmayı öğreneceklerini, ondan sonra öbür eğitimlerin olacağını söylediler. Neyse itiş kakış biz o eğitimi durdurduk ama onun karşılığında bizimkileri Güney Lübnan'a hududa yolladılar. İsrail'le arada bir faşist bölge vardı, sonra bizim arkadaşlar duruyordu. Onları orada da ziyarete gittik. Orada FKÖ komutanı olan bir adam vardı, adam oranın müthiş bir savunmaya sahip olduğunu, işte şu kadar birlikleri olduğunu, şu kadar aralıklarla şöyle savunduklarını, saldırması halinde İsrail'i duman edeceklerini filan anlatıyordu bize. Ben sonra Londra'dayken İsrail saldırmış, o vakit duydum, gazetelerden okudum, FKÖ'nün Güney Lübnan sorumlusu aslında İsrail ajanıymış.

O sırada bir şey daha dikkatimi çekmişti. Çeşitli örgütlerin bizim gibi fedailer – paralı asker de denebilir ama biz fedaiydik – dışında, bir de paralı askerleri vardı. Mesela İran'a çalışmaya gitmiş Pakistanlı, Bangladeşli, Endonezyalı filan insanlar vardı. İran Devrimi'nden sonra onların hepsi Lübnan'a gelmişti ve orada FKÖ örgütlerine katılarak maaş alıyorlardı. Maaş veriyorlardı çünkü sigara, yemek vs. için gerekliydi. Hep onlar Güney hududuna gidiyordu. Bir de örgüt içinde cezalandırılan insanlar Güney'e gidiyordu. Bir de akıl hastası vs. muamelesi yaptıklarını Güney'e yolluyorlardı. İsrail ordusu durmamış bile Güney hududundan geçerken, yani yavaşlamamış bile herifler, girdikleri hızla Sayda şehrine kadar gelmişler. 80 km hızla yani o birlikler yok olmuş bir anda. Sonradan öğrendim bunları.

Lübnan'daki koşulların kötülüğü içinde, bir de biz henüz azken Mahir, ben ve Bülent'in birlikte pasaport yapma maceralarımız var. Pasaport yapmanın tekniğini biliyorduk da elimizde hiçbir şey yoktu. Sokaklarda dolaşıp postal lastiği bulup onu damganın lastiği haline getirdik, malzemeleri tamamladık ama birkaç kimyasal madde vardı bulamadığımız. Bir ultraviyole ışık lazım, bir de filmcilikte kullanılan bir malzeme. Beyrut'un diğer bölgelerine gidip o malzemelerin bir kısmını da bulduk, bir de Arjantinli bir kadın bulduk, kocası FKÖ'nün barut yapımında çalışıyormuş, o bize ultraviyole ışık buldu. Onunla pasaportlarımızı yaptık, tam o sırada zaten bizim için birinci büyük dalga Lübnan'a geldi. Ali, İlhami, İsmet filan önce Şam'a, oradan Beyrut'a geldi ve varlığımız büyüdü.

Doğrusu oradaki yaşamımızı da kötü kullandık. Sonuç olarak ben orada üç dört ay kaldım, o büyük grubun içinde. O üç dört ayda da ne yararlı, verimli bir tartışma sürdürdük – okumak zaten mümkün değil çünkü okuyacak bir şey yok ortada – ne de yaptığımızı ve yapmadığımızı konuşabildik,

tartışabildik, değerlendirebildik. Böyle şeyler yapmadık. Herhalde sorun çıkmasın diye kaçındık hep birlikte. Çünkü daha sonra hepsi birbirinden kopan insanlar bunlar: Ali, İsmet, İlhami, Mahir, ben. Dolayısıyla orayı da değerlendirmedik. Kocaman erkek grubu olarak orada bir süre yaşadık. Ali sağ olsun herkesin annesi gibi davranıp herkesle ilgileniyordu. Yemeğimizin yapılması, yemeğimizin güzel olması, banyo vaktimizin geldiğini hatırlatmak Ali'nin işleriydi. Beyrut'taki hayatımızda bunları yapmak zor işlerdi. Büyük dalga gelmeden evvel Mahir, ben ve Bülent bir gün artık çok fazla koktuğumuza ve mutlaka banyo yapmamız gerektiğine karar verdik. Herhalde üç, beş ay olmuştu banyo yapmayalı. Sorduk soruşturduk bir tane hamam bulduk. Hamam tam Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki sınır olan yolun üstündeydi, o yol boştu, her iki tarafta yüksek apartmanlar, üzerinde adamlar vardı, o yolda gördüklerini damdan nallıyorlardı. Hamam da tam orada, biz aldırmadık ve gittik hamama. Gittik de su herhalde yok muydu az mıydı neyse daha pislenerek geri döndük. Tuvalet mutfakta su ısıtılıyordu, orada tuvaletin üstünde durarak ayağında takunyayla yıkanabiliyorduk. Öyle yıkanma koşullarını benimsemedik. Sonra İspanyol bir kadın bulduk, Monteneros örgütünün temsilcisiydi, kocası da orada çalışıyordu. Onun çok güzel bir yerde evi vardı, onun evine gidip banyo yapmıştık ve o müthiş bir olaydı. Çünkü kısa bir süre sonra Mahir'le Bülent Almanya'ya gidecekti, o kokuyla uçağa sokmazdı kimse onları.

İlginç başka bir şey de biz Mahir, Bülent ve bana pasaport yaptık. Son dakikada giriş vizesi almamız gerektiğini söylediler. Giriş vizesinin nasıl olduğunu bilmiyoruz, nasıl yapacağız, çok da az vaktimiz kalmış, malzememiz tükenmiş filan. Sonra orada bir dost ve kardeş örgüt bize bunu yapabileceklerini söyledi, verdik, yaptılar geri geldi pasaportlar. İki gün sonra da Mahir'le Bülent Almanya'ya gitmek üzere havaalanına gitti ve tutuklandı. Biz o ana kadar Lübnan'da bir devlet olmadığı konusunda kesin fikirlere sahiptik. Devlet FKÖ'dür orada, öbür tarafta da faşistlerdir. Havaalanında polis bunları tutukladı, üstelik Cephe Tül Nidal örgütünden bir eleman da oradayken, ona rağmen tutuklandı. "Niye tutuklandılar?" diye sorduk, adam bir şey söyleyemedi de Mahirler geldikten sonra öğrendik. İkisine de aynı gün damga vurmuşlar, birisine yuvarlak ve kırmızı, öbürüne mavi damga. Polis de "Çüş bunu da kabul edemeyeceğim artık" deyip bunları almış içeri. Dürzi bölgesindeki bir hapishaneye götürülmüşler. Biz bunları arıyor, arıyor bulamıyorduk. Sonunda oradan serbest kalan birine söylemiş-

ler, o geldi bizi buldu. Böylece biz bunların orada olduğunu öğrenmiş olduk. Sonra FKÖ'yü araya soktuk, biraz daha erken serbest bırakılmalarını ya da epeyce erken bırakılmalarını sağladık. Pasaportlarındaki damga vaziyetini tabii ki düzeltemedik ama yanlarına FKÖ'den eleman koyduk ve pasaport kontrolü olmadan geçip Almanya'ya gittiler. Almanya'ya girdiğinde de pasaportlarının sahte olduğunu ve iltica başvurusu yapacaklarını söylemişler, oradaki polisler şaşkınlıkla "Bunun neresi sahte?" diye sormuşlar. İngiltere'ye gittiğimde bana da aynı şey olmuştu. Polis "İyi" deyip aldı pasaportumu gitti, bir süre sonra iki herif geldi "Bu pasaportun neresi sahte?" dedi, "Her şeyi sahte" dedim "Vay be, siz devlet gibiymişsiniz" demişlerdi. Sonra bana sordular – bu bir standart soru – "Türkiye'deyken şiddet eylemine karıştın mı?" Çünkü şiddet eylemine karıştıysan almıyorlar, bir de ben Beyrut'tan gitmişim oraya, yani belli ki makul bir adam değilim, "Bireysel şiddet eylemine hiç katılmadım ama faşistlere karşı kitlesel şiddeti tabii ki doğru buluyorum" dedim. Ne diyeyim, Şaban İba "Uzlaştı" der diye ödüm kopuyordu. Bir ay sonra iltica başvurumu reddettiler, kampanya mampanya kabul ettirdik ama orada da bir başka olaydan dolayı anladım ki bu büyük gizli servisler, dünyada olan her şeyi biliyordu neredeyse. İnsan yılgınlığa kapılıyor bir açıdan. Yine demin bahsettiğim Ergin Aydınoğlu da benim arkamdan Londra'ya geldi. İlticaya başvurmuş, standart bir form var, oradaki bütün soruları sana soruyorlar. O sorulardan biri "Daha önce yurt dışına çıktınız mı?" "Evet" ise "Nerelere gittiniz, hangi yılda gittiniz, yanınızda kim vardı?" "Hayır" ise bir sonraki soruya geçiyorsun. Böyle bir form vardı. Bana sordular "Hayır" dedim "Peki" dediler geçtiler. Ona "Daha önce yurt dışına çıktınız değil mi" diye sormuşlar. Çünkü o 1970'ten sonra yine Filistin'e gitmiş, orada bir takım olaylara karışmış filan bir arkadaşımızdı, bunu biliyordu herifler. Yalan söyleme şansın yoktu.

Böyle komik yaşadığım bir başka olayı daha anlatabilirim. Ben Londra'dayken 1985 gibi bir tarihte Fransa'dan arkadaşlar telefon etti, "Bir pasaport var, bir arkadaşa lazım, sana yollayalım sen onun işlerini hallet" dediler. Ben "Yollamayın, benim olanaklarım yok burada, siz orada başka bir şey bulsanız daha iyi olur" filan dedim ama bir gün baktım, bir tane kitap geldi, kitabı açtım içini oymuşlar pasaportu koymuş, yollamışlar. Neyse ben aldım, hakikaten olanağım olmadığı için odada bir yere koydum. Dört, beş gün sonra kapı çalındı; ben altı, yedi kişi ile beraber bir "kolektif"de kalıyordum, bunlar solcumtrak insanlardı. Kapı çaldı, iki tane adam geldi "Biz

ülke içi istihbarat örgütünden geliyoruz, Doğan Tarkan'la biraz sohbet etmek istiyoruz" dediler. Evden de iki kişi geldi benim koruyucum olarak, adamlar "Siz şu tarihte bir posta aldınız ve içinden bir pasaport çıktı, değil mi?" dediler. Yanımdakilerden biri hemen müdahale etti ve ben de "Peki siz benim postamı niye açtınız?" dedim. Adam "O başka bir mesele, siz şu tarihte bir posta aldınız ve içinden bir pasaport çıktı değil mi, bunu onaylar mısınız?" dedi. Ben de "Yok, siz benim postamı niye açtınız, bunu onaylar mısınız?" dedim. Böyle bir yarım saat aynı cümleyi karşılıklı kurduk, sonra adam "Bu böyle devam etmeyecek, isterseniz şöyle diyelim, bir güvenlik önlemi olarak biz gelişi güzel postaları açarız, tesadüfen sizinkini açtık, buna karşı siz ne diyeceksiniz?" dedi. Ben gene aynı sorumu sormaya devam ettim ama saçma oldu tabii. Sonra "Evet bir pasaport çıktı" dedim. Bu sefer o pasaportu ne yapacağımı sordu, ben de "Bana gelmiş bir pasaporttan size ne?" diye cevap verdim. O da "Bu ülkeye bir pasaport gelmesi suç değildir ama sizin onu ne yapacağınız, suç olabilir ya da olmayabilir" dedi. O vakit "Bana bir pasaport geldi, ben bunu ne yapacaktım bilmiyorum, biri yolladı, herhâlde söyleyecekti ne yapacağımı?" dedim. "Peki, siz bunu kullanmazsınız değil mi?" dedi. "Yok, yok kullanmam" dedim. "Sizde kalabilir herhâlde bu uzun süre değil mi?" dedi, "Evet kalabilir" dedim. "O vakit biz gidelim, bir daha görüşmeyiz inşallah" dediler ve gittiler. Şimdi bu çok ilginç değil mi? Sonra o pasaportu ben o evin çatı katında bir yere sakladım ve o evden ayrıldım, unuttum orada. Yedi, sekiz yıl sonra aklıma geldi, tekrar o eve gittim, hiç tanımadığım başkaları oturuyordu, o pasaport da orada kaldı. Ha bir de adamlar sonra "Siz hangi örgüttensiniz?" diye sordular "Kurtuluş Geçici Örgüt, biz ayrıldık" diye cevap verdim, ayrıldık notunu da düşerek. "Devrimci Kurtuluş örgütü mü" diye sordular, "Yok, bizimki devrimci değildi sadece Kurtuluş'tu" dedim, "Haaa" dediler, bu sefer ben "Siz bu bilgiyi nereden aldınız?" diye sordum. Sonra anlattı herifler, Fransız istihbaratı benimle Fransa'daki vatandaşın konuşmasını dinlemiş. Devrimci Kurtuluş örgütüne bir operasyon yapmaya hazırlanıyorlarmış. Fransız örgütü Devrimci Kurtuluş'la Kurtuluş'u karıştırmış, zannetmiş ki o operasyonun bir parçası olarak o pasaport buraya geliyor, İngiliz polisine haber vermiş. ■

Kısaltmalar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADYÖD: Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği. 1974 sonrasında devrimci üniversite öğrencilerinin örgütlenmesi için Ankara'da kurulan dernek, İstanbul'da ise İYÖKD (İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği) kuruldu. Daha sonra açılan davalar ve kapatmalar üzerine ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği) ve İYÖD (İstanbul Yüksek Öğrenim Derneği) olarak devam ettiler. Başlangıçta hemen bütün devrimci öğrencilerin içinde yer aldığı kitle örgütü niteliğinde olan dernekler, 1976 sonrasında parçalandı ve hemen her siyasi eğilim kendi derneğini kurdu.

AP: Adalet Partisi

AYÖD: Ankara Yüksek Öğrenim Derneği. ADYÖD'den önce yine ayrı amaçla kuruldu ve daha sonra valilik tarafından kapatıldı.

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CIA: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı

DAL: Derinlemesine Araştırma Laboratuvarı. Ankara Emniyet Müdürlüğü bünyesinde 12 Eylülden hemen önce oluşturulan ve 12 Eylül sonrası tüm sol, muhalif kesimlerin işkenceli sorgularını yürüten Derin Araştırma Laboratuvarı adlı birim

DEV-GENÇ: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu.

DEV-LİS: Devrimci Liseliler. 1969 yılında Dev-Genç'li devrimcilerin kurduğu bir lise örgütlenmesidir. 1974 sonrası yeniden kurularak dernekleşmiştir. Kurtuluş hareketi içerisinde yer almıştır.

DEV-SOL: Devrimci Sol

DY veya DEV-YOL: Devrimci Yol

DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DÖB: Devrimci Öğrenciler Birliği. 1968'de İstanbul'da Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından kurulan devrimci gençlik örgütü. 1978 yılında İstanbul'daki Kurtuluşçu üniversite öğrencileri tarafından DÖB yeniden kuruldu. İlk başkanı Seyfi Öngider, sonra Ahmet Kaya oldu.

DP: Demokrat Parti

FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu: Üniversitelerde TİP'in gençlik örgütü olarak düşünülmüş ve kurulmuş sol gençlik örgütlenmesi. Daha sonra TİP'ten bağımsızlaşmış ve 1969'da Dev-Genç'e dönüşmüştür.

GMK: Geçici Merkez Komite

GSB: Genç Sosyalistler Birliği. Çoğunlukla THKP-C ile ilişkide bulunmuş gençlerin öncülüğünde kurulan ve özellikli işçi, emekçi gençler içinde hızla yayılan bir devrimci gençlik örgütlenmesi. Kurtuluş'la görüşmelerde bulunmalarına rağmen daha sonra büyük çoğunlukla TKP'ye katıldılar.

HDÖ: Halkın Devrimci Öncüleri

HK: Halkın Kurtuluşu

HY: Halkın Yolu

İGD: İlerici Gençler Derneği. 1970'li yıllarda Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) gençlik örgütü.

İYÖKD: İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği

KDP: Kürdistan Demokrat Partisi. Güney Kürdistan'da Barzani'nin liderliğindeki Kürt partisi.

KYB: Kürdistan Yurtseverler Birliği. Güney Kürdistan'da Celal Talabani'nin liderliğindeki Kürt partisi.

KSD: Kurtuluş Sosyalist Dergi

MDD: Milli Demokratik Devrim

MİT: Milli İstihbarat Teşkilâtı

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ODTÜ-DER: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrencileri Kültür ve Dayanışma Derneği

ODTÜ-MFÖD: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğrenci Derneği

ODTÜ-ÖTK: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrencileri/Öğrenci Temsilciliği Konseyi

PDA: Proleter Devrimci Aydınlık

PKK: Partiya Karkeren Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi

SBF-DER: Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrencileri Dayanışma Derneği

SBKP: Sovyetler Birliği Komünist Partisi

SD: Sosyalist Devrim

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŞEH-DER: Şehir Derneği. Farklı şehirlerden Ankara'ya üniversitede okumak üzere gelen öğrencilerin kurdukları şehir derneklerinin ortaklaşa kullandıkları mekâna verdikleri ad.

TDKP: Türkiye Devrimci Komünist Partisi

TEP: Türkiye Emekçi Partisi

THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

THKO-GMK: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu-Geçici Merkez Komitesi

THKP-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi

TİKKO: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu

TİKP: Türkiye İşçi Köylü Partisi

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TKEP: Türkiye Komünist Emek Partisi

TKF: Türkiye Komünist Fırkası

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TKP-ML: Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist

TMGT: Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TÖB-DER: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği

TÖS: Türkiye Öğretmenler Sendikası. 1970'te kuruldu. 12 Mart döneminde kapatıldı. Daha sonra yerine TÖB-DER kuruldu.

TSİP: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

TÜDAS: Türkiye Devriminin Acil Sorunları

TÜM-DER: Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği

TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

TÜS-DER: Tüm Sağlık Personeli Derneği

UKTH: Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı

KURTULUŞ

KENDİNİ ANLATIYOR / KURUCULAR II

***KURTULUŞ KENDİNİ ANLATIYOR* dizisinin ikinci kitabında *Mustafa Kemal Kaçaroğlu, Mahir Sayın, İsmet Öztürk ve Doğan Tarkan* ile yapılan görüşmeler yer alıyor.**

"Kurucular" ile başlayan dizi önümüzdeki süreçte yeni kitaplarla devam edecek ve esas olarak da bugüne kadar sözünü söylemek, sesini duyurmak konusunda yeterince olanağı olmayanlar için bir alan açmak, bir fırsat yaratmak anlayışıyla ilerleyecektir.

Bu kitaplarla, ***Kurtuluş*** tarihi içinde yer almış, hayatlarıyla bu tarihi "yapmış" insanların hikâyelerinin ortaya çıkarılması, aynı zamanda da söz konusu tarihin "demokratikleştirilmesi ve çoğulculaştırılması" için gereken koşulların hazırlanıp güvenilir belgelerin üretilmesi amaçlanmaktadır.

1960'lardan itibaren sosyalist hareketin önemli süreçleri değerlendirilirken, hiç kuşkusuz sadece ***Kurtuluş***'un değil, bir bütün olarak sol ve sosyalist hareketin tarihine ilişkin pek çok bilgi de belki ilk kez paylaşılacaktır.

Böylece birçok gerçeğin gün yüzüne çıkması, üzerine konuşulabilir, düşünülebilir hale gelmesi sağlanırken, gelecek kuşaklara da zengin bir deneyim birikimi aktarılmış olacaktır.

GENİŞLETİLMİŞ
2.
BASKI

ISBN-13: 978-605-4878-64-2
9 786054 878642

*dipnot